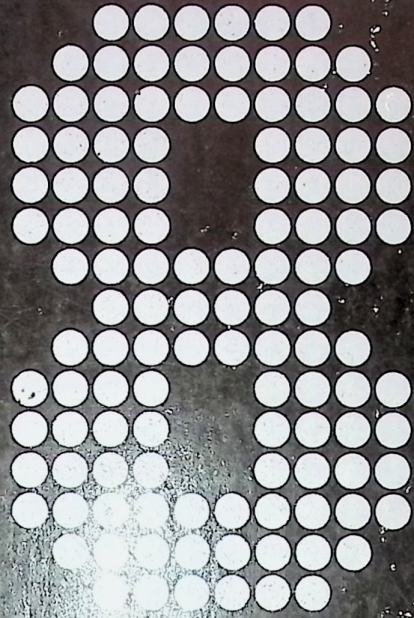
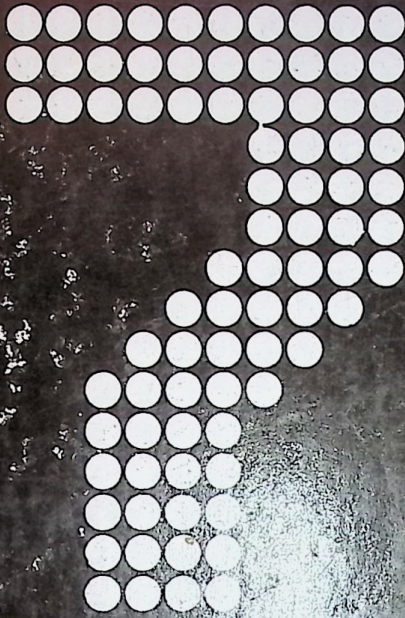
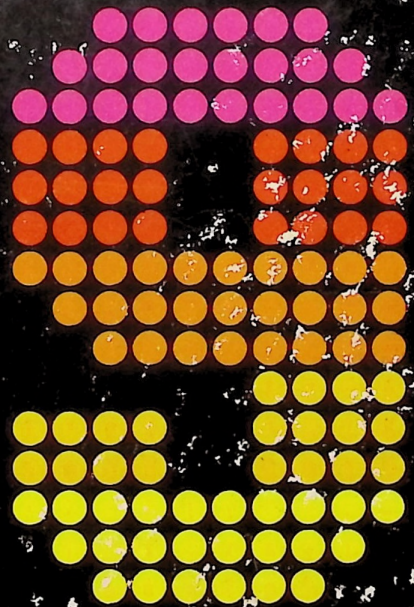
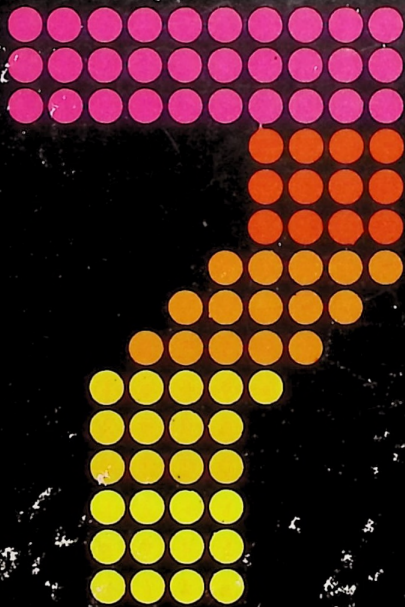

Cumhuriyet

Cumhuriyet

1979

Önsöz

Sayın okurlar,

Cumhuriyet gazetesinin 55. yıldönümünde sizlere «Cumhuriyet-79»u sunuyoruz. Bu derlememizde 1978 yılı içinde Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış başyazı, fıkra, makale, röportaj, fotoğraf ve karikatürlerden özenle yapılmış bir seçmeyi bulacaksınız.

Cumhuriyet-79'da, geride bıraktığımız bir yılın eksiksiz bir yansıması görülecektir. İçinde yaşadığımız çalkantılı dönemin siyasal, ekonomik, toplumsal olayları birbirini yakından etkilemektedir. Bu olaylar dönün gerçekleri üzerine dayanmaktadır, bugünün olgularıyla biçimlenmekte ve geleceği kurmaktadır. Günümüzün olaylarını kavrayabilmek ve gelecekle ilgili önlemleri almak için geçmişi iyi tanımak ve değerlendirebilmek gerekir. Cumhuriyet yıllıkları yakın geçmişin daha iyi tanınması için şimdiden bir kaynak niteliği kazanmış bulunmaktadır.

Cumhuriyet-79'da yer alan yazılar bütün bir yılın siyasal, ekonomik, kültürel yaşantısını gözler önüne sermektedir. Yapılan seçimlerde vazıldıkları günleri en iyi yansıttıkları kadar ileride de yönelik olan örnekler seçilmiştir. Yıllıkta inceleyen, eleştiren türlü yazılara ek olarak gerçekleri somut biçimde yansıtan fotoğraflara, keskin bir vergiyle sergileyen karikatürlere de yer verilmiştir.

Derlememizde geçen yıllarda olduğu gibi iç ve dış siyasal olaylar yanında «Ekonomi», «Çalışma» vd gibi konuları da içeren bölümlere yer verdik. Günümüzün hareketli dünyasında ekonomi'nin politika'yla, eğitim'in hukuk'la ilişkileri içiçedir. Bu bakımdan sunduğumuz derlemedeki bölümleri birbirinden kesin biçimde ayrılmış saymamak gerekir. Her bölüm, hepimizin yaşamının türlü alanlarını ve türlü sorunlarımızı kapsamaktadır.

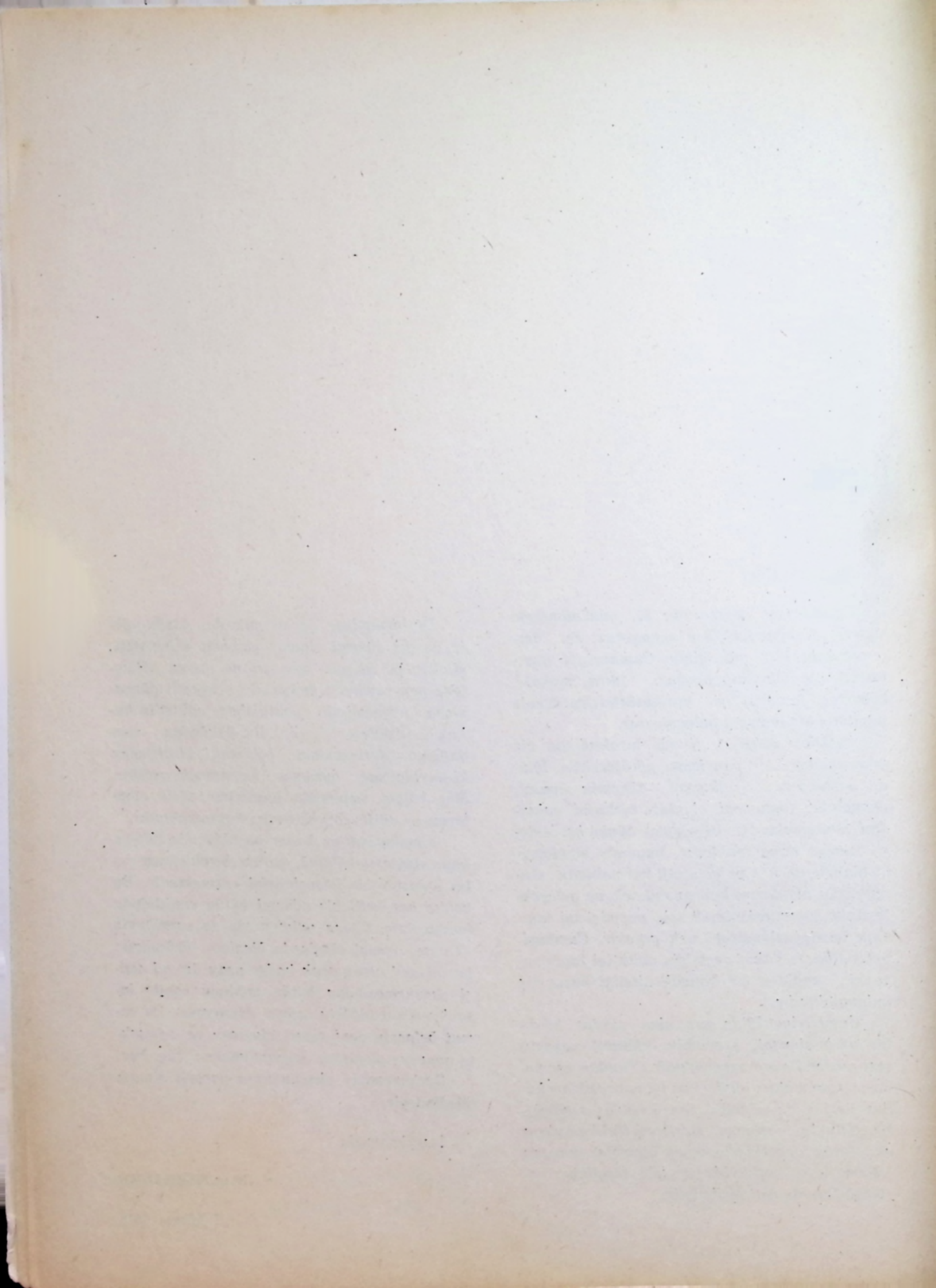
«Cumhuriyetten haber başlıklarıyla 1978 yılının olayları» bölümü, geride bıraktığımız yılın ayrıntılı bir kronolojisini vermektedir. Bu bölüm hareketli bir dönemi bütün canlılığıyla tanıtacaktır. Geçen yıllığımızda da verdiğimiz «Yurtta siyasal olaylarda ölenler» bölümünün bu yıl akıl almanacak kadar uzun bir ad dizisi oluşturmamasından bütün sağduyu sahibi insanlarımızla birlikte üzüntü duyuyoruz. Bu somut belgenin ders verici olmasını ve gelecekte aynı acı olayların yaşanmamasını diliyoruz.

Derlememizin okurlarımıza yararlı olması dileğindedyiz.

Saygılarımızla.

Oktay KURTBÖKE

7 Mayıs 1979

Bir yıl

Kâğıt üzerinde takvim çizelgesiyle bölünse bile, bir yıl, kendinden öncekilerden ve sonrakilerden ayrılamaz. Zamanı bölmek olası değildir, çünkü tarihin bütünlüğünde toplumun değişimi sözkonusudur. Bu değişim, süreçlerle oluşur, bazan hızlanır, bazan yavaşlar, ama durmaz.

1978, kuşkusuz 1977 ile ilişkilidir, 1979 da 1978'den koparılamıyacaktır. Tarihsel olayları da bu anlayış içinde ve toplum - bilimin yasalarında değerlendirmemiz gerekir. Bizim için dün tarihtir. Yaşadığımız günler yarın için tarih olacaktır. Bu açıdan «1978'de dünya ve Türkiye» geçmişe ve geleceğe dönük yanlarıyla düşünülmelidir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, geçen yılın dünyasını ve Türkiye'sini elinizdeki boyutlarda bir dergiye sığdırmak kolay değildir. Çünkü yeryüzü, devrim çağını yaşıyor. Teknolojik olanakların erişilmez sanılan doruklara uzandığı bir zamanda halkların uyanışı da hızlanıyor. Karmaşık sorunların ancak can alıcı noktalarına değinmek ve kalın çizgili bir tablo oluşturmakla yetinebiliriz. Bu tablonun bir dünya haritası olduğunu söylemek gereksizdir. Ve bu haritanın bazı bölgeleri sıcak, bazı bölgeleri soğuk renklerle boyanmıştır. Sıcak kesimlerde toplumsal değişimlerin hızı bazan patlamalara dönüşmektedir. Kuşkusuz bu çatışma ve patlamaları değerlendiren de 1917'den önceki gibi düşünmek yanlış olur.

1917'den önce de yeryüzünde tarihin çarkı döndüyordu. Ama o dönemde insanlık, kapitalist egemenliklerin geçerliğinde yaşıyordu. 1917'deki büyük patlamayla yeryüzü ikiye ayrıldı ve bir sosyalist dünya kuruldu. Bu yeni odaktan yer-

yüzüne yansıyan etkileri hesaba katmadan artık tarihi ve günümüzü anlamak olanaksız.

1919'da Anadolu'da başlayan «İstiklâl Harbi» bugünkü deyiimiyle «Bağımsızlık savaşı» ise bir «Üçüncü Dünya»nın habercisi oldu.

1979 yılına varıldığında yeryüzü haritasının sıcak renklerle boyanmış bölgelerine baktığımız zaman, iç-içe geçmiş en karmaşık sorunlarda bile tarihi yapan güçleri tanımakta güçlük çekmiyoruz. İster politikada olsun, ister politikanın şiddete dönüştüğü savaşlarda olsun, her toplumsal olayda 1917'nin ve 1919'un yankılarını ve izlerini görmek olasıdır. Eğer 1917'nin ve 1919'un nedenlerini ve nedenselliklerini iyi kavrayamazsak güncel dünyanın sorunlarını anlamak da olanaksızlaşır.

Elinizde tuttuğunuz «1978'e Bakış» ekinde görüldüğü gibi Türkiye bugün dünyanın sıcak bölgelerinden birinde bulunuyor. Zaten jeopolitik açıdan hiç unutulmaması gereken bir konumdayız. Hem Avrupa'lıyız, hem Asya'lı. Batı'nın örgütlenmeleri içindeyiz. Avrupa Konseyi'nin ve NATO'nun (ne denli dışlansak ve horlan-sak da) üyesiyiz. AET'nin de hem içinde, hem dışında sayılırız. CENTO ile İran ve Pakistan kuşağına katılıyoruz. Sovyetlere komşuyuz. Ortadoğu'nun yamacındayız. Doğu Akdeniz'le Ege'de bütün dünyayı ilgilendiren Kıbrıs ve Ege sorunlarının birincil ilgilisiyiz. 1974'te deniz aşırı bir çıkarma harekatiyle Kıbrıs'a ayak basmamızdan bu yana iç ve dış olayların ivmesi artmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve Güvenlik Konseyi'nde sık-sık gündemde yer alırız.

Dış kapitalizme bağımlı bir ekonomik düzenin ağırlığı altında eziliyoruz. Çevremizde depresyonlar birbirini izlemektedir. Zamanın akışı içinde Pakistan ikiye ayrılmış, Afganistan'da devrimci bir darbe yapılmış, İran'da halk ayaklanmış, Lübnan iç savaşa sürüklenmiştir. Bu çalkantıların yansımaları Türkiye'ye çarpmaktadır. Dünya'da iletişim ve ulaştırma araçları geliştiğinden uzak yerlerdeki dalgalar bile televizyon, radyo ve basın yoluyla kamuoyunu etkilemektedir. Yeryüzünün her yanında uyanan toplumların çatışmalarını saptayan iki itici güç vardır:

- 1) Daha az sömürü...
- 2) Daha çok özgürlük.

Gerçekte bu iki istek birbirini bütünler ve insanlığın uygarlık savaşına yön verir.

İşte böyle bir dünyada Türkiye 1978'e yeni bir hükümetle girmişti. AP'den kopan ılımlı sağcılarla yürütme organını oluşturan CHP'nin bir yıl içinde nereden nereye gelebildiği gerçek bir araştırma konusudur. Çok kötü koşullarda kabinesini kuran Ecevit'in 1978 yılını kanlı Maraş olaylarıyla kapatması da yalnız kendi açısından değil, Türkiye bakımından bir talihsizliktir. 1923'te kurulan ve Anayasa'sına «Layık

Cumhuriyet», kuralını yazan bir devlette yarım yüzyıl sonra mezhep ayrılığından yararlanarak «Katliama» girişebilecek güçlerin varlığı, üstünde düşünülecek bir ağır sorunu vurguluyor.

1978'in başında Ecevit yönetimi, yılda 4 milyar dolar dolayında dış ticaret açığı, 5 milyar dolar yakın sürekli borç ve 10 milyar doları aşkın dış borçla bataкта bir ülkenin yönetimini üstlenmişti. İşin kötüsü bu «70 sente muhtaç» ülkenin çözülmemiş büyük dış sorunları da vardı. Batı'da «Doğu'nun hasta adamı» simgesi yeniden yaratılmıştı. Türkiye bu koşullar içinde 1978 yılını eski borçlarını ertelemek, yeniden borç bulmak, enflasyonu ve anarşiyi durdurmak için çabalamakla geçirmiştir.

Ne var ki Türkiye'nin bunalımını dünyadan soyutlamak da olası değildir. Yarım yüzyıl önceki atılımlarıyla çağdaş uygarlığa katkıda bulunan Türkiye, bugün dışa bağımlı kapitalizmin bunalımında tarihsel gidişe ters düşen bir düzenin açısında kıvrınmaktadır.

1978 yılı bu yoğun bunalımı vurgulamaktadır. Sisli ve alacalı ortam 12 ayda aydınlığa kavuşmamıştır.

İlhan SELÇUK
2 Ocak 1979

CHP iktidarının sorumluluğu

Şimdiki hükümet bir tek partinin değil, bir ortaklığın oluşturduğu bir hükümettir. Ne var ki bu ortaklığın arkasındaki parlamento çoğunluğunun 215 üyesi CHP'li olduğu için, bugünkü iktidar, herkesin gözünde — haklı ya da haksız — bir CHP iktidarındır.

CHP, cumhuriyetle yaşıt olan kendi tarihinin hiçbir döneminde bugünkü kadar büyük ve ağır bir sorumluluk altında olmamıştır. Gerçi cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı kışkırtmalarla doğuda yer yer patlak veren ayaklanmaların ve layık devrimden sonraki uğursuz karıştırıcılığın, devletimizi güç duruma soktuğu dönemler olmamış değildir. Ama o dönemlerde Atatürk sağdı ve CHP, tek parti iktidarı durumunda bulunduğu için, istediği yasal önlemleri rahatça alabiliyordu. Dahası, İstiklâl Mahkemeleri Yasası ve — birçok özgürlükleri kısıtlayan — «Tahrir-i Sükun Kanunu» yürürlükte idi. Bu yasalar Türk devriminin ilkelerini ve bunlara ters düşmeyen insan hak ve özgürlüklerini korumak için konulmuşlardı.

Günümüzde ise ülkemizde insan hak ve özgürlüklerini geniş ölçüde güvence altına alan bir Anayasa var.

Var ama bu Anayasa'nın getirdiği özgürlüklerden yararlanarak doğrudan doğruya Atatürk devriminin ve bu devrimin açtığı ışıklı yoldan gelen özgürlüklerin köküne kibrit suyu dökmek için, açık, gizli rahat rahat uğraşıp çalışan bir takım siyasal partilerimiz de var.

İşte CHP'nin büyük sorumluluğu, bu gibi siyasal partilerin engellemelerine karşın, ülkede bir yandan — toprak reformu başta olmak üzere — yıllardan beri yapılması gereken ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmek, bir yandan da en kısa sürede anarşinin kökünü kurutmak ve ekonomik dar boğazdan çıkmak yönlerinde kendini göstermektedir. CHP bu sorunların altından kalkamazsa bir daha uzun süre iktidar olamaz. Bizce onun iktidar olup olmamasının önemi yok. Önemli olan nokta, CHP karşındakilerin yeniden iktidara gelmesinin ülkeyi tam bir çöküntüye ve yıkıma sürükleyeceği noktasıdır. İşte CHP'nin başarısını bunun için istiyor ve bekliyoruz.

Peki CHP iktidarı nasıl başarıya ulaşacak?

Bu sorunun en kısa ve kestirme yanıtı şudur: CHP'li üyelerin parlamentoda her oturumda tam kadro halinde tetikte bulunmalarıyla.

Oysa bu partinin Meclis Grubu Başkanvekillerinin ağzından arasıra radyo ve televizyonda «Muhalefet partilerinin Meclis'i çalıştırmadığı» yakınmasını duyuyoruz. Geçenlerde Uğur Mumcu da yazdı: Adı üstünde, bunlar «Muhalefet partileri», CHP'nin getirdiği reform yasalarını elbette engelleyecekler ve bunun için ellerinden geleni yapacaklar. Üstelik bugünkü muhalefet partileri anamalcı düzenin temsilcisi ve savunucusudurlar. Madenlerin, özellikle kömür yataklarının tümüyle devletleştirilmesini isterler mi hiç?

Bugünkü koşullara göre çok güzel bir madden yasası tasarısı Meclis'in gündeminde bulu-

nuyor. Geçen gün bu tasarımı görüşmek için çoğunluk sağlanamadığını radyodan duyunca, CHP'li parlamenterlerin sorumsuz davranışlarından ötürü gerçekten çok üzıldüm ve: «Acaba

bu zevat, bugünkü ağır koşulların ve CHP'nin yüklenmiş olduğu sorumluluğun farkında değil-ler mi?» diye düşündüm.

Şunu unutmasınlar: Bugün CHP'nin, dar anlamında, yalnız kendi partilerine karşı değil, kendisiyle iş ve yazgı birliği yapmış olan CGP ve DP'lilere ve —özellikle— onbir üyeli Bağımsız Bakanlara karşı; geniş anlamında ise bütün Türk halkına karşı olan sorumluluğu gerçekten tarihsel bir nitelik taşımaktadır.

Şunu da çok iyi bilmelidirler ki, bugünkü iktidarın başarısı paylaşılacak —ülke için korkunç sonuçlar doğuracak olan— başarısızlığı ise sadece CHP'nin «zimmetine» yazılacaktır. Bu partiye bağlı her parlamenter bunun tam bilincinde olmazsa yurdumuzun geleceğinden umudu kesmemiz gerekir.

Belki bu parlamenterlerin içinden: «Sen kim oluyorsun da üstten alarak bize akıl vermeye kalkıyorsun?» diyecekler çıkabilir. Bunun yanıtı şudur: Ben, sizin partinize oy vererek sizin bugün iktidara gelmenize tek oyu ile katkıda bulunmuş tarafsız bir vatandaşım. Üstten almıyorum, namusu «oy»umun, Türk ulusuna karşı, namuslu karşılığını bekliyorum.

Partili parlamento üyeleri ancak partilerinin çıkarını kişisel çıkarlarından; ülkenin yararını da parti çıkarından üstün tutabildikleri ölçüde başarı ve bu halkın kendilerine vermiş olduğu oylara hak kazanabilirler.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

3 Mayıs

CHP'de

CHP'de parti içi iktidar, geçen yılın ilk günlerinde Genel Başkan Ecevit'in evinde sekiz saat süren bir toplantıdan sonra el değiştirmiş, o güne kadar parti içinde egemenliği elinde tutan Eyüboğlu - Topuz ekibini parti yönetimin-den uzaklaştırmıştı.

Parti içinde «Oran operasyonu» olarak adlandırılan «İç darbe» çok akıllıca planlanmıştı. Genel Başkan Ecevit, Genel Sekreter Eyüboğlu ve yardımcısı Ali Topuz'u parti yönetimin-den uzaklaştırmak için «Hükümette görev alan arkadaşlar, Genel Yönetim Kurulu üyeliklerinden ayrılacaklar» şeklinde özetlenen formülünü uygulamak için Eyüboğlu ve Topuz'u Oran'da evine çağırıyor ve «Arkadaşlardan özveride bulunmalarını rica ediyorum» diyerek formülü uygulamaya çalışıyordu.

Eyüboğlu ve Topuz, «Hayır, hem Bakan olacağız, hem de Genel Sekreterliği ve Yardımcılığını bırakmayacağız» deseler, doğrudan doğruya Ecevit ile çatışmış olacaktı. Sadece parti içindeki görevlerini seçmiş olsalar, bu da kendileri için başka yorumlara yol açacaktı.

Ecevit, «Oran operasyonu» ile, Baykal - Topuz ikilisini dengeli biçimde yerli yerine oturtmuş oluyordu. Topuz, parti içi iktidarından uzaklaştırılırken, Deniz Baykal hükümet içinde en güç Bakanlıklardan birine getiriliyordu. Böyle olunca da, Baykal'ın Ecevit'e muhalefet etme olanağı büyük bir olasılıkla da elinden alınmış olmaktaydı.

Deniz Baykal ve Ali Topuz ekiplerinin bu «yumuşak inişle» bir süre için devre dışı bırakılmaları sonunda, ortaya, yeni bir güç odağı çıkmıştır. Bu güç odağı, Necdet Uğur'un çevre-

sinde toplanan Milletvekili ve Senatörlerdi, Ecevit, öyle anlaşıyordu ki, bundan sonra, bu ekibe şans tanıyacaktı.

Bu ekip, gerek parti içinde, gerek hükümette, gerekse Parti Meclis Gruplarında etkin görevler üstlenmişlerdi.

CHP içinde sivrilen ve güçlenen Necdet Uğur ekibine karşı tepkiler gelişmeye ve oluşmaya başladı. Baykal ve Topuz ekipleri, gerek

grup başkan vekillerinin seçiminde, gerekse Turan Güneş tarafından verilen parti içi genso-ruda birlikte hareket ediyor ve gerektiğinde birleşeceklerini anlatmak istiyorlardı.

1978 yılının parti içi iktidarı bu çalkantılar içinde 1979 yılına ulaşmış oldu.

Uğur MUMCU

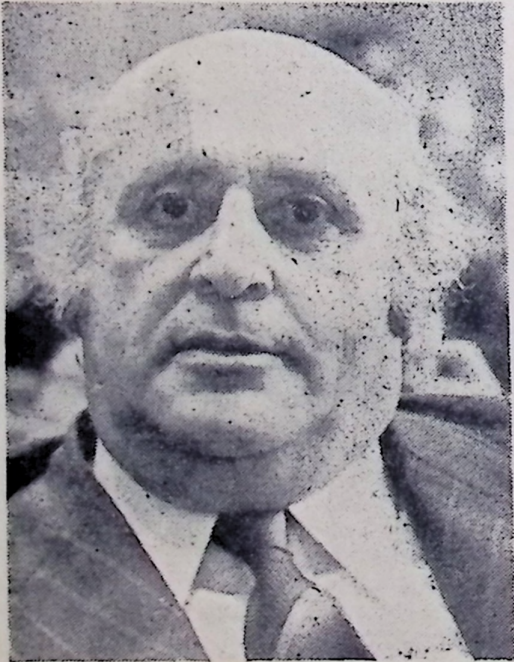
2 Ocak 1979

AP'de

1978 ekiminde yapılan Büyük Kongreden Demirel, «Dikensiz gül bahçesi»ne benzeyen bir Genel İdare Kurulu oluşturarak çıktı. Ama, içindeki sıkıntı, huzursuzluk uzun süre gitmedi. Slogan ve gösteri yağmuru altında geçen Sekizinci Büyük Kongrede «Uygarca» liderlik yarışı vermek isteyen Kâmrân İnan'ı 88 oyda bırakmak güç olmadı. Buna karşılık Süleyman Demirel 1439 oy aldı.

Kongre öncesinde, «Bu Demirel'den nasıl kurtulacağız?» diyenlerin birçoğu, Büyük Kongre günü, ya seslerini çıkarmayacaklar ya da yandan çark edeceklerdi...

«Dikensiz gül bahçesi»ne dönen Genel İda-

re Kuruluna, birçok ileri gelen, adları çok yayılmış kişiler, —örneğin bir Sadettin Bilgiç ile daha bazıları— listenin sonlarına ancak girebildiler.

Genel Başkan Yardımcılıklarını seçen, AP Temsilciler Meclisi çoğunluğu oyunu Demirel'in istediği yönde kullanmadı. Demirel'in en yakınlarında çalışmış Genel Sekreter Nahit Menteşe, yerini, toplantıya gelirken adaylık düşünmeyen Nuri Bayar'a terketti. Grup seçimlerinde de, Demirel'in desteklediği Cihat Bilgehan, AP'de «Gençler» grubunun desteklediği Esat Kırathoğlu karşısında yenilgiye uğradı.

Gerek AP Temsilciler Meclisindeki, gerekse AP Grubundaki «Parti içi muhalefet» gerçekte, AP Büyük Kongresinden kaynaklanmaktaydı. Orada, slogan baskını Celâl Bayar etkisi diye binbir baskı altında kalmış olanlar, bu baskılardan kurtulur kurtulmaz, seslerini duyurmaya başlamışlardı.

Yeni yıla girerken, AP'de parti içinde belirli bir sessizlik sezilmektedir. Parti içinde genellikle, Ecevit Hükümetine ağır sözlerle çatanların sesleri dışarıya yansıyabilmektedir. Henüz seslerini yükseltmemiş olanlar, «beklemeyi» yeğlemektedirler. AP Büyük Kongresinde, Genel Başkanlığa adaylığını koyarak, Demirel'in karşısına çıkmış olan Kâmrân İnan da beklemeyi uygun görmektedir.

1979 yılında, ekimde yapılacak Senato üçte bir yenileme seçimlerinde AP başarı gösterirse, Demirel'in, buna dayanarak hükümetin artık çekilmesini isteyeceği söylenmektedir. AP çevrelerinden sızan son haberler, Demirel'in bu konuda da fazla umutlu olmadığını göstermektedir. Çünkü CHP, AP'ye göre, daha fazla senatörle seçime gitmekle birlikte, seçimi yapılacak iller arasında İstanbul da vardır. İstanbul, Demirel'in umutlarını karartmaktadır.

Söylentilere göre, çok derinlerde, özellikle iş çevrelerinde, Demirel'e «Yeni alternatifler» aranmıyor da değil. Yeni yılda bu konular gün yüzüne çıkabilirdi...

Mustafa EKMEKÇİ

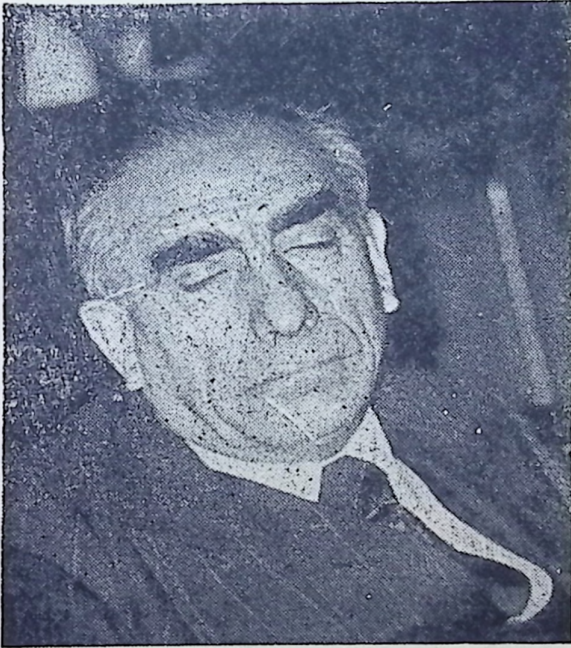
2 Ocak 1979

MHP'de

MHP 2 ekim 1978 günü, «Anayasa'daki esaslara uygun olarak sıkıyönetim ilan edilmesini ve sorumluluğun orduya devredilmesi»ni istedi...

MHP'nin Genel Yönetim Kurulu'nun yayınladığı bir bildiride yer alan bu sözler Türk politik ortamını allak bullak ederek yeni tartışmalara yol açarken, bir taraftan da Ankara Savcılığı harekete geçiyor ve parti yöneticileri hakkında soruşturma açılıyordu.

Bildiriye yayınlayan Genel Yönetim Kurulu üyelerinden bazıları Savcılığa çağrılarak ifadeleri alınırken, bazıları da çağrıya uymak gereğini bile duymuyordu. Bu onların korkularından mı, yoksa kendilerine olan güvenlerinden mi ileri geliyordu? Bu sorunun karşılığı henüz verilmiş değil. Ancak, Ankara Savcılığının gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra ne yolda

karar vereceği de belli değildir. Bu soruşturmanın bir sürprizle sonuçlanması, yani, Ankara Savcılığının MHP'nin kapatılması istemiyle Cumhuriyet Başsavcılığına başvurma olasılığı var mı? Bunu da önümüzdeki günlerde öğreneceğiz...

Kurulduğundan bu yana, Türkiye'deki diğer «legal» partilerin strateji ve taktiklerinin dışında bir politik görüntü içinde olduğu izlenen MHP, eğer ikinci MC yıkılmasa ve daha sonra iktidara gelen CHP ağırlıklı hükümet, yeterince değilse bile özellikle bu partinin yan örgüt-

leri üzerine gitmeye başlamasa, yani MHP ve onun yöneticileri biraz «köşeye sıkıştırılmasa» idi, büyük bir olasılıkla «parti içi kavgalara» sahne olacak ve belki de parçalanacaktı.

Daha önce parti içinde görülen «ırkçı — dinci» çatışması, bu defa, «sertlik — yumuşaklık» tartışmaları şeklinde görülmeye başlamış ve sertlik politikasından yana olanlar, yani «sürekli taarruz» diyen «şahinler» ağır bile basmaya başlamışlardı. Başlarını, eski Ticaret Bakanlarından Konya milletvekili Ağah Oktay Güner'in çektiği söylenen «Şahinler» gerek tabanda, gerekse parti üst yönetiminde hayli taraftar da sağlamışlardı. Ne var ki, daha sonra görülen gelişmeler, en önemlisi de iktidar değişikliği, bu partiyi üst düzeyde «savunma»ya zorlarken, tabanda şahinler, hem de azgın şekilde taarruzlarına devam ediyorlardı.

Bu saldırılar, İçişleri Bakanı İrfan Özaydın'ının açıkladığına göre, 8 ay içinde 1000 azıllı militanın yakalanıp, çoğunun tutuklanmasıyla sonuçlanıyordu.

Bir tarafta bunlar olurken, bir taraftan da İçişleri Bakanlığı 1970'de AP iktidarı zamanında hazırlanan ve «komando kampları» diye adlandırılan silahlı eğitim çalışmalarına ilişkin rapor üzerinde çalışmalar sürdürüyor, burada adı geçen kişiler hakkında yeni baştan araştırmalar yapıyordu. Bu konu henüz sonuçlanmış değildir.

Son 8 ay içerisinde çeşitli terör olaylarına karıştıkları için yakalanan ve çoğu tutuklanan 1000 sağcı militan yanında, bunların verdikleri ifadelerden hemen hepsinde «MHP» adının geçmesi, örneğin, olaylarda kullandıkları silahları MHP'li çeşitli kaynaklardan sağlamış olduklarını söylemeleri, savcıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Ancak, yapılan resmi araştırma ve soruşturmaların bir sonuç vermediği de açıktır. Bunların parti ile «legal ilişki» leri saptanamamakta ve birşey yapılamamaktadır.

Yani bir başka deyişle, «Pandoranın Kutusu» her ne kadar ucundan — kenarından aralanmış ise de henüz açılmamıştır ve içinden ne çıkacağı henüz belli değildir.

Bu arada, özellikle son günlerde İstanbul duvarlarında «Bir gece ansızın gelebilirim — MHP» yazılarına rastlanmaktadır. Neden gündüz değil de gece?..

Bilinmelidir ki, geceler «tekin» değildir ve kimin için ne getireceği bilinemez..

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

2 Ocak 1979

Muhalefet olmak

İktidar da, muhalefet de onurlu görevlerdir. Her iki görevi üstlenen karşıt partiler, ne denli birbirleriyle çelişmeler de kullandıkları yöntemlerin onur kırıcı olmamasına özen göstermek zorundadırlar. İktidar için iktidar, muhalefet için muhalefet olunmaz. Her iki görevin ortak amacı topluma hizmettir. Bu amaçtan sapıldı mı, demokratik düzen zedelenir, zararını da toplum çeker.

Ne yazık ki onca yıldır politika yaptığı halde Süleyman Bey bu basit gerçekleri hâlâ anlamamış görünmektedir. Bu gidişle anlayacağı da benzememektedir. İktidar olmak, olduktan sonra da orada tutunmak için yıllardır başvurduğu yöntemleri bir yana bırakalım. Halkın

si yapsa, partisini derleyip toparlasa ve yeni hükümete karşı onurlu denetim görevini üstlenmeye hazırlansa ya!

Hayır, olmuyor, üç haftalık bir muhalefete bile katlanamıyor Süleyman Bey! Bir kontrgerilla öyküsüdür tutturdu, 12 Martta kendisini yerinden eden güçlere göz kırparak ortalığı karıştırma manevralarına girişti. Maksadı açık: Ordu ile yeni hükümeti karşı karşıya getirmek, Mecliste oy çokluğu ile deviremeyeceğini bildiği yeni hükümeti belki bir darbe sonunda kimvurduya getirmek! Ama o arada demokrasi güme gidirmiş, kendisinin de siyasal yaşamı son bulurmuş! Gözünü hırs bürüten Süleyman Bey serin kanla bu noktaları irde-

(Fotograf: Ergun ÇAGATAY)

gözü önünde geçen olayları burada ayrıntıları ile yinelenmenin şimdi ne anlamı var? Süleyman Bey uyguladığı sakat politikanın ülkemizi uçuruma doğru sürüklediğini biliyordu. Bu yüzden partisi içinde gittikçe artan hoşnutsuzluğun da farkında idi. Ortak soruma daha fazla katlanamayarak AP'den istifa eden arkadaşlarını geri getirmek uğruna onurlu bir politikacının göze alamayacağı hangi yöntemlere başvurduğunu gidip o arkadaşlara sormalı!

Olmadı, yapamadı. Politikayı çıkar oyunu saymayan kararlı arkadaşlarını caydıramadı. Caydıramayınca çekilip muhalefete geçmesi gerekiyordu. Onu da göze alamadı ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir gensoru ile düşürüldü.

Peki, şimdi oturup bir durum muhakeme-

leyecek durumda değildir. O demokrasiye zaten boş vermektedir. Madem ki iktidar elden gitmiştir, varsın askerler gelsin diye düşünebilmektedir. Başbakan Sayın Ecevit gerekli yanıtı önceki gün verdi, «Türk ordusu yakınlarını karanlık yollardan servet yapmasına göz yummuş bir kimsenin hırsını tatmin uğruna maceralara sürüklenecek bir ordu değildir» diyerek kesip attı. Anlayanlar için bu yanıt uyarıcı bir niteik taşımaktadır.

Süleyman Beyi bilmeyiz ama AP saflarında bu sözlerin anlamı üzerinde düşünen, sonra da davranışlarını ona göre ayarlayan akıllı başında kimseler çıkarsa, genç demokrasimizin bundan güç kazanacağı kuşkusuzdur.

Nadir NADİ
7 Şubat

Sağcı muhalefet

On yıl kadar önce sol dedin mi, çoğu kişinin kafasının taşı atardı. Ne demekti sol? Moskofluk mu? Casusluk mu? Vatan ihaneti mi? Yok canım. Fransız devriminden beri sol demek, halktan yana olmak demekti.

Ne var ki, bu gerçeğin yaygınlaşması için zaman gerekiyordu. Yazıla çizile, uğraşa didine; bizim az gelişmiş demokrasinin sağına soğan soluna sarmısakla partiler yelpazesi oluştu. Solculuk halk yığınlarını sardı; iktidara tırmandı; AP'yi muhalefete sürdü.

Ama AP daha kendine gelebilmiş değil.

Sağcı yazarlar, çizirler:

— Hele, diyorlardı, biz muhalefete geçe-

zarların ve çizirlerin ürünleri nelerdir? Ecevit'e hücum ve 11'lere saldırı üstüne ıvır-zıvır... Sosyal içeriğinden soyutlanmış kof ataklarla, ne yazar olunur, ne de çizir. İşçiden, köylüden, emekçiden, tek sözcükle halktan yana çıkmıyan; ve bu çıkışını da bilimsel temelle oturtamıyan kişinin muhalefeti de bir değer taşımaz. AP'li liderler yozlaşmış kafayla cerre çıktıkça kimse kendilerine yüz vermiyecektir. Şu lâflara bakınız:

— Sola ve komünizme karşıyız...

— Eserlere eserler katacağız...

— Kimse aç ve açıkta kalmıyacak...

Dört milyon işsiz salına - salına dolaştığı toplumda sen istediğin kadar kimse aç ve

lim de muhalefet nasıl yapılmış gösterelim.

Iktidardan düştü AP; ne oldu? Şimdi içrikten yoksun lâf salataları muhalefet diye piyasaya sürülüyor. Hiç unutulmasın, yüzyıldan beri Türkiye'nin muhalefetini yönlendirip, biçimlendirenler; ülkenin ilerici aydınları, yazarları, çizirleridir. Bir partinin gerçekten yazarı çizeri yoksa, barutu ve silâhı da yok demektir. Tüm dünyası kafatasının mahpushanesinde kelepçelenmiş sağ politikacının muhalefeti de suyu kurumuş bostan havuzu kadar sığ olur:

— Bu hükümet entrikayla kuruldu...

— Demokrasi delinmiştir...

Eeee ne olacak? Demirel Türün'ün koluna girip kontr-gerilla edebiyatı yaparsa muhalefet mi sayılacak? AP, halk yığınlarını işkencecibazıları savunarak mı peşine takacak? Sağcı ya-

açıkta kalmıyacak diye gazel at; neye yarar? Artık halk somut soru soruyor: Kimden yanasın? Toplumda hangi sınıflardan yanasın? İşkenceden yana mısın? Zalimden yana mısın? Sermayeden yana mısın? Ağadan yana mısın? Fikir özgürlüğünden yana mısın? Emperyalizmden yana mısın? Yoksa bütün bunlara karşı mısın? Eskisi gibi, bulanık sularda balık avlayarak seçim kazanmak kolay değil. Faik Türün, Yahya Demirel, Hacı Ali, Süleyman Bey ve Türkeş Bey beşlisi, bugünkü Türkiyede neyi simgeler? Güvenilmez politikacı, nüfuz ticareti, zaptiye kafası, işkence uzmanı, teşvik tedbiri, hayali mobilya, yolsuzluk dosyası... Böyle bir görünüme karşı halkın tepkisi ne olur? Bugün ortalıkta AP kalmamıştır. Koskoca parti sağdan koca bir sıfır. 1978 Türkiye'sinde halkın

umudu Ecevit; CHP'nin umudu Demirel!..

Tanrı, Demirel'e AP'nin başında uzun ömür-
ler versin.

Yalnız Türkiye'de değil, bütün yeryüzünde
sağ gerilemektedir. Dünyanın emperyalist dü-
zenini yöneten bir avuç egemen ülke dışında,
sağcılar ne yapıyorlar? Kırk Güney Amerika
ülkesinde sağcı iktidarlar silâh zoruyla ve aske-

ri rejimlerle ayakta durabiliyorlar. Kapitaliz-
min emperyalizmi, yoksul ülkeleri kendi ordu-
larına işgal ettirerek düzenini sürdürebiliyor.

İşte böylesine bir dünyada ve yoksul Meh-
met'in ülkesinde sağcılığın anlamı; Demirel,
Türün ve Yahya'nın kişiliklerinde simgeleşiyor.
Halk artık bunları anladı..

İlhan SELÇUK
14 Şubat

Ben, ben, ben demokrasisi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56.
maddesi, «Siyasi partiler, ister iktidarda, ister
muhalafette olsunlar, demokratik siyasi haya-
tın vazgeçilmez unsurlarıdır» der. Politika ile
az çok ilgili bütün vatandaşlar bilir bu madde-
yi. Çünkü Anayasamızın üzerinde en çok ko-
nuşulan, en çok yazılan ve tartışılan kuralla-
rından biridir bu. Türk demokrasisi, Batı'da ol-
duğu gibi çoğulcu, yani çok partili demokrasi-
lerden olduğu için her Türk yurttaşının yuka-
rıkı kuralı bilmesi doğaldır.

Ne yazık ki bunu bilmeyen, bilmek, anla-
mak istemeyen bir tek politikacı vatandaş ya-
şıyor Türkiye'de. Yine ne yazık ki, bu politikacı
vatandaş, «Ana muhalafet» denilen en büyük
muhalafet partisinin liderliğinde bulunuyor,
epeyce zamandan beri.

Demokrasimiz hesabına bu durum, gerçek-
ten büyük bir talihsizliktir.

«Bir tek adam ne yapabilir ki demokrasi-
ye?» diye düşünülemez, sadece bir vatandaş el-
bette bir kötülük getiremez demokrasimize.
Ama bu vatandaş, büyük bir partinin liderliği-
ni, yıllarca hükümetin başkanlığını yapmış bir
kişi olursa, onun politika yaşamı sürdüğü müd-
detçe, kendisi sahne ışığındadır ve bütün göz-
ler her zaman onun üzerindedir. «Balık baştan
kokar», «Ön teker nereye giderse, arka teker ora-
ya gider», «Kılavuzu karga olanın burnu kirder
çıkamaz», «İmam yellenirse, cemaat altına eder»
ata sözleri, yüzyıllardan beri Türkler arasında
kuşaktan kuşağa yinelenip durmuştur. Demok-
rasilerde parti liderlerinin önemini, bu ata söz-
lerinin taşıdığı halk felsefesi ne güzel açıklı-
yor.

Anayasının 56. maddesindeki — yukarıya
aktardığım — kural, demokrasimizde siyasi
partilerin sadece varlıklarını güvenceye bağla-
yan ve onlara bu varlığı koruma hakkını veren
bir kural olmayıp, aynı zamanda partilere gö-
rev yükleyen bir kuraldır. Madem ki partiler «de-

mokratik siyasi yaşamın vazgeçilmez öğeleri»
dir, şu halde bunlar demokrasiyi yaşatmak,
gereği gibi sürdürmek ve ulusun yararına işlet-
mek görevi ile yükümlüdürler, bu, onlar için
vazgeçilmez bir zorunluktur, bir ödevdir. Bu
ödevi yerine getirmeyen bir parti artık «si-
yasal hayatın vazgeçilmez unsuru olmak» nite-
liğini yitirir, çünkü demokrasi için zararlı ve
tehlikeli bir kimliğe bürünmüş olur.

Beni yukarıki yargıya vardiran ve derin de-
rin düşündürerek bu yazıyı yazmaya zorlayan
etken, ana muhalafet partisi lideri Demirel'in
televizyonda izlediğim konuşmasındaki uzlaş-

maz tutumudur. Sanki sorumlu bir partinin li-
deri değil de, sorumsuz bir kalabalığın başı olmuş
gibi konuşuyor Demirel. İktidar partisi ve hü-
kümetle diyalog kurmayı reddediyor ve «Biz

kendi yolumuzu kendimiz açarız» diyor bu lider.

Kendisinin — kendi deyişimle — «Yetmiş sente muhtaç» durumda devrettiği Türkiye'nin ekonomik darboğazını bir yana bırakalım. Uzun iktidarı döneminde ekonomiyle ilgilenseydi ve bu ilgisini olumlu yönde başarılı bir sonuca ulaştırsaydı, ülke elbette «Yetmiş sente muhtaç» duruma düşmezdi. Dedğim gibi, bunu bir yana bıraksak bile bugün ülkede siyasal partileri bir araya gelip başbaşa vererek önlemler almaya zorlayacak bir «anarşi olgusu» var. Bunun karşısında Demirel'in istediği ve özlediği şey, «Sıkıyönetim ilanı», «Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması» gibi şiddet önlemleridir. 12 Mart dönemindeki şiddet uygulamasının hiçbir şeyi çözülmediğini bilmemiş görünüyor Demirel. Ülke sürekli olarak sıkıyönetim rejimiyle yönetilecekse, demokrasiye ne gerek var? Demek zaman zaman asayiş bozulunca askerlere «Gel düzelt şunu» denecek, durumun düzeldiği sanılınca da onların görevine son verilip, sivil yönetim sürecektir. Bu demektir ki Türk halkı kendisini sivil yönetimle, demokratik özgürlükler ortamında yönetemiyor. Eğer böyleyse demokrasi uygulamasına hepten son verelim, olsun bitsin.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri uygulamasının içinde — asker ve sivil — yürütme organının katkısı ve etkisi olacağı için, bunlarda yargı erkinin bağımsızlığı ve vatandaşlar için yargı güvencesi olamaz. Birçok kez yazdık, söyledik bunu.

Demirel ilk iktidara geldiği 1965 yılında ilk iş olarak «Özgürlükleri Koruma Yasası» adı altında bir «Özgürlükleri bağlama tasarısı» ha-

zırlamıştı. Şimdi görülüyor ki, onun o zamanki kafası ne ise — aradan 13 yıl geçmiş olmasına rağmen — şimdiki kafası da odur. Ülkeyi ancak kendisinin yönetebileceği kanısını hiçbir zaman yitirmemiş ve başbakanlık koltuğunda kendinden başkasının oturmasına bir türlü alı-şıp katlanamamıştır, «Biz yolumuzu kendimiz açarız» diyerek, iktidarla diyalog kurmayı reddeden sayın Demirel.

18. yüzyıl Fransa'sında kral olsaydı her halde 14. Louis gibi «Devlet ben'im» diyecekti AP lideri. «Güneş Kral» adı verilen bu kralın bir sözü daha vardır: «Benden sonra isterse tu-fan olsun!» Demirel, «Ben başbakan koltuğunda oturmadıktan sonra ülkede ne olursa olsun!» tutum ve davranışı içindedir. Ama o «Güneş Kral»ın başarı ve becerisini gösterebilir miydi? O ayrı mesele.

Biz ortaokuldayken bir hocamız, ders duru-munu hiç beğenmediği bir arkadaşımıza, «Sen bu kafayı değiştir» der dururdu hemen her der-sinde. Demirel'e bunu ancak millet söyleyebi-lir. O milletin nâciz bir üyesi olarak ben söyle-yip duruyorum: «Demirel'in tutumu, Türk De-mokrasisi için bir felâkettir.»

Şunu da eklemek isterim Anayasanın sö-zünü ettiğim 56. maddesi, «Siyasal partiler, de-mokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır» diyor, ama, «Siyasal parti liderleri»nin vaz-geçilmez unsur olduğunu söylemiyor. Fakat De-mirel, kendisini hep AP sanıyor ve tabii, yazık oluyor demokrasimize!

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU
1 Kasım

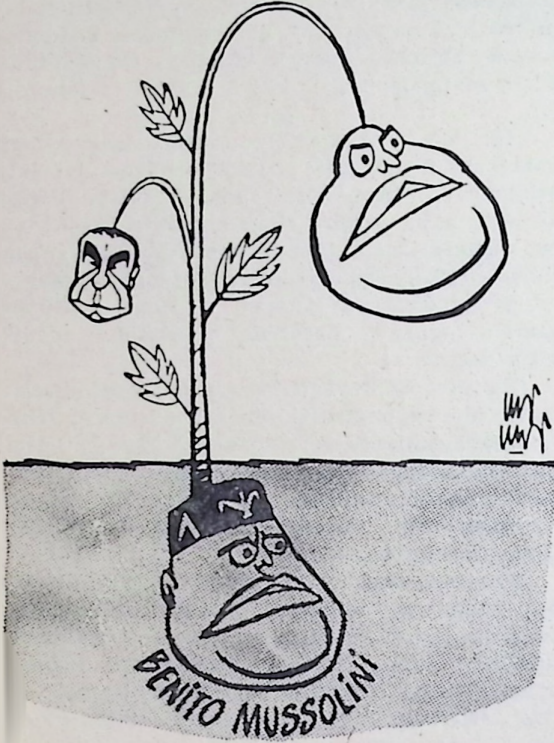
Neden bu feryat, bu telâş?

İkinci Cephe Hükümetinin sona ermesi, «yasa dışı çıkarlar sağlayan» ya da «toplumda bilinçsiz bir yaşam sürdüren kişiler» dışında herkesi sevindirdi. Vatandaşların gerçek bir kâbustan kurtularak, rahat nefes alabilmeleri olanağının önkoşulunu yarattı. Hükümetin yapısı konusunda Demirel ve çığırkanlarının kopardığı yaygara, feryat ise gülünç olmaktan da başka bir şey!

Yüce Divan yolunun da açıldığı bugünlerin çırpınmaları ve çılgınlıkları içinde Demirel'in ağzından çıkan, ya da çığırkan akıl hocalarının ortaya attıkları zavallı sözcükleri, tümcele-ri, ciddiye alacak akli başında kimse yok. AP Genel Başkanı, kendisine özgü «Demirelssel mantık kuralları»na ve «Süleymanca» diye ad-

landırılabilir acayip bir Türkçeye uygun dü-şen hangi gülünç tekerlemeyi (ve kara gözlük-lü ya da kara ruhlu kurmayının hangi mugala-ta sakızını) durmadan gevelerse gevelerin, 11'lerin davranışını, demokrasiye inanan kişilerin gözünde küçültme marifetini gösteremiyec-ktir. Tam tersine, bu yapay suçlamaların onun ağzından çıkması, suçladıkları kişilerin «ne den-li doğru yolda» olduklarının en güçlü, en şaş-maz kanıtı oluyor. Kesin inancımız odur ki, 11'lerin davranışları, demokrasi tarihimize al-tın harflerle yazılacak bir «siyasal yarma hare-keti!»dir. «Demokrasi ve Anayasa» ilkelerine ih-a-net edenlere karşı başkaldırma tutarlılığıdır. Demirel ve suç ortaklarının adları, Demokrasi Tarihimize nasıl kapkara harflerle yazılacaksa,

11'lerin cesur ve tutarlı davranışları da, öylesine ışıklı ve umut saçan aydınlık harflerle yazılacaktır. Ve parti liderleri, artık bir daha «partilerinin milletvekillerini, ceplerindeki robotlar sayamayacaklar»dır.

«Devletin bakanlık koltuklarını dağıtamazsınız», «böyle bir hükümet bugüne kadar hiç görülmemiştir» gibi sözlere, can kurtaran gibi sarılan kişilere ise, bazı gerçekleri anımsatmak zorunluğu vardır: «Bu kadar tarafsız bakan kabineye alınamazmış», hele «AP'den istifa ederek bağımsızlaşan kişilerin kabineye alınması, siyasal ahlâkla bağdaşmazmış». Oysa koşullar zorunlu kılsa, kabinenin çoğunluğu, hatta tümü bağımsızlardan kurulabilir. Bu bağımsızların AP'den ayrılmış kişiler olması ise, bugün tarihsel bir zorunluluk niteliği taşıyor. «Faşizme ve Lübnanlaşmaya doğru dört nala sürüklenen Türkiye'nin bu felâketli gidişten kurtarılmasında önemli katkıları bulunan kişilere yeni hükümette görev ve sorumluluk yüklenmeyi», «koltuk dağıtmak» diye nitelendirmek, olaylara tersinden bakmaktır. Bakanlık koltuğunu kötüye kullanmaya alışmış kişilerin ölçütlerini geçerli sayamayız. Mademki «demokrasiye sırt çevirmiş, toplumu içsavaşın ve iflâsın eşliğine getirmiş ve bu sapık yolda gitmeğe kararlı bir iktidar»dan ülkemizi sadece bir ay için değil seçime kadar kurtarma girişimi söz konusudur, o halde «böyle büyük anlamlı ve sürekli bir girişime kalkışanların, siyasal yaşamın özelliklerini ve tüm zayıf yanlarını göz önünde bulundurarak, gerçeklere ve akla uygun düşen tutarlı bir hükümet kurmaları» gerekir. Kurulacak hü-

kümet, kısa süre sonra Meclisteki oy dayanağından yoksun duruma düşebilecekse, böyle bir adımı atmanın ve halkı sonunda umutsuzluğa düşürmenin hiç bir anlamı yoktur. «Hükümeti, demokrasiye ihanet edenlerin elinden kurtarma girişimi» gibi çok büyük bir siyasal kavgaya beraberce başlayanların (ikinci cephe hükümetine «hayır» diyenlerin), sonuna kadar yanyana çabalarını sürdürmeleri, siyasal ahlâkın ve aklın emrettiği bir tutumdur. Devletin koltukları, oraya kim oturursa otursun Devlette kalır. Koltuğa yerleşen bakan, o koltuğun verdiği yetkileri ve olanakları, halkın ve devletin yararına değil de, belli zümre ve kişilerin çıkarına kullanırsa şimdiki gibi feryat kopar. Hele cephe hükümetinde olduğu gibi, bu koltukların bir kısmı devletten kopup, partilerin çiftlikleri ve karargâhları haline gelirse! Bakan koltuğuna oturan kişi, tarafsız ya da partili olduğundan değil; bu kötü politikacıların devlet ve rejim anlayışları demokrasiyle bağdaşmadığından ve Başbakan Demirel de koltuğunu koruyabilme amacıyla her ödünü vermeğe hazır bir zihniyet ve karakter taşıdığından ötürü devletin ve tüm Türk halkının yararına işlemesi gereken bakanlıklardan birçoğu, sadece parti çıkarına işleyen bir makine haline getirilmişti. Bu bakanlıkların kapısından içeriye girmek dahi, MHP'li olmayan kişiler için, ölümü yada yaralanmayı göze almak anlamına geliyordu. MSP'ye bağlı bakanlıkların bir kısmında da, yasanın verdiği haklardan yararlanabilme, fiilen partiye bağışta bulunma koşuluna bağlanmıştı. «Devletin koltuklarının yağma edilmesi» (devletin elinden çıkarak örneğin partinin olması) ve «devletin parsellenmesi» işte budur. Ve bugün devlet ve halk, herşeyden önce bu felâketten kurtulmuştur.

Belli bir anda hükümetin kuruluşuna ilişkin akılla bağdaşır tartışma ve yeğlemeler, ancak somut olasılıklar temeline dayanabilir. Bu nedenle, sanki uzaydan gelmiş kişiler gibi, Türk Parlamentosundaki sandalya dağılımı; partilerin başlarındaki yöneticilerin karakterleri ve başvurageldikleri yöntemler bilinmiyormuşcasına, «Türkiye'mizde ideal bir koalisyonun koltuk dağılımı nasıl olmalıdır?» yolunda bir soruyu ortaya atarak, yeni hükümetin bu ideal ya-

piya uygun düşüp düşmediğini yanıtlamaya çalışmak, halkımızı aptal yerine koymak olur. Yanıtı aranması gereken akıllıca soru, ancak ve ancak «can güvenliğini bile ortadan kaldırma ve Türk toplumunu ekonomik iflâsın ve iç savaşın eşiğine kadar sürüklemeye çaba ve gafletinde direnen bir iktidardan, Türk toplumunu bugünkü somut koşullar altında sürekli olarak nasıl kurtarabiliriz?» sorusu olmak gerekir. Bu soruya verilebilecek gerçekçi yanıt ise «demokrasi ilkelerine dayanan ve toplum yararlarına yönelmiş bir programı içtenlikle uygulamaya kararlı en az 226 milletvekilinin, hükümet sorumluluğunu paylaşması ve böylece hükümetin sürekliliğini garanti etmeleri» yolunda olacaktır. İşte soruna doğru olan bu açıdan bakıldığında, «bağımsızların tümünün bugünkü hükümete katılmaları, CHP ve öteki iki partiyle birlikte yürütme organının sorumluluğunu paylaşarak kader birliği içerisinde girmeleri» doğal ve en doğru çözümdür. Buna karşılık, Türkiye'yi son derece zararlı bir iktidardan kurtarma eylemini başlatmış 11 kişinin, hükümet dışında kalarak, zamanla bu hükümetin uygulamalarına yabancılaşma olanağına kapıları açık bırakmaları da, sorunun niteliğine o denli ters düşen en yanlış çözüm olurdu. Eğer bağımsızlar, yürütme işlem ve çalışmalarına seyirci durumda bırakılsaydı, bunları her gün yeniden ve eksik bilgilere dayanarak değerlendirmeye mahkûm edilmiş olurlardı. Böyle bir çözüm, aynı amaca yönelmiş partili ve bağımsız parlamenterlerin, birbirlerinden kuşkulamalarına (birbirlerini yanlış bilgiler ve hatta varsayımlarla yanlış yargılamalarına) ve böylece her gün yanlış ve entrikalara kurban gitmelerine neden olacak bir ortamın yaratılmasını kabul etmek anlamına gelirdi. Eğer o yola gidilseydi, bağımsızlar, ne kadar iyi niyetli ve kişisel hesaplarından ne kadar uzak bir davranış içinde olurlarsa olsunlar, yürütmenin her gün gerçekleştirdiği binlerce işlem ve eylem karşısında, — kabinede ve hükümet partilerinde yer almamaları yüzünden işlerin içyüzünü bilmemelerinden ötürü — hükümete karşı yanlış değerlendirmeler,

lere, vehimlere ve kuşkulara sürüklenebilecekler, hatta yöneltilebileceklerdi. Hele AP yöneticilerinin ne gibi yöntemlere alışkın oldukları anımsanırsa, onların her gün «imal edecekleri» yeni yeni yalanlar ve başvuracakları entrika ve hilelerle, hükümet dışında kalma hatasını işlemiş bağımsızları, kendilerine uzak bir hükümetin işlem ve niyetleri konusunda kolayca yanıltabileceklerini düşünmek için kâhin olmaya gerek yoktur. Evet, bağımsızlar kabine dışında kalma yanlışlığını işleselerdi, onları aldatılabilmek için AP yöneticileri, siyasal yaşamı utanç verici bir yalan, iftira ve entrika alanına çevirir, hatta onların yaşamlarını bile her gün tehlikeye koyacak tehditleri durmadan sürdürürlerdi. Buna karşılık, bağımsızlar, hükümetin içinde oldukları zaman, «hükümetin ve CHP liderinin gerçek niyetlerini ve her adım ardındaki gerekçeleri» anında ve doğru olarak öğrenebilecekler; onların, «ortak bildiride yer alanlardan başka bir amaç gütmediklerine» her gün bir kez daha tanık olarak, tam bir güven ve dayanışma ilişkisi içinde kalacaklardır. Bu nedenle, «10 koltuğun bağımsızlara bağışlanması» iddiası, gerçeği tersine çevirmektir. Gerçek, bağımsızların hükümet sorumluluğuna katılmalarıdır; yürütme görevine ortak olma yükümlülüğünü de — tam bir tutarlılıkla — omuzlama cesaretini dahi göstermiş olmalarıdır. CHP'nin ve bağımsızların bir oyuna gelmeyecek aynı hükümet içinde yer almaları sonucunda, «Güvensizliğe ulaştıracak, yalan, iftira, fitne ve entrikaya kulak verme olanağının yok edilmesi», «güvensizlik kaynağının kurutulmuş olması»dır ki, Demirel'i ve çıkartkanlarını umutsuzluğa düşürmüştü; ve onları, «devletin bakanlıkları yağma ediliyor, entrikalar çevriliyor» yaygarasına başvurma zorunluğunda bırakmıştır. Demirel'i çılgına çeviren, 11'lerin «satın alınmaz olmaları»dır. Ah bir satılık olsalardı. Demirel'in — öyle Bakan koltuğu falan değil — vermeyeceği fiyat yoktu!

Muammer AKSOY

14 Ocak

Toplumsal değişim gereği

Türkiye, gene bir değişim süreci içindedir. Daha doğrusu, Osmanlı ıslahatçılarından, Jöntürk gelişmecilerinden beri, Türkiye'miz, geniş seritli bir değişim süreci izlemektedir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşından bu yana.. Şimdi, bunun yeni bir evresi içine girmeye hazırlanıyor. Yeni bir toplumsal hava ile serinleme yol-

larını arıyor. Yeni bir değişim gereğini algılıyor. Bunun, yakıcı cehennemli de var, serin esintisi de var.

Bunu şöyle gösterebiliriz:

Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonundan beri, Türkiye, ümmetçilikten ulusçuluğa geçiş gibi geniş bir toplumsallaşmaya girişmiştir. Bu;

Osmanlı döneminde, her biri ayrı bir siyasal amaç güden; ayrı bir sosyal algı benimseyen; ayrı dış ekonomilerle uydulaşma arayan dağılımlaşma kozmopolitliğinden sıyrılıp «Misak-ı Milli» içindeki bir halklaşma ekseninde, siyasal - sosyal - ekonomik - kültürel bağımsızlaşma bütünleşmesidir.

Bu gelişimin, bir de ekonomik yönü vardır:

Bu da, kapitalistlik özentide bağımlı bir gelişmişlik ekonomisinden, ulusal kalkınmayı verecek olan — ve zorunlu olarak toplumcu olması gereken bir bağımsız sanayi ekonomisine geçme yönüdür.

Daha sonra, bu gelişimin, bir de siyasal yönü vardır:

Bu da, Saltanat ve Hilafet-i Seniye'nin kişisel otorite hükümetinden (Hükümeti şahsiyesinden) halkın kolektif ve demokratik hükümetine geçme yönüdür. Kozmopolitlikten gelen dağılımlaşmayı; Saltanat ve Hilafet-i Seniye tekelciliği ve otorite tekelciliği içinde önlemek istiyordu, Osmanlı siyasal seçkini... Kuvayi Milliye Cumhuriyetçileri, çoğulcu bir sosyal yapıdaki halk kategorileri bileşiminden bir ulus yaratarak, onun demokratik siyasal mekanizmasını kurmayı aramıştır. Bu geniş şeritli sürecin ümmetçilikten ulusçuluğa geçiş bölümü, başarı kazanmıştır.

Fakat, Kuvayi Milliye ve Müdafayı Hukukun önder felsefesinden kalkılarak varılması gereken toplumcu gelişim çizgisi yitirilmiştir. Söyle ki: 1919'larda, Anadolu'da, Feodal merceler vardı: Bunlar, «Anti-işgalcilik»de bir araya gelmişlerdi. İşgalden kurtulduktan sonra kent eşrafı, tecim eşrafı, Batı kapitalist emperyalizminin daha da yoğun bir uzantısı olmaya dönüştü. Bireysel - liberal - kişisel girişimcilik felsefesine, daha sıkı yapıştı. Müdafa-yı Hukuk Felsefesini de kendi önünde eğilmeye zorladı. Bunu da başardığı için, toplumcu bir kalkınma gelişiminin doğal çizgisi yitirildi. Çok uluslu fakat aslında tekilci ve tekelci olan bir uluslararası sermaye ekonomisi şeması içindeki geri, bağımlı, uydu bir ekonomiye varıldı.

Böylece, temelinde kendisine ulaşılmış bulunan siyasal demokrasi de, aksamalara uğradı:

Once, uzun süren bir «Tahriri Sükûn» geleceği içine düşüldü. O zaman da, temelinde, «Anti-tekilci», «Anti-tekelci», «Anti-saltçı ve otoriterci» olması gereken demokrasimizin özü olan «Özgürlük» ögesi de, çağdaş içeriğini kazanmadı.

Özgürlüğün çağdaş anlamı, insanı ve toplumu, fiziksel, düşünsel, moral, kültürel, ekonomik tüm gelişmelerden alıkoyan tüm bağlardan kurtulmuşluğu deyimlerdi. Şimdi ise özgürlük, yalnızca, «İstiklali harici» anlamında, sınırlı bir kavram olmayı aşamamış bulunuyordu. Bu sınırlı anlam ve kavram «Türkiye işgalden sıyrılmıştır. Yabancı devletlerin buyruğundan da kurtulmuştur. Öyleyse onun bireyleri ve kate-

gorileri de özerkliğe ve özgürlüğe sahiptir» der.

Bu ise, daha baştan reddedilmiş bulunan tekilci — tekelci — salt bireysel hükümet ve otorite kavramına yönelik bir anıam teşkil eder.

Ozünde reddedilen bu kurum, Saltanat ve Hilafet çağdaş anlamını giyinemeyince; demokrasi-nin öğeleri olan «Eşitlik-Güvence-Adillik» ilkeleri de zenginleşememiştir, zenginleştirilememiştir.

Sonra, özünde reddedilen bir başka kurum ve uygulama da, bir başka yolla geri gelmiştir: Ozünde reddedilen bu kurum, Saltanat ve Hilafet-i Seniye'nin «Hükümet-i Şahsiye» formülü, ve onun istibdata giden uygulayımı (pratigi) dir.

İşte bu durum, bir paradoks gibi görünse de, çok partili siyasal döngü içinde geri gelmiştir.

Bir başka deyimle; saltanat döneminin «Hükümet-i Şahsiye» sistemi, iktidar partisi çoğunluk bileşimi içinde yeşeren bir «İdareyi Şahsiye (Bireysel yönetim)» formülü ve uygulayımı içinde geri gelmiştir.

27 Mayıs bunu yıkmıştır.

Fakat kısa bir süre sonra, hem ulusal istenç (irade); hem de halk kategorilerinden alt sosyal katların ve emeğin özlemleri; yeniden bir partisel vesayet altına girmiştir. İktidar partisinin çoğunluk bileşimine dayalı bir «İdareyi Şahsiye» uygulamaları (icraları), gittikçe yoğunluk kazanmıştır. Öyle ki, iki kez yenilenen MC Koalisyonları ile, onun iktidar parsellemecilikleri ile, önce ülkedeki «Yönetim bütünlüğü» yıkılmıştır. Sonra da «Devlet bütünlüğü» tehlikelere, tehditlere, açık bırakılmıştır.

Böylece de; hem batılı kökenindeki klasik anlamı ile, hem de Türkiye'deki gelişim yönündeki layık ve sosyal anlamı ile demokrasi, demokrasimiz, kırılıp geçirilmiştir.

Bir başka deyimle şöyle söyleyebiliriz:

Kuvayi Milliye, Müdafaa-yı Hukuk Ülkücüleri, Türk halkını, siyasal - sosyal - ekonomik - kültürel bağımsızlaşma süreci içinde yoğurup, çağdaşlaştırıp, ulaştırmayı öngörmüşlerdi.

Bunu gerçekleştirmişlerdi de:

Fakat, bu «Türk halkı» deyimindeki «Halk» olgusunu; sosyolojik, yani bilimsel bir algı içinde gözlemleyip belirlemede noksanlara düştüler. Bu yüzden, Türk Uluslaşması, zorunlu olarak getirmesi gereken bağımsız toplumcu ekonomik çizgisinden kaydı. Ve bu yüzden de, meydana gelmiş olan boşluğu, 1919 ve ötesinde, kendisiyle savaşılmış olan kapitalistleşme olgusu doldurdu.

Türkiye için bu; uluslaşma yerine, emperyalizme uydulaşmanın gelmesi idi. Çünkü Türkiye için Kapitalizm, Emperyalizmle bütünleşmiş yöntemden başka bir şey değildi.

Nitekim, Bayar - Menderes ikilisi ile Türk uluslaşma olgusu; uluslararası sermayeye uydulaşma olgusuna dönüştü. MC uygulamaları da (pratikleri de) bu süreci koyulaştırdı. Ve

böylece, demokrasimiz, layık ve sosyal anlamında, kırılıp geçirilmiş bir duruma düşürülmüş oldu.

Fakat, bu olumsuz olgu, yeni bir toplumsal değişim havasını, gereksinmesini de çağırıştır: «Türk halkı» deyimindeki «Halk» olgusunu, artık, sosyolojik, yani bilimsel algı içinde kavrama noksanlığını gidermek; bu noksandan ötürü Türkiyede kuvvetlenme yoluna girmiş olan Kapitalistleşme, uydulaşma sürecinin egoist bireyciliğine karşı, yeni bir toplumcu değişim sürecini getirmek...

Yani gelişmemizi, yeni bir toplumsal değişim haline getirmeliyiz. Onun için böyle bir değişimin gereği olan öğeleri, açık seçik olarak görmeliyiz.

Kanımcı, bu öğeler; «halk»ın, artık, «çalışma» eksenini üzerinde kavranmasıdır. Çalışma Eksenini üzerine dayanmayan bireyleri ve zümreleri, geleneksel ayrıcalıklı durumları ile koru-

mama bilincine ulaşılmasıdır. Demokrasinin de, böyle bir çalışma eksenini üzerinde bütünleşmiş grupların (Yani halk bütünü) siyasaya katılması sistemi halinde getirilmesidir. Ve siyasanın da; uygulanacak politikaların, yapılacak tercihlerin, bu halk bütününe özlemlerini bulma-yaratma-izleme devinimi kılınmasıdır. Ve, herşeyden önce, toplumun, bunlara elverişli bir tabakalaşma sentezine varmasıdır.

Türkiye'de böyle bir yeni toplumsal değişim gereği duyuluyor. Bunun havası esiyor. Hükümetin şimdiki durumu ve geleceği, bunu sezme derecesine ve bu yolu izlemesindeki başarısına bağlıdır.

Bunun da ön koşulu: Eğitimi ve bütün Türkiye'yi, Ümmetçi-İrkçı endoktrinasyonlardan arıtıp, düşün'de liberal zihniyete varmalıdır; bireyin ve grupların güvencelerini, her türlü anarşiden azade kılmalıdır.

Prof. Bahri SAVCI

2 Mayıs

Devleti korumak

Demokrasi bir kurallar ve kurumlar rejimidir. Örneğin yasama organlarını bu kavram dışında tutamazsınız. Bunun gibi yargı denetiminden, bağımsız mahkeme kavramından yani Hukuk Devletinden soyutlanmış bir demokrasi de düşünemezsiniz.

Herkesin düşüncesini serbestçe, korkusuzca söyleyebilme, anlatabilme özgürlüğünden kısacası düşün özgürlüğünden yoksun bir yönetimin adı demokratik de olsa dünyada örnekleri de bulunsa, bizim demokrasi anlayışımıza uygunluğu ileri sürülebilir mi?

Birbirinden ayrılmış düşünceleri toplum yaşamına uygulamak için kurulur siyasal partiler. Onlar da demokratik ve siyasal yaşamın bir koşuludur.

Bunlar demokrasinin herkesce bilinen ya da bilindiği sanılan temel kurallarının bir bölümüdür. Kurallara bütünüyle uyulursa geçerli olur, işlerlik kazanır demokrasi.

Batı demokrasilerinde kuralların çiğnendiği savı artık çok gerilerde kaldı. Bırakalım başkalarını, son deneyden bu yana otuz yılı geride bıraktığımız halde tartışmalar bizde de sürüp gider.

Baskı ve şiddet yöntemleri genellikle ele geçirilen iktidarı sürdürmenin aracıdır. Kimi zaman da iktidarı ele geçirmek için kimi siyasal partilerce, toprak altına gizlenmiş örgütlerce uygulanır.

Baskı ve şiddete başvuran, iktidarı haksız

olarak elinde tutan bir güce karşı toplumun direnme hakkı Anayasalara bile girdi. Ama demokratik ve özgürlükçü bir yönetime karşı sürdürülen şiddet ve terör ezmek, ülkede erinci (huzuru) sağlamak Devletin başta gelen ödevlerinden biridir.

Yönetimsel önlemler dışında, siyasal partileri ve öteki örgütleri kapatmak gibi önlemlerden başlayarak ceza uygulamalarına değin varan yasal işlemleri yürütmek yargı organlarının görevidir. Ülkede düzen, yargı organlarının işlerliğiyle, yansızlığıyla, kararlarının etkinliğiyle, hakimlerin ve savcılarının her açıdan güvence içinde bulunmalarıyla sağlanabilir.

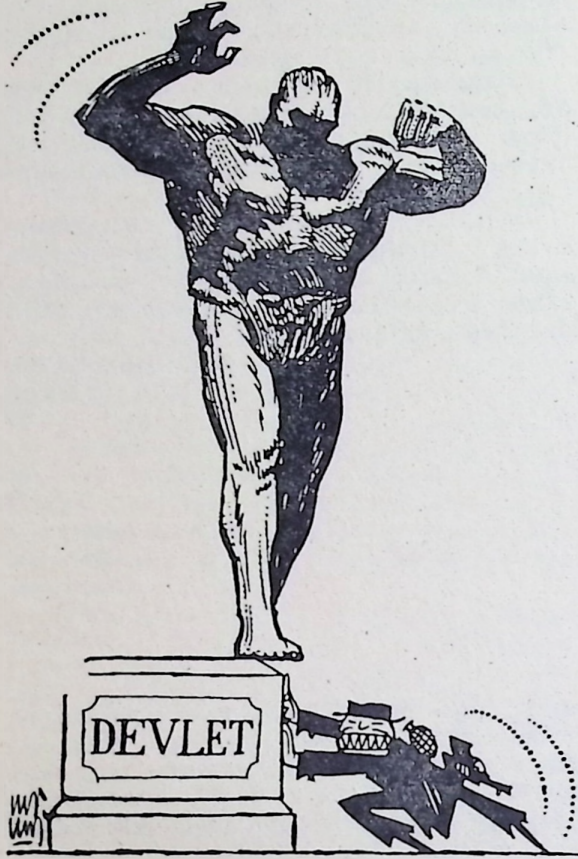
İşte bu öğelerden ya da gereksinimlerden kaynaklanır bağımsız mahkeme kavramı..

Siyasal iktidarla bütünleşmiş, işlerliği sağlanamamış, hakimlerinin, savcılarının güvenceleri, maddi gereksinimleri yüzüstü bırakılmış yargı organlarının bağımsız, kararlarının inandırıcı olduğu söylenemez.

Toplumlar bağımlı mahkemeler yüzünden çok acı çektiği için bağımsız mahkeme kavramı iktidarların baskısını önleyecek biçimde, Anayasalara geçmiştir çağımızda.

Bozuk düzenle birlikte gelen çelişkileri bir yana bırakalım. Anayasamız, Yasama Meclislerimiz, Hükümetlerimiz ve bağımsız mahkemelerimiz var. Eksik yanları olsa da yasalarımız var. Suç işleyenlere uygulanacak yaptırımlar var, suç işlenmeden önce önlem alacak, işlendikten

sonra suçluları izleyerek yakalayacak güçler var. O halde neden üniversitelerden ve öteki öğretim kurumlarından başlayarak işçi ve halk kesimlerine kadar bulaşan şiddet olayları sürüp gidiyor? Neden suçluların kimliği bilinmiyor, bilinenler yakalanmıyor? Neden öğretim üyeleri,

öğretmenler, işçiler, öğrenciler, hakimler ve savcılar öldürülüyor? Danıştay ve Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı organlarına yöneltilen saldırıların amacı nedir? Kimlerdir karanlıkta gizlenenler, gençleri robot gibi kullananlar? Göstergeler olayların değerlendirilmesinde sağ - sol ayrımının geçersizliğini vurguluyor. Günümüzün gerçeği şudur: Aşırı uçların da, bölücülerin de, mezhep kışkırtıcılarının da tek hedefi devlettir. Devleti ele geçirmektir, yurdu yurttaşları parçalara bölmektir.

Hiç kimse, hiç bir örgüt koşullar elverişli olursa uzun süre devlet gücü karşısında tutunamaz. Geç de olsa devlet bunların üstesinden gelebilir. Ama insan yine de nedenler ve önlemler üzerinde kafa yormaktan, çarelerini düşünmekten kendini alamıyor.

ÖNLEMLER

Bir bölümüne ya da tamamına sizin de katılacağınızı sandığım düşünceleri şöylece sıralayabiliriz:

● Bir hükümetin başarısındaki ya da başarısızlığındaki etkenlerden biri, belki en önemlisi, haber almadır. Bizde haber alma örgütle-

rinin işlemediği, çalışmadığı bir gerçektir.

Böyle olmasaydı Malatya olayları ya da benzerleri meydana gelir miydi? Olayların tertiplendiği, planlandığı yerleri, tertipçileri, planlayıcıları, uygulanacağı yerleri saatına, dakikasına kadar zamanını saptamak bu örgütlerin görevidir. Sağlıklı haber alma olanaklarına sahip olan bir hükümetin olayların üstüne gitmesi, tertipçileri yakalaması, odak yerlerini kurutması işten bile değildir. Kurumların işlememesi, rejime karşı olanların bu kurumlara sızmış, oralarda yuvalanmış olmaları olasılığını ortaya koymuyor mu? O halde haber alma örgütlerini işlerliğe kavuşturacak önlemlerle işe başlamak gerekir.

● İşlevini yapamaz duruma getirilen kurumlardan biri ve başta geleni polistir. Oysa yirmi otuz yıl önceki polis örgütü bile en çapraşık sorunları çözebiliyordu, suçluları kanıtları ile birlikte yakalayabiliyordu. Polisi içine düştüğü gevşeklikten, isteksizlikten kurtarmak, yan tutan unsurlardan arındırmak, uzmanlaştırmak, maddi kaygılar dışında tutmak zorunluğu yadsınabilir mi?

● Mahkemelerin, savcılarının çalışmalarından yakınanların sayısı da azımsanamaz. İşlerin gecikmesinden, davaların uzamasından doğan şikâyetler, gün geçtikçe yoğunlaşıyor. Yasalarda belirlenen kimi suçların soruşturmasını C. Savcısının yürütmesi başta gelen görevdir, ama onların her yere yetişmesinin olanaksızlığı da ortadadır. Savcılıkları sayı ve personel açısından güçlendirmelidir. Hakim önüne getirilen kanıtlar inandırıcı olmalı, hakimın buyrukları zamanında yerine getirilmelidir. Adliye - polis ilişkileri ve işbirliği yeniden kurulmalıdır. Adalet Kolluğu kurulmasına ilişkin yasa tasarısı yasama meclislerine bir an önce getirilmelidir. Hakimler ve savcılar geçim kaygılarından kurtarılmalıdır.

● Son sözümüz şudur: Bu Devlet ve bu topraklar bizimdir. Öldürülen gençler de bizdendir. Onların daha çok kırılmasına, Devletin aşırı uçlardan birinin eline düşmesine göz yumamayız. Bunun çaresi sağduyu ile bir araya gelmekle, konuşmakla, tartışmakla bulunabilir. Bu isteğin siyasal partiler içinde hızla geliştirilmesi, gerginliklere son verilmesi gerekir. CHP'siz bir iktidarın ayakta tutunamayacağı daha çok önceden belli olmuştu.

CHP çekilirse yeni bir iktidar oluşur savına hiç kimse inandırılmaz. Daha önce yapılanları bilmezlikten gelerek sıkıntıların CHP'den geldiğini söylemekle başarıya ulaşamaz. Ecevit'i düşüreceğim diye sürdürülen kışkırtmalar sadece dikta heveslilerinin ekmeğine yağ sürer, onları sevindirir. Ve bir gün tepeden inme bir felâket gelirse ne demokrasi kalır ne özgürlük!.. Devleti korumak için bekleyecek vaktimiz kaldı mı?

Muhittin TAYLAN
2 Ağustos

Bunalım

«Geçmiş olsun».. Anneler, babalar, gençler hepimize geçmiş olsun.. 1978 yılı, mutlu bir olayla açılıyor: Halkımıza kan kusturan «MC modeli» iktidar, ikiyüzyirmisekiz tokatla, gümbür gümbür devriliş gitti.. Gerçekten, hepimize geçmiş olsun..

Ne diyor düşük iktidarın başı?

— CHP Meclis iradesine başka şeyler karıştırmaya kalkmıştır. Hesapları görülecektir...

Sanki, 1970 yılında, üçüncü Demirel hükümetinin güven oylamasında, Türkiye Birlik Partisi'nin, «Ulusoy» soyadlı üç milletvekilini partilerinden söküp alan, bu Demirel değildir de başkasıdır.. Sanki 1970 yılında, AP'den kopup, Demokratik Partiyi kuran Sadettin Bilgiçleri, Talat Asalları, Necati Kalaycıoğulları, Kubilay İmerleri, Mutlu Menderesleri ve «Demirel'e güven oyu vermek şerefsizliktir» diyen Celâl Bayar'ın pek muhterem kerimeleri Nilüfer Gürsoy hanımefendiyi «transfer ederek, Meclis iradesini» çorbaya çeviren bir başkasıdır...

— Hesapları görülecektir...

Hesap konusuna gelince, Demirel'in bir parça soluk alarak düşünmesi gerekiyor. Verilecek hesap varsa bu hesap, komisyonlarda bekleyen «mobilya yolsuzluğu dosyası»dır.. Ve bu yolsuzluğun bir numaralı sanığı kendileridir. Eğer hesap verilecekse, ortada, gencecik çocukların kanlı kefenlerinin hesabı vardır..

Evet, millet iradesini karıştıranların, gerçekten hesabı görülmüştür. Hem de ikiyüzyirmisekiz tokatla...

— Hükümet bunalımı başlamıştır.

Bunalım, ülke ekonomisinin «yetmiş sente muhtaç edildiği» zaman vardır.. Bunalım, bir dış politika konusunda, üç ayrı akorttan ses verildiği zaman vardır.. Bunalım, sokak ortalarında insanların kurşunlandığı, bilim adamlarının evlerinin içlerinde katledilmek istendiği yerde vardır..

Ve bunalımın bir tek adı ve soyadı vardır Türkiye'de: Süleyman Demirel.. Ve de bunalımın gerekçeleri, Demirel hırsı, Demirel ahlakı, Demirel mantığı ile örülmüştür...

Bunun içindir ki, «MC modeli» hükümetten kurtulmak namuslu sağıcıyla solcusuyla herkesin ortak bir özlemi olmuştur...

Demirel, genel seçimlerden sonra, doğal eğilime uygun olarak kurulacak Ecevit hükümetini yapay önlemlerle engellemeseydi, bugün CHP, geçecek beş ay içinde yaralanacak ve AP acıklı koşullara sürüklenmeyecekti.

Beş ay.. Beş ayrı otuz gün ve sonuç ortada: Yüzü aşkın ölü, yüzlerce yaralı, yetmiş sente muhtaç bir ülke ve ülkeyi bir bunalımın içine hapseden «federatif» yapılı, üç başlı hükümet.. Türkeş'in dümen suyuna girmiş bir AP..

İşte barajlar kralının çöken son inşaatı..

Sirtına yolsuzluk dosyaları yüklenen bir adamın hırsı Türkiye'yi bir iç savaşın eşliğine getirirken, kendi partisini de eritip, yoketmektedir.

Millet Meclisi kürsüsü önünde, yakası açılmadık küfürlerle sağa sola saldıran AP milletvekilleri, bunca kan selinden tek damla kan sıçramamış vicdanlarını, karşılıksız çek imzalar gibi, Demirel'in emrine versinler bakalım...

Mandalıncılar, Biberogulları, Atamanlar, Akçallar, Duralar, yani şu, «umur görmüş devlet adamları...» Yassıada anılarınızla, Demirel'in peşine kâğıttan uçurtma örneği, takılıp, sürüklenin bakalım...

Onsekiz yıl önce, Başbakanınız ve Genel Başkanınız Adnan Menderes'i, bu tutumunuzla, İmralı Adasında bir darağacına karg gönderdiniz, bu kez yanınızda, Menderes'i alaşağı eden ihtilalin albayı da var.. Haydi hayırlı yolculuklar.. Menderes'ten sonra, Demirel'i bakalım, nerelere kadar sürükleyeceksiniz?..

Uğur MUMCU
2 Ocak

Gensoruyla düşen ilk başbakan

Ülkemizde Cumhuriyet döneminin gensoru'ya dayalı üçüncü güvenoylaması yapılmış ve Başbakan Demirel, hakkında güvenoylaması

yapılan ikinci, gensoru ile düşürülen ilk başbakan olmuştur.

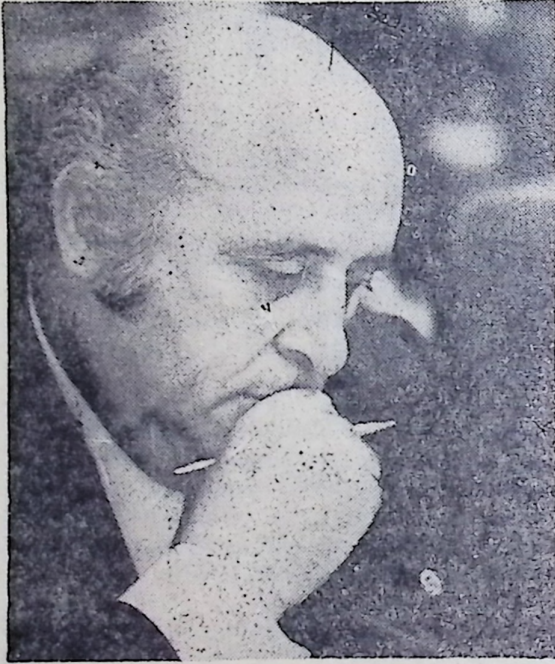
1924 Anayasasında da yer alan gensoru ku-

rumu, çeşitli nedenlerle söz konusu olmuştur. Ancak bunlardan hemen tümü ya gündeme alınmayarak reddedilmiş ya da görüşmeleri sonunda güvenoyuna gidilmesine gerek görülme-yerek sonuçsuz kalmıştır. Gensoru Kurumu'nun bir engelleme aracı olarak kullanılmasına da özellikle DP ve AP dönemlerinde sıkça rastlan-mıştır.

Güven oylaması ile sonuçlanan gensorular-dan ilki «Göçmenlerin işlemleri hakkında Mü-badele, İmar ve İskân Vekili» için verilmişti.

TEMM 5 kasım 1924 günü toplandığında Başvekil İsmet Paşa kürsüye çıkarak şu teklif-te bulunmuştu:

«Bir çok hatiplerin, İmar ve İskân İşleri üzerinde değil, muhtelif vesilelerle muhtelif ve-kâletlere ait işlere temas ettiklerini gördüm. Hatta bazı hatipler, Başvekilin devletin iç ve dış siyaseti hakkında enine boyuna tafsilât vermesi arzusunu izhar buyurmuşlardır. Bu ar-zulara tamamen, memnuniyetle katılıyorum. Mübadele Vekili, Yüksek Meclisin oyları ve uy-gun görmesiyle Reis Vekilliğine seçilmiştir. Fa-kat bu münasebetle istizahın (gensoru) ehem-miyet ve şumulünü hiç bir surette inkita etme-

(Fotoğraf: Ergun ÇAĞATAY)

mesini teklif ederim. Ben güzel «taktik'i» seve-rim.»

İnönü'nün «Ben güzel taktik'i severim» cümlesi özellikle DP döneminde üzerinde en çok spekülasyon yapılan bir «deyim» olarak kulla-nılmıştı. İnönü'nün teklifi ile gensoru bütün hükümeti ve dolayısıyla Başvekilin kapsayan bir niteliğe bürünmüştü.

Atatürk, bu gensoru ile ilgili tutum ve gö-rüşlere özel bir önem vermiş ve «Nutuk» unda da ayrı bir bölüm ayırmıştı.

Gensoru, Milletvekili seçilmiş bulunan Kâ-zım Karabekir ve Ali Fuat Paşaların Meclisten çıkarılmalarına karar verildiği, «Cumhuriyet» üzerine yapılan tartışmaların yoğunlaşarak sürdürüldüğü günlere rastlıyordu. Gensoru önergesinin verilmesini izleyen günlerde de İnönü, Meclise gelemeyecek kadar hastalanmış-tı. Eleştiri ve suçlamaları Milli Savunma Baka-nı Kâzım Paşa (Özalp) cevaplandırıyordu.

Atatürk gensoruyu, bir «komple» olarak ni-telendiriyordu. Gensoruyu destekleyenler daha sonra kurulan «Terakkiperver Cumhuriyet Fır-kası»nın kurucuları arasında yer almışlardı. Atatürk Nutuk'unda gensoru hakkında şöyle diyordu:

«Hatıra gelir ki her hükümetten her za-man istizah yapılır, bir istizaha bu kadar ehem-miyet vermek caiz midir? Arzetmeliyim ki mevzubahis olan istizah normal bir istizah de-ğildir. Komplonun bir safha-i mahsusası idi. Bu istizah sahnesinden sonradır ki muhalifler maskelerini atmaya mecbur edildiler. Malum olduğu veçhile «Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası» diye bir fırka teşkil ettiler.»

Gensoru ile ilgili güvenoylaması 8 kasım 1924 günü yapıldı ve İsmet Paşa Hükümeti 1 çekimser, 19 muhalif oya karşı 148 oyla güven-oyu aldı.

İKİNCİ GÜVENOYLAMASI

Güvenoylaması ile sonuçlanan ikinci gen-soru önergesi ise 1930 Belediye seçimleri ile il-gili olarak İçişleri Bakanı Şükrü Kaya hakkın-da Gümüşhane Mebusu ve Cumhuriyetçi Ser-best Fırka Lideri Ali Fethi Bey (Okyar) tara-fından verilmişti. Önerge Meclisin 6.11.1930 günlü oturumu için gündeme alındı.

Önergede «Seçmenlerin oy verme hakkının kısıtlandığı, seçim işlerine fesat ve yolsuzluk-lar karıştırıldığı» öne sürülüyordu.

15 Kasım 1930 günkü oturumda eleştiri ve yanıtlardan sonra söz alan İçişleri Bakanı Şük-rü Kaya güvenoyuna başvurulmasını istedi. Ve Meclis 10 güvensizlik oyuna karşı 221 oyla İç-işleri Bakanına güvenini belirtti.

Bu gensoru da ilki gibi Türk siyasal tarihi açısından büyük önem taşıyordu. İlki «Terakki-perver Cumhuriyet Fırkası»nın kurulma süreci-ni hızlandırmış, ikincisi ise «Cumhuriyetçi Ser-best Fırka»nın siyasal alandan çekilmesine yol açmıştı. Çünkü oylamayı izleyen gün Genel Başkan Ali Fethi Bey «Partinin kendini feshet-tiğini» açıklıyordu.

Orhan ERİNÇ

1 Ocak

Darboğaz

Geride bıraktığımız dört yıl boyunca tutucu cephe iktidarlarının ülkemizi nasıl bir batağa doğru sürüklediklerini unutmamak olamaz. Birinci yapay cephe hükümeti savurgan ekonomi politikasıyla yurdumuzu uçan kuşa borçlanacak hale düşürürken felce uğramış dış politikasıyla de devletimizi dünyada yapayalnız bırakıyordu. İktidar ortakları arasında uyum yoktu. Her biri ayrı telden çalıyor, el altından bildiğini okumaya çalışıyordu. AP yöneticileri, sonunda kendi partilerinin zararlı çıkacağını gördüler. Bu yüzden 1. Cephe dağıldı ve 1977 seçimleri erkene alındı.

İkinci Cephe iktidarı daha da olağan dışı koşullar altında kuruldu. CHP 1973'e oranla çok ilerlemiş, büyük mesafe almıştı. Çıkardığı milletvekili sayısı dağılan cephe ortaklarının çıkarabildiği toplam milletvekili sayısına pek yaklaşıyordu. Geçerli demokratik kurallar gereğince bu partiye bir azınlık hükümeti kurma olanağı tanınabilirdi. Aklın ve mantığın gereği de buydu. Ama cepheciler bu yolu denemek istemediler. Elden kaçırdıkları iktidarı bir süre olsa da CHP'ye vermekten korkuyorlardı. Denize düşen yılana sarıldığı gibi birbirlerini kucakladılar, yürümediğini gördükleri için kendi elleriyle bozdukları cepheyi yeniden kurdular. 2. Cephe hükümeti birincisinden daha yapay biçimde ortaya çıktı. Böyle olduğu için de hem iç, hem de dış politikamız eskisini aşan bir savruluk içinde nereye varacağı bilinmez bir karanlığa doğru sürüklenirken ekonomimizin nefesi kesiliyor, yurttan dirlik düzenlik günden güne bozuluyordu.

Bu arada demokrasiye dış bileyen cephe ortaklarından biri fırsat bu fırsattır diyerek devleti el altından ele geçirme çabalarını sürdürüyor, büyük ortağının hoşgörüsü, hatta desteği ile çeşitli kuruluşlarda görevli Atatürkçü, dürüst devlet memurlarını atarak yerlerine kendi partizan adamlarını yerleştirmeye bakıyordu. Bu durum böylece 1981 yılına dek süre-

bilir miydi? Sürseydi halimiz ne olurdu? Ülkemizde olağan koşullar altında seçim yapma olanağını bulabilir miydik? Bu hükümet 1981 yılına dek ayakta kalabilir miydi? Bırakalım şimdi bunları. Herkesin gördüğü, ulusca koşar adım uçuruma doğru yaklaştığımızdı. Nihayet kimi yurtsever AP'liler durumu kavradılar ve CHP'ye omuz vererek yapay cephe iktidarının yıkılmasını sağladılar.

İşte Ecevit hükümeti bu koşullar altında kuruldu. Giden iktidardan devralınan tam anlamıyla bir yıkıntıdır. Başbakan işi ele aldığı ilk gün bunu açık seçik dile getirmiştir.

Evet, yıkıntılar ortasındayız bugün. Ama bunları temizlemenin öyle sanıldığı denli kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Yeni hükümet ilk iş olarak ekonomik darboğazdan kurtulmamızı sağlayacak önlemleri almış, komşumuz Yunanistan'la aramızdaki sorunları çözmeye yarayacak umut verici bir girişimde bulunmuş, ayrıca bozulan devlet çarkının yerli yerine oturabilmesi için gerekli çalışmalara başlamıştır.

Şimdi, bu olasılığın gerçekleşebileceğini gören demokrasi düşmanı karanlık güçler, inanılmaz bir hırsla harekete geçmişlerdir. Sağda olsun, solda olsun «aşırı» denilen gruplar olanca varlıklarıyla eylem üstüne eylem çıkarmakta, nerede ise bir iç savaşa ışık yaktıklarıdır. Burada hazin olan, demokrasi yanlısı olduğunu söyleyen kimi kişi ve kurumların da şiddet eylemcilerinin oyununa gelmeleri ve hükümete yardımcı olacak yerde tutum ve davranışlarıyla onun işini zorlaştırmalarıdır.

Siyasal görüş ve inancı ne olursa olsun insanlık onuruna, demokrasiye ve düşün özgürlüğüne bağlı tüm yurttaşlar bugün yeni hükümeti desteklemekle yükümlüdürler. Asıl darboğazı ancak böylelikle aşabileceğimizi unutmamalıyız.

Nadir NADİ
23 Mart

O h h h h h h...

İstifanın radyolardan duyulduğu gün, Ali Ulvi'nin Cumhuriyet'te çıkan karikatürü, atlatma haberdirdi. Çok kimse:

— Ali Ulvi çizmiş ayol, belliydi istifa ede-

ceği... dedi.

Sonra, telefonlar çalmaya başladı. Soru yağmuruna tutuyordu okurlar:

— O, boşuna istifa etmez. Bir koku almış-

tır, var mı arkasında başka bir şey?

— Erim mi olmak istiyor, Cumhurbaşkanı'na mı oynuyor? Askerlerde birşey mi var? En yakınları bile, «bir bildiği var...» diyorlardı.

İçerde, olup bitenleri izliyen biri:

— Üç ay öncesine değin sağladı herşey. Ne olduysa üç ay içinde oldu... dedi.

İçerdekiler, istifayı şöyle açıklıyorlardı:

Bazı sağ eğilimli, faşo eğilimli yazarlar, yorumcular sıkıştırmaya başlamışlardı...

— Yahu, sen ne biçim milliyetçisin? Ne duruyorsun böyle hükümette, dağıtsana hükümeti?

— Bak, POL - DER'İ, TÖB - DER'İ bile kapatmadılar. Durma ayrıl...

Minik partiden kabinede iki kişiydiler. Kabine arkadaşı Salih Yıldız, onun gibi düşünmüyordu. Yıldız, iki kez partiden ayrılmaya bile kalktı. Araya, Ferit bey girdi, Salih beyin partiden istifası önleildi. Ancak bu kez, araya Ferit bey de girmemişti. İstifada yapayalnız kaldı. O gün, Salih beyi de, Ferit beyi de üzüntülü gördüler arkadaşları. Ferit bey de hükümetten, böyle bir zamanda ayrılmaya karşı mıydı?

Hükümetten istifa etmeden önce, önemli ziyaretler, görüşmeler yaptı kendince. Ferruh Bozbeyli'ye, Faruk Sükan'a gitti. Bazı bağımsızlarla konuştu. Ama, sızan haberlere göre, konuşan yalnız kendisiydi. Konuştukları, Türkiye'nin içinde bulunduğu bu noktada katılmıyorlardı çekilme isteğine. Hükümetten çekilmek, Süleyman beyin, Hacı Başbuğ'un ekmeğine yağ sürmeyecek miydi?

İstifa hazırlıklarını, CHP'nin Küçük Kurultayı günü hızlandırdı. Kararlıydı.

O gün, masasındaki eşyalarını topladı.

Ecevit'in Küçük Kurultay'daki konuşması, sanki onun istifa gerekçesinin bir yanıtıydı. Minik partinin odasında, Ecevit'in konuşması değerlendiriliyordu. İddialar, yorumlar özetle şöyleydi:

— Mao'culara çattı ama, İGD'li'lere çatmadı... (İGD ne deseniz bilmez belki de.)

— Solun bir yanına çatıyor da, ötekilere o kadar hızla çatmıyor... Ne demek yasal sol?

— Anarşi durmadı...

— Eğitimde yine de solcu öğretmenler var...

— Ekonomik durum iyi değil. Planlamada solcular var...

CHP'nin Küçük Kurultayı'nda Başbakan Ecevit, bir bildiği varmışcasına, satır aralarında, onun istifa gerekçesini yanıtlıyordu sanki... Belki de bu yüzden, istifa dilekçesi sudan şeylerle dolduruldu. Kamuoyuna ne diyecekti?

Onunla çalışılmıyacağı, taaaa hükümet kurulurken, bazı bağımsızlarca citlatılmıştı Ecevit'e. Bir bağımsız:

— Bizden sana güçlük gelmez, fakat bu şey var ya, onunla nasıl çalışacağız? diye sormuştu. Ecevit, şöyle karşılık vermişti:

— Minik partidir, ama partidir. Muhalefet-

te bırakmaktansa, hükümetin içine almak daha iyidir.

Ecevit, İsmet Paşa'nın deneylerinden birinden yararlanmak istemişti böylece. Bir CHP - AP ortaklığı sırasında, AP Genel Başkanı Gümbüşpala'nın kabine dışında kalmasının zararlarını çektiğini söylerdi Paşa.

Ecevit, İsmet Paşa Okulu'nda yetişmişti. İsmet Paşa bazan da şöyle derdi:

— Zararı görülecek kişiyi, ya da kurumu karşımıza alalım, karşımıza alırsak zararını azaltırız...

Ecevit, ustasının bu sözünü unutmuş muydu?

Ecevit hükümetinin kuruluş pazarlıklarında o, daha çok Bakanlık mı düşünmüştü? Ferit beye, Orhan beye de Bakanlık verilmeliydi. Salih bey, Bakan olmasa da olurdu. O daha çok, CHP eğilimli görünürdü gözüne.

Daha çok Bakanlık alabilseymiş, seyredcektik şimdi gümbürtüyü...

İstifa etti ya, herkeste hafif bir şaşkınlıktan sonra bir sevinç...

— Ohhhhhh...

Mecliste etkinliği bilinen bir üye de şöyle dedi:

— Vatansever adam, hükümet daha rahat çalışsın diye istifa etmiş olmalı...

Başka yorumlar da vardı:

— Kurnazlığına diyecek yok... Meclisin toplantıya çağrıldığı sıra, istifasını hazırlıyor, toplantıdan bir gün önce uyguluyor kararını. Fakat bu istifa kamçılayıcı etki yaptı. İstifa etmese, Meclise belki bu denli kalabalık gelmezdi...

İyilik de bu kadar olur, hanı?

Çok kimse, siyasal geçmişi ile ilgili öyküler bilir. Siyasal gülmecemize de geçmiştir bazı sözler.

1957 seçimleriyle, Meclise girdi ilk. Sistem çoğunluk sistemi... Seçimler öncesinde, CHP'nin önde gelenleri, kazanıp Meclise girsinler diye iki yerden aday gösterirlerdi. O, «buralar garanti» diyerek, iki il seçti. Ankara'dan CHP'nin kazanamayacağını adı gibi bildiği için, iki ilin arasında Ankara yoktu. Bir arkadaşı uyardı:

— Deli misin, senin adaylık koyduğun illerde CHP kazanamaz, beni dinle de Ankara'dan koy. Ankara'dan kazanacağız bu kez.

Onun garanti saydığı il, belleğimde kaldığına göre Eskişehir mi neydi? CHP Ankara'dan silme meclise girdi. O da ikinci il'i olan Sivas'tan meclise girdi.

Hocalıktan geldiğinden ağzı laf yapanlar arasındaydı. İlerici de tanınıyordu.

27 Mayıs sabahı geçen bir olay ilginçti. İhtilal sabahı İsmet Paşa'nın evine koşmuştu. Keyifliydi.

İhtilalin kurmaylarından —şimdi Tabii Senatör — biri, o zaman askeri yargıç olan Doğan Tanyer'e şöyle demişti:

— Doğan sen İsmet Paşa'mın evine git. Şimdi herkes oraya koşuşmuştur. Orada güven-

İlk önlemleri alın.

Doğan Tanyer, İsmet Paşa'nın evine gitti. Elini öptü. Paşa fazla yüz vermedi. İhtilalin bilgisi dışında oluşundan, hele bazı yakın çevresinin ihtilal olayına karışmış olmasından kırıntı gibiydi. Sordu:

- İçlerinde sen de mi varsın?
- Evet Paşam.
- Kaç yıldan beri?
- İki...

Sonra, İsmet Paşa'nın evine koşup yanında oturan, gözlüklü profesör milletvekili, Doğan Tanyer'i kucakladı, şöyle dedi:

— Kutlarım Doğan'cığım, tam bir sosyalist ihtilal oldu.

Sonra, Doğan Tanyer'in kolunda, balkona çıkıp, dışarda toplanan kalabalığı selamladı.

Mustafa EKMEKÇİ
20 Eylül

Enkaz...

Adam, mavi gözlü, sarışın, uzun boyluydu. Bir Holivut aktörü, CIA ajanı, Amerikan diplomatı veya NATO kumandanı olabilir. Konuştu:

- Hür Dünya, dedi.
- Hangi dünya?

Hür Dünya lideri Amerika, Şili'de özgürlükçü demokrasiyi yıkıp işkence düzeni kurmadı mı? Vietnam'da istila savaşını sürdüren kimdi? İsrail'in Ortadoğu'daki fetih politikası Washington'a dayanmıyor muydu? İran'dan Suudi Arabistan'a dek kanlı ve gerici rejimlerin desteği, Hür Dünya'nın lideri değil miydi? Güney Amerika'daki kırk askeri diktanın arkasında kim vardı?

- Adam:
- NATO, dedi.
- Hangi NATO?

— 1967'nin 21 Nisanında Atina'daki albaylar NATO'nun Promete planını işletip kendi ülkelerini işgal etmediler mi? Tam yedi yıl karanlık işkence rejimini ABD ile NATO'ya daya-

ye'ye saldırır ve işgal ederlerdi.

— Haydi canım sen de...

Türkiye, Sovyetler'in Boğazlar'daki üs dilekleriyle karşı - karşıya kaldığı zaman yalnızdı. 1948'e değin bağımsızlığını NATO'suz korudu. NATO'nun kuruluşu 1949; Türkiye'nin örgüte girişi 1952'dir. O günden bu yana, dünya savaşının ilk rampası olduk; tehlikeyi yüklen- dık; nükleer üslerin rizikosunu taşıdık. Oysa Sovyetlerle sınırı olan İran, Afganistan; NATO üyesi değildirler. Neden işgal edilmediler ve saldırıya uğramadılar? Biz Sovyetlere Boğazlarda üs vermedik; ama bütün Anadolu'yu Amerikan üsleriyle donatmak aymazlığına düştük.

Adam:

- Savunma sistemi, dedi.
- Hangi savunma sistemi?

Türkiye'yi klasik bir savaşın ileri karakolu ve nükleer bir savaşın ilk istasyonu yapan bu savunma sistemi değil mi? Bu savunma sistemi değil mi, sırtımıza kaldıramayacağımız yükleri vurup ulusal ekonomiyi çökerten ve bizi borç-

narak yürütmediler mi?

- Adam:
- NATO olmasaydı, dedi, Sovyetler Türki-

landırıp tüketerek dışarıya bağımlı kılan? Bu savunma sistemi değil mi savunma rizikosunu Türkiye'ye yükleyip buna karşılık gerekli silah-

larla donatmayan? Bu savunma sistemi değil mi verdiği silahların ulusal amaçlarla kullanılması yasaklayan?

Adam:

— Dostluk, dedi.

— Hangi dostluk?...

Ülkemize silah ambargosu koymak mı dostluk? Ekonomik çemberi daraltıp Türkiye'yi köşeye sıkıştırmak mı? Yunanistan'ı üç yıldan beri silahlandırıp Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gücünü kırarak bizleri dize getirmeye çalışmak mı?

Neresinden bakarsanız bakın, ortada bir «enkaz» vardır. Yeni deyimle bir yıkıntıyla karşı - karşıyayız. Türkiye ile Amerika ilişkileri-

nin mantığı yıkılmıştır; morali yerin dibine geçmiştir. Şimdi bu enkazı kaldırmak ve yerine bir yeni düzen koymak mı gerekiyor? Nasıl kurulacak yeni düzen? Biz ABD'ne Türkiye'de üsler kiralayacağız; açıkçası Anadolu topraklarını kiraya vereceğiz; o bize dolar verecek; böylece herşey tamam olup çıkacak... Öyle mi? Sanmıyoruz.

Yıkılan yıkılmıştır. Yıkılan, bir siyasal ve askeri anlaşma değil; kâğıt üzerindeki diplomatik yazılar ve imzalar değil...

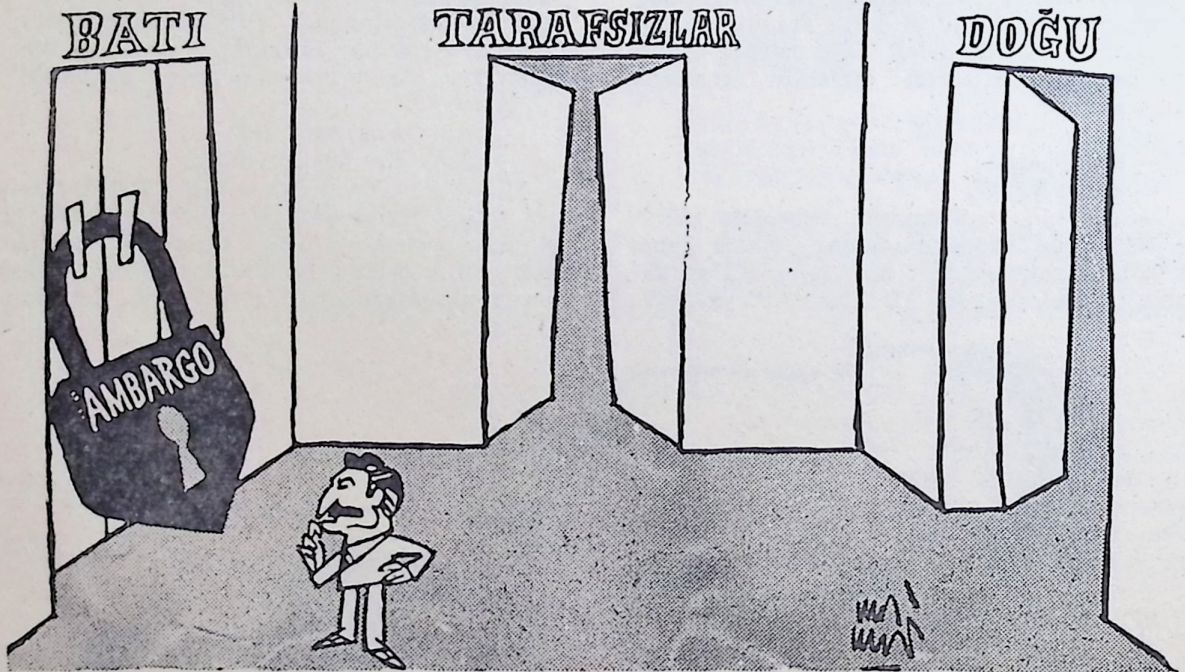
Bir dünya yıkıldı, bir moral yıkıldı, bir düzen yıkıldı, bir yalan yıkıldı...

İlhan SELÇUK
1 Nisan

Türkofobi

Türkiye'ye karşı uygulanan silâh ambargosunun kaldırılması konusu ABD Temsilciler Meclisi ilgili komisyonunda ele alındı, görüşülüyor. Sorun yakında Kongreye getirilecek ve

mi, edemez mi? Bu konuda şimdiden kesin bir yargıya varmak olanağından yoksun bulunuyoruz. Bugün için kesin olarak bildiğimiz, Kongrede çoğunluğu elinde tutan Başkan Car-

heyecanlı geçmesi beklenen tartışmalardan sonra oylanacaktır. Türk lobisinin namevcut olduğu Kongrede Yunan lobisi şimdiye dek görüldüğü üzere her halde yoğun çaba harcayarak ambargonun kalkmamasını sağlamaya özen gösterecektir. Yunan lobisi, belki İsrail lobisinin de desteği ile, istediği sonucu elde edebilir

ter'in nihayet Türk tezine yanaştığı ve ambargo ile Kıbrıs sorununun birbiriyle bağlantısız konular olduğunu kabul ettiğidir. Kongre, ambargonun kaldırılmasını ister onaylasın, ister onaylamasın, bugünkü durum Türk hükümeti hesabına başlı başına bir başarıdır. Zira, kim ne derse desin, şimdiye dek dünya kamu-

oyu ambargoyu bize karşı uygulanan bir ceza niteliğinde görüyordu. Ve aslında bu görüş gerçeğin ta kendisi idi. Yunanlı dostlarımız Samson darbesinden sonra Kıbrıs'a yaptığımız «müdahale»yi bir işgal, bir istila hareketi olarak ilân etmişler ve Kongre'deki lobileri aracılığı ile bunu Amerikan hükûmetine kabul ettirmişlerdi. Bize karşı silâh ambargosu bunun üzerine uygulanmıştır. Doğrusunu isterseniz cephe iktidarları döneminde kimi çağdışı ortakların tuttuğu «fetih» edebiyatı da dünya kamuoyunun yanlışmasına bir ölçüde neden olmuş, böylece bu ortaklar Yunan savlarını istemeyerek açıktan desteklemişlerdir. Bunun üzerine Amerikan hükûmeti, Kıbrıs'ta ödün vermezseniz ambargoyu kaldırmam demekte kendini haklı saymıştır.

Oysa, durumun onur kırıcı bir tutum olduğu ortadaydı. Tarihte böylesine amacından saptırılmış, yanlış gösterilmiş, hatta tersine çevrilmiş davranışlara rastlamak güçtür sanırız. Birinci Ecevit hükûmeti durup dururken, Ada'nın bir bölümünü zaptetmek amacıyla Kıbrıs'a asker çıkarmadı. Tam tersine, yıllardır Zürich ve Londra Anlaşmalarına aykırı olarak orada soydaşlarımızın hakkını çiğneyen, ENOSİS uğruna ikide bir kanlı saldırılarla Türkleri ezen bağınaz yöneticilere karşı gene Zürich ve Londra Andlaşmalarının kendisine tanıdığı yetkiyi kullanarak Türk haklarını kurtarmak ve

korumak amacıyla harekete geçti. Buna işgal, istila, fetih değil, düpe düz «Barış Harekâtı» diyorduk. Samson darbesi başarılı olsaydı ENOSİS derhal gerçekleşecek, şimdi Kıbrıs çoktan Yunanistan'a katılmış bulunacaktı. Bunu önlemekle hem andlaşmalardan doğan yetkilerimizi kullandık, hem de Kıbrıs'a iki toplumun bir arada barış içinde yaşayacağı yeni bir düzen getirilmesine olanak sağladık. Bu durum karşısında ABD iktidarına düşen, «ödün ver de ambargoyu kaldırayım» demek olamazdı. Suçlu muyduk, af mı diliyorduk ki ödün karşılığı cezamız bağışlanacaktı? Sonra, peşin verilen ödünlerin sınırı nerelere gelip dayanacaktı?

Üç yıldır bize karşı uygulanan ambargo kaldırılırsa Adada iki toplumun barış içinde yaşamasını sağlayacak önerilerimiz derhal ilgililere sunulacaktır. Üzerinde görüşülür, tartışılır, karşı önerilerle gerekli düzeltmelere gidilir ve sonunda tarafların onaylayacağı olumlu bir sonuca varılabilir.

ABD Kongresi, Türkiye'ye karşı uygulanan silâh ambargosunun kaldırılmasına yanaşmazsa ne olur? Kuşkusuz çok şeyler olabilir. En önemlisi de Türkiye'de öteden beri zihinleri kurcalayan şu soru daha bir yoğunluk, daha bir güncellik kazanır: O halde bizim NATO'da işimiz ne?

Nadir NADİ
9 Nisan

Ambargo

Amerika, Türkiye gibi bir ülkeye 3 yıl süren askeri ambargo uygularsa ne olur?

- 1) Silahlı güç zayıflar,
- 2) Ekonomi çöker.

Silahlı kuvvetler zayıflar; çünkü ülkede savaş endüstrisi kurulamamıştır; devlet silahını yapamaz. Ekonomi zayıf düşer; çünkü peşin parayla şuradan buradan silah ve yedek parça almaya çabalayan bir devlet iflasa sürüklenir. Ayrıca böyle durumlarda ordu yönetimlerinde rahatsızlık oluşur. Silahlı kuvvetler «ambargoyu kaldırabilecek bir hükûmet» aranişına girerler. Şili'de bu oyun sahneye konmuştur. Washington, Allende yönetimine ekonomik ve askeri ambargo uyguladığında; Amerikan eğitiminde kafası tıraş edilmiş bir sürü general telaşa düşmüştür:

— Eyvah, silah alamıyoruz; bir komünist saldırısında ne yaparız?

Şili'deki faşist askeri darbenin tezgâhlanmasında bu askercil körgüdünün de rolü olmuştur.

★
Bizde durum, çok bakımdan değişiktir. Bir kez Türkiye'ye konan ambargonun nedenleri ayrı. Washington diyor ki:

— Sana verdiğim silahları, ancak benim saptadığım amaçlar için kullanabilirsin. Kuralın dışına çıktığın için seni cezalandırdım... bu bir. Kıbrıs'ta yola gelip gerekli ödünleri verdiğinde ambargoyu kaldırırım... bu iki.

Ambargo üç yıl böyle sürdü. Türkiye ne yapmalıydı? Ülkemiz NATO amaçlarına göre yarım milyonluk ordu beslemektedir; ortak savunma koşullarında büyük riziko ve yük altındadır; nükleer savaşın ileri karakolu durumundadır: Doğu sınırlarında büyük askeri ağırlıklar bulundurmaktadır. Ambargodan sonra yapılacak iş, Sovyetlerle saldırmazlık anlaşmasına yönelip Kuzey Doğu'ya dönük yük ve rizikolarımızı azaltmaktır. Hem Avrupa ve Amerika hatırına Sovyetlere; hem ulusal çıkarlarımız adına Yunanistan'a dönük savunma yükümlülükleri altında ezildik; ekonomik alanda iflas

noktasına ulaştık; 70 sente muhtaç duruma düştük; gerekli sanayi atılımlarını yapamadık. Güdümlü egemenlerle beyni yıkanmış yöneticiler ambargoya bile-bile boyun eğdiler. Şimdi bile USA'nın torna tezgahında biçimlenmiş kafalar soruyorlar:

— Ne yapalım? NATO'dan çıkabilir miydik?

Dünyaya bakış açımızın çarpıklığı, tarihsel körlükle birleştirdi mi, elbet böyle düşünüyoruz. Çok vakit yitirdik bu yüzden. Bir zamanlar NATO'ya karşı çıkanlar komünistlikle suçlanır, susturulurdu. Oysa şimdi Komünist Çin NATO'cu kesilmiştir. Avrupa komünistleri NATO'ya yaklaşımlar içindedirler. Bize gelince, NATO Türkiye'yi hiçbir zaman korumadı. Bu konuda büyük bir tarihsel belge var: Johnson Mektubu. ABD Cumhurbaşkanı, 1964 Kıbrıs bunalımında soykırıma uğrayan Ada Türklerini kurtarmaya çalışan Başbakan İsmet Paşa'ya yazdığı mektupta diyor ki:

— Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi, Sovyetler Birliği'nin müdahalesine yol açabilir. Böyle bir durumda Sovyet müdahalesine karşı

NATO sizi savunmaz.

Evet, yaşanan tarihin verdiği ders budur. Sovyetlerin Türkiye'ye saldırısında NATO işe karışmaz; ve Türkiye elindeki silahları ulusal amaçları için kullanınca ABD ambargo koyar, NATO seyrine bakar. Bütün bu olayların acı derslerine karşın Ecevit «ABD gölge etmesin başka ihsan istemiyoruz» dedi mi, Türkiye'deki bütün Amerikancı köpeklerle, kurtlar ulumaya başlar.

Mütareke döneminden bu yana, ilk kez böylesine ulumalar yankılanmaktadır ülkemizde...

★

Ve şimdi Carter, ambargonun kaldırılması için Kongreye başvuruyor.

Vursun bakalım...

Ambargo belki kalkar; ama, ambargonun verdiği ders unutmak, tarihimizin en büyük aymazlığı olur. Ambargo kalktığı zaman ambargo kalkmamış gibi önlemler almak, en büyük ulusal görevimiz sayılmalıdır.

İlhan SELÇUK

8 Nisan

Batı'nın kuşkusu

Ecevit'in Avrupa ve Amerika gezisi noktalandı. Süleyman Beye bakarsanız:

«— Bu, bir maslahatgüzarın yapacağı iş-tir!»

Demirel'in ruh sağlığı giderek bozuluyor; Ecevit'e «Başbakan» diyemeyecek ölçüde kıskançlık bunalımının pençesine düşmüş, AP Genel Başkanının her davranışında ve sözünde, «Ecevit Fobisi» sırtıyor. Ne var ki Ecevit, Avrupa'dan Amerika'ya değin tüm Batı dünyasında eşine az raslanan bir Başbakandır. Ozanlığı, köşe yazarlığı, gazeteciliğinin simgelediği aydın kişiliği, siyasal davranışlarında izleniyor. Çağımızda «az gelişmiş» denen «mazlum ülke» aydınlarının, Batı karşısında üstün bir konumları vardır. Ecevit, aydın bir kişidir; ve çok uzun bir süreden beri ilk kez Türkiye'de «bir aydın» Başbakan olabilmektedir. Kabinenin önemli özelliği de budur: Başbakan yalnız değildir; Bakanlar arasında gerçek aydın kişiler bulunmaktadır. Bu duruma Batı dünyasında bile rastlamak çok zordur.

Ecevit, aydın kişiliğiyle, özel yetenekleriyle, inatçı çabasıyla Batı'da çarpıcı bir etki yaratmıştır.

★

Ne var ki bu görünüme kapılıp bir yanılgıya düşmekten sakınmalıyız. Bugün ülkemizin

sermaye sözcüleri Ecevit'i niçin alkışlıyorlar? Ulusal duygularının coşkusuyla mı? Ecevit'in kapitalist dünyaya yaklaşımındaki ustalık nedeniyle mi? Bir CIA yazarı diyor ki:

— Batılı devlet adamlarının, ve başta Carter'in Ecevit konusunda kuşkuları vardı; Başbakan bu kuşkuları dağıtmıştır.

Olaya bu açıdan yaklaşım, utanç vericidir; ama ne yazık ki CIA yazarı bir gerçeği vurgulamaktadır. Türkiye'nin komprador egemenleri yurt aydınlarına nasıl kuşkuyla bakıyorlarsa, Batı'nın egemenleri de Ecevit'i öylesine kuşkuyla izliyorlar; çünkü güvenemiyorlar; ola ki bu adam ilerde anti - emperyalist bir tutuma girebilir diye düşünüyorlar.

Batı'nın Ecevit'in kişiliğinde düğümlenen kuşkusu, Ecevit adına olumlu bir kimliğin soru işaretidir. Türkiye Başbakanı kapitalizmin çıkarlarıyla ulusal çıkarlarımız arasında bir yeğleme yapmak noktasına geldiğinde ne yapar? Şimdiye değin Batı'nın çıkarları ulusal çıkarlarımıza üstün tutuldu; ve Türkiye iflas aşamasına ulaştı. Ecevit'in - Kıbrıs çıkarmasında görüldüğü gibi - yürekli kararlara yönelecek bir kişiliği vardır. Ama bugün Batı emperyalizmi Türkiye'yi öylesine zincire vurmuştur ki, koparmaya Ecevit'in aydınlığı ya da ustalığı yetmez. Bu zincirleri kırmak, bir güç sorunudur; ve bu

gücü de halk yaratır; ulusal güçlerle bütünleşen örgütlü emekçi sınıfları bükülebilir emperyalizmin bileğini...

Amerika'da lobi yapmakla hobi yapmakla Türkiye'nin dış politikası gerçek yörüngesine oturamaz. Ülkemizi büyük bir «yanılsama» içine sürükleyecek geniş propaganda bu konuda yaygınlaştırılmakta; Türkiye'nin ABD ile çıkar ilişkilerini düzeltmek Washington'da lobi yapmakla olasıymış kanısı yaratılmaktadır. Oysa lobi demek, büyük sermaye demektir; uluslararası büyük sermaye demektir. Yahudi sermayesiyle, Yunan sermayesi yeryüzü kapitalizminde et-

kindir; şimdi buna Arap şeyhlerinin petro - dolar örgütleri eklendi. ABD'ni yöneten güç, şaşkın ve budala değildir; Amerikan kapitalizminin ve yeryüzü sermaye dengelerinin hesabında kararlara yönelir. Türkiye'nin Amerika'da lobi yapacak hali yoktur. Ne var ki Ecevit'in gezisinden sonra Washington belki şu gerçeği anladı:

— Ambargo kalkmazsa; bu adam gereğini yerine getirir.

Beyaz Saray, üç buçuk yıl, Ankara'daki yetersiz politikacılarla kukla gibi oynadı. Şimdi bu sürenin sona erdiğini görmüşse ambargo kalır; yoksa ambargo Ecevit Amerika'da Yunan lobilisiyle konuştu diye kalkmaz.

İhan SELÇUK

7 Haziran

Biz milyonlarız

Yarım milyon üyesi bulunan bir örgüt; DİSK... İstedığı anda yüz binlerce genç insanı sokaklara dökülebilir. Her seçimde desteklediği görüş, dolayısıyla parti adına ağırlığını kefeye koyabilir. Hatta gerektiği zaman bir sosyalist parti kurarak siyasal savaşıma atılabilir ve Meclis'te oldukça önemli sayıda grup kuracak bir sonuca ulaşabilir. Böylesine bir örgüt, böylesine bir bilinçli güç...

Pazar günü Ankara'da DİSK Temsilciler Meclisi toplantısında bütün bunları düşündüm bir ara... Binlerce, inatçı, kendi güçlerine güven duyan, sürekli hareket halinde, coşku içinde genç insan... Anday'la beraber bakıyoruz çevremize. Sesler yükseliyor «Faşizme karşı omuz omuza» diye bir yandan... Öteden «Faşizme geçit yok» diye bağıyor başka bir topluluk... Faşizm nasıl önlenir, faşizm geçecek yolu nasıl bulamaz, tüm emekçiler omuz omuza, el ele verince... Gerçekte, birbirini tamamlayan iki slogan. Ama, iki ayrı görüş, iki ayrı eğilimin belirtisiymiş bu sözler. Derken tüm topluluk başka bir sloganla bu ayrılığı örtmek, kapatmak istiyor: «İşçiler birleşin». Duygulandırıcı, düşündürücü, sevindirici, güç, umut, coşku verici bir görünüş...

DİSK Genel Başkanı, «Bugün Türkiye'de faşistler halkı yıldırarak, belli bölgelerde Kürt - Türk, Alevi - Sünni farklılıklarını son noktasına kadar ıstısmar edip iç savaş çıkmasını körükleyerek faşist darbe ile iktidarı ele geçirmeye çabalamaktadırlar. Sıkıyönetim çağrıları altında faşist darbe özelemleri açıkça dile getirilmektedir. Faşist darbe amacıyla gizli-açık örgütlerle provokasyonlar tezgâhlanmakta, katliamlar yapılmaktadır» diyor. Bu sözleri herkes

onaylıyor. Hepimiz, «doğru» diyoruz. Bir tek çözüm var, emekçi gücünün birleşmesi, siyasal iktidara ağırlığını koyması... Baştürk güven veriyor, «Ama hevesleri kursaklarında kalacaktır. Demokratik mücadeleimiz durmayacaktır, durdurulamayacaktır. Tarih örgütlü mücadele sonunda faşizmin yenileceğini göstermiştir. Onlar bir avuçtur, biz ise milyonlarız.»

Parçalayıcı, bölücü, dağıtıcı olmak üzere bir suçtur bugün.. Emekçileri, aydınları, devrimcileri, faşizme karşı savaşım verenleri birbirinden ayırmaya kalkışmak başlanmaz bir davranıştır. Faşizmin buyruğunda olmaktır, faşizme hizmet etmektir. Bilerek bilmeyerek... Faşizme karşı omuz omuza vererek yolları tıkamaktır gerçek görev. Ayrı sloganlar atmak, ayrı amaçlar ardında koşmak sayılmamalıdır. Bu olsa olsa bir takım kişiliksiz tutumlardır, yanlış çıkışlardır.

Anday'la konuştuk daha sonra, Aren'le de geçmiş günlere döndük bir an için. Otuz kırk yıl önce kimin hayalinden geçirdi bütün bunlar? Emekçilerin böylesine güçlü, böylesine bilinçli, böylesine kişilikli bir «gerçek» olarak toplumda tüm ağırlıklarını duyuracakları!.. Bu zor hayal edilecek bir umuttu.. İşte «sosyalizm»e inanmış yığınlar, kafalarıyla kollarıyla yaşamalarını kazanan emekçiler, işte yürüdükleri bilinçli yol, işte varacakları hedef.. Bölücüler, parçalayıcılar, yoldan döndürücüler ne yaparlarsa yapsınlar emekçi halkımız amacına varacak. Burası kesin..

«Değiştireceğiz dünyayı yaratıcı aklımız, nasırlı ve hünerli ellerimizle.» Bu söz yalnız Baştürk'ün değil, tüm emekçilerimizin bilinçli inancı olmalıdır, şimdiden olmuştur da... Geçmiş dönemlerde işçi yığınlarına öncülük yalnız aydın-

ların tekelindeydi. Aydınlar örgütler kurar, partiler kurar, emekçiler adına konuşurlardı, burası sizin partiniz derlerdi, kendileri ön yerleri alır, emekçileri de alkışlayıcı, onaylayıcı yarıparlardı yalnız! Bu yüzden küçük klüpler halinde kaldı bu tür partiler... Tabana inmedi, emekçi yığınlarını kapsayamadı. Emekçiler de bu yüzden kendilerine yakın, kendi yararlarına iş yapabilecek bir güçlü partiyi desteklediler son iki seçimde. «Kendi» partileri değildi bu parti, ama gerçekçi bir gözle işçi yığınlarının özlemlerinin bir bölümünü şimdilik gerçekleştirebilirdi.

Faşizme karşı omuz omuza savaşılarak faşizme geçit vermemek baş ödevdir. Emekçiler ken-

di «gerçek» partilerinde bir araya gelinceye dek parçalanmadan, dağılmadan, birbirine düşmeden «bir arada» kalmak zorundadırlar. Faşizm her çareye baş vurarak emekçi birikimini, gücünü etkisizleştirmek istiyor. Bu amaç için, her görünüm her kişilik altında karşımıza çıkıyor. Aldanmamalı, kanmamalı; her yüze güleni dost, her coşkulu söz söyleyeni, her «yaşasın sosyalizm, yaşasın işçi sınıfı» diyeni bu sözlerin «adamı» saymamalı... Türkiye'de faşizm özlemcilerinin yıkmak istedikleri en büyük, en sağlam güçlerin başında DİSK geliyor. Bunu iyice bilmeli, ama iyice...

Oktay AKBAL
22 Kasım

Padişahım çok yaşa'dan Sosyalizm çok yaşa'ya

Kimsenin canı yanmadan, çoluk çocuğunun burnu kanamadan, döğüş - çekiş olmadan, kucağı çocuklu kadınlara elleşilmeden, 1 Mayıs Emek Bayramı da yapılabiliyormuş... Meydanlara kalabalıklar doluyor, güle oynaya, «gözünün üstünde kaşın var» denmeden, şarkılar, türküler söyleyerek bayramlarını kutluyorlarmış... Televizyonda gördüğüm ya da gösterilen kadayla dünyanın başka ülkelerinde kutlanan 1 Mayıs'lardan daha görkemli, daha coşkulu idi bizimki... Bir Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak bundan gurur duymaz mısınız? Gerçek yurttaşlar elbette duyar; emek düşmanları ise korkarlar.

Neden bu bayramı yıllardır yaptırmadılar... Neden her 1 Mayıs'ı emekçilerimize zehir, zıkkım ettiler? Sanıyorum Türkiye'deki faşist odakların zulmü bu örnekle daha iyi anlaşılıyor. Bazıları ortaya çıkıyor, «Bir ülkede faşizm sözü ediliyorsa, o ülkede faşizm yoktur» diyorlar. Akılları sıra aldatmaca bir özdeyiş geveliyorlar. Onların bu sözleri bile faşizm odağının el ulağı olduklarını sergiler. Bu ülkede yıllardır süren, özünü birtakım sermayeci çevrelerden alan, emekçileri baskı altında tutma çabası gösteren faşizm vardır. Faşizm vardı, 1 Mayıs Emekçi Bayramı onun için yaptırılmıyordu, yapılmıyordu, yapılsa bile kan gövdeyi götürüyor, kurbanlar, şehitler veriliyordu. Faşizm gene vardır ama, gücü emekçi sınıfların bilinçli hareketlerine yetmemektedir. Faşizmin bir gün kökü kazındıktan sonra, güçleri emekçi sınıfların demokratik eylemlerine hiç yetmeyecektir.

1 Mayıs Emekçi Bayramının yapılabilişi, kansız sona erışı bir gerçeği kanıtlamıştır. Bu da Demirel yönetimi (ondan önceki yönetimlerin) emekçi sınıflara yönelik demokrasiye ka-

panişlerini, Ecevit yönetiminin demokrasiye açıldığını gösterir... Bu cümlemin altını çizelim: Demirel yönetimi (ve ondan öncekiler) demokrasiye kapalıydı. Ecevit yönetimi demokrasiye açıktır. Sıra, bundan sonra, bu demokrasiye açılan yoldan dostça, kardeşçe gitmeye kalıyor. Demokrasiye açılan bu yoldan ustaca gitmeyi başardığımızda önümüz çok açıktır, umutlar kararmamıştır.

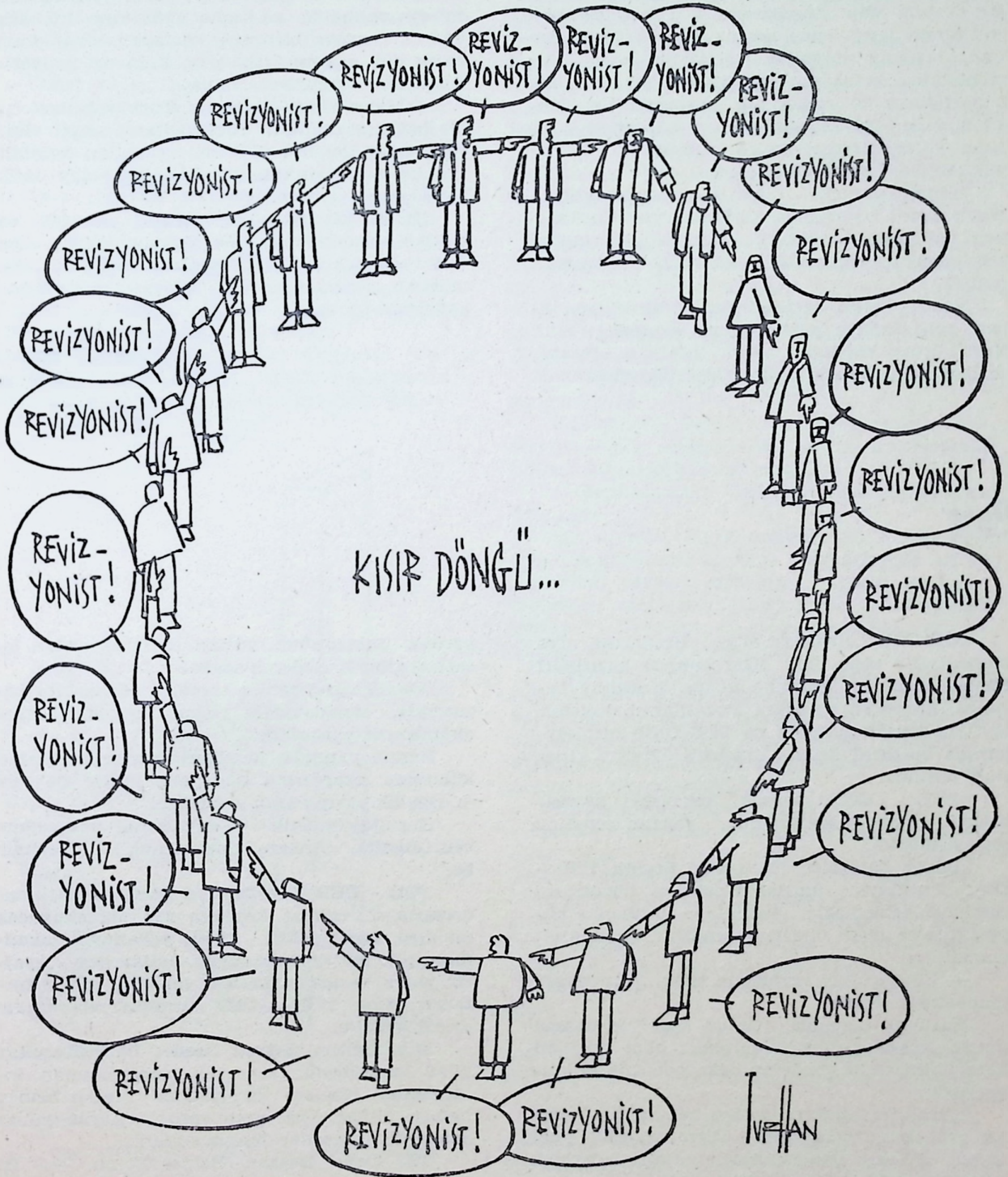
Birşey daha kanıtlanmıştır. Ülkenin polisi, jandarması demokratik amaçlarla kullanıldığı takdirde kimsenin burnu kanamıyor. Polis ve jandarma herkes için görevi eşitçe yapabiliyor. Bazı, «lütfen, rica ederim, siz» gibi sözcükler güvenlik güçleri ile yurttaş arasında kullanılmaya başlıyor. Bu sözleri eskiden de biliyorduk ama, demokrasiye ve halka düşman güçler bunları kullandırtmıyorlardı. Güvenlik güçleri ile güvensiz yurttaş arasındaki kaba saba eylemlerden demokrasiye düşman güçler yararlanmaya bakıyorlardı. Bir oranda, 1 Mayıs Emek Bayramı'nda, bu hoyrat davranışlar da yenilgiye uğramıştır.

1 Mayıs Emek Bayramı'nda, yollarda ve Taksim alanında demokrasiye düşman güçlerin görüntüsü yoktu. Çokları ya sokağa çıkamamış, ya da pılsını pırtısını toplayarak kentten kaçmıştı. Birkaç gün önce, demokrasiye düşman güçlerin organları Beyoğlu'nun yağmalanacağı, dükkânların talan edileceği, her yanı kan götüreceği dehşet ve korku yaymışlardı. Ama bu dehşet ve korku emekçileri değil demokrasi düşmanlarının yandaşlarını sindirmiştir. Görülmüştür ki, kendi umacıları ile kendileri korkutulmuştur. Emekçilerin düzenli ve disiplinli yürüyüşlerini izleyen bir yabancı gazeteci bana, «Bu kadarı, demokraside çok gelişmiş

lkelerde bile zor saęlanır» demişti. Bir yaban-
cının bu yargısı, ülkemizin geleceği için emekçi
sınıflarımız adına gurur vericidir.

Buraya kadar anlattıktan sonra, 1 Mayıs

gtlerini gezerek dostluk mu aşılamıştır, dş-
manlık mı? Emekçi sınıfların bayramına katı-
lın mı demiştir, yoksa bayramı karalamış mı-
dır? «Sokaklara çıkılamaz oldu» derken neyi

Emek Bayramı'ndan gocunanların başında ge-
len ana muhalefet partisinin başı Demirel'e ge-
lelim. Bir haftadır İstanbul'dadır. Parti ilçe r-

amaçlamıştır? Sokaklara kimin çıkabildiğini,
kimin çıkamadığını artık gördük. İnsanları so-
kaklara çıkartmayan, gözdağı veren zihniyet

Demirel'indir. Nitekim sokaklara da onun misyonu çıkamamıştır.

İstanbul'da kalışında Demirel'in ortağı Celal Bayar'dır. Bu eskimiş, mîladını doldurmuş politikacıdan yardım beklemektedir. Oysa bundan önce ikisi kavgalı idi. AP'nin Menderes DP'sinin devamı olup olmadığında ikisi tartışmalıydılar. Şimdi ikisi, solcu düşmanlığında ve ticaretinde ortaklık ediyorlar. Kimbilir, solcu düşmanlığında komandit mi, limited mi olduğunu bilmediğimiz bir şirket bile kurmuşlardır. Çünkü ikisi de şirketleşmeyi çok iyi bilirler ve bunu uzun yıllar bir kitle örgütü sanmışlardır. En büyük tehlike bunlara göre solculuktur.

Hangi solculuk? Hani şu meydanlarda 1 Mayıs Emek Bayramı'nı kutlamak mı? Kutlanırken kimsenin kimseye sataşmaması mıdır? Emekçilerin demokratik haklarını kullanması mıdır?

Yoksa, devlet hazinesinden yirmi milyon lira cebe indirip yurt dışına kaçmak mıdır? Yurt dışına kaçtıktan sonra Şelefyan amcayla sarmaş dolaş olmak mıdır? Özgürlükleri kısmak,

tahkikat encümenleri kurmak, anayasaya çağdışı maddeler eklenmesine önayak olmak mıdır? Daha sıralayacağımız çok şeyler var. Ne ise...

Sermayeci, gelenekçi Türk sağcılar bu ekibin ardından mı gidecektir? Hâlâ bunların solcu düşmanlığına ve sağcı öğütlerine inanacak mıdır? Bunları birbirine bağlayan çıkar kazasının dibi çoktan tutmuştur. Kokuları geliyor ve içindekiler yenmez olmuştur.

1 Mayıs Emek Bayramı Türk solcuları için bir öğünç destanıdır. Buna yıllarca engel olma-ya çalışan Demirel yönetimi ve ondan öncekiler için de birer yüzkarasıdır. Kolay kolay da bu kara çıkmayacaktır.

Şurası çok iyi biline... «Padîşahım Çok Yaşadan, «Cumhuriyet Çok Yaşa»ya geldik. Oradan «Demokrasi Çok Yaşa!»ya ulaştık... Demokrasi çok yaşadan da, «Yaşasın Sosyalizm»e geliyoruz. Az mı?

Mehmed KEMAL
4 Mayıs

Post...

TÖB-DER Kurultayı bitti. Bazılarına göre bitmedi. İki başlı oldu. Kim bunları hazırladı? Bunlar gözümüze karanlık henüz. Kurultay boyunca, grupların gruplara sloganlarını dinledik. Ne TÖS kurultaylarında ne TÖB-DER kurultaylarında bu denli üzüntü duymadı öğretim kitlelerinin dostları...

«TÖB - DER'le karışık memleket havası başlıklı «Ankara Notları»nda, yazının sonunda şöyle demiştim:

«Büyük öğretmen kitlelerinin örgütü TÖB - DER Kurultayına katılan delegeleri büyük sorumluluk beklemekte. Kurultaya katılanlar büyük kitleye layık olmak zorundalar. Bu unutulmamalı...»

— Bu kurultay karakolda biter... diyorlardı, mahkemede bitti!

Kurultay sonunda, yurdun dört bir yanına dönen delegeler, herhalde şimdi olup bitenleri kendilerini seçip gönderen arkadaşlarına anlatıyorlardı.

Kurultayı izlerken, zaman zaman bir gençlik grubunun toplantısını izliyorum gibi geldi bana. Yılların denemesinden geçmiş öğretmen topluluğunun kurultayı değildi sanki.

Eskilerden tanıdıklarım vardı. DSİ salonunun önünde çimlere oturmuşlar, kendi aralarında konuşuyorlardı. El sıkışıyor birkaç sözcük söylüyorduk alışılmış sözcüklerden. Hoş-beş edi-

yorduk. Bakıyordum, yüzleri terlemiş, azdan kızarmış gibiydi. Nedendi acaba?

Uyanık öğretmenler tanıdım. Konuştum bazılarıyla. Anadoludaki yoğun faşizmin baskısı okunuyordu yüzlerinde.

Bunun yanında, kendilerinden geçmişçesine, kliklerine, gruplarına dayanmış kişiler de vardı. Dik dik bakıyorlardı yüzünüze...

Kurultay'la ilgili izlenimlerimi yazacağımı belirtmişim, «Ankara Notları»nda. Görevimdi bu.

TÖB - DER Kurultayı'na Ecevit mesaj göndermemişti. Dikkat kesildim var mı, okunacak mı diye, hayır yoktu. Mesaj yollanması, okunması çok mu önemli? Değil. Hatta bazı mesajlar yasak savmayla karışık yollanır, durum kurtarılır. Ama, TÖB - DER Kurultayı'nda durum öyle de değildi.

Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur Kurultay günü İzmir'deydi. Onun bir mesajı okundu, kısa, kuru. Mustafa Üstündağ'ın mesajı hemen hemen birkaç sözü geçmiyordu. «Kurultayınıza gelemedim başarılar dilerim.» filan.

TİP Genel Başkanı Behice Boran, — O iki yıl önceki kurultayda bazı delegeler ve gençlik gruplarınca yuhalanmıştı — mesajını öğütlerle bitiriyor, TÖB-DER gibi bir demokratik kitle örgütünün kliklerin oyuncağı olmamasını, söylüyordu aşağı yukarı. Mesajı vardı ama, o da gel-

memiştı kurultaya, hasta olduğunu bildiriyordu.

Halkevleri Genel Başkanı Ahmet Yıldız vardı kurultayda. Konuşacaktı, hazırlanmıştı. Ama, havayı gördükten sonra konuşmaktan vazgeçti, konuşmadan gitti.

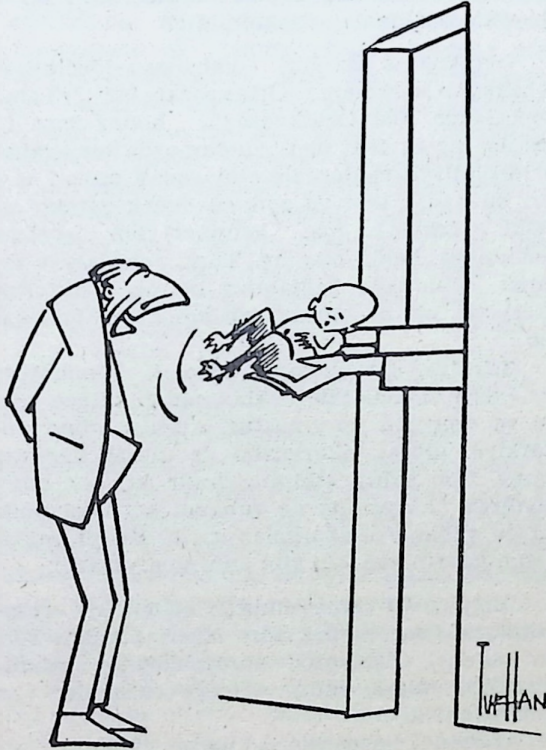
TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz, gelmişti parti başkanı olarak bir, kurultaya. O da, o kadar beklemekten bıkmış gibi konuştu.

— Dört buçuk saat bekledikten sonra, en iyisi konuşmamak ya.. Gibilerden birkaç sözcük söyledi. «Yaşasın sosyalizm» deyip ayrıldı mikrofondan.

Bir ara gözüm Mihri Belli'ye takıldı kulislerde. Belki o da bir ara, yukarıda konuklar arasında oturmuştu da ben görmemişim. TEP'in mesajı, kurultayın ikinci günü okundu.

TÖB-DER'de ne oluyordu? Bu Türkiye'nin en büyük kitle örgütlerinin başında gelen örgüt, son yıllarda görünür biçimde etkisini yitirmeye başlamıştı. Bunu seziyordu çok kimse.

Sadece üzülmüyordu, olayları duyanlar, izleyenler. Süleyman Bey'inse, Hacı Başbuğ'unsa ağızları kulaklarına varıyordu keyiften kuşkusuz.

Bir eski TÖB-DER yöneticisi, şunları söylüyordu:

— Biz öylesine dikkatliydik ki, Oya Baydar'ı, 12 Mart döneminde kurultayımızda konuşurmayı sakıncalı bulduk. Öylesine titizdik..

Anımsıyorum olayı, 1974'lerdeydi galiba, Kurultayda bir Mustafa Üstündağ konuşmuştu.

O da Milli Eğitim Bakanı olduğu için..

MC, Ye-Me-Ce dönemlerinde, TÖB-DER, öbür demokratik kitle örgütleriyle birlikte, elinden geldiğince başarılı savaşım verdi. Arandı Genel Merkezi, birçok şubesi kapatıldı. Mahkemelere düştü. Zor dönemlerde savundu kendini, savunuldu. Hiç de yalnız değildi.

Öğretmen üyeleri öldürüldü faşistlerce. Onlarca şehit verdi, kıyıma uğrayan öğretmenler, TOB - DER Genel Merkezine uğradıkları kadar Cumhuriyet bürosuna da gelirler. Sorunlarını bu gazetenin kamuoyuna duyuracağını bilirler.

Güç dönemlerin geçip gittiğini, günün artık kendilerine kaldığını sananlarsa yanılırlar, yanılınca da üst üste yanlış işler görmeye başlarlar.

Bir Bayram Çıtak vardı, yoksul mu yoksul bir öğretmen. İstanbul'da 1 Mayıs toplantısında, öldürüldü. TÖB-DER ona bir mezar yaptırdı. Geçenlerde, faşolar, Bayram Çıtak'ın mezarını parçalamışlar taşlarını kırmışlar. Bir arkadaşım şöyle dedi:

— Bayram Çıtak da, «Birlik - Dayanışma» grubundandı.

Kurultay'da, Birlik - Dayanışma grubu «revizyonistlik»le suçlanıyordu. Oysa, karşısındaki bilmem kaç-parça olmuş gruplar...

1 Mayıs'ta ölen Bayram Çıtak revizyonist öyle mi?

Bir iktidar alaşağı edilmiş, MC'ler ye-me-ce'ler devriliş gitmiş. Onu devirmek için uğraşanlardan bazıları bakıyorum, şimdi yenisinin kuyusunu kazmaya uğraşıyorlar. O devrilince günün ya kendilerine, ya da destekledikleri örgütlere kalacağını sanıyorlar.

Neler mi bekliyor kamuoyu TÖB - DER Kurultayından? Büyük öğretmen kesiminin, yıllar boyu faşizme karşı savaşım vermiş olanların beklediğini. Herşeyden önce, örgütün bütünlüğü, dayanışması, demokrasi savaşımında etkin saygın yerini alması, koruması.

Türkiye, Amerikanın nasıl bir baskısı altında bunu görmeyen yok gibi. Türkiye'de Amerikan emperyalizminin işbirlikçileri, yoğun biçimde, etkin biçimde çalışmaktadır. Uzun emekle işbaşına getirilmiş, azından iyi niyetli, «bağımsız» kalmadan yana bir iktidarı ne yapıp edip — düşürme de — etkisiz kılmak, başını eğmek için çaba üstüne, çaba göstermedeler..

Faşizme karşı, «geniş cephe» önerenler ne redeler?

Örgütlerin hiç biri, post değildir. Hele oralar, geçim kaynağı hiç değildir. Bu örgütlerde, çıkarsız, yarar gözetmeden, kitleleri eğitmek, bilinçlendirmek için çalışılır.

12 Mart dönemlerinden gerekli dersleri çıkarmamış olanlar, yanlışları sürgit götüremezler. Gitgide bilinçlenen kitleleri yanlarında bulamazlar. Yapayalnız kalırlar. Post da bir işe yaramaz olur...

Mustafa EKMEKÇİ

28 Ağustos

Yabancı ideoloji

Ağızlarından «yabancı ideoloji», «yerli ideoloji» sözünü eksik etmeyen politikacılar var. Bunlar, bu sözleri ederken ağızlarındaki baklanın ne mene şey olduğunu kendileri biliyorlar mı? Sanmıyorum. Duymuşlar ki, «Kirman-da halı dokunur» söyleyip duruyorlar.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında da ülkeyi yönetmeyi kıvıramayan politikacılar, Türkiye'yi bir vagon gibi hep bir yabancı lokomotifin kuyruğuna bağlamışlardır. İngilizcilğimiz, Aımancılığimiz, daha sonra Amerikancılığımız hep Türkiye vagonunu bir yabancı lokomotive bağlamadan gelmiştir.

Biz sadece Atatürk döneminde ulusal bağımsızlığın ve ulusal çıkarın ne olduğunu anlamışızdır. Atatürk'ten sonra gelenlerdir ki, ülkeyi kendi becerileri ile yönetemeyeceklerini anlayınca bir «yabancı» ideolojiye bağlanmışlardır.

Marshall Planı bir «yabancı ideoloji» idi. Savaş sonrası bir çok ülke bundan yararlandı. Ancak biz yararlanmadan da öte, teslim olduk. Ardından Kore'ye asker gönderme geldi. Biz, bir çok Anadolu gencini coğrafyada yerini bile bilmediğimiz bir yanlış kavgada kırdırdık. Bu yüzden NATO'ya alınmışızdır. Demokratlar işbaşına geldikleri zaman Celâl Bayar'ın İsmet Paşa'ya sorduğu:

«Paşam, NATO'ya niye girmediniz?» olmuştur. Paşanın yanıtı da şudur:

«Celâl bey, aldılar da girmedik mi?»

NATO, bugün iyice anlaşılıyor ki bir «yabancı ideoloji»dir. Buna niye girdik? Çünkü, ülkeyi tek başlarına savunmayı göze alamayanlar, vagonu başka lokomotive bağlarlar.

Sovyetler Birliği komşumuz bize saldıracaktı, biz de NATO aracılığı ile bu saldırıdan kendimizi kurtaracaktık. Aradan 25 yıldan fazla zaman geçtiği halde görülmüştür ki. Sovyetler Birliği komşumuz bize herhangi bir saldırıyı aklının köşesinden bile geçirmemektedir. Dahası, bizimle her türlü dostça ve komşuca ilişkiyi kurmak için elinden geleni yapmak'tadır. Ama bizim beceriksiz yöneticiler Sovyetler Birliğinden hem yardım almışlar, hem de bir «yabancı ideoloji» batağında debelenmişlerdir.

Bunca yıldır, NATO'nun bize ne verdiği ve ne aldığı ortadadır. NATO bir 500 bin kişilik bir ordu beşer mi, u'usa' savaş endüstrisi kurdu mamış, verdiği silahları u'usa' doğrultusunda kullanmamıza engel olmuştur. En son ver-

diği çeyiz de ambargodur. NATO'nun patronu Amerika Türkiye'yi bir ekonomik ve askeri ambargo ile sarmıştır. İMF'siz yaşayamamak ve adım atamamak da bağımlılık değil midir?

Gelelim CENTO'ya... İlkın Bağdat Paketi olarak kotarılan bu örgütten yararımız nedir, zararımız nedir? Nuri Essait rejimi bir askeri darbe ile devrilmiş, Irak örgütten çıkmıştır. Komşumuz İran, Ortadoğu'da elindeki petrol gelirleri ile en hızlı silâhlanan ülkedir. Bu silâhlar kimin için sağlanmaktadır? Pakistan'ın durumu ise besbellidir. CENTO bağlantımızla en son yemekte olduğumuz kazık Tatvan - Van feribotudur. Petrol fiyatları yükselmeden önce bu üç feribot günde — personel giderleri hariç — 50 bin lirayı yiyip bitirmekteydi. Bundan yararlanan İran'dır, Denizcilik Bankası ise her yıl hesabını zararla kapatmaktadır. CENTO da bir «yabancı ideoloji» değil midir?

Ortakpazar da bir «yabancı ideoloji»dir. Erbakan'a sorarsanız Ortakpazar bir «Yahudi örgütü»dür. Biz Ortakpazar'a henüz tam üye değiliz, bir de tam üye olduğumuzda bir «yabancı ideoloji»ye bağlanmış olmayacak mıyız? Bunları bu kadar katı ve açık söylemek gerekir mi? Belki gerekmez ama, kendileri bir «yabancı ideoloji»ye bağlı olanlar, Türk solcularını «yabancı ideoloji»ye bağlanmış olarak göstermek isterlerse, biz de bunları söylemek zorunda kalırız.

Türkiye, bir yabancı ideoloji lokomotifine bir «yerli vagon» gibi bağlanmadığı sürece gücünü ve onurunu korumuştur. Atatürk döneminde Türkiye, ulusal çıkarlarına ve ulusal bağımsızlığına tüm sahip çıktığı içindir ki, çok onurlu sayılırdı. Çevresinde ne yabancı konsorsiyumlar, ne de yabancı ambargolar vardı. Kendi yağıyla, kendi kavrularak gül gibi onuruyla yaşardı.

Bugün, 70 cente muhtaç edilen bir «enkaz» dünyaya avuç açmaktadır. Eğer, bundan sonra da «dilenci edebiyatı» yaratıcılarının ardından gitmeye, onlara ödün vermeye özenenler varsa yuh olsun!...

Yabancı ideolojileri ülkeye kimlerin soktuğu, şimdi de bu ayıpla kimlerin karalandığı bellidir. Ecevit yönetiminin yol kavşağında ne'ye savaştığını ve savaşaacağını bir daha noktalayalım.

Mehmet KEMAL
9 Mart

Adını siz koyunuz

Fasulyenin 55, peynirin, 80, etin 110 lira olmasına eyvallah, tuzun, ilacın, oto aküsünün, rakının, kahvenin yok olmasına eyvallah, eyvallah ama, ülkenin açık hava mezbahasına dönüşmesine, dönüştürülmesine kocaman bir harır.. 55 liralık fasulye ile anarşi elele verirse, KUP ve Köy-kent'ler, maden yasaları, yetki yasaları yarıda kalır, yarıda bıraktırırlar bu güzel işleri.

Kimin kimi öldürdüğünün artık anlaşılmalığa dönüştüğü şu günlerde, kimin kimi öldürdüğünün tek amacının solumsu iktidarı devirmek, askeri bir yönetimi getirmek olduğu da apaçık. Bunu isteyen, Milliyetçi Hareket Partisidir ve Genel Başkan Türkeş, bunu iki kez apaçık söylemiştir. Bunu söylediğinin akabinde de başta MHP İstanbul İl Başkanının, oğlunun ve MHP'li bir memurun öldürülmesine ne dersiniz? Bunlar askeri bir yönetim uğruna kendi il başkanlarını da öldürüyorlar diyebilir miyiz? Bu, bir bühtan olur. Ama askeri bir yönetimin salt anarşi ve ülkenin elden gittiği teranesiyle topluca söylenmeye başlandığı bir ortamda, bu tetikleri kimlerin çektiği ortaya çıkarılmazsa, çıkarılmazsa buradaki çıkarılamama hastalığına da eğilmek sırası çoktan geçmiştir deriz.

Günlerden beri kontr-gerilla ile ilgili yayınlara neden en ciddisinden eğilinmediğini de merak edenler giderek artmaktadır. Ülkü Ocaklı yasa dışıların da giderek sık-sık ele geçtiği ve adaletle teslim edildiği şu son günlerde, üçlü beşli grupların katliamlarının artmasına da neden dikkat edilmesin?

Böyle toplu katliamlar ve bombalı katliam girişimlerinden sonra, oradan buradan «Bu olayı bir Ermeni örgütü üstlendi» gibi çıkışı belli olmayan haberlerin bazı basının baş köşesine oturmasına da dikkat gerekmez mi? Bu ülkede Ermeni yurttaşlarımız da ayrıcalıksız yaşamaktadır, bunların çeşitli yasal örgütleri, yetkili kişileri vardır, neden tel'in etmezler, karşı çıkmazlar buna da şaşanlar arasındayım.

Bir bekçi çıkıyor Kahramanmaraş'tan, bir gizli örgütün ortaya çıkarılmasında önemli bir görev yaptığı halde, aynı emniyetin polisleri tarafından öldürülmek isteniyor, dövülüyor MHP'li olduğu söylenen, bilinen polisler tarafından, iş savcılığa yansıyor, Kahramanmaraş Valisi tarafından ana-avrat sövülen bekçinin dilekçesi Vali beyce kabul edilmiyor ve açığa alınıyor! Bekçi, bunu son başvuru yeri olarak İçişleri Bakanlığına duyuruyor, olayları kişi adları da vererek. Tüm bunlara karşın, Sayın Bakan, «Bekçi, acaba yalan mı söylüyor» kuşkusunu taşır, hareket etmek için bekçinin sanki öldürül-

mesini bekler bir tutuma girerse, diğer işlerin de üzerine daha ciddi, daha etkin gidilmediğinin nedenleri ortaya çıkmaz mı? Sormak gerekir artık, öldürenler yok, ölenler sokaklar dolu, öldürenlerde suç alabildiğine, peki ey insaf-lılar, başkalarının hiç mi suçu yok? Güvenlik kuvvetlerinin kilit başları bu hükümetten yana olmayanlarla halâ dolu iken, polis tam olarak ikiye bölünmüşken, seni tutan, yasalardan yana olan güvenlik mensupları çil yavrusu gibi oraya buraya atılmışken, ezilmeye bırakılmışken, izlenen katillere bazı polisler kaç diyor-ken, bunları çözemeyen, olayları kavrayamayan bir kişiye başarılıdır diyebilir misiniz?

Tüm bunlar yetmezmiş gibi başımıza bir de Maliye Bakanının marifetli kardeşi çıkmaz mı? Adam gerçekten marifetliymiş. Adaletle yansıyan olaylara bakarsanız, Gümrükle ilgili, Maliye ile ilgili bir yığın marifet iddiası. Üstelik hakkında giyabi tutuklama kararı çıkartılıyor ve bu solumsu iktidarı, iktidara geldiği günden beri alaşağı etmek için elinden geleni ardına koymayan muhalefet kanadında akıl almaz söylentiler, iddialar da, halk deyimiyle gırla gidiyor!

Biz zamanın bahrinde, eski Başbakan AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in marifetli kardeşleri, yeğeni nedeniyle, Başbakana ardı ardına «İstifa» önerilerinde bulunmuştuk, soruşturmaların selameti babından, neredeyse koro halinde haykırmıştık aylarca ve sayın hazret «neden istifa edecek misim?» yanıtını vermişti binlerce kere!... Şimdi yaman meraklandığım, Maliye Bayanı Sayın Müezzinoğlu da «neden istifa edecek misim?» mi diyecek? İstifa için nedenler apaçık ortadayken, hiç olmazsa bir fazilet uygulaması, örneği için bunu yerine getirmek, inanıyorum ki hem hükümeti zor bir durumdan kurtaracak, hem de istifa edene saygınlık getirecektir, bir de CHP'nin AP'den farklı olduğunu belgeleyecektir. Bu, inanıyorum ki sayın İçişleri Bakanı için de geçerlidir, iki kişinin istifa etmesiyle CHP iktidarının yıkılacağına da asla inanmıyorum, ortalığın karışacağına da. Ama bu iki zat ve başkaları suyu geçerken at değiştirilmez'e inanıyorlarsa elbette bu inançlarına katılıp katılmamak da bize düşer ve katılmadığımı peşinen belirtmek isterim.

Evet, ülkenin elden çıkması için içten ve dıştan her türlü oyun tezgahlanmaktadır, MHP'yi bu iktidarın üzerine daha fazla sıçratmak için MHP dışında da bazı ellerin olduğuna inanmak için bazı buluntular da mevcut, kendi yaptıklarının yanı sıra, evet neden neden daha ciddi gidilmez olayların üzerine ve neden 20 liralık

fasulye 55 oluvermiştir, (üreticiye gitse eyvalah) ama neden neden bunun da üzerine gidilmez, bir gömleğin 1500 liraya, bir paltonun 3-4 bin liraya, adisinden bir ayakkabının binden ikibine kadar satıldığı bu ülkede, bunu gerçekleştirenler denetlenemez, hey kendine gel denmez yasal yollarla, gel de çık işin içinden.. Vergileri kontrol edilmez, hesapları kitapları kontrol edilmez, faturaları en başına kadar sürdürülmez en sıkı denetimlerle? Yasalar mı elvermiyor, kim inanır buna?

«Ecevit gitsin, MC mi gelsin» diyenleredir sözümlüz, hayır Ecevit gitmesin ve MC de gelmesin diyedir bu haykırışımız, elbette anlayanlara.

Ecevit'in gitmesini istemiyorsak, esenliğe ağır aksak da olsa ulaşmayı düşünüyorsak bunla-

rı haykırmak en baştaki görevimizdir.

Eh, bu arada çok önemli dört Amerikan üsü de açılıyor, yüce Amerikaya uğurlu ve hayırlı olsun, böyle dost ve müttefik olacağına olmasın demeyenler de kör olsun...

Sayın Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'e de geçmiş olsun, yatıp kalkıp, zikzaklı politika-mıza ve Amerika dostumuza dua etsin, yoksa şu mevsim Moskova soğuktur, ola ki üşütürdü, baksanıza görüşeceği Rus Bakanı bile üşütmüş, hastalanmış, ol nedenle bay Çetin gelmesin, görüşecek halim yok demiş...

Hey koca Türkiye, koca Türkiye, sen bunlara düşürülecek miydin?

Fikret OTYAM
7 Ekim

Küresteki papağan

1 Mayıs törenlerinin olaysız geçmesi, yalnız solcuları değil, sağduyusu, solduyusu olan bütün herkesi sevindirdi. Telefonlar çaldı, durdu. Radyolarının başına koştu herkes..

— Bir olay yok, değil mi, aman ne iyi...

Çok kimse, bu yılın 1 Mayıs'ını geçen yıla karşılaştırıyordu.

Geçen yıl, ajanlar bir noktada amaçlarına ulaşmışlardı. Ye-Me-Ce yöneticileri ellerini oğuşturuyorlardı. Yok, sloganlar, yok taşınan dövizler, gazete sayfalarında sanki ölüleri örtüyorlardı. İşbaşındaki yöneticiler, sanki suçsuzdular!

Demek ki sorun, iktidar olmaktaymış. Sıkı güvenlik önlemleri alındığı, kışkırtıcıların arkasına düşüldüğü zaman, 1 Mayıs törenleri olaysız gerçekleştirilebiliyormuş.

Geçen cuma günü, Bakanlar Kurulu toplantısında, 1 Mayıs törenleri de enine boyuna tartışılmıştı. Ne olacaktı? Ecevit Hükümetinin, jandarmasıyla, silahlı kuvvetlerin öbür kanatlarıyla, polisiyle aldığı önlemler, bir çeşit yüzakı da oldu.

Demek ki, ortada devlet varsa, yöneticiler, görevliler yansız tastamam görevlerini yapıyorlarsa, yasalara uygun toplantılar yapılabilecektir.

Meclisler çalışmasa da, hükümet çalışmalarının olumlu sonuçlarını bir çok alanda görmek-teyiz. Adalet Bakanı Mehmet Can'ın, TV'de de izlenen çalışmaları, konulara yaklaşması örneğ-in. Cezaevlerinde hükümlülere uygulanan insanca işlemler. Niğde'den haberler geliyor, oradaki siyasal hükümlüler, yakınmıyorlar eski günlerdeki kadar. Mehmet Can, gidip cezaevle-

rindeki hükümlüler, tutuklularla konuşuyor, dertlerini dinliyor, tartışıyor onlarla. Bir ceza-evinde hükümlülerle konuşurken, sağın-solun tanımını yapmış Adalet Bakanı. Şöyle demiş:

— Sağ para sevgisi, sol insan sevgisidir...

Bazı Valiler, Eğitim Enstitülerini açmayı göze alamayınca, Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur, kapalı olanların bir bölümünü mayısın üçüncü haftasına erteledi. Bir yanda orta öğretim açıkken, Eğitim Enstitülerinin de kargaşaya hazır biçimde açılmaları sakıncalıdır, dedi, Valilerden bazıları. Sonra, daha Eğitim Enstitülerinin öğretmenlerinin çoğu değiştirilmemiş, faşo eğilimliler yerlerinde duruyorlar. Mayıs sonunda, orta öğretim okulları yaz tatiline gidecekler, açılmıyan Eğitim Enstitüleri de rahatça öğrenimlerine başlayacaklar o zaman...

Gerek MC, gerekse Ye-Me-Ce dönemlerinde, devlet sipere yatmış gibiydi. Ortaya çıkamıyordu görevlileri. Bir yıldı kaplamıştı her yanı...

Adamlar öldürülüyor, öldürenler ellerini, kollarını sallıyarak dolaşıyorlardı ortalıklarda. Kimin başına ne zaman ne geleceğini kimseler bilmiyor gibiydi. Böyle dönemlerde yıldı, korkunç derecede etkili olur..

İnsanları teker teker yok etmek, yıldıyı yaymak istiyenlerin amaçları, yokedemediklerini de sindirmek. Bir Bakan şöyle dedi:

— Bunu yendiğimiz gün, bu iş biter...

Savcı Doğan Öz, sinmediği için öldürüldü. Ama, cinayete, kana elleri bulananlar, gerçek bir devlet gücü karşısında daha çok korkarlar, sinnerler. Kaçacak delik ararlar.

Nitekim öyle oldu. Katil olaylarının sanıkları birer ikişer, onikişer ele geçirilmiye, tutuk-

lanmıya başlandı. Yakalananlardan bazıları, geçmişte işledikleri, açığa çıkmayan, şimdiye değin çıkarılamayan cinayetlerinin de hesabını verecekler artık. Kendilerini koruyacak devlet gücünü arkalarında bulamayınca ne yapacaklarını şaşırdılar..

Ne gülünç şeyler de ileri sürdüler bazıları: — İşkence yapılıyor, zorla söyletiliyor işledikleri cinayetler adamlarımıza!

Ne anlatıyorlar acaba, ne söyletiliyor kendilerine?

«Ankara Notları»nda, satır aralarında okurlara bir çok bilgiler, aktarılmaya çalışılıyor. Okurlar, satır aralarını okumayı iyi bildiklerinden citlatılıyor birçok olay. Şu kadarını söylemeli, bugünlerde çok önemli olayların, cinayetlerin katil sanıkları mahkemeye verilebilirler. Bunlar arasında, önemli görevlerde bulunmuş, çalıştıkları yeri «hücre» ye çevirmiş kişiler de olabilir. Nitekim, bunların benzerlerini Ankara'da, İzmir'de gördük. Ankara'da 12, İzmir'de 11 kişi tutuklandı...

İşkence iddiaları o kadar saçma ki, Süleyman Bey bile bir demeçle olsun katılmadı bu iddialara. Yoksa, Hacı Başbuğ'u yalnız mı bırakırdı? Malatya'da gözleriyle gördü işin içyüzünü..

Onun tasası başkaydı şu sıralar. Yeğeni Yahya'nın yurt dışına kaçıışı, tasalarına tuz biber ekti. Günlerce dolaştı İstanbul'larda, Ankara'ya uğramamayı yeğledi. Zeyyat Mandalıncı, grup bir türlü toplanamayınca, bir gazeteye demeç verdi, zehir zemberek. Bir tarafsızın başkanlığında «Milli koalisyon» dedi Mandalıncı.

Burada, satır arasından anlaşılan Mandalıncı'nın Demirel'li bir hükümetten sözetmeyişiydi. Grubun ilk toplantısında Mandalıncı, bu görüşlerini kuşkusuz AP'li milletvekillerine de açacaktı. Niye gelsin Süleyman Bey Ankara'ya, niye toplansın grubu? Belki İstanbul'da Celâl Bey aracılığı ile eski DP'lilerin kendisine yeniden bağlanmasını sağlamaya çalışıyordu ya, o da çok geç.

İstanbul'da iş çevrelerinin de Süleyman Bey'e bozuk çaldıkları, şöyle dedikleri söyleniyordu:

— Ya hükümete yardımcı olun, ya da çekilip gidin!

Çağlayangil ise, Çekoslovakya'da Karısbad kaplıcalarında dinleniyordu..

★
Gazeteci Orhan Duru anlatmıştı, «küme-
teki papağan» fıkrasını. Fıkra şöyle:

Bir adamın papağanı, sık sık «kahrolsun» diye bağııyormuş. Dönem de iyi dönem değil. Komşulardan biri ihbar etmiş, «bu evde kahrolsun... diye bağııyorlar» biçiminde. Polisler, adamı alıp götürmüşler, içeri atmışlar. Adam da kızmış papağanına, hapisten çıkınca, kafesinden çıkarıp, götürmüş küme tıkmış. Papağanın canı sıkılmış elbette. Küme-
teki horoz, yeni gelen yaratığa bakmış, pek hoşlanmış. «İyi, renkli bir parça düştü..» diye geçirmiş içinden. Papağanda şafak atmış, horozun usundan geçenleri sezince. Horozu yaklaştı, şöyle demiş:

— Bana bak, ben homoseksüellikten değil, siyasal suçtan burdayım!

Mustafa EKMEKÇİ
3 Mayıs

« Merhaba yiğitlerim... »

Kendisi yazın dersine giren bir yüzbaşıdır. Derse girer ve seslenir:

«Merhaba Yiğitlerim, Ülküdaşlarım»

Bunda ne var diyeceksiniz, ama sözüm bitmedi ki daha.

Ve bunları derken sağ elini «Hitler» gibi havaya kaldırıp asker öğrencileri selâmlar, hem derse girişte hem dersten çıkışta! «... Eğer derse kalkan bir öğrenci kendini sert bir şekilde takdim ederken sağ elini havaya kaldırarak «Buyurun, Başbuğum» dediyse (...) tarafından en iyi şekilde değerlendirilerek not alır.»

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Cumhuriyetin 55. yıldönümü nedeniyle yayınladığı mesajı inanıyorum ki Türk halkı büyük bir güvenle, inançla, umutla ve saygıyla gönül rahatlığı duyarak kabullenmiştir. Ama Sayın Orgeneral Evren'in bu güvenceli sözlerine

karşın, bir askeri okulda sağ eğilimli subaylar, bazı Hitler özentileri askeri öğrencilere Ülkü-
daşlarım diyorsa, sağ elini kaldırıp Hitler mukallitliği selâmla selâm veriyorsa, derse saptırıp kendi çarpık düşüncelerini aşıyorsa, bir askeri öğrenci, faşist tüysüzlerle ölüm planları hazırlarken fotoğraf çektirebiliyorsa ve bu öğrenci bulunduğu yerde bazı asker kişiler tarafından nice-
celeri gibi kullanıyorsa tüm askeri öğrencilerin hatta sivillerin beyin yıkayıcı olarak bildikleri bir binbaşı okulun en küçük sınıfı olan hazırlık sınıfı amirliğine atanabiliyorsa, körpe beyinlere kendi sapık düşüncesini türlü çeşitli aşı-
hyabiliyorsa, bu çelişkiyi yoketmek, önce 29 Ekimde sunduğu mesajla yüreklerle su serpen Sayın Genelkurmay Başkanı Evren'e düşer.

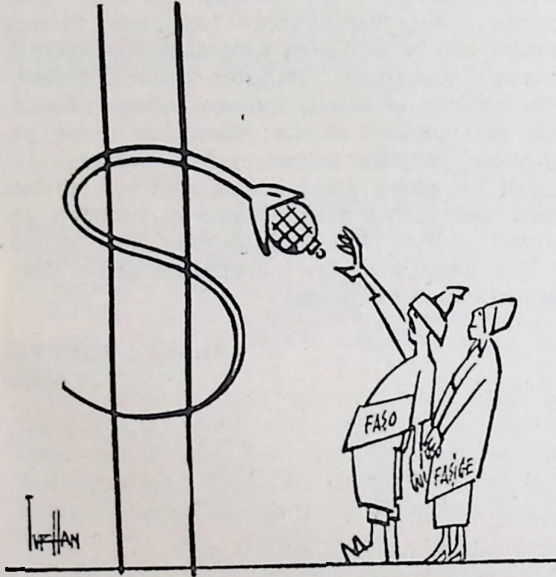
Babası TÖB - DER'li öğretmendir diye iki öğrenciye reva görülen işlemi unutmadık, son-

radan düzeltilen. Ama bir cinayet şebekesi içinde asker giysisiyle fotoğraf çektiren bu askeri öğrenci üç yıldır aynı yerde eylemlerini sürdürüyorlarsa buradaki hastalığı görmemek için kör olmaya da gerek yoktur değil mi?

Elimdeki mektupta sözlü edilen şeylere inanmak istemiyorum ve buraya aktarmak dahi istemiyorum geri kalanlarını, ama istiyorum ki Kuleli Askeri Lisesine artık eğilmek zamanı gelmiş değil, geçmiştir, bunun bilinmesini istiyorum.

Bir haberim de İstanbul Fatih Lisesinden, para üzerine yazılan yazılarla ilgili Başkent Notumu okuyan bir velli okurumun, mektubundan bir bölümünü de Sayın Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'a sunmak isterim:

«... Çocuğum Fatih Kız Lisesinde okuyor. Daha 1. MC döneminde buraya birkaç tane sağcı militan gönderildi. Bir tanesi (...) düpedüz yobaz. Bu kişinin — öğretmen diyemiyorum — nasıl ders yaptığına ve neler aşılacak istediğine birkaç örnek vereyim. Millî Gazete, Sebül, Şadırvan okuyun. Öbür gazeteler fahişe resimleri ile dolu. Özgür kelimesi köle anlamına gelir. Kadın haklarını savunan kadınlar orospudur. Atatürk, cumhuriyet ilan etti de ne oldu, bir sürü silindirdir şapkalılar çıktı. Bazı insanlar ölmeden öldürülmeli idi. İnönü'nün o savaşları kazandığı ne malûm? Vahdettin vatani kaç satmış? Hani belgesi, Derste başınızı kapatın, size kimse karışamaz...

Çocukların bize derme çatma anlatabildikleri bunlar. Ve daha söylemekten çekindikleri

bazı şeyler. Biz o zaman durumu okul müdürüne bildirdik. Adı ve ruhu gibi kara bir karış sakallı ve kara takkesi ile o kara düşüncelerini aktarmaya hâlâ devam ediyor.»

Ve mektup bermutad, niceleri gibi «Seçimlerden önce Ecevit hesap soracağız diyordu. Siz ve bilhassa Ekmekçi mutlaka hesap sorulacak diye yazıyordunuz. Ama benim hiç bir hiç umudum kalmadı» diye bitiyor, umutsuzlar saflarına katılarak..

Bir haberim de sayın Çalışma Bakanına. Bu, bir işçinin ölümü ile ilgilidir:

«— Manisa'da Çukurova Sanayii A.Ş. adında bir kimyevi madde fabrikası vardır. Sendikası DİSK'e bağlıdır. Burada sendika baş temsilcisi Fikret Atalay adında bir teknisyen vardır. İşçiye, baskıyla aralıksız mesai yaptırılmaktadır. Adı geçen gücü yettiğince işçi haklarını büyük bir özveri ile savunmaktadır. 24 saat aralıksız mesaiye zorlanan işçilerin sağlığı gün günden bozulmaktadır. Fabrikada uçan kimyevi maddeler işçilerin sağlığını günden güne olumsuz yönde etkilemekte, işçiler fenalık geçirmekte, kusmakta, herşeye rağmen gecim kaygusu, işten atılma korkusu ile bütün baskılara boyun eğmektedir. Fabrikadaki bu kötü koşullar işçi baş temsilcisi Fikret Atalay'ı da içten içe etkilemektedir. Ancak daha önce de işçi haklarını savunduğu ve yapılan haksızlıklara karşı çıktığı için çalıştığı fabrikadan çıkarılmış, on ay süre ile eşi ve iki çocuğu ile büyük geçim sıkıntısı çekmiştir. Çevresinde dürüst bir devrimci olarak tanınmaktadır. Bir daha aynı acıyı çekmemek için sağlık dışı koşullara diğer işçiler ile birlikte göğüs germeye çalışmaktadır. Sonunda bir gün fenalık geçirir, fabrikanın doktoruna çıkar, doktor tansiyonunu ölçer 6.5 tur.. Gözlerine inanamaz tekrar tekrar ölçer yine 6.5 olduğunu görür ve tansiyonun 6.5 ama çalışabilirsin der.. gönderir...

Bir süre sonra tekrar fenalık geçiren Fikret Atalay doktora çıkarılır, doktor bir iğne yapar, biriki hap verir kısa bir süre sonra kusmayla birlikte hasta 5 ekim 1978 akşamı komaya girer ve bir daha çıkamaz. İşçiler deliye dönerler ama dostlarına gönülleriince bir cenaze töreni yapmaktan başka ellerinden bir şey gelmez. Doktor bey — işverenin kapu kulu — istifa eder..»

Şimdi DİSK, TÜRK-İŞ Genel Başkanlarına, Türk Tabibler Birliğine, Cumhuriyet Savcılığına, iş müfettişlerine soralım, bunun adı nedir. Lütfen bunun adını koyar mısınız?...

Fikret OTYAM
4 Kasım

Ölümden ve işkenceden yılmayanlar

Elinde, «Ölümden ve işkenceden yılmayız!..» levhasını taşıyan kişiye iyice bakın. tanıyabilecek misiniz? Bir örgütün Genel Başkanıdır. Üç kez yarım yamalak iktidara gelmiştir, «ölüm ve işkenceden» yakınmaktadır. Her bakımdan ölüm ve işkenceyi iyi tanıdığını biliyoruz. Birincisi başına 1946'da gelmişti. Turancılarla tutuklandığında bir teğmendî. Devleti yıkmak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yerine nazist ve faşist bir devleti kurmak için örgütlenenlerin arasına karışmıştı.

Harbiye hapisanelerinde solcularla birlikte yatmıştı. Onu yakından tanıyan solcular cesaretine ve korkaklığına tanıklırlar. Nelerden korkmuş, neler anlaşıldığında cesaretlenmiştir, biliniyor. Zaten kendi de yalınkat yazdığı anılarında bunların bir bölümüne değinmiştir. Turancılığı epeyce unutulduktan sonra kendilerine 27 Mayıs içinde rastladık. Bir darbe miydi, bir devrim miydi, tarih ilerde açıklıkla yazacaktır. Adı ne konursa konsun içinde vardı ya!..

Arkadaşlarına ters düştüğü zaman yurt dışına paketlenenler arasında değil miydi? Gittiği Hindistan'da da boş durmadığına ilişkin belgeler devlet arşivlerinde yerini almıştır. Döndükten sonra, Talât Aydemir ve arkadaşlarına katılan kimdi? Talât Aydemir ve arkadaşlarının darbe yapacağını Cemal Tural mahkemelerine kim ihbar etmişti? Bu mahkemelerdeki dosyalar da herhalde bir yerlerdedir. Merak edenler görebilir.

Sonra CKMP'yi ele geçirmesi, sonra buradan demokratlaşmaya doğru yönelmesi... Bunlar son yılların içindedir. Artık bilinmeyen yanı ve yönü kalmamıştır. Hani, «Cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten» derler ya, «Bir ihtilâl heveslisinden de Bay Demirel, kendine göre bir demokrat çıkarmıştır.» hayrını göre!..

Bizim tarihimiz Osmanlıdan bu yana hep karanlıktır. Bu karanlığı aydınlığa kavuşturmak için çok tarihçi yorulmuştur. Ama şu on yıllık tarihimizin karanlığını kim aydınlatacaktır? Bu görev tarihçiden önce politikacılara düşmektedir. Komando kurslarının kurulmasından bu yana gelişen ve ustalaşan cinayet şebekelerinin, zulüm ve baskı araçlarının ardında kim vardır? Kimler vardır? Bunlar af kapsamına girse bile kökeninden çözülmesi için bir «Meclis araştırması» açılmaz mı? Böyle bir araştırma-ya girildiğinde ülkeyi zindana çevirenlerin kimlikleri ortaya çıkmaz mı?

«Zulüm ve işkenceye son» ya da «Ölümden ve işkenceden yılmayız» diye pankartlar taşıyanların hangi zulümden, hangi işkenceden yakındıkları anlaşılmaz mı? Anladık Ecevit özgürlükten ve demokrasiden yanadır... Ama öz-

gürlük ve demokrasi düşmanlarının — sureti haktan görünerek — sokaklarda kol gezmesine diyeceği nedir? Gene bunların karşısına açıktan açığa çıkacağız, yakınları «Demokratik ve özgürlükçü kollarını» kavuşturup seyir mi edecekler?

Senato ve Meclis Başkanları gösteri yapan öğrenci temsilcilerini kabul edip, dileklerini öğrendiler diye «Meclisin basıldığını» hep bir ağızdan haykırırlar kimlerdir? Onlar da bilmiyorlar mı Meclisin ve Senatonun basılmadığını, bilmiyorlar mı bu gösterinin faşizme karşı olduğunu? Biliyorlar ama, ortaklaşa davranmayı da bilmiyorlar. Ya bu kanatta? Bu kanatta açıktan açığa faşizme karşı savaş verenler bellidir. İktidar olanakları ile sus pus duranlar da bellidir. Aman beyler, demokrasi sevdası ile yanıp tutuşanlar salt bizler miyiz?

Kökeninde «darbecilik», «Cuntacılık», «Komandoculuk» bulunan bir siyasetçi Cemal Gürsel alanından Tandoğan meydanına kadar caddeleri işgal ederek demokrasinin nimetlerinden yararlanmıştır. Bu olanağı ona tanıyan Ecevit yönetimidir. Bunlar, bu olanaktan sere serpe yararlanırken Ecevit yönetimine sövmüşlerdir. Acaba Cemal Gürsel ile ünlü Ankara Valisi Nevzat Tandoğan başlarını mezarlarından kaldırsalar ve bunları görselerdi ne derlerdi? Ecevit yönetimine eski CHP diye çatıyorlar. Önde giden 1946'dan beri bilmez mi eski CHP'yi? Nevzat Tandoğan'ı tanımaz mı? Onun adının bulunduğu alanda eski CHP olsaydı böyle ağız dolu saldırılarda bulunabilir miydi?

Birbirimizi kandırmayalım... Bu ülkede gerçek demokrasiye gönül verenler de, ondan yararlanarak diktaya yönelmek isteyenler de bellidir. Sicilli diktacılar ve cuntacılar «hidayete erip» yeniden demokrat olamazlar. Onların karınları dikta ve cunta hevesleri ile doludur. Ancak demokrasinin erdemidir ki, yaşlarla kuruları barındırır. Ama bilinçle ve erdemle barındırır. Yaşlar ve kurular ortalığa çıksın diye hoşgörüyle davranır. Yoksa, diktacılar ve cuntacılar demokrasiden yararlanarak iktidara gelsinler... diye değil...

Ecevit yönetiminin, kısa süreceğini sandığımız, sıkıntılı döneminde demokrasi özlemi ile kimlerin ortalıkta dolaştığına dikkatinizi çekirim. Sağ'dıktan demokrasiden yararlandığı bir ortamda demokrasi varmışçasına sevinenler, sol görüşlülerin ortaya çıkıp demokratik haklarını kullandıkları zaman demokrasi gidiyormuş gibi yerinenler de dikkatli olmalıdırlar.

Sağın cüretini artırdığı bir ülkede demokrasi çöker. Solun özlüklerini dile getirdiği bir ülkede demokrasi yeşerir, yetkinliğe erer. Ger-

çek demokrasiden yana olanlar bunu çok iyi bilirler.

Biraz dikkatimizi yitirdiğimizde, cuntadan ve diktadan yana olanlar ellerinde «Ölümden ve işkenceden yılmayız» pankartları taşıyarak cüretlerini artırıyorlar. Beke yaygın halk topluluklarını kandıramazlar ama, yurdun dört bir yanından gelmiş devşirme yandaşlarını başkent sokaklarında, Gürsel ve Tandoğan alanlarında

dolaştırabilirler. Bizim kadar hükümet edenlerin de bunlara verilecek yanıtı olmalıdır.

Gerçekten ölümden ve işkenceden yılmayanların kimler olduğu yakın tarihimizde örneklerini vermiştir. Yalancı pehlivanların kimler olduğu çok iyi bilinmektedir.

Mehmed KEMAL
20 Nisan

Çankaya'da politikacılar...

Hafta başında, Çankaya'da Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Büyükelçi Haluk Bayülken ve eşinin Pembe Köşkünde buluştu başkentliler. Genel sekreterlik lojmanının bir bahçesi var. Güller, leylâklar, erguvanlar içinde. Bayülkenler havuz başında karşıladılar konuklarını.

da başkentliler romantizmi çoktan unuttular. Hatırlamak olanağı da yok. Bu romantik dekor- da buluşan yabancı elçiler, yerli diplomatlar ve politikacılar da her zamanki gibi güncel konulara yöneldiler.

Senato Başkanı Sırrı Atalay, Sovyet elçisiy-

(Fotoğraf: Ergun ÇAĞATAY)

Ağaçların ötesinde batan güneş, yapraklarda biraz önce yağın yağmurun yeşil ıslaklığı havuzun sularında esmerleşen gölgelerle çok romantik bir dekor. Ama birkaç politikacı dışın-

le konuşuyor, Kuzey komşumuza yaptığı yolculuğun izlenimlerini anlatıyordu. Sanayi Bakanı Orhan Alp de Macaristan izlenimlerini, özellikle Bayan Alp çok duygusal çizgilerle anlatıyor

bu yolculuğu.

Meclis Başkanı Cahit Karakaş, yanında güzel eşile bir mavi rüzgâr estirerek gitti. Bayan Karakaş'a «Güzel ve zarif başkanîçe» diyor yabancılar.

Bir köşede İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı vardı, başka bir köşede Milli Eğitim Bakanı Uğur, Devlet Bakanı Ahmet Şener ve İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu, o gün yaşanan kanlı olaylar İrfan Paşanın rengini soldurmuştu biraz. Ahmet Şener ve Kenan Bulutoğlu iyimserdiler.

Ahmet Şener kavak ağacını örnek gösterdi.

— Kavağın gövdesinde tırmanacak yer bulamazsın. Biz de dalları buduyoruz giderek, tırmanış duracak, çaresiz!...

İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu ise öğrenim gördüğü Fransa'dan örnek veriyor.

-- Almanlar Magino hattından çekilirken yapmadıklarını bırakmamışlar, bozguna uğramanın acısını türlü biçimde çıkarmışlar. Türkiye'de yaşanan olayların boyutunda da bozguna uğrayanların telaşı var. Sonra bir Fransız sözünü tekrarlıyor Kenan Bulutoğlu.

— Savaşçılar biterse savaş ta biter...

Biri bastırıyor:

— Savaşçılar kim bitirecek? İçişleri Bakanınız çok eldivenli.

Valilerden sözediliyor, Ankara Vallisinden, Samsun Valisinden, sonra Ülkü Birlerden... Havuza kimi valilerin gölgesi düşüyor. İlginç öyküler anlatılıyor... Şimdi Kontenjan Senatörü olan eski Ankara Valisi Şerif Tüten ve eşi de kösedeki salıncaktan seyrediyorlar havuzu...

Bir başka Kontenjan Senatörü, Zeyyad Baykara erken ayrıldı havuz başından. Bayan Baykara gurup rengi ipekler içinde, biri kompliman yaptı. Zeyyad Baykara ise eski deyimile tuluğu, güneşin doğuşunu ansıdı. Kontenjan Senatörü Türkiye'de güneşli günler yaşanmasını

partilerarası diyaloga, daha doğrusu CHP - AP koalisyonu koşuluna bağlıyor. Cumhurbaşkanıyla son görüşmeden sonra verdiği demeç doğrultusunda konuşuyor her yerde, galiba bu yol da girişimleri de var.

CHP'li bir bakan şöyle diyor:

— İstanbulun da özlemi bu.

Biri de soruyor.

— Hangi İstanbulun, şuna işverenlerinin desene.

Çiçeği burnunda bir sefire de soruyor:

— Hangi işçevrelerinin? Havuza İstanbul'dan gölgeler düşüyor bu kez...

Biz gölgelerden konuklara dönelim yine. Suda esmerleşen gölgelere, akşamın hüznüne karşın dışişleri ailesi mutlu görünüyordu. Yıllardır koridorlarda bekleyenler, yeni bir hükümetin elçisi olarak görev almanın sevincini kutluyorlardı bu güzel bahçede. Eski Bakan Halûk Bayülken, Çankaya'da yoğun bir trafik içinde, politikanın göbeğinde yaşıyor ama dışişleri ailesinin sevincini paylaşmaktan da geri kalmıyor.

Aynı akşam başkentli sanatçılardan bir grup İstanbul'a gidiyordu güneş batarken.. Orhan Peker'i uğurlamağa. Sanatının doruğunda yitirdik Orhan Peker'i de. Ancak bir ressamın yitikliğinden söz edilebilir mi hiç? Dünyamızdan kaç ressam göçmüş, ama renkleri dipdiri gözümüzde, gönlümüzde hâlâ. Orhan Peker de doğanın bir parçası sanat dünyamızda, doğa da ölmez, o çiçekler açar, horozları öter, kedileri yumuşacık yaklaşıp anılarımıza, çocukları umutla gülmüser yarınlara.. dostları son yolculuğunda ona «Güle güle» deseler de kimbilir kaç kuşak, yıllar boyunca «Merhaba Orhan Peker» diye onu selâmlayacak, ressamlığına sevgi ve saygı duyacak kimbilir.

Müşerref HEKİMOĞLU

1 Haziran

Meclis'te potpuri ...

Yeni Valilerin atanmasına ilişkin karar-namenin yayınlanmasının yankıları Parlamento kulisinde günün konusu.. Kayseri Valiliğine atanan Bolu eski Valisi Celal Kayacan da eleştirilenler arasında.. ıhlamurlu, çaylı söyleşiler kuliste süredursun, CHP'li bir Parlamenter kızgın, öfkeli:

«— Bu Vali Bolu'da Öğretmen Okulunun üç günlük boykotunu tırpanladı, okulu kapattı..»

Geçtiğimiz salı günü yapılması beklenen CHP ortak grubu çarşambaya kaldı. Hakkari eski Valisi Fahamettin Altun, Samsun'dan Kirk-

larelli'ne geldi.. CHP'li bazı parlamenterler anlattı:

«— Nasıl bir adam?»

«— AP - MSP arası mekik dokudu..»

«— Edirne'den Silrt'e atanan?»

«— O da öyleymiş.. Ya Denizli'den Çankırı'ya giden?»

«— AP militanı..»

«— Balıkesir Valisi Muğla'da komandolarca karşılanmazsa şaşarım doğrusu...»

Devlet Bakanı Ahmet Şener anlattı:

«— Efendim, Karadenizlinin biri ünlü bir otelde kafayı çekmiş, dut gibi olmuş.. Otelin döner kapısından dışarı bir türlü çıkamamış.. Ha babam, de babam debelenmiş durmuş.. Bu sırada beyaz üniformaları ile bir deniz subayı belirmiş dönerli kapıda.. Oğlum, bana bir tak-si, demiş sarhoş kafayla.. Deniz subayı, dostum kafan iyi ama ben deniz üsteğmeniym.. Kara-denizli istifini bozmadan dileğini iletmiş, peki öyleyse bana bir gemi çağır da gideyim.»

Kuliste Süleyman Demirel'i göremeyen ba-sın üyeleri uydurdular. Meğer AP Genel Başka-

nı günlerden bir gün Meclis kulisine gelmiş.. Bütçe dışında, rutin haber kovalamaktan bı-kan bir gazeteciyi görmüş ve söyleşmiş

«— Nas'sın bakalım, eyi misin?»

«— Sağolun efendim.. Haber toplamaya ça-lışıyorum..»

«— Tabii ya, işte böyle.. CHP devri demek, karne devri, yoklar devri demektir.. Herşeyin, haberin bile karaborsa olduğu devir demektir.. Biz iktidarda olsaydık, sana kamyon dolusu, kamyon yükü haber çıkardı.»

Engin KARADENİZ

16 Şubat

Şiddet, anarşi

İster toplumsal ve ekonomik çelişkilerden kaynaklandığı, ister Marksist ve Faşist düzen yanlılarının eylemlerinden doğduğu ileri sü-rülsün, ister mezhepçiliğe, bölücülüğe ya da bir başka nedene bağlansın, kanlı şiddet olayları tırup gitmektedir.

Aslında, şiddet eylemlerinin koşullar uy-un olursa, Devletin üstesinden gelemeyeceği

bir güç olduğu söylenemez. Yeter ki; ekonomik ve sosyal dengesizlikler ortadan kalksın, Devle-tin yansızlığı korunsun ve Hükümetler aldıkları önlemleri rahatlıkla uygulayabilir bir duru-ma gelebilsin. Ne varki, MC döneminde parti-zanlık öylesine yoğunlaşmış sağ düşün'ü (fikri) benimseyenler devletçe korunurken, sol düşün'e karşı düşmanlık duyguları öylesine beslenmiş ve

beyinler o derece koşullandırılmıştır ki, çatış-maların düşün özgürlüğü düzeyine indirilmesi, toplum düzeninin yeniden kurulması, sanıldığı gibi kolay olmayacaktır.

DÜŞÜN ÇATIŞMASINI AŞMA

Bir zamanlar «masum eylemler» biçiminde tanımlanan öğrenci hareketlerinin giderek yo-gunlaşacağı, önünde sonunda toplum kesimleri-ne yansyacağı bilinmeyen, kestirilemeyen bir sonuç değildi. Lâkin o dönemde önemsenmeyen öğrenci hareketlerine karşı çok söylendiği ve yazıldığı halde etkin önlemler alınmadığı için şimdiki boyutlara ulaşmış anarşi...

Bomba patlatma, gruplar arası kavgalar, tek tük adam öldürme olayları, günümüzde sa-botaj ve soykırım biçimine dönüşmüş bulun-u-yor.

Malatya olaylarıyla sanki bir iç savaşın provası yapılmıştır ülkemizde. Basında, radyo-da ve televizyonda izlediğimiz olaylar dizisini bir kez daha yinelemekte yarar yoktur. Malat-ya olayları sadece bir sağ-sol çatışmasına da bağlanamaz. Bu olayın temelinde düşün çatış-masının ötesinde bölücülüğün ve mezhep kış-kırtmacılığının birikimini aramak gerekir.

Daha öncekilerle birlikte Hukuk Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doçent Dr. Tanilli'ye yö-neltiren saldırının hedefi de düşün, öğrenim ve öğretim özgürlüğünü yok etme, terörü ve anar-şiyi yoğunlaştırmadır.

Yargı organları mensupları son günlerin saldırı hedeflerindendir. Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz'ün arabasına biner-ken kurşunlanarak öldürülmesinin acısı yürek-

lerimizde henüz tazeliğini korurken bir başka saldırı haberi çıktı gazetelerde... İsterseniz birlikte okuyalım bu haberi. «MHP Milletvekili yargıcı tartakladı» başlıklı yazıda şunlar söyleniyor: «Savcılıkça önceki akşam Sulh Ceza Mahkemesine gönderilen sanıklardan MHP Milletvekili Mehmet Yusuf Özbaş'ın oğlu Av. Stajyeri Edip Özbaş burada serbest bırakılmış, ancak savcılıkça bir üst mahkemeye itiraz edilerek Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmadan sonra tutuklanmıştır. MHP Milletvekili Özbaş, dün sabah 8.45'te Savcılığa gelmiş, Savcı Celâl Nuri Mimaroglu'nun odasında Savcıyı beklemekte olan Birinci ve İkinci Asliye Ceza Yargıcıları ile karşılaşmıştır. Oğlu hakkında tutuklama kararını veren İkinci Asliye Ceza Yargıcı Kâzım Demirus'a lisanen hakaret eden milletvekili daha sonra tartaklamaya başlamıştır. Mehmet Yusuf Özbaş tabancasını çekerken gürlüğü üzerine odaya giren güvenlik kuvvetlerince tesirsiz duruma getirilmiştir. (...) Bu arada odasına gelmekte olan Savcı Celâl Nuri Mimaroglu'na da milletvekili hakaret etmiştir...» (22 Nisan 1978 tarihli Milliyet gazetesi).

Bir zamanlar yasalara karşı devletçe korunanlar, yeni yönetim zamanında korumadan yoksun kalınca saldırılar bu kez yargı organlarına ve güvenlik güçlerine yönlendirilmiştir. Böylece hâkimleri, savcılar ve güvenlik mensuplarını korkutarak, tedirgin ederek görev yapamaz duruma getireceklerini ya da kendi yanlarına çekeceklerini ummaktadırlar. Kamu görevlerinde çalışanlar, özellikle yargı organları mensupları, Vali ve Kaymakam gibi yöneticiler, güvenlik güçleri mensupları ve öğretmenler saldırıların hedefi olmaktadır. Kendilerini halkın hizmetine adanmışlar, az da raslansa saldırıya hedef olabileceklerini gözden uzak tutamazlar. Saldırıları onları görevden alıkoymak içindir. Ama Devlet de saldırılara karşı onları korumakla yükümlüdür. Saldırıları önemsenmez ve bir kez, hepimizin güvençesi olan yargı organlarında bir tedirginlik bir çözülme başlarsa felâketlerin en büyüğü işte o zaman başımıza çöker.

Maraş hakim ve savcısına yöneltilen saldırıya bir kez daha değinelim. Ve hemen belirtelim ki, tutuklanan ya da ağır bir suç işlediği sanısıyla hakim önüne çıkarılan çocuğunun durumuna üzülen bir babanın, duygularına kimse yabancı kalmaz. Ama bir yanlışlık varsa onun düzeltilmesinin yolları ve yöntemleri de vardır, yasalımızda. Bu yöntemlere başvurma yerine görevini yerine getiren bir hâkime ya da savcıya kaba güç kullanılması hoşgörü ile karşılanamaz. Hele bu yola başvuran kişi düzenin korunmasında sorumluluk yüklenmiş bir kişi olursa hiç bağışlanamaz. Sanmam ki, dokunulmazlık zırhının arkasında olmasaydı saldırıya geçebilirdi, bu sayın milletvekilimiz. Yasama dokunulmazlığı yasama görevinin eksiksiz olarak yerine getirilmesini sağlamak için tanınmış bir güvencedir. Bu güvencenin kötüye kullanılması-

na karşı yasama organlarımız daha duyarlı olmalı, yasama dokunulmazlığını suç işleme imtiyazı olmaktan çıkarmalıdır.

Basında, açık oturumlarda, kongre ve konferanslarda söylenenleri bir kez daha belirtmek gerekirse, Devlet kurum ve kuruluşlarında, üniversitelerde, akademilerde, yüksek ve orta öğretim kurumlarında ve toplum kesimlerinde yuvlanmış anarşi odaklarının varlığını kabul etmek zorunluğundayız. Bunlar etkisiz duruma getirilmedikçe, daha doğrusu silinip süpürülmedikçe anarşinin önenebileceği sanılmamalıdır.

O halde anarşi nasıl önenecektir?

Anarşinin önlenmesi kuşkusuz hepimizin ortak özlemidir. Anarşinin önlenmesi konusuna karşılıklı suçlamaları bırakarak akılcı bir yaklaşımla eğilme zorunluğu ortadadır.

Önlemlerin geldiğine ekonomik ve toplumsal önlemlerin geldiğine kimsenin itiraz edeceğini sanmıyorum. Ekonomiye hız kazandırılarak, herkese iş sağlanarak, sınıflar ve bölgeler arası dengesizlikler, gelir dağılımındaki, öğrenim alanındaki adaletsizlikler ortadan kaldırılarak anarşinin temel kaynağı kurutulmalıdır. Söylemeye gerek yoktur ki bu önlemlerin gerçeklik kazanması, paraya, emeğe ve zamana bağlıdır. Oysa bize etkinliği hemen görülebilecek önlemler gereklidir. Önlemlerde etkinlik sağlayabilmek için de toplum çoğunluğunun anarşiyi tanı'da (tehiste) ortak görüşleri benimsemesi gerekir. Hükümet daha göreve başlarken siyasal partiler arasında diyalog kurulmasından yana olduğunu açıklamıştır.

Diyalogun başarılı olması toplumu kendi düşünceleri çevresinde toplayan siyasal parti yöneticilerinin ön yargılardan arınarak bir araya gelmelerine, anarşiyi besleyen kaynakların belirlenmesinde nesnel ölçüleri benimsemelerine, alınacak önlemlerin uygulanmasında hükümeti desteklemelerine bağlıdır.

Böyle bir diyalog kurulabilir mi?

Şimdilik olanaksız gibi görünüyor. Ama herkes üstüne düşeni yerine getirirse bir gün iyi niyetin, sağduyunun inadı yenmesi ve diyalogun başlaması olasıdır. İtalyan siyasal partilerinin Aldo Moro olayındaki davranışları bizim için de örnek olabilir.

Hükümet ne yandan gelirse gelsin anarşinin karşısındayım derken, muhalefet, teşhiste yanılıyorsun, yan tutuyorsun derse, Allahın gününü radyodan ve televizyondan başaramıyorsun, başaramıyacaksın, düşeceksin, düşmelisin diyerek hükümeti zorlamakta direnirse, alınacak önlemlerle anarşi dursa da yok olmaz. Ve bir gün daha güçlü bir biçimde ortaya çıkabilir. Böyle bir sonuç kuşkusuz kimseye yarar sağlamaz. Bir gün pişmanlık duyacağımız bir durumla karşılaşmaktansa inadı bir yana iterek aklın ve mantığın gösterdiği yolu izlemeliyiz.

Muhittin TAYLAN

8 Mayıs

Devlet terörü

Faşist terörün belirli bir plan çerçevesinde uygulandığı, kurban olarak seçilenlerin kişiliklerinden açıkça anlaşılmaktadır. Önce toplumun en aydın kesimini oluşturan bilim ve öğretim kurumları sindirilmek istenmiş, öğrencileri hedef alan şiddet, özgür düşünceli öğretim üyelerine de yöneltilmiştir. Doç. Server Tanilli, Doç. Bedrettin Cömert ve Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu bu planın kurbanları arasında yer almışlardır. Bağımsız yargı organının faşist çetelere ceza yaptırımları uygulamasının önlenmesi için Savcı Doğan Öz öldürülmüştür. Gerçekleri yansıtan basın organlarının görev yapamaz duruma getirilmesi amacıyla ilerici gazeteleri okuyanlar, komandolar tarafından dövülme tehditlerine uğratılmışlardır. Basın özgürlüğünün kâğıt üzerinde kalması için demokrat yazarlar ölümle tehdit edilmişler ve son olarak karikatürist Bedri Koraman'a öldürme kastıyla saldırılmıştır. Demokratik düzenin en etkin güvenceleri üniversiteler, yargı organı ve basın, faşist terörün başlıca hedeflerini oluşturmaktadır. Bu kurumlara yönelik sindirme ve susturma operasyonları beklenen sonuçları verdiği anda, faşizm, iktidarı ele geçirme ortamına ulaşmış olacaktır.

Terör eylemlerinin bir amacı da devlet şiddetini gerçekleştirmektir. Şili'nin son demokrat iktidarını temsil eden Allende, faşizmin bu planına karşı «Tarih ve vicdanım önünde şiddetten kaçınacağıma and içtim.» yanıtını veriyordu. 11 Eylül 1973 darbesi öncesi giderek tırmanan terör eylemleri karşısında ise «Bizi kısır bir döngüye sürüklediler.» demekteydi. Gerçekten kanlı olayların artması üzerine örneğin ateşli silahları bulundurmaya suç sayan yasanın uygulanmasında hükümet sert önlemlere başvurmak zorunda kaldı. Yasanın uygulanmasında Silahlı Kuvvetler görevlendirilmişti. Faşist terör karşısında savunma durumunda kalan işçiler ve öğrenciler için yasa etkin bir biçimde uygulanıyor, faşistlere ise dokunulmuyordu. Böylece demokrat iktidar, kısır bir döngünün içine girdi. Devlet şiddeti, faşizme karşı savaşıları etkisizleştirmekten başka bir sonuç yaratmıyordu. Şili'de faşizm, bu ortamda iktidara gelme olanağını buldu.

Türkiye'de faşist terör karşısında bugünkü siyasal iktidar, düzenin savunulmasında, demokratik hukuk kurallarını işletmek durumundadır. Devletin şiddet yöntemlerini kullanmasını, sağ muhalefetle birlikte faşist güçler ısrarla istemektedirler. Örneğin ateşli silahlar ve bıçaklara ilişkin yasada öngörülen ceza müeyyidelerinin artırılması bir önlem olabilir. Ancak bu önlemin faşist unsurlara karşı etki yapması

kesin değildir. Hükümetin terör eylemlerini durdurmak amacıyla hazırladığı bazı yasa tasarıları için de aynı düşünceler geçerlidir.

Ceza Yargılamalar Yasasında yapılması düşünülen değişiklikler arasında, bağımsız adliye içinde siyasal davalara bakmakla görevli özel mahkemeler kurulması tasarısı da bulunmaktadır. «İhtisas Mahkemeleri» adı altında daha önce kurulması düşünülen mahkemelerin değişik bir isimle yeniden ortaya atılması, «kısır döngü» ye sürüklenme tehlikelerinin belirtisi sayılmalıdır. Hakimleri bağımsız da olsa özel siyasal mahkemeler, devlet terörüne yolaçabilecek olağandışı yargılama mercileri niteliğine dönüşecektir.

Ülkemizde yürürlükte olan Yasalar ile bağımsız yargı gücü faşist terörün önlenmesinde yeterli etkiye sahiptirler. Onemli olan, devletin güvenlik ve yargı mekanizmalarını olağan yöntemlerle işletebilmektir. Şili'de yargı organı, demokratik iktidarın karşısında yer almıştı. Türkiye'de ise durum bunun aksinedir. Siyasal iktidar, parlamento dışında da geniş halk kitleleri, işçi sınıfının meslek kuruluşları ve aydınlarca faşizme karşı mücadelede desteklenmektedir. Bu durumda hükümetin şiddet yöntemlerine başvurarak Allende'nin sözünü ettiği kısır döngü'ye sürüklenmesi koşulları ortada bulunmamaktadır.

MC'nin çöküşünden buyana, demokratik düzeni savunan bugünkü iktidar döneminde faşizme karşı savaşında azımsanmayacak mesafeler alınmıştır. Demokratik hukuk kuralları çerçevesinde hükümetin aldığı önlemler, büyük ölçüde sonuçlarını vermiş, faşist eylemlerin kaynaklandığı yasal görünümü mihrak'lar kanıtlarıyla ortaya çıkarılmıştır. Korku ortamı içinde sindirmeyi amaçlayan terör, amaçlarına ulaşamamıştır. Tanilli'ye, Cömert'e, Karafakioğlu'na yöneltilen saldırılar, yürekli bilim adamlarını susturmaya yetmemiştir. Doğan Öz öldürülmüş, fakat bu olay bağımsız adliyenin onurlu savcı ve hakimlerini görevlerini yerine getirmekten alıkoymamıştır. Karikatürist Bedri Koraman'a yapılan saldırının, basının gerçekleri yansıtma işlevini daha da hızlandıracağından kimse kuşku duymamalıdır. Türkiye'nin en güçlü işçi sınıfı örgütü DİSK, faşizme karşı savaşında demokratik kuruluşlarla bir platformda birleşme çalışmalarını olumlu bir sonuca ulaştırmak üzeredir..

Faşist terör bugünün Türkiye'sinde yenilgisinin değil, yenilgisinin ortamını hazırlamıştır. Bu nedenle devletin şiddet yöntemlerine başvurmasına gerek yoktur.

Orhan APAYDIN

20 Kasım

İzmir'deki banka soygunu sanıkları ...

MİSK Ege bölgesi başkanı Nuri Özkay, düzenlediği basın toplantısında ilginç bir sav attı ortaya. Bir Tarih işçisinin ölümüyle sonuçlanan Başdurak Akbank Şubesi soygununun THKP—C, yani Acilciler grubunca gerçekleştirildiğini, çalınan 300 bin liranın Çiğli'de bir evde bulunduğunu, soyguncuların parayı İstanbul'a götüremediklerini gazetecilere açıkladı. Özkay, daha da ileriye giderek soygunculardan birisinin adını bile verdi. Yaşar Döner adında olan bu kişi bir yüksek okuldan belgeliymiş.

MİSK Ege bölgesi başkanının ilginç basın toplantısında söylediklerini aynen aktarıyoruz:

«Diğer soyguncu halen Karşıyaka Büyük Çiğli semtinde bir evde saklanıyor. Bankadan çalınan 300 bin lira para da İstanbul'a götürülememi. Ancak yer değiştirmesi ve kaçma ihtimaline karşı bu gizli örgüt üyesinin ismini açıklamayı şimdi sakıncalı buluyorum.»

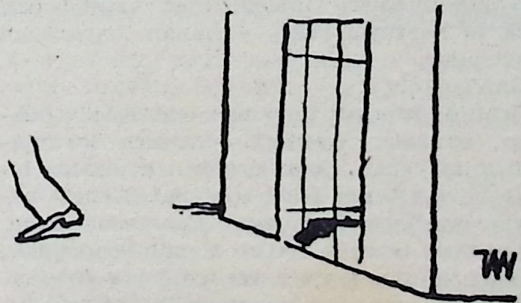
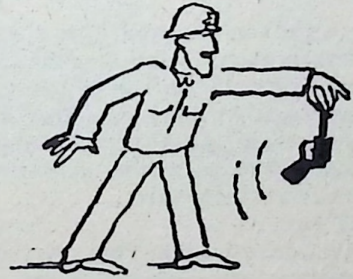
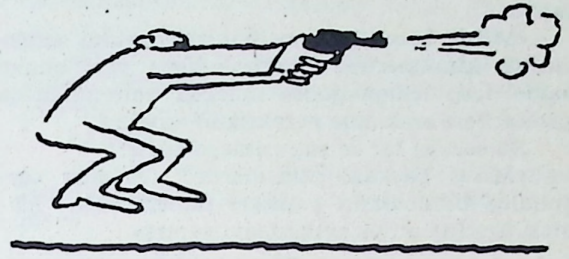
MİSK Ege bölgesi başkanı Nuri Özkay durduk yere yapmadı bu basın toplantısını. Çünkü, olay sırasında soyguncuların halkın üzerine ateş etmesi üzerine gözüne isabet eden kurşunla yaşamını yitiren Abdülaziz Akbay MİSK üyesiymiş. Adana'nın Osmaniye ilçesinden iki ay önce İzmir'e gelip Tarih'te işçi olarak çalışmaya başlamış. Osmaniye'de bulunduğu sırada ise Ülkü Ocaklarını kurmuş.

Sayın İçişleri Bakanı İrfan Özaydın'ın dikkatini çekmek isteriz. MİSK Ege bölge başkanının eğer söyledikleri doğru ise banka soygunu sanıkları bugüne değin neden yakalanamamışlardır?

Olaya bir başka açıdan bakacak olursak, acaba MİSK Ege bölge başkanı bu istihbaratı nereden almıştır? Polisin yapması gereken bir açıklamayı —ki polis böyle olaylarda gazetecilere sır vermez, taa sanıklar yakalanıncaya dek— MİSK başkanı gazetecilere nasıl açıklayabilmıştır? Çünkü, banka soygunu olayından sonra bizim gözlemlerimiz ve polisin elindeki bulgulara göre, soygun komandolarca düzenlenmiştir ve polis belirli bir çalışma yürütmektedir bu konuda.

Soygundan bugüne değin geçen beş günlük süre içinde olaylar bu denli gelişirken, MİSK başkanının durduk yere açıklama yapması gerçekten ilginçtir. Bu ilginçlik Hacı Başbuğ Türkeş'in Ülkücüleri güvenlik kuvvetlerinin yardımcı olduklarını söylediği günleri anımsatıyor kişiye..

Eğer, polisin bilmediklerini MİSK başkanı Nuri Özkay biliyorsa ve bunu bir basın toplantısı yaparak gazetecilere açıklıyorsa bu sav dik-

kate alınmalı, sanıklar hemen yakalanmalıdır. Çünkü, başkan eliyle koymuş gibi 300 bin liranın nerede olduğunu biliyor.

Şimdi şöyle bir soru takılabilir kafalarımıza:

«MİSK bölge başkanı banka soygunu sanıklarının kimliklerini, saklandıkları yeri bildiği halde acep neden polise ihbarda bulunmadı da gazetecilere açıklama gerektiğini duydu.»

Bu soruya bir de şunu ekleyebiliriz:

«MİSK başkanı gazetelerde (Akbank soygununu Ülkücülerin yaptığı) haberlerinin çıkması üzerine mi bu açıklamayı yaptı?»

Aliğa Rafinerisinde DİSK'e bağlı Petkim-İş Sendikası toplu sözleşme yetkisi aldı mahkeme kararıyla. Birinci ve ikinci MC döneminde en kalifiye işçilerin kapı önüne bırakıldığı, «Cumhuriyet» okuyanların muştalı bıçaklı saldırıya uğradığı Rafineride komandolar sus pus olmuş durumdalar.

Hani bir söz vardır, «Kurt dumanlı havayı sever» diye. Belki bir dumanlı hava bekliyorlar. Rafinerinin ham petrol borularına zift dökceklerine ilişkin söylentiler kulaktan kulağa dolaşiyor. Rafinerinin güvenlik görevini yapanla-

rın tümü faşo. Rafinerinin güvenliği kendi işçileri arasından seçildiğinden, en önemli bölümlere faşo güvenlik görevlileri yerleştirilmişti.

Tariş'in yeni genel müdürü Erdinç Gönenç'i zor günler bekliyor.

Komandolar «Kanla geldik, kanla gideriz» diyorlar ve bunu her yerde çekinmeden söylüyorlar. 700 kişinin çalıştığı Çiğli İplik Fabrikası'nda öyle toptan temizliğe girmeye gerek yok. Militan olan komandoların sayısı 100'ü aşmaz burada. Diğerleri ise kandırılmış yoksul köy çocukları. Üzüm işletmesinde de öyle, diğer işletmelerde de.

Biliyorum göz dağı vermiş olabilirler Erdinç Gönenç'e. Ama, Tariş çatısında kendisine yardımcı olacaklar çıkacaktır. Bunun yanı sıra her dönemin yağcılar da el pençe divan duracaklardır. Şöyle on günlük bir dönemde faşist yuvası olan Tariş arınacak, işçiler her sabah yataklarından yeni bir güne korkusuz başlama coşkusuyla kalkacaklardır...

Hikmet ÇETİNKAYA

14 Şubat

19 nisan 1978

Kaldığımız otelin Atatürk Caddesine bakan odasında gözümü açtığımda sabah saatin 06'sıydı..

«— Çok erken başladı» diye düşündüm önce. Perdeyi aralayıp bakınca rahatladım. Bir gün önce işyerleri tahrip edilen vatandaşlar, saldırı sırasında kırılmış camların kalıntılarını temizliyor, yerine tahta perdeler dikerek dükkanlarında, eğer kalmışsa, mallarını güvenlik altına almaya çalışıyorlardı...

SAAT 08.00:

Sokaklarda güvenlik kuvvetleri devriye gemeye devam ediyor. Caddeler insanlarla dolu. Gece sokağa çıkma yasağı olduğu için bir gün önce olup bitenleri merak eden vatandaşlar, merak ve kuşkuyla yakıp - yıkılan işyerlerini seyreliyorlar.

SAAT 09.00:

Şehir'de işhayatı tamamen felç. Küçük dükkanlar, bankalar, işyerleri, eczaneler, lokantalar, fırınlar kapalı. Çoğu işyerinin kapısında birer kâğıt ve üstünde tek bir cümle! «Cenaze nedeniyle işyerimiz kapalıdır». Cenazeden kasıt, bir gün önce toprağa verilen Hamit Fendoğlu ve yakınları ile dün toprağa verilen 3 lise öğrencisi. Bu onlar açısından bir güvenlik önlemi şüp-

hesiz..

Halk açılan birkaç fırının ve yiyecek maddesi satan dükkanların önünde kuyruk olmuş bekliyor.

SAAT 10.00:

Valayet özel kalemindeydim. Uykusuz birkaç görevli çeşitli nedenlerle kendilerine başvuran vatandaşların isteklerini cevaplamaya çalışıyorlar. Telefon kısa aralıklarla çalıyor. Ankara'dan Vali Cahit Bayar'ı aradılar. İçişleri Bakanı İrfan Özaydın'la görüşmek istiyormuş. Vali daha makamına gelmedi.

SAAT 11.00:

Vali Bayar biraz önce geldi. Telefonla PTT'nin asayiş hattından Özaydın'la görüşüyor. Bu arada Sanayi Çarşısından birkaç işadami geldi. Vali ile görüşmek istiyorlar. Sanayi Çarşısındaki güvenlik önlemleri yetersizmiş. Keres-te depolarında yangın çıkarılmasından korkuyorlar.

SAAT 12.00:

Malatya Sanayi Odası ve Esnaf Dernekleri Yönetim Kurulları, valiliğe başvurarak bir gün önceki tahribat olaylarını protesto için yürüyüş izni istiyorlar. Vali, şehirdeki gergin havayı hatırlatarak bu yürüyüşün yeni olaylara yolaça-

bileceğini belirtiyor ve onları vazgeçiriyor.

SAAT 13.00:

Kayseri'den gönderilen takviye polis birliğinden iki kişinin kayıp olduğu haberi geldi. Bütün aramalara rağmen bulunamamışlardı. Hayatlarından endişe ediliyor. Birgün önceki saldırganlar tarafından rehin alınmış olabilecekleri öne sürülüyor. Oysa daha sonra bu iki polisin o büyük kargaşalık arasında arkadaşlarını kaybettikleri ve Kayseri'ye döndükleri anlaşıldı.

Bu arada tahribat olaylarının sanıkları adliyeye getirildiler. 25-30 kişi kadarlar. Çoğu genç yaşta kişiler. Aralarında çocuklar var. Sorguları yapılacak.

SAAT 14.00:

Açıktık. Yemek yiyecek hiçbir yer yok. Güçlkle aldığımız birkaç pide ve 250 gram zeytin'i gazeteci arkadaşlarımızla paylaşıyoruz.

Şehir içinde hoparlörlü polis arabaları dolaşarak, valiliğin bir emrini duyuruyor! Gruplar halinde dolaşmak yasak...

Şehrin içinde fırtına öncelerinin sessizliği var...

SAAT 16.00:

Valinin telefonu çaldı. Bir vatandaş arıyordu. Paşaköşkü mahallesinde iki ev kundaklanmış ve yangın çıkmış.

Şehrin içinde askeri birlikler hareket halinde. Cenazelerin bulunduğu yöreye GMC dolusu askerler gidiyor.

SAAT 16.10:

Valinin telefonu hemen aralıksız çalıyor. İşte bir tane daha. Her an kötü haberler bekleniyor...

SAAT 16.12:

Ve işte geldi! Telefona cevap veren görevli sarardı... Karşıdaki ses Çilesiz mahallesinde halk arasında silâhlı çatışma çıktığını bildiriyordu.

Özel kalem odasında bulunanların tümünden aynı anda, aynı ses çıktı! Eyvah!...

SAAT 16.15:

Susmayan telefon bir daha çaldı, cevap ve-

SAAT 15.00:

Şehir'de hava birden gerilmeye başladı. Haçova mahallesinden kötü haberler geliyor. Öldürülen üç lise öğrencisinin cenaze törenleri var. Cenazelerin Kuyubaşı mezarlığında toprağa verilmeleri gerekiyor. Çok büyük bir kalabalık var Haçova mahallesinde. Cenazeleri şehrin merkezinden geçirip, mezarlığa öyle götürmek istiyorlar. Valilik ve güvenlik yetkilileri izin vermiyor.

ren görevli, biraz daha sarardı ve elleri titremeye başladı. Çatışma gecekonduarın bulunduğu, Beydağlarının eteklerine kurulmuş, Beydağ mahallesine sıçramıştı.

Öldürülen üç lise öğrencisini toprağa veren 6-7 bin kişilik halk topluluğu şehre doğru yürümekten vazgeçirilmiş, askeri birlikler tarafından dağıtılmıştı.

Aynı anlarda Cemal Gürsel mahallesinden yeni yangın haberleri geldi. Tam teçhizatlı ko-

mando erleri olay bölgelerine yayılıyor.

Beydağ mahallesinden otomatik silâh sesleri geliyor. Evlerden evlere, bahçelerden bahçelere ateş ediliyor. Askerler mevzide. Ateş etmiyorlar. Kendilerine ateş edilmedikçe, cevap vermemek için başlarındaki Albaylardan emir geldi.

Vall, komutanlar Merkez Komutanlığında. Harekâtı olay yerindeki telsizlerle bağlantı kurarak, buradan yönetiyorlar.

Yine Beydağ mahallesindeyiz. Birkaç yaralı hastaneye kaldırılıyor. Karşılıklı çatışma devam ediyor. Askerler araya girmeye çalışıyorlar. Kadınlar ve çocuklar korku içinde ağlaşıyorlar. Askerler bölgeyi iyice sardı. Bir helikopter, sürekli uçuyor tepede. Beydağları eteklerinde...

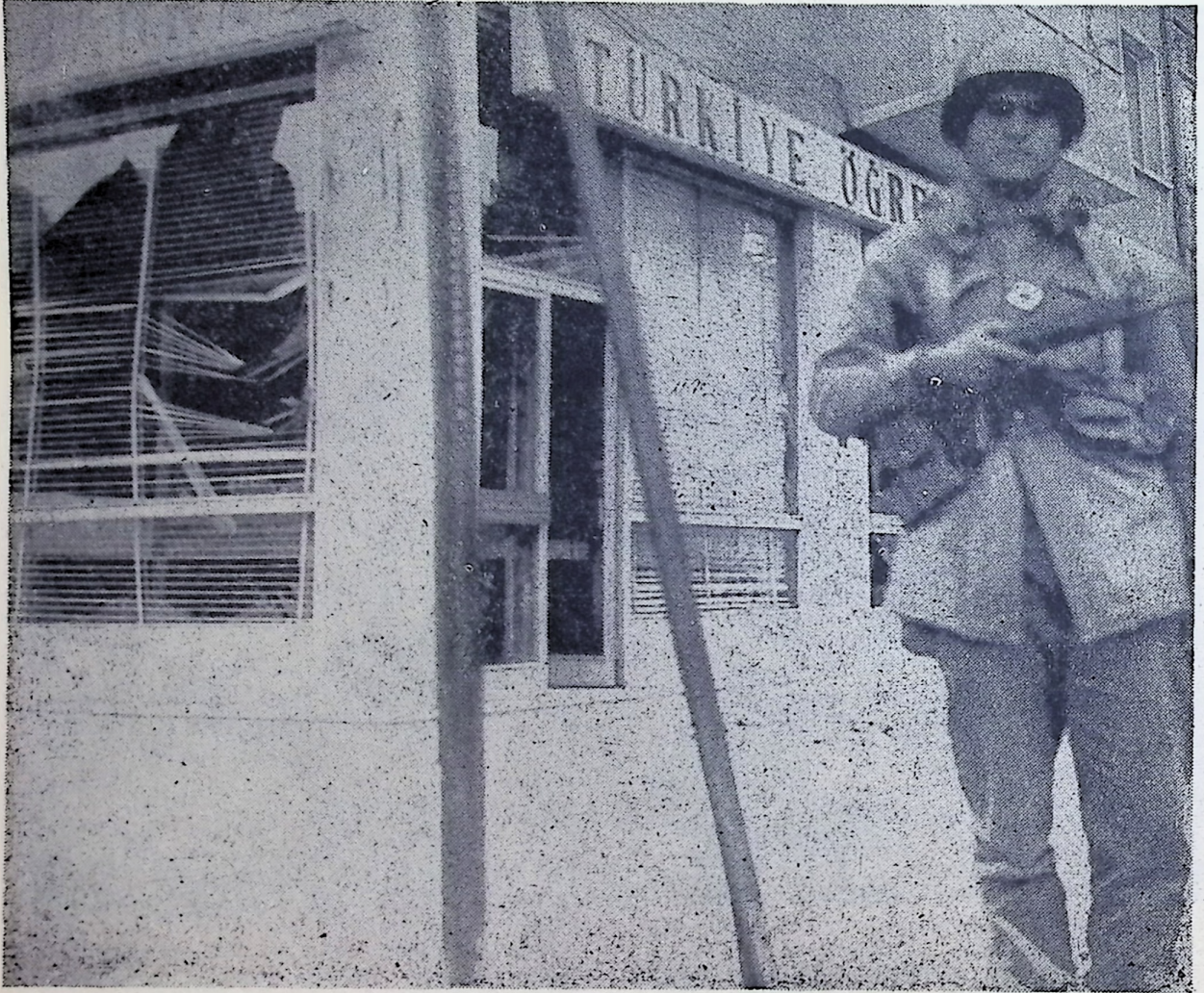
SAAT 16.40:

Paşaköşkü semtinde silâhlı çatışma başladı. Çavuşoğlu mahallesinde iki grup, karşılıklı ateş açtılar birbirlerine.

Beydağ gecekondı mahallesinde silâh sesleri kesildi. 30-40 kişinin değişik yönlerde, Beydağlarına doğru kaçtıkları görülüyor. Helikopter ve bir komando takımı peşlerinde. Askerler bahçelerden otomatik silâh, tabanca ve av tüfeği topluyor. Ateş açıldığı saptanan yerlerde arama yapıyor. Kimsecikler yok!...

Biraz sonra Vilâyet binası önünde bir polis arabası durdu. İçinden 7-8 kişi çıkarıldı. Bunlar çatışma bölgelerinde yakalananlar.

Bir askerî otobüs geldi daha sonra içinden 30-40 kişi indirildi; değişik yaşlarda kişiler. Beydağ mahallesinden getiriliyorlar. Dağa ka-

SAAT 16.35:

Halk arasındaki silâhlı çatışma, Özalper mahallesine sıçradı.

Sıtmapınar semtinden bir haber geldi. Halk evlerine koşuyor. Erkekler silâhlanıyorlarmış.

çanların hemen hepsi yakalandı.

Vall Cahit Bayar makamına geldi. Özel hattan Ankara'ya bilgi veriyor.

SAAT 17.05:

Vallinin telefonu yine çaldı. Sosyal konutlar bölgesinde de halk birbirine girmiş...

Çavuşoğlu mahallesinde çatışma başladı. Olaylar şehrin merkezine doğru yayılıyor. Sokaklar bomboş... Polisin cephanesi bitti. Sürekli havaya ateş ettikleri için mermileri tükenmiş. Yeni mermi gönderildi.

Yeni insanlar getiriliyor taşıtlarla Emniyet Müdürlüğüne. Yakalananların sayısı henüz belli değil.

SAAT 17.30:

Silah sesleri kesildi. Güvenlik kuvvetleri çatışma bölgelerine egemen oldular.

hastane gibi yerleri ve hatta konutları, su içilmemesi için tek tek uyarıyorlar. Biz ise, işi biraz da şakaya vuruyoruz: «Canım bu söylentiyl bir maden suyu firması çıkarmıştır» diye.

Biraz sonra hastanelere başvurular başladı. Karınları ağrıyan, çoğu sinir gerginliğinden sancılanan, ya da ateşi yükselen vatandaşlar, zehirlenmiş olabileceklerini sanarak, hastanelere koşuyorlardı. Devlet Hastanesinde kobay farelere şehir suyu enjekte edildi. Sonuç bekleniyor. Sokaklarda askeri devriyelerden başka

Polisler, askerler, yakalanan ve evlerde yapılan aramalarda bulunan silah ve mermileri getiriyorlar. Çok sayıda av tüfeği ve dolu fişeklikler. Kutular dolusu mermi.

SAAT 18.00:

Durum sakin, acıkmışız. Yine zeytin-ekmek partisi verdik kendimize.

SAAT 19.30:

Oteldeyiz. Şehir içme suyunun zehirlendiği haberi geldi. Biraz önce otele gelen polisler,

Bir grup Meslek Yüksek Okulunu basmış... durumu buradaki görevlilere bildirmiş ve suların kesilmesini istemişler. Polis ve askerler, otel,

kimse yok. Bütün evlerin ışıkları söndürülmüş. Ara sıra aralanan pencerelerden vatandaşlar kuşku ile sokakları seyrediyorlar. Bir ambulansın ya da polis otomobilinin siren sesi, binlerce kişiyi ayağa kaldırmaya yetiyor.

SAAT 00.2:

Kobaylara enjekte edilen şehir suyunun etki süresi bitti, fareler ölmedi. Suda zehir olmadığı anlaşıldı.

Yılmaz GÜMÜŞBAŞ

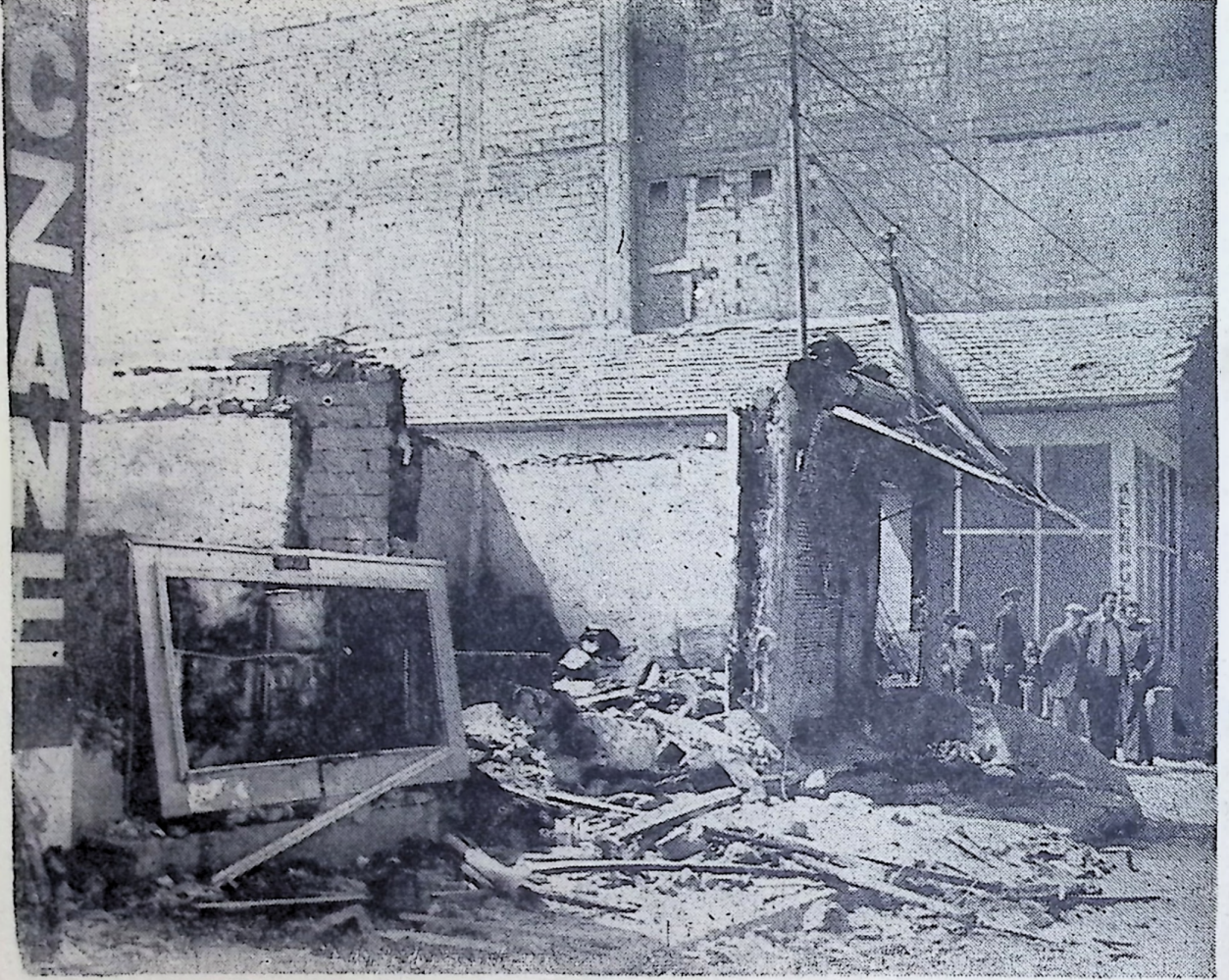
21 Nisan

Malatya olayları

Malatya'da önceki gün gelişerek kenti savaş alanına çeviren, yakma, yıkma ve saldırı şeklinde süren olaylar dün silâhlı çatışmaya dönüşmüştür. Malatya'da dün saat 16.30'dan

Halkın sokağa çıkmaması ve bu arada işyerlerinin çoğunun açılmaması nedeniyle kentte yiyecek sıkıntısı başlamıştır.

Olaylardan iki gün önce sağcı militanların

itibaren 2.5 saatten fazla tam bir iç savaş görüntüsü yaşanmış, kenar mahallelerde başlayan grupların karşılıklı silâh çatışması giderek şehrin başka bölgelerine de sıçramıştır. Büyük bir rastlantı sonucu çatışmalarda ölen olmamış, üç kişi yaralanmıştır.

Bu arada kentin içme suyuna zehir karıştırıldığı yolundaki ihbar kentte paniğe ve korkuya yol açmıştır. İçme suyundan zehirlendikleri öne sürülen 3'ü polis 11 kişi hastaneye yatırılmış, bu arada çok sayıda yurttaşın da sokağa çıkma yasağına karşın hastanelere gittikleri bildirilmiştir.

halkı cihada çağıran bildiriler dağıttıkları bildirilmiştir. Bu arada bir polis otobüsü aşırı hızla devrilmiş, 3'ü ağır 9 polis yaralanmıştır.

İlk belirtilere göre önceki günkü olaylarda 100'den fazla işyeri ve konut yakılmış, 1000 kadar işyeri ve konut da tahrip edilmiştir. Önceki gün gözaltına alınan 35 kişinin ifadeleri sürdürülürken, dün de 200 kişi gözaltına alınmıştır. Gece sokağa çıkma yasağı dün de sürdürülmüştür.

Ahmet TAN — Raşit KISACIK

20 Nisan

Kahramanmaraş'ta sağ terör sürdü

Kahramanmaraş'ta üç gün önce öldürülen sol eğilimli iki öğretmenin cenazelerine yapılan saldırılarla başlayan olaylar dün de sürmüş, sağcı güçler, kentteki CHP'li ve Alevi yurttaşların ev ve işyerlerine saldırarak ateşe vermiş, 31 kişinin hunharca öldürüldüğü bildirilmiştir.

Yöre il ve ilçelerden geldikleri bildirilen saldırganların, Alevi yurttaşların bulunduğu mahallelerde katliama giriştikleri ve ölü sayısının artabileceği öne sürülmektedir.

Sağcıların saldırıları sırasında 65'i ağır, 150 ye yakın kişi de yaralanarak hastanelerde tedavi altına alınmıştır.

Valiliğin sokağa çıkma yasağına rağmen,

(İlköğretim Müfettişi'nin kızı), Aliye Suna ve ve oğlu Ali Suna, Evliya Ermiş, Ökkeş İnce, Fatma Boz, Mehti Köklü.

Diğer ölülerin kimliklerinin saptanmasına başlanmıştır.

Kentteki olaylar önceki gün sol eğilimli iki öğretmenin cenaze törenine sağcı güçlerin saldırmasıyla başlamıştır. Bazı partililer ve ülkücülerin öncülüğündeki gruplar «Komünistlerin ve alevilerin cenaze namazı kılınamaz» şeklinde slogan atarak taş ve sopalarla cenaze törenine katılanlara saldırıya geçmişlerdir. Sağcı güçler daha sonra çarşıya doğru yürüyüşe geçmiş ve güvenlik kuvvetleri olayları önleyemez

ellerinde uzun menzilli silahlar da bulunan ve yöre il ve ilçelerden geldikleri bildirilen sağcılar, kent içinde giriştikleri gösterilerde çoğu evde yangınlar çıkarılmış, askeri birlikler olayları ancak geç saatlerde kontrol altına alabilmişlerdir. Saldırganların, Alevilerin yoğun olduğu Karamaraş, Yörükselim, Yenimahalle semtlerindeki evleri kurşun yağmuruna tuttukları, bu arada bazı evlere girerek, Alevi yurttaşları satır kullanarak hunharca öldürdükleri öne sürülmektedir. Saldırganlar, hastane çevresini de bir ara kontrolleri altına alarak, getirilen yaralıları ateş açmış, bazılarını kurşuna dizerek öldürmüşlerdir. Kentin çeşitli yerlerinde yükselen dumanlar halk arasında korku yaratmış, evleri ateşe verilen yurttaşlar, Vilayete sığınmışlardır.

Olaylar sırasında ölenlerden kimlikleri saptanabilen 13 kişi şunlardır:

Cemil Karadutlu, Nemilli Bakıcı, Hamza Yıldız, Malik Ünver, Mehmet Ünver, Süleyman Metin (İlköğretim Müfettişi), Güneş Metin

olmuşlardır. Bu sırada CHP'li ve alevi yurttaşlara ait işyerlerine saldırarak tahribata girişen saldırganlar, taşkınlıkları sırasında 2 polis otosunu yakmışlardır. Önceki günkü olaylarda Cemil Karadutlu, Nemilli Bakıcı ve Hamza Yıldız öldürülmüş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Olayların sürmesi üzerine, dün sabah sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.

Olayları çıkaranların kentteki sağcı güçlerin, yakın köylerden ve ilçelerden gelen ülkücüler olduğu bildirilmektedir.

Sabah erken saatlerde kentin çeşitli kesimlerinde gruplar oluşturan sağcı güçler «Müslüman Türkiye», «Ordu Millet Elele» sloganlarıyla yürüyüşe geçmişlerdir. Güvenlik kuvvetlerinin etkili olamaması üzerine göstericilerin sayısı birden bire artmış ve çoğunluğunu 18 yaşından küçük kişilerin oluşturduğu gruplar, av tüfeği ile malzemelerini satan dükkanların kapılarını kırarak silah da temin etmişlerdir. Elleri dinamit, uzun menzilli silahlar bulunduğu bildirilen saldırganlar, güvenlik kuvvetleri-

nin azlığından da yararlanarak CHP'li ve Alevi yurttaşların işyerlerini gaz ve benzın dökerek ateşe vermişlerdir.

HALK TEDİRGİN

Öğle saatlerinde kentte sokağa çıkma yasasına rağmen taşkınlıklarını sürdüren sağcı güçler, CHP, TİP, TİKP, POL - DER, TÖB - DER binaları ile Sağlık Müdürlüğü'nü gaz ve benzın dökerek yakmışlardır. Olayların tüm kente yayılması üzerine bazı yurttaşlar evlerini terk ederek vilayete sığınmışlardır.

Gazipaşa semtinde askerlere sığınan iki yurttaşın, şiddet eylemcileri tarafından geri alındığı ve bunlardan birinin öldürüldüğü, birinin de ağır yaralı olarak sokakta bırakıldığı bildirilmiştir.

Olaylar sırasında saldırganlar, Sağlık Ocağı'nda görevli iki yaralıyı zorla dışarı çıkartarak kurşuna dizmişlerdir. Devlet Hastanesi de sağcı güçler tarafından kuşatılmış, hastaneye getirilen yaralılara ateş açılmıştır. Bu sırada, bir cankurtaran şoförü yaralı taşırken açılan ateş sonucu öldürülmüştür. Şoförün kimliği belirlenememiştir.

Öğleden sonra yüzleri maskeli bir grup, evleri yanan yurttaşların sığındığı bir apartmana yayılım ateşi açmışlardır. Kahramanmaraş CHP il yöneticisi Ali Doğan'ın Şeyh Adil caddesinde bulunan Çırçır Fabrikası da saldırganlarca ateşe verilmiştir.

Sağcı güçlerin taşkınlıklarının büyük boyutlara ulaşması üzerine, yöre illerdeki askeri birliklerden yardım istenmiştir. Ancak kentteki durum saat 15'e doğru bir «İsyan» haline dönüşmüş, sağcı güçler şehrin çeşitli kesim'lerinde yangınlar çıkarmışlardır. Yusufian semtinde İbrahim Ünver'e ait bir eve otomatik silahlarla ateş açılmıştır. Saldırı sonucu evde bulunanlardan 18 yaşındaki Malik Ünver, 16 yaşındaki Mehmet Ünver ölmüşler, baba İbrahim Ünver, anne Leyla Ünver, dede Vahit Ünver, kardeşler; Mustafa ve Habibe Ünver ağır biçimde yaralanmışlardır.

VİLAYETE SİGINDILAR

Sağcıların düzenlediği kanlı olaylar sürerken, Vali Tahsin Soylu'nun eşi ve çocuğu da Vali Konağını terk ederek Vilayete sığınmışlardır. Türkoğlu yakınında TRT ekibini getiren araç da durdurulmuş ve kameraman Gülses Vargül dövülmüştür. Milliyet gazetesine ait 34/SF/004 plakalı otomobil de saldırganlar tarafından tahrip edilmiş şoförü Uğurtan Uygun tartaklanmıştır. Olayları izlemek üzere kente gelen gazeteciler de vilayet yakınındaki bir binada mahsur kalmışlardır.

KATLIAMA GİRİŞTİLER

Olayların yoğunluk kazandığı semtlerin, Alevilerin oturduğu Yörükselim, Yenimahalle ve Karamaraş olduğu bildirilmiştir. Sağcı güçler bu mahallelere uzun menzilli silahlarla saldırmış, bazılarını ateşe vermişlerdir. Alevilerin yoğun olduğu bu semtlerde, karşılıklı çatışmalar çıktığı da gelen haberler arasındadır.

HAVA İNDİRME BİRLİĞİ

Güvenlik kuvvetlerinin daha kesif bir hale getirilmesi için Kayseri Hava İndirme Birliği Kahramanmaraş'a gelmiş, jet uçakları alçaktan uçuşlar yapmışlardır. Kahramanmaraş Valisi dün vilayette sık sık 39. Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Mahmut Başoğlu ve diğer ilgili-

(Fotoğraf: Ali NUN)

lerin katıldığı bir toplantı yaparak alınacak önlemleri saptamışlardır. Güvenlik kuvvetleri akşam saatlerine doğru halkın yoğun olduğu semt-

lerde olayları kontrol altına almışlardır. Ancak gece de çeşitli yerlerden silah sesleri gelmiştir.

YARALILAR

Olaylar sırasında 150'ye yakın kişi yaralanmıştır. Bunlardan 65'inin kurşun yarası aldığı ve durumlarının «Ciddi» olduğu bildirilmiştir. Yaralıların tedavisi için yöre illerden Kahramanmaraş'a doktor ve sağlık personeli

hır içme suyuna zehir atılmadığı saptanmış ve durum yine hoparlörlerle halka duyurulmuştur.

ÖLÜ SAYISI ARTABİLİR

Çeşitli kaynaklardan gelen bilgilere göre, ölü sayısı artabilecektir. Telefonla bilgisine başvurduğumuz bazı yurttaşlar, saldırganların Alevi mahallelerinde giriştikleri katliamda çok sayıda kişinin öldürüldüğünü bildirmişlerdir.

(Fotograf: Ali NUN)

gönderilmiştir. Ayrıca bazı yaralılar da yöre illerdeki hastanelere kaldırılmışlardır.

ANONS YAPILDI

Olayların yoğun olduğu saatlerde Belediye hoparlöründen anons yapılarak, halkın evlerine çekilmesi ve sağ şiddet eylemlerinin yalnız bırakılmaları istenmiştir. Bu arada, şehir içme suyuna zehir atıldığı yolundaki söylenti kente yayılmıştır. Ancak yapılan tahliller sonucu şe-

Aynı yurttaşlar, ellerinde uzun menzilli silah ve satır bulunan sağcı saldırganların çocukları da öldürdüklerini söylemişlerdir.

ÇOK SAYIDA SALDIRGAN

GÖZALTINDA

İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Selami Celal Yılmaz'dan alınan bilgiye göre, çok sayıda sağcı saldırgan yakalanarak gözaltına alınmıştır. Bunların ellerindeki otomatik silahlar, tüfekler, çe-

şitli patlayıcı maddeler de ele geçirilmiştir. Celayir, olayların kente gelen askeri birliklerce kontrol altına alındığını ve güvenlik kuvvetlerinin kente hakim olduklarını bildirmiştir.

TİKP'NİN İDDİASI

Maraş olaylarıyla ilgili olarak dün bir açıklama yapan TİKP Genel Merkezi, Maraş olaylarının başında ÜGD Başkanı Mehmet Leblebici ile fabrikatör Hasan Balcı'nın bulunduğunu öne sürmüştür. Vali ve Emniyet Müdürünün de suçlandığı açıklamada özetle şöyle denilmiştir:

«Dün halka yapılan saldırının başını Maraş ÜGD Başkanı Mehmet Leblebici çekmiştir. MHP ileri gelenlerinden fabrikatör Hasan Balcı ise, iki öğretmen arkadaşımızın öldürülmesinden beri çevre illerden saldırgan toplayarak

ganları dağıtmamış, onların güç toplamalarına izin vermişlerdir.»

Kahramanmaraş Milletvekili CHP'li Hüseyin Doğan, Cumhurbaşkanı Korutürk ile Başbakan Bülent Ecevit'e birer telgraf göndererek, şöyle demiştir:

«Layiklikle, kardeş kavgasının son bulmasıyla ilgili kıymetli demeciniz sırasında, ülkemizin Elâzığ, Malatya, Sivas illerinde cereyan eden olaylar bu defa Kahramanmaraş'ta daha yoğun şekilde başlamış bulunmaktadır. Adı geçen ilimizde siyasal düşüncelerinden ve dini inançlarından dolayı onbinlerce insanın saldırılarıyla karşılaşan bu vatandaşlarımız şu ana kadar beş ölü, yüzlerce yaralı vermiş, binlerce ev ve işyeri tahrip edilmiştir. Kendi iktidarında dahi ne

(Fotograf: Ali NUN)

dünkü kanlı olayların uygulanmasında önemli rol oynamıştır. Faşistler, saldırganlar mezhep düşmanlığı propagandasıyla bir kaç günden beri cenazeye karşı kışkırtmalarda bulunmuşlardır. Vali ve emniyet müdürü defalarca uyarılmalarına rağmen başıangıçta az olan saldırı

yerel, ne de merkezi yetkililerini yanında bulamayan bu insanlara kimin el uzatacağını bilemediğimi üzüntüyle bildirir, derin saygılar sunarım.»

Selim YALÇINER - Ali NUN
25 Aralık

Katliam

En acımasız savaşlarda bile silâhsız insanlara kurşun sıkılmaz. Kahramanmaraş'a önceki gün bir düşman alayı saldırıydu, kent baştan başa düşman askerleriyle işgal edilseydi, bu kadar hunharca, bu kadar namussuzca ve alçakça cinayetler işlenmezdi..

Bunun adı «iç savaş» değildir. Çünkü iç savaşın silâhlı iki tarafı olur. Kahramanmaraş'ta iç savaş değil, bir «katliam» yaratılmıştır. Tıpkı, 1572 yılı 23 Ağustosunda Fransa'da binlerce protestanın boğazlandığı o ünlü «Saint - Barthelemy» katliamı gibi; tıpkı Endonezya'da solcuların bir gecede birer birer vuruldukları faşist ayaklanmada olduğu gibi..

23 Aralık günü. Menemen'de kanlı gericiiler tarafından boğazlanarak şehit edilen Teğmen Kubilay'ın kırksekizinci ölüm yıldönümünü yaşıyorduk... Kubilay'ın başını kesen Derviş Mehmet, inanın Kahramanmaraş katillerinin yanında zemzemle yikanmış kadar temiz kalır.. Olay öylesine korkunç, öylesine alçakça ve öylesine namussuzca planlanmış ve sahneye konmuştur.

Bunun adına «anarşi» de denmez, «sağ-sol çatışması» da.. Bu «Alevi - Sünni» düşmanlığı ile de açıklanamaz.

Bu, planlı ve örgütlü bir saldırıdır. Çevre illerden Kahramanmaraş'a getirtilen katil çetelerine belli adresler gönderilmiş, noktası ve virgüllüne kadar hesaplanan bir plan yürürlüğe konmuştur.

Kin tohumları ekip, kan çiçekleri büyütenlerin yarattıkları olaydır Kahramanmaraş katliamı.. Direnme hakkından söz edip, «Milli direnme hakkı doğmuştur» diye bildirirler yayınlayanların eseridir Kahramanmaraş'ta akıtılan kanlar..

Güneydoğu illerimizde bir ayaklanma ha-

zırlığı içinde oldukları çoktandır görülüyor ve seziliyordu.. Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Kahramanmaraş gibi illerde, zaman zaman «provalar» yaptılar. İşe, önce bireysel terör ile başladılar. Sonra da işte böyle adım adım ilerleyerek, kitlerle kıyımlarına kadar uzanabildiler.

Belliydi: böyle olayların çıkacağı an'ası'yordu. Devrimci iki öğretmen ö'dürülmüş, bu öğretmenlerin cenaze namazlarının kılınmasına sağcı teröristler izin vermemişlerdi.. Ve bu olayın hemen ardından yeni cinayetler işlendi ve cumartesi günü de çevre illerden gelen teröristlerce katliam başlatıldı.

O zaman soracağız: MİT Bölge Başkanları nerede? İl Jandarma Komutanı ne yapmış? Vali ve Emniyet Müdürü ne gibi önlemler almıştır?..

Sayın Ecevit, sizden bu olayların üstüne gitmenizi istiyoruz. Unutulmasın: bu olay da, tıpkı öteki cinayetler gibi, örneğin 1 Mayıs olayı gibi unutulmasın.. Üstüne gidin bu olayların, bu katliamın altında hangi siyasal güçler, hangi faşist odaklar ve hangi milletvekilleri var?. Genişletin soruşturmaları, siz ki, Kıbrıs'ta soydaşlarımız faşist saldırılara uğrayınca savaş ilân etmiş bir Başbakanısınız..

Kahramanmaraş'taki katiller, Kıbrıslı Türkleri boğazlayan katil Sampson çetelerinden daha da alçak, daha da hunhar ve namussuzdurlar.

Sayın Ecevit, faşist odakların üzerine «barış» değil, «savaş hareketi» ile gidin..

Böyle yapmazsanız gün gelecek bu kan seli, sizi de, evet sizi de sürükleyip götürecektir. Geç kalmayın ve zaman yitirmeyin artık...

Uğur MUMCU
26 Aralık

Çağdaşıktan ne anlıyoruz?

Her yıl, belli bir konuya ayırırım derslerimin ilk konuşmasını. Gelenek haline getirdim bunu. Bu yıl «çağdaşlık» kavramı üstünde durdum. Boşuna da seçmiş değilim bu konuyu. Çünkü Türkiye'mizde, kendisinden hayli söz edildiği halde, içeriği en az bilinen kavramlardan biridir bu. «Çağdaş uygarlık», «çağdaş görüş», «çağdaş anlayış», «çağdaş kafa», «çağdışı»

gibi sözler pek yaygındır ülkemizde. Ne var ki, bu konuda konuşanların çok azında «çağdaş gerçekliği» — bütün boyutlarıyla — yakalamak olanağı vardır. Hele öğrencilere liselerde, mutlaka saptırılarak verilmiştir bu kavram. Türkiye'de, egemen sınıflar, yıllardan beri, bir kültür düşmanlığının, «kafaları karanlıkta bırakma» (obskürantizm) politikasının sonucu olarak,

gençlerin gözlerinin önüne bir «duman perdesi» çekip, onları çağlarına, giderek toplumlarına yabancılaştırmaktadırlar. Bilinçli ve kasıtlı olarak yapmaktadırlar bunu.

Çağdaşlık konusuna eğilirken, işte bu duman perdesini kaldırmak, bu yabancılaşmanın üzerine gitmek istiyorum biraz da..

Ve ne zaman bu konuya eğilsem, Reisülküt-tap Atif Efendi gelir aklıma önce. Reformcu padişah III. Selim, 1789'da tahta çıktıktan sonra, «dışardan esen rüzgârlar» hakkında kendisini aydınlatması için, — o zamanlar «reisülküt-tap» denilen — Dışişleri Bakanı Atif Efendi'yi Paris'e gönderir. Büyük Fransız Devrimi'nin üstünden bir kaç yıl geçmiştir henüz. Atif Efendi, oradan, padişaha yazdığı — ve metni bugün de elimizde bulunan — ün'ü mektubunda — özetle — şunları söyler:

«Burada Voltaire, Rousseau adlı zındıklar ve onlardan beter ukalâlar, peygamberlere sövmek, büyükleri zemmetmek, bütün dinleri kaldırmak, Cumhuriyet ve eşitliği imâ etmekten ibaret bir takım kışkırtıcı düşünceler yaymışlardır. Aslında fitne ve fesattan başka bir şey olmayan bu düşünceler — Frengi hastalığı gibi — halkın beyinlerine işlemiştir. İşin garip yanı, halk da rağbet etmektedir bu tür düşüncelere. İşte bu düşüncelerin etkisinde kalanlar, bir kaç yıl önce, bir fitne ve fesat ateşi tutuşturup çevreye yaymışlar. Allah korkusunu kaldırıp âr ve namusu mahvetmişler, Fransa halkını vahşi hayvan kıyafetine sokmaya çalışmışlar, bununla da yetinmeyip — her yerde kafadar'lar sağhyarak — İnsan Hak'ları dedikleri isyan bildirilerini yabancı dillere de cevirtip, milletleri hükümdarları aleyhine kışkırtmışlardır. Burada olup biten budur aslında».

18. yüzyıl «Aydınlık'ar felsefesi» n'in — adları önünde bugün de en derin saygılarıyla eğildiğimiz — büyük temsilcilerini, «zındık» — yani Allahsız — deyip — aklısira — küçümseyen ve kışkırtıcılıkla suç'ayan, insanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan Büyük Fransız Devrimi'ni de «fitne ve fesat hareketi» olarak niteleyen Atif Efendi'nin kafası nasıl bir kafadır?

Kuşkusuz «çağdışı».

1789'da burjuvaziye karşı aristokrasiyi, onun düzenini — yani feodaliteyi — tutmak çağdışı idi. Pek'iy. ya bugün emekçilere karşı burjuvaziyi tutmak? Sosyalizme karşı kapitalizmi, milli bağımsızlığa karşı emperyalizmi, layikliğe karşı ümmetçiliği, demokrasiye karşı diktatörlüğü, giderek faşizmi tutmak? Nasıl bir yargıda bulunacağız böylesine bir görüş, böylesine bir kafa hakkında? «Çağdaş» mı, «Çağdışı» mı diyeceğiz.

Görüyorsunuz, konu hayli önemli. Acaba bugün, özellikle Türkiyeli bir insan için, çağdaş olmanın giderek çağdaş kafa taşıyor olmanın «asgari» ölçütleri nelerdir, onları görelim.

Çağımız, — en genel ve bellirgin çizgilerini —

le — «kapitalizmden sosyalizme geçiş» çağıdır. Bizim kişisel özlem ve tercihlerimizin dışında, nesnel bir olgudur bu. İstesek de istemesek de, hoşumuza gitse de gitmese de, bu geçişi yaşıyor insanlık; onun sorunlarıyla yüzyüze. İşte çağdaşlığın, çağdaş bir kafa taşıyor olmanın başta gelen ölçütü, önce bu nesnel olguyu kabul etmektir.

Gerçekten yeryüzünde, 1917 yılına değin, salt kapitalizmin egemenliği sözkonusuydu. Batı'nın sanayi toplumlarında siyasal iktidarı elinde tutan burjuva sınıfı, tüm dünyayı egemenliği altına alan bir düzen kurmuştu. Bu düzenin, ileri Avrupa ülkeleriyle Birleşik Amerika dışındaki halklara dönük yüzünü emperyalizm ve sömürgecilik oluştuyordu.

1917'de ilk kez kapitalist dünya çatlar, Rusya'da patlayan devrim, yeni bir güç odağı yaratır yeryüzünde. Burjuva sınıfının iktidarına karşı, tarih, ilk kez emekçilerin iktidarının kuruluşuna tanık olur böylece. O günden bu yana, sosyalist dünya gittikçe büyüdü; koskoca Çin, devrimi'ni gerçekleştirdi. Bugün bir milyarı aşkın insan kapitalizmin karşısına geçmiştir. Kapitalizmin egemen olduğu ülke ise, içindeki sosyalist muhalefetin gelecekteki iktidarına gebe.. Kapitalizmin vaktiyle sömürdüğü ve bugün de çeşitli yollarla sömürsünü sürdürmeğe çalıştığı dünya halkları da, emperyalizme her gün yeni bir darbe indirerek, onu gerilet-mekte..

Bütün bu gelişmeler, düşünce dünyasını da etkilemez olur mu. Etkilemiştir elbette.

19. yüzyıl ortalarından başlayarak, düşünce dünyasına yeni bir görüş, yeni bir dünya görüşü doğar: Marksizm. Ve beraberinde yeni bir düşünme yöntemi de getirir. Nasıl, Modern Çağ'a girerken, düşünce dünyasında, — Descartes'in öncülük ettiği — bir «yöntem kavgası» yapılmışsa, Marksizmin ortaya çıkışıyla da, insanlık, «doğru düşünbilmenin yolu» üzerine bir kez daha eğilir. Ve bugün, marksizmin önerdiği düşünme yönteminin, özellikle çağımızın sorunlarını anlamakta ve onlara gerçekçi çözümler getirmekteki değerini, artık bütün aklı başında olanlar kabul ediyorlar. Bu düşünme yöntemine sırt çevirerek tarihsel ve sosyal araştırmalar yapılamaz, giderek bilim yapılamaz denmektedir.

Ne zaman bu konu açılrsa, öncé, Varoluşçuluğun büyük temsilcilerinden olan — ve bugün de yaşayan — J. P. Sartre «İnsanlık tarihinin tek geçerli yorumu diyalektik materyalizmdir. Çünkü gerçekliğin kendisi marksisttir ve marksizm, — hiç olmazsa çağımız için — aşılma-z durumdadır.» Böyle söylüyor J. P. Sartre, hem de bir burjuva filozof olarak! Biz ne yapmışız ve yapıyoruz?

Bizde, Marksizm, öteden beri bir «zabita vakası»dır; Marx'ın arkasında ceza kanunu, polis ve savcılar vardır. İnsanlığa yeni bir düşünme yöntemi öneren kişiyi böyle karşılarız ülkemizde. Ama bir şeyi unuturuz: İnsanlık eğer,

bir düşünce biçiminin gereksinimi içine girmişse, bunun yasalarını Marx ya da Engels olmasa bir başkası bulacaktı. Gizli kalmasına olanak var mıydı bunların?

Ülkemizde bütün bunlar olur ve arkasından da «bilimde geri kaldık, bilim yapılmıyor» diye yakınılır. Çağının düşünce dünyasına, o dünyadaki yöntem aranırlarına sırtını dönmüş bir toplumda bilim elbette yapılamaz. Aslında sanayileşmemiş ve —en başta— o yüzden çağının gerisinde, giderek dışında kalmış bir toplumun dramıdır bu. Ama Türkiye sanayileştikçe, onun toplumsal, siyasal, giderek ideolojik sonuçları da —ister istemez— kendini kabul ettirecektir. Kaçınılmaz bundan. Gericiliğin ve yobazlığın bugünkü karanlığından, çağımızın aydınlığına da o zaman çıkacağız.

Gençler, siz şimdiden tanıyın çağınızı ve sahip çıkınız ona!

MİLLİ BAĞIMSIZLIĞA İNANMAK

Çağımız milli bağımsızlık savaşlarının çağıdır aynı zamanda. Asyası, Afrikası, Latin Amerikası ile, dünya halkları, emperyalizme karşı bağımsızlık'larını elde etmenin kavgasını veriyorlar. Bu kavga, dün emperyalizmin işgalci ordularına karşı veriliyordu; bugün çok uluslu ortaklıklarına, İMF'sine, AET'sine, NATO'suna, CENTO'suna. Dün siyasiydi, bugün hem siyasi, hem iktisadi, giderek kültürel. Dün emperyalizmin «eski»sine karşı savaşıyordu, bugün «yeni»sine.

Milli bağımsızlık savaşları içinde apayrı bir yerimiz vardır bizim. Gerçekten biz, emperyalizme karşı, tarihte ilk kez milli bağımsızlık savaşının bayrağını yükseltmiş bir ulusuz. Tarihimiz de bize gurur veren en onurlu sayfalar, aslında o savaşın yazılı olduğu sayfalar. Tarihle öğrenmek gerekirse, başta onunla öğrenmeliyiz. Ulusal bağımsızlık savaşımız, halkımızın devrimci tarihinin bir parçasıdır. Bu devrimci mirası savunmalıyız.

Tarihte ilk milli kurtuluş savaşı vermiş bir toplumuz ama, yazık ki sonra gene emperyalizmin pençesine düşmüşüz. Emperyalizm, - yerli işbirlikçi sınıfların aracılığıyla - ekonomiden eğitime değin, her alanda egemen tepeleri ele geçirmiş bulunmaktadır bugün. Ülkemiz bir yarı - sömürge ülke durumundadır.

Burada önemli bir nokta üzerinde durmak isterim: Milliyetçiliğin «gerçek» olanı ile «sah-te» olanını birbirinden iyi ayırmalıyız. Bir - Milli Kurtuluş Savaşı'mızda olduğu gibi - emperyalizme karşı savaşta etkili silâhlardan biridir ama; ötekisi gericiliğin, giderek faşizmin işine yarar. Sonuçta kârlı çıkan da yine emperyalizm olur.

Türkiye'de böyle bir durumla karşı karşıyayız bugün.

Gerçekten, egemen sınıfların çaresizliği ve korkusudur ki, faşizmi gündemine alıp, palazlandırmağa götürmüştür ülkemizde onu. Dıştan

ve içten sömürülen bir toplumun ezikliğinde tutunacak sağlam bir dala, olumlu ve yaratıcı bir örgütlenmeye susamış yüzlerce genç, aslında temiz ve iyi niyetli gençler, kafalarına tıkıştırılmış şeyleri «milliyetçilik» sanarak, ilerici ve devrimci düşünceye saldırmakta, son bir çözümlemede, emperyalizmin ve onun işbirlikçilerinin değirmenine su taşımaktadırlar.

Kapitalizme ve emperyalizme karşı olduklarını söyleyen, arkasından da kalkıp «Sınıf yok, millet var. Kahrolsun komünistler!» diye haykıran ve bununla da milliyetçilik yaptıklarını sanan bu —bilinçsiz— gençlere şunu anlatamıyoruz: Sınıf ve millet gerçeğini iyi kavramak, milliyetçinin görevidir. Biri, insanın toplumdaki yerini, öteki yaşadığı toplumun yeryüzündeki yerini saptamaya yarar. Her ikisinin de bilincine varılmalıdır. Çünkü, ne birincisi ikincisiz olabilir; ne ikincisi birincisinden ayrılabilir. Bilinç bir bütündür. Yarım bilinçli çağdaş insan olunamayacağı gibi, geri kalmış bir ülkede iç ve dış sömürüye de karşı çıkılamaz. Emperyalizmin ve faşizmin büyük yalanı, sınıf gerçeğine karşı çıkmakla başlar. İnsan toplumlarında sınıfları yadsımak, cahillikten başka bir şey değildir. Bir ulusta sınıfın bilincine varamayan kişi, milliyetçilik bilincine de varamaz.

LAYİK OLMAK

Çağdaşlığın, çağdaş bir kafa taşıyor olmanın bir ölçütü de «layik» olmaktır. Nedir layiklik? Layikliğin belli başlı iki anlamı vardır: Bir anlamıyla layiklik, kişilerin dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması, farklı işlemlere bağlı tutulmaması, herkesin —kamu düzenini bozmamak koşuluyla— serbestçe ibadette bulunabilmesidir.

Layikliğin ikinci anlamı da, dinle devlet işlerinin ayrılması, daha doğrusu dinin devlet işlerine karıştırılmaması demektir.

Her iki anlamıyla da layiklik, önce Batı'da doğmuş ve gelişmiştir. Batı'nın tarihi, gitgide gelişen bir layikleşmenin tarihidir, bir bakıma. Biz de Batı'dan almışız bu ilkeyi. Ne var ki, Batı'da sosyal gelişmenin doğal bir sonucu iken, bizde, üst yapıda kalan değişikliklerden biri olmuştur layiklik.

Ancak, layiklik ilkesinin, bir üstyapı kurumudur diye yararsızlığını ileri süremeyiz; ülkemizde akılcı, ilerici ve devrimci düşüncenin gelişmesindeki yararını gözden uzak tutamayız. Hele, layiklik ilkesinden verilen ödünlerin, açılan gediklerin, «maneviyat» kisvesi altında hareket eden, ama aslında halka karşı olan gerici güçlere nasıl yaradığını, —özellikle son yıllarda— bir kez daha gördükten, bu dramı bir kez daha yaşadktan sonra, biz layikliğe, bir üst yapı kurumu olarak da sahip çıkmak zorundayız. Gençler, gericiliğe karşı da dikkatli olunuz!

DEMOKRASİYE İNANMAK

Çağdaşlığın, çağdaş bir kafa taşıyor olmanın bir başka ölçütü de demokrasiye inanmaktır. Nedir demokrasi?

En kısa deyimle, toplumun yönetiminde halk iradesinin ağır basması demek demokrasi. Böyle bir iradenin ağırlığını kabul etmeyen her türlü azınlık, giderek kişisel yönetimlerin zıddı oluyor bu rejim: Aristokrasi, oligarşi, despotluk, monarşi, diktatörlük... demokrasiye aykırı, giderek halka karşı rejimler.

Çağımızın en çarpıcı özelliklerinden biri, demokrasi düşüncesinin çok hızlı biçimde yayılması olmuştur. Demokrasinin başta iki gereği var: Düşünce özgürlüğü ve serbestçe örgütlenmek. Kitleler ki, başta işçi sınıfı ile yoksul köylüler olmak üzere, emekçi halktır. Gerçek bir demokrasi de, emekçi halkın özlemlerini rahatça ortaya koyabildiği ve o özlemleri iktidar yoluyla uygulamak için özgürce örgütlenebildiği bir demokrasidir. Bir toplumda, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünden, emekçi halk değil de, yalnız egemen sınıflar ve tabakalar yararlanabiliyorsa, o toplumda — «biçimsel!» anlamda bile — bir demokrasi yoktur. Bu bakımdan, Tür-

kiye'de ne dün demokrasi vardı, ne de bugün var.

Türkiye'de demokrasi yoktur ama, demokrasiyi kurmanın ve yaşatmanın kavgası vardır...

Başarıya ulaşacak mıdır bu tür girişimler? Hayır! Sonunda, emeğin asıl sahipleriyle, emeğe inananlar, o tek yaratıcı olan, öyle olduğu için de toplumda en şerefli, en yüce değer olan emeğe inananlar, onun hakkı olan gerçek demokrasiyi ülkemizde de kurmayı başaracaklardır bir gün. Demokrasinin gerçek dostları, emeğin dostlarıdır.

Gençler, emeğin en yüce değer olduğuna inanınız, onun hakkı olan demokrasiye inanınız! İşte çağdaşlığın, çağdaş bir kafa taşıyor olmanın enaz (asgari) ölçütleri!..

Bunlara kendim de inandığım için, sizlerin bu ölçütlere göre yetişmeniz için çaba harcayacağım.

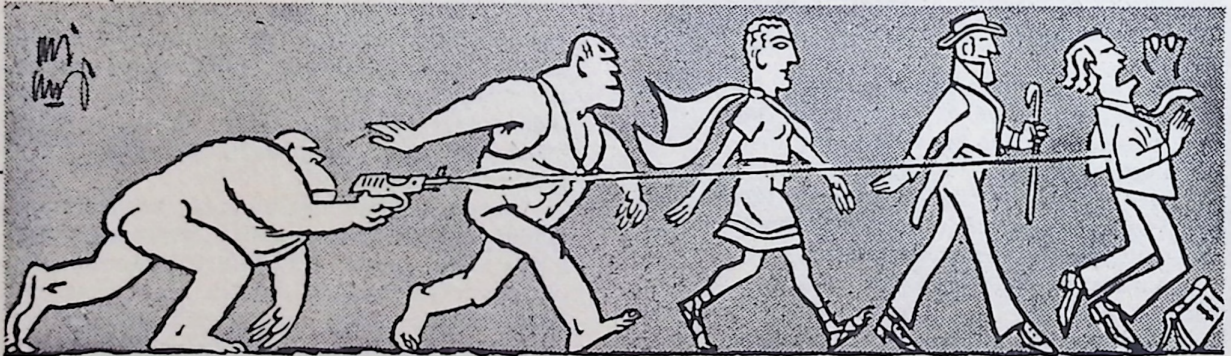
Doç. Dr. Server TANILLI
28 Ocak

Uygarlık tarihi

Uygarlık Tarihi adlı ders kitabında komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla hakkında Türk Ceza Kanununa göre dava açılan Doçent Server Tanilli beraat etmiştir. Olayın, üstünde durulması gereken çeşitli yönleri vardır.

Tanilli «Uygarlık Tarihi» dersini Şişli Siya-

bir bilim adamının ders kitabında komünizm propagandası bulunduğu iddiası: MİT görevlisinin yetkili bulunduğu bir mahkemeye dava konusu yapılmıştır. Bu ilginç olay, DGM'lerin ne ölçüde yasa dışı işlemlere sürüklendiklerini de göstermektedir.

sal Bilimler Yüksek Okulunda okutmaktaydı. Söz konusu kitapta komünizm propagandası yapıldığı iddiasıyla önce Devlet Güvenlik Mahkemesinde dava açılmıştır. İstanbul DGM Savcısı Albay Naci Gür, geçenlerde kuşkuyla bir otomobil kazasıyla hayatını yitirmiştir. Albay Gür'ün İstanbul MİT'inde üst kademe görevli olduğu bu nedenle açıklanmıştır.

Demek ki İstanbul Üniversitesinde görevli

DGM'lerin kaldırılmasından sonra Tanilli'nin dava dosyası genel yargıya aktarılmış, aradan yıllar geçtikten sonra İstanbul 5'inci Ağırceza Mahkemesince beraat kararı verilmiştir.

Olayın bir başka yönü daha vardır. 1978 Türkiye'sinde bu nitelikte davalar artık aşılmıştır. Bugün sayısı çok gazete ve dergide öylesine yayınlar yapılmaktadır ki, savcılık makamları, bundan on yıl öncesinin ölçütleriyle da-

va açmaya yönelseler, adliye koridorları yüzlerce veya binlerce sanıkla dolacaktır. 142'nci maddede Türkiye'de «fillen» yürürlükten kalkmış gibidir. Arada sırada göstermelik olarak açılan davalar da, adaletin değil, adaletsizliğin etkenleri olmaktadır.

Bugün ülkemizde çoğu sağduyu sahibinin birleştiği nokta şudur: Ceza yasalarındaki fikir suçu maddeleri kaldırılmalıdır. «Fillen» bir etki kalmamış bulunan bu maddelerin varlığı, Batı dünyasında Türkiye'nin üstüne gölge düşüren birer antidemokratik öge sayılmaktadır. Nitekim Doçent Dr. Server Tanilli'nin yıllardır süren davası; Türkiye'nin fikir yaşamına, de-

mokratik düzenine ve bilim hayatına vurulan bir kösteği simgeliyordu.

Türkiye'nin bugün vardığı aşamada kanlı eylemlerin ivmesi fikir yaşamını geri planda bırakmıştır. Bir ülke için en tehlikeli ortam budur. Ve bu ortamı yaratan gerçek suçlular, Türkiye'yi çok uzun yıllar fikir yasakları içinde yaşatanlar, hatta gelecekte de fikir yasakları içinde yaşatma heveslerini taşıyanlardır.

Oysa «Uygarlık Tarihi» bu heveslerin başarıya ulaşamadıkları yolunda zengin derslerle doludur.

★★★
2 Nisan

Yatalak ...

Tanilli'yi görmeye gittim. Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi'nin bir odasında yatıyordu. Cam bölmenin ötesindeki yatakta bir adam yaşam savaşı veriyordu. Bazı insanların yüzü, güzelliğin ve çirkinliğin ötesinde bir anlam taşır. Tanilli'nin ozan coşkusuyla bilim bilincini benliğinde bütünleştirmiş kişiliği, gözlerine yansımıştı. Duygulandım. Yüreğim kalktı. Ağlayayazdım. Acaba o beni görüyor muydu? Bakışlarını çevirdi:

— Gözlüğüm olmadığı için iyi seçemiyorum. dedi, görüyor musun İlhan abi bunlar neler yapıyorlar?

Sanki bir başkasının başına gelenlerden söz açıyordu. Ne güzel insandı bu Tanilli?

Her insanın bir yaşam serüveni vardır. Kimi güzel yaşar, kimi çirkin; kimi anlamlı, kimi anlamsız. Tanilli'nin yazgısı neydi? Bu genç doçenti niçin öldürmek istediler? İstanbul Üniversitesi Yönetim Kurulunun açıklaması şöyle:

«Bu olay başka örnekleriyle birlikte Türk vatanının bütünlüğüne, özgürlüğüne, demokrasi-nin yaşamasını önlemeye yönelmiş olan planlanmış haince eylemlerin bir halkasını teşkil etmektedir. Bu planın en uçtaki uygulayıcıları olan ve kanlı ellerini üniversitemizin bir öğretim üyesine de uzatmış olan katillerini nefret duygularıyla tel'in ediyoruz.»

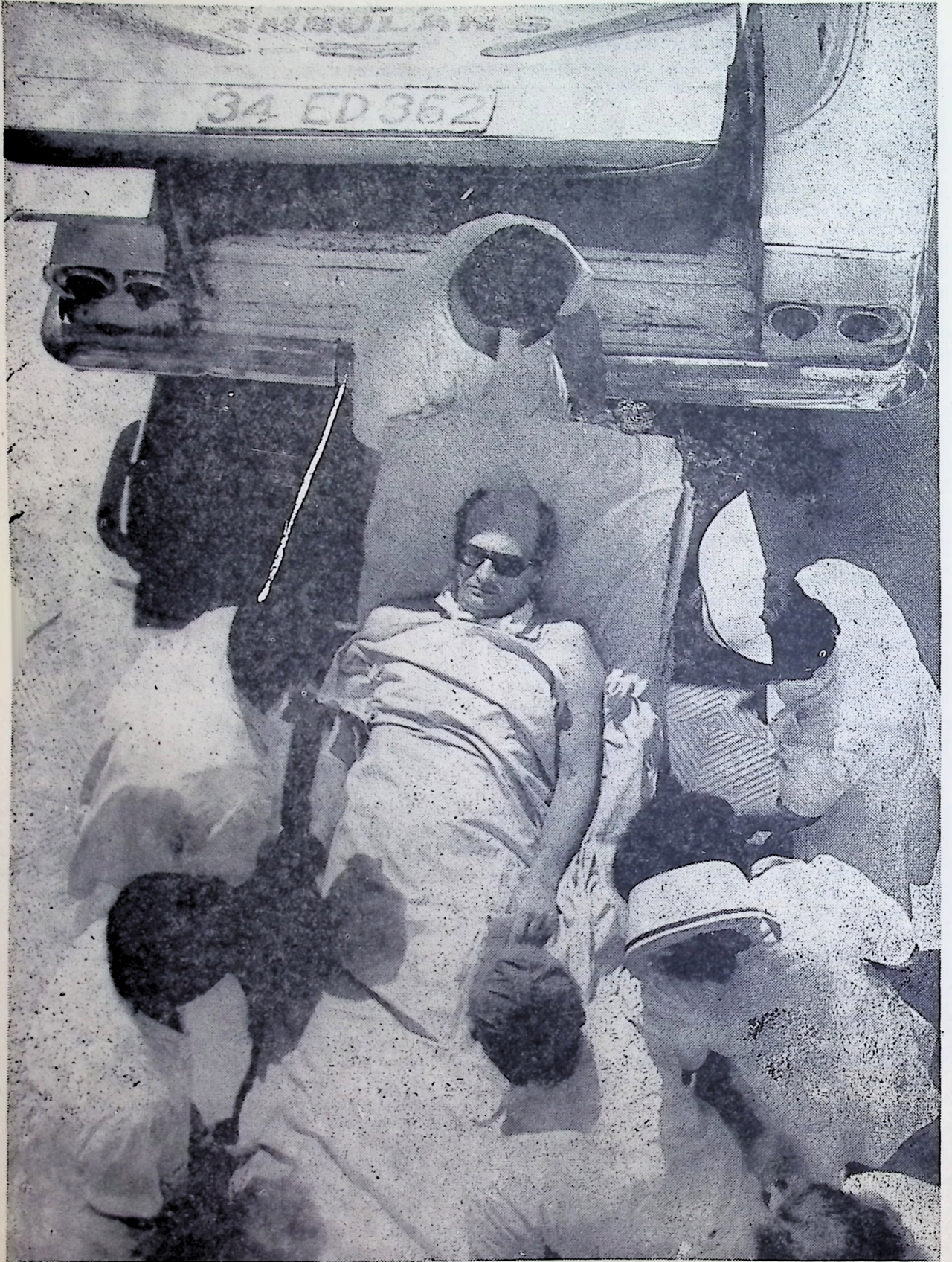
Üniversite Yönetim Kurulu beni bağışlasın; açıklama doğru, ama yetersizdir. Tanilli'nin uğradığı saldırı evrensel bir anlam taşıyor. Çünkü hiçbir olay geçmişten ve gelecekte soyutlanarak yorumlanamaz. Çok değil, 30 Eylül 1976 günü, Tanilli İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinde «Uygarlık Tarihi» adlı ders kitabında ko-

münizm propagandası yaptığı iddiasıyla yargılanıyordu: ve savunmasını özetle şöyle yaptı:

— İlerde ülkemizin kültür tarihini yazacak olanlar bu davadan bahsedeceklerdir. Ben kitabımı yazarken içinde yaşadığımız çağa ve topluma, bir bilim adamı gözüyle, yani objektif olarak baktım. Bir bilim adamı olarak kabul ettiğim metod, görüş ve düşüncelerimden dolayı ki-me karşı sorumluyum? Mahkemelere karşı, as-la! Yaşadığım çağa ve topluma karşı, evet. Bilim adamı, bilimsel görevini yerine getirirken mahkemelere hesap vermez. Böyle bir yol tutulursa o toplumda hem bilim ilerleyemez: tarihte acı örneklerini gördüğümüz büyük yanlışlıklar yapılır: giderek adalet ağır yaralar alır.

Ödünsüz bir deyişle Tanilli davasının Galile davasından bir ayrılığı yoktur. Galile, feodal egemenlerin toplum düzeninde iktidarın güdümlü mahkemesinde yargılanmıştır; Tanilli, kökü dışarda burjuva egemenlerinin güdümlü mahkemesinde yargılanmıştır. Bilim özgürlüğünü savunmuştur gözünü kırpmadan Tanilli: ülkemizin bilim tarihindeki önemli işte bu noktada yoğunlaşıyor.

Bu yoğunluğun çarpıcı anlamında yaşadığımız olayı kavramaya çalışalım. Tanilli felç oldu. Acaba nasıl yaşar bundan sonra? Acaba biz nasıl yaşayacağız? Üniversitedeki profesörler ve doçentler nasıl yaşayacaklar? Haydi gelin kendi kendimize itiraf edelim: Bugün Türkiye'de doğru - dürüst bir üniversite ve yeterince bilimsel çalışma yoktur. Çünkü ülkemizde bilim özgürlüğü yoktur. Fikir özgürlüğü olmayan bir ülkede bilim özgürlüğü olur mu hiç? Bilim özgürlüğü olmayan yerde bilim olur mu hiç? Ve bu hiçliğe karşı savaşmayan profesör veya do-

(Fotoğraf: Tulay DİVİTÇİOĞLU)

çent, bilim adamı olabilir mi hiç?

İşte Tanilli olayının anlamı budur. Bilim özgürlüğünü savunan bir bilim adamı, önce bağışlı ve de güdümlü mahkemelerde yargılandı; sonra kurşunlandı.

— Yaşayacak mı Tanilli?

Diyorlar ki yaşayabilir; ama belden aşağısı yatalak olarak. Acaba nasıl yaşayabilir böyle?

Peki, bizler nasıl yaşayacağız? Yürüyen ayaklar utanmayacak mı bu ülkenin topraklarını çiğnerken? Bana öyle geliyor ki, yatalak olan Tanilli değildir; yaşadığımız toplumdur.

Tanilli'nin belden aşağısı yatalak kalacakmış; bizim toplumun belden yukarısı yatalak.

İhan SELÇUK

11 Nisan

Tanilli'nin suçu

Bu çalışmaya bir soruyla başlamış ve yanıt aramıştık «Tanilli neden yargılandı?» Soru bu idi, yanıtını, sınıflı toplumlarda devlet ve hukuk olgusunu da irdeleyerek, birlikte aradık. Tanilli'nin, temelde, burjuva düzenine karşı olduğunu, yargılanan «Ders Notları'ndan» ve mahkemedeki, kendi savunmasından öğrendik. Ancak, Tanilli, sadece bundan mı yargılandı? Suçlamaya temel olan «Kunter Kararı» (!) ve DGM Savcısının savları arasında bu nedene de yer verilmişti, ama, Tanilli'nin yargılanmasının asıl nedeni: O'nun düzene karşı olmakla yetinmeyip, bu karşı oluşu bilimsel nedenleriyle yazması, kendi deyimiyle «Liselerden kültür açığıyla gelen gençleri özellikle, son yıllarda uygulanan çağ dışı eğitim programları sonucu «obskürantizm» (kafaları karanlıkta bırakma metodu) ile yetişen gençleri, dünyanın kaynakları ve çağımızın sorunları hakkında bilgi sahibi etmek» gibi bir program uygulamasıdır.

Kısaca Tanilli, geleceğin mimarları olan gençlere, çevrelere ve dünyaya çağdaş bir bakış açısı kazandırmak çabasıdadır ve suçu da buradadır. Prof. Soysal'ın da suçu burada idi.

İlginç olan, Meletos da Sokrates'i «gençleri doğru yoldan ayırmakla ve devletin tanrılarına inanmamakla, bunların yerine yeni yeni tanrılar koymakla» suçlar.

Evet, Sokrates Atina'nın köhne değer yargılarını eleştiriyor ve gençlere yeni sosyal hedefler gösteriyordu. Konuşmaları ile Atina halkına, düzenin ardında yatan gerçekleri anlattığı ve «yeni bir toplumsal sarsıntıyı haber verdiği» ondan da öte, «çarşıda, pazarda gençlere» yaptığı konuşmaları ile «bu sosyal değişimi hazırladığı» için yargılandı. Egemenler, Atina'nın, Atina'daki sosyal düzenin değişmesini istemiyorlardı.

Dikkat edilirse, Tanilli de, Prof. Soysal da, bilimsel burjuvazinin emrinden çıkıp, halkın ve emekçinin çıkarları doğrultusunda işlemek-

te ve «gençlere çağın sorunlarına bakış açısı vermek, karanlıkta bırakılmış kafaları çağdaş bilimin ışığı ile aydınlatmak» kısaca, toplumu sosyal değişikliğe hazırlamak çabasıdadırlar.

İşte, suçlanmalarının asıl nedeni buradadır. Egemenler yanında, bundan büyük suç olamaz. Kapitalizmin egemen olduğu geri bıraktırmış toplumlarda, bilim, sanat, kültür, kısaca uygarlığın ürünlerinin; burjuvazinin, çağımızda emperyalizm ve işbirlikçilerinin düşünce ve yönsemelerine göre oluşumu istenir. Marks, Alman İdeolojisi'nde şöyle der: «Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda toplumun egemen düşünceleri oluşturur.» Değil mi ki, egemenler, her çağda sömürgeci ve bunu üretim araçlarını ellerinde tutarak yaparlar, düzen onlar için çalışır; şu halde, düzenin değişmesini istemek ve bu amaçla çalışmak en büyük suçtur.

«Kunter Raporu»nu, suçlamasına esas alan DGM Savcısı, iddianamesinde, yer yer, Tanilli'nin, öğrencilerine kapitalizmi yediğini, sistemler hakkında bilgi verirken ve «marksizmin tüm doğa ve insanla ilgili her sorunun karşılığını veren eksiksiz bir dünya görüşü» olduğunu söylerken komünizm propagandası yaptığını, öğrencileri tek yönlü koşullandırdığını ileri sürmektedir.

Sokrates'in Meletos gibi, kurulu düzenin üzerine çöreklenen pis bir sinek tarafından «gençleri doğru yoldan ayırmakla» suçlandığını anımsayalım. Demek ki, kurulu düzen üzerinde çöreklenenlerin, yöntemleri değişmiyor. Tanilli de, gençlere çağdaş bir bakış açısı verme çabısından dolayı yargılandı. Sokrates hakkındaki kararı, o günün egemenleri, yargıç yerine geçerek vermişlerdi. Aslında, bu tür olaylarda karar önceden verilir. Yargılama ve infaz bir formalitedir, çoğu kez. Sokrates karardan sonra şöyle seslenir. «Atinalılar benim için verdiğiniz mahkûmluk kararına üzülmeyleşimin pek çok sebepleri var. Bir kez, bunun böyle olacağını biliyordum!..» Sokrates'in de dediği gibi egemenler

kararı çoktan vermişlerdi. Yargı aşaması, infaz için bir formalite oldu.

Egemenler, hukuku da, yargıyı da gerektiğinde açıkça olmak üzere, işçi sınıfı ve onun dostlarına karşı silah olarak kullanırlar. Aslında hüküm veren kendileridir.

Tanilli de, egemenlerin verdiği hükümden sonra, DGM'de suçlandı ve yargılandı, ama, olağan yargı yerinde beraat etti. DGM'lerin kalkışı oyunu bozmuştu, ancak, kararın kesin olduğu 7 nisan gecesi yapılan infazla anlaşıldı.

Kurulu düzenin sinekleri affetmiyordu! Tanilli bir burjuva aydını olarak sınıfına ihanet etmişti. İhanetin cezası, çağlar boyu değişmemiştir.

Kararı, çağdaş tekeli kapitalizmin infaz çeteleri uyguladı.

Çağdaş tekeli kapitalizmin faşist - komando çeteleri, Cumhuriyetin ellibeşinci yılında, ülkeyi emperyalizmin ve işbirlikçilerinin soktukları kaostan çıkaracak unsurlara kıyıyor, karanlığı aydınlatan ışıkları söndürüyorken, Tanilli gibi, topluma yaktığı ışıkla yol gösterenler kalamazdı. Halka mutluluğu, ülkeye esenlik ve güvenliği çok gören emperyalizmin ve işbirlikçilerinin uşağı faşist - komando çeteler. «bilim adamı mahkemelere asla hesap vermez» diyen Tanilli'yi kursunladılar. O günden bu yana, dört ay geçti, faşizm her gün biraz daha artan şiddetini, bireysel kıyımlardan, kitlesel katliama çevirdi.

HALKI SİNDİRMEK

Amaç, Türkiye halkını sindirmek ve uyanışı durdurmak! Amaç, emperyalizmin denetimindeki tekeli burjuvazinin çıkarlarını korumak için, halkta, emperyalizm ve faşizme karşı doğan direnci kırmak. Amaç Cumhuriyet'in «mutlu, başarılı ve utkulu» olmasını önlemek.

Birkaç ay sonra Cumhuriyetin ellibeşinci yılını kutlayacağız. Cumhuriyetin kurulduğu gün, Mustafa Kemal, ulusuna ve dünyaya şöyle sesleniyordu. «Yüzyıllardan beri Doğu'da kıyım ve haksızlık görmüş olan ulusumuz, Türk ulusu, yaradılışındaki gerçek niteliklerden yoksun sayılıyordu... Her zaman ulusumuzun sevgisine dayanarak hep birlikte ileri gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mutlu, başarılı ve utkulu olacaktır.»

Bu sözler ulusa duyulan güveni ve gösterilen amacı vurgulamaktadır.

Cumhuriyetin ellibeşinci yılını tamamlarken, şöyle bir çevremize bakıp, Mustafa Kemal'in işareti uygun bir yolda olup olmadığımızı düşünelim!

Mustafa Kemal'in, Cumhuriyeti kurarken ve onun «mutlu, başarılı ve utkulu» olacağını söylerken duyduğu ve halkıyla paylaştığı coşku ve mutluluğun ellibeşinci yılda, kuşku ve korkuya dönüştüğünü görüyoruz. Ellibeş yıl önce, anti - emperyalist bir savaştan sonra kurulan, tam bağımsız Cumhuriyetin; bugün maliyesi, alım ve satım gücü, kalkınma plan ve programlarına değin, tüm ekonomik yapısı emperya-

lizmin örgütlerince düzenlenmekte ve denetlenmektedir.

Yalnız o mu? «Tam bağımsızlık benim karakterimdir» diyen Mustafa Kemal Türkiye'sinin, ulusal güvenlik sorunları - Kurtuluş Savaşı ordusunun - Cumhuriyet Ordusunun, silah araç ve gereçlerini veren emperyalizmin parlamento-sunda tartışılmakta!...

«Düyun-u Umumiye» belasından IMF Çukuru'na düştük. Ulusal Kurtuluş Savaşı ile emperyalizmi topraklarından kovan ve kapitülasyonları yırtan bir ulusun çocukları, yardım ve dostluk maskesi ardındaki tuzağa düşürverdi! Son otuz yılda emperyalizmin denetiminde yürüdüğümüz yol, bizi bu çıkmaz sokağa itti.

Ve bu noktaya, seçtiğimiz sistemin, kapitalist sistemin bunalımları sonucu geldik. IMF'siyle, Dünya Bankası'yla, yardım ve anlaşmalarıyla emperyalizmin tuzağına yürüdüğümüz otuz yıl, bizi işte bu kaosa soktu. Küçük Amerika olalım derken koskoca bir kaosa ulaştık!...

Bu kaostan çıkış için sol adına yürütülen bireysel terörizmin çok yanlış bir yol olduğu unutulmamalıdır. Kitlelerden kopuk bu tür eylemlerin devrimcilikle ilgisi olmadığı bellidir. Bu tür eylemler, örnekleriyle görüldüğü gibi emperyalizmin ve faşizmin işine yaramaktadır.

KAOSTAN KURTULMAK

Ülkenin üzerine çöreklenen kaostan kurtulmak için halkımız Godo'yu bekliyor. Oysa ki Kurtuluş Godo'da değil, halkımızın kendi iç dinamizmiyle yanlış yoldan kurtulmakla başlar. Bunun için de, doğru ve bilimsel bir yöntemle işe başlamak, yaratıcı kafalarla yeni bir bilimsel alt yapı oluşturmak gerekir. Emperyalizm ve işbirlikçileri buna da izin vermezler.

UNESCO'nun 30. kuruluş yıldönümünde hazırlanan ve 2 bilim adamının imzasını taşıyan bir raporda belirtildiği gibi.

Geri bırakılmış ülkeler halkları sorunlarına çözüm getirecek «bilimsel alt yapı oluşturacak... bilimsel yeteneklere sahip» değillerdir. «Ülkenin öz gereksinimleri ile bağdaşmayan ithal malı bilim aktarmaları.. bu ülkelerde bilim ve teknoloji alanındaki herhangi bir yaratıcılık parıltısını bile körletir. Beyin kurutulması başlar böylece.»

Ve işte bu ülkelerin halkları, hep Godo'yu beklerler. Godo'nun, halkın kendi iç dinamizminde olduğunu söyleyenleri de egemenler sustururlar. Suçlar, yargılar, olmazsa öldürürler. Tanilli ölümden kurtuldu ama, Bedrettin Cömert kurtulamadı.

Türkiye halkı, emperyalizmi de, hortlamış faşizmi de «Ulusal Kurtuluş Savaşı» bilinci ve coşkusıyla derlenip devinerek yıkacak; faşizm, döktüğü kanların gölünde boğulacaktır.

O güne değin, emperyalizme ve faşizme karşı verilen kavgayı yüreklilikle ve bilinçle sürdürülenlere selam!...

M. Emin DEĞER

22 Ağustos

Yiğit bir savcı

Ölümünden bir ay önce yazdığı «Cenaze Me-rasımım» adlı şiirinde Nâzım şöyle der:
«Bizim avludan mı kalkacak cenazem
nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan?
asansöre sığmaz tabut,
merdivenlerse daracak.
belki avluda dizboyu güneş ve güvercinler olacak.
belki kar yağacak çocuk çılgınlıklarıyla dolu
belki ıslak asfaltıyla yağmur,
ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gi-bi.

kamyona, yerli gelenekle yüzüm açık
yükleneceksem.
bir şey damlayabilir alnıma bir güvercininden
uğurdur.
bando gelse de, gelmeseyse de çocuklar gelecek
yanıma.

meraklıdır ölümlere çocuklar.
bakacak arkamdan mutfak pencere-miz.
balkonumuz geçirecek beni çamaşırlarıyla.
ben bu avluda bahtıyar yaşadım bilemediğiniz
kadar
avludaşlarım uzun ömürler dilerim hepinize.»

Doğan Öz'ün cenaze töreninde bir küçük kı-zı Bengi Heval yoktu. Bengi Heval, çok küçüktü, evde bırakılmıştı. Eşi Hatice Sezen Öz, dımdık yürüdü Doğan Öz'ün cenazesinde. Küçük kızı Bengi Elazığ'da doğmuştu.

Bengi, Ankara'da Ayşeabla Anaokulu'na gi-di-yordu. Son günlerde okulda huysuzlanı-yordu çocuk...

— Babama gideceğim, anneme gideceğim...

Bengi'nin bir arkadaşı, Ilgaz, onun babası Kıbrıs'ta çarpışırken ölmüştü.

Ilgaz soruyordu:

— Anne. Bengi'nin babasını vurmuşlar, o da şimdi babasız mı benim gibi?...

Ankara'daki cenaze törenini anlatı-yordum: Yağmurluydu Ankara o gün de. «Protokol» gere-ği törene gelmiş olanlardan çok, Doğan Öz'ün yakın arkadaşlarıyla gözgöze geli-yorduk. Şair Yalçın'la, Fügen'le, Gülsevim'le, Ali Kaynak'la...

Süleyman Bey de gelmişti törene, yüzünden düşünceleri okunuyordu sanki, TV'de gördüm ayrıca. Barış yerine savaş isteyen Süleyman Bey, faşoların kurşunlarıyla öldürülen Doğan Öz'ün cenaze töreninde neler düşünüyordu?... Sura-tından düşen bin parça olan Süleyman Beyin o günkü yüzü, uzun süre belleklerden çıkmayacak-tı...

Doğan Öz'ün kardeşi İlhan gelmişti Sul-tan-dağı'ndan, nasıl da benzliyordu?

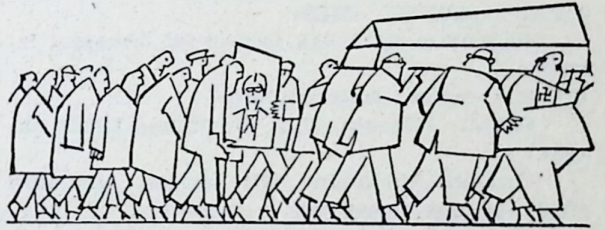
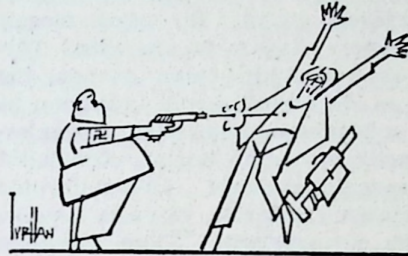
Gençler sloganlar söylüyorlardı:

— Faşist katillerden hesap sorulsun...

— Ülkü Ocakları kapatılsın...

Doğan Öz'ün fotoğrafını büyük oğlu Turan Öz taşıdı törende. Ortanca Hakan Öz de oradaydı.

Doğan Öz'ün cenazesinde, faşoların bir gö-zünü kör ettikleri bir genç de vardı. Onunla kol-

kola yürüttük. Şöyle diyordu:

— Faşolar gözüme vurdular. Göz bebeğim düştü. Gözüm kör oldu. Beni izliyorlardı. Hasta-nelerde gizlice yatı-tım. Bana vuranlar yakalan-dılar. Duruşma ağır cezada yapıldı. Mahkeme-nin savcısı izinliyken, iki duruşmaya sarışın yi-ğit bir savcı çıktı. Bu Doğan Öz'dü. Doğan Öz'ü oradan tanı-rım.

— İki duruşmaya çıktığı için mi geldin ce-nazesine?

— Tabii. Ama ben, böyle savcı görmedim. Yargıç: «Savcının isteklerine uyuyoruz» dedi. Benim gözümü kör edenleri mahkûm etti...

Doğan Öz'e, Ankara'da yapılan tören ger-çekten ona yakışan törendi. Sultandağı'na giden Sofu Tuğrul anlattı. Yol boyu her yer gibi Sul-tandağı da, ana - baba gününe dönmüş Doğan Öz için...

Şimdi, işin savsaklanacak hiçbir yanı yok-tur. Doğan Öz'ü öldüren, ya da öldürenler ve öldürtenler bir an önce bulunmalıdırlar. Bütün öldürülenlerin suçluları yakalanmalıdır. Devle-tin varlığını saptamak, Doğan Öz'den sonra, ge-ride kalan savcılara, güvenlik görevlilerine düş-mektedir. Hepimize düşmektedir.

Mustafa EKMEKÇİ

29 Mart

Bedrettin'ler ...

Bedrettin Cömert'in cenazesinde, gençler «POL —DER kapatılamaz!» diye bağırınca, törendeki polislerin ağızları kulaklarına varıyordu.

Gençler arasında, bir gün önce Başbakanlık önünde sağlanan birlik, cenaze töreninde değişik sloganlarla dağılmış gibiydi. Bir ortak slogan, «Bedrettinler ölmez» sloganıyla «Sağımsız Türkiye» sloganıydı denilebilir. Onun dışında, her gençlik grubu ya da örgütü, kendi grubunun ya da örgütünün sloganlarını söylediler. Sloganlardan hangi gençlik grubunun bunları söylediğini, kimlerin arasından geçtiğini anlıyabılırdınız. Gruplardan bazıları, dövizlerle, yazılarla kendilerini duyurmaya çalışıyorlardı. Göze çarpanlar şunlardı:

«DEV — GENÇ», «Partizan», «Kurtuluş», «YDGF», «DHKD», «İGD».

Sloganlara da kulak veriyorum, cenazeyi izlerken...

«Oligarşi mezara, halk iktidara».

«Mahir, Hüseyin, Ulaş, kurtuluşa kadar savaş»

«İşçinin—köylünün yiğit sesiyiz, namluya sürülmüş halk mermisliyiz...»

«Kahrolsun faşist diktatörlük...»

«Kahrolsun sömürgecilik...»

«Partizanlar ölmez...»

«Mustafa Suphi'nin mirascısıyız, önderimiz İbrahim...»

«Kahrolsun oligarşi...»

Genel sloganlar arasında «faşist katiller bulunsun, hesap sorulsun», «faşist katillerin burda yeri yok» sloganları da duyulmaktaydı.

Cenaze törenine Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur gelmişti, hükümetten. Bir ara, Başbakanın cenaze törenine katılması düşünüldü. Ancak, Bakanlar Kurulu toplantısı sürüyordu. Başbakan çelenk gönderdi cenazeye, kendisi gidemedi.

Bakanlar Kurulu'nda o satlerde, MİT'te durum görüşülmekteydi. MİT'in, yansız görevliler eline bırakılması zorunluluktu.

İçişleri Bakanının açıklamasına göre, soldan da anarşik eylemler gelmekteydi, ancak tırmanma daha çok sağda görülmüyordu.

Cenaze törenine, AP adına Nahit Mentеше ile Necmeddin Cevheri katıldılar.

Maltepe'deki apartmanlardan tek tük başlar uzanıyordu hüznü, yüzleri sanki bir yılgınlık, bir korku rüzgârı dalayıp geçmişti.

Doğan Öz de, beş ay önce aynı yerden Maltepe Camiinden kaldırılmıştı. O gün nasıl da

yağmur yağmıştı. Önce çiselemiş, boşalmıştı arkadan...

Kalabalık, gözleri yaşartacak boyuttaydı. Biri şöyle dedi:

— Bizim kokteylimiz de bu işte, cenaze törenlerinde buluşmak!

— Bu, sloganları bağırıp çağırımları sevme dim.. dedi biri, bunlar ölüyü incitir! Hiçbir şey kullanılmamalı, ölümler de...

Cenaze töreninde konuştuklarımız, Cömert'le ilgili anılarını anlatıyorlardı. O, daha çok Bedri denmesinden hoşlanırmış. Ataç da, Nurullah adını yazılarında hemen hemen hiç kullanmazdı.

— Evrensel Galeri'ye geldi bir gün, resim sergisinden «mezarlıkta uyuyanlar» tablosunu aldı.

— Sık sık bana uğrardı, bir gün «yahu, ne olacak bu olayların sonu?» dedi, ekledi: «Sıra bize geliyor galiba!»

Herkes, Bedrettin'i konuşuyordu. Bakanlar Kurulu'nda da konuşulmuştu. Bir bakan şöyle dedi:

— Aşırı değil, fakat çok seviliyor! Sevileni seçiyorlar...

Aşırı olmak, olmamak da değil sorun. Aşırı olsa ne olurdu? Aşırı olmak suç mu?

Cenaze Maltepe'den Garajlara değin omuzlarda gitti. Garajlara varılınca tören bitti. Bedrettin'in bayrağa sarılı tabutu arabaya konarak, Karşıyaka Mezarlığına götürüldü. Orda toprağa verildi Cömert. Anası, babası, yakınları bir arabadaydılar. Eşi, yaralı hastanedeydi. Minicik çocukları, evdeydiler.

Bedrettin Cömert'in bayrağa sarılı tabutu, Maltepe'de ülkü ocakları önünden geçerken, yukarıdaki ülkücüler, gülüşüyorlardı. Ölüye de bayrağa da saygıları o kadardı demek...

Maltepe - Tandoğan arasında iki gençlik grubu arasında bir çatışma çıktı çıkıyordu, yine başka gruplar araya girerek çatışmayı önlediler.

TİP'liler, Maltepe yolunda partilerinin önünde sıralanmışlar, Bedrettin'i selamlamışlardı geçerken. Mehmet Ali Aybar, Niyazi Ağırnaslı, Ahmet Yıldız, Teoman Öztürk cenaze töreninde gördüklerimdendi...

Sloganlar bağırıyordu:

— Bedrettinler ölmez!

Oldu ama, öldürüldü! Canavarca kıyıldı ona da. İnsanların canına kıyanlar, milliyetçilik savını üstlenemezler. Olsalar olsalar düzmece

milliyetçi olurlar.

Cenaze törenini izlerken, Bedrettin'in, düşüncelerinden dolayı asılan adaşını «Varidat» yazarı Şeyh Bedrettin'i düşünüyordum. «Yarin yanağından gayri her şeyde, her yerde hep beraber!» diyen Bedrettin'i. Mezarlı, mezarsız tüm ölüleri...

Eve gidince, Nâzım'ın «Simavne Kadısı oğlu Şeyh Bedrettin Destanı»ndan parçalar okudum.

«Sıcaktı. — Sıcak. — Sapı kanlı, demiri kör bir bıçaktı — Sıcak. —

Sıcaktı. — Bulutlar doluydular, — Bulutlar boşanacak — Boşanacaktı. — O, kımıldanmadan baktı, — Kayalardan — İki gözü iki kartal gibi indi ovaya — Orda en yumuşak, en sert — En tutumlu en cömert, — En seven, — En büyük, en güzel kadın: — Toprak — Nerdeyse doğuracak — Doğuracaktı.

Sıcaktı. — Baktı Karaburun dağlarından o — Baktı bu toprağın sonundaki ufka — Çata-

rak kaşlarını: — Kırılarda çocuk başlarını — Kanlı gelincikler gibi koparıp — Çırılçıplak çığlıkları sürükleyip peşinde — Beş tuğlu bir yangın geliyordu karşıdan ufku sarıp.

Yağmur çiseliyor, — Korkarak yavaş sesle — Bir ihanet konuşması gibi — Yağmur çiseliyor, — Beyaz ve çıplak mürted ayaklarının — Islak ve karanlık toprağın üstünde koşması gibi. —

Yağmur çiseliyor — Serez'in esnaf çarşısında, — Bedreddinim bir ağaca asılı. — Yağmur çiseliyor. — Gecenin geç ve yıldızsız bir saatidir. — Ve yağmurda ıslanan — Yapraksız bir dalda sallanan, — Şeyhimin çırılçıplak etidir.

Yağmur çiseliyor. — Serez çarşısı dilsiz, — Serez çarşısı kör. — Havada konuşmamanın, gör memenin kahrolası hüznü — Ve Serez çarşısı kapatmış elleriyle yüzünü. — Yağmur çiseliyor.»

Mustafa EKMEKÇİ

17 Temmuz

Morgun masaları üstünde

Sarı boyalı eski binanın dar koridorundan yürüyoruz. Önce demir parmaklıklı bir kapıdan girdik içeri. Koridorun sol tarafında yine sarı bovalı bir duvar uzayıp gidiyor. Sağ tarafta ise bürolar var. Dipteki odanın içinde kavanozlar, irili ufaklı kavanozlar... İnsan vücudunun parçaları dolduruyor bu kavanozları. Sonra ilaç kokuları burun kemiklerimizi sızlatıyor. Konuşmuyor genellikle buradaki insanlar. Sessizlik var bu köhnemiş binanın atmosferinde...

Çığlıklar yansıyor gün be gün bu, esraren-giz binanın duvarlarından Gülhane Parkının derinliklerine. Analar, bacılar, babalar hıçkırıyor, «Verin artık O'nu bize» diye yalvarıyorlar...

Koridorun sonuna geliyoruz. Üç veya dört basamakla çıkılan dar bir merdivenin bitiminde kalın bir demir kapı var. Yaklaşık elli metreka-relik bir odaya açılıyor bu demirkapı. Mermer döşeli bu odada, iki metre boyunda bir buçuk metre genişliğindeki mermer masa göze çarpıyor. Odanın girişinde ve sol kesimde buzluklar. Takunya sesleri duyuluyor odanın içinde. Korkunç sessizliği bozan, odada canlı varlıkların olduğunu kanıtlayan tek duyum bu...

MORG...

Morg burası... Artık topluma malolmuş bir isim Morg... Birkaç yıl öncesine dek bazı ilgili-lerden başkasının anlamını bilmediği isim; Morg: İnsanların parçalandığı ölüm nedenlerinin ka-

nıtlandığı bu elli metreka-relik odanın ismi. Ölü-ler gelmiş, ölümler geçmiş bu odadan. Şimdi beş ölü var, ölümleri kanıtlanacak beş genç... Kurşunlanmışlar, bombalanmışlar, ölmüşler, bir devrin kapandığı ve adına «Hürriyet Meydanı» de-nilen yerde. Alınlarındaki yazgı mıydı bu sonuç. Değildi elbette. Ama ölmüşlerdi işte bir kez Ab-dullah Şimşekler, Baki Ekizler, Hikmet Akınlar, Turan Örenler ve ötekiler. Gelmişlerdi son kez ıslak duvarlı, mermer döşeli odaya ve yatmışlar-dı yine son kez mermer masanın üstüne. Ölüm-leri kanıtlanacak, neden öldükleri saptanacaktı ölüm sessizliğini bazan takunya sesleri arasın-da.

«Gidiyorum annem» demişti kitaplarını kol-tuğunun altına alıp evinden, sıcak yuvasından ilim için insanlık için faydalı olacağını bildiği okuluna giderken. Öpmüştü annesi O'nu son kez sıcak yanaklarından evlâdının, «Kendine dikkat et oğlum. Bizi yasta koma sakın. Uyuma kimseye» diye öğüt vermişti anacığı O'na. Öyle de olmuştu. Dinlemişti anacığının öğüdünü. Ama gün öyle başlamamıştı. Ve bitmişti bir öğle vak-ti tüm ümitler... Gözü yaşlı analar, babalar, ba-cılar bekleyiyordu şimdi bu eski köhnemiş ölüm sessizliğine gömülen binanın duvarları dışında. «Merak etme anam. Çok az işim kaldı. Kısa bir süre sonra döneceğim yine sana» diye seslenmek istiyordu sanki mermer masanın üzerinde yatan

ve son kurşunları vücudundan çıkarılan genç adam. Gözü açık gitmişti. Şahadet parmağı ikinci boğumundan hafif kıvrılmıştı. Traşlı olmasına karşın yüzü morarmağa başlamıştı. Henüz terlemeğe başlayan bıyıklarının çevresi siyah ince bir çizgi ile çerçevelenmişti...

Dudaklarında sabah evinden çıkarken anasının öpücüğünü aldığı andaki tebessüm vardı. Ama biraz acı biraz buruk bir tebessüm. Olur muydu be kardeşim böyle kallesçe bir iş. Bir şey mi yapmıştım ben sana. Şimdi şu beyaz giysimin orasında burasındaki kan'a bir bak. Sonra

senin kanınla karşılaştı. Bu kan bizim kanımız değil mi? Söyler misin bana? Kimse de duymasın. Gel kulağıma fısılda utanıyorsan eğer. Olmaz mı?»...

Ve ötekiler ve de diğer ötekiler, hepsi aynı şeyi söylüyordu bu elli metrekairelik odanın içinde. İlk gidenin arkasından gıcırta ile açılan buzluktan çıkarılan ötekiler de. Niçin geldik biz bu raya der gibi idiler...

Selahattin GÜLER

18 mart

Terör ve devlet ...

Türkiye İşçi Partisinin altı genç üyesi, evlerine yapılan silahlı bir saldırı sonunda hunharca öldürüldüler. Bir genç de ağır yaralı, hastanede can çekiyor...

Böyle olaylar olunca, söylenecek söz tükeniyor... Terorizm mi dersiniz?.. Bireysel terör mü?... Canavarlık mı?... Olayı tanım'lamak için sözcük bulmak bile güç...

TİP, kurulduğu günden bu yana, şiddet olaylarına en bilicli ve kararlı tutumu takınan örgütlerin başında yer alır. Sağ'daki kanlı teröre karşı duran TİP, bir yandan da 12 Mart öncesi ve sonrasında, sol adına girilen silahlı eylemleri de elinden geldiği kadar eleştirmiş ve bu eylemleri partinin temel düşüncesini oluşturan Marksist ideoloji adına mahkûm etmiştir.

Bu alçakça ve namussuzca saldırının TİP'e yönelmesi, terorist eylemlerde yeni bir aşamadır. Şimdiye kadar sokak çatışmalarından uzak durmuş; bu çatışmaları alabildiğine eleştirmiş bir partinin genç üyeleri, önceden tasarlanmış bir baskınla, elleri bağlanarak, ağızlarına kurşun sıkılarak, havluyla boğularak ve kurşuna dizilerek öldürü'üyor...

Daha önce TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın'a yönelen bir suikast girişimi, bir rastlantı sonucu başarıya ulaşamamış, teroristler sağa, sola ateş yağdırarak kaçmışlardı.

Cumartesi günü Ankara'da TİP'in İl Temsilcileri toplantısı vardı. Bütün İl Temsilcilerinin bu toplantı için Ankara'ya geldikleri biliniyordu. Kanlı cinayet çetesi, büyük bir olasılıkla, bu toplantıya gelenleri izlemiş ve partinin genç üyelerinin kaldıkları eve baskın düzenlenmiştir. Aynı gün ve aynı saatlerde, Ankara'nın çeşitli yerlerinde bombaların patlatılması, cinayet pla-

nının geniş bir örgüt tarafından yapıldığını göstermektedir...

Olayın duyulması üzerine bütün gazeteciler, cinayet haberini olanca ivedilikle gazetelerine bildirdiler. Cinayet sabaha karşı işlenmişti. Öldürülenlerin ve kaçırılanların adları hemen belli olmuşt'u. Buna karşın TRT, bu korkunc olayı duyurabilmek için taaa 18 30 televizyon haberlerine kadar beklemiştir. Hem de nasıl beklemiş: sabah haberlerinde vermeyerek, öğle haberlerinde hiç söz etmeyerek, akşama kadar beklemiştir.

Niçin?...

An'aşılın TRT haberlerini yöneten arkadaşlarımız, bu tür cinayet haberlerini pul biriktirir gibi bir'ktirip, «hava raporu» verircesine sunmayı uygun görüyorlar...

Aynı gün, Yurtsever Devrimci örgütü üyesi Ahmet Öztürk, Pamukkale mototreninde tabanca kurşunuyla vurularak öldürülmüştür. TRT bu konuda da yaya kalmış, bu korkunc cinayete de haber bültenlerinde yer vermemiştir.

Yine aynı gün, TRT, MHP Zeytinburnu İlçe Başkanının oğlunun bir «ülkü» tarafından öldürüldüğünü, 20.30 haberlerinde verememiştir.

Bunlar ardarda gelirse, niçinler çoğalır ve bu niçinlere kolay kolay da yanıt bulunamaz...

TRT, en kısa sürede haber alıp, bunu halka duyuracak... Görevi, işlevi bu; görün halini, görevi böyle yapıyor işte...

MİT dersenez, bu kuruluşumuz da, Türkiye'deki silah alış-verişinin nerelerden kaynaklandığını bir türlü bulup çıkaramaz. Silah kaçakçılığını MİT bilmeyecek de, Diyanet İşleri Başkanlığı ya da Tapu - Kadastro Genel Müdürlü-

ğü mü bilecektir?...

TİP'e yönelen saldırı, devlet kurumlarının, terörizme karşı yeni baştan örgütlenmesi zorunluluğunu, en acı biçimde de olsa, ortaya koymuştur.

Umarız ki, alçakça öldürülen bu yurtsever,

sosyalist arkadaşlarımızın gencecik bedenlerinden akan kanlar, bu gereği sorumlulara hatırlatır...

Uğur MUMCU

11 Ekim

Tüysüz ...

Ferhat Tüysüz, daha onyedil yaşındaymış; polise verdiği ifadede «Canım sıkılıyordu, gittim öldürdüm» diyormuş, şimdi yaptıklarına pişmanmış.

Bir başkası, arkadaşına «Komünist misin?» diye sormuş, o da «komünistim» deyince, basmış kurşunu! «Akli dengesi» bozukmuş, bu nedenle «müşahede altına» alınmalıymış... Yoksa, «aklı başında» insan, böyle cinayetler işler miymiş...

Önce, «Bunlar devletin emniyet kuvvetlerine yardımcıdır» sonra paçayı ele verince, «Bizimle hiçbir ilgileri yoktur» ya da «Üyemizdi hemen kaydını sildik» diyorlar. Yayın organları da kargaları güldürecek savunmalar yapıyor:

— Bunlar ülkücü kılığına girmiş komünistlerdir...

Ya silahlarla yakalananlar?.. Yanıt hazır:

— Piyas provası yapıyorduk...

Bütün bunlardan sonra, bir de bu çıktı:

— Manyaktır, dengesizdir, serseridir...

Peki, örneğin bu Ferhat Tüysüz, silahları nereden, hangi partinin ilçe merkezinden alıyormuş?..

Aman orasını pek karıştırmayın!. Bizim «dehşetengiz» gazeteciler bu bölümleri «es» geçerler.. Ellerine böyle bir belge mi tutuşturulmuş, parti adını görmezlikten gelip, olayı «adi cinayet» kurgusu içinde sunmayı «yansızlıklarının» gereği sayarlar.. Böylece okuyucu, bu olayları, örneğin bir «Adapazarı canavarı» öyküsü okur gibi izler.

Yeraltı örgütlerine her ruh ve yapıda insan karışır. Serseriler, manyaklar, lumpenler, dengesizler, hatta Almanya'da SS örgütlerinde olduğu gibi, cinsel sapıklar da silahlı eylemlerde görev alırlar. Bütün bunlar, terorist eylemlerin amaç ve yöntemlerinin başka perdelerde yansımalarına yolaçmaz. Bu gibi olayları bir yana itip, terorist eylemlerin ardındaki örgütleri ve siyasal güçleri bulup, çıkarmak gerekiyor.

— Bunlar, birkaç manyak ve serseridir...

Böyle görüntüler yaratılırsa, terörizmi yaratan odaklar dikkatlerden kaçır. Ve bu olaylar, ele geçen birkaç dengesizin kişiliğinde «klinik vaka» görüntüleriyle gerçek yörüngelerinden kaydırılır.

İçinde yaşadığımız ortamda eline böyle bir ifade tutanağı geçiren gazeteci, neden olayın içindeki siyasal öğeleri ayıklayıp, «Canım sıkılıyordu, adam öldürdüm» gibi ifadelerle yer verir de, silahın hangi siyasal partinin ilçe merkezinden alındığını gözardı eder?.

TRT, neden, siyasal nedenlerle adam öldüren ve mahkemelerde çeşitli cezalara çarptırılan katillerin hangi siyasal düşüncelerde olduklarını ve saptanmışsa, hangi örgütle ilişkili bulunduklarını açıklamaz? Olay, mahkeme hükmüne yansıdığına göre, bu olayı bütün gelişimi ve adıyla, sanıyla sunmak, haberciliğin hangi ilkesine ters düşer?.

«Bir partinin Gençlik Kollarına ait araba» ne demek?. Hangi partiyse, adıyla, sanıyla söylenir. Bu gibi olaylarda haber kaynağı, emniyet müdürlükleri, valiler ya da İçişleri Bakanlığıdır. Öyleyse, TRT habercilerinde bu korku, bu endişe, bu «sansür» niye?.

Birkaç dengesizin yarattığı kişisel nitelikte olaylar görüntüsü, terörizmin yeni kılıfıdır!

Amaç nedir? Yöntem nedir? Hangi siyasal güçler bu olayların içindedir?.

TRT Haber Merkezi'nde ve yayın organlarında görev alanlar, bu gibi olayları, gerçek boyutlarıyla, dürüstçe, meslek onuru ve namusuyla kamuoyuna sunmak zorundadırlar. Bu yürekliği gösteremeyenler, kendilerine başka işler bulmalıdırlar. Çünkü bu görev, ancak ve ancak toplumsal bilinç ve sorumluluk ile yürütülebilir...

Uğur MUMCU

2 Kasım

İlginç döneme rastladı

Bir ayı aşkın bir süredir kısa aralıklarla dış ülkelerde sürdürdüğü büyük Maraton'un son aşamasını tamamlamak üzere Başbakan Ecevit dün Moskova'ya gitti. Beklendiği gibi orada Sovyet yetkilileriyle ülkelerimizi ilgilendiren siyasal, ekonomik ve kültürel konulara değgin görüşmelerde bulunduktan sonra Helsinki sonuç belgesi ışığında bir işbirliği anlaşmasının gerçekleşmesine yardımcı olmaya çalışacak. O arada Sovyet yüksek yönetici kadrosu ile genel olarak dünya barışı için önem taşıyan sorunların da ele alınmasını ve taraflar arasında aydınlatıcı düşün alış - verişine yol açmasını biz doğal sayıyoruz.

Bu bakımdan Başbakan'ın Moskova gezisi Doğu - Batı ilişkilerinin yeniden teklemeye başladığı bir döneme rastlıyor diyeceğiz. Gerçekten, dört gün önce başta Pravda olmak üzere bütün Sovyet basınında yayımlanan imzasız uzun bir yazıda Amerika'ya şiddetle saldırılmakta. Carter yönetimi kararsızlıkla suçlanmaktadır. Batı kaynakları bu yazının doğrudan doğruya yüksek Sovyet yöneticilerince ortaklaşa hazırlanıp yayımlandığı kanısındadırlar.

Le Monde gazetesinde yer alan yazının özetinden anlaşıldığına göre Sovyet yöneticileri Başkan Jimmy Carter'in iyi niyetlerinden kuşkuludurlar, Amerikan politikasında çelişik iki akım rol oynamakta, Başkana yön vermeye çalışmaktadır. Bunlardan biri ılımlı kanadın temsilcisi Cyrus Vance, öteki de aşırıların sözcüsü Brzezinski'dir. Başkan Carter bu iki akım arasında bocalamakta, söz, tutum ve davranışlarıyla Sovyetlere güven verememektedir. Annapolis'te yaptığı son konuşma Moskova'da çok kötü karşılanmış, Sovyet yöneticilerini çileden çıkarmıştır. Amerika'nın özellikle Çin'e karşı yürüttüğü uz-

aşma politikasını kendilerine karşı düşmanca bir girişimin baş'angıcı sayan Kremlin yetkilileri ABD'yi açıklığa çağırmaktadırlar. İmzasız yazı kesin bir yargıya varmakta «ya Pekin'i ya da Moskova'yı seçiniz, ikisi ortası yoktur» diye son bulmaktadır.

Doğu - Batı ilişkilerinin böylesine kızışmaya yüz tuttuğu bir döneme rastlaması bakımından sayın Ecevit'in Moskova gezisi kuşkusuz ayrıca ilginçtir. Başbakanımız kısa bir süre önce hem NATO, hem AET hem de Birleşik Amerika ileri gelenleriyle uzun boylu görüşmüş onlara bizim haklılığımızı anlatırken her halde onların da dünya barışı üstüne neler düşündüklerini öğrenme olanağını bulmuştur. Moskova'da bulunduğu sırada ülkelerimiz arasındaki dostluk, iyi komşuluk bağlarını pekiştirmeye çalışırken kuşkusuz bölgemiz barışını ve dolaylı olarak dünya barışını da güçlendirmeye katkıda bulunmuş olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri arasındaki dostluğun her iki devletin kuruluş yıllarına uzanan bir tarihi vardır. Bu dostluk Atatürk ve Lenin gibi iki büyük ve gerçekçi devlet adamının ortaklaşa gayretlerinden doğmuştur. Bu itibarla sağlamdır, dayanıklıdır.

Moskova görüşmeleri sonunda Türk - Sovyet ekonomik ve kültürel ilişkilerinin yapıcı ve ileri bir aşamaya varacağını umuyoruz.

Dileğimiz aynı umudun tüm dünya ulusları arasında da gerçekleştiğini görmektir.

Nadir NADİ
22 Haziran

Siyasal belgede Ecevit'in dediği oldu

Kremlin'e gidiyoruz. Bir otobüs dolusu Türk gazetecisi ve TRT mensubu, otuz kişi kadar varız. Kaldığımız Sovyetskaya otelinden itibaren Moskova caddelerinde yer yer ay yıldızlı Türk ve orak çekiçli Sovyet bayrakları direkleri süslüyor...

Kızıl meydana giriyoruz. Bir yanda ünlü kilisesi, bir yanda Lenin'in kahverengi mermerden duvarları üzerinde yükselen mozolesi... Ve Kremlin'e doğru yöneliyor otobüsümüz. Moskova prenslerinden başlayarak Rus Çarları'nı, 1917'den sonra da Lenin'den başlayıp Stalin'e devam eden komünist liderleri çatısı altında barındıran Moskova'nın simgesi Kremlin...

Ve Ecevit'le Sovyet Başbakanı Kosigin Kremlin'de görüştüler. Ecevit'in Moskova'ya ikinci gelişi. Bu arada, hatırlatalım, 7 milyonluk Moskova'nın iki adet başkent sıfatı var. Birincisi, Rus Sovyet Cumhuriyeti'nin, ikincisi de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) başkenti...

Ecevit'in Moskova ziyaretinin anlamı neydi? Daha Moskova'yı ziyaret edeceğinin belli olmasından sonra bu konuda yoğun bir spekülasyon kampanyası açılmıştı. Özellikle, Karamanlis'le Montrö zirvesi sırasında başlayan Washington'a yönelik sert sözlü çıkışlar, kimi çevrelerde «ne oluyoruz?» havasını iyiden iyiye körüklemişti. Ecevit Türkiye'nin rotasını mı değiştirmek istiyordu?...

Oysa Ecevit yönetiminin devraldığı Türkiye, 10 milyarlık borç altında bir ülke idi. 5 milyar dolarının vadesi dolmuştu. Böyle bir hükümetin, «rota değiştirmesi» ne denli mümkün olabildi ki?...

Ecevit, bizim bilebildiğimiz kadar, en az son dört yıldır dış politikada şu temel ilkelerini yineliyordu:

1) Türkiye, dünya politikası ve uluslararası stratejik çıkarlar bakımından bir kavşak noktasındadır.

2) Komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya çalışır, ama yumuşamanın dayandığı güçler dengisini tehlikeye sokabilecek davranışlardan uzak durur.

3) Bu bakımdan serüven peşinde değildir. NATO üyeliğine ve uluslararası yükümlülükleri-

ne ters düşecek girişim'lerden kaçınır.

4) Ancak NATO üyeliği Türkiye'yi bölge ülkeleri ve komşuları ile yabancılaştıramaz. Ulusal güvenliğimizin tek kaynağa bağlı olması da sakıncalıdır. Kore, Bağdat Paketi, Süveyş ve Lübnan bunalımlarının dönemlerinde olduğu gibi artık Türkiye, Batı'nın sözcülüğünü yapmaz. Batı mızrağının sivri ucu olmaz. Bu devirler kapanmıştır.

Bütün bun'ar demektir ki, Ecevit yönetimi Türkiye'yi NATO'dan çıkarmaz, NATO'nun askeri kanadından da çıkarmaz. Üsleri, eğer ambargo kalkmazsa, tümüyle kapatır, söküp atar mı? Buna da «evet» diyebilecek belirtiler, özellikle Ecevit'in ABD gezisinden sonra pek yok gibi.

Ecevit'le dün Kremlin'de masa başına oturan Kosigin de bunları kuşkusuz biliyordu. Ecevit de onun bunları bildiğinin farkında idi. Bu bakımdan her iki taraf da neyin olacağını, neyin olmayacağını daha baştan kestirmişti. Tabiatıyla pazarlıkta mevziler hemen terkedilmez. Bu yüzden Ankara'daki görüşmelerde Sovyet tarafı, bugün imzalanması beklenen belgeye bir saldırı havası vermek istemedi değil. En azından 1921 ve 1925 yıllarının anlaşmalarına veya önsözlerine atıf yapılmasını arzuladılar sonra da altına imza konacak belgenin, bir «anlaşma» ya da «antlaşma» olmasında ısrar ettiler. İstiyorlardı ki, siyasal açıdan daha bir ağırlıklı dö-küman olsun... Ankara «hayır» deyince de vazgeçtiler. Bu nedenle, çünkü Ecevit - Kosigin görüşmesinde bu konuya yeniden pek dönülmek ihtiyacı duyulmadı. Ankara'nın bu tavrı, Sovyetlerin de belirli konularda daha biraz «cım-ri» davranmalarına yolaçtı denilebilir...

Peki, bugün imzalanması beklenen siyasal belge nedir? Bu belgede Ecevit yönetiminin görüşleri ağır basmıştır. Çok taraflı Helsinki belgesinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında ikili olarak yenilenmesi denilebilir bu siyasal belgeye. Taraflar ek olarak hiç bir yükümlülük altına girmiş olmayacaklar. Bu belge de Ecevit yönetiminin Türkiye'nin çevresinde yeni bir «barış kuşağı» oluşturmak yolunda attığı adımlardan biridir. Bu bakımdan olumlu sayılmalıdır.

Hasan CEMAL
22 Haziran

KTFD'de bunalımlı bir yıl

1978 yılı Kıbrıs Türk Federe Devletinin KTFD ekonomik ve sosyal iç huzursuzluklarının siyasal alana yansıdığı bir dönem oldu. Denktaş'ın önderliğinde kurulan ve Konuk tarafından «bir çıkarıcılık grubu» olarak adlandırılan UBP içindeki huzursuzluklar üç kez hükümet bunalımına dönüştü.

Her üç bunalımda da, ekonomik ve sosyal güçlüklerin yanı sıra, Ulusal Birlik Partisi içinde hızla tırmanıp bir süre örgütün dizginlerini ele alan, Rauf Denktaş'ın oğlu Raif Denktaş'ın çok büyük rolü vardı.

UBP içinde faşizan kanadın önderliğini yapan Fikret Kürşat gibi açık MHP eğilimli kişilerle birliğini geliştirip UBP'yi MHP ile birleştirme çabalarını yoğunlaştıran Raif Denktaş, Zaman gazetesinde Nejat Konuk'u yıpratma girişimlerini sürdürürken, benzin fiyatlarına gelen zammı bahane ederek, partisinin hükümetini ve bakanını düşürme planlarını geliştiriyordu.

Bu durum üzerine Konuk görevinden ayrılmak, ama daha sonra belki de siyasal yaşamının en büyük yanlışını yaparak yeniden Başbakanlığı kabul edecekti. Ne var ki, Baba Denktaş'ın vadeleri, oğul Denktaş'ın eski tutumunu değiştirmiş görünüşlü olayları değiştirmeyecek Konuk

bir kez daha hem Başbakanlıktan hem de UBP'den ayrılacaktı.

Denktaş bu kez, hükümeti kurma görevini Osman Örek'e verecekti. Nisan ayı içinde göreve başlayacak olan Örek hükümetinin de yaşamı fazla uzun olmayacak, Denktaş'ın Birleşmiş Milletler görüşmelerine katılmak için New York'ta bulunduğu bir sıra UBP tabanlı hükümetin üyeleri teker teker görevlerinden ayrılarak, yeni bir bunalım daha doğuracaklardı.

Çok uluslu yapısı çok çevrelerde tartışma konusu edilen, hakkında garip iddialar öne sürülen bir şirketin girişimleri yüzünden patlak veren hükümet bunalımı gerçi Mustafa Çağatay'ın Başbakanlık görevine getirilmesi ve baba-oğul Denktaş'ların kesin egemenliklerinin sürmesi ile kapanmış görünüyordu, ama UBP'den istifalar bu partinin çoğunluğu kaybetmesine ve hükümet bunalımının daha büyük boyutlu bir siyasal bunalıma dönüşmesine yol açıyordu.

UBP'den ayrılanların muhalefetin öbür kollarının da desteğiyle Denktaşlar egemenliğine son verebilecek bir hükümet kurmaları olasılığı 1979'da çok güçlenecektir.

İzzet Rıza YALIN
2 Ocak 1979

MC'nin dış politikası

2. MC 'ktıdır. Cumhuriyet tarihinin genosuru ile düşürülen ilk hükümeti oldu. MC tarihe karıştı. Şimdilik görünen odur ki, Türkiye çok büyük zorlamalar olmaz ise bir daha bir MC deneyi yaşamayacaktır.

Geride kalan MC ülkemizi tam bir iflasın kargaşasının eşiğine getirip dayamıştır. MC'nin dış politikasının ana çizgilerine bakmak, bundan sonra işbaşına gelecek hükümetlerin aynı alandaki girişimlerini daha sağlıklı değerlendirebilmek açısından yararlı olacaktır.

1. ve 2. MC'nin dış politikasının ana niteliklerini beş noktada toplamak olasıdır.

1 — MC dış politikası seçeneksizdir.

Bir ülkenin dış sorunların çözümünde en büyük dayanaklarından biri, elindeki seçeneklerin fazlalığıdır. Seçenek çokluğu, ülkeyi baskı ve tehdit yoluyla boyun eğmeye zorlamak isteyenler üzerinde caydırıcı bir etki yapar.

Demirel hükümetleri seçeneksizdi. Türk dış

politikasına Süleyman Bey egemen olduğu süre içinde bu seçeneksizliğin tüm örneklerini verdi. Demirel için seçenek düşünülmesi bile tehlikeli bir kavramdı. MC seçenek denince «Ne yani Amerika gitsin de Rusya mı gelsin» edebiyatına başlıyordu. Bir kamp içinde çeşitli seçeneklerin bulunabileceğini kabul dahi etmek istemiyordu cepheciler.

2 — MC dış politikası kişiliğe ve kararsızdı.

Seçeneksizliğin sonucu olarak MC dış politikası son derecede kişiliğe ve kararsız bir çizgiye oturmuştu. NATO'nun askeri kanadından çekilmiş olan Yunanistan, ABD'den büyük ölçüde silah alır ve Ege'nin iki yanındaki dengeyi bozarken, MC'nin yetkilileri, yalvarma politikasından başka bir şey yapamıyor, alacaklarını söyledikleri kararları erteleyip sulandırıyorlardı.

3 — MC dış politikası hareketsizdi.

MC liderleri, Türkiye'nin karşı karşıya bu-

lunduğu dış politika sorunlarının üstesinden gelmek için girişimde bulunmak yerine, tam bir hareketsizliği yeğlemişlerdir. 1975 31 martından, bugüne kadar geçen süre içinde Türk dış politikasının en önemli sorunlarından biri olan Kıbrıs konusunda Ankara ne bir plan sunabilmiş, ne de bir görüş getirmiştir. Bugün Dışişlerinin en yetkili kişileri bile MC'nin Kıbrıs politikasının ayrıntılı bir dökümünü yapamazlar. Çünkü ortada, bekleme politikasının dışında hiç bir şey yoktur.

4 — MC'nin dış politikası şaşkın ve bilgisizdir.

MC dış politikasının önemli özelliklerinden biri de şaşkınlıktır. Üç parti lideri Kıbrıs gibi önemli bir konuda birbirine tam zıt demeçler verebilmekte ve hükümet içindeki şaşkınlığın kanıtını dünyanın gözleri önüne serbilmektedir. Bu şaşkınlık dış politikanın uygulanmasında da kendini göstermekte örneğin bir Filistin sorusunda, Başbakanının direnmesini kırabilmiş. Bir Dışişleri Bakanının tüm girişimlerine karşılık, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Türkiye'de açacağı büro için çalışmalarını sürdüren militanları gözaltına alınmaktaydı. Arap dünyasına yaklaşmaya çalışan MC bir yandan en tartışmalı dönemde, Dışişleri Bakanını Kahire'de Sedat ile görüşmeye gönderebiliyordu. Bu gezinin hükümeti bağlamadığı yolundaki MSP kaynaklı çıkışların ise hiç bir yasal dayanağı olmadığı ama

şaşkınlığın en büyük örneklerinden birini daha ortaya koyduğu da açıktır.

MC'nin şaşkın politikası aynı zamanda bilgisizdir. Nitekim Demirel demeçlerinde bu bilgisizliğin en çarpıcı örneklerini vermiştir. Sismik 1'in Ege'ye açılmasıyla ilgili demecinde Demirel kıta sahanlığı ve karasuları kavramlarını birbirine karıştırmış, ülkelerin kendi kıta sahanlıkları üzerindeki haklarının ne olduğunu dahi bilmediğini kanıtlamıştır.

5 — MC'nin dış politikası iki yüzlüdür.

MC'nin, hareketsiz, kişiliksiz, seçeneksiz, şaşkın ve bilgisiz dış politikası aynı zamanda iki yüzlü idi. Çağ'ayangıl'ın ertesi gün devam edeceği toplantılardan çıkması, MC'nin Dışişleri Bakanının görüşmeleri kesmesi şeklinde Türk halkına sunulmak istenmiş, Demirel'in Helsinki Son Senedine muhalefet serhi koyduğu ileri sürülmüş, Süleyman Beyin Carter'in karşısında masaya yumruğunu indirdiği yazdırılmak istenmiştir. Tüm amaç yabancıya başka Türk halkına başka açıklamalar yaparak, MC dış politikasının gerçek niteliklerini gözden kaçırmak olmuştur.

Bu politika da, MC ile birlikte tarihe karışacaktır umarız.

Ali SİRMEN

4 Ocak

Bir yıldönümü

I

Dün önemli bir yıldönümü yaşadık. Kuzey Atlantik İttifakı 4 nisan 1978'de 29'uncu yaşını tamamladı. Bu yıldönümü Türkiye'nin NATO üyeliğinin artık enine boyuna tartışıldığı ve toplumumuzda bu ortaklığın yararları konusunda çok ciddi kuşkuların doğduğu bir döneme rastlamıştır.

Kuzey Atlantik İttifakı İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, kapitalist dünyanın Sovyetler Birliği'ne karşı birleşmesinin ürünüdür. Kurucuları tarafından varlığı Birleşmiş Milletler Yasasının 51. maddesine dayandırılan bu örgüt için ilk girişimler Avrupa'dan geldi. 17 mart 1948'de Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında BM Yasasının 51. maddesi uyarınca bir ittifak anlaşması imzalandı. Amerikan Kongresi ise, 11 haziran 1948'de Senatör Vandenberg'in önerisini kabulle, Washington'un barış döneminde de bir ittifak anlaşması yapmasına karar verdi. Brüksel Anlaşmasını imzalayan dev-

let temsilcileri ABD arasında yapılan görüşmelerin sonunda 4 nisan 1949'da Washington'da Kuzey Atlantik İttifakı Anlaşması imzalandı. NATO kurulduğunda 12 üyeden oluşuyordu.

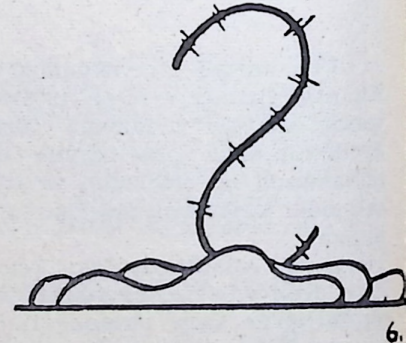
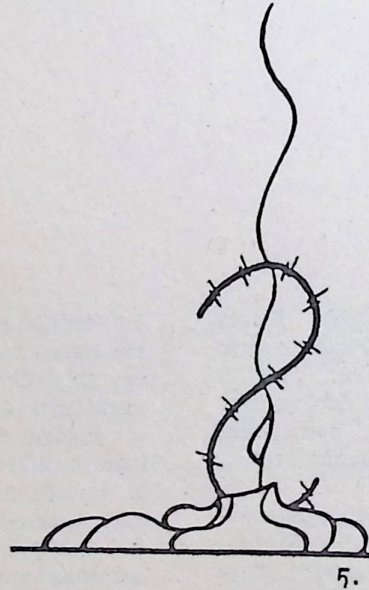
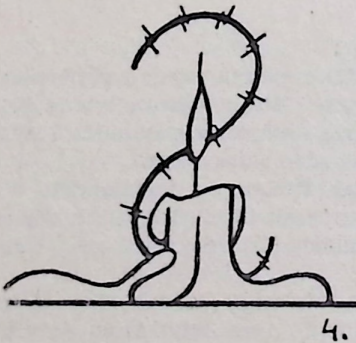
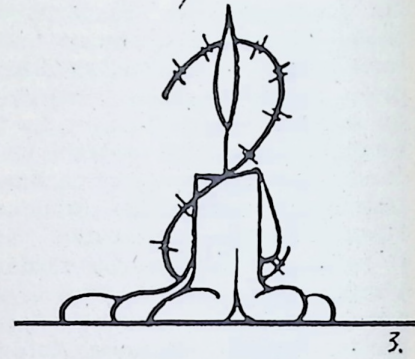
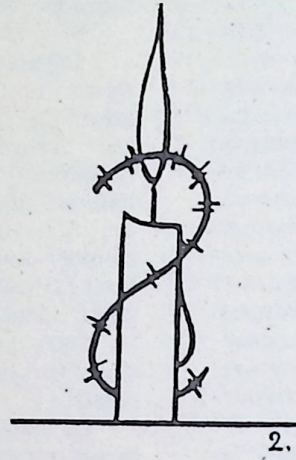
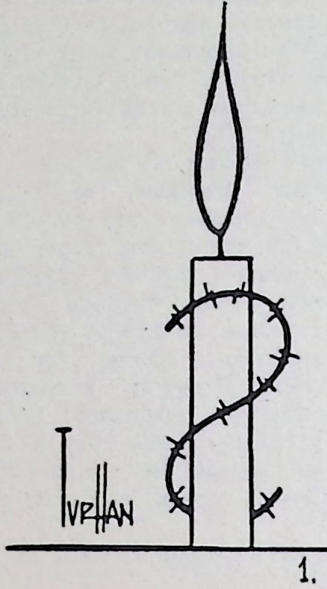
Kuzey Atlantik İttifakının imzalandığı dönem, soğuk savaşın başladığı, Türkiye'nin dış ve iç politikasını tümenden Batı doğrultusuna soktuğu dönemdir.

Ankara, Kuzey Atlantik İttifakı ile daha kurulduğunda ilgilendi. Aynı ilgiyi Atina da gösteriyordu. Ne var ki, örgütün kuruluşunun ertesi yılında, 1950'de yapılan başvuru olumlu sonuç vermedi. Üyeler Türkiye'yi aralarına almak istemediler. Kore Savaşına bu ortamda girildi ve Ankara NATO'ya katılabilmek için, Washington'dan sonra Kore'ye en fazla asker gönderen başkent oldu. Kore'de dökülen Türk kanları, NATO'ya girişimizin bedelidir.

Ne var ki, Mehmetçikler Kore'de can verirken, Türkiye'nin 1 ağustos 1950 tarihli ikinci

başvurusu da geri çevrildi. Üçüncü başvuru ABD'nin artık Türkiye ve Yunanistan'ı örgütte görmek istediği bir sıraya, 1951 yılına rastlar. Ancak bu kez Danimarka, Norveç ve Belçika'nın direnişleriyle karşılandı. Ankara bir kez daha

Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan'ın kurulaşa katılmalarına ilişkin protokol T.B.M.M. tarafından 18 şubat 1952 tarihinde 5886 sayılı kanunla onaylandı ve kanun hemen ertesi günü 19 şubat 1952 tarih

«İNSAN HAKLARI» GÜNÜ KUTLANDI

NATO'nun kapısından geri döndü. Çünkü örgütte yeni bir ülkenin katılması ancak üyelerin oybirliği ile sağlanabilirdi. Sonunda yine 1951 yılının eylül ayında Ottawa'da yapılan toplantıda Türkiye ve Yunanistan'ın Kuzey Atlantik İttifakına kabullerine oybirliği ile karar verildi.

ve 8038 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

Türkiye'nin NATO'ya girişinin ana etkeni olarak 1945 yılında Sovyetler Birliği'nin ülkemizle yönettiği istekler gösterilmiştir yıllar yılı.

Olaylara biraz yakından baktığımızda bu gerekçenin fazla geçerli olmadığını görürüz.

Sovyet istekleri 1945 tarihinde ortaya çıkmıştır. Oysa Ankara iktidarı daha İkinci Dünya Savaşı sona ermeden de Batı'ya yönelme eğilimini birçok olayla ve açıklıkla ortaya koymuştu.

Kaldı ki, 1945 yılında Sovyet isteklerine Türkiye Cumhuriyeti onuruna yakışır bir kararlılık-

mıştı.

Türkiye örgüte 1952 yılında girdi. 1953'de ise Sovyetler Birliği ülkemiz üzerinde hiç bir isteği olmadığını Ankara'ya resmen bildirdi. Ancak tüm bu gerçekler Ankara'nın uzun yıllar NATO'nun en sağlam kalelerinden biri görevini yüklenmesini engellemiştir.

Gerçek odur ki, Türkiye bir askeri ittifak olan NATO'ya egemen sınıfların ekonomik istekleri yüzünden girmiştir. Bu yolla özellikle ABD'nin «bol ve zengin yardımlarından» yararlanılmak istenmiştir.

Örgüte katılımımızdaki bu çarpıklık tüm üyeliğimiz sırasında sürdü ve Türk halkı NATO üyeliğini pahalıya ödedi. Bu gerçeklere rakamları ile birlikte yarın eğilelim...

II

Bu sütunlarda dün NATO'nun 29'uncu kuruluş yılını hatırlatmış, Türkiye'nin örgüte üyelik yolundaki çabalarından söz etmiştik. Artık ülkemiz 26 yıllık bir NATO üyesidir. Bu üyeliğin bize neler getirdiğini, karşılığında neler götürdüğünü zaman zaman düşünmek ve NATO karşısındaki tutumumuzu yeniden değerlendirmek kaçınılmaz bir görevdir.

Kuzey Atlantik İttifakına üyeliğimizin topyekûn bir savaş halinde ya da iki pakt arasındaki bölgesel bir savaşta ülkemizi baş hedeflerden biri haline getirdiğini artık bilmeyen görmeyen yok gibidir.

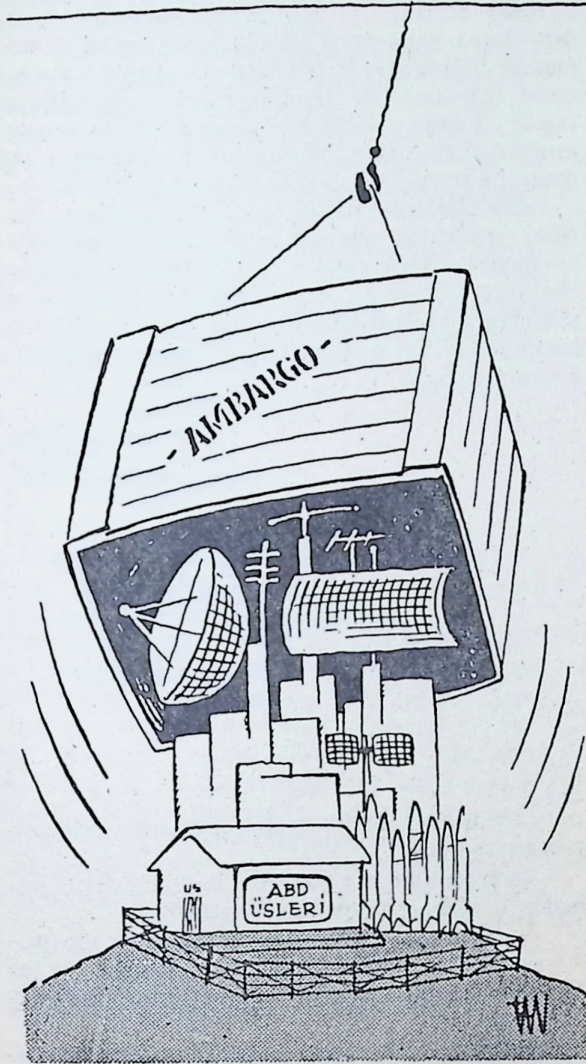
Yine bilinen gerçek. NATO'nun stratejisinin topyekûn karşılıktan, esnek karşılığa dönüşmesi, ittifakın kanat ülkelerinin durumunu yakından ilgilendirmekte ve onları yapılacağı varsayılan bir saldırı karşısında yeterince savunmadan yoksun kılmaktadır.

Üç yıldır ABD'nin ülkemize uyguladığı silah ambargosunun, 4 nisan 1949 tarihli Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşmasının en önemli maddelerinden biri olan 3. maddesini ülkemiz açısından geçersiz kıldığı, böylelikle Türkiye'nin NATO'ya karşı yüklendiği yükümlülüklerin yanısıra aynı örgüt tarafından silah araç ve gereçsiz bırakıldığı da biliniyor.

NATO'nun kendilerinin «hür dünya» diye adlandırdıkları, kapitalist dünyanın askeri aracı olduğu ve Türkiye'nin bu örgütün on bes üyesinin en yoksulu olduğu da herkesin bildiği gerçeklerden biri.

NATO'nun en yoksul üyesi Türkiye aynı zamanda ittifakın gücüne oranla en fazla yükümlülük yüklenen ve örgüte en ucuza gelen ülkesidir de.

Batı'nın önde gelen kapitalistlerinin savunma giderlerine harcadıkları paralar ile Türkiye'nin bu alandaki giderleri karşılaştırıldığında son derecede ilginç bir tablo ile karşılaşılacaktır. Örgüt üyelerinin ulusal gelirlerine oranla savun-

AMBARGO KALDIRILDI

la karşı koyarken, ABD ve İngiltere Ankara'nın yanında yer almak, Ankara'ya hiç değilse manevi bir destek sağlamak yolunu tutmadılar. İngiltere Türkiye'ye hiç bir destek sağlamadığı gibi, ABD bu işe karışmayacağını Edwing Wilson aracılığıyla Sovyetler'in Ankara'daki Büyükelçileri Winigradov'a bildirdi. Washington ayrıca Londra'yı da Türkiye'ye bu konuda destek olmaması için uyarmıştır.

Türkiye'nin örgüte üyelik için ilk başvurusu 1950 yılında olmuştu. 1945'den 1950'ye kadar geçen beş yıl içinde Sovyetler'in silah zoruyla isteklerini gerçekleştirme yolunu tutmayacakları ya da tutmaya cesaret edemeyecekleri anlaşıl-

ma harcamalarının tablosu şöyle:

ABD	% 5,9
F. Almanya	% 3,7
Fransa	% 2,0
İngiltere	% 4,9
İtalya	% 2,6
Kanada	% 2,2
Hollanda	% 3,6
Belçika	% 3,0
Norveç	% 3,1
Danimarka	% 2,2
Portekiz	% 6,0
Yunanistan	% 6,9
TÜRKİYE	% 9,0

İşte NATO'nun ulusal gelirimize yükü budur.

Ama NATO bize pahalıya otururken, biz NATO'ya pek ucuz gelmişizdir. Nitekim bindokuz-yüzaltmışlarda bir Amerikan askerinin yıllık maliyetinin 143.068 TL., bir Alman askerinin 85.993 TL., bir İngiliz askerinin ise, 71.664 TL. olmasına karşılık bir Türk erine yapılan yıllık masraf 6761 liraydı.

Türkiye ambargo uygulanmadığı, «yardımın»

normal sürdüğü dönemlerde de örgütün bu alandaki en talihsiz ülkesiydi. Örneğin 344.200 kişilik bir ordu besleyen İngiltere'ye 1946 - 1967 yılları arasında yapılan NATO yardımı 10,2 milyar dolar iken aynı dönemde çok daha yoksul olan, ama çok daha büyük bir ordu besleyen Türkiye'ye yapılan yardım 7,6 milyar dolarda kalmıştır.

Son yıllarda 40 milyonluk Türkiye'ye yardım olarak gönderilen bu miktara karşılık, 9 milyonluk Yunanistan'a gönderilen yardım 5 milyar dolar olmuştur. Bu rakamı nüfusa böldüğümüz zaman, Yunanistan'da kişi başına 555 dolar yardım düştüğü halde, Türkiye'de bu rakamın 140 dolar ile dörtte bir oranında kaldığı görülür.

Son günlerde, Kuzey Atlantik İttifakının kuruluş yıldönümü vesilesiyle duvarlarda «NATO'ya hayır» afişleri görülüyor. Yukarıda saydığımız gerçekler ve rakamlara bakınca, insanın bu afişlerdeki gerçeği kabul etmesi için sosyalist olmasına bile gerek olmadığını kolayca anlamak olasıdır sanırız.

Ali SIRMEN

5 - 6 Nisan

Enternasyonal milliyetçilik

Onceki günkü Cumhuriyet'te Yalçın Doğan'ın, üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken bir haberi yayınlandı. Haber, ABD'nin Türk Dışişlerine gönderdiği yazı ile ilgiliydi. Yazıda, Washington, Ankara'yı yabancı sermaye girişim alanlarının millileştirilmesine karşı uyarıyor, uluslararası bankaların kredilerini de kapsayacak boyutlara erişecek bir ekonomik ambargo uygulayabileceğini bildiriyordu. Washington'un Ankara'ya gönderdiği nota ya da mektup, Türk-Amerikan ilişkilerinin olumlu bir döneme girdiğini ileri sürenlere, ABD tarafından gönderilmiş tartışma götürmez bir yalanlamaydı. Bu işin bir yanı.

İşin öbür yanı ise daha da ilginç ve Sam Amca'nın yıllar yılı, yalnız Türkiye'de değil, birçok ülkede oynadığı oyunu cascavlak ortaya çıkarıyor.

Yıllardır Amerikan dümensuyunda gitme politikasının şampiyonluğunu yapanlar, bu tutumlarını milliyetçi bir gıysi altında gizlemeye çalışırlar. Onlara göre, Türkiye'yi ABD'ne bağlı kılan her davranışın ardındaki neden milliyetçiliktir.

— Türkiye, Kore'ye milliyetçi olduğu için asker gönderdi.

— Türkiye, çok milliyetçi çevrelerin çabasıyla NATO'ya girdi.

— Topraklarımız çok çok milliyetçilerin çabalarıyla nükleer üsler haline getirildi.

— Milliyetçi olduğumuz için AET'ye girdik.

— Milliyetçi olduğumuz için, BM'de yıllar yılı tüm ulusal kurtuluş hareketlerinin karşısına çıktık.

Bu garip, çok garip, uygulayamı kısa zamanda varlıklı kılan milliyetçilik politikası, garip bir çelişkiye dayanıyordu. Moskova proleter enternasyonalizminden yanaydı. Komünizm enternasyonalciydi. ABD kapitalizmin kalesi olduğuna göre, her alanda Moskova'nın karşı tezydi, yani Amerika milliyetçiydi ve tüm milliyetçi güçleri desteklerdi.

Bu çarpık düşüncenin ardında, sosyalizmin de çağdaş kapitalizmi de doğru dürüst bilmemenin hamlığıyla, çıkarları için vatani satmaya hazır, gerçekleri saptırmaya teşne olmanın çürümüşlüğü yatıyordu.

Ve ABD sözü geçen çevrelerin aracılığıyla, yıllar yılı bu kaba saba masalla uyuttu toplulukları. ABD'ne karşı çıkan enternasyonalciydiler, onlara kurşun sıkanlar, sokaklarda it gibi tepinip kurt gibi uluyanlar da milliyetçi.

Oysa, olaylara şöyle bir yakından bakanlar için ABD, milliyetçilik hareketlerine karşı olduğunu, sermaye enternasyonalizminin en büyük savunucusu ve jandarması olduğunu ortaya koyacak birçok girişimde bulunuyordu.

Nitekim, Amerika'nın, Dışişleri Bakanlığına gönderdiği yazı bu konuda hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak açıklık içindedir. Yazıdan bir bölümü birlikte dikkatle okuyalım:

«... Ancak bir kere yabancı sermaye yatırımları yapıldıktan sonra, hükümetler, MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİNİN ETKİSİ ALTINDA KALARAK, daha önce kurulmuş olan firmalara ve kuruluşlara farklı muamele yapmak yolunu tutarlarsa...» Yazının bundan sonrası karışmam ha! üslûbuyla tehditleri sıralıyor.

ABD açıkça Türkiye'ye «Sakin milliyetçi davranmaya kalkma!» demiştir. Yani Türkiye bir madenin işletilmesini, bir ekonomik girişim alanının kullanılıp işletilmesini, yalnızca kendi özel ya da devlet sermayesinin tekeli altına sokarsa, ABD bunu milliyetçi bir davranış olarak kabul edecek — ki haklıdır — ve önlemler alma yoluna gidecektir.

Washington'dan gelen yazı ilk örnek değildir.

Türkiye 1974 yazında kendi silahlarını ve ordusunu kendi ulusal politikası doğrultusunda kullandı. Bu da milliyetçi bir politikaydı. Karşılığını da silah ambargosu olarak gördü.

Gerçekte klasik Batı milliyetçiliğinin ekonomik kökenini bilenler için durum yadırgatıcı değildir. Ulusal burjuvazi için başlangıçta kalın gümrük duvarlarıyla korunan bir pazar düşüncesinin ürünüydü milliyetçilik. Dil birliği, din birliği, tarih birliği, ülkü birliği, birlikte yaşama isteği gibi klasik tanımlamalar aslında Batı milliyetçiliğinin üst yapısını oluşturuyordu.

Bugün Batı kapitalizmi ve özellikle ABD kapitalizmi yeni bir aşamaya girmiştir. Çokkuyruklu şirketler egemenliğinin döneminde, artık milliyetçilik hareketleri, gümrük duvarları, Amerikan politikasının baş karabasanlarından biri haline gelmiştir. Hele hele, yirminci yüzyılda ilk

örneğini Mustafa Kemal hareketinde gördüğümüz, emperyalizme başkaldıran mazlum uluslar milliyetçiliği ise mutlaka altilmesi gerekli bir düşüncedir ABD için. İşte bu yüzden, ABD ve çokkuyruklu şirketler milliyetçiliğin baş düşmanı olarak, bu akımları bastırmak amacıyla ellerinden geleni yaptılar.

Üstelik milliyetçi akımlara karşı savaşında ABD tek başına değildir. Onun askeri örgütlerinden biri de NATO'dur. Petrol üreten ülkelerin fiyatları istedikleri gibi saptamaları halinde, NATO'nun da olaya seyirci kalmayacağını, örgütün en yetkili kişileri, büyük petrol bunalımı sırasında, birçok kez açıklamışlar, müdahale politikasını desteklediklerini kesinlikle belirtmişlerdi.

Çarşamba günü Cumhuriyet Gazetesi'nin «Olayların Ardındaki Gerçek» sütununda, NATO Güney Avrupa Kuvvetleri Başkomutanı Amiral Harold Shear'ın Napoli'de kendisini ziyaret eden Türk gazetecilerine Amerikan üslerinin mutlaka açılması zorunluluğundan söz etmesi, «Üslerin kapalı olması bizim istihbarat çalışmalarımızı büyük ölçüde aksatmıştır» demesine dikkat çekiliyor ve bu konuşmanın ülkemizdeki NATO üssü ve Amerikan üssü ayrımının yapaylığını açık seçik ortaya koyduğu vurgulanıyordu.

Olaylar, ABD'nin ve NATO'nun sermaye enternasyonalizminin büyük savunucuları, savaşçıları olduğunu aralarında özlü bir ayrılık bulunmadığını, ortaya koyuyor. Bu gelişmelerin ışığında bakıldığında; ülkemizdeki yabancı üslerin de sermaye enternasyonalizminin üsleri olduğu ve milliyetçilik hareketleri de içinde bulunmak üzere bu düşünceye karşı çıkan her türlü eğilim ve güce yönelik bulunduğu en ufak bir tartışma götürmeyecek kadar belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor.

Üsler tartışmasının güncellik kazandığı bir dönemde bu gerçeği akıldan uzak tutmamakta büyük yarar vardır.

Aİ SİRMEN
2 Ekim

ABD'nin dış politikasında dönüm noktası

Beş batılı ülkenin Zaire'deki çarpışmalara fiilen müdahale kararının ardından Başkan Carter'in demeciyle başlayan ABD - Sovyet söz düellosu ve bu arada Washington - Pekin ilişkilerinde gözlenen hızlı ve yoğun gelişme, Carter yönetiminin dış politikadaki yeni yönelişle-

rinin ipuçlarını veriyor.

NATO Zirvesi ve Silahsızlanma Konferansı'nın «Sovyetler ve Küba'nın Afrika'daki maceracılığı»nın kınandığı forumlar haline dönüştürülmesi, SALT görüşmelerindeki tıkanma, Batı yanlısı Afrika ülkelerine askeri ve ekono-

mik yardım kararı, bu arada Çin Dışışleri Bakanı'nın beklenmedik Zaire yolculuğu ve yardım vaadi ile Çin'e askeri alanda da kullanılabilecek teknoloji ihracına izin veriş ve Washington - Pekin diplomatik ilişkilerinin 7-8 ay içinde kurulacağı yolundaki haberler arasında bir bağlantı kurulduğunda, ABD dış politikasında belirgin bir değişikliğin gerçekleşmekte olduğu izlenimi güçleniyor.

Carter yönetiminin çeşitli uluslararası sorunlara yeni yaklaşımları arasında kolaylıkla paralellikler kurulabiliyor ve son günlerde ABD dış politikasında atılan her yeni adım, «siyasal bir bütün»ü tamamlayıcı halkaları oluştururken, Başkan Carter'in Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski'nin adı da ön plana çıkıyor. ABD dış politikasında gözlenen yeni yönelişlerle birlikte, Beyaz Saray'da 1,5 yıldan beri süregelen Vance - Brzezinski çekişmesinin ilk raundu, Brzezinski ekibinin lehine sona ermiş oluyor ve Colombia Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarından kalma «Vitaminz» takma adlı, Polonya asıllı Brzezinski, Carter yönetiminin 1,5 yıldan beri zigzaglar çizen dış politikasına ağırlığını koymuş görünüyor.

Hızlı düşünen, çabuk konuşan ve hareket eden Brzezinski'nin, bu özelliğinden kaynaklanan bir diğer takma adı da «Zbig». Woody Woodpecker (ağaçkakan) lakabı ise kendisine, Başkan Carter'le günde ortalama 8 kez görüştüğü ve ona devamlı siyasal konularda «bir şeyler» anlattığı için yakıştırılmış.

Beyaz Saray'da «Sovyet düşmanı» ekibin lideri olan Zbigniew Brzezinski'nin ABD'nin dış politikasına yönelik görüşleri şöyle özetlenebilir:

● ABD'nin Sovyetler'e karşı izlediği politika sertleşmeli ve ikili ilişkilerde ödüllü davranılmamalı.

● Washington Pekin'e yaklaşarak, Moskova'yı çeşitli ikili ve uluslararası sorunlarda ödüne zorlamalı.

● Sovyetler dışındaki sosyalist blok ülkeleriyle ikili ilişkiler yoğunlaştırılmalı ve Brzezinski'nin deyimliyle «ABD'den Doğu Avrupa'ya giden yolun Moskova'dan geçmek zorunda olmadığı» kanıtlanmış olmalı.

● ABD ile Sovyetler arasındaki detant politikasına bu denli önem vermek yerine, kapitalist blokun lider ülkeleriyle ilişkiler geliştirilmeli. Brzezinski tarafından geliştirilen ve «trilateral doktrin» diye adlandırılan bu görüş, ABD - Batı Avrupa - Japonya ittifakını temel alıyor.

● Güneydoğu Asya, Ortadoğu, Siyah Afrika ve Latin Amerika'da, gerektiğinde ABD'nin «yükümlülükleri»ni üstlenebilecek bölgesel güçler oluşturulmalı (Suudi Arabistan örneği gibi.)

DİPLOMATİK GELİŞMELER

ABD dış politikasında «Brzezinski ekolu» yönündeki kayış, Carter yönetimi yetkililerinin

NATO Zirvesi ve Silahsızlanma Konferanslarını amaçlarından saptırarak Sovyet aleyhtarı propaganda forumlarına dönüştürmeleriyle açığa çıktı. Ancak daha sonra hızla gelişen diplomatik olaylar, ABD dış politikasındaki yeni yönelişlere ilişkin ilk kıvılcımın Brzezinski'nin Çin gezisinde ateşlendiğinin ipuçlarını veriyordu. Hatta bu yöndeki ilk belirt, belki de Dışışleri Bakanı Vance'in 6 aylık engellemesinden sonra Carter yönetiminin Brzezinski'yi Çin'e gönderme yolunda karar almasıydı.

Çin dönüşünde Sovyetler'e sert bir eleştiri yönelten Ulusal Güvenlik Danışmanı, «Moskova'yı Afrika'da detantı zedeleyici miyop deneylere» girismekle suçladı. Bu arada ABD ve Fransa'nın önderliğinde Paris'te toplanan 5 NATO üyesi ülke temsilcileri, «Sovyet ve Küba mace-racılığına karşı» Afrika'daki silahlı çatışmalara askeri ve ekonomik müdahale kararı aldılar. Karara ilişkin tepkiler sürerken, Silahsızlanma Konferansı nedeniyle New York'ta bulunan Çin Dışışleri Bakanı Huang Hua, ABD'li yetkililerle görüştüktan sonra Konferans çalışmalarını yarıda keserek Zaire'ye beklenmedik bir destek ziyareti yaptı. Siyah Afrika'yı ziyaret eden ilk Çinli yönetici sıfatıyla Zaire'ye giden Hua, Mobutu yönetimine Batılı ülkelerin paralelinde yardım vaadine kulundu. Aynı günlerde ABD'de önemli bir siyasal demec veren Başkan Carter, «Moskova ABD ile olan ilişkilerinde çatışma, ya da işbirliği arasında bir seçim yapsın. Biz ikisini de karşılamaya hazırız» diyerek kapitalist ülkelerle sosyalist ülkeler ve onlara yakın devletler arasındaki söz düellosunu başlat-tı.

Carter'in bu demecine Sovyetler'den «bizim silahsızlanma ve dünyada sürekli barışın sağlanması için mücadele ettiğimizi herkes biliyor. Sovyetler'le çatışma ya da işbirliği arasında bir seçim yapması gerekenler, gerçekte ABD'deki egemen çevrelerdir» yolcu bir yanıt geldi. Bir yanda ABD-Sovyet söz düellosunun çerçevesi üçüncü ülkelerin katılımıyla genişlerken, Beyaz Saray kaynaklı haberlerde Carter yönetiminin Çin'e askeri alanda da kullanılabilecek teknoloji ihracına izin verdiği bildiriliyordu. Sovyetler'e ihracı kesinlikle yasak olan söz konusu teknolojinin, Çin'e satılması yolunda Pekinli yöneticilerden gelen istek, daha bir ay önce Pentagon tarafından reddedilmişti.

Bu haberin niteliği ve siyasal ağırlığına ilişkin yorumlar sürerken bir Japon gazetesi ABD-Çin diplomatik ilişkilerinin 1979 yılı Ocak ayında kurulacağını ve ilişkilerin normalleşmesini engelleyen Taiwan sorunu konusunda Amerika'nın bazı önemli ödüllere hazır olduğunu yazdı.

Meral TAMER

16 Haziran

Halkın Tapınağı

6. Eylül 1620 günü, adı bir umudu dile getiren küçük, ama tarihe geçecek bir gemi, Southampton limanından demir alıp açık denize çıkıyordu. May flower (Mayıs çiçeği) Pres-piteren mezhebinin bir dalı olan ve baskıdan kaçan İngiliz püretinlerini yeni dünyaya, yeni umutlara götürmek üzere yelken açmıştı. Yolculuk uzun sürdü, zor geçti, ama sonunda Southampton'dan yola çıkan insanlar, amaçladıkları umuda vardılar. Yeni İngiltere'de, Plymouth'da, kendi içine kapanık, sert yaşam koşulları içinde çabalayan, demokratik bir toplum kurdular. Kısa ama ilginç Amerikan tarihinde May flower ve onunla bu yeni ülkeye göçenlerin öyküsü önemli yer tutar.

Olaydan 347 yıl sonra, ABD'nin Kaliforniya kentinden 1000 kişilik bir katile bu kez Guyana'ya doğru yola çıkıyordu. Bunlar «Halkın Tapınağı» mezhebinin üyeleriydiler. Gerçi kendilerine bir baskı yapılmamıştı ama, «peygamberleri» Jim Jones'in adı evli bir kadın ile maceraya karışmış ve olayın ürünü bir de yasa dışı çocuk olmuştu. 1977 yılında İsa - Meryem - Tanrı olayını bir kez daha yinelemek olanağı bulunmadığından, Jones müminleri ile birlikte Guyana'da binlerce hektarlık araziye göçmek zorunda kalmıştı.

Ne yazık ki, ikinci göç öyküsünün sonucu birincisinininki kadar parlak olmadı. İçinde bulunduğumuz hafta, 700'den fazla insanın olağandışı ölümüyle sonuçlandı.

Olay geçen haftanın sonunda dünya basınına yansıdı. Kaituma Havaalanında, 18 Kasım günü Kaliforniya bölgesi senatörlerinden Leo Ryan ve üç gazeteci, «Halkın Tapınağı» mezhebinin önde gelenlerinden biri tarafından vuruldu. Senatör, Jim Jones'in mezhebi ile ilgili söylentileri soruşturmak için Guyana'ya uçmuştu, ülkesine dönüşte raporunu hazırlayacaktı. Cınayet büyük yankılar uyandırdı. Katil, Guyana yetkililerince yakalandı.

Ama gerçek bomba iki gün sonra patlayacak «peygamber» Jones'in adını taşıyan Jonestown'da (gerçekte bir kent değil, küçük bir köydür) «Halkın Tapınağı»nın 409 mümininin cesetleri bulunacaktı. İlk açıklamada bu insanların tümünün kendi istekleri ve kendi elleriyle yaşamlarına son verdikleri ileri sürülecekti. Önceki gün gelen haberler ise ölü sayısının 700'ün üstünde olduğunu bildiriyordu.

Şimdi biraz gerilere, 1954 yılına dönelim: Jim Jones, damarlarında kıvılcıllı kanı da taşıdığını ileri süren melez bir Amerikalıdır. O yıl üniversitenin eğitim bölümünü bitirmiştir. Yaşama atılır atılmaz da Indiana'da Halkın Tapınağı mezhebinin kurar. Önder Jones tüm ırk-

ların birliğini amaçladığı mezhebiyle Ku - Klux Klan çetesinin etkin olduğu Indiana'dan ayrılacak, gelip Kaliforniya'ya yerleşecektir. 200' den fazla mezhep ve tarikatın, adının telefon rehberinde bulunduğu (rehbere geçmeyenlerin sayısı hakkında basında kesin bir bilgi yok) ABD'de bu gibi girişimlerin en zengin olduğu bölgedir Kaliforniya. 1961'den skandalın patlak verdiği 1977'ye kadar Halkın Tapınağı mezhebi Kaliforniya bölgesinde çalıştı. Bay Jim Jones, bu süre içinde önemli görevler yüklendi, 10 kadar üye topladı, geçen yıl da Guyana'da binlerce hektarlık arazi üzerine göçtü ve bin kadar kendini izleyen inanmış ile burada kendi adıyla anılan Jonestown'u kurdu. Olaylar Kasımın ikinci yarısında hiç beklenmeyen şekilde gelişti. Senatör Ryan, Guyana'ya geldi. Gerisi herkesçe biliniyor.

Sonu herkesçe bilinen, hemen hergün gazetelerde, ekranlarda anlatılan öykünün son derece ilginç yanları var. Bay Jones'in 11 yıl önce evlendiği şu sırada 29 yaşında olan karısı Marcelline, kocasının dindar olmadığını, son zamanlara kadar Mao Çe Tung'a hayran olduğunu, halkın geçersiz inanışlarından kurtulması için, yerine yeni bir şey koymayı düşündüğünü, bunun din olduğuna karar verdiğini ve asıl amacının Guyana'da Marksist bir toplum yaratmak olduğunu söyledi geçen yıl. Ancak öykünün, açıklamayla bağdaşmayan yönleri var. Peygamber Jones — ki ölmeden önce Tanrı olmuştu — ardında 10 milyon dolardan fazla servet bıraktı. Üstelik bu Marksist peygamber sonra Tanrı, San Francisco Belediye Başkanının desteğiyle konut işlerinin başına getirildi. Jimmy Carter'in seçim kampanyası sırasında Tanrının Tapınağı mezhebi üyeleri şimdiki Başkan yararına kampanyaya katıldılar. Son günlerde açıklanan belgeler Jones'i destekleyenler arasında Başkan Yardımcısı Walter Mondale, Sağlık Bakanı Joseph Califano, Renkli İnsanların İlerlemesi Komitesi, eski Başkanı Roy Wilkins ve San Francisco Belediye Başkanı Moscone gibi kişilerin de bulunduğu ortaya çıktı.

Senatör Ryan'ın Jonestown'a gitmesi ise, işkence söylentilerini araştırmak amacının güdüyordu. Olaylardan sonra mezhep üyelerinin bir bölümü bu söylentileri doğruladılar. Üstelik Jones'in oğlu son zamanlarda tanrılığını ilan eden babasının kansere yakalanmış olduğunu ve bir süredir de uyuşturucu madde kullandığını açıkladı.

Jim Jones ve kendisini Guyana yolculuğunda izleyenlerin çoğu ölmüş bulunan inanmışlarının, inanılmaz görünen kısa öyküsü bu. Öykü öylesine karışık, öylesine çağ ve akıl dışı ki, ilk

duyduklarında bir çok kişi olaya inanamadı, inananlar da ne olduğunu bir türlü kavrayamadılar. Gerçekten, Belediye Başkanları, Marx, Başkan Yardımcısı Mondale, binlerce dönümlük arazi, satın alınmış bir sinagog, Mao Çe Tung, bir zina öyküsü, bir senatörün ölümü ile yedi-yüzden fazla kişinin, hâlâ tam aydınlığa çıkamamış ölümlerinin öyküsü öylesine karıştı ki, değme şeytanca hazırlanmış polis romanı, bu olayın yanında saf birer çocuk öyküsü kertesine düşüyordu.

Gerçekte olay yalnızca bu yönüyle değil, toplumsal yönüyle de son derece ilgi çekici, ilgi çekici ne demek, tüyler ürpertici nitelikteydi.

Olayın akla getirdiği soruları da yarın hep birlikte ele alalım.

SORULAR.. SORULAR..

Dün bu sütunlarda son günlerin en büyük karabasalarından birinden, Walter Mondale ile Marx'ın, Joseph Califano ile Mao Çe Tung'un, 10 milyon dolar ile satın alınan sinagogun, Guyana'nın Kuzeyindeki anakronik Ütopya adasının, kendisini Tanrı ilân eden ama aynı zamanda San Fransisco'nun Konut İşleri Müdürlüğünü yapan Jim Jones'ın birbirine karıştığı, en şeytanca düşünülmüş polis romanlarını bile saf çocuk öyküsü kertesine indiren bir olaydan söz etmiştik.

Halkın Tapınağı mezhebi olayı sonunda ölenlerin sayısı 900'e yükseldi. Bunların kaçının zorla, kaçının isteyerek siyanürlü suyu içtikleri, kaçının vurularak öldürüldüğü henüz belirlenebilmiş değil.

Son yılların en büyük karabasası olan olay bir çok soruyu da birlikte getiriyor.

Nasıl oluyor da, «Halkın Tapınağı» mezhebinin önderi kendi deyişiyle peygamberi ve sonra da Tanrısı olan Jim Jones, Guyana'da topraklar edinerek oraya yerleşmede bir çok önemli Amerikan politikacısının yardımını, hattâ desteğini sağlayabiliyordu?

Gerçi mezhebin varlığına göz yumulması da ilk bakışta garip görünüyor. İnsanların böylesine akıl almaz öykülere kapılıp, varlıklarından, kişiliklerinden ve canlarından olmaları da ilk bakışta kolay kabul edilebilecek bir olay olarak yorumlanabilir. Ancak ABD'de mezheplerin çok yaygın olduğu bilinen bir gerçek. Olaya bir açıdan bakınca inanç özgürlüğünün yansıması olarak görülüyor kaçınılmaz olarak. Bu alanda alınacak, ilk bakışta haklı gibi görünen önlemler giderek özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açabilir.

Ne var ki, mezhep sorunu ABD'de başka açılardan ortaya çıkıyor. Bu kuruluşların vergi kaçırmada kullanıldığı bilinen bir gerçek. Çünkü bu gibi din kurumları vergi dışında kalmaktadır. Ayrıca, mezheplerin girişimleri anlaşılmaz bir nedenle, normal kuruluşlara göre daha büyük hoşgörüyle karşılanmakta, polis bu

gibi alanlardaki kontrolü sınırlı kalmaktadır. Orneğin mezhep kisvesi altında esrar partileri düzenlemek kolay olmaktadır.

Konunun en ilginç yanı, Jim Jones'ın hem de kendini peygamber ve tanrı ilan ettiği bir dönemde, «Gökyüzünün ve yeryüzünün yaratıcısı» olduğunu ileri süren bir kişinin San Francisco konut komisyonunun başkanlığına getirilmesidir.

Nasıl olur da, Başkan Carter'ın seçim kampanyasını destekleyenler arasında Tanrının Mezhebi üyeleri bulunur?

Haydi yukarıdaki olaya raslantı diyelim. Ya Başkan Yardımcısı Walter Mondale'in Kaliforniya'ya gelişinde özel uçağında kabul edilen hatırlı kişilerin arasında Jim Jones'un bulunmasına ne buyrulur?

Açıkça görülüyor ki, ABD'nin ve Kaliforniya'nın sorumluluk mevkiinde bulunan kişileri, bölgedeki oyların % 20'sini kontrolunda tuttuğunu ileri süren bu şarlatanın girişimlerine politik çıkarları dolayısıyla göz yummuşlar, hatta ona arka çıkmak zorunluğunu bile duymuşlardır.

Bütün bunlardan daha önemlisi ise, yirminci yüzyılın ikinci yarısında ABD gibi iletişim olanaklarının doruğuna vardığı, ulusal gelirin yüksek olduğu bir ülkede, Jim Jones gibi bir şarlatanın peygamberliğine, tanrılığına ya da önderliğine inanan 10.000 kişinin çıkmış olması, bunların bir bölümünün mallarını Jones'a sömürmeleri, bir bölümünün ise bu yolda canlarından da olmalarıdır.

İşte asıl üstüne eğilinmesi gereken sorun budur. Nasıl olur da ABD gibi bir ülkenin yalnızca Kaliforniya bölgesinde 10.000 kişi böyle bir çılgınlığın peşinden gidebilir. Tüm olanakları sağladığını söyleyen bir toplumda hangi bozukluk insanları böylesi mistik çılgınlıkların kucağına atmaktadır? Bu soru çözülmedikçe ABD'de isterse değişik şekillerde olsun, daha bir çok Jim Jones çıkacaktır.

Jones'un Tanrıya inanmaz bir kişi olduğu, insanları din afyonundan kurtarmak için yine din yolunu seçtiği gerçekte, sosyalist bir topluluk yaratmak istediği savlarına gelince, bunları ciddiye almaya olanak yoktur. Jim Jones'un şarlatan, sadist bir manyak, hırsız bir dalavereci olduğunu olaylar kanıtlamıştır.

«Peygamberin» Mao hayranlığını, onun yolunda ilerlediği sözlerini de ciddiye almak olanak dışıdır. Ne var ki, bu konuda Jim Jones yalnız değildir. Mao'nun düşüncelerinden hareket ettiğini ileri sürerek, toplumlara Jim Jones'lar kadar, hatta onlardan çok zarar veren o kadar çok kişi dünyanın o kadar çok yerinde ve hatta ülkemizde bile var ki.

Ali SİRMEN

26 - 27 Kasım

Almanya'daki çeşitli sol akımlar

Bir milyon üyesiyle dünyanın en büyük Sosyal Demokrat Partisi olan Bonn Hükümeti'nin büyük koalisyon ortağı SPD içinde bir süredir parçalanma eğilimleri var. Bir süre önce «sol görüşleri»nden ötürü ağır eleştirilere uğrayan ve parti içindeki bütün görevlerinden istifa zorunda bırakılan parlamenter Jochen Steffen (Kızıl Jochen!), artık SPD içinde «Sosyalistlerle sosyalist olmayanların ayrılması zamanının geldiği» kanısında.

Jochen Steffen'in, Bonn Parlamentosunda bile istifasını isteyen ve SPD'ye egemen olan sağcı güçler, ondan önce de parti gençlik örgütü olan «genç sosyalistler» JÜSO'ların Genel Başkanı Klaus-Uwe Benneter'i yerinden ve SPD üyeliğinden uzaklaştırmışlardı. Kısa süre önce sonuçlanan JÜSO kurultayı sonunda Genel Başkanlık görevine seçilen genç hukukçu Gerhard Schröder ise, kovulan Başkan Klaus-Uwe Benneter ile siyasal görüş açısından aralarında hiç bir fark olmadığını söyleyerek genel merkeze ilk anda meydan okumaktan kaçınmadı. Kısacası SPD içinde bir sağ-sol çatışmasının bütün şiddetiyle sürdüğü bir gerçek.

Yine bir başka gerçek de, Federal Almanya'da bir Sosyalist Parti bulunmaması. Bunun sonucu olarak 30 yıllık Federal Almanya tarihi boyunca sosyalistler, SPD içinde kendilerine iyi kötü bir yer tutma savaşı vermişlerdir. Bu garip durumun artık daha uzun süre yürümeyeceği yolunda ipuçları var. Üstelik Federal Almanya Adenauer döneminde yıllar boyu komünizmi yasa dışı sayan tek Batı Avrupa ülkesi de olduğundan, bu ülkenin sol yelpazesi ilginç görünüşler arzeder.

Jochen Steffen'in kanısınca Federal Almanya için, siyasal sağlık yönünden yaşamsal önem taşıyacak olan bir Sosyalist Parti (komünist değil), gelecek seçimlerde 1,5 ile 3 milyon arasında oy toplama şansına sahip olacaktır. Yeter ki en az seçimlerden iki yıl önce, yani 1978 içinde, çalışmalarına başlayabilsin... Yine Steffen'in görüşünce bir milyon SPD üyesinden en az yüzde kırk kadarı, açık seçik bir sosyalist politikadan yanadır.

Büyük koalisyon kanadı Sosyal Demokrat Parti (SPD) ile küçük ortağı Hür Demokrat Parti (FDP) arasındaki işbirliğinin sona erecek gibi görüldüğü ve FDP'nin, geleneksel huyu uyarınca bir süredir, muhalefetteki Hristiyan Demokrat Birlik (CDU) ile flört etmeğe başladığı bir sırada, Federal Almanya'daki sol kesimin hangi dilimlerden oluştuğunu incelemek ilginç olsa gerektir.

SOSYALİSTLER

Çekirdeği Offenbach kentindeki Sosyalist Büro olan geleceğin Sosyalist Partisi, Jochen Steffen'in kanısınca «altmış yetmiş kişilik bir grupla Bonn Parlamentosuna girince SPD ile işbirliğine giderek, bir koalisyon kurmalı ve politikasını böylece etkin biçimde yürütmelidir.»

Hristiyan Demokrat Birlik (CDU)'nun sağ kanadını oluşturan Bavyera'daki Hristiyan Sosyal Birlik (CSU) da, eğer ana partiden kopup örgütünü tüm Federal Almanya'ya yayarsa, sonunda CDU ile böyle bir koalisyon tasarlamak-tadır. Şimdiye değin CSU, tüm Batı Almanya'da yandaşları olduğu halde, bu kopmayı gerçekleştirmemiş, CDU'nun tepesinde bir demokles kılıcı gibi sallanmayı yeğ tutmuştur. Yani CSU'nun Bavyera dışındaki yandaşları, ister istemez CDU'ya, CDU'nun Bavyera'daki yandaşlarıysa ister istemez CSU'ya oy vermişlerdir.

Eğer sağda ve solda bölünmeler gerçekleşirse, önümüzdeki 1980-84 yasama döneminde Bonn Parlamentosunda beş parti temsil edilebilecektir.

Sosyalistlerin siyasal görüşleriye şöyle özetlenebilir: SPD yönetiminin şimdi yaptığı gibi devlet, başlı başına bir amaç olmaktan çıkarılmalı, bireylerin mutlu kılınması için bir araca dönüştürülmelidir. SPD yönetiminin şimdi yaptığı gibi devlet, bütün varlık sebebini, büyük sermayenin keyfini yerine getirmekte görmemeli, tam tersine, büyük sermayenin etkinliğini azaltmak için stratejiler geliştirmelidir. Batı Alman toplumu, çok zengin ve güçlü bir toplum olduğundan, geri kalmış ülkelerin aksine, sermayeyi gerçekten sosyal kanallara yöneltmek için gerçek bir şansa sahiptir.

Ayrıcalıklar kaldırılmalı, tabandan gelen sürekli ve gerçek demokratik düzen kurulmalıdır.

Kısacası devlet, bireylerin özgürlük ve bağımsızlığa kavuşması için işlemelidir.

KOMÜNİST PARTİ

Alman Komünist Partisi (DKP) bugün, dün olduğu gibi, Doğu Alman Sosyalist Birlik Partisi SED'nin sadık bir şubesi durumundadır. SED de Moskovanın etkisinde olduğundan DKP'nin gerçek bir siyasal işlevde bulunması olanaksız görünmektedir 40 bin kadar üyesi vardır. Doğu Almanya'dan önemli maddi destek görmektedir. Tüm sağa kayma eğilimlerine rağmen açık ve demokratik bir toplum olma niteliklerini hâlâ geniş ölçüde koruyan Batı Alman toplumunda, DKP'nin dogmatik tezleri, özellikle genç kuşaklara çok şey söylememektedir.

Bu bakımdan DKP, genel seçimlerde binde bir-
kaç oranını aşamamaktadır.

K - GRUPLARI

Genellikle «Maocu» olarak anılan ve kendi-
lerine zaman zaman «Yeni Sol» da denilen aşırı
sol grupların gerçek sayısını kestirmek, gizli
istihbarat örgütleri için bile kolay olmasa ge-
rektir. Bunlara komünist sözcüğünün ilk har-
finden kısaltma olarak «K Grupları» da denil-
mektedir.

Tarihteki «Dokuz Oğuz — On Uygurlar» gi-
bi kendi aralarında sayısız «avul» ve «oba»lara
ayrılırlar.

En küçük birimleri de dahil olmak üzere
kendilerinden başka bütün sol hareketlere dış
bilerler. Can düşmanları ise. «Sovyet emperya-
lizminin uşakları» olan DKP'lilerdir. Çoğu,
DKP ile en ufak bir işbirliğine girmektense,
Nazileri yeğ tutacak kadar gözü kararmış genç-
lerdir. Aralarından en önemlileri şunlardır:

● KBD (Almanya'nın Komünist Partisi)

● KPD/ML (Almanya'nın Komünist Par-
tisi / Marksist - Leninist)

● KBW (Batı Almanya'nın Komünist Bir-
liği)

● KB (Komünist Birlik)

Bu örgütler, üyelerinden ayda 5 Markla 30
Mark arasında ödenti almaktadırlar. «Anaya-
sa'yı Koruma Örgütü», üye sayısını çeşitli ör-
gütler için 800 ile 2.600 arasında tahmin etmek-
te, ama bazıları için (Örneğin KB için) tahmin-
lerde bulunmakta, o da aciz kalmaktadır. Fa-
kat KB'nin haftalık organı olan «Arbeiter-
kampf» (İşçi Savaşımı) dergisinin net satışı 25
bin dolayındadır.

K Grupları arasında en militanı olan
-KBW- ise üyelerinden ayda 30'ar Mark almak-
tadır. Ayrıca bütün bu gruplar, aylık geliri be-
lirli bir düzeyi, örneğin 1.500 Mark'ı geçen yol-
daşlarından ek kesintiler de istemektedirler.
Böylece parti görevlilerinin, ayda 750 Markla
1.800 Mark arasında değişen net aylıkları da
finans edilmektedir. Ama bunun dışında örne-
ğin KBW geçen nisan ayında, Frankfurt'un
Westend semtindeki 100'den fazla odalı bir iş
hanını, «Devrim Sarayı» olarak 2.7 milyon
Mark'a satın alabilmiş ve parayı peşin olarak,
hem de banka kredisi olmaksızın masanın üstü-
ne sayabilmiştir.

KARŞILIKLI «İLTİFATLAR»...

Bu örgütlerin, kendi yayın organlarında bir-
birlerine savurdıkları iltifatlar, yılanı deliğin-
den çıkaracak denli «tath dilli»dir:

● KB, KBD/ML hakkında: «Hainler...»

● KPD/ML, KB hakkında: «Gerzekler ve
zevzekler...»

● KBW, KB hakkında: «Eyyam efendile-
ri...»

● KB, KPD hakkında: «Müdafaa-i Vatanı-
ye Cemiyeti...»

● KB, KBW hakkında: «Beyni sulanmış-
lar...»

K Grupları'nın «dertleri» de bir değil, bini
aşkındır. Gelişigüzel bir seçme yapılacak olursa
ilk göze çarpanlardan bazıları:

● Acaba işçi sınıfının en büyük düşmanı
gerçekten Sovyetler Birliği midir ve bu bakı-
mdan yurtseverce bir savunma savaşı için Fede-
ral Almanya Ordusu «Bundeswehr» desteklenme-
li midir? (KPD'nin derdi)...

● Acaba bir savaş durumunda ilk önce
Batı Alman burjuvazisi ve onun yordakçısı olan
«Bundeswehr»e karşı saldırıya geçmek mi uy-
gun olur? (KBW'nin derdi)...

● Acaba en uygunu üç cepheli bir sava-
şa girişmek ve aynı anda hem Bonn emperya-
lizmini, hem Moskova sosyal emperyalizmini ve
hem de Amerikan emperyalizmini canevinden
vurmak mıdır? (KDP/ML'nin derdi)...

● Acaba «Sovyetler Birliği'nin sosyal em-
peryalizmi» yolundaki Çin tezi yanlış mı? (KB'
nin derdi)...

MAOCU KONT

Ote yandan Uzakdoğu'daki «yoldaş» yöne-
timler de K Grupları'na gereken «ilgiyi» pek
göstermemekte ve Federal Almanya'daki aşırı
sağcı politikacıları, Sovyetler Birliği'ne karşı da-
ha etkin oldukları gerekçesiyle, yeğ tutmakta-
dırlar.

Bu yüzden, örneğin KPD'yi bir ara destek-
leyen Rahde Kontu Herrmann bile zor durum-
lara düşmüştür:

KPD Politbüro üyesi Jürgen Horlemann,
Kuzey Kore'yi ziyaretten döndüğü günlerde,
Rohde Kontu Hermann'ın Batı Berlin'deki vil-
lasında bir politbüro oturumu düzenlemiş ve bu
arada Kuzey Kore'den gelen «hatıra fotoğrafları»
açılmıştır. Ancak bu fotoğraflarda Kuzey
Koreli yoldaşların, «yanılmaz önder» Kim İl
Sung ile yoldaş Horlemann'ın birlikte verdik-
leri pozlar üzerinde biraz oynadıkları ve yoldaş
Horlemann'ı rötüş ederek sildikleri ortaya çı-
kınca, bundan derin bir acı ve öfkeye kapılan
yoldaş Horlemann, aslında yeşillaycı olmasına
rağmen, can düşmanı olan Sovyetler'in ulusal
içkisine saldırmış ve ard arda birkaç kadehi
yuvarlayıp kont hazretlerinin değerli Acem ha-
lısı üstüne kusunca politbüro oturumuna derhal
ara verilmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu
olay üzerine Rohde kontu Herrmann'ın Maocu-
luktan caydığı yolundaki söylentiler, gitgide
yoğunluk kazanmaktadır.

K Grupları'ndan KPD/ML içindeki kabarık
sayıda Türk yurttaşı olan Kürt milliyetçisi de
bulunmaktadır. Türkiye'den koparılabilecek geniş
bir toprak parçası üzerinde bağımsız bir Kürt
devleti kurulması amacını güden bu kimseler
bugün Federal Almanya'nın aşağı yukarı her
büyük kentinin duvarlarına Türkçe ve Alman-
ca olarak iki dilde sloganlarını yazmaktadırlar.

Bunlardan bazıları:

● Kahrolsun Türk sömürgeciliği...

● Yaşasın bağımsız Kürt devleti...

● Halklara özgürlük...

WİLLY BRANDT VE SPD

Özellikle Fransa ve İtalya'da Komünistlerle Sosyalistlerin iktidara geçmeğe hazırlan-dıkları şu günlerde, Batı Avrupa siyasal sahne-sinde yer yüzünün en büyük Sosyal Demokrat Partisi olan SPD'nin, kendi solundaki Sol'a kar-şı tutumu, özel bir önem kazanmaktadır.

Bu konuda SPD'nin resmi görüşleri şu sa-tırlarla ifade edilmektedir:

«Bonn'daki Sosyal - Liberal koalisyon ile bu koalisyon tarafından izlenen yumuşama ve barışı etkin biçimde güvenlik altına alma po-litikası başlarken SPD yönetimi şu gerçeği be-lirtmişti:

Devletler arasında barış içinde yanyana va-rolmak başka şeydir, çeşitli komünist partiler ve ideolojiler ile düşünsel çatışma başka şey-dir.

Böylece, Doğu Avrupa'nın Komünist rejim-leriyle işbirliği, silahsızlanma ve barışı aktif biçimde güvenlik altına almakla, Federal Alman-ya'daki çeşitli komünist gruplar ve SPD arası-na bir çizgi çekmek, birbirleriyle çelişen bir davranış değildir. Yumuşama politikasının ön koşulu, araya dünya görüşlerindeki sınırı çiz-mektir.»

SPD Genel Başkanı Willy Brandt ise aynı konuda şunları yazmaktadır:

«İdeolojik ko-egzistans (bir arada yaşama) ne bizim tarafımızdan ilan edilmiştir, ne de iktidarda bulunan komünistlerce... Her iki taraf da bunu, gerek gerçekleri gördükleri, gerekse tarihsel deneyimleri dolayısıyla reddetmektedir-ler.

Bu alanda karmaşık öğelerden birini, her türlü farklarına rağmen topluca Avrupa Komü-nizmi denilen akım oluşturmaktadır. Edindiği-miz deneyimlere dayanarak ve Komünistlerin uzun yıllar demokratik sosyalizmi baş düşman-ları bellediklerinin, hatta onunla savaşmak uğ-runu gerici güçlerle bile işbirliği ettiklerinin bi-linci içerisinde, biz Sosyal Demokratlar, bu ge-lişmeyi büyük bir ilgi, dikkat ve şüpheyle izle-mekteyiz. Başka ülkelerdeki dost Sosyal De-mokrat yahut Demokratik Sosyalist partilerin verecekleri kararlara karışarak haddini bilmez-

lik etmek niyetinde değiliz. Ancak o kardeş partilerle görüş birliği içinde bulunduğumuz şu nokta var:

Doğrudan doğruya seçilmiş bir Avrupa Par-lamentosunda, biz Sosyal Demokratlar, yani Demokratik Sosyalistler için, karışma olmaksı-zın ancak tek bir Meclis Grubu oluşturulabilir. Ama herkes bilmelidir ki bizim tarafın Avru-pa'sında, Avrupa Demokrasisi'nin tüm önemli ve gelişkin güçlerine yer olmalıdır ve kimse te-kelcilik iddiasında bulunamaz.

Bizim konumuz apaçık ortadadır. SPD'yi yanlış birtakım ittifak tartışmalarına zorlamak isteyenler yanlış kapı çalmaktadırlar. Bundan böyle de bizler için «Godesberg Programı»nın ilkesi geçerlidir: «Alman toprakları üzerindeki Sosyalistler, SPD'nin çatısı altında toplanırlar. Alman Sosyal - Demokrat Partisi, demokratik sosyalizmin ana değerlerine ve ana istemlerine inanan herkesi bağrına basmaya hazırdır.»

İlk kez olarak doğrudan seçimle kurulacak olan Avrupa Parlamentosu'nda bizler Komü-nistlerin rakipleri olacağız.»

Sosyalistlerle Sosyal Demokratları aynı gibi gösteren bu satırların altını, Başbakan Helmut Schmidt ve çevresinde partiyi olsun, hükümeti olsun etkin biçimde yürüten parti sağ kanat üyelerinin imzalayacaklarına inanmak zordur. Billindiği üzere Başbakan Schmidt, mart seçim-lerinde Sol Cephe iktidara geçerse Fransa ile ilişkilerini nasıl yürüteceğini daha aylarca ön-cesinden kara kara düşünmeğe başlamıştır ve içli dışlı dostu Başkan Giscard d'Estaing'le be-raber dertlenmektedir. İtalya'da Komünistle-rin iktidara geçmeleri olasılığı ise Başbakan Schmidt için ikinci bir karabasandır.

Bir yandan ufak koalisyon ortağı Hür De-mokratların, eski adetleri üzere batmakta olan gemiyi terketme «hürriyet»lerini kullanmaya ha-zırlanmaları, bir yandan da SPD içindeki ger-çek sosyalistlerin kazan kaldırmaya giriştikleri gözönüne alınırsa dünyanın en büyük Sosyal Demokrat Partisi'nin durumu şimdilik pek de imrenilecek gibi gözüküyor.

Yağmur ATSIZ

2 Mart

Romanya, Varşova Paktı ve Sovyetler

Romanya'nın iki hafta önce Moskova'da Varşova Paktı Doruk Konferansında yaptığı çı-kış, aslında büyük şaşkınlık uyandırmadı. Çün-

kü Varşova Paktı üyeleri arasında yıllardır en bağımsız dış politika izlemekle tanınan Roman-ya, daha önce de bir dizi çıkışlar yapmış, Mos-

kova ile zaman zaman anlaşmazlığa düştüğünü açıklamaktan çekinmemiştir. Ancak Romanya'nın bu seferki çıkışını, bundan öncekilerden ayıran bir özellik var. Romanya Devlet Başkanı Nicolae Çavuşesku daha önceki çıkışlarını mümkün olduğu kadar ihtiyatlı biçimde yapar, Kremlin'i sınırlandırmekten kaçınırdı. Bu kez ise, uyuşmazlık dünyaya apaçık ilan edilmiş, Bükreş hükümeti uyuşmazlığı adeta bir propaganda konusu yapmıştır.

Romanya bu konuda Yugoslavya'dan da önemli yardım görmüştür. Nitekim Varşova Pak-tı ülkelerinin elçilerini Bükreş'ten çektiklerine ilişkin Yugoslavya mahreçli haberler, tüm dünyanın dikkatini ansızın Romanya üzerinde toplamış, ancak bir süre sonra bu haberlerin asılsız olduğu anlaşılmıştır.

Moskova'daki Varşova Pak-tı Doruk Toplantısında bilindiği gibi Romanya ile diğer ülkeler arasındaki anlaşmazlık üç konuda yoğunlaşmıştır:

■ Romanya, 3. bir Dünya Savaşı tehlikesinin olmadığını ileri sürerek, Varşova Pak-tının savunma giderlerini arttırmasına karşı çıkmıştır.

■ Nicolae Çavuşesku ayrıca Varşova Pak-tı kuvvetlerinin Sovyetler'in denetiminde birleşik bir komutanlık altında toplanmasını da kabul etmemiştir.

■ Nihayet Çavuşesku Çin'e karşı Vietnam'a yardımı arttırmayı ve Camp David Anlaşmasını kınamayı reddetmiştir.

Çavuşesku'nun davranışı, Romanya'nın yıllardır izlemekte olduğu bağımsız politika ile tam bir uyum içindedir.

Nitekim Romanya 1962 yılından beri topraklarında Varşova Pak-tı manevra'arı yapılmasına izin vermeyen tek Doğu bloku üyesidir. 1958 yılından beri Sovyet birliklerinin bulunmadığı Romanya ayrıca Federal Almanya ile ilişkilerde ilk Varşova Pak-tı ülkeleri arasındadır. Gene Romanya, 1967 Orta Doğu Savaşından sonra, İsrail ile ilişkilerini kesmeyen tek Varşova Pak-tı ülkesidir.

Romanya, 1968 yılında Varşova Pak-tı tarafından Çekoslovakya'ya yapılan müdahaleye de katılmamış ve Çavuşesku Romen askerlerini Çekoslovakya'ya göndermeyi reddetmiştir. Çavuşesku ayrıca, Bulgar birliklerine de Çekoslovakya'ya girmek için Romanya'dan geçiş izni ver-

memiş ve bu birlikler önce Odesa limanına taşınmış, oradan Prag'a gönderilmiştir.

Romanya, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansının toplanması için en çok çaba harcayan ülkeler arasında yer almış, Konferans çalışmalarında küçük ülkelerin bağımsızlık haklarını ve başkalarının işlerine karışmama ilkesini zaman zaman Moskova'yı sınırlandıran bir titizlikle savunmuştur. Çavuşesku, ABD ile dostluk ilişkisi kurmuş, Moskova'nın can düşmanı Pekin'e yaklaşılarak Hua-Kuo-Feng'i Bükreş'e davet etmiştir.

Tüm bunlara karşın da, şimdiye dek, deyim yerindeyse, Moskova ile başı belâyaya girmeden durumu idare edebilmiştir.

Bu nasıl olmuştur?

Çünkü Romanya, bağımsız dış politikasına karşı içte en sert ve Ortodoks politikayı izleyen Varşova Pak-tı üyesidir. Diğer bir deyişle Romanya bağımsız dış politikasının faturasını içte Moskova doğrultusunda, sert bir politika izleyerek ödemektedir. Romanyayı Çekoslovakya'da olduğu gibi revizyonizm ya da sosyalizme ihanetle suçlama olanağı yoktur. Bükreş, milliyetçi ve ulusal bağımsızlık doğrultusunda bir politika izlemektedir.

Bugün bu iki unsurun tüm sosyalist ülkelerde ağır bastığı düşünülürse, Romanya'ya yapılacak bir müdahalenin sosyalist dünyada çok sert tepkiye yol açacağı görülebilir.

Aslında Varşova Pak-tının küçük üyeleri, «dev müttefik» Sovyetler Birliği ile aralarında kendilerine özgü bir denge kurmuşlardır. Dış politikada Sovyetler'den ayrılan Romanya, içte sıkı sıkıya Sovyet modeline bağlıdır.

Buna karşılık içte Sovyet modelinden gidecek uzaklaşan ve daha ılımlı bir tutuma giren Polonya, Doğu Almanya ve Macaristan gibi ülkeler ise, dış politikada Sovyetler'e sıkı sıkıya bağlı olup Moskova'nın doğrultusunda gitmektedirler. Böylece Pakt içinde hassas bir denge kurulmuştur.

Romanya içte de Sovyet modelinden ayrılmaya başlar, ya da diğer Varşova Pak-tı ülkeleri dışta bağımsız politikaya yönelirler ve bu hassas denge bozulursa kıyamet kopar.

Romanya'nın son çıkışının Sovyet liderlerine göre «hassas dengeyi» ne denli etkilediği yakında belli olacaktır.

Ergun BALCI
5 Aralık

Çin, Batı ve Sovyetler

Dünyada politika kazanı kaynıyor: Güney Afrika ve Rodezya'da patlama noktasına yaklaşan gerginlik, Ortadoğu'da ya da Ortadoğu için yapılan mücadeleye, İran'daki kanlı olaylar, ABD ile Sovyetler arasında dünyanın tüm büyük denizlerine yayılan rekabet, Varşova Pak-tında Romanya'nın yol açtığı kaynaşma...

Ancak, «bunların tümünü geride bırakan, çok önemli başka bir gelişme söyleyebilir misin?» diye sorarsanız, çekinmeden şu yanıtı verebiliriz:

Çin'in dış politika girişimleri. Çünkü Çin'in yeni dış politikası bugün olmasa bile bir süre sonra dünyanın siyasal çehresini değiştirmeye yöneliktir. Bu politika en kısa biçimde şöyle özetlenebilir: Şimdiye dek iki süper gücün çevresinde kurulan dengenin değişerek, yerini bir dizi güç merkezinden oluşan bir dengeye terkmesi. Yeni güç merkezlerini de Avrupa, Japonya ve Çin Halk Cumhuriyeti oluşturacaktır.

Aslında Avrupa ile Japonya ekonomik güç olarak zaten dünyada boy göstermektedirler. Ancak Çin, Avrupa ile Japonya'nın askeri bakımdan da güçlenmesini dilemektedir. Pekin'e göre, yeni bir dünya savaşı ancak güç merkezlerinin çoğalmasıyla önlenabilir.

Ne var ki, Pekin'in bu görüşü objektif koşulların itmesi sonucu benimsediği söylenemez. Pekin'in düşlediği yeni dünya düzeni, iki süper güç ABD ve Sovyetler'e karşı bağımsız güç merkezlerinden oluşan bir düzen değil, Sovyetler Birliğini tamamen tecrit etmeyi amaçlayan, Çin ile Batı ittifakından oluşan bir düzendir. Kanımıza göre büyük tehlikede burada yatmaktadır.

Çin'in sanayisini modernleştirme çabası ile Batıya açılmasına ilişkin haberleri son zamanlarda sık sık gazetelerde okuyoruz. Bu girişimlerden ikisi Moskova'nın sert tepkisine yol açmıştır: İngiltere'nin Çin'e 70 tane Harrier uçağı satmayı kabul etmesi ve Fransa ile Çin arasında geçen hafta imzalanan 14 milyar dolarlık ticaret anlaşması. Anlaşmada Moskova'yı özellikle kaygılandıran nokta, Fransa'nın Çin'de 900 megavat gücünde iki nükleer santral kurmayı kabul etmesidir. Bilindiği gibi nükleer santrallerin kullandığı yakıttan çıkarılan plutoniyum ile nükleer bomba yapılmaktadır. Bu bakımdan nükleer santrallerin kurulduğu ülkelerin bu santrallerin yakıtından plutoniyum çıkartmasını önlemek için uluslararası denetim uygulanmaktadır. Ama bu denetimin etkinliği tartışma konusudur ve Moskova'yı kaygılandıran da bu-

dur.

İş burada bitmiyor.

«New York Times» gazetesinin muhabirleri Rowland Evans ve Robert Novak geçen hafta Pekin'de Çin Başbakan Yardımcısı Teng - Hsiao - Ping'le görüştüktan sonra çok ilginç bir haber göndermişlerdir. İki yazara göre, Teng, Sovyetler Birliği'ne karşı ancak «güçlü bir ABD - Çin ittifakı» ile karşı konabileceğini söylemiştir. Teng'e göre Sovyet donanması Pasifik'te Amerikan 7. filosunu geçerken, Afganistan'daki darbe ve Vietnam ile imzalanan dostluk anlaşması Sovyetlerin Asya'daki nüfuzunu artırmıştır. Teng, bu durumda Sovyetler'in önüne çıkabilmek için ABD - Çin ittifakını zorunlu görmektedir. Teng Çin'in geçen yaz Moskova'ya karşı Japonya ile anlaşma yaptığını, şimdi sıranın ABD - Çin anlaşmasına geldiğini söylemiştir. Çin'in güçlü adamı, ABD ile dostluk için önemli ödünler vermeye de hazır görünmektedir. Nitekim Teng, Çin'in günün birinde Taiwan'la birleşse bile bu ülkede uygulanmakta olan kapitalist sistemi değiştirmeye kalkışmayacaklarını belirtmiş, ayrıca iki Kore'nin birleşmesinde Güney Kore'ye önemli bir rol düştüğünü ifade etmiştir. O Güney Kore ki Park Çung Hee'nin yönetimi ABD'de bile tepki uyandırmaktadır.

Çin'in yeni dış politikası batıda kimi çevrelerde büyük umut uyandırmıştır. Bir milyarlık Çin pazarı Batıya açılmakta, bu arada Sovyetler'e karşı da çok önemli bir denge unsuru sağlanmaktadır. Ama bu umut ve iyimserlik ortamında unutulmuş görünen bir gerçek var: Sovyetlerin gereğinde tüm dünyayı mahvedebilecek nükleer stoka sahip bir süper güç olduğu ve süper güçlerin kendini köşeye sıkıştırılmış hissettiği an son derece tehlikeli olabilecekleri. Moskova, Batıyı, Çin'le girişilecek Sovyet aleyhtar bir ittifaka karşı son zamanlarda sürekli uyarmaktadır. Çin ile Batı arasındaki bir yakınlaşma Sovyetler'i bir süre, temkinli davranmaya zorlayabilir. Ancak bu yakınlaşma dozajını artırır ve Moskova kendini «Köşeye sıkıştırılmış» hissederse, Kremlin liderleri herhalde «ne yapalım kaderimiz buymuş» deyip oturmazlar.

Bu bakımdan Çin'in Batı ile Sovyet aleyhtar bir işbirliğine girişme çabaları, bir noktadan sonra dünya barışı için çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Aynı biçimde, bazı Batılı çevrelerin Sovyetler'e karşı Çin ya da Çin'e karşı Sovyet «Kartını» oynama eğiliminin ileride bir noktadan sonra geri tepebilecek bir silah

olduğu gibi.

Kanımıza göre gerek Batının gerekse tüm dünyanın uzun vadeli çıkarı Çin - Sovyet gerginliğinin artmasında değil, Çin ile Sovyetlerin detant içinde yaşamalarındadır.

Batı dünyasının bu gerçeği kavrayıp, günün birinde Sovyetler Birliği ile Çin'in arasını bulmaya çalışması ilginç bir rastlantı olacaktır.

Ergun BALCI
12 Aralık

Mitterrand Cumhuriyet'in sorularını yanıtladı

Seçimler yaklaştıkça Fransız politikacılarının en fazla tedirgin oldukları soruların başında dış politika sorunları geliyor ki, yabancı gazetecilerin kendi ülkelerini doğrudan ilgilendiren konulara öncelik vermesi de kaçınılmaz... Liderler ise çok az oy farkı ile sonuçlanabileceğini bildikleri bu genel seçimlerde seçmenlerini şu veya bu biçimde etkilendirebilecek dış ilişkilere değgin sorulardan köşe bucak kaçtıklarını da artık gizlemiyorlar..

Diğer parti liderleri gibi Sosyalist Parti Birinci Sekreteri François Mitterrand da, örneğin Türk - Yunan anlaşmazlığı ve Kıbrıs sorunu gibi konulara değinmek istememekte, kendilerine bu soruyu yönelttiğimiz diğer parti yetkilileri ise, liderleri adına verdikleri yanıtlarda, ortak hükümet programına atıfta bulunarak, iktidara gelebilecek bir sol hükümetin Kıbrıs sorununda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince alınan kararların uygulanmasını destekleyeceğini hatırlattıktan sonra şunları da ekliyorlar:

«Ancak bu arada ve de ihtilaf halindeki ilgili taraflar arasında daha iyi bir anlaşma zemini kurulması yolunda katkıda bulunmak için de çabalarımızı esirgemeyeceğiz. Böylelikle kurulacak diyalogun Avrupa'nın güneyinde ve Akdeniz'de barışın sağlamlaştırılması ve her iki ülke için tatmin edici bir anlaşmanın sağlanmasına yardımcı olabileceğiz. Bu, tüm Avrupa'nın güvenliği için de temel bir unsur olup Avrupa içindeki işbirliği için de gereklidir.»

Sosyalist Partisi'nin Kıbrıs konusundaki bu görüşleri François Mitterrand'ın sağ kolu Claude Estier ile ekonomik sorunlar uzmanı Jacques Attali tarafından da tekrarlandı.

Fransız Sosyalist Partisi lideri Mitterrand'ın sorularımıza verdiği diğer yanıtlar şöyle sıralanıyor:

SORU — Fransız sosyalizminin temelini teşkil eden sol birliği stratejisinin yengisinin, Avrupa ve özellikle Güney Avrupadaki sol güçlerin gelişimi üzerinde ne gibi etkileri olabilecektir?

CEVAP — Sol'un yengisinin ilk başta ülkemiz için önemli sonuçları olabileceği gibi, komşu ülkelerle olan ilişkilerini de etkileyebilecek-

tir. Ancak bu deneyimizi bir model olarak sunmak amacını da gütmüyoruz.

Sosyalist Partisinin uygulamakta olduğu sol birliği stratejisi, ülkemizde başıboş bir kapitalizme karşı, işçileri temsil eden tüm sosyal güçlerin zaferi için izlenen en uygun yoldur. Bu, ülkemizdeki işçi hareketinin gelişiminin bir ürünü olup Fransa'ya özgü ekonomik ve sosyal siyasal bir çerçeveye de uymaktadır. Sosyalizmin diğer ülkelerde de bir yengi elde etmesi için denenecek başka yollar açılabilir.

Kendi stratejisini, ülkesinin çıkarlarına göre saptaması her partinin bileceği bir iştir. Fransa'da sol'un zaferi diğer ülkelerdeki tüm sol güçlerle ve özellikle Güney Avrupa'dakilere olumlu katkıda bulunabilecektir.»

ENTERNASYONAL SORUNU

SORU — Fransa'da sol'un başarısı halinde Sosyalist Parti, Kuzey Avrupa'daki sosyal-demokrat partilerin ağırlığına karşı bir denge kurmak amacıyla sosyalist enternasyonal bünyesinde Avrupa'nın güneyindeki sosyalist partilerin başını çekmeyi tasarlıyor mu?

CEVAP — Fransa'da sol'un zaferi, Güney Avrupa'daki sosyalist partileri arasında bir görüş birliği gereğine dayanmadığı gibi, sosyalist partisi de diğer partiler üzerinde herhangi bir liderlik rolü oynamak amacını da gütmemektedir. Bu partilerin kendi kimlikleri, kendi stratejileri olup kendi ülkelerinin toplumuna da uymaktadır. Ancak, Güney Avrupa'daki diğer sosyalist partileri ile aramızdaki diyalog da devam ettirilmelidir. Çünkü sosyalist partileri birbirine yakın olan siyasal ekonomik ve sosyal sistemler içinde yaşamaktadır: Güçlü komünist partileri, bölünmüş sendika güçleri vb.

Bununla beraber hepimiz, ulusal partilere direktifler vermek amacını güden bir süper-kuruluş olmayan, ancak partiler arasındaki diyalog ve ortak görüşleri kolaylaştırmak isteyen aynı Enternasyonal'in üyeleriyiz.

Güney Avrupa'daki bölgesel görüş birliği işte bu çerçeve içinde kurulmakta olup kuvvetli bir dayanışma ile bağlı olduğumuz Avrupa'nın diğer bölümüne karşı yönelik değildir.

AKDENİZ POLİTİKASI

SORU — İktidara gelebilecek bir sol hükümetin Akdeniz politikası ne olacaktır?

CEVAP — Bir sol hükümetin dış politikası, ülkeler arasında barış yollarının araştırılmasına ve bir alışveriş dengesinin kurulmasına dayanmaktadır.

Fransa bu yönde, Akdeniz'de bugünkü anlaşmazlıkların çözümüne, uluslararası kuruluşların kararlarına uygun bir şekilde, ilgili taraflar arasında doğrudan diyalogu destekleyerek

yardımcı olmaya çalışacaktır.

Ayrıca, Akdeniz kıyılarındaki diğer ülkelerle ekonomik alışverişini, işbirliğini geliştirmek ve dengeli ticaret ilişkilerini kurmak çabasını güdecektir.

Sol'un iktidarda bulunacağı bir Fransa, Akdeniz'in kuzey ve güney kıyıları arasında da bir uyum kurulmasını dileyecektir.

Kosta DAPONTE

6 Mart

Yeni İtalyan hükümeti

İtalya'da yeni hükümet eleştiriliyor. Eleştirilerin ağırlık noktası, bir önceki ve yeni Bakanlar Kurulunun hemen hemen aynı olmasına yönelik. Andreotti yorucu görüşmelerden sonra neden aynı kişilerde karar kıldı, Bir yoruma göre, bu kişiler geçmişte İtalya'nın sorunlarına çözüm getirmekte başarısızdılar. İtalya'yı yeni bir hükümet bunalımına sürüklediler. Bu kişilere yeniden görev verilmesi Hristiyan Demokrat Parti'nin tutucu ve değişikliklere ayak uyduramayan yapısını gösteriyor. İKP yayın organı «L'Unita» ya göre, bu davranışıyla Hristiyan Demokrat Parti «Bir kere daha çağdaş mantığa uyamadığını ve değişik baskı grupları karşısında etkisiz kaldığını gösteriyor.»

Hristiyan Demokrat Parti yanlısı «i. Popolo» gazetesi hükümet bunalımının sonuçlanmasının «Ortak bir çalışma» olduğunu yazıyor. Komünistler ise Hristiyan Demokratların ortak çalışmalara pek değer vermediklerini söylüyorlar. Komünistlere göre «Eğer Hristiyan Demokratlar bakanların kim olacağını İKP'ye de danışsaydı, yeni hükümet daha güçlü ve uzun ömürlü olurdu.»

«L'Unita», Hristiyan Demokratların partizan tutumunu da eleştiriyor:

«İtalya, işsizlik, fiyat artışları ve terorizm başta olmak üzere bir çok sorunla karşı karşıya. Bu sorunların çözülmesi için güçlü bir hükümet gerekli. Ancak, Hristiyan Demokratlar, partinin sağ kanadını memnun etmek için ülkenin sorunlarını küçümseyiyorlar. Güçlü bir çoğunluk hükümeti kurmaya yanaşmıyorlar.»

İtalyan Sosyalist Partisi yeni hükümeti «En kötüden bir iyi» olarak değerlendiriyor. Billindiği gibi sosyalistler, İtalya'nın tüm demokratik partilerinin katıldığı bir çoğunluk hükümetine

taraftardı. Bir asamada, İKP ve diğer sol partilerin katılacağı Halk Cephesi hükümeti önerisini bile ortaya atmıştı. Sosyalist Parti lideri Craxi yeni hükümetin kuruluşuyla ilgili iki noktayı vurguluyor. Şöyle diyor:

★ Politik çerçevenin değişmesinin önemi küçümsenmiştir. 1947'den sonraki ulusal antifaşist birlik hükümetinden beri bir yenilik olmadı. Yeni görevliler, bir gelişmenin veya yeniliğin temsilcisi değildir.

★ Bakanların listesi aynı. Oysa hükümeti yenilemek için güzel bir fırsat çıkmıştı. Son Bakanlar Kurulunda yapılan ve yapılmayan değişiklikler değildir.

Sosyalist Parti lideri Craxi, hükümet bunalımına yaklaşım açısından sendikalarla ve İKP ile ayrı görüşleri paylaştıklarını söylüyorlar. Craxi, «İKP ve bizimki gibi sol partiler ve sendikalar aynı araştırma yöntemleriyle aynı sonuçlara varıyor» diyor.

İtalya'nın en çok okunan gazetesi «Corriere Della Sera»nın yorumu ise şöyle:

«Görülüyor ki tek partili azınlık hükümeti yolun sonuna gelmiş. Andreotti kendisi ile birlikte çalışanları ya bölecek ya ikna edecekti. Eğer İKP ile tarihi uzlaşma yapsaydı, partisini bölmüş, partinin sağ tutucu kanadını ayırmış olacaktı. İtalyanlara, ödüllendirmesini ve cezalandırmasını bilen bir kişi olarak görünecekti. Rekabet kanunlarına uyacak ve en randımanlı yolu seçmiş olacaktı. Andreotti'nin partisinin bütünlüğünü korumak için seçtiği yolu haklı göstermek daha güç. Andreotti bu iki yoldan hiç birini seçmedi. Tüm İtalyanlar biliyor ki, dördüncü Andreotti hükümeti, Hristiyan Demokrat Parti ve İKP arasında bir uzlaşma olmasına rağmen, politik bir uyum değil. Bir an-

laşma fakat barış değil. Hükümet sınırlı görevlerle, ve kısa bir süre için kuruldu. Hükümet, 1978 aralığında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yeniden gözden geçirilecek. Andreotti bu sürede çalışacağı bakanları, eski arkadaşların-

dan seçmekte, partisinin içindeki bazı güçlü akımlara ödün vermek zorunda kaldığını gösteriyor.»

Şüle AKER
5 Nisan

İsveç sosyalizmi

İsveç, 164 yıldır savaş yüzü görmemiş bir ülke.. En son girdiği savaş 1814'te.. Yabancı işgaline de uğramamış. Avrupalıların kavgaları dışında, kendi koşulları içinde kendi yolunu çizmeye çalışıyor. Sekiz milyon insan, yarım milyon metrekareyi biraz aşkın topraklar üzerinde, Avrupa'nın en ileri «sosyal» ya da «refah» devletini (kendi deyimleriyle: valfardstaten) kurmakta.

İSVEÇLİ OLSAYDINIZ...

Evet, İsveçli olsaydınız, sürekli olarak gelişen bir sosyal güvenlik iklimi içinde yaşardınız. Bu yaşamın sert, yalnızcı yönleri az olmayacaktı. Fakat, bu yıldan başlayarak, yıllık ücretli tatiliniz beş hafta olacaktı. Emeklilik maaşınız, hayli artacaktı yine bu yılda. Çalıştığınız dönemin en kazançlı on beş yılının gelirleri toplanacaktı. Bu miktarın üçte ikisini alacaktınız. Sağlık giderlerinizi devlet ödeyecekti. Sizin ve çocuklarınızın eğitimleri parasız olacaktı.

Sosyal güvenlik haklarınız, sayılamıyacak kadar çok olacaktı.

Fakat, bu hakların yanı sıra, asıl önemli olan İsveç anayasal rejiminin, kişiye sağladığı, resmi makamlar karşısındaki hukuksal güven-celerdir.

İsveç'te, kişi, ulusal ve yerel idare makamlarının keyfi kararlarına karşı, açıklık ilkesiyle korunur. İdarenin her basamağındaki tüm iç ve dış yazışmalar, giderek memur sicilleri, herhangi bir kişi tarafından, ne zaman isterse incelenebilir. Memurların kişisel sağlık dosyaları askeri sırlar gibi konular, bu istek dışında bırakılmıştır.

İsveçlinin, koruyucu bir kurumu daha var: Ombudsman. Ombudsman, halkın şikâyetlerini inceleyen, izleyen ve hukuksal sonuçlara vardi-ran bir memurdur. İsveç anayasal gelişmelerinin oluşturduğu bu kurum, idari makam ve mercilere karşı yapılan başvuruları ele alır.

Bunlardan en önemlisi, parlamento tarafından atanan Ombudsman'dır. İnceleme sonunda, gerekli bulduğu sorguları yapar. İhtar verildiği gibi, sorumlu bulduğu memurları mahkemeye gönderebilir, disiplin cezasına çarptırabi-

lir. Bir hukukçu olan Ombudsman, kararlarında tamamen bağımsızdır. En büyük silâhı, yıl sonunda haklarında şikâyet edilen memurların listesini yayınlamaktır.

Ayrıca, Antitröst Ombudsman'ı, Tüketici Ombudsman'ı da vardır. Bunlar hükümetçe atanırlar. Kişinin sosyo-ekonomik yaşamında korunmasına, aldatılmamasına çalışırlar. Bir de, Basın Ombudsman'ı vardır. Özel bir komite tarafından atanır ve basın ahlakına ve geleneklerine aykırı yazıları araştırır.

Bunların yanı sıra, siyasal partiler, çok faal savunuculardır. Ve yine sendikalar, çeşitli mesleksi dernekler, baskı grupları olarak koruyuculuk halkasını tamamlarlar.

Görüldüğü gibi, İsveç rejimi siyasal (anayasal) ve sosyo-ekonomik güvence sistemlerinin oluşmuştur.

ENDÜSTRİYEL DEMOKRASİ

Bu rejim yüzde yüz «İsveçli»dir. Bu ülkenin koşullarına bağlı, onun ürünüdür. Sahnede, üç «başaktör» vardır: Çalışanlar, çalıştıranlar ve devlet.

İsveç'te, her şey anlaşma ve sözleşmeye dayanır. Birbirinin karşıtı olan güçler, birbirlerinden vazgeçemezler. Devlet de, hem işveren, hem de hakem olarak, diyaloglar içinde yer alır.

İsveç İşverenler Konfederasyonu (SAF) ile «Mavi Yakalı»ların (İşçilerin) yüzde doksanını toplayan Sendikalar Konfederasyonu (LO) karşı karşıyadırlar. Ama merkezlerinde oluşturdukları kurulların ortak çalışmalarıyla anlaşmazlıklara çözüm getirirler. Kapitalizmle Marksizm arasında üçüncü bir yol arayışındadırlar.

1970 yılından itibaren, «endüstriyel demokrasi» gündeme geçirilmiştir. «Karar oluşumuna işçilerin katılması kanunu» (1977), diyalog ve katılma ilkelerini, İsveç iş alanında kurumlaştırmıştır.

Bu kanuna göre, işveren, işletmenin yönetimi, girişimleri, proje ve planlamalarıyla ilgili tüm bilgileri, sendika temsilcilerine vermekle ödevlidir. Sözleşme üzerinde anlaşmazlık çıktığı takdirde, iş mahkemesi aleyhte karar verinceye kadar, İşçi Konfederasyonu öncelik sahibidir.

olacaktır. Sendikalar, işverenin bir müteahhitle anlaşma yapmasını, kimi durumlarda, önleme yetkisine sahip kılınmışlardır.

YAPIŞIK KARDEŞLER

Bu gelişmede, devletin işlevi ve baskısı büyük olmuştur.

Devlet'i, 1932'den 1976'ya değin, «İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi» somutlaştırmıştır. Sürekli olarak tam 44 yıl iktidarda kalan Sosyal Demokratlar, işleyimsel (endüstriyel) barışın ve demokrasinin yaşaması için gerekli önlemleri almışlar ve bir daha geri döndürülemezcek ortamın mimarı olmuşlardır.

İsveç'te devlet, sosyo-ekonomik yaşamın baş düzenleyicisidir. Önce güçlü bir işverendir. Tüm öğretim, sağlık, PTT, demiryolu işlerini o yürütür. Yerel yönetim kurumları onu desteklerler. Devlet ormanların dörtte birinin, hidroelektrik enerjisiyle çalışan fabrikaların çoğunun sahibidir. Kurduğu holding aracılığı ile demir madenlerine, orman işleyimine (endüstrisine), çelik işletmelerine, kimyasal ve ilaç üretici firmalara, belli başlı tersanelere sahiptir. Vergiler, kazançla göre, artı bir sisteme bağlanmıştır.

Özel kapitalin karşısında bir güçlü rakip olan devlet, çalışma hayatına da egemendir ve tam bir karışıcı (müdahaleci)dir.

Sosyal Demokrat Parti, düzen değiştiriciliğini, bir ihtilâl kuramına dayandırmamıştır. Gerçi, onun gözünde, özel kesim işletmeleri, muhalefet partilerinden daha tehlikeliydi. Ne var ki, ülkenin kaynaklarını değerlendirirken, iş yaşamını düzenlerken, özel kesimle beraber çalışmaktan vazgeçememiştir. İki kesim de, birbirlerine dış bileyen yapışık kardeşler gibi, ayrılmaı denemek yanlışları değillerdir.

Sosyal Demokrat iktidarın devletçiliği, yalnızca bireyin yapamadığını, ya da riskli yatırımları üstlenmekle kalmamıştır. Daha da ilerli giderek, özel sektöre direktif verici ve iş yaşamını işçi lehine düzenleme kumandasını güçlendirici olarak gelişmiştir.

Devletin özel şirketler üzerindeki denetim yetkisi hayli artmıştır. Parlâmento, sigorta şirketlerinin, iş bankalarının yönetim kurullarında temsilci bulundurmaktadır. İş bulma tekeli devletindir.

Ve asıl ilginç olay, devlet, emeklilik fonunda biriken paralarla Millî Yatırım Bankası'nı kurmuş ve özel bankaları fersah fersah geride bırakan ve milyarlarca dolara ulaşan parasal birikim sağlamıştır. Bu bakımdan, eşitsizliği giderici, özel'i kamu'ya çevirici bir malî güç kazanmıştır. Bu fonla, özel kesimi destekleme olanağına da kavuşmuş, ulusal girişimleri ve kapitalleri yabancılarla işbirliği yapmaktan alıkoyabilmiştir.

Ne var ki, İsveç sermayecileri, 1960 - 65 döneminde dış ökeye yayılmışlardır. Kapılarını yabancı işçilere açmışlardır.

REJİMİN ADI NE?

Önce, ne değildir bu rejim?.

Bir kez, İsveç, örneğin Sovyetler Birliği, Romanya, Yugoslavya gibi, bir «sosyalist devlet» değildir. Tekçi (monist), tek parti rejimine dayalı bir siyasal rejim yoktur İsveç'te.

İsveç'te olan çoğulcu (çok partili), demokratik bir siyasal rejimdir. Bu rejim içinde, serbest seçimler sonucu Sosyalist Enternasyonal'e bağlı, sosyalist (Sosyal Demokrat) bir parti iktidara gelmiştir. Ve rekor sayılacak biçimde, sürekli olarak 44 yıl iktidarda kalmıştır.

Bu parti, ideolojisi bakımından Marksist - Leninist değildir. Klasik tanımlamaya göre, sosyalist de sayılamaz. Bu bakımdan İsveç «sosyalizminden» söz etmek yanlış olabilir. Çünkü, her şeyden önce, İsveç rejiminde, üretim araçları özel mülkiyet konusu olmaktadır. Ve İsveç'te, ana çizgileriyle, kapitalist bir ekonomi vardır. Ama, Sosyal Demokrat iktidar, kapitalizmin içini oyarak, insanlararası eşitliği, sınıflararası dengeyi yaratma çabasına yarım yüz yıl harcamıştır. Bugün artık iktidarda değildir. Ve iktidarı sağ partiler koalisyonu oluşturmaktadır.

Bu rejime, Sosyalist Enternasyonal'in, Frankfurt Bildirisi'ne göre sosyalist demek olasıdır. Çünkü Bildiri, Marksizmi, sosyalizmin tek kaynağı saymaz.

Asıl sorun şudur: İsveç rejimi, sosyalist olmayan bir iktidar tarafından, nasıl geliştirilecektir? Çağımızın bir ilginç sorunu da bu.

Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA

20 Şubat

Libya'daki Konferansın ardından

Trablus'a vardığımız akşamın ertesi günü öğleye kadar vaktimiz vardı. Bir otobüsün, di-

leyeni kent merkezine götürmek için geldiğini söylediler. Otobüs bizi büyük limanın önündeki

geniş bir alana götürdü. Kadınlı - erkekli bir grup «Türk Çarşısı»na doğru yürüdük. Çarşı biraz bizim kapalı çarşı havasında. Dar, uzun, birbiri ile kesişen sokaklı. Yüzlerce küçük dükkân var. Bizim kapalı çarşıdan iki büyük farkı var: Üstü damla değil çadır bezleri ile örtülü. Bir de satıcılar geleni geçeni kolundan tutup, kadınları çimdikleyip dükkânlarına «zoraki davet» yapmıyorlar. Kapısı, çerçevesi olmayan bir dükkânın önünde «altın külçe»lerin eritilişini seyre koyulmuştuk ki Yunanlı delege yanımıza geldi. «— Bilirsiniz, herhalde» dedi. «Yunanlılar Türklerden daha tüccar bir millettir. Ama Libyalılar, inanın, Yunanlılardan daha tüccardır.» CHP İstanbul milletvekili Metin Tüzün yanımdaydı. Ona gözucu ile baktım. O da bana bakıyordu. Karşılıklı tebessüm «alışverişi» yaptık. Bu bilgi, sonradan, Libya'ya ve Libyalılara karşı bakış açımızı etkiledi durdu.

Sayın Tüzün ile birlikte Libya'ya bir «Dünya Konferansı»na katılmak için gelmiştik. «Uluslararası İşbirliği ve Ekonomik Kalkınma Yolu» konulu Konferans; barış içinde, her ülkenin ulusal egemenliğine saygılı, ulusal kaynakların yaratılmasında ve tahsisinde tam bağımsızlığı öngören, sömürüyü değil karşılıklı gelişmeyi amaçlayan nitelik taşıyordu. Dünya Bankası Konseyince düzenlenen konferansa 85 ülke katılmıştı. Ayrıca Birleşmiş Milletler (UNCTAD ile UNIDO), Bilim İşçileri Dünya Federasyonu, Sendikalar Dünya Federasyonu, Hristiyan Barış Konferansı, Asya Budist Konferansı ile resmi ve resmi olmayan ulusal «Barış Dernekleri» temsilcilerinden oluşan toplam 200'e yakın kişi biraraya toplanmışlardı. Davet sahibi Libya Hükümeti idi. Libyalıların bu tür konferanslar için alt-yapıları olduğu hemen sezileniyordu.

LİBYA'DA KALKINMA

Libya'nın resmi adı; Arap Libya Halk Sosyalist Al Camahiriyası (Popülokrasi'si)dir. Camahiriya, Albay Kaddafi'nin liderliğindeki bir darbe ile 1969 yılının 1 eylülünde Monarşiyi devirerek kurulmuştur. Sosyalist Libya'nın toplumsal düzeni «Kur'an-ı Kerim» esaslarına göre yürümektedir. Her yerde Albay Kaddafi'nin sesini ve nefesini duymak olanağı vardır: Kutsal Kitap'ın sesi ve nefesi ile birlikte. Bu «ses ve nefes» bazan, hatta, insanı yadırgatacak kadar fazla duyuluyor. Örneğin Konferans, «Kur'an-ı Kerim» okunarak açıldı. TV'de kutsal sesler ve görüntüler hiç bir gün eksik değil. Bir akşam TV'de yine Kur'an okunurken Libyalıların davranışlarını inceledim. Ekranı bakmadan gülerek söylediklerini sürdürüyorlardı. Fakat Libya, yakın bir gelecekte, ekonomik alanda, temelden değişimlere adaylığını koymuş. Libya «bir şeyler» yapmak yolunda olan bir ülke. Libya, bir «şantiye». Bütün ekonomik faaliyetler; bu arada tarım, sanayi, petrol, bankalar ve yeni olarak ticaret devletleştirilmiş.

Kocaman bir ülke Libya. Toplam yüzölçümü 1.760.000 kilometre kare dolaylarında (Tür-

kiye 780.600 km. kare). Bu kadar geniş bir ülkede yaşayan nüfus ise 2 - 2,5 milyon dolaylarında. Yani bizim İstanbul nüfusunun yarısı kadar bir şey. Ülkenin büyük bölümü çöl. Abdülhamit'in rejim için sakıncalı gördüğü kişileri sürgün ettiği ünlü Fizan çölü bu. Hoş, Abdülhamit yalnız Fizan'a yalnız Yemen'e değil «Ha-fiye raporları»na dayanarak Trablus'a da sürer durmuş insancıkları. Trablus ise şimdilerde değişiyor, modernleşiyor. Turgut Reis'in türbesi de orada. Bizim denizciler Libya'ya yaptıkları resmi bir ziyaret sırasında türbeyi süslemişler. Plaketlerini koymuşlar. Temiz ve bakımlı duruyor. Bir Türk olarak insanda gariip duygular oluşuyor türbeyi ziyaret ederken. «Dersaadet İstanbul» nire, Trablus nire. Mustafa Kemal de orada çarpışmış. Trablus'taki savaş alanına da gittik. Sömürgecilere karşı 1911'de Binbaşı Mustafa Kemal Bey kumandasında Libyalıların yaptıkları savaş yerinde kocaman bir anıt yükseliyor. Acaba üzerinde Mustafa Kemal'in de adı var mıydı?

«Savaş»tan «Barış»a geçmek uğraşısı içindeki Libya'da toplanan Konferansın da temel yapısı bu. Savaşı mutlu bir dünya özlemi. Onun için Asya'dan Afrika'dan, Avrupa'dan, Latin Amerika'dan gelen yüzlerce delege «Barış İçinde Kalkınma ve İşbirliği» için Çok Uluslu Ortaklıkları suçlu masasına oturtular. Ülkelerin ekonomik bağımsızlığını denetimleri altında tutarak siyasal bağımsızlığını «sözde ve kâğıt üzerinde» bırakan sömürü düzenini dünyanın değişik ekonomik ve siyasal rejimlerinden gelen bilim adamları, ekonomistler eleştirdiler. Callud, yaptığı açış konuşmasında çok ilginç ve çok cesur bir yaklaşım yaptı: «Tam kalkınma için barış gereklidir fakat haklara ve özgürlüklere dayanmayan bir barış kavramı ile de kalkınma gerçekleştirilemez» diyen Callud, dünyamızdaki sömürgeci güçleri lanetledikten sonra sözü yeni bir uluslararası ekonomik düzen gereksinmesine getirerek «Bugünkü ekonomik düzen zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yapmak ve Üçüncü Dünya ülkelerinin kaynaklarını sömürmek üzere kuruludur. Eğer bu ülkeler (Üçüncü Dünya ülkeleri), yeni bir strateji uygulamazlar ve kendi ulusal kaynaklarının denetimini ellerine alarak, bunu kendi haklarının yararına işletemezlerse, dünya tekellerine son veremezlerse, hiç bir zaman amaçlarına ulaşamayacaklardır» dedi. Konferans, çalışmalarını üç komisyon içinde oluşarak tamamladı. Birinci Komisyon «Kalkınmanın Sosyo-ekonomik Sorunları»nı ele alıyordu. İkinci Komisyon «Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında İşbirliği» sorunlarını tartıştı. Üçüncü Komisyon ise, «Farklı Sosyal Sistemleri Olan Ülkeler Arasındaki İşbirliği Olanakları» üzerinde durdu. Her üç komisyon da sonuçta birer rapor yayınladılar. Komisyonların çalışmaları çok tartışmalı geçiyordu. Ortak sorunlar ve çözüm yolları ilginç bir biçimde tartışılıyordu. Komisyonlara sunulan bildirilerin kimileri ger-

çekten çok ilginçti. Afrika kıtasının, Asya ülkelerinin, Latin Amerika ülkelerinin sorunlara yaklaşım biçimlerinin bilinmesinde Türk kamuoyu bakımından da çok büyük yararlar vardır. Hızlı bir değişim içinde olan dünyamız, denebilir ki, çok uzak olmayan bir gelecekte 1950'li yıllardan, 1960'lı yıllardan çok değişik bir toplumsal ve ekonomik ulusal yapılar ve uluslararası ilişkiler içine girecektir. Türkiye'nin genel olarak gelişmekte olan ülkeler ve özel olarak üçüncü Dünya ülkeleri dışında, sanki onların sorunları kendi sorunlarına benzer değilmiş gibi bir tutum içinde kalması yazık olacaktır. Sayın Metin Tüzün ile birlikte nazik davetleri uyarınca bir gece birlikte olduğumuz Büyükelçi Sayın Hikmet Özhan ve Müsteşar Sayın Timuçin Arbak ile bu konuları görüşürken muhataplarımızın konulara yaklaşımlarındaki bilgili ve analitik tutumlarını gözlemek Türk dış politikasında «bürokrat prototip»in yerini «çağdaş ve olgun beyinler»e bırakmakta olduğunu bizlere öğretti. Acaba aynı yargı Libya'daki Türk girişimcileri için de geçerli mi? Bende ki izlenim, Libya'da daha çok inşaat işleri yapan Türk özel sektör girişimcilerinin çoğunun mesleksel konu-

lara bile henüz bir uluslararası sanayici formasyonu ile değil bir «tüccar» zihniyeti ile yaklaşıktırlar. Ama bu «tüccar zihniyeti»nin Yunanlıların bana dediği ölçüler içindeki bir «beceri»yi mi içerdiğini, yoksa onu aştığını mı, doğrusu bilmiyorum. Yalnız Libya'daki işçilerin sorunları gerçekten çok önemlidir ve bu sorunlar Libya'daki işçi çocuklarının eğitim sorunlarından parasal sorunlarına ve hatta sosyal güvenlik sorunlarına kadar uzanmaktadır. Onları «Fizan»da sürgün havasında bırakmamak için Türk Devletinin acele ilgisi gerekli.

Libya'daki «Dünya Konferansı» nasıl dost ve kardeş Libya'yı tanımak ve ondan Türkiye olarak yalnız «bir şeyler» istemeyi değil ona «birşeyler» de vermemiz gerektiğini bize öğretmişse; hızla değişen dünyamızın temel ve ortak sorunlarını anlamak zorunluluğunu ve dünyaya halklarının «barış» ve «özgür gelişme» özlemlerinin yönünü ve birlik olmak gereksinmesini de bütün gerçekçiliği ile ortaya koymuştur.

Melih TÜMER

18 Mayıs

Kaynayan kazan: İran

Falci kadınlar vardır hani, ellerindeki kahve fincanını evire çevire, biraz çatlak bir sesle, «bir gün mü desem, bir ay mı, bir yıl mı» diye, geleceği kestirmeye çalışırlar. İşte İran'da Şah'ın durumu da, biraz bu falci tekerlemesini andırıyor. İran'ın gerçeklerine baktığınızda, Şah'ın koltuğunda kalması olanaksız görünüyor. Ama bu gidişin zamanını kestirmek bir hayli güç.

Cehennem sıcaklığında kavrulan İran'da, üstelik halkın dine bağlılığı açısından durgun geçmesi gereken Ramazan ayında, olaylar birbirini izliyor. Tahran, Tebriz, İsfahan, Şiraz, Meşhed, Ahvaz, Kermanşah gibi kentlerde bombalar patlıyor, gösteriler yapılıyor, halk polis ve askerlerle çatışıyor. Olaylarda ölenlerin sayısı kesinlikle bilinmiyor. Resmi makamlar, küçük rakamlar verirken, fısıltı gazetesi binlerden söz ediyor.

İran olayının bir ilginç yönü de, Şah'a karşı yürütülen hareketin, bizim anladığımız türden bir devrim girişimi olmadığı gerçeği. Amaçları farklı, yapıları birbirinden değişik çeşitli gruplar, şimdilik Şah'ı yıkmak düşüncesinde birleşmiş görünüyorlar. Özetle İran ve İran olayları bir hayli karmaşık niteliklere sahip.

ROMA'YA GİTSENİZE...

İran'a hareket etmeden önce, bazı ön bilgiler alabiliriz düşüncesiyle, İstanbul'daki Başkonsolosluga gittik. Konuştuğumuz diplomat, kibar ve açıksözlüydü. Lafı öyle pek uzatmadı:

— İran bu günlerde ülkeye yabancı gazeteci sokmuyor, ama biz dost olduğumuz için (İran'la Türkiye'den söz ediyor) vizesiz İran'a girebilirsiniz...

Sonra işi biraz sohbete döktük, diplomat bize yararlı öğütler veriyordu. İran'da öyle gezecek, görececek bir şey yoktu, üstelik ülke ağustos sıcaklığında yanıp kavruluyordu. İran'a gideceğimize, kalkıp Roma'ya gitsek daha iyi ederdik...

Ama biz adamcağızı dinlemedik, kalkıp, Roma yerine Tahran'a gittik.

ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRI

Pan Amerikan Hava Yolları'nın 400'e yakın yolcu alan Jumbo jeti, Yeşilköy'den bir saat gecikmeyle kalktı. Uçak İran ve Uzakdoğu'ya gidenlerle tıklım tıklım dolu. New York'tan bu yana saat farklarıyla, gündüzlü geceye karıştırmış, yorgun yolcular, yaka bağır açık uyukluyorlar. Uçaktakilerin çoğunluğunu, İranlılarla Japonlar oluşturuyor. Yeni zengin tavırlı İranlılar paket yığınlarının arasında adeta yitip git-

mişler. Varlıklarını şamatacı konuşmalarıyla kanıtıyorlar. Japonlarsa, kimseyi rahatsız etmemek kaygısıyla, saygılı, ufak ufak konuşuyorlar.

İlk saatin sonunda, kaptan pilot yaklaşık 12 bin metre yükseklikte uçtuğumuzu, sol alt yanımızda Van gölünün görüldüğünü bildiriyor. Az ilerde de Türkiye - İran sınırı var. Bu sınır, bir bakıma ta Kuzey Avrupa'dan başlayıp, bizdeki —tartışmalı da olsa— özgürlüğün de sınırı. İnsan 12 bin metre yükseklikte bile bu sınırı aşarken, bir garip rahatsızlık, bir korku duyuyor.

TUVALETTE DEĞİŞEN

ELBİSE

Çorak ve yalçın dağların üstünden uçarak Tahran'a yaklaşıyoruz. Akşam güneşinin sihirli renkleri, dağlara fazla bir güzellik kazandırmıyor.

Tahran'a yaklaştıkça, özellikle İranlılar arasında hummalı bir toparlanma başlıyor, gerideki dolaplardan çıkarılan kürkler, «Christian Dior», «Yves Saint Laurent, Rive Gauche», «Givenchy» «Pierre Cardin» damgalı dev kutular, koltuklar arasındaki koridorlara yığılıyor. Hostesler artık son içki servisini yapıyorlar. Şampanya şişeleri birbiri ardına patlıyor.

Bu arada, biçimli göğüslerinin dörtte üçü giysisinin dışında, güzel bir kadın, elinde bir minik valizle tuvalete giriyor. 10 dakika kadar sonra çıktığında, boğazından dizlerinin altına kadar kapalı şık bir elbise var üstünde. Biraz mahcup bir gülümseme ile yerine dönüyor.

FANTOM BOLLUĞU

Uçak Mehrabad Havaalanı'nın pistlerinde ilerlerken, hostesler, resim çekilmemesi için uyarıda bulunuyor ve yolcuları sıkı bir biçimde denetliyorlar. Havaalanı'nın hemen her yanı, İran'ın askeri harcamalarının canlı bir sergisi. Dizi dizi Fantom uçaklarının bolluğu, Hava Kuvvetleri amblemi Jumbo jetlerinin çokluğu insanı hayrete düşürüyor.

Alanda dev bir yeni terminal binasının yapımı bitmek üzere. Eskisinin durumu ise pek parlak değil. Mehrabad Havaalanı'nda ilgi çekici bir başka olay da, Şeref Salonu'nun diğer alanların aksine, bir ayrı bina oluşturması. Bu binanın görkemi ve lüksü dışından bile anlaşılıyor. Şahsal saltanat böylece kendini göstermeye başlıyor...

Pasaport kontrolünden geçişim, sanırım gazeteci olmam nedeniyle, bir hayli uzun sürüyor. Kadın memur, ciddi bir tavırla bazı kitaplar açıp uzun araştırmalar yapıyor. Daha sonra öğrendiğimizle göre, İran'a sokulması yasaklanmış Türk Gazetecilerinin sayısı bir hayli çokmuş. Sonunda önemli bir sınavı atlatmış bir öğrencinin rahatlığını duyarak, çıkış kapısına ulaşıyoruz.

Havaalanının önündeki kalabalık, ilk işçi trenlerimizi uğurlayanların kalabalığını andırıyor. Ortalık ana baba günü.

Yüzümüzü yalayan sıcaklık ancak o anda fark ediyoruz. Artık İran'dayız...

ZENGİNLERİN TATİL ADASI KIŞ'TE

OTEL FİYATLARI 30 - 40 BİN LİRA

Tahran, Elbruz dağlarının eteklerinde, çok geniş bir alana kurulmuş. Kentsel bir kişiliği olduğunu söylemek bir hayli güç. Çarpık montaj sanayiciliğinin yarattığı trafik kargaşası —ki İstanbul'u geride bırakır— belirgin özelliklerinden biri. Zengin semtlerde, evler genellikle yüksek duvarlarla çevrili. Duvarların gerisindeki tantana ve varlıksa, anlata anlata bitirilemiyor. İran'da gelişen olaylarla bu yüksek duvarlar arasında yadsınmaz bir ilişki var. Çoğunlukla İran'ı sömürüp, parasını büyük kârlar sağlayan çok uluslu şirketlere yatıran İranlılar, yani Şah yönetiminin irili ufaklı parçaları, bu duvarların ardında yaşıyorlar.

Hazar denizinden getirilen en lezzetli havyarlar, en gözde Fransız şampanyaları, İskoçya'da özel olarak üretilen malt viskiler hep bu duvarların ötesinde tüketiliyor. İthal malı güzellerle yine bu dışardan görülemeyen saray yavrularında gönül eğlendiriliyor.

SARAY BERBERİ VE

ROLLS ROYCE

İran'da sınıflar arasındaki uçurumlar yıllardır süregeliyor. Ünlü bir şarkıcımızın İran gezisine katılan bir Türk berberine, İranlı meslekdaşının bir Rolls Royce tahsis edebilmesi, bu yozlaşmanın en çarpıcı örneklerinden biri.

Ünlü kadın şarkıcımızın İran gezisini, içten bir heyecanla izleyen vatandaşlarımız bu olayı unutamıyorlar. Berbere, yardımcı olabilmek için, arabalarını sunmayı düşünen bazı Türkler, saray berberlerinden birinin koskoca bir Rolls Royce'u berber arkadaşın emrine verdiğini görünce, âdetâ küçük dillerini yutmuşlar. Bizim berber de bu dünyanın en pahalı ve görkemli otomobili ile, günlerce Tahran çarşı ve pazarlarında caka satmış durmuş.

Duvarlarla olaylar arasındaki birinci ilişki böyle ekonomik nedenlere dayanıyor.

BİR BAŞBAKAN VE KUMAR

Bu tür bir düzenin yürütülebilmesi elbette, ülke yönetenlerle düzenin bütünleşmesine bağlı. Kiş adası da bu bütünleşmeyi sergilemesi açısından oldukça ilgi çekici bir ada.

Onceleri Basra körfezinde ufak bir balıkçı köyü olan Kiş adası, milyonlarca dolar yatırım yapılarak dünyanın en lüks tatil yerlerinden biri haline dönüştürülmüş. Boğucu sıcaklar nedeniyle, yaz ve bahar aylarında yararlanılamayan bu adaya, kışın İran Devletinin üst düzeydeki yöneticileri, büyük işadamları devam ediyormuş. Geceliği 30 - 40 bin Türk lirası olan otellerde, personel genellikle, çarpıcı güzellikte İngiliz ve Fransız kadınlardan oluşuyormuş. Sözüne son derece güvenilir bir dostun anlattığına göre, eski Başbakan Abbas Emir Hoveyda, Kiş adasındaki kumarhanede bir gecede 10 milyon Türk lirasını gözünü bile kırpmadan yitirmiş. Hoveyda şimdilerde Şahın saray nazırı...

BUYURSUN BASKI REJİMİ

İşçi çoğunluğunun yıllık ortalama gelirinin

60 bin TL. köylünün gelirinin de bunun çok altında olduğu bir ülkede, yine güvenilir kaynakların verdiği bilgilere göre, bin kadar ailenin yılda yaklaşık 200 milyon TL. nin üstünde gelir sağlaması, demokrat olması koşuluyla ne kapitalist ne de sosyalist toplumlarda olası değildir.

Böyle bir düzenin tek çaresi İran'da olduğu gibi, faşist bir polis rejimidir. İşte bu rejim, topuyla, tüfeğiyle, askeriyle, polisiyle, duvarların ardındaki azınlığı ve çıkarlarını, duvarların dışındaki halka karşı korumakta ve savunmaktadır.

DIŞ GÜVENCELER

İran'daki faşist rejim ve rejimin yoz yöneticileri, ne acıdır ki, bugün dünyada insan haklarının ve demokrasinin şampiyonluğunu yapanlar tarafından da özenle ve dikkatle korunmaktadır.

İran'ın ekonomik yaşamı, İran'ın savunması ve İran'ın tek gelir kaynağı petroleri, bugün hemen tümüyle, Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin denetimi altına girmiştir. Jeopolitik konumu da küçümsenmeyecek böyle verimli bir pazarın, özgürlük ve kişilik kazanmasına, kapitalist dünyanın patronlarının olanak tanıyacağı şimdilik bir düştür.

Fransız Renault otomobillerinin İran'da, İran - İtalyan ortak şirketi Saipem tarafından monte edilmesi, âdeta İran'a özgü bir yağmanın örneğidir. Böylece söz konusu yağmadan hem Fransızlar, hem İtalyanlar, hem de Şah rejimi payını almaktadır. Böylesine çok uluslu ekonomik numaralara göz yuman Şah ve çevresi, bir yandan para kazanırken, bir yandan da saltanatlarını sürdürmek için dış güvenceler sağlamaktadır.

BİRAZ DA İŞGAL VARDI...

Dış ülkelerin İran'daki varlığı ve bu varlıktan yararlanan azınlığın yaşamı, bize artık nesli tükenmiş bir Osmanlı efendisinin sözlerini anımsattı. «Zevk-ü sefasına» aşırı düşkün bu «zat», İstanbul meyhaneleri bozuldukça, ahlarla vahlarla mütareke günleri İstanbul'unu özler, «Aman efendim, şöyle yerdik, böyle içerdik» diye yakınıp dururdu. Kendisine tepki gösterilip, saldırgan yabancılardan söz edildiğinde de, niteliği anlaşılmaz bir hafif gülümsemeyle, «Elbette biraz da işgal vardı» der, konuyu kapatırdı.

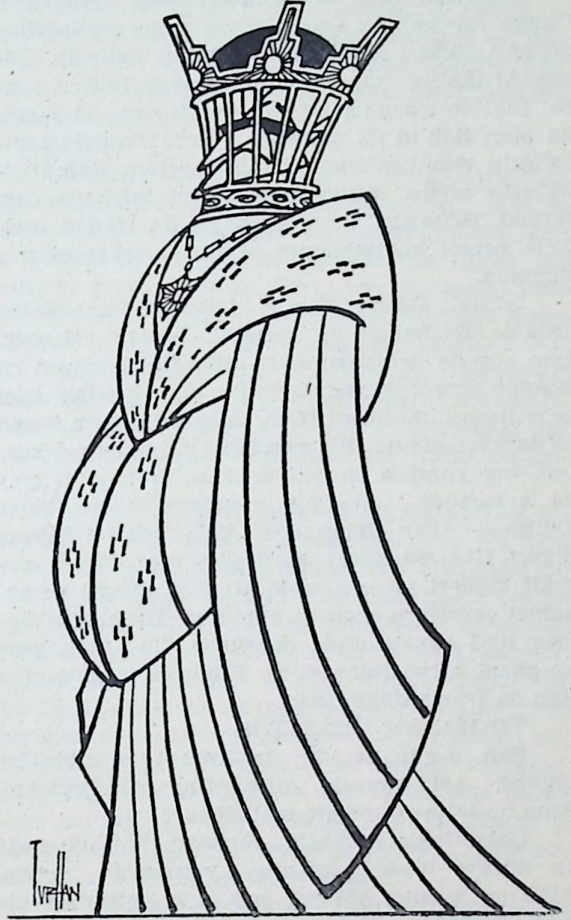
İran'da bugün belki yabancı silahlı güçlerin işgali yok ama, kesinlikle bir ekonomik işgal her yerde kendini gösteriyor...

ŞAH'IN ÖZEL JETİ KAÇMA GÜNÜNÜ BEKLİYOR

İsrail'den her sabah şafakla birlikte kalkan bir jumbo jet, Tahran'a, ülkenin günlük yumurta gereksinmesini taşıyor. Tahran'ın kuzey mahallelerindeki lüks süper market ve büyük mağazalarda, aklınıza ne gelirse var. Fransızların ünlü «Camambert» peynirinin çeşitleri; peynir bölümlerinde yabancı peynir markaları otuzu aşılıyor. Etler Yeni Zelanda, Arjantin ve Amerika'dan ithal, zenginler Yeni Zelanda etlerini pek tutmuyorlar. Danimarka'dan gelme isli so-

mon balıklarını bazı yeni zenginler —görgüsüzlükten mi, oburluktan mı bilinmez— kalıplarıyla alıyorlarmış, Amerikan, Alman, Hollanda biralaları kuleler halinde yükseliyor. Fransız şarapları dizi dizi raflarda.

Tahran'ın güneyine indikçe, dükkânlar yok-

TAÇ MAHKÛMU

sullaşılıyor, çeşitler azalıyor. Görkemli bulvarların görüntüsü, pis ve toprak sokaklarda yitip gidiyor. Cadillac'lar, Mercedes'ler yerlerini hurda jiplere, dökülen 2 beygir Citroen'lere bırakıyor. Cami avlularında, duvar diplerinde uyuklayanların sayısı bir hayli fazla...

NÜKLEER İHTİRAS

İran halkının ortak malı petrolden elde edilen gelir, işte böyle, yalnız bir mutlu azınlığın keyfi için, bir sürü çapa çul abur cubura harcamıyor. İran devlet istatistiklerine —inanırlılığı tartışma konusu— göre, 1976-1977 mali yılında, 15 milyar dolar ihracat yapılmış —ki hemen tümü petrol—, buna karşılık 12.5 milyar dolar ithalata harcanmış. Bu ithalatın büyük kalemlerini, silah, taşıt araçları ve anlattığımız abur cuburlar oluşturuyor. İran ekonomisine ilişkin ayrıntılara girildiğinde, 3-5 belli başlı yatırım için, hâlâ dış para piyasalarında kredi arandığı görü-

luyor. Bu yatırımların halk yararına olup olmadıkları da bir ayrı tartışma konusu. Dünyanın hiç bir orta halli ülkesinde 5 tane nükleer santralin birden yapıldığına rastlanmıyor. Ancak Şah'ın atom silâhlarına ilişkin ihtirasları da bilinen bir gerçek.

ŞAH NEDİR NE DEĞİLDİR?

Bugünkü Şah Muhammed Rıza Pehlevi, 2. Dünya Savaşı'nda İran, İngiliz - Sovyet işgalindeyken, babası Rıza Şah'ın tahttan indirilip, Güney Afrika'ya sürgün edilmesinden hemen sonra, 1941'de işbaşına geçmiş. O günlerde 22 yaşında olan Şah'ın ilk saltanat yılları tümüyle İngilizlerin denetiminde görünüyor. Genç Şah İngilizlerin eliyle, dünya nimetlerini tatmaya başlarken, Britanya İmparatorluğu da İran'ın özellikle petrol kaynaklarını sömürme işlemini sürdürmüştü.

Ulusal Cephe Partisi Lideri Musaddık'ın 1951'de Başbakanlığa gelmesi, İran'ın çehresini kısa sürede değiştirmiş. O yıllarda dünyanın en önemli petrol kaynaklarından biri sayılan İran petrollerini millileştirmesi, Musaddık için sonun başlangıcı olmuş. Bir yandan Dünya petrol karteli, öte yandan tutucu Başkan Truman'ın perde arkasında, dünyayı yöneten John Foster Dulles — Allen Dulles (bir ABD Dışişleri Bakanı diğeri CIA Başkanı) kardeşler, kısa sürede gerekli kişileri satın alarak, İran'da siyasal ve askersel çevrelere egemen olmuşlar. Musaddık böylece 1953 ağustosunda devrilmiş. Bu arada genç ve güzel karısı Süreyya ile Roma'ya kaçmış olan Şah da İran'a dönmüştür.

TIRMANAN DİKTATÖR

Şah, o gün bu gün tırmanarak ve diktatörlüğünü pekiştirerek saltanatını sürdürmekte. Ama bu saltanat nelere mal oluyor?

Çoğunlukla gereksiz, olurluğu, kârlılığı doğrudur hesaplanmamış yatırımlar yoluyla, ABD ve Avrupa kökenli çok uluslu şirketler ülkeyi sömürüyor. Yoksul halk bir yandan aşırı tüketime alıştırılırken, İran her geçen gün biraz daha bir haciağalar pazarı kimliğine bürünüyor. Yapılan yanlışlar birbirini izliyor.

Hesapsız kitapsız yatırımlara bir örnek mi istersiniz. İşte Tahran metrosu örneği...

Şah, Tahranlılara görkemli bir metro sunmaya karar vermiş, yabancı firmalar işe koyulmuş, milyarlarca lira harcanmış. Ancak Tahran'da tüm evler foseptik çukur kullandığından, bugüne dek 3 ya da 4 firma sonuç alamamış. Şimdi Fransızlar şanslarını deniyorlar. Uzmanlara göre, bu işi başarmanın olanağı yok, ama paralar İran'dan çıktığına göre, elbette bir şeyler yapar görünmenin de sakıncası olamaz.

Oysa Tahran çok geniş ana caddelere sahip, bugünkü dökülen otobüs düzeni yerine bu dü-

zeni yenileştirmek, amortismanı enerji sorunları endişesi varsa, tramvay gibi bir sistemden yararlanmak, metro için yapılmakta olan harcamaların yüzde birine mal olurdu kuşkusuz.

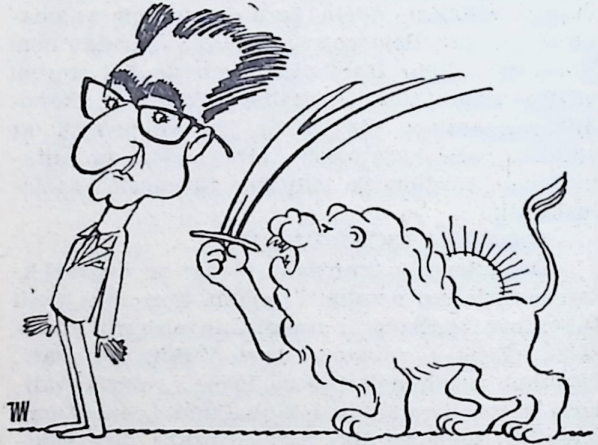
RÜŞVET ÖZELLİĞİ...

Ancak Şah'ın yozlaşmış yönetiminin başlıca özelliklerinden biri de rüşvet. Yarın korkusuyla yaşıyan başta Şah ve yakınları, çok ulusluların yanı sıra, İran'ın ekonomik yaşamını paylaşmış durumdalar. Tahran'daki belli başlı dev oteller, Şah'ın vakıf adı altında çalışan bir örgütün mülkiyetinde. Tahran'ın en büyük mağazalar zinciri, Şah'ın erkek kardeşinin. Bu arada devlet yöneticilerinin gelirlerinde, rüşvet büyük bir pay tutuyor. Şah ve diğer İranlı zenginlerin, varlıklarının büyük bir bölümü de kuşkusuz İsviçre bankalarında ya nakit para, ya da hisse senedi olarak yatıyor.

Böyle bir düzen içinde, Şah'ın tek çaresi, faşizmin en üst basamaklarına tırmanabildiğince tırmanmak. Ama bir düşerse, elbette o düşüş de çok feci olur.

ÇELİK YELEKLİ ADAM...

Şah, artık halkından iyice kopmuş durumda. Ne zaman yakın oldu ki diyenler çıkabilir? Ancak törenlerde bile halkın karşısına TV ekran-

ları aracılığı ile dikiliyor. Hem de dimdik dikiliyor. Çünkü Şah, çelik yeleksiz sarayları içinde bile rahat değil. Gideceği yerlere helikopterlerle uçuyor. Tahran'daki sarayının bahçesinde, her an kalkışa hazır, kısa mesafelerde havalanabilen bir jet uçağı bekliyor.

Tüm bu gerçekleri sıraladınız mı, karşınıza bir saltanat uğruna, ulusallığını yitirmiş, işbirlikçi bir adamın dramı, çirliçiplak seriliyor.

Jet uçağı şahın kaçacağı günü, korku da dağları bekliyor...

Çetin ÖZBAYRAK

28 - 30 Ağustos

İran örneği

İran örneği, içte ve dışta alınması gerekli bir dizi derslerle doludur. İçte, «otoriter» ya da askeri bir rejimin huzuru sağlayabileceğini, ülkeye istikrar getireceğini savunanların tezine, İran'daki olaylar kuşkusuz en büyük darbeyi indirmiştir. Dünyanın en otoriter rejimlerinden birini uygulamakta olan Şah, bu yetmeyince sıkıyönetim ilân etmiş ama ülke çapında kaynaşmanın gene önünü alamamıştır. Halk, tepeden tırnağa silâhlı askerlere, sokak başlarını tutmuş tanklara karşın Şah aleyhinde yine gösterilerini sürdürmekte, grevlere her gün yeni bir işkolu katılmaktadır.

Bir süre önce televizyonda anarşi konusundaki açık oturumda konuşan bir bayan yazar, «Demokrasi terbiyemizin eksikliğinden» söz ederek güçlü bir başkanlık sisteminin kurulmasını, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler için elzem görmüştü. Bayan yazar üçüncü dünyada Batı türü geniş bir demokrasinin yürüyemeyeceğine örnek olarak da Hindistan ile Pakistan'ı göstermişti. Ancak bayan yazarın unutmış görüldüğü bir nokta vardı. Pakistan'da demokratik düzen ortadan kalkmış, otoriter, askeri bir yönetim gelmişti ama, ülke yine huzura kavuşmamıştı. Üstelik yukarıda değindiğimiz İran örneği de otoriter bir rejimin, halkın tepkisi karşısında nasıl sarsıldığını ve duruma hâkim olmadığını belirgin biçimde ortaya koyuyordu.

Günümüzde üçüncü dünyadaki karışıklıkların nedeni halkın «demokrasi terbiyesinin eksikliği» değil, bu ülkelerdeki büyük sosyal ve ekonomik dengesizliklerdir. Tarihte halkın desteğine dayanmayan otoriter rejimler, toplumlarda ilerde çok daha büyük kargaşa ve patlamaların tohumlarını ekmekten başka işe yaramamışlardır. Anarşiye karşı silah, otoriter bir rejim değil, halktan aldığı otoritesini kararlı ve etkin biçimde kullanan demokratik bir rejimdir. Eğer bir rejim halkın desteğinden yoksunsa, dünyanın en modern silahları ile donanmış ordusuna bile sahip olsa, İran'da olduğu gibi bocalamaya ve temellerinden sarsılmaya mahkûmdur.

Bugün Türk ulusu, Ecevit Hükümetinin şimdiye dek gösterdiği icraattan hoşnut mudur?

Bu soruya olumlu yanıt vermek güçtür. Anarşinin önü alınamamış, enflasyon oranı % 50'yi

aşmış, ekonomik sorunlar vatandaşın belini giderek daha fazla bükmeye başlamıştır. Ama bunlara ve tüm kışkırtmalara karşın, Ecevit aleyhinde gösteriler, yürüyüşler, İran'da olduğu gibi kitlesel tepkiler yoktur.

Neden?

Çünkü, hükümet demokrasi kurallarına bağlı bir hükümettir. Hükümeti eleştirmek için sokağa dökülme gereği yoktur; basında olsun, sendikalarda olsun, ya da derneklerde olsun tüm eleştiri yolları açıktır. Gerçi devlet, henüz yeterince güçlü değildir, olaylarda etkinliği sınırlı kalmaktadır. Ama halkın düşmanı değildir, halka karşı değildir. İşte bu nedenle Türkiye'de kışkırtma yoluyla meydana gelen patlamalar, kimi çevrelerin istediği biçimde, İran'daki gibi bir halk patlaması olmaktan çok uzak kalmaktadır.

İran örneğinden dışta da ilginç dersler alınabilir. İnsan hakları kampanyasının, dış politikasının temel direklerinden biri olduğunu savunan Başkan Carter, İran'daki kanlı olaylar karşısında, Şahın «Liberalleştirme» çabalarını desteklediğini ifade etmektedir. Öyle bir «Liberalleştirme» ki, kadını, erkeği, yaşlısı, genci tüm bir ulus sokaklara dökülmüş, Şahı lanetliyor, sıkıyönetime, tanklara karşın, Şah aleyhinde gösteriler, yürüyüşler yapıyor ve insanlar ölüyor... Ama Başkan Carter arada bir baklayı da ağzından geçiriyor: «İran bizim dış politikada en önemli üslerimizden biri», «Şah petrol çıkarlarımızın en sağlam güvencesidir»...

Ve ABD'nin ardından Federal Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, peşpeşe Şah rejimini desteklediklerini açıklıyorlar. Çünkü Şah devriliş, yerine Batı aleyhtarı bir rejim gelirse, petrol çıkarları tehlikeye girebilir.

Bu arada İran halkı eziliyor, acı çekiyor, kanını döküyor...

Halkın desteğine dayanmayan diktatörlerin ve «otoriter» rejimlerin uluslarını nereye götürdüklerinin somut örneğidir İran'daki olaylar.

Dikkatli incelenirse, alınacak çok dersler bulunabilir

Ergun BALCI
7 Kasım

Şah rejimi en bunalımlı dönemini yaşıyor

İran'daki Şah rejimine karşı patlak veren ve gittikçe genişleyip yoğunluk kazanarak 430 kişinin öldüğü Abadan yangınıyla doruğa ulaşan ayaklanma tüm dünyada dikkatlerin, geçmişi yüzyıllara dayanan İran monarşisinin üzerinde toplanmasına neden oldu. Şah'ın dört kentte sıkıyönetim ilân etmesine ve orduyu alarına geçirmesine rağmen bir türlü bastıramadığı ayaklanmayı değerlendiren siyasal gözlemciler, bu olayların 1953 yılında ilerici Başbakan Dr. Muhammed Musaddık'ın devrilmesiyle sonuçlanan ve «CIA darbesi» olarak bilinen darbeden bu yana İran'ın tanık olduğu en büyük siyasal patlama olduğuna dikkatli çekmektedirler.

Bilindiği gibi İran petrollerini millileştirmekle tanınan Musaddık döneminde Şah, 1953 yılında Roma'ya kaçmış; 19 Ağustos 1953'te CIA'nın düzenlediği ve General Zahidi'nin uyguladığı darbe ile Musaddık'ın devrilmesinden sonra yeniden ülkeye dönüp iktidarı ele geçirmişti.

Geçen yılın Kasım ayı sonlarında Şah'ın Fransa ve Amerika'ya yaptığı gezili protesto eden Tahran Üniversitesi öğrencilerinin düzenledikleri gösterilerle başlayan daha sonra Şubat ayında Tebriz ve Kum kentlerindeki büyük kitle gösterileriyle sürerek arkasından tüm ülkeye yayılan İran olaylarında başlıca üç özellik gözlenmektedir. Bu özelliklerin birincisi, ülkedeki solcu ve dinci akımların Şah rejimine karşı birleşmeleri, en azından işbirliği yapmalarıdır. Gerçekten de Marksist «Tudeh Partisi» ve «Fedaiyan-ı Halk» (Halkın Fedalleri) gibi sol örgütlerin yanı sıra, «Mollalar» denilen din adamlarının yönettiği «Mücahidin-i Halk» (Halkın Mücahitleri) gibi dinci örgütler de mücadele vermektedirler.

Ote yandan İran toplumunun çoğunluğunu oluşturan Faşistlerin yoğun oldukları İsfahan, Şiraz, Meşhed ve Kum gibi kentlerin yanı sıra Azeri Türklerinin çoğunlukta oldukları Tebriz, Kürtlerin oturdukları Kermanshah ve Arapların yoğun bulundukları Ahvaz gibi kentlerde de rejime karşı ayaklanmalar sürmektedir.

YANGINLAR NEDEN ÇIKIYOR?

İran olaylarında dikkatli çeken ilginç bir nokta, son günlerde bu olaylara sık sık yangınların da karışmaya başlamasıdır. Ramazan başından bu yana geçen iki hafta içinde toplam altı yangın çıkmış; bunların hepsi de sinema ve tiyatro gibi eğlence ve kültür merkezlerini hedef almıştır. İran resmi makamları, bu yangınların, Şah tarafından gerçekleştirilmek istenen «liberalleşme»ye ve kadınlara özgürlük tanınmasına karşı çıkan fanatik dinci unsurlarca çıkarıldığını öne

sürmektedirler. 430 kişinin ölümüne neden olan Abadan'daki sinema yangınıyla ilgili olarak da aynı suçlama yapıldı.

Ne var ki kimi siyasal gözlemciler, bu iddianın kuşku verici olduğunu, yangınların ünlü SAVAK ajanlarının kasıtlı olarak çıkarılmış olabileceğini savunmaktadırlar. Totaliter ve faşist rejimlerin, muhaliflerini sindirip halkın gözünden düşürmek amacıyla bu tür tertiplere giriştiklerinin bilindiğini hatırlatan bu gözlemciler, ülkesini şimdiye kadar CIA'nın öğrettiği baskı yöntemleriyle ve bir «demir pençe» ile yöneten Şah'ın, şimdi kontrolü kaybettiği için, muhaliflerini «kana susamış canılar» biçiminde gösterip halkın desteğini sağlamak amacıyla bu yangınları tertip ettirmiş olmasının uzak bir ihtimal olmadığını öne sürmektedirler. Nitekim merkezi Paris'te olan «İran'da İnsan Haklarını Geliştirme ve Koruma Komitesi» de yayınladığı bildiride, Abadan yangınının SAVAK ajanları tarafından kasıtlı olarak çıkarıldığını açıkladı.

ŞAH, SORUMLU ARIYOR

Olayların patlak vermesinden bir süre sonra denetimi sağlayamayacağını anlayan Şah Muhammed Rıza Pehlevi, bir sorumlu bulma çabasına girişti. Önce SAVAK'ın başındaki General Nasiri'yi görevden alıp yerine yardımcısı General Nasır Muhaddem'i getiren Şah, bir yandan da olayların «beynelmilel komünizm» tarafından düzenlendiğini iddia etti. Ancak SAVAK'ın başının feda edilmesi de, «beynelmilel komünizm» edebiyatı da işe yaramayınca, bu kez Filistin örgütlerini suçladı. Bu iddia da tutmayınca sorumluluk, aşırı dinci unsurların ve 1960'larda ayrıcalıklarını yitirdikleri iddia edilen «eski ayrıcalıklı sınıflar»ın üzerine atıldı; arkasından yine komünistler hedef alındı. Musaddık'a karşı düzenlenen darbenin 25. yıldönümüne rastlayan 19 Ağustosta Tahran'da düzenlediği basın toplantısında Şah, «isyancılar» diye adlandırdığı muhaliflerinin komünistlerden emir aldıklarını iddia ederek, «ben ve İran ordusu, bunlara, arzularına ulaşma olanağı vermeyeceğiz» dedi.

NE OLABİLİR?

Şah'ın bu sözleri, İran hükümdarının son kozunu henüz kullanmadığını göstermektedir. Gerçi dört kentte sıkıyönetim ilân edilmiş; başkent Tahran ve diğer önemli kentlerde güvenlik görevi askerî birliklere verilmiş; ordu da alarına geçirilmiştir ama, ordu birlikleri halkın üzerine henüz tümüyle saldırtılmamışlardır. Ancak sıkıyönetime ve büyük kentlerin köşebaşlarını tutan tanklara, silahlı askerlere rağmen olayların sü-

rûp gîtmesi, Şah'ın muhaliflerinin ve halkın, şimdiye kadar yaratılan «korku davası»nı artık aş-tıklarının kanıtını vermektedir.

Bununla birlikte siyasal gözlemciler, bu olay-ların kısa zamanda Şah rejiminin çökmesine yol-açacağını beklememek gerektiğini, Şah'ın temsil

ettiği İran monarşisinin henüz ayakta durabile-cek güce sahip bulunduğunu, ancak olayları Şah rejimi için «sonun başlangıcı» saymanın yanlış olmayacağını belirtmektedirler.

Mehmet Emin BOZARSLAN
23 Ağustos

Az gelişmişlik

Pakistan diktatörü Ziya Ül Hak; Zülfikar Ali Butto'yu asacak mı?

Gazetelerde yayınlanan son haberlere bakar-sanız, bu iş üç ay içinde gerçekleşecekmiş. But-to'nun durumunu düşünebiliyor musunuz? Bir zamanlar kırıvatını Fransa'dan, esvabını İngil-tere'den, ayakkabılarını İtalya'dan, iç çamaşır-larını Amerika'dan getirten adam; şimdi dört du-var arasında papatya falı açıyor: İdam gömleği-ni giyecek miyim, giymiyecek miyim, giyecek miyim, giymiyecek miyim? Anglo-Amerikan or-dularında vaktiyle paralı askerlik yapmış burma bıyık Ziya Ül Hak da anasının gözü olduğundan Butto'ya bindirdikçe bindiriyor; bir gün bağış-lasa bile artık Zülfikâr Ali'nin buruşturulmuş bir kâğıt parçası gibi çıkmasını istiyor demir parmaklıklar ardından...

Peki, bu çatışmadan Pakistan halkına ne? Ziya, Zülfikâr'ı öldürürse halkın yazgısı değiş-ecek mi? Sözkonusu bir kurtuluş savaşı mı? Bir emekçi devrimi mi? Değil kuşkusuz; boğazına dek bataкта yaşayan bir ülkedeki egemen sınıflar arasında tepişme sözkonusu. ABD, Fransa, İngiltere, Belçika gibi Batılı ülkeler; General Zi-ya Ül Hak'a kuru sıkı uyarılarda bulunuyorlar:

— Butto'yu asmasan iyi olur...

General sertçe yanıtlıyor:

— Pakistan'ın içişlerine kimse karışamaz. Butto yasal mahkemelerde yargılanarak hüküm giymiştir. Pakistan yargıçlarının kararlarını dı-şardan ve içerden kimse etkileyemez...

Ürdün ordusunda, Filistin Kurtuluş Örgütü-ne karşı çarpışmış generalin yanıtına karşı su-suyor Batılı ülkeler... Oysa Ziya, zenginler kulü-bünün çıkarlarına dokunsa, susarlar mıydı? Za-ire örneği ortada. Bu ülkenin güney bölgesinde devrim eylemi başlayınca, Avrupa'nın uygar ül-keleri havadan asker indirip bindirmeye başla-dılar. Eylemin yüzeydeki gerekçesi o bölgede ya-şayan Avrupalıları kurtarmak; kökenindeki gerek-çesi emperyalist tekeillerin elindeki yer-altı ser-vetlerinin ve en başta Uranyum yataklarının gerçek sahiplerinin eline geçmesini önlemektir. Zaire'de düzen böyle kurulmuş: Zengin maden-

leri Batının tekelleci kumpanyaları işletecek; si-yasal iktidarı kompradorlar ellerinde tutacak; halk sömürölüp ezilecek, küçümsenip horlana-cak... Dünyanın çoğu yerinde düzen budur; bu düzene başkaldıranlar «Uygar Batı»nın düşmanı olurlar. Uygar Batı, Rodezya ve Güney Afrika Birliği'ndeki ırkçı rejimlere indirme bindirme yapar mı? Yapmaz. Biz tarihimize gelen de-neyimlerle Batı'nın nerede, nasıl, ne biçim «mü-dahale» yapacağını biliriz. Osmanlı Devletine niçin «müdahale» ederdii uygar Düvel-i Muazza-ma? Ülkedeki Hristiyanların haklarını korumak için... Ya ümmet-i Muhammed'in hakları? Batı; ümmet-i Muhammed'in, zencilerin ve komünist-lerin haklarıyla ters yandan ilgilidir. Batı'nın ağababası Amerika; Fransa ve İtalya'da komü-nistlerin iktidara geçmeleri olasılığına karşı ho-murdanıyor:

— Müdahale ederim ha!...

İtalyan ve Fransız komünistleri, Amerika'yı ürkütmemek için ne yapacaklarını bilemiyorlar. Komünistler Avrupa'da iktidara geçerlerse, Ame-rika müdahale eder! Zaire'de yer-altı servetlerini halk ele geçirirse, Fransa ile Belçika müdahale eder. Sistemini böyle kurmuş emperyalizm... Türkiye bu sistemin içindedir. Bakınız ne duru-ma düştük bu sistemin tuzaklarında... Her sabah 42 milyonluk ülkede yöneticiler dar gelirli me-mur gibi kara kara düşünüyorlar:

— Bu ay yine 150 milyon ham petrol için, 50 milyon dolar, demir-çelik için döviz gerekli 5 milyar dolar kısa süreli borcumuz var. Ne ya-pacağız? Bu işin içinden nasıl çıkacağız? Yıllık tüm ihracatımızın döviz geliri, dışardan satın almak zorunda kaldığımız ham petrolün borcu-nu ödemeye yetmiyor.

Ve Türkiye'yi bu duruma düşürüp emperya-lizmin pençesine teslim edenler, meydanlarda bayrak mitingi yapıyorlar.

Az gelişmişlik işte buna derler.

İlhan SELÇUK
10 Haziran

Lübnan'da neler oluyor ?

Lübnan geçtiğimiz hafta bir kez daha karıştı. Şu anda gerçi ateşkes sağlanmış durumda, ama Beyrut'un Eşrefiye mahallesinin bombalanması ve 1000 kişinin ölümüne yol açan durumu gidecek, çatışmanın her an yeniden başlamasını önleyebilecek anlaşma henüz gerçekleşmiş değil.

Son olaylar, Suriye birlikleriyle Hristiyan Falanjist güçler arasında çekişmeden doğdu. Hristiyan Falanjistler hâlâ kent içinde bazı stratejik noktaları tutmakta direnir ve bu yüzden Suriye askerleriyle çekişirlerken, küçük bir kıvılcım yangına yol açtı.

Son çatışmalar üzücü, üzücü olduğu kadar ibret verici sonuçlara yol açmış bulunmakta. Gerçekte kentten Hristiyan kesimi top atışlarıyla sarsılır yıkılırken, ilerici müslümanların oturduğu kesimde günlük yaşam olağan çizgisi içinde sürüyordu. Bu durum ilk bakışta şaşırtıcı gibi görünebilir. Ne var ki, geçmişi anımsayanlar, Suriye birliklerinin Filistinliler üzerine amansız ve acımasızca saldırdıkları sıralarda, gerici Hristiyanların bayram ettiğini unutmamışlardır.

Kuşkusuz, sivil halkın ölmesi onaylanacak bir davranış değil. Ancak, faşist Falanjistler şu anda, kendi başlattıkları ve gerek ilerici müslümanlara, gerek Filistinlilere çok pahalıya ödettikleri Lübnan iç savaşının ağır faturalarından birini ödemektedirler.

Batı basınının olaya yaklaşımı da oldukça iç bulandırıcıdır. Bir zamanlar yani ilerici müslümanlar saldırıya uğradığında yuvarlak sözcükler ve genel deyimlerle durumu atlatmaya çalışan yayın organları, bugün kıyameti koparıyorlar. Ama artık iş işten geçmiştir. Raymond Edde gibi (son cumhurbaşkanlığı seçiminde aday olan bu kişi, Suriyenin ve hatta Washington'un baskısıyla Sarkis karşısında yenik düşmüş, Tel Zaatar baskınına şiddetle kınamış demokrat bir Hristiyandır) bu karmaşık tablo içinde hâlâ saygınlığını korumayı becermiş olanlar bile artık, Lübnan'ın hiç değilse «Lübnanlıların yüreğinde» parçalandığını kabul ediyorlar. Edde ilerici müslümanların son olaylar karşısındaki ilgisizliğini de doğal karşılıyor ve Tel Zaatar olayları sırasında bir tek Hristiyanın sesini yükseltmediğini ha-

hatırlatıyor.

Son gelişmelerin iç cephedeki yüzü bu.

Olayın bir de uluslararası alandaki yönüne bakmakta yarar var:

Nasıl oluyor da, İsrail, şimdiye kadar hep faşist Hristiyanları kullanmış, desteklemiş, kendi çıkarlarına yaradığı sürece korumuş olan İsrail, duruma seyirci kalıyor?

Sorunun yanıtını, Camp David anlaşmalarında aramak gerek. Şu anda İsrail, Suriye ile çatışmayı göze alıp Camp David'de kazandıklarını kumar masasına sürmek istemeyecektir. Gerçekte, ABD, Mısır ve İsrail; Suriye'nin Lübnan'ı yutmasına bile göz yummak durumunda dırlar. Bu girişimin karşılığında beklenen, red cephesini yarmak, Suriye'yi Mısır'ın yanına çekmektir. Kissinger'in daha başlangıçta, «Ortadoğu'da barışı istiyorsanız Lübnan'ı Suriye'ye bırakmanız gerekir» dediği hiç bir zaman unutulmamalıdır.

Sovyetler Birliği'nin tutumu da ilginçtir. Camp David görüşmelerinden sonra bölgede Pax American'ın önündeki en büyük engeller de kalkınca, Sovyetler Birliği red cephesini desteklemek ve güçlendirmek durumuna girmiştir. Moskova'nın şu ya da bu şekilde, Suriye'nin girişimlerini önlemeye kalkması, red cephesinin belki de çok çabuk parçalanmasına Hafız Esad'ın büyük bir hızla, Amerikan kampında seçkin bir yer tutmasına yol açacaktır.

Geçmişteki ilişkileri yüzünden — bunlara ticari ilişkileri eklemeyi de doğal olarak unutmamak gerek — Lübnan ile yakından ilgili olan Fransa'nın önerisi de, uygulamada var olmayan Lübnan ordusunu temeltası olarak kabul etmesi açısından gerçekçi değildir.

Lübnan halkı şu sırada geçmişin büyük ekonomik ve sosyal bunahımlar yaratan gelir uçurumlarıyla dolu düzenin yanısıra faşist Falanjistlerin başlattığı iç savaş ile bölgede gün günden gelişmekte olan Amerikan barışının, ağır bedellerini bağımsızlığıyla, varlığıyla ödemektedir.

Ali SİRMEN
12 Ekim

Uzakdoğu'da yeni dengeler...

Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya'nın ilişkileri,

Uzakdoğu'da dengeyi değiştirmektedir.

«Fare yakalayabiliyorsa, kedinin rengi önemli değil» diyor Çin Halk Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı Teng. İlginçtir ki, bu görtüş Uzakdoğu'da yeni bir yaklaşımın, yeni bir denge kuruluşunun gerekçesi olarak niteleniyor belirli çevrelerce.

Güncel konumda Uzakdoğu dengesinde dört güç etken oluyor: Amerika, Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler. Bunlardan ilk ikisi, süregelen ilişkileri içinde yandaş bir politika izliyorlar. Sovyetler ve Çin ise, aralarındaki belirli sorunların doğal bir sonucu olarak, bir yandan kendi aralarındaki çekişmeyi, zaman zaman sınır saldırılarına varıncana dek sürdürürken, diğer taraftan bölgedeki yandaş iki güç ile sürtüşmeyi önleyici bir ilişki içinde görünülüyorlar.

Son zamanda ortaya çıkan iki önemli olgu, Uzakdoğu'da var olan dengeyi etkileyici nitelikte gözüküyor. Bu olgulardan birincisi Amerika'nın bölgenin savunması ile ilgili yeni ve özellikle yandaş Japonya için önemli olarak tanımlanabilecek bir değerlendirmeye girmesi. İkincisi ise Çin Halk Cumhuriyeti'nde dışa dönük yeni bir yönetimin işbaşına geçmiş olması.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kendisini Amerika'nın koruyucu şemsiyesi altında güvence göregelmış Japonya, birinci olguyu bir olasılıkla şöyle değerlendirebilir: Amerika'nın Uzakdoğu'da askeri alandaki etkinliği azaltıcı bir yaklaşım içinde olması, en azından böyle bir girişimin Japonya'ya danışılmadan başlatılmış gözükmesi güven sarsıcıdır. Bu tutum, bölge gerçekleri açısından Japonya'yı, Amerika ile sürdürüldüğü güvenlik sistemine ek ve dümenin en

azından ortaklaşa kullanılacağı yeni bir güvenlik sistemi aramaya zorlar niteliktedir. Kaldı ki, Japonya ile Amerika arasındaki ticari ilişkilerin, birincisinin çıkarına işliyor olması, bu ulusuma karşın Amerikan ekonomisinden gelebilecek ekonomik önlemler, gene en azından, Japonya'yı yeni veya ek pazarlar arama zorunda bırakabilir.

İkinci olgunun başlıca niteliği Çin'de Kültür Devrimi, Başkan Mao'nun ölümü ve «Dörtlü Çete» diye adlandırılan kişiler ve yandaşlarının yönetimden alınmasındaki olaylar dizisiyle sonuçlanan iç politik sorunları çözümülemiş görünür bugünkü yönetimin, Çin ekonomisine yeni bir atılım kazandırabilmek amacıyla dış dünyaya açılmaya hazır gözükmesidir.

Bu değerlendirmeler geçerli sayılabilirse, ortaya çıkan durum oldukça ilginçtir. Şöyle ki, bir yandan kendisini değişen koşullar içinde, var olanlara ek veya yeni ekonomik ve politik güvenceler aramak zorunda görebilecek sanayileşmiş ve teknoloji üreten Japonya, diğer yandan sanayileşme ve teknoloji alış-verişi için dünyaya açılmaya başlayan bir Çin. Bir tarafta kaynağı yoksun, fakat sanayi ve teknolojisi yoğun bir Japonya, diğer tarafta doğal kaynağı yoğun, fakat sanayi ve teknoloji arayışı içinde bir Çin. Bu gerçeklere son günlerde hız kazanmış görünen Japonya - Çin dostluk ve işbirliği anlaşmasıyla ilgili hazırlıklar eklenecek olursa «Fare yakalayabiliyorsa, kedinin rengi önemli değil» sözü çok yakın bir süre içinde görülebilir ve anlaşılabilir somut boyutlara ulaşacaktır.

Atilla KORYÜREK

29 Mart

Ekonomik enkaz kaldırılmalı!

Ecevit yönetimi yaklaşık bir yıl önce iktidarla birlikte ekonomide de bir «enkazı» ikinci MC Hükümeti'nden devraldığını ilan etmişti.. Bugün gelinmiş olan noktada enkazın temizlenmiş olduğundan söz etmek olası değil kuşkusuz... Bir yıllık açıdan bakıldığında enkazı kaldırma çalışmalarının kolay olmayacağı da anlaşıyor. Bu alanda başarının, izlenecek yollar kadar «enkaz kaldırıcıları»nın becerilerine de bağlı olduğu açık. Şimdi bir yıl içinde alınmış olan ekonomik önlemleri satır başlarıyla sıralayalım:

- Yeni hükümet aldığı ekonomik önlemlerini özellikle dış ödemeler dengesi sorununu çözmeye yöneltti. 1978 yılı bütçesinin ödenekleri kısıldı ve bir «istikrar bütçesi» olarak MC tarafından hazırlanmış bu bütçe ufak değişikliklerle yürürlüğe konuldu. Bütçenin kesinleştiği gün yüzde 30 oranında devalüasyon ile Türk parasının dolar karşısındaki değeri 19.75 liradan 25 liraya düşürüldü.

- Dış finans kuruluşlarından kredi sağlatabilmek için «yeşil ışık» yakması gereken Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Stand-By anlaşması imzalandı.

- IMF ile imzalanan bu anlaşmanın koşulları her iki tarafça da pek fazla uygulanmadı.

- İstikrar programının bir sonucu olarak yatırımların gerçekleşme oranları düştü. İşsizlik etkinliğini arttırdı. Üretim yetersizliği enflasyonu hızlandırdı.

- Kamu iktisadi teşebbüslerinin işletme açıklarını azaltmak üzere ürün ve hizmetlerine bir seri zam yapıldı.

- IMF'nin yeşil ışık yakmakta nazlanması, Türkiye'nin taze para sorununu gündemde tuttuğu için, ithalat güçlükleri sürdü.

- Dış borçların ertelenmesi yolunda önemli adımlar atıldı.

- Batı sistemi içindeki bazı ülkelerle kuru-

lan ikili ilişkilerde bazı küçük borçlanma olanakları yaratıldı.

- Batılı finans kuruluşlarının «taze para» konusunda nazlanmaları Türkiye'nin bu sistemin dışındaki ülkelerle ilişkilerini yoğunlaştırmasına ve sosyalist ülkelerle üçüncü dünya ülkelerinden yeni ekonomik olanaklar araştırmasına yol açtı.

- Enerji sorunu 1978 yılı içinde de ağırlığını korudu. Elektrik kısıtlamalarının giderilebilmesi ve yeni üretim tesislerinin hizmete konulması 5-7 yıllık bir zaman sürecini gerektirdiği için bu konuda kısa zamanda adım atılması zaten olası görünmüyordu.

- Türkiye'nin ithalatı içinde önemli bir yer tutan, daha doğrusu ihracat gelirinin tümünü yutan ham petrol ithalatı sorun olmakta devam etti.

- İhracatın arttırılması için, vergi lade oranları yükseltildi. Özel ihracat fonu kuruldu ve ihracat teşvik edilmeye başlandı.

Ihracatta son yıllarda olumlu gelişmeler izlenmekle birlikte, temelde ihracat artışının geleneksel ürünlerden kaynaklandığı ortaya çıktı.

Alınan önlemleri ve sonuçlarını özetle böylece değerlendirmek mümkün, bir başka değerlendirme ise Türk ekonomisini her bir vidası pistonları paslanmış, çürümüş bir motora benzetmekle yapılabilir. MC'den devralınan bu çalışmayan paslı ve çürük motorun işletilmesi için bazı tamirat yapılmaya çalışıldı. Çürümüş vidalar söküldü ama yerine takacak yeni vida bulunamadı. Önceden kullanılmış bazı eski vidalar ve somunlar denendi. Çürümüş motor pistonlarını değiştirmek için yeni piston arandı. Ama bu pistonların ABD ve Batılı ülkelerin elinde olduğu görüldü..

Fusun ÖZPİLGEN

2 Ocak 1979

Uluslararası Para Fonu ve Kapitalist Batı'nın sunduğu reçeteler, demokrasiyi zedeler. Ben, hükümeti Para Fonu'nun reçetelerini uygulamadığı için kutlarım. Hükümet bu reçetelere boyun eğseydi, kimsenin kuşkusu olmasın, yerinde oturamazdı...

Bütçe Karma Komisyonu'nda CHP'li Süleyman Genç, Uluslararası Para Fonu ile ilişkilerin «gerginleşmesi»nden söz eden AP'li Sümer Oral'ı böyle yanıtladı. Süleyman Genç'in yanıtı, son günlerde basına yansıyan, Türkiye-Uluslararası Para Fonu (İMF) ilişkilerinin sertleştiği yolundaki haberleri doğrulayıcı nitelikteydi...

24 nisan 1978 günü yürürlüğe giren «Stand-By» düzenlemesi çerçevesinde, iki yıl için biçimlenen «Para Fonu Kelepçeli» ekonomi politikasından, daha birinci yıl dolmadan vaz mı geçilmisti? Vaz geçildiyse Türkiye'ye kredi açmak için Para Fonu'nun «Yeşil ışığı»nı zorunlu sayan, OECD, AET ve NATO gibi kuruluşlar ile yabancı bankalar ne yapacaktı? Sonra, neydi bu «yeşil ışık» masalı? Kaç kez, «yanmalı», «yandı», «gene yanmalı» denmişti?..

Bütün bu sorular, Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu ile olan öyküsünün bugünkü durağı. Yanıt getirebilmek için kısaca da olsa dünü anımsamak gerekli.

«STAND-BY» DÜZENLEMESİ...

Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye için öngördüğü «Stand-By» düzenlemesi, Mayıs 1978 - Nisan 1979 döneminde yerine getirilmesi zorunlu bazı yükümlülükleri içermektedir. Bu yükümlülükler, ne tutarda iç ve dış kredi kullanılabileceğinden, kiminle ne tür anlaşmalar yapılabileceğine kadar uzanan geniş bir kapsamdadır.

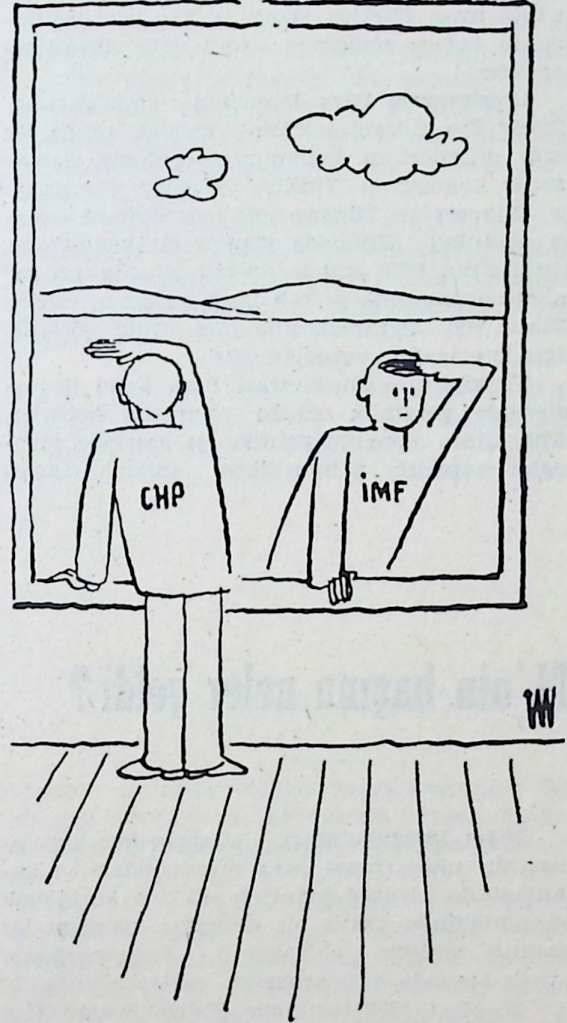
Bununla birlikte, Türkiye ile Para Fonu arasında, bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda ciddi bir sorun yoktur. Örneğin, ihracat ya da işçi döviz öngörülerinin gerisinde kalınması, «Sağlık olsun», «iyi olur İnşallah» benzeri yaklaşımlarla geçiştirilmektedir. Para Fonu'nun sorunu kamu kesiminin finansmanında yoğunlaşmaktadır. Kamu kuruluşlarına açılan her kuruluşluk kredinin hesabı istenmektedir.

KREDİ KISITLAMALARI

Her biri, ayakta durabilmek için milyarlarca liralık finansman gereksinimi içinde olan kamu kuruluşlarının, Para Fonu damgalı kredi kısıtlamaları sonucu işlerliklerini yitirdikleri gözlenmektedir. Yakın zamanlara değin, döviz darboğazının yatırımları aksattığından yakınan

kamu kuruluşları, bugün Türk Lirası bulamamaktan yakınmaktadırlar.

Kamu kuruluşlarının finansmanı, «Stand-

By» uygulamasının ikinci yılında da Para Fonu'nun üzerinde en çok durduğu konudur. «Stand-By» düzenlemesine göre, Türkiye, 1979 yılının ilk iki haftası içinde, uygulanan istikrar programının «gelişmesini gözden geçirmek» ve bu doğrultuda uluslararası Para Fonu ile «gerektiği biçimde anlaşmak» zorundadır. Bu anlaşma, Türkiye'ye, halen gündemde olan 30 milyon özel çekim hakkı tutarındaki üçüncü kredi

dilliminin ardından, 25 milyon özel çekim hakkı tutarındaki dördüncü kredi dilimini kullanma olanağını verecektir.

Daha sonraki kredi dilimlerinin kullanılabilmesi ise, 15 Mayıs 1978'e kadar, «Stand-By» düzenlemesinin ikinci yılı için geçerli olacak politikalar ile yerine getirilmesi zorunlu yükümlülükleri belirleyen «performans kısıtları» üzerinde Para Fonu ile uzlaşma sağlanmasına bağlıdır.

Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye için «yeşil ışığı» gerçekte, ikinci yıl için uzlaşma sağlandığında yanacaktır. Bir başka anlatımla, birinci yılda Para Fonu'nun kısıtlamalarına uslu uslu uyan Türkiye, ikinci yıl için yeni kısıtlamalara boyun eğdiğinde, «yeşil ışık» sürekli yanacaktır.

Uluslararası Para Fonu'nun yeşil ışığının, «Stand-By» düzenlemesinin kabulü, ya da ilk kredi dilimlerinin kullanımıyla yanmış olamayacağı konusunda Türkiye önceden uyarılmıştır. Citycorp'un Türkiye temsilcisi Richard George, İstanbul Hilton'da yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin 1978 yılında önemli tutarda taze para beklememesini, gerçek kredi akışının 1979'da «Stand-By» düzenlemesine tam uyum gösterildiğinde olacağını vurgulamıştır.

Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu ile ilişkilerinde gerginlik olduğu yolundaki haberler, 1979 yılının ekonomi politikaları üzerinde çalışmalar yapıldığı bilinmedikçe, anlamlı olama-

maktadır. İlişkiler somut bir gerginlik ortamında değildir. Türkiye ekonomisinin önümüzdeki yılda hangi kurallarla yönetileceği belirlenmektedir.

Belirleneceklerden bugünden belli olan bazı kurallar da vardır. Bu kurallar, kamu kuruluşlarının yararlanacağı kaynakların sınırlandırılmasına ilişkindir. Buysa, kamu kuruluşlarını bugünkü verimsizlik batağında boğmak olacaktır.

Oysa, kamu kuruluşları, Türkiye'de dışa bağımlı ve tüketime yönelik sanayi yapısında gerekli değişikliklerin yapılabilmesi için etkinliklerini korumak, hatta artırmak durumundadırlar. Demokrasiden yana bir iktidar için kamu kuruluşlarının sanayileşme sürecinin ve planlamanın temel birimler olarak algılanması kaçınılmazdır. Kamu kuruluşlarının büyük ölçekte kurulma olanakları ve çoğu kez doğal tekel olma durumları, ekonomide yönetimi elde tutmaya olanak vermektedir.

Türkiye'yi, dışa bağımlı üretim yapısını sürdürmeye zorlayan Para Fonu ve benzeri kuruluşlar için bunun kabul edilemeyeceği açıktır. Kamu kuruluşlarının etkin kullanımını alabilirdiğince dışa açılması istenen Türkiye'nin, Batı kapitalizminin öngördüğü işbirliğinin dışına taşırabilir.

Uluç GÜRKAN
20 Ocak 1979

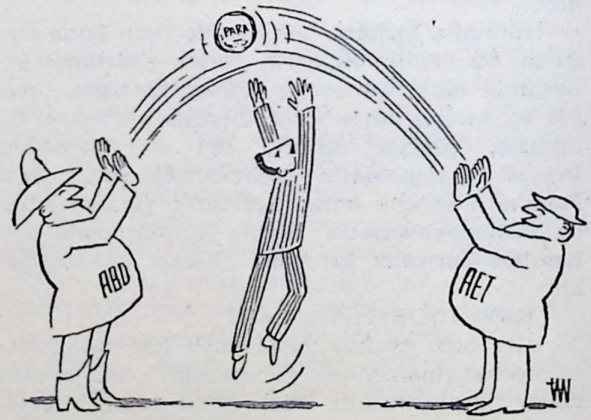
TL'nin başına neler geldi ?

Niyet Mektubu'ndan: «Çapraz kur uygulamasının uluslararası para piyasasındaki dalgalanmalarla birlikte yarattığı etkiden kurtulmak için, hükümet yakın bir gelecekte, parasını bir paralar sepetine bağlayarak, öteki paralarla ayarlı biçimde oranlanmasını sağlayacaktır.»

23 Mart 1978 tarihinde Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu İMF'ye yazdığı Niyet Mektubu ile Türkiye'nin 1946 yılından bu yana içinde bulunduğu dolar sahasından çıkacağını duyuruyordu. Türkiye kambiyo hayatında yepyeni bir dönem olacaktı bu. 18 Ağustos tarihli Cumhuriyet gazetesi bu konudaki kararnamenin imzaya açıldığını yazdı. Ancak kararname çıkmadı!

Bilinen, İMF'nin Türkiye'nin dolardan kopuşa ve yeni sepete bağlanışına karşı çıktığı. Anlaşılan İMF, Türkiye'de dolarla içiçe geçmiş istikrar istiyor. 12 Eylül tarihinde, Türkiye İMF'ye ikinci bir taahhütte bulunmak zorunda kaldı..

TL'nin dolar dışındaki dövizler karşısında de-

ğeri % 2.25 düştüğü an, Türk parası ayarlana-

cakti. Bu uygulamaya İMF dilinde gerçek kur deniliyordu..

Gerçek kur uygulaması ise 1978 yılının «ithalâtçılar yılı» olmasını sağladı!.. Çünkü, ithalât yokluğunda tüm ithal malları karaborsaya düşmüştü. Malı elinde tutan ithalâtçılar, «TL tekrar ayarlanacak» diye, fiyatları bırakın bir ay içinde, gün boyunca arttırmaya başladılar. Yakın tarihimizin hiç bir döneminde raslanmayan spekülâtif bekleyişler Türkiye'yi ithalâtçılar için gerçek bir cennet haline getirdi..

KAÇAKÇILIK ANA SEKTÖR

1 mart 1978 Büyük Gün oldu. O gün, TL'nin dolar karşısındaki 19.25 lik değeri 25 liraya düşürülmüştü. Böylece ithalât azıcık frenlenecek, ihracat ucuzlayarak cazip kılınacaktı. Klâsik ders kitapları bunun böyle olacağını yazıyorlardı. Ondan öte bir de Büyük Umut vardı. Devallüasyon ile İMF yeşil ışık yakacak, bankalar borç verecekti.

Hiç biri gerçekleşmedi. Üstelik vefakâr döviz makinası işçilerimiz de para göndermekten vazgeçip ya Alman bankalarına para vatırdılar, ya da kaçakçılık sektörünü beslediler. Yeşil ışığın gecikmesiyle 1978'de en büyük sektör — kamu ve özel — 'den önce kaçakçılık sektörü olmuştuk çünkü yılın ilk yedi ayında devlet 2.1 milyar dolarlık ithalât yaparken, kaçakçılık sektörü 2.2 milyar dolara ulaşmıştı..

Kaçakçılık sektörünün en büyük finansman kaynağı ise TMB (Tahtakale Merkez Bankası) piyasanın en büyük döviz bankası oldu. İMF'nin ekonomik istikrar reçetesi kaçakçılığı en kârlı iş haline getirmişti. Yapılan tahminlere göre, —koşullar değişmezse— ithalâtın 3/4'ü 1979 yılında kaçak olarak yapılacak.

Sanayi kesimi kaçak olarak getiremediği bir kısım malı ise çift ödeme yaparak resmi kabul kredili ithalât ile getiriyor. 65 lira karşılığında çift ödeme ile ithalât yapılırken, 1 dolar 100 TL hesaplandığında her mal devletin resmi ithalât listeleri (özellikle liberasyon listeleri) içinde yer alıyor..

Döviz kurlarını ayarlamak önemli bir iktisat politikası aleti.. Ancak bu alet Türkiye'ye takılmış İMF çengeli yüzünden tam anlamıyla karmam çorman olmuş durumda. Gerçek kur uygulanıyor diye resmi çevrelerin bile anlamaktan güçlük çektiği beş ayrı döviz hesabı tutulmaya başlandı..

(1 — İthalâtta kur garantisi 2 — İhracatta vergi iadesi, 3 — Yurt dışındaki işçilere farklı kur, 4 — Yabancı sermayeye kur garantisi, 5 — Bazı bankalara döviz pozisyonu tutma yetkisi).

Kenan MORTAN

2 Ocak 1979

Kural dışı yok artık...

Yeni siyasi dönemin gündeminde tek bir ilke, tek bir madde vardır: Demokratikleşme. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürekli aşamalar geçiren bu temel ilke, sanırız en geniş boyutlarıyla uygulanma alanı bulacağı bir siyasal iktidara kavuşmuştur. 1923 yılından sonra ilk kez 1950'de sıçrama yapmış olan ve önemli kapıları açan demokratikleşme, Ecevit iktidarıyla çok daha geniş kapsamlı bir aşamaya ulaşmaya adaydır. 1950'de olduğu gibi, ama 1950'den farklı nitelikler taşıyan Ecevit iktidarı bir sınıfsal harekettir çünkü. Toplumun en geniş kesimleriyle geçici «ittifak» kuran bir sınıfsal hareket. Kaynağını demokratikleşme özleminde alan bir «ittifak»ın doğurduğu bir hareket.

Siyasal alana demokratikleşme kavramı altında yansıyan bu hareket, siyasal süreçte can güvenliğini, seçim güvenliğini, öğrenim özgürlüğünü ve toplumun şimdiye değin ancak kâğıt üstünde gördüğü ya da duyduğu özgürlükleri

tümüyle en geniş biçimde uygulayacaktır. Kısmi ceza yasalarının varlıklarına karşın, düşünce özgürlüğü bir engelleme olmaktan çıkacaktır.

Bu, üst yapıdaki, değişimdir. Asıl olan ise demokratikleşmenin hangi ekonomik tabana oturacağıdır. Batı Dünyasında demokratikleşme eşittir kapitalizm, kuralı egemendir yüzyıllardır. Topluma sevimli gelen özgürlüklerin tümü kapitalizmin gelişmesini amaçlamıştır ve amaçlamaktadır. Ve bu ekonomik gelişim en ince ayrıntılarına değin kurallara bağlanmıştır. O halde, önümüzdeki yıllar Türkiye için yepyeni bir dönemin yoğun yıllarıdır. Toplum nasıl ki, demokratikleşme sürecine girecek ve bu sürecin gerektirdiği tüm özgürlükler «kullanılabilir» hale gelecektir. Aynı biçimde bu özgürlüklerin dayandığı ekonomik kurallar da işlerlik kazanacaktır. 1950'den bu yana yinelenen doğru bir yargı vardır: Türkiye'de kapitalizm gelişmektedir. Doğrudur. Gelişmektedir. Ancak, ilkesiz ve

de kuralsız bir gelişmedir bu. Kural dışı bir gelişmedir kısaca son yılların Türkiye'de görülen kapitalizmi. «Çarpık» diye nitelenmektedir, «az gelişme» ya da «yoz» diye nitelenmektedir. Şöyle ya da böyle nitelendirilmektedir. Bu nitelikler bir sisteme karşı çıkmaktan çok, o sistemin Türkiye'ye özgü gelişme koşullarını vurgulamaktadır. Kapitalizmin başta gelen kurallarından biri «tam rekabet» koşullarıdır. Her ekonomik sorunun piyasa mekanizması içinde çözümlendiği rekabet koşulları. Oysa, «çarpık» ya da «az gelişmiş» olarak nitelenen kapitalizm, Türkiye'de 1950'lerin başı hariç, hiçbir zaman özünde yatması gereken kurallara uygun işlememiştir. Çalma, çarpma, devlet soygunu, sakat bir tekelleşme, ayrıcalık, kaçakçılık hep belli bir sistemin — kapitalizmin — olağan işleyiş biçimi sanılmıştır geniş halk yığınlarınca. Dolayısıyla her fırsatta eleştirilen kapitalizm gerçekte en bilimsel, en akılcı, en özüne uygun bir biçimde hiçbir zaman uygulanmamıştır Türkiye'de. Çünkü, «tam rekabet» koşulları geçerli olmamıştır hiçbir zaman. Örneğin, bir devlet ihalesinde ihaleyi kazanan en düşük fiyatı veren olmamış, ihaleye giren diğer firmaların verdikleri fiyat, bir başka firmaca önceden öğrenilmiş ve o firma kayırılarak en düşük fiyatı vermesi için ortam yaratılmıştır. Sonuçta, yine en düşük fiyat veren kazanmış gibi gösterilmiş, oysa, değişik ilişkiler rekabeti bozmuş, ekonomik kuralları ters çevirmiş ve bu kural dışılık içinde belli kurallar egemen hale gelmiştir. Yolsuzluk, rüşvet, talan ve benzeri deyimler böylece gündeme gelmiş ve bu kavramlardan hareket edilerek kapitalizm eleştirilmiştir. Elbet özü de eleştirme alanı bulmuştur kapitalizmin. Ancak, topluma ve kitlelere daha çarpıcı gelen anlatım biçimi, her gün görülen olaylara dayanarak sistemin eleştirilmesi olmuştur.

Kapitalizmin kendi gelişme mantığı içinde, Türkiye önemli bir noktaya gelmiştir. Sistemi sürdürme savında olanlar, artık kural dışılığın kendilerine zarar vermeye başladığını görmüşlerdir. Eğer bir döviz bunalımı varsa, bir yerde de bu bunalımda örneğin kaçak ithalatın payı vardır. Döviz kaçakçılığı yoluyla sadece kendi ithalatını finanse edenler, bir süre sonra ger-

çekleştirdikleri ithalatla yaptıkları üretime pazar bulamaz olmuşlardır. Çünkü, kendilerine bağlı yan sanayiler ithalat yapamaz ve üretimde bulunamaz olunca, kaçak ithalatla üretim sürdürenlerin ürünlerini de kullanamaz olmuşlardır. Dolayısıyla kaçak ithalatın bir dönem sonra yararı kalmamıştır. Dolayısıyla kuralsızlık geri teper olmuştur. Bir başka örnek, fiyat artışlarıyla ilgilidir. Her türlü tüketim ya da aramalarında fiyatlar, aşırı — kural dışı — kârlar nedeniyle öylesine artmıştır ki, artık o ürünler pazar bulamaz olmuştur. Satılamaz hale gelmiştir. Dolayısıyla «normal kâr»a geçmek zorunlu olmuş, kuralsızlık geri teper olmuştur. En genel görünümüyle ekonomideki kuralsızlık, bugünkü sistemi sürdürmek isteyenlerin ana çelişkisine dönüşmüştür. Bu dönüşümde, bu kuralsızlıkta en büyük pay, kuşkusuz siyasal iktidardır. O halde, kuralsızlığı yeniden ekonominin akılcı kurallarına bağlayacak, kural dışına son verecek olan yine bir siyasal iktidardır. O halde, kuralsızlığı yaratan siyasal iktidar gitmeli, yerine sistemi akılcı ve bilimsel, özüne uygun işletecek yeni bir siyasal iktidar gelmelidir. İşte, bu nedenle Ecevit iktidarı yolsuzluklara, rüşvete, talana ve her türlü ekonomik kural dışılığına karşı çıkacaktır. Sistemi akılcı işletecektir.

Kuralsızlıklara karşı çıkmak, olağan kurallara dönmek ise, asla ve asla «düzen değişikliği» değildir. Sorunların ertelenmemesi, kararların akılcı alınması ile toplumun kâğıt üstünde gördüğü özgürlüklerin kullanılmaya başlanması, demokratikleşme sürecinde birbirini tamamlamaktadır. Sanayileşme yoğunlaştıkça, demokratik haklar ve özgürlükler daha geniş boyutlarda kullanılır olacaktır. Geniş halk yığınlarının özlemleriyle akılcı kapitalizm tarihsel olarak bir sosyal demokrat iktidar yaratmıştır. Demokratikleşme sürecinde önemli engeller geride bırakılacaktır. Ama, bu engellerin ortadan kaldırılması «düzen değişikliği» anlamını taşımaz. Üzerinde durulması ve unutulmaması gereken nokta herhalde bu olsa gerektir.

Yalçın DOĞAN
10 Ocak

Kredili ithalat ve dış borçlar

Üç yıla yakın süren MC döneminin mirası olan ekonomik çöküntünün onarılmasının düzenli ve sistemli bir ekonomik politika izlendiği

takdirde en az 2-3 yıl süreceği bildirilmektedir. MC döneminde izlenen ekonomik talan politikasının sonucu olarak gelecek bir kaç yıl için-

de Türk halkının sıkıntılarının süreceği, her türlü önlem alınsa dahi döviz yokluğunun, enerji bunalımının, fiyat artışlarının, üretim yetersizliğinin, işsizliğin kısa dönemde çözülmemeyeceği belirtilmektedir.

MC'nin gelecek yıllara ipotek koyan en önemli tahribatı döviz rezervlerinin erimesi, dış borçlanmalar ve kredili ithalattır. 2 yıl 9 ay süren MC döneminde yapılan olağanüstü dış borçlanma ve bu dönemde başlatılan kredili ithalatın zorunlu ödemeleri gelecek yılların döviz gelirlerini silip süpürecek boyutlara ulaşmıştır.

Sadece son 11 aylık dönemde Merkez Bankasının ithalat transferleri 3 milyar dolar iken fiili ithalat 5,2 milyar dolar olmuştur. Aradaki 2,2 milyar dolarlık farkın büyük bölümü, kredili ithalat tutarını göstermekte ve yapılan kredili ithalatın gelecekte ödenecek bedelini ortaya koymaktadır.

MC'nin işbaşına geldiği zaman Merkez Bankasında bulunan 1 milyar 322 milyon dolar tutarındaki döviz mevcudu ise MC döneminin

sonunda eksi seviyeye inmiş durumdadır. Aynı dönemde Türkiye'nin dış borçları 4 milyar 140 milyon dolardan 13 milyar dolara yükselmiştir.

MC döneminde hızlı artan ve kısa vadeli olduğu için 1978 yılı içinde ödenmesi gereken dış borçların dökümü ise şöyledir: DÇM borcu olarak 1 milyar 900 milyon dolar, banka borçları olarak 700 milyon dolar ve kredili ithalat-tan doğan 1 milyar 800 milyon dolar.

MC ekonomisinin bir diğer mirası olan enerji darboğazının her türlü önlem alınsa dahi en az 1980 yılında giderilebileceği belirtilmektedir.

MC'nin yarattığı ekonomik çöküntünün gelecek yıllarda da devam edecek bir diğer sonucu ise işsizliğin artması olacaktır. Kalkınma hızını düşürüp, yatırımları geciktiren MC iktidarı yatırım hızının yükselmesi ile yakın ilişkisi olan istihdam hacmini de tersine etkilemiş durumdadır.

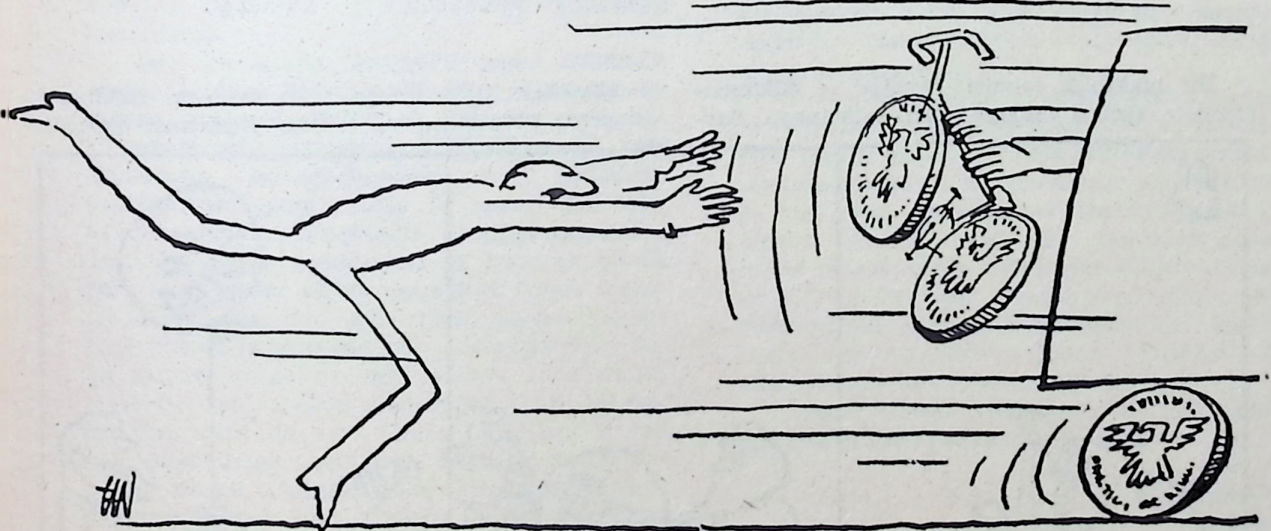
Fusun ÖZBİLGİN

3 Ocak

Yeni bütçe yürürlüğe girerken

Yeni hükümet kurulmadan önce ne diyordu Süleyman Bey? Kuramazlar diyordu. Kuruldu. Kursalar da güvenoyu alamazlar diyordu.

Millet Meclisi tarafından onaylanarak dünden itibaren yürürlüğe girdi. Bu oylamanın ilginç yanı şurada: Vakit darlığı nedeniyle Ecevit hü-

Aldılar. Güvenoyu alsalar da bütçeyi Meclis'ten geçiremezler diyordu. İşte onu da geçirdiler.

Önceki gün yapılan oylama sonunda 210 olumsuz oya karşı 229 oyla 1978 mali yılı bütçesi

kümeti yeni bir bütçe hazırlığına girişmemiş, Cephecilerin sunduğu tasarıyı genel çizgileri çerçevesinde benimsemek zorunda kalmıştı. Karma Komisyonunda yapılan değişiklikler, sonuç olarak bütçenin temel karakterini değişt-

rememiş, böylece Cepheciler kendi hazırladıkları bütçeye kırmızı oy vermek durumuyla karşılaşmışlardı. Ne denir? Bıçimsel demokrasinin cilveleri mi bunlar?

Ama Süleyman Bey'in bir savı daha vardı: Hükümet olsalar da iktidar olamazlar, diyordu. Hükümet oldular, güvenoyu aldılar, bütçeyi de geçirdiler. Şimdi sıra iktidar olmaya geldi. Süleyman Bey tarafından arka arkaya sıralanan ve her biri ters çıkan savların bu sonuncusu henüz yalanlanmış değildir.

Gerçi üç buçuk yıllık geçen dönemden bir yıkıntı devralan yeni hükümetin ne denli çetin bir görev üstlendiğini yadsımak olası dışıdır. Süleyman Bey başkanlık ettiği Cephe hükümetini kurmuş ama üç buçuk yıl boyunca bu hükümeti bir türlü iktidar olmak gücüne ulaştırınamamıştır. Tersine onun gözü kapalı verdiği ödünlerle devlet yandaşlarınca adım adım parselenmiş, Atatürk Cumhuriyeti bütün kuruluşlarıyla zedelenmiş, uçurum kenarına dek sürüklenmiştir.

Böylesine ters yüz edilmek istenen bu düzeni yeniden rayına oturtmanın kolay olmayacağı besbellidir. Bunu Başbakan Bülent Ecevit de iyi bilmekte ve «1978 yılı, 1977'den devralınan sıkıntılara ulusca katlanmak zorunda kalacağımız bir yıl olacaktır» diyerek çıplak ger-

çeği açık yürekle kamuoyuna bildirmektedir.

Evet, 1978 yılı her bakımdan sıkıntılı bir yıl olacaktır. Hesapsız kitapsız bir savurganlık döneminin pisliklerini temizlemek, dağ gibi yığılan dış borçlarımıza bir ödeme çözümü bulmak, dış alımlarımızı en zorunlu maddelerle sınırlandırırken dış satışlarımızı yani üretim gücümüzü elden geldiğince arttırmak, ayrıca her türlü harcamalarımızda tutuma (tasarrufa) önem vermek durumundayız. Bunların yanı sıra bir yandan şiddet eylemlerinin kökünü kuruturken öte yandan Atatürk Cumhuriyetini yıkip yerine ortaçağımsı bir düzen getirmeyi amaçlayan devlete sızmış kirli odakları da temizlemeye çalışacağız.

Sayın Ecevit 1978 yılının sıkıntılı bir yıl olacağını söylerken, gerçekçi bir görüşü yansıtmaktadır. Biz daha ileri giderek 1979'un da parlak bir yıl olamayacağını öngörürken daha az gerçekçi olmadığımız kanısındayız. Türkiye siyasal, sosyal ve ekonomik kurtuluşunu tamamlayabilmek için sürekli çalışmak zorundadır. Elverir ki her yılın sıkıntısı bir öncesine oranla bir ölçüde azalsın ve sayın Ecevit'in dediği gibi sıkıntıların yükü topluma hakça dağıtılsın!

Nadir NADİ
2 Mart

Dramatik doğum

Bir bıkkınlık gelmişti Demirel ve hükümetlerinden. Onları ciddiye alan kalmamıştı. Say-

kümetler. Hem içerde, hem dışarda. Hükümeti içerde aldatmaca ve terörle yürütmek olası idi.

gınlığını iyice yitirmişti Demirel ve kurduğu hü-

Ama, dışarda dünya sistemi içinde aynı aldat-

macayı yürütmek olası değildi.

Aldatmacanın ötesinde, fiyat artış oranlarıyla ülkelerin yönetim biçimleri arasında bağlantı kurmak batı dünyasının son zamanlarda sık sık başvurduğu bir karşılaştırma olmuştur. Özellikle kimi Güney Amerika ülkelerinde fiyat artış oranlarının yüzde altıyüz, yüzde yediyüz gibi akıl almaz rakamlara ulaşması, batı dünyasının merkezlerine göre, o ülkelerde diktatörlüklere yol açmaktaydı.

Türkiye'deki fiyat artış oranı ilk kez yüzde 50 oranına yükselmmişti. İlk kez fiyat artışı oranının üç haneli rakamlara doğru tırmanması Türkiye'de de gündeme gelme eğiliminde olan bir olguydu. «Fiyat artışı - yönetim biçimi» ilişkisi ilk kez Türkiye'yi belli bir tehlikenin sınırına yaklaştırmaya başlamıştı. Ve bunlara Demirel çözüm getiremiyordu, ortakları çözüm ge-

liyet düşecek, kârlar artacaktır. Kimi zaman bu çarkın adı «Eşitsiz değişim» olmaktadır. Dünya ekonomisi içinde alınıp satılmaları söz konusu olan mallar birbirleriyle fiyatlarına göre değiştirilmektedir. İçerdikleri değerlere göre değil. Yaratılan artık değer emeğin yoğun kullanıldığı alanlardan sermayenin yoğun kullanıldığı alanlara akmaktadır. Emeğin bir malı üretmek için harcadığı zamanla sermayenin aynı malı üretmek için harcadığı zaman arasındaki oransızlık emek aleyhine bir eşitsizlik yaratmaktadır.

Kimi zaman bu çarkın adı «Devalüasyon» olmaktadır. Devalüasyon doğrudan halkla bağlı bir çarktır.

Çarklardan hangisinin kullanılacağı, çarkın döndürüleceği ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullara göre seçilmektedir. Seçimi yapan da, kapitalist ülkelerin kendileri değil, bunların aracıları olmaktadır. İMF gibi. Dünya Bankası gibi.

İşte, bu noktada Türkiye açısından, Türkiye'deki siyasal iktidarın niteliği açısından dramatik bir durum doğmaktadır. İMF Türkiye'de borç verilmesi yönünde «Yeşil ışık» yakmak için bir karar yanında, devalüasyon çarkını da işletmiştir. Devalüasyon halka düşen maliyeti artırmakta, Ecevit iktidarının dile getirdiği «Refahın yaygınlaştırılmasına» ters düşmektedir. Döviz gereklidir. «Yeşil ışık»a gerek vardır. O halde, devalüasyondan geçilmesi zorunludur. Çünkü, başka türlü «Yeşil ışık» yanmayacaktır. Ve bu çarkın işlemesindeki kararların tümü politiktir. Siyasal iktidardan geçmektedir.

«Yeşil ışık»ın yanması için gerekli tüm önlemler alınmıştır. Bundan sonrası belirli görüşmelerin gerçekleşmesine bağlıdır. Ve çok büyük bir olasılıkla «Yeşil ışık» yanacaktır. Başka bir deyimle, Türkiye yardım alabilecek bir ülke olarak nitelenecektir.

Türkiye'ye yardım edilmesi, Ecevit iktidarının sürmesi ile eş anlamdadır. Hem ekonomik, hem politik olarak en çetin dönemeç geride bırakılmış olacaktır. Bu, ekonomik olarak durmaya yüz tutan üretimin yeniden başlaması demektir. Politik olarak ise, kapitalist kurallar içinde demokrasinin «Yeniden» doğumu demektir. Çünkü, bugünkü siyasal yapı içinde Ecevit hükümetinin dışında demokratik bir hükümet kurma seçeneği yoktur. Çünkü, tehlikenin sınırına gelinmiş ve oradan dönülmüştür.

Ancak, dramatik bir doğumdur. Aynı ekonomik sistem içinde kalmanın dramıdır...

Yalçın DOĞAN

7 Mart

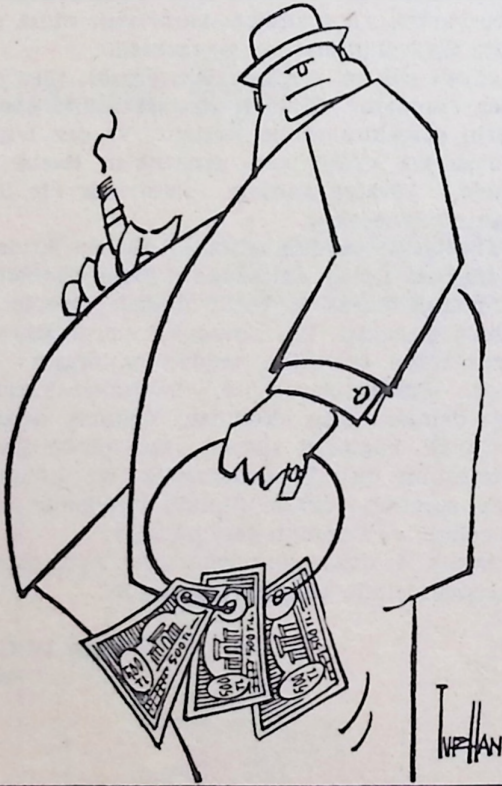
tretiliyordu. Uluslararası Para Fonu (İMF), Dünya Bankası, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Amerika Demirel'li hükümetlerden umutlarını kesmişlerdi.

Tam bu sırada Demirel'li cephe hükümeti düştü. İktidara Ecevit geldi. Batı ekonomik sisteminde yaşamı sürdürmek toplumlara ve hükümetlere ister istemez belirli maliyetler yüklemektedir. Bu «maliyet»in belirli çarklarına bağlanmıştır. Kimi zaman bu çarkın adı, «Yabancı sermaye» olmaktadır. Ülkenin içindeki ve dışındaki ücret farklılıkları ve buna ek olarak yurt içine gelen sermayenin yurt dışına transfer ettiği miktardan daha düşük olması «Yabancı sermaye» mekanizmasını işletmektedir. Kimi zaman bu çarkın adı «Ücret dondurması» olmaktadır. Dünya ekonomisi içinde belirli bir malın tüm dünyada aynı fiyata satıldığını bir an için düşünersek, maliyetin düşmesi, ancak ücretin düşük tutulmasına, «Dondurulmasına» bağlı bulunmaktadır. Fiyatlar değişmeden, ma-

Faşizm ve ekonomi

Eski Roma'da kimi yüksek görevlilerin önünde «baltacı» denilen kişiler yürürler, bir balta etrafında demet biçiminde sarılmış sopalar taşırlardı. «Baltacılar» arkadan gelen yüksek memurların saygınlığını ve iktidarını gösterirdi. Modern İtalyan siyasal edebiyatında «baltacısıyla - yüksek memuruyla» siyasal alanda da iş gören çeşitli topluluklara «fascio» denilmeye başlandı. Sonraları Mussolini «fascio» sözcüğüne sarıldı ve kavram olarak «faşizm» siyasal ve ekonomik yaşama girmiş oldu.

Günümüzde faşizmi tanımlamak için artık eski Roma'ya inmeye gerek yoktur. Sözcük kökeninin çok ötesinde, bugün faşizm artık emperyalizm kavramıyla iç içe girmiş, temellerini sermayenin ekonomik isterlerinden ve egemenliğinden alan siyasal bir yönetim biçimine dönüşmüştür. Emperyalizm olmaksızın, faşizm olmaz bugün için. Ya da Togliatti'nin deyişiyle «emperyalizmi bilmiyorsanız, faşizmin ne olduğunu bilemezsiniz». İktidara gelişi ve uygulama yöntemleriyle «kanlı, gerici, terörist» nitelikler taşıyan faşizm, öncelikle burjuva demokratik kurumlarını ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçilere karşı uygulamaya girişmektedir ve özellikle «te-

kelci sermayenin» siyasal yönetim ve devlet içinde kadrolaşmasının ürünüdür.

Buna rağmen, faşizmin ekonomik olgusu günümüz Türkiye'sinde sanki gözardı edilmek istenmektedir. Profesyoneller işi gün geçtikçe, azıttıkça, değerlendirmeler daha çok «polisye önlemler, belli örgütler ve günlük cinayetlere» yönelmekte, gündeme getirilen sorunların çözümü böylelikle «kısırlaştırılmaktadır». Şu polis şefinin değişmesi, bu valinin görevden alınması, öteki örgütün el değiştirmesiyle sınırlı olsaydı ve bu ölçüde «basit» bir içeriğe dönük olsaydı, profesyonellerin işledikleri cinayetler, devlet bunun üstesinden çoktan gelmiş olurdu. Gelememesi faşizmin emperyalizm olgusuyla doğrudan bağlantısından kaynaklanmaktadır. Aslında tekellere öncelik tanınması, hammaddelere el atılması, yerel halkın baskı altında tutulmak istenmesi, milliyetçilik, ırkçılık gibi göstergelerin tümü emperyalizmle özdeştir.

Ve Türkiye emperyalizmin kısıracında kıvrılmaktadır. «Demokratik sol» iktidara, demokratik özgürlüklerin tümünü halka getirmeyi öngören bir siyasal kadroya karşı zaman zaman «yumuşak» tavırlar almasına karşın, bu geçici aldatmacanın arkasında önemli kuruluşların «seferberliğini» görmezlikten gelmek olası değildir. İMF'den geçen bir Türkiye'ye şimdi OECD'den geçmesi önerilmektedir. İMF'nin Türkiye'ye geldiği gün, Türkiye'ye yeni kredi açmayı öngören sekiz uluslararası banka «yeni programlar» sunmaktadır. Dördüncü Beş Yıllık Plan tartışmalarının hızlandığı günlerde, Dünya Bankası «planın kendisi tarafından yapılabileceğini» açıklayabilmektedir. Proje kredisi adı altında, geri kalmış yörelerdeki düzenin sürdürülmesini sağlayan ekonomik kesimlere — hayvancılık gibi — ağırlık verilmesi istenmektedir. Bu tek tek örneklerin tümü emperyalizm olgusunun Türkiye'ye ilişkin birer kanıtıdır.

Emperyalizm faşizmin bir yönüdür. Öteki yönü de, içerdeki sermaye ile bağlantılıdır. Türkiye'deki sermayenin görünümünü en iyi belgeleyen devlet araştırması DPT tarafından gerçekleştirilmiştir. «Türkiye'de İmalât Sanayiinde Sermaye ve İşgücü» adındaki araştırmada son derece çarpıcı bilgiler yer almaktadır. 1965 yılından bu yana özel kesimin kârları sürekli düşmektedir. Sanayide sermaye artmakta, ancak artış gösterdiği oranda artık değerden pay alamamaktadır. Tersine azalmaktadır. Ayrıntılı nedenlerini burada sergilemeye gerek yoktur. Yalnız sermayenin bu gelişmesi son derece önemlidir. Çünkü, faşizm kapitalist sistemin «mutlaka ka-

piya gelip dayanmış devrimi önlemek» için sarıldığı bir almaşık değildir. Faşizm kapitalist toplumun «kendini yenileme ve büyüme» döneminde, bu büyüme gücünün yeni bir siyasal biçimde ortaya çıkmasıyla da iktidar olabilmektedir. Sermayenin tüm kesimlerinin faşizmden yana olduklarını söylemek de, aynı ölçüde bilim dışıdır.

Ve faşizme karşı en büyük güç işçi sınıfıdır.

Ecevit iktidarı işte bu noktada hata yapmaktadır. Sendika ağalarının yönetimine girmiş işçi sınıfı da, bu hatanın dışında değildir. Kimden yana belli oldukları artık bilinen sendika ağaları bugün dalga dalga grevleri gündeme getirmektedirler. Ecevit de, büyüme isteklerini sürekli yineleyen sermayeye ödün üzerine ödün vermektedir. İhracatta vergi iade oranlarının arttırılması, ihracatçıya kur garantisi ta-

ahtır. Tarihte bunun örneklerini yaşayan ülkelerin sayısı hiç de az değildir.

Karşılıklı hataların üstüne, bir de kısa dönemde Ecevit iktidarı ile işçi, «ücret artışı» nedeniyle karşı karşıya gelmiştir. Ecevit fiyatların artış nedeni olarak «ücretleri» görmekte, bu artışta «kârların» payını geri planda tutmakta, salt «ücret» gerçeği toplumun en bilinçli sınıfı ile ona «örgütlenme özgürlüğü» vaadeden siyasal kadroları karşı karşıya getirmektedir. İşte, en tehlikeli olan da budur.

Bir başka tehlike de, önümüzdeki sonbahar aylarında karşılaşılabilecek ekonomik güçlerdir. Mal darlığı olasılığı bu tehlikelerin başında gelmektedir. Ekonomik göstergeler böyle bir darlığın çanlarını çalmaktadır. Bunun siyasal yansıması ise, orta sınıfların gerçekleşebilecek ekonomik çıkmazdan dolayı siyasal iktidardan desteklerini çekmeleridir.

Arsa vergisi binde onbeşe, evini kiralasan vergi binde altıya çıkacakmış... Milyonun üstünde fatura kesmenin pul parası beşyüz kayme, yurt dışına pasaport yedibin beşyüz... Oy, anam oy... Efkâr dağıtmak için gazinoya gidecek olsak işletme vergisi yüzde yirmibeş, napicez şimdi?...

nınması, «ihracatın artış önlemleri» adı altında belli bir sermayenin büyümesine katkıda bulunmaktadır. İşçi ise, tek savaşım aracının ücret olduğunu sanmaktadır. Oysa, en az ücret artış savaşımı ölçüsünde önem ve ağırlık taşıyan öğelerin başında «siyasal örgütlenme» gelir. Sendika ağaları işçiye bunu unutturmakta, işçiyi «ücret artışı» önerisiyle peşinden sürüklemeye çalışmaktadırlar. İktidarı da grev silahıyla tehdit etmektedirler. Türkiye'nin bugünkü ortamında grevin kimin işine yarayacağı çok

Profesyonellerin işledikleri cinayetler sosyal olarak faşizme bir ortam hazırlamaya yöneliktir. Ancak, bundan daha önemli faşizmin bugün kendine ekonomik bir ortam yaratma çabalarıdır. Siyasal iktidarın güncel görevi herhalde, ücretler yerine kârlarla uğraşmak, sendika ağaları yerine doğrudan işçilerle ilişki kurmaktır.

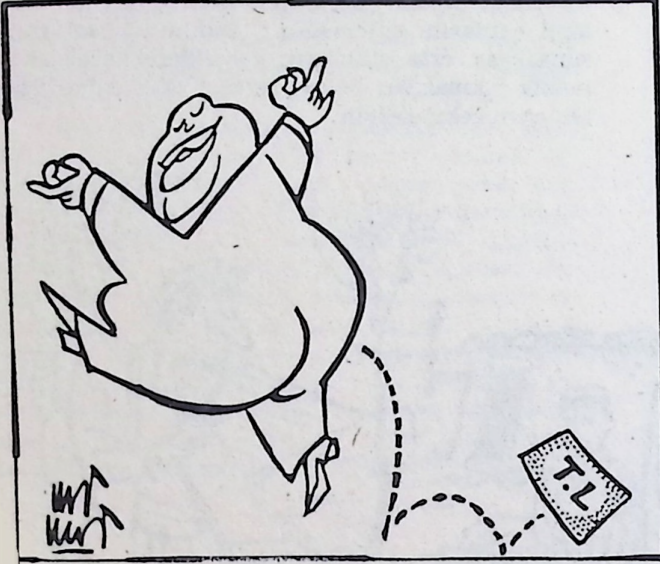
Yalçın DOĞAN
18 Temmuz

Devalüasyon

Ülkelerin yönetimi, ne yazık ki, 20. yüzyıl-da bile yalan dolan üstüne yürüyor. İnsanlık, bu evreyi aşamadı. Daha bir süre aşamıyacak.

Ortaçağın devleti dinsel temele dayandı-ğından, kutsal kitaba aykırı davranmak, kurulu düzenin temeline dinamit koymak demektir. Ün-

yapılmaz ki.. Enflasyonla oluşup gelişir ve so-nunda dünyaya gelir. Enflasyon hızlı fiyat yük-selişi demektir. Yoğun enflasyon, halkın belini bükerek, emekçinin alınterini ucuza getirir, ser-mayecinin birikimini yoğunlaştırır, kapitalistin palazlanmasını sağlar. Hızlı enflasyon paranın

ENFLASYON

lü Galile «Dünya güneşin çevresinde dönüyor» dediği zaman hem kutsal kitaba hem çağın ege-menlerine ters düşmüştü. Adamcağızı söylediği-ne söyleyeceğine pişman ettiler. O günden bu yana da toplumlarda yalan - dolan kuralı de-ğişmedi. Çoğu zaman bilim ve devlet adamı gö-rünenler, toplumları yalan - dolanla yönetmek-ten vazgeçemediler. Sözgelimi devalüasyon kav-ramının özü de halktan böylece gizleniyor.

Türkiye, sonu «siyon»la biten bir dizi eko-nomik sözcükle Cumhuriyetten sonra tanışmış-tır. Bu konuda İsmet Paşa'nın güzel bir itirafı var:

— Ben, demişti İnönü, bu gibi kavramları Başbakan olduktan sonra duydum.

Ne yazık ki İsmet Paşa ve arkadaşları, bü-tün yaşamlarında ancak burjuva ekonomisinin kavramlarıyla ve yasalarıyla tanışabildiler. Ve bu yüzdendir ki ülkenin kısır döngüsünü kıra-madılar. 1946'da ünlü 7 eylül kararıyla devalü-asyon yapan Paşa, işin içyüzünü nasıl bilebilir-di?

Türkiye o günden bugüne bir sürü devalüas-yon gördü. Niçin? Devalüasyon durup dururken

DEVALÜASYON

değerini gerçekte düşürdüğünden, egemenler bir süre sonra devalüasyonu öngörürler ve para de-ğerinin düşüşünü resmi mühürle damgalarlar.

Enflasyonla devalüasyon yapışık kardeşir-ler, içli-dışlı sömürü çarkının dişlileridirler. Yakın bir olayda bu sömürünün işleyişini çarp-ıcı biçimde görmek olasıdır:

1 — Ege tütün piyasası bu yıl 57 lira baş-fiyatla açıldı. Geçen yıl başfiyat 50 liraydı. Oy-sa resmi ağızlar bile geçen yıl süresince enflas-yon hızının yüzde 50 dolayında olduğunu söyle-mişlerdir. Bu durumda tütün üreticisinin ce-bindeki para yarı-yarıya değer yitirmiş, ama ürettiği mal ancak yüzde 7 oranında artırılmış-tır.

2 — Ege'de başfiyat 57 lira olunca diyelim tütün ortalama 40 liradan satıldı. Tüccar dev-letin bankasından aldığı yüz milyonlarca lirayı cebine koyup piyasaya girdi. Üreticiden aldığı tütünleri deposuna yığı. Devalüasyonu bekle-meye başladı.

3 — Devalüasyon gerçekleşti. Tütün üreti-cisinin satımlardan aldığı para yüzde 30 de-ğerini yitirdi. Tüccarın deposundaki tütün yüzde 30 değer kazandı. İhracatçı tüccar bu kez dış -

satım için hazırlığa yöneldi.

4 — Türk lirası ABD doları karşısında yüzde 30 düştüğüne göre, ihracat gerçekleştiği gün Amerikan tütün kumpanyası Türk tütün üreticisinin alınterini yüzde 30 ucuza satın alacaktır. Böylece sömürü zincirinin son halkası ABD' de tamamlanacaktır.

Otuz yıldan beri bu oyun oynanıyor Türkiye'de... Şimdiye dek yapılan hiçbir devalüasyon ekonomiyi kurtaramamıştır. Enflasyon durmamıştır. Çünkü bunlar sömürü çarkının dişlileridir.

dir. Bu dişlilerle döner büyük çark ve halkı ezer.

Şimdi devalüasyonla büyük sermaye sahiplerinin ellerindeki fabrikalar, binalar, mal stokları, hammaddeler değerlenmiştir. Sermayeci, ürettiği mallara iç piyasada zam yapacak, dış piyasaya daha kolay mal satacaktır. Peki, değerini yitiren nedir enflasyon ve devalüasyonla?

Emekçinin alınteri.

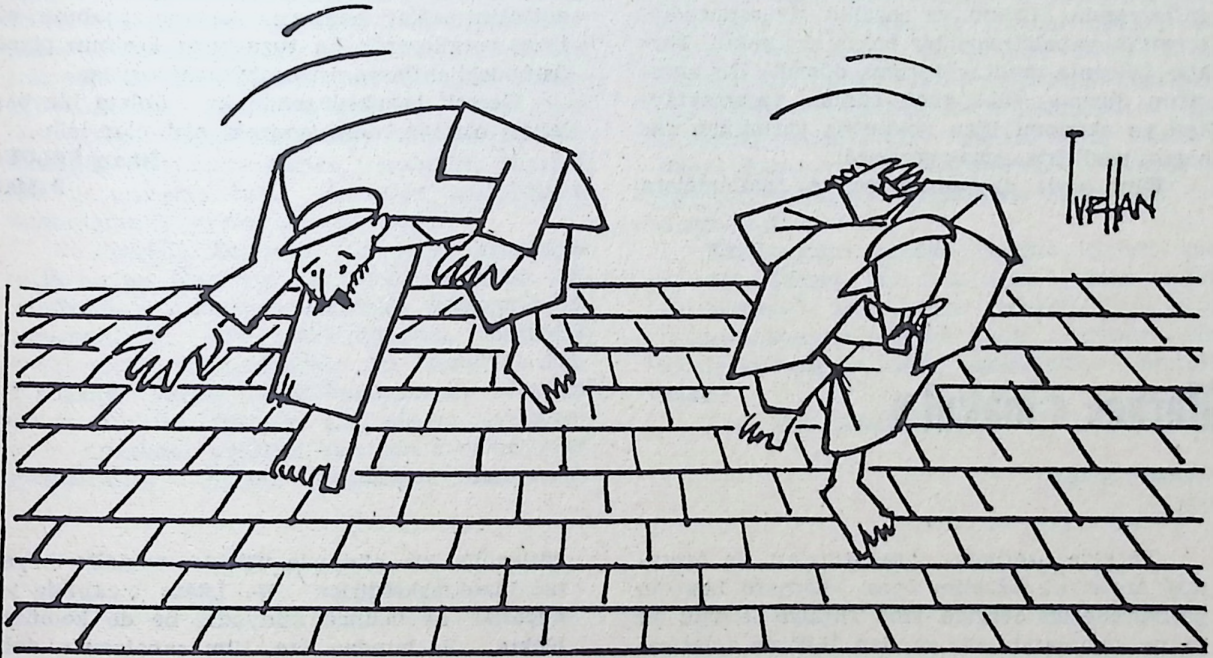
İlhan SELÇUK

3 Mart

Zor günler

Kökü dışarda kapitalizmin geçerli olduğu bir ülkede devalüasyonun sınıfsal ve ulusal açı-

Ücret-fiyat ilişkisinde, fiyatlar hep önde koşar ve sermaye sahibinden yana bir ekonomik çar-

— İyi ara lan İbo!... Para düşürüldü diye bir söylenti var..

dan birbirini bütünleyen iki anlamı var.

1) Sınıfsal açıdan

Hızlı enflasyon iç sömürünün yoğunlaşması anlamına gelir. Toplumda emeğiyle yaşayan yığınlar, hızlı fiyat artışları karşısında savunmasızdır. Emekçinin çalışması karşılığında aldığı para değerini yitirdikçe, alınterinin fiyatı düşüyor demektir. Memurun katsayısı, işçinin toplu sözleşmesi, köylünün taban fiyatı, enflasyon karşısında yeterli savunma silâhı sayılamazlar.

kı döndürür. Bu sürecin sonunda, devalüasyon zorunluğu doğar. Para değerinin, yani alınteri fiyatının düşüşü, devletçe de saptanınca; devalüasyon gerçekleşir, sermaye sahibinin elindeki malların pahalılaşması, emeğin ucuzlaşması resmen benimsenir.

2) Ulusal açıdan

Kökü dışarda kapitalizm, devalüasyonla dış sömürde bir aşamayı vurgular:

a) Dışarıya sattığımız ihraç malları değer

yitirir.

b) Dışardan aldığımız ithal malları pahalanır.

c) Birikmiş dış borçlar, devalüasyonla birlikte yükselir.

Böylece emme-basma sömürü tulumbası, uluslararası alanda bir atılım yapar.

İçerde sermaye sınıfları, enflasyon-devalüasyon kısır döngüsünden kârlı çıkarlar. Türkiye'yi dışa bağlayan sermayeci, çıkarlarını geliştirir. İhracatçı, bir devalüasyondan sonra daha çok ve daha kolay mal satmak olanağını bulur. İthalatçı ise dışardan daha pahalıya satın alınan malları iç pazara daha çok kârla sürer. Açıkçası devalüasyon - enflasyon döngüsü, içe dönük yüzünde sınıfsal ve dışa dönük yüzünde ulusal bir sömürüyü vurgular.

Bu çemberi parçalamak, bir düzen değişikliğiyle olasıdır.

Türkiye'de kırk yıldan beri enflasyon-devalüasyon çarkını çeviriyoruz. Geçerli bozuk-düzende bu çarkı durdurmak olanağı çok kıttır. Ecevit, halktan yana hakça bir düzeni oluşturmak amacına dönüktür; ama, hükümet kurar kurmaz devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır. Çünkü devalüasyon, yıllardan beri süregelen enflasyonun ürünü ve zorunlu bir sonucudur. Ecevit'in yapabileceği bir başka şey yoktu. Türkiye 70 sente muhtaç duruma düşmüş. Dış alım-satım durmuş, ülke günü gününe yaşamaktayken ve ekonomi iflâs noktasına varmışken dar boğazı ivedilikle aşmak gerekirdi.

Eğer böyle davranılmazsa, iç patlamalara

yol açılır, devlet içindeki ve dışındaki öğütlü sağ, faşizmin tezgâhını yeniden kurardı.

Devalüasyon bir sonuçtur; ama, aynı zamanda bir başlangıçtır.

En azından yılda 5 milyar dolarlık ithalat daha pahalıya yapılacak demektir. Bu yük, iç piyasaya ister-istemez yansıyacaktı. Türkiye'yi zor günler beklemektedir. Şimdiye dek olduğu gibi tüm güçlükler, emekçi kitlesinin sırtına vurularak sermayenin ekmeğine yağ mı sürülecektir?

Kapitalist ekonomi uzmanları, enflasyon-devalüasyon döngüsünde, «istikrar»ı sağlamak, fiyat artışlarını durdurmak için «iç piyasada talebi kısmak» amacıyla ücret ve maaşları dondurmak gereğinden söz açarlar. Ancak bu sermaye sınıfının bakış açısını yansıtan bir savdır. İşçi, köylü, memur kitlesinin piyasada zaten zorunlu talepleri dışında baskısı sözkonusu değildir. Yaşamak için «en-az koşulları» güçlkle sağlayan dar gelirlinin «talebini kısmak» ne demek?

Ecevit, hükümetinin kısır döngüden kurtulmak için yapacağı iş, köklü bir vergi düzenlemesiyle bozuk sınıfsal dengeyi emekçilerden yana düzeltmeye çalışmaktır. Bu tutum hem halk desteğini sağlar, hem aşırı kazanç erbabının gelirini vergileyerek bu tuzu-kuru kesimin piyasa üstündeki enflasyonist baskılarını kısıtlar.

Geçerli bozuk-düzende bu önlem bir başlangıç olabilir; daha sonraki atılımlar için...

İhan SELÇUK

9 Mart

Herkes « makul »

Türkiye üzerinde araştırmaları ile tanınmış Amerikalı öğretim üyesi Bernard Lewis'in geçenlerde bir dergide, yine Türkiye ile ilgili bir yazısı yayınlandı. Bir yandan İMF ile anlaşmaya varılması, bir yandan Ecevit'in Karamanlis'le buluşması, bir yandan NATO Başkomutanının, «Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosundan endişe duymasını» dile getirmesi bir hafta içine sığan çok yoğun ilişkiler dizisini oluşturdu.

Bu yoğunluk içinde «Batı kaynaklarının» değerlendirmelerinden hareket etmek önemli ipuçları verecek nitelikler taşıyor.

Amerikalı Lewis şöyle diyor yazısının bir bölümünde.

«Tüm ülkelerin belirli bloklar içinde ör-

gütlendiği bir dünyada Türkler kendilerini yalnız hissetmektedirler. Ne İslâm blokunda yer alıyorlar, ne üçüncü dünyada, ne de komünist blokta. Ve bundan öte, tüm çabalarıyla dahil olmak istedikleri Batı bloku tarafından da kendilerini aldatılmış sanıyorlar. (...) ABD eğer Türkiye'ye uyguladığı silâh ambargosunu sürdürürse, Türkiye'nin Batı dünyasındaki varlığını sürdürmesi olanaksızlaşır. Ama başka nereye gidebilirler. (...) Türk liderlerinin çoğu hislerine yenilmeyen makul kişilerdir. Eğer Amerika Türkiye'yi terkederse, ya da Türkiye'nin kendilerini terk etmesi için gereksiz bir çabaya gillerse, Türkiye Sovyet blokuna yanaşmak zorunda kalacaktır. (...) Türkiye'nin Sovyet blokuna yanaşması demek, İran'ın kaybedilmesi

demektir, giderek Ortadoğu'nun kaybedilmesi demektir.» (The New Republic, 18 şubat 1978, s. 19 - 21).

Ecevit'in iktidara gelmesiyle birlikte son yıllarda görülmemiş bir dış politika - dış ekonomik ilişkiler düzeni başlamıştır. Gelen - giden heyetler, yurt içinde ve dışında sürdürülen görüşmeler, görüşmelerin teknik ya da yüksek düzeyde olması her gün yeni sorulara yol açmaktadır. Ancak temeldeki sorun şudur: «Türkiye nereye gidiyor?»

Aslında Türkiye'nin nereye gitmekte olduğu en genel hatlarıyla bilinmeyen değildir. Ayrıntılarıyla da bilinmeyen değildir. Ancak, soruyu yeniden gündeme getiren sosyal demokrat bir partinin iktidara gelmesidir. Muhalefette iken verilen demeçler doğrultusunda, sosyal demokrat bir iktidar Türkiye'nin yönünü yeniden belirleyecek midir, yoksa gerçekler demeçlerle çelişecek midir?

Şimdiye değin yapılan girişimler yeni iktidarın karşılaştığı gerçeklerle, önceden verilen demeçlerin çeliştiğini ortaya koymuştur. Gerçi, başlı başına dış dünya ile ilişkileri yoğunlaştırmak bir açıdan zorunludur. Çünkü, sorunlar yıllardır askıda kalmıştır. Bunları bir an önce çözüme kavuşturmak gerekir. Ama bu çözüm Ecevit hükümetinin istediği yönde mi olacaktır, yoksa «Batı»nın istediği yönde mi? Yoksa ikisi arasında bir fark yok mudur? Özellikle ekonomik konularda siyasi iktidar çok hassas davranmaktadır. Oysa, bu sadece ve sadece bir görünümdür. Verilmek istenen izlenimdir. Örneğin, İMF ile anlaşma daha gelmeden kotarılmıştır. Washington'da ayrıntılara girilmiştir.

Bu aslında Ecevit'in iktidara gelmesiyle başlayan dış olayların tümü için geçerlidir. Batı dünyası Türkiye'yi kendinden koparmak istememektedir. Bir başka dünyada Türkiye'ye yer tanımak istememektedir. Bu oyunun da belli kuralları vardır. Batı kapitalizminin koymuş olduğu kurallar. Türkiye gibi ülkeler işte sadece bu kurallara uyarlar. Ya oyun kuralına göre oynanacaktır, ya da iktidardan uzaklaşılacaktır.

Oyun kuralı bozulursa, «Türk liderleri hislerine kapılıp makul» davranma sınırlarını aşarlarsa, o zaman «makul» liderlere gerek duyulmaktadır. Ecevit bugün Türkiye'de ne ölçüde «makul» ise, Yunanistan'da Karamanlîs aynı ölçüde «makul» dür. Tıpkı Bernard Lewis'in söylediği gibi.

İşte, bu sınırlar içinde düşünmek gerekmektedir İMF ile yapılan anlaşmayı. İMF ile anlaşmaya varılmıştır. Bu Türkiye'nin zaferi değildir. Demirel döneminde bu anlaşma sağlanamamıştır. Çünkü onlar daha masa başına bile oturmaktan âcizdirler. Ecevit masaya oturmuştur. Karşılarında konuşabilecekleri bir hükümet vardır artık. «Türkiye'nin döviz verilebilir bir ülke» olduğunu belirtmiştir. Bu durumda Türkiye'nin artık başka bloklara yanaşmasına ya da o yönde girişimde bulunmasına gerek yoktur. İMF ile anlaşmaya varma başarısı bir süre sonra Kıbrıs'ı çözmeye görülecek, bir süre sonra silah ambargosunu kaldırmada görülecektir. Bundan sonra artık Ecevit'in «başarı» dizisine tanık olacaktır Türk ve dünya kamuoyu.

Çünkü, Batı kapitalizmi «makul» liderlerin önderliğinde Ortadoğu'yu yitirmek istememektedir. İMF «makul»dür Türkiye'ye yeşil ışık yakarak. Çünkü, karşısında en azından oturup karşılıklı konuşabileceği bir iktidar vardır. Ecevit «makul»dür. Çünkü, varılan anlaşma Türkiye'yi çok büyük bir darboğazdan kurtaracaktır. Karamanlîs «makul»dür. Çünkü, o da kendi ve dünya kamuoyunda yıllardır süren Kıbrıs ve Ege gibi sorunların çözümünde damgasını vurmuş olacaktır.

Kapitalizmin sözcüsü öğretim üyeleri «makul»dür. Çünkü, bir süre daha «başka nereye gidebilirler» diye yorum yaparak, Türkiye ve benzer ülkelerin bir süre daha kapitalist blok içinde kalacağına ilişkin «kehanette» bulunabilirler.

Ama, halk «makul» mü acaba?..

Yalçın DOĞAN
14 Mart

Türkiye'nin imzaladığı ekonomik işbirliği anlaşmaları

Türkiye ile Romanya arasında imzalanan anlaşmada, bu ülkenin Türkiye'ye demiryolu vagonu satması öngörülmüşken, 20 gün sonra Irak'la yapılan anlaşmada, Türkiye'nin bu ülkeye kendi ürettiği vagonları satması hedeflenmiştir. Dış ekonomik anlaşmalarda beliren bu

çelişkinin teknisyenlerin yanlış yönlendirmesi ve TÜBİTAK'ın gerçek kuruluş amacına yönelmemesinden kaynaklandığı bildirilmektedir.

İkili anlaşmalarda üçüncü dünya ülkeleri ile bir dizi ekonomik anlaşma yapma yoluna giden Türkiye'nin imzaladığı ekonomik işbirliği

protokollerinde bir dizi çelişkili hükmün yeraldığı gözlenmektedir. Bu konuda somut bir örnek demiryolu vagonu konusunda yaşanmıştır. 15 Aralık tarihinde, Türkiye ile Romanya arasında Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye adına Başbakan Ecevit ve Romanya adına Başbakan Manescu'nun imza koyduğu anlaşmada aynen şöyle denilmektedir:

«Sivas Vagon Fabrikasının tevsi ve Romanya'dan vagon alımı. Bu konuda DDY yetkilileriyle Ankara'da teknik düzeyde çalışmalar yapılacaktır.»

20 gün sonra Irak ile yapılan görüşmeler sonrası Türkiye adına Başbakan yardımcısı Hikmet Çetin ile Irak Planlama Bakanı Adnan'ın imza koyduğu Türkiye - Irak Ekonomik Ticari ve Teknik İşbirliğine İlişkin Belge'de şöyle denilmiştir:

«Türkiye Devlet Demir Yolları bir Irak Ulaştırma Bakanlığı heyetini Türkiye'deki demiryolu şebekesini ve vagon imalat tesislerinin dış satım olanaklarını saptamak üzere davet edecektir.»

GERÇEK NEREDE?

Dördüncü Beş Yıllık Plan'ın İmalat Sana-yını irdeleyen 4. cildinde Sivas tesislerinin, yılda 1200 yük vagonu imal ederek üçüncü plan hedeflerini aşan az sayıdaki kamu kuruluşu arasında bulunduğunu açıklamıştır. Bu bir yana, Türkiye'nin 1978 yılında 104 milyon liralık yol-

cu ve yük vagonu ile aksam ve parça sattığı saptanmıştır. Yine Plana göre, Türkiye'nin 1983 yılında 75 adet yolcu ve 500 adet yük vagonu dışsatımı ile 1 milyar lirayı aşkın döviz kazan-dırması planlanmıştır.

Türkiye'nin yolcu vagonunun ötesinde eski bir Cumhuriyet kuruluşu olması nedeniyle ihtisaslaşmayı gerçek anlamda sağladığı ve TCDD Eskişehir tesislerinde yüzde 100'e yakın yerli imal dizel lokomotifi ürettiği ortaya çıkmıştır. 4. Plan bu arada ilke olarak, artan yurtiçi gereksiniminin ülke içi olanaklarla karşılanması- nı istemiştir.

Türkiye'nin son zamanlarda yoğunlaşan ekonomik anlaşmalarında böylesine çelişkilerin bir başka türüsü tarımsal ürünlerde yaşanmaktadır. Bu konuda bazen potansiyel ötesi bağlantılar yapıldığı gözlenmekte ve ekonomik işbirliği olarak başlayan ilişkiler daha kötü sonuçlanmaktadır.

Bu arada teknoloji üretimi konusunda Tefik Dalgıç tarafından yapılan bir ihtisas çalış- masında, TÜBİTAK'ın kuruluş yasasının ekono- mik konuları kavrayacak şekilde yeniden dü- zenlenmesi istenmiştir. Bu yolla, bu kurum bir veri bankası haline getirilecek, ülke içi ve dışı planlama daha gerçekçi yapılabilecektir.

Kenan MORTAN
12 Aralık

Tütün oyunu

Bizim iç politika tam bir acıklı-güldürüye döndü. Bunun bir perdesi tütünde oynanıyor. Ege tütün piyasası 57 lira baş-fiyatla açılınca AP Genel Başkanı demiş ki:

«— Ege ekici tütün piyasasının 57 lira ile açılmasını üzüntüyle karşılıyoruz. Ege köylüsü bu yıl 75 lira baş-fiyat beklerken 57 lirayla karşılaşmıştır. Tütün üreticisi, CHP tarafından geçen sene elde ettiği gelirin yüzde 30'u elinden alınmak suretiyle fukaralaştırılmıştır.»

Süleyman Bey şu sırada hükümette olsaydı; ne fiyat biçecekti tütüne? Kuşkusuz Demirel de IMF'nin «enflasyonu körüklememek için tarım taban fiyatlarının kontrol altında tutulması» yolundaki isteğine boyun eğecekti. Geçen yıl böyle bir zorunluk yokken bile tütün baş-fiyatı 43 liradan ancak 57 liraya çıkarılmıştır. MC hükümetlerinin de AP kabinelerinin de bu yolda ne yaptıkları ortadayken, Süleyman Bey nasıl

böyle konuşabiliyor? Enflasyon hızını yüzde 40'a çıkaran MC hükümeti değil mi?

Peki, köylü kulak asacak mı Süleyman Beyin sözlerine? Hiç sanmam. Çoğu üretici artık işin içyüzünü öğrendi. Bu yıl güney-batı bölgesinde rastladığım bir köylüye tütün fiyatı konusunda ne düşündüğünü sormuştum:

— 100 lira olsa ne çıkar, dedi.

— Nasıl ne çıkar?

Köylü anlattı ki, artık hesap - kitap kalmamıştır; tarım girdileri öylesine artıyor ki, baş-fiyat peşinden yetişemiyor; her şey baştan bozuktur.

— Peki hangi partiye oy vereceksin?

— CHP'ye iktidara gelinceye dek vereceğim; sonra da oturup bakacağım.

Türkiye'de sosyal bir değişim moldu; iktidar AP'den CHP'ye doğru döndü. Süleyman Bey artık ne dese boş. Seçmen lâfla oy vermiyor; top-

lumsal çıkar kenetlenmeleriyle koşullanmış olarak sandığa gidiyor.

57 lira baş-fiyatla ne yapacak üretici? Bir kez tütünde baş-fiyata bakarak gerçeği anlamak olanaksızdır. Tütün dediğimiz zaman akla ne gelir? Türkiye'nin tütün dünyasında neler var? 1) Tütün işçisi... yani başkasının tarlasında çalışan emekçi. 2) Küçük toprağında kendi emeğiyle tütün yetiştiren üretici. 3) Büyük toprak sahibi... ki ister pamuk eker, ister tütün, ister ayçiçeği veya tümünü birden çeşitli tarlalarında üretir. 4) Tütün tüccarı... yani devletle birlikte piyasaya giren alıcı. 5) İhracatçı... ki Ticaret Bakanlığı verilerine göre bütün Türkiye'de büyüklü küçüklü 3652'dir; 427'si İzmir'de bulunmaktadır. 6) Tekel Genel Müdürlüğü... yani Devlet. 7) Tekel fabrikalarında çalışan sigara işçileri ve memurlar.

İşte bu dünya içinde paylaşıyor tütün üretiminin gelirleri... Her yıl tüccar devletin hazırladığı milyonlarca liralık krediyi banka-

lardan alarak cebine koyar; tütün piyasasına girer. İhracatçı da yine devletin teminatı ve desteği altında tütününü dış piyasaya satar. Tekel İdaresi, bir yüzüyle tütün üreticisinin; öteki yüzüyle sigara işçisinin patronudur. Hem tütün fiyatını Tekel saptar; hem sigara fiyatını... Tekel devlet demektir. Bu devletin iktidarı sermayeden yana oldukça, baş-fiyatı kıç-fiyatı derken köylü ve işçi iflâh olmaz; ama büyük tüccar ve ihracatçının da sırtı yere gelmez.

Süleyman Beyin muhalefet palavrasını da bu gündeme oturtmak gerekir.

Türkiye'de tütün ve sigara dünyasının bozuk-düzeni yıkılıp emekçinin alınteri ölçülerine göre yeniden kurulmadıkça, her yıl piyasada bir araba lâf, bir sürü ıvır-zıvır dinleyeceğiz.

1978'in bu bakımdan bir ayrıcalığı yok.

İlhan SELÇUK

16 Şubat

Dünya ekonomisinde «yeni düzen»

«Yeni uluslararası ekonomik düzen» tartışmaları bir süreden beri gündemdedir. Tartışmalarda, yeni düzenin sanayileşmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerde belirli bir «denge» kurması gereği vurgulanmaktadır.

Tartışmaların yoğunlaştığı son yıllarda, gerçekte kapitalist dünya önemli bir değişim içinde görünmektedir. Sanayileşmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler yeni bir «uluslararası ekonomik düzen» çerçevesinde biçimlenmektedir. Bu biçimlenişte, Birleşik Amerika'nın yeniden ön plana çıktığı, Avrupa ve Japonya'nın sarsıldığı, az gelişmiş ülkelerin ise birbiri ardından önemli «sıçramalar» kaydettikleri gözlenmektedir.

Birleşik Amerika dış ticaret açıkları, doların değer kaybı ve yüksek sayılabilecek enflasyon oranı ile değerlendirildiğinde, dünya ekonomisindeki yerini hızla yitiren bir görünüm vermektedir. asında da sık sık yer alan bu olgular, gerçekte, Birleşik Amerika'nın sanayileşmiş dünyadaki güçlü rakipleri Avrupa ve Japonya'ya karşı rekabet avantajı ile ekonomik gücünün artmasına kaynaklık eden değişiklikleri gözlerden gizlemektedir.

ÇOKULUSLU ŞİRKETLER VE...

Günümüzde Birleşik Amerika, uluslararası

yatırımcılar için gelişmiş dünya içinde kârlılığın en yüksek olduğu ülke durumundadır. Bunun sonucunda, Japonya ve Avrupa'da yatırımlardaki gerilemenin sürmesine karşın, Birleşik Amerika'da 1975 yılından bu yana artış eğilimine girilmiştir. Bu arada, Batı Avrupa ve Japonya ekonomileri durgunluk içinde bulunurken, Birleşik Amerika ekonomisi büyümesini sürdürmüştür.

Bu gelişmeleri değerlendiren Batılı iktisatçılar, 1957 - 1973 yılları arasında Avrupa ve Japonya rekabeti karşısında etkinliğini ağır ağır yitiren Birleşik Amerika ekonomisinin yeniden güçlenmekte olduğunu belirtmektedirler.

PETROL ZAMMININ ETKİSİ

Dünya ekonomisinde Birleşik Amerika'nın etkinliğinin giderek zayıfladığı «eski» düzenden bugünkü «yenilenmeye» yöneliminde en önemli gelişme, petrol fiyatları olmuştur. 1974 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler (OPEC)'in ham petrole zam kararı Batılı iktisatçılara göre başlıca üç dönüşüme yol açmıştır:

- Dünya ekonomisinin büyüme hızında yavaşlama olmuştur,
- Dünya ticaretinin genişlemesi yavaşlamıştır,
- Sermayeye karşı emeğin verimliliği artmış ve Güney Kore, Brezilya gibi ülke-

lerin ekonomileri güçlenmiştir.

Batılı iktisatçılar bu gelişmelerin birbirini beslediğini, ancak en çok ekonomideki büyüme hızının düşmesinin üzerinde durulması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Batı'da yapılan araştırmalarda, OPEC ülkelerinin elinde toplanan fazlanın ithalata dönüşme olanakları sınırlı bulunmaktadır. Buradan, OPEC ülkelerinin elindeki fazlanın dünya ekonomisindeki büyüme yavaşlamasına etkisinin bir süre daha devam edeceği sonucuna varılmaktadır.

AVRUPA VE JAPONYA

Petrol zammı sonucu OPEC ülkelerinin elinde toplanan fazlanın dünya ekonomisinde büyüme yavaşlamasına yol açması, özellikle Avrupa ile Japonya üzerinde etkili olmuştur. Avrupa ve Japonya, Birleşik Amerika'nın aksine bu etkiyi hafifletecek petrol kaynaklarına sahip bulunmamaktadırlar.

Yeterli enerji kaynaklarına sahip olunmama gerçeği karşısında, özellikle Federal Almanya ile Japonya, ekonomilerini yavaş bir büyüme süreci içinde tutmayı yeğlemektedirler. Bu arada, az gelişmiş ülkeler arasında, «gelişme yolunda» sayılanların «tehdidi» de büyümektedir.

Batılı iktisatçılar, Federal Almanya ve Japonya'da büyüme hızının arttırılmaması halinde, para piyasalarındaki OPEC fonlarının az gelişmiş ülkelere akmasının önlenemeyeceğine inanmaktadırlar. Bu fonlarla, ciddi dış borç deme güçlüklerine rağmen, ekonomilerini güçlendirme olanağı bulan «gelişme yolundaki» ülkeler, ihracata Birleşik Amerika'dan çok daha fazla bağlı olan Avrupa ve Japonya'nın pazarlarına girmektedirler.

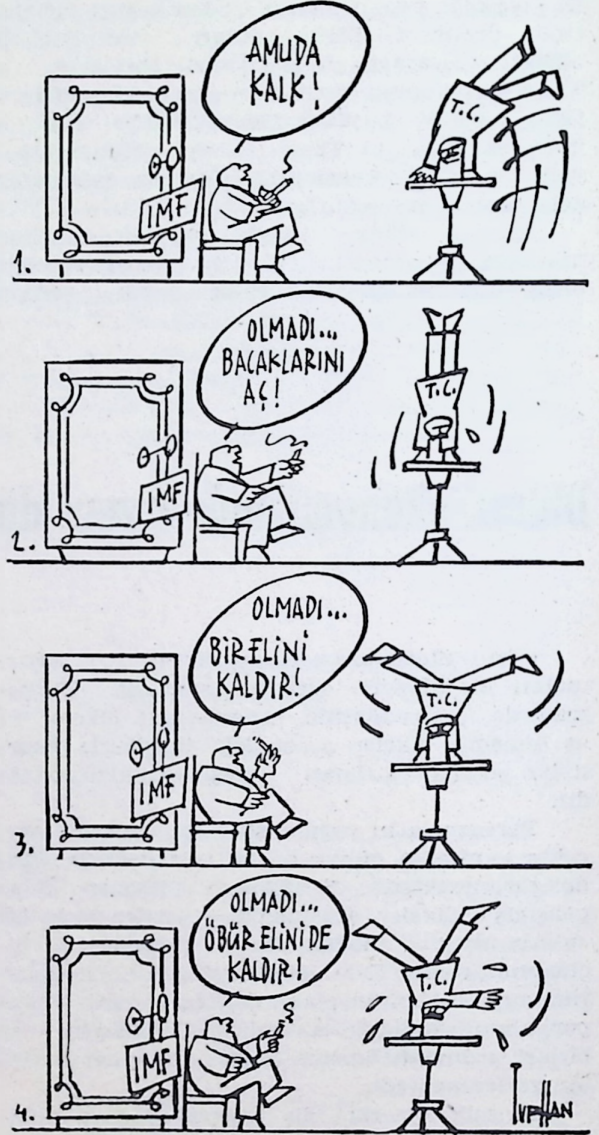
GELİŞME YOLUNDAKİ ÜLKELER

Büyüme hızlarını yavaşlatmış olan sanayileşmiş ülkelerin kredi isteminin düşüklüğü petro-dolara boğulmuş ticari bankaları gelişme yolundaki ülkelere büyük tutarlarda borç vermeye zorlamaktadır. 1970 - 1973 arasında yılda ortalama 3,6 milyar dolar olan bu krediler, 1974 - 1977 arasında 19,3 milyar dolara çıkmıştır. 1978 yılında ise 16,5 milyar dolarlık bir kredi açılması beklenmektedir.

Gelişme yolundaki ülkelere açılan kredileri, geri ödenmesindeki «riskler» nedeniyle eleştirmelerine karşın, resmi kaynakların da ticari bankalardan geri kalmadıkları gözlenmektedir. Resmi kredi kaynaklarının gelişme yolundaki ülkelere kredi açma politikalarının temelinde, bu ülkelerin özel yükümlülüklerinin alabildiğine artmasını dengeleme çabası yatmaktadır.

Kredilerin yanı sıra, ucuz emeği değerlendirmeye yönelik yabancı sermaye yatırımlarının da gelişme yolundaki ülkelere daha çok ilgi gösterdiği izlenmektedir. Bütün bu gelişmeler sonunda, dış kredi ve yabancı yatırımlardan ge-

niş ölçüde yararlanan çok sayıda ülke büyümesini hızlandırmıştır. Güney Kore, yılda yüzde 10 dolayında bir büyüme hızına erişmiştir. Bu ülkeye sermaye akımı 1970-1973 ortalamasına göre üç kat artmıştır. Türkiye de, son iki yılın sarsıntısına rağmen, yüzde 7'lik bir büyüme sağlamıştır. Son yıllarda iki kat dolayında artan özel yabancı sermaye yatırımlarına bütün kapıların açılmasına hazırlanılmaktadır. Türk ekonomisine dış kredi akışı ise beşe katlanmıştır.

Türkiye, önde gelen örnekleri Singapur, Brezilya, Meksika ve Güney Kore sayılan gelişme yolundaki ülkeler ile birlikte, «Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen»de Birleşik Amerika'dan esen yele göre önemli bir yere adaydır.

Uluç GÜRKAN
8 Ağustos

İşçiler için güç bir yıl

Enflasyonun, ekonomik krizin işçinin sırtına yüklenmesinin doğal sonucu, işçiler için hiç de olumlu bir yıl değildi 1978. Ardından bakıldığında, işten çıkarmaların yoğunlaştığı, işsizliğin panik haline getirildiği bir yıl da denebilir. İşverenlerin yayım organlarında başlatılan bir kampanya, siyasal yöneticilerce de benimsenerek, işçi ücretlerinin işletmelere yük olduğu, işçi çıkarmalarının zorunlu olarak gerçekleştirildiği işlendi yıl boyunca. Bu nedenle de ister toplumsal anlaşma, isterse bağımsız sözleşmelerle işçi ücretlerinde sağlanan artışlar, işsizlik korkusu içindeki işçiyi rahatlatamadığı gibi, benzeri yaşanmıyan hızlı fiyat artışları, sözleşmelerin getirdiğini silip götürdü..

Toplu sözleşmelerde geçmiş yılların çizgisini korumayı başaran sendikalar, yoğunlaşan işçi çıkarmaları karşısında geçmiş yıllarda gösterdikleri direnci bile gösteremez oldular.. İşçi çıkarmaları, işçi sağlığı, iş güvenliği ve işçinin siyasal haklarını korumada, geçmiş yıllardan daha kötü sınav veren Türk sendikacılığı, bu nedenle sendikal örgütlenmede de geçmiş yıllardan daha başarısız bir konuma geldi.

Yıl boyunca işçiler aleyhine sürekli işlev yapan bir diğer kurum ise mahkemeler oldu. İş mahkemelerinde yığılan dava dosyaları, işçiler aleyhine işleyen yeni bir düzeni biçimlendirirken, iş davalarına bakan Yargıtay 9. Hukuk

Dairesinden çıkan kararların bütünü «işçi aleyhine» damgasını taşıyordu.

Yıl boyunca iş hukukunun en çok tartışılan konusu ise yetkili sendikanın saptanması yöntemi oldu. Yetkili sendikanın üye fişleri ile saptanması yönteminin sahtekârlıklar karşısında, kangren haline dönüşmesi, Çalışma Bakanlığını yeni bir yöntem aramaya itmişti. Çalışma Bakanlığı 30 ocak 1978 tarihinde yayınladığı bir genelge ile, yetkili sendikanın üye fişleri üzerinde saptanamaması halinde işçinin oyuna başvurulması, «durum saptaması» yöntemini getirdi. Başlangıçta başarılı bir biçimde uygulanmaya başlanan bu yöntem, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin olumsuz kararları nedeni ile bir ara fiilen uygulamadan kaldırıldı. Ancak kamuoyundan gelen baskı, bilim adamlarının görüşleri ve sorunu çözemiyen mahkemelerin Bakanlık genelgesi doğrultusunda verdikleri bir dizi kararlar, yıl boyunca süren ve aktüalitesini yitirmeyen hukuk tartışmalarını getirdi. Sonuçta Bakanlığın genelgesi doğrultusundaki görüş ağırlık kazandı. Yargıtay da bu doğrultuda kararlar vermeye başladı. Ancak sorunun kesin çözümü, önümüzdeki yıla ve Yargıtay Genel Kuruluna kaldı.

Uluslararası Çalışma Örgütü

Türkiye'nin de 1932 yılından beri üyesi bulunduğu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 64. Genel Kurulu 7 haziranda çalışmalarına başladı. Bu çalışmaların gündeminde ülkemizi de yakından ilgilendiren temel ve evrensel bir insan hakkının, memurlara ilişkin yanı, ana konuyu oluşturacak ve memurlara da sendikalar içinde örgütlenme hakkının tanınması kesin açıklığa kavuşturulmaya çalışılacak. Çünkü, Türkiye'nin de imzaladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde (1948), onayladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (1950), gene imzaladığı Avrupa Sosyal Yasasında (1961) memurlar dahil herkese açıkça tanınmış olmasına karşın rejimleri demokratik olmayan ülkelerde memurların sendika hakkı, hâlâ önemli sınırlama, kısıntı ve yasaklamalara uğramaktadır. Siyasal rejimi parlamenter olduğu halde memurlarına sendikalar içinde örgütlenme hakkı tanımayan tek ülke ise Türkiye'dir. İşte, bundan önceki hükümetler zamanında oluşturulması çalışmalarında, Uluslararası Çalışma Bürosunun bütün ısrarlı işbirliği düşünce ve görüş bildirmiş çağrılarını yanıtsız bırakan Türkiye, 64. Genel Kurulda, herhalde bir temel insan hakkını, memurlar açısından bir yeni ve olumlu politikayı benimseyip savunarak geçmişin önemli bir yanlışını silecek ve Uluslararası Çalışma Örgütü ve dünya kamuoyu yanında bu konuda da ülkemizin saygınlığını yeniden kuracaktır.

ÖRGÜTÜN DOĞUŞU

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, düşünce hareketlerine bağlı ve 19. yüzyılın başlarına kadar inen bir kökeni vardır. 1818 yılında, öncü bir sosyalist sayılan Robert Owen ile başlayan işçilerin korunmalarına ilişkin ilk Uluslararası sosyal politika hareketleri, giderek büyüdü ve yayıldı. Uzun düşünce savaşimleri ve işçi hareketlerinin uğraşları sürerek Birinci Dünya Savaşının sonuna, savaş sonrasını düzenleyen yıllara gelindi. Savaşı kazanan ülkeler ve bunlar adına hareket edenler, bundan böyle savaş öncesinin çalışma koşullarına dönülemeyeceği, sosyal politika açısından yeni bir dünya yaratma gereği üzerinde durdular. Versailles barış andlaşması 1919 yılında imzalandığı zaman Milletler Cemiyeti ile birlikte dünyada izlenebilecek ortak sosyal politika ölçülerini oluşturmak görevini üstlenen Uluslararası Çalışma Örgütü doğdu.

Uluslararası Çalışma Örgütü 1945 yılından bu yana Birleşmiş Milletlerin bir uzmanlık kurumu olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Birinci dünya savaşından sonra kurulup yaşamı-

na devam edebilen ve bir örgüt olarak Nobel barış ödülüne layık görülen tek uluslararası kuruluştur. Evrensel bir niteliğe ulaşmıştır. Üyeleri devletlerdir. Şimdi 140'a yakın üyesi bulunmaktadır.

HANGİ AMAÇLAR İÇİN KURULDU?

Sanayi devriminden sonra dünya giderek büyük bir zenginliğe ulaşmıştır. Fakat, durmadan büyüyen bu zenginlik ve servetten tüm insanlar yararlanamıyorlardı. Eşitsizlikler dünya halkları arasında daha da açık ve derindi. O halde, vakit yitirmeksizin bir sosyal adalet anlayışına ve gerçeğine ulaşmak gerekiyordu. Versailles barış andlaşması ile Uluslararası Çalışma Örgütü kurulurken, şunlar deniliyordu: «Mevcut çalışma koşulları insanların büyük bir bölümü için adaletsizlik, sefalet ve yoksulluk getirmektedir. Bu durum insanlık dışı ve zararlıdır. Sosyal adaletsizlik aynı zamanda ahlâk dışı bir durumdur. Bulaşıcı bir hastalık gibidir. Sürekli barış için büyük bir tehliktir.» Bu nedenlerle 1944 yılında Örgütün Anayasasına eklenen Filadelfiya Bildirisi ile şu temel ilkeler de benimsenmiştir: 1) Emek, bir mal değildir. 2) Anlatım, dernek ve sendika özgürlüğü sürekli bir ilerlemenin vazgeçilmez bir koşuludur. 3) Var olduğu her yerde yoksulluk herkesin refahı için bir tehliktir. 4) Her ulus için de gereksinime karşı savaş yorulmak bilmez bir enerji ile yürütülmelidir. Bu savaş sürekli ve uyumlu bir uluslararası çaba ile de desteklenmelidir.

Bunlarla birlikte Filadelfiya Bildirisi şu temel ilkeyi de benimseyerek dünyaya duyurmuş- tur: «İrkları, inançları ve cinsiyetleri ne olursa olsun, tüm insanlar maddi gönençlerini ve ruhsal gelişmelerini serbestlik, onur, ekonomik güvenlik içinde eşit koşullarla izlemek hakkına maliktirler.»

Görüldüğü üzere Uluslararası Çalışma Örgütü dünyada sosyal adaleti gerçekleştirmeye dönük çalışmalar yapmak, insan onuruna uygun çalışma koşulları oluşturmak, ekonomik, fakat özellikle sosyal haklar alanında yeni bir anlayışı yerleştirmeye çaba göstermek için kurulmuştur. Kısaca, herkesin mutlu olabileceği bir dünya yaratmak çabalarına, kendi çalışma ve yetki alanında kalarak katkılarda bulunmakla görevlidir.

ÖRGÜTÜN YAPISI

Uluslararası Çalışma Örgütü aslında, kapitalist sistemin bir ürünüdür. Onun üçlü, yani emek, sermaye ve siyasal güç ayrımlı yapısı tüm organlarında, özellikle Genel Kurul (Konferans), Yönetim Kurulu ve uzmanlık yarkurul-

larında yansımaktadır. Örgütün bir tür yasama görevini yapan Genel Kurulu, Üye devletlerin gönderecekleri iki hükümet, bir işçi ve bir işveren delegesinden oluşur. Hükümet, işçi ve işveren delegeleri birbirlerinden tümüyle bağımsızdırlar. Düşünce ve görüşlerini serbestçe açıklar ve oylarını özgür olarak belirlerler. Hükümetlerin, işçi ve işveren delegeleri üzerinde her hangi bir baskı kurmaları ya da bir resmi düşünce ve politika doğrultusunda harekete zorlanmalarını sözkonusu değildir. Uluslararası sosyal politikanın oluşmasına hükümetler, işçiler ve işverenler böylece birbirinden bağımsız ve ayrı politikaların, düşüncelerin ve çıkarların temsilcileri olarak katılırlar ve katkıda bulunurlar.

Ozel girişimci ve ekonomik sistemler bakımından monolitik bir dünyanın 1919 yılında oluşturduğu bu yapı bugünkü dünyadaki tüm ekonomik düzenler ile, onların yapıları ve felsefeleri ile uyum ve bağdaşırılık içinde bulunmuyor. Sosyalist ekonomik ve siyasal sistemlerde işçi ve işveren devletle, devlet içinde bir biri ile bütünleşince, örgütün Anayasasının öngördüğü üçlü yapı değişmekte, en azından çok tartışmalı bir nitelik kazanmaktadır.

VE SENDİKA HAKKI

İşte, kısaca yukardaki ilke'ler ve niteliklerle donatılmış olan UÇÖ 64. Genel Kurulunda, kamu görevinde sendika özgürlüğü ve çalışma koşullarının belirlenmesi yöntemlerine ilişkin bir çalışmanın ve tasarının son görüşmeleri yapılacaktır. Biçim bakımından bir sözleşme niteliğini alacak ve üye devletlerce onaylandıkça onaylayan ülke içinde bir bütün olarak uygulanırlık kazanacak olan bu belgenin hazırlanmasına tüm çağrılara karşın önceki hükümetler hiçbir olumlu ilgi gösterememişlerdir. Oysa, Memurların Sendika kurma hakları ve çalışma koşullarının belirlenmesi yöntemleri ülkemizin sosyal politika yaşamını ve bu yaşam içinde özellikle memurları yakından ve derin bir biçimde ilgilendirmektedir.

Bilindiği üzere 12 Mart ara rejimi döneminde Anayasanın 46. ve 119. maddeleri de değiştirilerek memurların sendika kurmaları ve sendikalara üye olmaları yasaklanmıştır. Zamanın yöneticilerinin niyetleri tam ve kesin yasaklama olmakla birlikte, 46. ve 119. maddeler halen hukuksal açıdan tartışılabilirlik durumundadırlar. Çünkü, son bir tahlil ve değerlendirmede memur da işçidir. Onun işverenin Devletin ve işveren vekilinin hükümet olması işçiliği belirleyen temel koşulu değiştirmez. O temel koşul ise, sağlanan gelirin kaynağıdır. Klâsik ve dar anlamında işçi de memur da emek gücünü satarak bir gelire ulaşmaktadır. Şu halde Anayasanın değişik 46. maddesinin «çalışanlar» sözcüğü yerine «işçi» sözcüğünü getirmiş olması çok anlamlı değildir. 119. madde ise, memurların sendikalara üye olamayacaklarını belirlemektedir. Bu yasağı da kesin olarak kabul et-

mek olanağı yoktur. Çünkü, 119. madde «işçi niteliği taşımayan kamu hizmetlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacı güden kuru'uşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir», diyor. Anayasanın geçici 7. maddesi de sözü edilen kanunların en geç iki yıl içinde çıkarılmasını buyurmaktadır. Parlamento bu hükmü henüz yerine getirmemiş bulunuyor.

Bu durumda, hükümet önemli bir insan hakkı ve sosyal politika konusunu, isterse, hemen ele alarak olumlu doğrultularda çözüm yollarına ulaştırabilir. Kanımıza göre bugünkü Anayasa hükümleri içinde dahi memurlara da «sendika» adı söylenmeksizin ve 119. maddenin deyimli içinde kalınarak «Memur kuruluşları» adı altında bir yasa tasarısı hazırlayıp parlamentoya sunabilir ve sunmalıdır. Bu yasa ile memurların «mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek» için gerekli olan içerik sağlanabilir. Toplu sözleşme, hatta grev hakları da bu yasa içinde yer alabilir. Grev hakkı ikinci bir aşamada gerçekleştirilmek istenirse, Uluslararası Çalışma Örgütünün şu sıralarda görüşmekte olduğu ve kabul edeceği sözleşmenin 8. maddesinde öngörüldüğü üzere, çalışma koşullarının saptanmasında, hükümetle memur kuruluşları arasında bir uyuşmazlık çıkarsa, uyuşmazlığın çözülmesi, tarafların anlaşarak tarafsız aracı, uzlaştırıcı ya da gönüllü tahkim mekanizmalarına götürülebileceğine ilişkin hükümler yasa içinde yer alabilir.

SONUÇ

Ülkemiz, bir süreden beri sosyal politik alanında ayrıntılarla ilgilenmekten öteye geçememektedir. Sosyal politikanın önemli sorunları bir yana itilmiştir. Mevcut yasaların bazı yanları ele alınmakta, bunlarda bazı iyileştirmeler yapılmaya çalışılmaktadır. Bunlar köklü değişiklikler olmadığı, anamalcıların çıkarlarına ve bugünkü ekonomik sistemin ilkelerine aykırı olmadığı için, bu sistemle uyum içinde olduğundan, parlamentoda da tartışmasız tüm partiler tarafından benimsenip kabul edilebilmektedir.

Şimdi, hükümetin elinde ve önünde yeni bir olanak belirmiştir. O da, uygar ve siyasal rejimi parlamentolar olan bütün ülkelerde kamu görevlerinde çalışanlara da tanınmış olan sendika, toplu görüşme ve uyuşmazlık çıkarılma hakkının tanınması için gerekli girişimlere bir an önce koyulması ve siyasal rejimimizin eksik bir yanını tamamlamasıdır. UÇÖ'nün Sendika özgürlüğüne ilişkin (1948) sözleşmesini, Avrupa Konseyinin 1961'de bizim de katılmamızla imzalanan Avrupa Sosyal Yasasını ve bu ayın sonuna doğru gene UÇÖ tarafından kabul edilecek Kamu Hizmetinde Sendika Özgürlüğü ve Çalışma Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine ilişkin sözleşmeyi onayladığımız takdirde, Türkiye bundan hem önemli bir saygınlık kazana-

cak hem de Avrupa'da çalışan işçilerinin haklarını ve menfaatlerini AET — Türkiye Katma Protokolünde öngörülen, fakat işletilmeyen kolaylıklardan çok daha etkin bir ölçüde savunup koruyabilecektir. Bu konularda biraz bilginin,

biraz, özgürlükçü iyi niyetin ve dünyada yeni oluşumların, biraz yakından izlenmesinin yetip de artması gerekir.

Prof. Dr. Cahit TALAS
20 Haziran

Politik sendikacılık...

Hükümet ile Türk-İş arasında imzalanan ve oluşum süreci içinde Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'in de görüş ve istemleri dikkate alınarak hazırlanan Toplumsal Anlaşma sosyal içeriği açısından Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir hükümetin politikalarını saptarken işçi kesimi ile işbirliğini öngörmesi nedeniyle büyük bir dönüşümü içermektedir. Toplumsal anlaşma, ekonomik niteliği açısından da ekonomik darboğazdan geçildiği bir dönemde hem cari hem de gerçek ücretlerde yükselme öngördüğü için işçiden yana bir belge niteliği taşımaktadır.

REEL ÜCRETLER

Fiyat artışlarının ücretlerdeki etkisini çıkardıktan sonra satın alma gücünü ve hayat standardını ortaya koyan gerçek ücretler toplumsal anlaşmaya göre 1976 yılı seviyesine getirilecektir. Bu dönem kamu kuruluşları ile işçi sendikaları arasında imzalanacak olan toplu sözleşmelerde bu kural yerine getirildiğinde gerçek ücretlerde de artış olması, gerçek ücretlerin 1977 yılında gerilemesinden kaynaklanmaktadır. Sigortalıların gerçek günlük ortalama ücretleri 1976 yılında 56 lira 80 kuruş iken 1977 yılında fiyat artışları ve satın alma gücünün düşmesi nedeniyle 55 lira 80 kuruşa inmiştir. Bu dönemde imzalanacak olan toplu iş sözleşmeleri ile işçi ücretlerinin 1976 yılı satın alma gücünü sağlayacak seviyede tutulmasının öngörülmesi, hem cari hem de gerçek ücretlerde 1977 yılına göre ilerleme sağlanacağı anlamını taşımaktadır.

DEMOKRATİK HAKLAR

Toplumsal anlaşmanın getirdiği önemli bir yenilik ise hükümetin «ekonomik sendikacılık» anlayışının aşarak demokratik haklara öncelik veren «politik sendikacılık» anlayışında işçi kesimine işbirliği önermesinde yatmaktadır. Şimdiye dek Türkiye'de «daha fazla ücret sağlama» temeline dayandırılmış sendikacılığı, «ekonomizm» anlayışından kurtarmayı amaçlamakla, demokratik hakların tanınmasında aynı zamanda işveren durumunda bulunan devlet yeni bir özveride bulunmaktadır. Bu anlayışa hem şim-

diye dek yasalarda yer alıp da uygulamada işlememiş işçi haklarının işletilmesi, hem de yeni yasal değişikliklerle işçilere ileri güvenceler tanınması yönünde getirilen ilkelerle varılmıştır. Toplumsal Anlaşma'da İş Yasasının 13, 17 ve 24'üncü maddelerinde değişiklik yapılması öngörülerek toplu işten çıkarma ve işe son verme ile ilgili durumları düzenleyen bu hükümlerin, işçiler yönünden sakıncalarını giderici yeni bir biçime kavuşturulması da benimsenmiştir.

KAMU-ÖZEL İŞVEREN İLİSKİLERİ

Anlaşmanın getirdiği bir başka önemli düzenleme ise şimdiye dek işveren durumundaki kamu kuruluşları ile özel kesim arasındaki işbirliğine son vermiş olmasıdır. Böylece devlet işçi ve işveren arasında düzenleyici bir rol oynarken, kamu işverenin, özel işveren ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu çatısı altında işbirliği içinde olması önlenmiş olacaktır. Kamu kuruluşlarının işçilere ve onların sendikalarına karşı işverenlerin çıkarlarını savunmak için kurulmuş bulunan işveren sendikalarından ayrılmasını öngören bu anlaşma, kamu kuruluşlarından işveren sendikalarına «aidat» olarak akan milyonlarca liranın da önüne geçmekte, «kamu kuruluşlarının kârlarının işçi payı olarak yatırıma katılma biçiminde kullanılması» ilkesi ile de işverenlere ayrılan fonların işçilere dönüşmesi olanağını sağlamaktadır. Kamu kuruluşları, işçilere ilişkin «ücretlerarası denge, yönetime katılma, işçi fazlasını başka alanlara aktarma» gibi ilkeleri gerçekleştirmek ve buna ilişkin bilgi akımını sağlamak üzere kendi aralarında bir birim oluşturacaklardır.

ÜCRET EŞİTLİĞİ

Hükümet ile Türk-İş arasında imzalanan toplumsal anlaşmada, bu dönemde 470 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşmeler için günlük ücretlerde yapılacak artışa ilişkin bir rakam saptaması yapılmamıştır. Ücretler, toplu sözleşme görüşmeleri sırasında, çeşitli işyerleri arasında işin risk ve zorlukları da dikkate alınarak sosyal adaleti sağlayıcı bir biçimde saptanacaktır. Şimdiye dek sosyal hayatı etkileyecek gücü

elinde bulunduran sendikalar, diğer toplu sözleşmelerden daha yüksek ücret artışı ile sözleşme imzalamayı başarmışlardı. Bu durum da çeşitli işyerlerinde çok farklı ücret ödemelerine yol açmış, işçilerin, yüksek ücret ödeyen işyerlerine girebilmek için taleplerini yoğunlaştırmıştı. Yapılacak toplu sözleşmelerde ücretlerde belirli bir denge sağlayacak ücret artışlarının yapılmasına, bu arada toplu sözleşmeye baz alınacak ücret tutarı yüksek olan işyerlerinde artış yüzdeleri düşük tutulurken, ücret bazı düşük bulunan işyerlerinde artış yüzdesinin yüksek tutulmasına dikkat edilecektir.

TEMEL DÖNÜŞÜM

Toplumsal anlaşmanın temel niteliği ise tüm bu sayılanların dışında, Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasına ve devletin yönetim erkini çalıştırmada işçi kesimi ile işbirliğine yönelmesinde vurgulanmaktadır.

Sadece Türk-İş'le anlaşmanın dışında, tüm işçi kesimine yönelen bu anlaşmada hükümet, kalkınma planından başlamak üzere tüm temel sorunların çözümünde izlenecek yolları «demokratik işçi hareketiyle» birlikte saptamayı benimsemiştir. Toplumsal Anlaşma DİSK'in de katılımını sağlamak üzere DİSK yöneticilerine de danışılarak hazırlanmış ve tüm işçi kesiminin benimseyeceği ladelere kullanılmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle hükümet, yürütme erkinin kullanımında tüm işçi kesimi ile işbirliği içinde hareket etmeyi üstlenmiş olmaktadır. Anlaşma ile sadece işçilerin siyasal ve ekonomik haklarının ileriye götürülmesi ile yetinilmemekte, toplumun diğer kesimlerinin sorunlarının çözümü de «demokratik işçi hareketinin» katılımına emanet edilmektedir.

Fusun ÖZBİLGİN
25 Temmuz

İşçi — işveren — hükümet üçlüsü ...

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneğinin (TÜSİAD) Yüksek Danışma Kurulu dün Vehbi Koç Başkanlığında Altınyunus'ta toplanarak başta vergi değişikliği yasa tasarısı olmak üzere çeşitli ekonomik ve sosyal konuları değerlendirmişlerdir. Kurul üyeleri bu arada Başbakan Bülent Ecevit'in işçi ücretleriyle demeci konusunda olumlu yaklaşımlarda bulunmuşlar ve işçi-işveren-hükümet üçlüsünden oluşacak bir konseyin kurulması yolunda görüş birliğine varmışlardır.

TÜSİAD Yüksek Danışma Kurulu toplantısına Sakıp Sabancı, Feyyaz Berker, Nejat Eczacıbaşı, Selman Yaşar, Asım Kocabıyık, Şinasi Ertan, Hami Kartay, Osman Boyner, Fuat Bezman ile öteki sanayici ve işadamları katılmışlardır. İki gün süreceği bildirilen toplantıda görüşmelerin gündem saptanmadan yapıldığı öğrenilmiştir.

TÜSİAD Yüksek Danışma Kurulu toplantısında öncelikle ülkemizin ekonomik durumu, genel açıdan değerlendirilmiş ve vergi yasası değişikliği tasarısı üzerinde durulmuştur. Edinilen bilgiye göre kurul üyeleri toplantıda tasarının mecliste görüşülmesi sırasında hangi açılardan eleştirilmesi konusunda bir strateji saptamışlardır. Tasarının kurumlar vergisiyle ilgili bölümünün değiştirilmesini savunan sanayiciler ve işadamları hamiline ve ada yazılı hisse senetleri için öngörülen vergi oranı üzerinde de

durmuşlardır.

Aldığımız bilgiye göre, toplantının en önemli konularından birini de Başbakan Bülent Ecevit'in «yüzde 300'lere varan ücret artışlarına karşılık» yolundaki demeci oluşturmıştır. Demeci değişik yaklaşımlarla değerlendiren kurul üyelerinin «sayın Başbakan ekonomik sorunlara tam açıklıkla ve gerçeklere uygun biçimde yaklaşmaktadır» dedikleri öğrenilmiştir. Toplantıdan sızan haberlere göre bu konunun görülmesi sırasında Başbakanın söz konusu demecinin desteklenmesi de benimsenmiştir. Sanayici ve iş adamları konuyu görüşürken demecin işçi-işveren-hükümet üçlüsünden oluşacak bir konseyin kurulmasıyla paralellik gösterdiğine de değinmişlerdir. Kurul üyeleri sözü edilen üçlü konseyin ücretleri, fiyatları ve gelirleri makro düzeyde dengeleyeceğini de belirtmişlerdir.

Güvenilir kaynaklardan edinilen bilgilere göre toplantıya katılan bir sanayici yaptığı konuşmada, «Başbakan Bülent Ecevit'in işçi kesiminden fedakârlık istediği bir dönemde bize düşen kimi görevleri de unutmamak gerekir. Elbette işçi kesimi fedakârlık yapınca biz sanayici ve işadamları da payımıza düşeni yapmak zorunluluğundayız. Aslında bu bizim ülke severliğimizin bir göstergesi olacaktır. Başbakanın bu girişimi her türlü sendikal haklardan mahrum, 3,5 milyon işçiye mutluluk getirecektir.» şeklinde konuşmuştur.

Toplantıya katılan üyelere küçük bir bölümü ücretlerin dondurulmasından yana çıkmışlardır. Ancak üyelere büyük bölümü bu görüşe karşı çıkmıştır. Sanayici ve işadamları Başbakan Bülent Ecevit'in son açıklamalarının ekonomik gerçeklerine en uygun görüşleri kapsadığını sık sık vurgulamışlardır. Bu alanda spekülasyon yapılmasına şiddetle karşı çıkan sanayiciler ve işadamları «Ecevit'in açıklamaları hiçbir parti tarafından siyasi istismar aracı olarak kullanılmamalıdır» şeklinde konuşmuş-

lardır. Sanayici ve işadamları Ecevit'in açıklamalarına yanıt veren siyasi parti liderlerini ad vererek eleştirmişlerdir.

TÜSİAD Yüksek Danışma Kurulu toplantısının bugün de devam edeceği, ele alınan ve görüş birliğine varılan konularla ilgili olarak geniş kapsamlı bir deklarasyonun yayınlanacağı da öğrenilmiştir.

Barış KUDAR

14 Mayıs

MESS grevi

Türkiye işçi sınıfı tarihinde, işçi sayısı, süresi, ekonomiye yansıması ve niteliği açısından yaşanan en büyük grevler ve lokavtlar, 40 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşmenin imzalanması ile noktalandı. MESS ile Maden-İş arasında imzalanan toplu sözleşme ile sadece en yenisi 8 aydır süren 10 bin üzerinde işçinin grevi, 3,5 aydır süren 4500 işçinin lokavtı sona ermiyor, rev ve lokavt kararı alınmış, ya da uyuşmazlık kapsamındaki diğer iş yerlerinde görülen üretim düşüklüğü ve hammadde, ara madde ilişkisi sonucu bu grev ve lokavtlardan etkilenen diğer iş yerleri de normal üretime geçebilme olanağına kavuşuyordu... İşverenler uyuşmazlığın bedelini 40 milyon saat işçilik, 5-6 milyar liralık katma değer kaybı olarak açıklarlarken, 15 bin civarında işçi 45 günde 1000 lira alarak işverenlere karşı direnişini sürdürmüş, 45 günde bir ödenen bin liralık Maden - İş'e ise 165 milyona mal olmuştur.

Sadece Türkiye işçi sınıfı tarihinde değil, dünya işçi sınıfı tarihinde bile en önemli grevler ve lokavtlar, uyuşmazlıklar arasına giren MESS - Maden - İş uyuşmazlığı nereden kaynaklanmış, yapılan anlaşma ile hangi noktaya gelinmişti?

İŞVEREN İLKELERİ

İşverenler uzun yıllar, toplu sözleşmelerle sağlanan ücret artışlarının yüksek olmasından yakınmışlar, bir iş yerinde meydana gelen kalifiye işçinin aynı ücreti almasının önemli sorunlar getirdiğini savunmuşlardır. Seminerlerde, toplantılarda bu tür yakınmaların giderek artması, işveren sendikalarını güçlendirmiş, 1971 - 72'lerde gerçekleştirilen Yalova, Tarabya toplantılarından sonra işveren sendikalarında genel kurul kararları ile grev ve lokavt, dayanışma fonları yıl yıl artırılmıştır.

Maden - İş «İşveren ilkeleri» olarak özetle-

nen, işverenlerden gelen istemlerle ilk kez somut olarak 1976 yılı mayıs ayında karşı karşıya kalmıştır. İşverenler bu ilkeleri kamu oyu-na ise ilk kez aynı yılın temmuz ayında, Konfederasyonlarının bir dizi kararı olarak açıklamışlardır.

Konfederasyonun kararları biçiminde açıklanan (İşveren ilkelerindeki) maddeler ise, «sağlıklı bir ekonomi için, işçi ücretlerinin artış hızının mantıklı ölçüler içinde sınırlandırılması, sosyal hakların bugün gelinen düzeyde tutulması, kıdem tazminatı, yıllık izinler ve çalışma saatlerinin ise yasaların tanıdığı çizgiler içinde dondurulması... biçiminde özetleniyordu»

İşverenlerin bir işçi sendikasına ait birçok iş verici için aynı işçi sendikası ile toplu sözleşme yapılması, gerçekte yıllardır tekstil iş kolunda Tekstil İşveren Sendikası tarafından Teksif ve Tekstil Sendikalarına karşı uygulanıyordu. İşverenler zaten bu örnekten kaynaklanıyor ve uygulamayı diğer iş kollarına kavdırmak istediklerini söylüyorlardı. Ancak daha çok tarım işçisine dayalı, kalifiye işçinin çok az kullanıldığı ve doğal olarak gerek ücretler ve gerekse sosyal haklarda, Maden - İş kolunun gelmiş olduğu düzeyin çok altında kalan tekstil iş kolunda «İşveren İlkeleri» işçi sendikaları için kabul edilmez koşulları getiriyordu.

Maden - İş için ise, iş yeri kazanılmış haklardan sonra, «İşveren İlkeleri» kabul edilmez görünmüş, işçi gücü, eğitim açısından Türk işçi sınıfının en bilinçli ve en savaşkan sendikası kabul edilen Maden - İş ile, işveren sendikaları arasında bütünleşme aynı şekilde en bilinçli ve güçlü hareket eden MESS karşı karşıya gelmişlerdir. MESS 1976 yılı mayıs ayında, Mesan iş yerinin toplu sözleşmesi görüşülürken, sözleşme görüşmelerinde kendisinin de istemleri olacağını bildiriyor, yaklaşık tarihli sözleşmele-

ri olan iş yerlerini bekleyerek grup sözleşme görüşmeleri yapacağını Maden - İş'e duyuruyordu.

MADEN - İŞ DİRENİYOR

İşverenlerin «Toplu sözleşmeler bir pazarlık düzeni olduğuna göre, biz de masava istemlerle oturabiliriz» görüşüne karşı çıkan Maden - İş, başlangıçta işverenlerin grup sözleşmesi istemine karşı çıkıyor ve işverenlerle tek tek masava oturabilmenin koşullarını arıyordu. Maden - İş bu konudaki tartışmalarda grup sözleşmelerinin kabul edilmezliğinden çok grup sözleşmeleri ile amaçlanana karşı çıkıyor. İşverenlerin birleserek işçilerin kazanılmış haklarını bile geri almayı amaçladığını savunuyordu. O tarihlerdeki toplantılar ve kamu oyu açıklamalarında Maden - İş yöneticileri, MESS'i siyasal amaçla Maden - İş'i hedef almakla suçluyor, işçi sınıfının en savaşkan sendikasının direnişi kınılarak, işçi sınıfının kazanılmış haklarında geriye gidişin programlandığı belirtiliyordu.

İşverenleri en çok kızdıran «DGM'yi ezdik, sıra MESS'te» sloganı, MESS dışında ve grup sözleşmeleri dışında, Türkiye'de bugüne kadar sürdürülmüş olan toplu sözleşme düzenini, iş yeri sözleşmelerini simgeliyordu. Maden - İş MESS'in özellikle ücretler, sosyal haklar ve hele hele kıdem tazminatı, yıllık izinler ve çalışma saatleri ile ilgili katı tavrına karşı çıkıyor, bu koşullarda anlaşma yapılamayacağını bildiriyordu.

BÜYÜK GREVLER

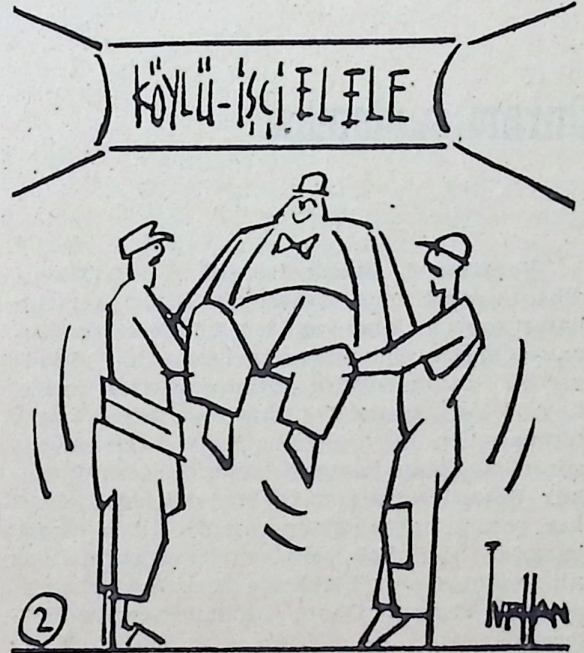
Ana ilkelerdeki köklü ayrılıklar nedeni ile, taraflar tek tek sorunlar üzerinde ciddi görüşmeler dahi yapamadan, grevdeki iş yeri sayısı fiilen 8'e çıkmıştı. Maden - İş birçok iş yerinde grev ve lokavt kararı alındıktan aylar geçtikten sonra, işverenlerin anlaşmaya niyetli olmadıkları görüşü ile, 31 Mayıs günü 33 iş yeri için büyük grevler başlatıyordu. Maden - İş büyük grevleri başlatmadan önce işçileri önce bölge toplantılarında, sonra da işyeri temsilcilerinin tümü olarak Spor ve Sergi Sarayında toplamış, MESS'e karşı güçlü direnebilmek için gerekirse ücretsiz grev kararı alınmıştı. Büyük grevlerle birlikte bu grevler için basta Maden - İş'in grevde olmayan iş yerleri olmak üzere tüm demokratik kuruluşlar yardım ve dayanışmaya çağırılmış, grevlere uzun süre dayanabilme doğrultusunda bu grevler için ödemelerin 45 günde 1000 lira olarak yapılması kararı alınmıştır.

VE LOKAVTLAR

Grevler sonrası zaman zaman yoğunlaşan ve zaman zaman kesilen taraflar arasındaki görüşmeler tüm kamu oyunca yakından izlenirken, MC iktidarı tümü ile konuya seyirci kalmış, anlaşma ortamı bulunamayınca da işverenler, önce işçilere işbaşı yapmak için son bir çağrı yapmış, sonra da mısilleme olarak 17 Ekim tarihinde grev yapılmamış olan 13 iş yerinde lokavt uygulamasına geçmişlerdir.

Lokavtlar sonrası da uyuşmazlık zaman

zaman görüşmelerin yoğunlaşması, zaman zaman kesilmesi biçiminde ocak ayı ortalarına kadar sürmüştür. Türkiye'de büyük çapta ik-

tidar değişikliği, ya da MC'nin düşmesi, Hükümetin taraflardan anlaşmaları dileğinde bulunması, hatta iş kolunun sorunları için yardımcı olacağı yolunda sözlerin de olumlu katkısı olduğu bildirilen en son görüşmeler, ba-

zan günlük kesilmelerle bir ay kadar sürmüştür. Ancak anlaşmada asıl etkenin dünyada örneği olmayacak biçimde uzayan grevler, lokavtlar ve uyuşmazlıkların tarafları getirdiği ortak görüşün «uzlaşma zorunluluğu» olduğu belirtilmektedir.

ANLAŞMA NE GETİRDİ?

Uyuşmazlığın başlangıcında gruplar halinde sözleşmelere bile karşı çıkan Maden - İş, bugün gelinen noktada, grup sözleşmelerinin de ilerisinde, MESS'le sözleşmesi olan tüm iş yerleri için gelecek dönemde aynı tarihlerde görüşmeyi Sendikal çıkarı için daha yararlı gördüğünü ilan etmiştir. Maden - İş toplu sözleşme düzeyinde yeni gelinen aşamayı gerçekçi gözlemle incelemek durumunda olduklarını ve bütün iş yerleri için toplu görüşmede, kalıcı haklarda daha olumlu sonuçlar alabileceklerini savunmaktadır.

Sözleşmelerin bitim tarihinin aynı olması dışında ise MESS'in tüm işveren ilkelerinde (kıdem tazminatları dışında) tavizler verdiği izlenmektedir. MESS sosyal haklar, ikramiyeler, yıllık izin süreleri ve çalışma saatlerinde daha önce ilan ettiği eski durumun ve yasaların çizdiği sınırlarda aynen kalınması direnmesinden vazgeçmiş, her bir konuda az ya da çok üste haklar vermiştir.

DGM direnişinde işten çıkarılan işçilerin sadece bir bölümü geri alınmış, ancak işverenler

buna karşın kara listeyi kaldırmayı ve çıkarılanlara tazminatlarını vermeyi kabul etmişlerdir. Ücretlerde sağlanan ve brütte çok yüksek görülen artışların, işverenlerin daha önceki sınırlamada nasıl bir düzeyi düşündükleri bilinmediğinden, ilkeleri aşıp aşmadığı belirlenemekte, ancak yüksek vergi dilimleri ve artan enflasyon karşısında işçilere çok ta fazla şey kalmıyacağı somut olarak görülmektedir.

KİM KAZANDI?

Ozet olarak kimin kazandığı sorusunu herkes birbirine sormakta, ancak kolay kolay somut bir cevap da verilememektedir. Somut olan «İşveren ilkelerinden» çıkan bu büyük uyuşmazlığın gerek işçi sınıfı, gerek işverenler ve gerekse Türk ekonomisi açısından acı deneyimlerle dolu olduğudur. Daha somut olanı ise Türk ekonomisi ve toplu sözleşme düzeninin bugün geldiği nokta ve aşamada, bu büyük uyuşmazlığın, toplu sözleşme düzenindeki değişen koşulları vurguladığıdır. İş yeri, «Çadır grevlerinin» başarı olasılığının bir tür bitimli olarak değerlendirilen bu büyük uyuşmazlık, işverenler gibi işçilerin de, başarılı savaşım için, aynı iş kolunda tek sendikaya ve Türkiye çapında tek konfederasyona doğru adım atmaları zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Sükran KETENCİ
5 Mart

Durum saptaması

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin yetkili sendikanın saptanması konusunda aldığı yeni bir karar sonucu, konu yeniden hukuk tartışmasına açılmıştır. Hukukçular, gelişmeyi işçi aleyhine bir durum olarak yorumlamaktadır. Tekel Cevizli Fabrikasında, yetkili sendikanın saptanması için işçinin oyuna baş vurulmasını öngören mahkeme kararını bozan Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, aynı konuda bir yıl içinde üçüncü kez yorum değiştirirken aynı ay içinde verdiği kararlar da hukuk çevrelerinde çelişkili olarak nitelendirilmiştir. Mahkeme kararında direnirse konu Yargıtay Genel Kurulu'nda sonuca bağlanacaktır.

Yargıtay, Cevizli Fabrikasında «durum saptaması» uygulaması ile ilgili mahkeme kararını bozarken her ne kadar işçinin oyuna baş vurulmasını gerekçe olarak göstermemekte ise de, uygulamayı hakim değil de Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün yapmış olmasını, yasa dışı

bulmaktadır. Oysa, yine Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 1 - 2 ay önceki kararlarında, dava dosyasına göre hem hakim, hem de Bölge Çalışma Müdürlüklerinin gerçekleştirdikleri «durum saptaması» uygulamalarını onaylamış, yasaya aykırı bulmamıştır.

Bilim adamları, Çalışma Bakanlığı yetkilileri, sorunun Yargıtay Genel Kurulunda görüşülmesine çok az bir zaman kala, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin, bu kararı ile sahtekarlık karşısında, işçinin oyuna baş vurulması yöntemini doğrudan reddetmese bile, sonuçta, ortalığın karıştığını belirtmişlerdir. Hukukçular geçmiş yıllarda, aynen «referandum» hakkının Yargıtay Genel Kurulu kararı ile kalkmasında olduğu gibi, hukuk açısından bir boşluk yaratıldığını söylemişlerdir. İş davalarında uzmanlaşmış, iş hukukçuları, «referandumla» ilgili hukuk tartışmaları sırasında da, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin çelişkisi tartışılan kararlar ile hukuk açısından

sorunun belirsizlik kazandığını Yargıtay Genel Kurulunda ise konu gereği en etkin daire olmasına karşın, Yargıtay Genel Kurulu kararı ile sonuç alınması yoluna gidildiğini belirterek özetle şöyle demişlerdir:

«Yargıtay 9. Hukuk Dairesi önce 19.6.1978 sayılı kararında olduğu gibi mahkemelerin işçileri çağırarak, hangi belgelerin kendilerine ait hangilerinin sahte olduğunu sorabileceklerine karar vermiştir. Daha sonra da aynı anlamda olan Çalışma Bakanlığı genelgesini benimseyerek 5 ekim tarihli bir diğer kararında olduğu gibi Bölge Çalışma Müdürlüğünün (durum saptaması) uygulamasının da yasaya uygun olduğuna karar vermiştir. Oysa aynı ay içinde 16 ekim tarihli kararında bozma gerekçesi olarak işçinin oyuna baş vurulması işleminin Bölge Çalışma Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmesi gösterilmektedir. Yargıtay kararında bu uygulamanın neden yasaya aykırı olduğu, açıklanmadığı gibi, söz konusu kararla, sorunun daha önce olumlu görüş değiştirmesi ile bitmiş görünen hukuk tartışmasında, yeniden kargaşa ve hukuk boşluğu doğmuştur.»

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 1. İş Mahkemesinin Tekel Cevizli Fabrikasındaki «durum saptaması» uygulaması ile ilgili kararını bozarken,

özetle şu hukuk yorumunu getirmiştir:

«Gerçekten, mahkemenin işçileri çağırarak sahte olduğu ileri sürülen üye kayıt fişleri ve diğer belgelerdeki yazı ve imzaların kendisine ait olup olmadığı hususunda isticvap etmesi ve çağrı tarihinde hangi sendikanın üyesi olduğunu tesbit etmesi mümkündür. Ancak hakimin bu işlemi kendisinin yapması gerekir. Yetkili sendikanın tayini için dosyanın yeniden Bölge Çalışma Müdürlüğüne gönderilmesine karar verilmesi yasaya aykırıdır.»

İstanbul 1. İş Mahkemesi Tekel Cevizli Fabrikasında 4480 işçi adına Türk - İş'e bağlı Tek Gıda - İş ve DİSK'e bağlı Gıda - İş Sendikaları arasında yılın başında çıkan yetki uyuşmazlığında, aynı günün tarihini taşıyan 10 bin üzerinde üye kayıt fişi ve noter senedi bulunması karşısında bir karar alamamış ve «durum saptaması» yönteminin uygulanmasına karar vermişti. İşçilerin Cevizli'de çalıştıkları bir iş gününde, Tek Gıda - İş, Sarıyer Noterliğinden işçilerin Gıda - İş'ten istifa ettiklerine dair 2045 kişiye ait belge sunmuş, Mahkeme bu beyanı mantığa ve hayatın gerçeğine aykırı bulmuştu.

Şükran KETENCİ
15 Kasım

12. kattan düşen tahta...

Balta Limanı Kemik Hastalıkları Hastanesinden içeri girdiğimizde sağ kolu kesilmiş ve gelecekte duyduğu korkuyu saklıyamayan bir işçiyle karşılaşırız.

Kars'tan büyük umutlarla İstanbul'a gelmiş olan Koroğlu Erdoğan'ın uğradığı kaza, ülkemizde giderek artan, tüm mevsimlik inşaat işçilerinin karşılaşabileceği olaylardan biri. Kaza günü 1 nisan. Olay yeri ise Nâzım İhsan Eksioğlu ve ortaklarına ait süper lüks dairelerin yapıldığı 12 katlı bir inşaat. Genç işçinin tek sermayesi olan sağ kolunun kesilmesine 12. kattan düşen bir tahta neden olmuş...

Kaza olduğu tarihte sigortasız olarak çalışan genç işçi, kazadan sonra götürüldüğü Göztepe SSK Hastanesine, bu nedenle kabul edilmemiş. Daha sonra Haydarpaşa Nümune Hastanesine götürülen Erdoğan'ın burada kolu alçaya alınmış. Ancak yaralı, yer olmadığı gerekçeyle hastanede yatırılmamış. Erdoğan bundan sonrasını şöyle anlatıyor:

«Ben hep inşaatlarda yatarım. Doğru dürist yatacak bir yerim olmadığı için kalfam Yusuf, beni evine götürdü. Orada kaldım. Ama ko-

lum iyice kötüledi.»

Doktorlar kazanın üçüncü günü Balta Limanı Kemik Hastalıkları Hastanesine getirilen Koroğlu Erdoğan'ın, sağ kolunun kesilmesi gerektiği üzerinde birleşmişler. Ancak doktorların sigortasız bir işçiye ameliyat edemeyeceklerini bildirmeleri üzerine, Eksioğlu ortakları inşaatının sahibi Nâzım İhsan Eksioğlu genç işçiye 6 nisanı sigorta kayıtlarına aldırması.

Olaydan sonra genç işçinin arkadaşları Erdoğan'dan bir süre haber alamamışlar. Daha sonra Baltalımanı Hastanesinde kolunun kesildiğini duymuşlar. Bunun üzerine isvereni olaydan sorumlu tutan işçiler, SSK Bölge Müdürlüğüne başvurarak kaza mahallinde incelemelerde bulunulmasını ve gerekli işlemin yapılmasını istemişler.

Bilgilerine başvurduğumuz SSK yetkilileri de, Kadıköy Şube Müfettişlerinin olayı izlediğini bildirdiler, raporları beklediklerini söyleyerek, «Raporlar da incelendikten sonra gerekirse Cumhuriyet Savcılığıyla da ilişkide bulunulacak, gereken ona göre yapılacaktır» dediler.

Olayın meydana geldiği inşaatın sahiple-

rinden Nazım İhsan Ekşioğlu, olayla kendilerinin bir ilişkisi olmadığını öne sürerek şöyle dedi: «Ben insanlık görevimi yaptım ve işçiyi 150 lira yevmiye ile sigortaya aldım. Yaralı işçi götürü usulü ile tuttuğum betoncu Yusuf Çelik'in işçisidir, gerçekte sigortayı onun yapması gerekirdi.»

Bu arada işçinin kolunun kesilmesinden Haydarpaşa Numune Hastanesi doktorlarını so-

rumlu tutan Ekşioğlu, kendileri aleyhinde dava açılacağı yolundaki görüşlere şöyle karşılık veriyor: «Onların bir avukatı varsa, bizim 100 avukatımız bulunur. Ayrıca bu bir kazadır. Suçlu kimdir, sorumluluk kimindir, bunun bir cezal yönü var mıdır. Bu ancak Savcılık tahkikatından sonra ortaya çıkar.»

Sema YÜKSEL
12 Nisan

Berger : Göçmen işçilerin sorunlarını yansıtmaya çalıştım

● Niye bir köyde, Fransız köyünde yaşıyorsunuz?

BERGER — Köylüler hakkında hikâyeler yazıyordum. Bir köyde beş yıl kaldım. Ve köylüler için yazdıklarımı onları yakından tanımadan yazabileceğime inanmıyorum. Onları tanımak için de dostça ilişkiler içinde olmak, yürekten yakınlık kurmak gerekirdi. Bunun için köyde yaşamaya devam ediyorum. Köylülerin arasında yaşamaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Bir Fransız köyünü seçişimin nedeni ise yıllardır İngiltere'den uzak olmama dayanmaktadır. Yaklaşık 20 yıldır İngiltere dışında bulunuyorum.

● Yazarlık ve çevre ilişkisi: Yazar yazdığı çevreyi gerçekten özümlemeli mi? Yaşamalı mı?

BERGER — Yüzyıllardır şehirli ile köylü arasında farklılık büyüklüğünden hiçbir şey kaybetmeden sürmektedir. Aralarındaki ilişki ise patlamaya dönük olandır... Bunun için bir yazar kentsel kesimden gelip kırsal alandakiler hakkında konuşmak, yazmak istiyorsa, köylülerin deneylerini yaşamış, onları yakından tanımış olmalıdır. Aynı zamanda, bu durumun tersi de geçerlidir. Yazar hayal ürünü, gerçekten uzak olarak da köylüleri kaleme alabilir. Böyle bir yazarın düşü o insanların duygularını içerebilir. Geleneksel hikâye yazarı çoğunlukla kendi öykülerini anlatmaz. O öykülerini öbür insanların üzerine kurar. Benim için yazar olaylara tanık olmalıdır. Yaşamlara tanık olmalıdır. Ancak onların deneylerinden geçtiği ölçüde gerçeği verebilir, onlara yakın olabilir, tüm okurlara bu yakınlığı geçirebilir.

Bir örnek vermek gerekirse, kendi kitabımdan söz edebilirim. «G»'de önemli ölçüde deneylerden söz ettim. Ama bunlar benim değil birçok kadının başından geçen olaylardı. Tecrübeler konuşmaktaydı. Bunun da ötesinde seks sorunlarına, kadınların sorunlarına yer verdim.

Kitap okunmaya başlandıktan sonra kadınlar çevremi aldı ve bana yazdıklarımın doğru ve inandırıcı olduğunu söylediler. Ancak ben onların «inandırıcı» dedikleri ölçüde inandırıcı olduğuma inanmıyorum. Çünkü kadın değilim ve onların geçirdiği deneyler benim başımdan geçmedi.

● Sanat tarihçisi ve kültür eleştirmeni olarak tanınıyorsunuz. «Yedinci Adam»'da ise apayrı bir konuyu, «göçmen işçiler» sorununu işlediniz. Bu konuya hangi etkiyle yöneldiniz?

BERGER — İngiltere'nin dışındaki yaşamımı 20 yıldır sürdürmekteyim. Yaşadığım yerlerin sorunlarını ve insanlarını tam anlamı ile tanımak ve bunun bilincinde olmadan yaşanılmayacağını öğrendim. Bu doğrultuda yaşamım Üçüncü Dünya ülkelerinde patlamalara, gelişimlere kulak vererek geçti. Endüstrileşmiş ülkelerin ve gelişmemiş ülkelerin karşıtlıklarına da tanık oldum. Eşit olmayan bir gelişme tablosunun bilincinde dünyaya bakınca, yaşadığımız evrenin bize gösterilmek istenildiği gibi, olmadığı iyice belirlendi. Bunun üzerine «Yedinci Adam» üzerine çalışmalarımız başladı. Kitap bittiğinde kitabın göçmen işçilerin kitleleştiği ülkelerde yayıldığını gördük. Bundan büyük kıvanç duyduk. Kitapta göçmen işçilerin sorunlarını olduğu gibi yansıtmaya çalışmıştık. Yapabileceğimiz en doğru ya da doğruya yakın çalışmayı sergilemiştik. Türkiye'de de basılan bu kitap, daha sonra İtalya'da basıldı. Bugünlerde Yunanistan baskısı tamamlanmak üzeredir. Sayısız Arjantinli mektupları aldım, ülkelerinde Fransızca kopyalarını okumuşlar. Göçmen işçileri bir Avrupalı yazarın anlatabileceğine inanmamışlar. Sorunların kendi sorunları ile bütünleştiğini belirten mektuplarda benim de bir göçmen işçi olup olmadığım sorulmaktaydı.

«Yedinci Adam»'da yazıların daha canlılık kazanması ve renkli olması için fotoğraflar kullandık. Böylece verdiğimiz yüzler, sayfalar ara-

sına planlı bir biçimde yerleştirdiğimiz fotoğraflar kitabın daha da gerçeğe yaklaşmasını sağlamıştır. Bu kitap hakkında söylenecek çok şey var. Başta göçmen işçilerin elinden alınan hakları gelmektedir. En doğal hakları olan kişilikleri yine en doğal biçimde ellerinden alınmıştır. Çalıştıkları düzenin kuralları böyledir...

● Türkiye'ye gelişiniz çalışmalarınızla ilgili mi, bu uzantıda mı oldu?

BERGER — Bugüne kadar çalışma alanım dışında çalışmalarımı içermeyen bir gezim olmadı. Bunun için kendime «Anti turist» diyebilirim. Göçmen işçilere olan ilgim nedeniyle onların kaynaklarını görmeye geldim.

● Yazılarınız çeşitli dillere çevrildi. Sadece üçü «Yedinci Adam», «Sanat ve Devrim», «Görme Biçimleri» Türkçeye çevrildi. Kitaplarınızın içinde «Sanat ve Devrim» de (Art and Revolution) Çarlık Rusyası ve sonrasını işlemişsiniz. Bu kitap daha sonra SSCB'de yasaklandı. Yazarın gözlem haklarının kısıtlanması, yasak-

lanması ideolojik gerekçeler gösterilerek... Buna nasıl tepki gösteriyorsunuz?

BERGER — Sansürün karşısındayım. Bunu tartışmak bile istemem. Fakat bir noktaya açıklık getirmek istiyorum. «Sanat ve Devrim» Rusçaya çevrilmediği halde ülkede yasaklandı. Yasaklama için gösterilen nedenler politik gerekçelere dayandırılmıştı. Bir yazarın en doğal hakkı yazmaksa basımcının da aynı hakla kitabı değişik dillere çevirmektir. Kitapta Sovyet sanatını anlatırken heykeltıraş Ernst Nizvestni'den de söz etmekteydim. Kitap yayınlandığında Avrupa'da herkes heykeltıraş hakkında yazılanları savunmaya çağırdı. Çok iyi hatırlıyorum, heykeltıraş büyük bir cesaretle ve onurlu bir biçimde bu istekleri geri çevirmişti.

Bir başka olay «G» kitabımın başına geldi. Güney Afrika'da bir süre satıldıktan sonra anı bir hükümet kararı ile sansüre uğradı, toplatıldı.

Ümit ALEMDAROĞLU

14 Ekim

Siyaset mahkemeleri

İhtisas Mahkemeleri şiddet eylemlerinin önlenmesinde yargı organının etkisini arttırmak düşüncesinden kaynaklanıyor. Uzman yargıçlardan oluşacak bu mahkemelerin Devletin anayasal düzenini yıkmayı amaçlayan eylemleri yapanların yargılanmasında genel mahkemelere göre daha çabuk sonuçlar alabileceği böylece «caydırıcı» bir etken olacağı ileri sürülüyor. Uzman mahkemelerin, bağımsız yargı organı içinde yer alması, siyasal iktidarların etkileri dışında seçilmiş yargıçlardan oluşması yönlerinden Devlet Güvenlik Mahkemelerine benzemeyeceği, «Olağandışı Özel Siyaset Mahkemeleri» niteliğinde olmayacağı da belirtiliyor. Siyasal amaçlı suçların yargılanmasında görevli olacak mahkemelerin, Adliyemizde kurulu Trafik, Döviz ve Basın Mahkemeleri niteliğinde olacağı, böylece davaların uzmanlaşmış yargıçlarca daha sağlıklı sonuçlara ulaştırılabileceği gerekçelerine dayanıyor.

Uzmanlık mahkemelerinin kurulması girişimlerinde Hükümetin iyiniyetinden kuşku duyulamaz. Hükümet iktidara geldiği günden bu yana MC'den devraldığı iç ve dış büyük sorunların çözümü, toplumun içine sürüklendiği ağır bunahımların giderilmesi yolunda yoğun bir çaba harcamaktadır. Bunun karşısında hükümeti çalışamaz duruma iterek MC örneği iktidarlara yeniden getirmeyi amaçlayan belli odaklar, adam öldürme, toplu kırım, sabotaj ve kundakçılık eylemlerini birbiri ardına uygulamaya koymaktadırlar. Bu terör eylemlerine karşı Hükümet demokratik hukuk kurallarına uygun yöntemlerle mücadele etmektedir. Malatya'daki büyük provokasyonun Sıkıyönetime gidilmeden olağan yasal yollarla önlenmesi, bugünkü Hükümetin en büyük başarısını oluşturmaktadır. Güvenlik kuvvetlerinin tarafsızlaştırılması yönünden yapılan çalışmalar, adalet kolluğunun kurulması,

doğru ve etkin girişimler arasındadır. Ancak, siyasal amaçlı suçların yargılanmasında ihtisas mahkemeleri kurulması girişimi, tüm iyiniyete karşın, haklı gerekçelere dayanmamaktadır.

«Uzmanlık» deyimli kuruluşu düşünülen mahkemelerin niteliğine uygun düşmemektedir. Şiddet eylemleri özünde Devletin siyasal düzenine karşı işlenmiş suçları açıklamaktadır. Siyasal amaçla işlenen adi suçlar bu arada Türk Ceza Yasası'nın 141, 142 ve 163'üncü maddesinde yazılı düşünce suçları uzmanlık mahkemelerinin görev alanına girecektir. Devletin anayasal düzenine karşı işlenmiş suçlarla siyasal amaçlı adi suçların yargılanmasında uzman yargıçlara gereksinme duyulamaz. Gerçekten bunlar Trafik ve Döviz suçları gibi uzmanlığı gerektiren özellikler taşımamaktadır. Bu durumda, kurulması düşünülen mahkemelerin, genel mahkemelere göre bağımsız adliye «Özel Siyaset Mahkemeleri» niteliğinde olacağı açıktır. Trafik davalarına bakan mahkemelere «Trafik Mahkemesi», Basın davalarına bakan mahkemelere «Basın Mahkemesi», Döviz suçlarına bakan mahkemelere «Döviz Mahkemesi» adları verildiğine göre, siyasal davalara bakmakla görevlendirilecek mahkemelere de, «İhtisas» veya «Uzmanlık» değil «Siyaset Mahkemeleri» adı verilmesi doğru olacaktır.

Bağımsız Adliyede genel mahkemeler dışında, bağımsız yargıçlardan da oluşsa, özel siyaset mahkemeleri kurulması demokratik bir anlayışla bağdaştırılamaz. Kişinin doğal yargıcı ilke olarak, genel mahkeme yargıçlarıdır. Siyasal davalarda bu ilkeden ayrılınması özellikle Türk Ceza Yasası'nın 141, 142 ve 163'üncü maddelerinde yer alan antidemokratik düşünce suçlarının yargılanmasında kişileri genel mahkemeler hakimlerinden soyutlanmış ayrıcalıklı bir yargıçlar grubuna bağlamak sonucunu yaratır.

Siyasal davalarda özellikle düşünce suçları-

nın yargılanmasında yargıçların takdir yetkilerini gelişen toplum koşullarına uygun olarak kullanabilmeleri ve dinamik yorumlar yapabilmeleri büyük ölçüde sosyal ve ekonomik düzeyin adaletsizliklerinden kaynaklanan davalardan soyutlanmamasına bağlı bulunmaktadır. Adi adam öldürme ile mülkiyete karşı işlenmiş suçları yargılayan yargıç, siyasal amaçla işlenen suçların nedenlerini daha iyi kavrayabilir ve takdir hakkını adalete uygun olarak kullanabilir. Özel siyaset mahkemelerinin kurulması durumunda ise, yargıç, bu tür davaları görmekten soyutlandığı için gerçeğin saptanmasında sağlıklı sonuçlara varamaz. Yargı organı tüm yargıçları ile bir bütün oluşturur. Yasaların toplumun gelişen koşullarına uygun olarak yorumlanmasında tüm yargıçların etkili olması yerine, gelişmeyi durdurmayı amaçlayan yasa kurallarının uygulanmasını belirli yargıçlara bırakmak, diğer yargıçların yargılama yetkilerinin kısılması sonucunu yaratır. Bu sonucun antidemokratik niteliği açıktır.

Özel siyaset mahkemelerinin kurulması yerine, kolluk örgütünün tarafsızlaştırılarak etkinleştirilmesi, savcılığın sağlıklı kanıtlarla dava açmalarını sağlayacak yönde güçlendirilmesi, böylece genel mahkemelerin işlerinin hafifletilmesi, genel mahkemelerin kadrolarının arttırılması ve yargıçlarımıza onurlarına uygun maddi ve manevi olanaklar tanınması bugünkü hükümetin demokratik niteliğine ve bağlı olduğu ilkelere daha uygun bir yoldur.

Ülkede dirlik ve düzenliğin sağlanması özünde bir politika sorunudur. Yargıçlara ise, politik nitelikte görevler yüklenemez. Özel siyaset mahkemelerinin kurulması yargıçlardan, ülkede düzenin sağlanması yolunda görev yapmalarını istemek anlamını da taşımaktadır.

Özel Siyaset mahkemelerinin demokratik bir hukuk düzeninde yeri yoktur. Hükümet bu girişimden vazgeçmelidir.

Orhan APAYDIN

18 Mayıs

Özgürlük düzeni

Türkiye Barolar Birliği (TBB) XI. Genel Kurulu, bugünden başlayarak 3 gün sürecek olağan toplantısını Ankara'da yapacak.

CAN GÜVENLİĞİ

Türkiye'nin tüm yörelerinden gelecek olan avukatlar, içinde bulunduğumuz ağır ortamı ele alarak dondurulan hukukun nasıl işlerlik kazanabileceği konusunu tartışacaklardır. Toplum yaşamımızda, artık kimsenin can güvenliği kalmamıştır. Ölüm üniversitelerden başlayarak sokaklarda, evlerde kol gezmeğe başlamıştır. İnsanlar artık teker teker değil otomatik silâhlarla taranarak gruplar halinde öldürülmeğe başlandı. Düzensizlik son düzeye ulaşmıştır. Önceden tasarlanmış planlı öldürme ve yaralama olayları yanında adam kaçırmaya, işkence yapma, kurşuna dizme, «gasp ve darp» olayları günlük yaşamımızdan bir parça olmuştur. Bu eylemleri yapan kişiler her nasılsa bir türlü ele geçemiyor! Bu yöntemlerle öldürülenlerin sayıları 250'lere tırmanmağa başladı. Vatandaşlar bu acı ve kapkara ortam içinde yaşam çabası gösterirken günlük işlerinde başvurmak zorunda kaldıkları idari ve adli katlarda genellikle dertlerini anlatamaz duruma düşmüşlerdir. Beri yandan günlük yaşam için gerekli kamu hizmetleri yapılamamaktadır. Ekonomik bunalım içinde bocalan vatandaşlar adeta dünyaya geldiklerine piş-

man olmaktadır. Peki bütün bu olguların kökeninde hangi sorumluluklar yatmaktadır? Biz Anayasamızla, uluslararası sözleşmelere bastığımız imzalarımızla hani ya özgürlükçü demokrasiyi pekiştirmiştik. Yöneticilerimiz konuşmalarını hep bu özgürlükçü demokrasi, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, sosyal hukuk devleti sözcükleriyle süslemektedirler. Oysa tarihimizde görülmemiş biçimde toplumsal bunalımın içinde olduğumuz bir gerçektir. Vatandaşlarımız hep bu umutsuz ortam içinde mi yaşamlarını sürdürecekler? Çağdaş özgürlük, sosyal, ekonomik, Anayasal hakların korunması ve savunmasına yardımcı olmak, hukukçuların ana görevlerindendir. Doğaldır ki, hukukçuların önemli bir bölümü bu olağanüstü hukuksuzluğun yaygınlaştığı dönemle uğraşıya girişmişlerdir. TBB ve barolar ile çağımızı yansıtabilen yargı organları canla başla bu olumsuz uygulamalara karşı çıkmaktadırlar. Ancak yargı denetimi bilindiği gibi bazı Bakanlarca ve yöneticilerce kabul edilmemektedir. Bu ağır Anayasa suçu hiç çekinilmeden işlenebilmektedir.

Vatandaşların bazı idarelerde, yasal haklarını alabilmek için rüşvete başvurmak zorunda kaldıkları bilinmektedir. Can güvenliğinden yoksun ışksız, doktorsuz, ilaçsız, barınaksız ve genellikle işsiz de kalabilen vatandaşların sayıları

gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Bilindiği gibi ekonomik gelişme hakları kısıtlanan toplumlarda düzensizlik ortamı yaşanmaya başlanır. Temel hak ve özgürlükler kullanılamaz hale gelir. Yönetimin taraf tutmasıyla birlikte özgürlük ortamı da yok olur.

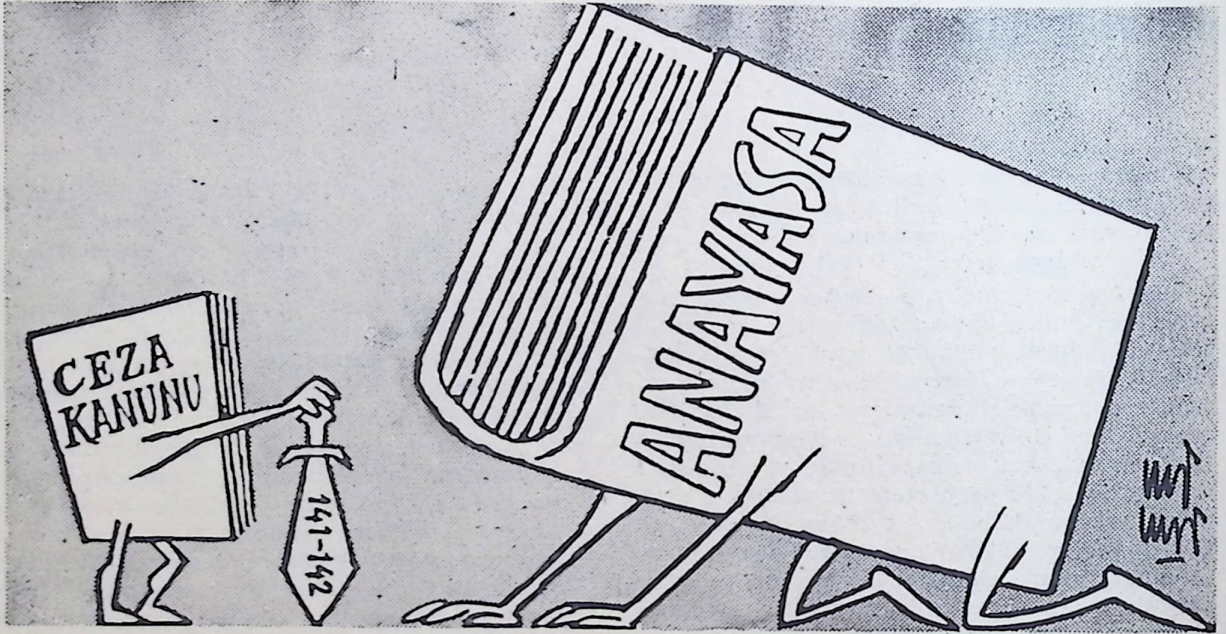
Yeni hükümetin kurulduğu bu günlerde insan haklarına dayalı, milli, demokratik, layık ve sosyal bir hukuk devletin gereği olan ve Anayasamızda yer alan bütün temel hak ve özgürlüklerin korunacağı ve can güvenliği ile kamu düzeninin de sağlanacağı açıklanmaktadır.

EKONOMİK ÇIKMAZ

Bu karmaşık ortamdan sağlıklı bir biçimde çıkmak zorundayız. Bütün bu olumsuz sonuçları doğuran ana nedenlerden biri olan ekonomik yapı oluşturmada seçilen yanlış yolun da değiştirilmesi gereklidir. Ekonomik planlamada bugüne kadar uygulanan çarpık kapitalist yöntemin artık bırakılması şarttır. Ekonomide yanlış plan seçmek ve buna göre yanlış uygulamalarda bulunmak toplumda ekonomik dengesizliği doğurmuştur. Ekonomik dengesizlik haliyle eleştirinin durdurulması istemini doğurur. Bu nedenle özgürlüklerin kısıtlanması gerekir. Dışta ve içte ekonomik çaresizliğe düşülünce içte haksız bir baskı rejimi giderek faşizmi oluşturur.

tadır.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Genel Kurulunca 1976 yılının nisan ayında Strasburg kentinde düzenlenen Kongrede bu konu ele alınmıştır. Çağımızda gelişen burjuva demokrasilerinde gene eskisi gibi parlamentoların görev ve yetkilerine gereken yer verilmektedir. Ancak halkın temsil edilmesi düşüncesine dayanan demokrasi anlayışı günümüzde parlamentoların yanında parlamento dışı ve kamuoyunu oluşturmakta büyük etkileri bulunan demokratik kuruluşlara çok önem verilmektedir. Seçimlerden sonra kurulan parlamentoların halkı devamlı olarak hukuk açısından temsil etmekte oldukları doğaldır. Ancak parlamentoları oluşturan siyasi partilerin birbirlerine karşı olumsuz davranışları bazen görevleri aksatmaktadır. Siyasi partilerin ve bunların üyelerinin seçime yönelik çalışmaları arasında halkın günlük istekleri ile dertlerinin tam olarak ele alınmasının güçlükleri Avrupa Konseyinde tartışma konusu olmuştur. En önemlisi çeşitli parti dengelerine dayalı hükümetlerin çoğunlukla parti listelerinden seçilmiş milletvekili ve senatörlerden oluşan parlamentolarca sağlıklı bir şekilde kontrol edilebilmesinin zorluğu saptanmıştır. Günümüzde demokratik rejimlerde parlamento dışı kamu niteliğindeki

İşte M.C. hükümetleri bu açıdan suçüstü yakalanmışlardır. Gerek ekonomik yöntemin sağlıklı bir biçimde ve yurdumuzun verilerine uygun olarak işlerlik kazanabilmesi için, gerekse Anayasal düzendeki sarsıntının durdurulması ve güvenlik ortamının yaratılabilmesi için tüm çabaların iyi niyetli de olsa yalnızca hükümetlerden beklenmesi olası değildir. Parlamentolar hükümetleri denetlemek göreviyle yükümlüdürler. Ancak parlamentolar tek başlarına bu denetim görevini yaptıkları hallerde yeterli sonuçlar alınamamak-

kuruluşlarla öbür demokratik kuruluşların halkın isteklerini dile getirmede ve kamuoyu oluşturulmasında çok önemli görevleri bulunduğu bir gerçektir.

T. B. B.

Türkiye Barolar Birliği'nin, toplumumuzda sarsılan hukuk düzeninin çağdaş topluma yarışır bir düzeye getirilmesinde bugüne kadar verdiği savaşımına daha fazla güçle devam etmesi doğaldır. Çağdaş demokrasilerde yetkili hukuk kuruluşları kendi konularında kamuoyunu ay-

dinlatıcı görevlerini yapmaktadırlar. Üst yapı kurallarını oluşturan hukukun çağdaş bir uygulamaya yöneltilmesinde bu kuruluşların çok önemli görevleri vardır. T.B.B. yetkili kamu kuruluşu niteliği ile üzerine düşen çabaları göstermektedir. Ekonomik ve sosyal yapıda alınması gerekli çok önemli güncel ve ileriye yönelik doğru kararların alınmasında, konularla ilgili uzmanlarla kuruluşların seslerine gerek parlamentoların gerekse hükümetlerin kulak vermele- ri çağdaş demokrasinin gereklerindendir. Bir başka yönden bozulan güven ortamının hukuk- sal açıdan düzeltilmesine karşı çıkan güçlerle hukukçularımızın savaşında bulunmaları doğal görevlerinin gereğidir. Bu dönemde öncelikle can güvenliği yönünden MC hükümetlerince yapılan uygulamaların hukuka aykırılıkları ve salt hu- kuk açısından sorumlulukların saptanması ge- rekli- dir. Ulusumuzun bir daha böylesine çarpık bir hukuk anlayışıyla karşılaşması büyük tehli- keler yaratır. Toplum olaylarında kolluk kuv- vetlerinin görevlerini tarafsız olarak yapmaları şarttır. Öğretim ve öğrenim özgürlüğünün kısıl- ması düşünülemez. Çağımızda tüm uluslar elek- tronik çağın gerektirdiği bilim düzeyinde araştı- rmalara yer verirlerken bizlere Ortaçağ öğretimi- ni uygun gören yöneticilerin tarihsel sorumlu- lukların yanında kanımca hukuksal sorumluluk- ları günceldir. Ve yasalarımıza göre bu sorumlu- lukların hesabı derhal görülmelidir.

Yeni iktidarı çok önemli konuların çözümünü beklemektedir. Ekonomik çıkmazdan kurtulmak için gerekli kararları almak yanında, toplumu ahtapot gibi saran keyfi idareden arındırmak ve olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak gerekiyor. İşkencenin evrensel suç olduğu kabul edilmek- tedir. İşkence suçunun önü alınamamıştır. En etken bir biçimde işkence denen ve insanlıkla bağdaşmaz olan bu suçun derhal önlenmesi ge- reklemektedir. Bundan sonra doğacak olan güven- lik ortamında kişi insanlık haysiyetine yaraşır özgürlük haklarını rahatlıkla kullanabilmelidir. Düşünce ve fikir özgürlükleri ile sansürsüz sanat ve bilim özgürlüklerinden yola çıkacak olan ulu- sumuz çağdaş düzeyde bir yaşam ortamını bu- labilecektir.

Türkiye Barolar Birliği XI. Kongresinde bü- tün bu konularda etken önlemler getirmelidir.

Sayın Ecevit'in bundan bir süre önce dile getirdiği gibi batı demokrasilerinde uygulanan özgürlük ortamından daha alt bir düzeyde öz- gürlüğü halkımıza uygun görmek, bence, halkı- mıza ihanet etmek olur.

Çağdaş insanımızın gereksinmesi olan öz- gürlük düzeninin getirilmesine hükümet ve par- lamentoların dışında da olsa hukukçularımızın büyük katkıları olacağına inanmaktayız.

Merih SEZEN
12 Ocak

Hukuksal metinler...

Joe Nordmann, İstanbul Barosunun 100. yıl- dönümü kutlamaları için gelen konuk bir Fran- sız hukukçusu. Uluslararası Demokrat Hukuk- çular Derneği Başkanı ve aynı zamanda birçok ülkenin Medeni Yasasına dayanak olan Fransız Medeni Yasasının hazırlayıcılarından. Nord- mann, Ecevit ile aynı hukuksal görüşleri paylaştığını söylüyor ve hukukçuların toplumun ilerle- mesi ve gelişmesinde öncü rol oynayabilecekleri- ni belirtiyor.

Nordmann, Türkiye izlenimlerini ve genel olarak demokratik mücadele içinde hukukun ye- rini ve işlevini, Başkanı olduğu derneğin çalışma- larını şöyle anlatıyor :

«Önce savunma hakkı ve dolayısıyla demok- ratik özgürlükleri korumada, büyük bir cesaret gösteren İstanbul Barosu avukatları arasında bulunmaktan duyduğum mutluluğu belirteyim. Ülkeniz yetkililerinin bu yüzüncü yıldönümü tar- tışmalarına gösterdikleri dikkat ve ilgi de beni

özellikle duygulanırdı. Başbakanınız Sayın Ece- vit'in söylevi benim düşündüklerimle uyum için- dedir. Başbakan, «tarih, tarlalardaki köylüler, fabrikadaki işçiler, aydınlar ve halk tarafından yapılır» dedi. Ve bugün insanların ekonomik ve sosyal haklarının genişlemesini istediklerini vur- guladı. Ben de demokrat hukukçuların görevleri- ni böyle değerlendiriyorum. Başkanı olduğum Uluslararası Demokrat Hukukçular Birliği de çalışmalarını bu yönde sürdürmektedir.

Hukukun gelişmesini sağlayan insanlar, on- ların özlemleri ve mücadeleleridir. Başka bir çok ülke hukuksal kurumları için de bir model oluşturan Fransız Medeni Kanununun hazırlanması çalışmalarına katıldığım sırada 2 bin madde arasında yalnızca ikisinin toplu iş sözleşmesi ve iş hukukuna ayrılmış olduğu düşünüldürse - oy- sa toplu iş sözleşmesi insanların en çok yaptık- ları sözleşmedir - ve grev hakkı, sendikal hak- kın tanınması için yüzyıl geçtiği düşünüldürse,

hukuksal metinlerin, daha iyiye yönelmenin hem bir ürünü hem de sıçrama dayanağı olduğu görülmür. Hukuk da bu hakkın insanların hizmetine verilen olanaklarla gerçekleşmesini ister. İşte Birliğimizin eylemi bu şekilde sürdürülmektedir.»

— «Uluslararası planda, insan hakları sözleşmeleri nasıl ele alınmalı, nasıl insanlığa daha yararlı bir biçime kavuşturulmalıdır?»

«İnsan olarak, hüküm giymeden cezalandırılanlar, örneğin Filistinliler gibi kurtuluş savaşlarını sürdürenler dikkate alınmalıdır. Filistinlilerin acıları bugün daha da artmıştır ve biz onların varolma mücadelelerini bir küçük vatan ve devlet sahibi olmalarını destekliyoruz. Aynı şekilde Vietnam halkının mücadelesini etkin bir biçimde destekledik.»

GOÇMEN İŞÇİLER

— «Göçmen işçilerin sorunları hangi hukuksal düzenlemeleri gerektirir?»

«Birleşmiş Milletler ve UNESCO içinde de danışma organı olarak göçmen işçilerin haklarının genişletilmesi için girişimlerde bulunuyoruz. UNESCO'da, Uluslararası Çalışma Örgütü ve

UNESCO yetkililerinin başkanlığında, göçmen işçilerin haklarını korumayı amaçlayan konferanslar düzenledik. Göçmen işçilerin çok kalabalık oldukları Avrupa ülkelerinde bir de hukuksal GETTO'lar oluşmamasını istedik ve sevinçle şunu gözledik ki bazı kararlarımız metinlere dönüştü. 1972 yılında Cezayir'de petrol ve doğal kaynaklar üzerine uzmanlarla bir konferans düzenledik ve buradaki kararlar daha sonra OPEC'in Anayasasını oluşturdu.

ONCÜ ROL

Bu örnekleri şunun için veriyorum ki, hukukçular yeni hakların elde edilmesi, ekonomik ve sosyal hakların genişletilmesinde öncü rolü oynayabilirler. Benim anladığım kadarıyla demokrat hukukçulara düşen görev de budur ve halklarla ve onların özlemleriyle ancak böyle bütünleşebilirler ve böylelikle toplumsal gelişmenin hazırayıcıları ve yaratıcıları olurlar.»

11 Nisan
Selim YALÇINER

Kooperatifçilik politikası

Yeni kurulan Ecevit Hükümetinin kooperatifçilik politikasını inceleyebilmemiz için elimizdeki tek belge Hükümet Programıdır. Uygulama hakkında fikir yürütülemezse de, eskiden beri kooperatifçiliğe büyük önem veren sayın Ecevit'in başında bulunduğu bir hükümetin uygulamada da kooperatifçiliğe geniş yer vermesi beklenmelidir.

Yıllardan beri yaptığımız incelemelere göre Türkiye'de kooperatifçiliğin mevzuat, üst örgütlenme, anapara (sermaye) ve kredi, eğitim olmak üzere dört temel sorunu vardır. Bu sorunların çözümündeki yaklaşım belirtilmek suretiyle, hükümetin kooperatifçilik politikası ortaya konulabilir.

MEVZUAT SORUNU

Ülkemizde kooperatifçiliği düzenleyen mevzuat yetersiz ve karışıktır. Halen, tarım satış ve tarım kooperatifleri demokratik olmaktan uzak, özel iki yasaya göre kurulup işlemektedirler. Bunlar dışındaki kooperatifler (köy kalkınma, yapı, tüketim vs.) ise 1968 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Yasasına göre kurulmaktadır. Ayrıca, toprak ve tarım reform ve bütün kooperatifleri için özel yasalar vardır. Bu değişik yasalar, kooperatif politikası açısından çok ayrı kooperatif tiplerini öngörmekte ve büyük karışıklıklar yaratmaktadır. Bu nedenle hükümetin, kooperatiflerin mevzuat sorunu üzerine eğilmesi gerekmektedir. Hükümet Programında yeni bir yasa konusunda herhangi bir yüklenime (taahhüd) rastlanmamaktadır.

Bizim önerimiz: Türkiye'de bütün kooperatiflerin tek bir yasaya göre kurulup işlemesidir. Bu nedenle, 1163 sayılı Kooperatifler Yasası, antidemokratik bir yapıya sahip olan tarım satış ve tarım kredi dahil, bütün kooperatifleri kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir. Yeni yasal düzenlemede, demokratik halk kooperatif-

çiliği esas alınmalıdır. Bu arada, kooperatiflere çeşitli devlet kuruluşları tarafından götürülen hizmetlerin tek bir devlet kuruluşu tarafından götürülmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla Ecevit Hükümeti kurulurken, bir «Kooperatifler Bakanlığı» kurulması söz konusu olmuş; bu durum bütün kooperatifçileri sevindirmişti. Fakat böyle bir Bakanlığın kurulması çeşitli nedenlerle gerçekleşmemiştir.

ÜST ÖRGÜTLENME

Üst örgütlenme, kooperatiflerin birim kooperatiften başlayarak, birlik, merkez birliği ve milli birlik meydana getirerek piramit şeklinde örgütlenmeleridir. Kooperatifçiliğin ileri düzeyde olduğu İsveç, Norveç, Hollanda, Danimarka, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde kooperatifler geçen yüzyılın sonlarında üst örgütlenmelerini tamamlamış oldukları halde, ülkemizde üst örgütlenme ancak 1969 yılında başlayabilmıştır. Oysa, üst örgütlenmesini tamamlamamış bir kooperatifçilik hareketinin, özellikle büyük aracı, tefeci ve vurgunçularla rekabet etmesi, dış ticarete ve sanayileşmede etkili rol oynaması olanaksızdır.

Ülkemizde 1969 yılından başlayarak köy kalkınma, tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri merkez birliklerinin kurulması ile üst örgütlenme gelişme dönemine girmiştir. Yapı ve tüketim kooperatifleri merkez birlikleri ve yasada öngörülen «Türkiye Milli Kooperatifler Birliği» ise henüz kurulamamıştır.

Ülkemizde kooperatiflerin üst örgütlenme hareketi devletçe ve gerektiği şekilde desteklenmemiş; hatta düşürülen MC Hükümetleri döneminde, gerçek bir halk kooperatifçiliği merkez örgütü olan Köy-Koop'un birçok girişimleri bizzat Hükümetçe kösteklenmiştir. Oysa devlet, etkili bir üst örgütlenme için kooperatif hareketine her türlü kolaylık ve maddi yardımı yap-

malı; etkili üst örgüt yokluğu nedeniyle kooperatifler üzerinde yıllardan beri sürdürdüğü ve politikacıların, bürokratların pek hoşuna giden «vesayet» kaybetmekten çekinmemelidir. Bu konuda Ecevit Hükümeti Programında yer alan «kooperatiflerin ve üst kuruluşların plan doğrultusundaki verimli ekonomik işletmecilik kuralına uygun olarak yapacakları tarımsal ve sınıai yatırımlar devlet katkısıyla desteklenecektir» vaadini olumlu karşıladığımızı belirtmek isteriz.

KOOPERATİFLER BANKASI

Kooperatiflerin ve üst örgütlerin kredi sorununun çözümü için, anaparasına ve yönetimine kooperatif ve üst örgütlerinin egemen olacakları bir Kooperatifler Bankası kurulması gerektiği, bunun dışında alınacak her türlü tedbirlerin, sorunun çözümünde yetersiz kalmağa mahkûm olduğu görüşümüzü burada bir kez daha yinelemekte yarar görmekteyiz. 1974 yılında kurulan Birinci Ecevit Hükümeti döneminde Kooperatifler Bankası kurulması için yasa taslağı hazırlanmıştı; bu konuda bizim de hazırladığımız bir taslak mevcuttur. Hükümet Programında bulunan Kooperatifler Bankasıyla ilgili bir yasanın, yeni Ecevit Hükümeti döneminde çıkartılarak süratle bir Kooperatifler Bankasının kurulmasını bekliyoruz. Ancak bir Kooperatifler Bankası kurulursa, Hükümet Programında yer alan, «Kooperatiflerle üst kuruluşlarının ve genel olarak üreticilerin taşınmaz mal karşılığı yeterli işletme ve yatırım kredileri alabilmeleri sağlanacaktır.» görüşü yerine getirilebilir.

EĞİTİM

Kooperatifçilik eğitimi, az gelişmiş bir ülke olan Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Oysa ülkemizde kooperatifçilik eğitimine hiç bir

zaman gerekli önem verilmemiş; kooperatif ilke ve metodları yöneticilere, memurlara ve halka yaygın bir şekilde öğretilmemiştir. Bu nedenle daha fazla beklenilmeden kooperatifçilik eğitimi için koşul olan kooperatifçilik okulları süratle devlet tarafından kurulmalıdır. Ayrıca, muhtelif okul ve fakültelerimize kooperatifçilik dersleri konulmalı, televizyon, radyo ve halk eğitim programlarında kooperatifçiliğe geniş yer verilmelidir. Kooperatif üst örgütleri de hizmet için özel eğitim ve yurt çapında ortak eğitim yapmalıdırlar.

Kooperatifçilik eğitimiyle ilgili olarak kooperatifçilik araştırmalarının da önemini belirtmek isteriz. Bu eğitimi destekleyecek kooperatifçilik araştırma enstitüleri, Batı Almanya'da olduğu gibi, üniversitelere bağlı olarak kurulmalı ve kooperatifçilikle ilgili bakanlıklar maddi yönden bu enstitülere yardımcı olmalıdır. Bu enstitülerde kooperatifçiliğin çeşitli sorunları ve bunların çözümleri bilimsel olarak araştırılmalı ve kooperatifçilik eğitimi bu araştırmalara dayandırılmalıdır.

Sonuç olarak deriz ki, Hükümetin, Programında belirtildiği şekilde aracılık ve tefecilikle savaşılabilesi, dış ticarete ve sanayileşmede, bütünüyle dar gelirli üretici ve tüketiciyi korumada kooperatifçiliği etkili bir araç olarak kullanabilmesi için, kooperatifçiliğin yukarıda incelediğimiz temel sorunlarını süratle çözmesi gerekmektedir. Çünkü, bu sorunların çözülmesi, Ecevit Hükümetinin halktan yana kooperatifçilik politikasının başarısında önemli rol oynayacaktır.

Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLÂYİM
26 Ocak

Köy—Koop gelişiyor

Son yıllarda ülkemizin yerleşim haritası hızla değişiyor. Köy'lerden kentlere göç yoğunlaşmaktadır. Toprak, Anadolu köylüsünün ayağının altından kaymakta, büyük şehrin çekiciliği tarlaları küçülen çiftçi çocuk'larına çağrı çıkarmaktadır. Toprak damlardan gecekondu'lara taşınmak, çağımızın toplumsal serüvenini vurguluyor. Ne var ki Türkiye gibi mazlum ülkelerde bu değişimin iki olumsuzluk çemberinde kıvrandığını unutmamak gerekir:

1) Sanayileşme hızı, köyden kente göç hızından geride kalmaktadır.

2) İhracat artışının hızı ülkede sanayileşme

hızının gerisinde kalmaktadır.

Böylece hızlı toplumsal değişim, hasta bir gebelikle iki canavar doğurmaktadır; işsizlik ve döviz darboğazı. Kentlerin varoşlarını dolduran köylüler, lumpen proletarya yığınlarını oluşturmaktadır. Döviz dar boğazı, yeni yatırımlar için gerekli fabrikaların dışardan satın alınmasını engellemekte; kentleşme olgusunu sanaysiz bir gelişme görünümüne itmektedir. Anadolu topraklarına yayılmış köylülük ise, tutucu siyasal partilerin oy pazarı gibidir. Dağınıktır köylerimiz; ağanın, aracının, tefecinin oluşturduğu piyasanın kölesidir. Neyi ekip neyi biçeceğini ve

ürününü kaçta satacağını bilmez. Kendisinin dışında hazırlanan bir yazgıya boyun eğmek zorundadır her yıl... Yağmur yağar, sel olur; kuraklık başlar, kel olur. Bir de tarım ürünlerinin fiyatları IMF'nin koşullarına göre saptandı mı; köylünün elleri böğründe kalır.

Peki, ne yapmalı köylü?

Bilim kitaplarının yazdıkları'na bakılırsa, köylünün tepesinde kentli sermaye ağası, ile taşralı toprak ağasının ittifakı egemendir. Köylü bu egemenliği nasıl kıracak? Tek başına olası mı? Yine bilim kitaplarına göre bu egemenliğin yıkılması için kent ve köy emekçilerinin güçlerini birleştirmesi gerekiyor.

Ama nasıl?

Bir siyasal partide bütünleşen emekçi sınıfları kendi yazgılarını kendileri yazmak gücüne eriştiler mi toplum çağdaşlaşır. Türkiye'de o günler yakın mı, uzak mı? Güncel gerçekler kent emekçilerinin uyanmaya başladığını vurguluyorlar. Ama 1 Mayıs'ta İstanbul'da toplanan yüzbinlerin geçidinde bir de KÖY - KOOP vardı ki, bu eylem, işçisiyle köylünün bir amaçta birleşmeye yöneldiklerini göstermektedir.

Nedir KÖY - KOOP?

KÖY - KOOP kentli aydınların az tanıdığı bir kırsal örgüttür; üretici köylülerin kooperatiftir. Hızlı kentleşmeye karşın, bugün Türkiye'nin yüzde 70'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Çe-

kirdekten yetiştirme kooperatifçilerin yönettiği KÖY - KOOP, Cephe iktidarlarının her türlü baskısına ve 2'nci MC döneminin açık saldırılarına karşın gelişmesini bilmiştir. Bu gelişmenin niteliğini KÖY - KOOP yöneticileri şöyle anlatıyorlar :

«Kooperatiflerin salt ekonomik örgütler olduğu yanılgısından kurtulunarak, kooperatiflerin ekonomik örgütler olmaları yanında toplumsal ve politik içerikli örgütler olduğu, yaşadığımız dönemde anlaşılmıştır. Üretici köylüler ekonomi içindeki yerlerini, rollerini ve karşıt güçleri belirlemeye, çelişkileri algılamaya ve ekonomik ilişkileri yorumlamaya başlamışlardır. Toplumsal, ekonomik ve siyasal kararların alınmasında söz sahibi olmaları gerektiğini anlamışlardır. Örgütlenmenin önemine ve gereğine inanmışlardır. Kendi öz örgütleri olan KÖY - KOOP'a sahip çıkmışlar ve korumuşlardır.»

Türkiye'de kooperatif köylüleri sınıfına doğru ilk adımlar atılmaktadır. Köylü sınıfı, bilinçlenmektedir. Kırsal emeğin gücü, kooperatif köylüleri sınıfının gelişmesiyle ortaya çıkacaktır. Bu bakımdan, yurt çapında atılıma gecen KÖY - KOOP'a Türkiye'nin geleceğinde büyük iş düşmektedir.

İlhan SELÇUK
7 Mayıs

Elveda Akdeniz

Morun, yeşilin, mavinin bir renk cümbüşü içindeki en güzel görüntüsü Akdenizdir kuşkusuz.

Toros yaylalarından, karlı tepelerden esen tertemiz rüzgâr çam ormanlarını yalayarak iner kıyılara dek. Kır çiçeklerinin kokusu ile karışarak tatlı bir serinliğe dönüşür ve Akdenizin derinliklerine akar...

Denizi çam kokar, çiçek kokar. Havası bir baskadır Akdenizin. Güneşi tatlı, mehtabı sihirlidir...

Bereketlidir toprakları, meyvanın en güzeli, sebzenin en iyisi hem de bolca bu yörede yetişir. Dünyanın dört bir yanına her mevsimde narenciye yollar Akdenizli üretici.

Şarkılarda, türkülerde «Cennet köşe» demişler...

Beton yığını gökdelenler içinde buralan binlerce Amerikalı, zehirli sanayi atıkları içinde yaşadıkları için akciğerleri kurum bağlamış yüzbinlerce Avrupalı her yıl bu mevsimde kendilerini Akdenizin temiz ve saf doğasının kucağına atar.

Akdenizi, Akdenizin doğasını, Akdenizin temiz, saf, konuksever insanını anlatmak o kadar zor ki... Tüm bu zenginliklerden bir gün yoksun kalacağını, bırakılacağını düşünmesi kahreder bitirir insanı.

Türkiye gibi geri kalmış ülkelerin, gelişmiş süper güçlerce nasıl sömürüldüğü gerçeği göz bebeklerimizde çivi gibi saplı dururken bunu çıkarmak yerine yabancı markalı gözlükler denemekte ısrar etmemizin sonucu bir gün gelecek Akdeniz'e girmeye, kıyılarında oturmaya değil, bakmaya bile hasret kalacağız.

Evet, bir gün gelecek, bugün Akdeniz kıyı seridinde gördüğümüz rengarenk, otel, motel, kamping, gazino ve plaj tabelalarının yerine

çapraz iki kemik ortasına çizilmiş «Kuru kafa» resimli ve üzerinde «Dikkat! girilmez - ÖLÜM TEHLİKESİ» yazılı tabelalarla karşılaşacağız.

İşte şimdi Akdeniz için böyle bir gelecek hazırlıyor çok uluslu sömürücü güçler...

SİLİVRİ'DEN AKKUYU'YA

Hemen her önemli konuda olduğu gibi içinde kıvrandığımız «Enerji darboğazı»ndan kurtulmanın (!) yolunu da «Kaşımıza, gözümüze asık» olmadıklarını artık hemen herkesin anladığı, bildiği çok uluslu sömürücü güçler göstermiş.

Herseyi «Yabancılar bizden iyi bilir» duygusuna kaptırmışız bir kez kendimizi. Bu konuda da öyle olmuş, yabancılar bize «Enerji darboğazından çıkmak, kurtulmak istiyorsanız, atom santralleri kurun.» demişler. Dünyada henüz ne olduğu kesin olarak bilinmediği, getirdikleri ile götürdükleri saptanmadığı halde tümü ile dışa, süper devletlere bağımlı bu öneriyi tutmuş baş tacı yapmışız biz de...

10 yıldan beri uğraşıyoruz ülkemizde bir nükleer enerji santrali kurmak için. İncelemeler, etüdlar yapılmış. Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) uzman mühendislerince yapılan incelemeler sonunda bir rapor düzenlenmiş.

«Sistemimizde gerek ekonominin ve gerekse işletme kalitesinin yükseltilmesi yönünden nükleer santrallerin Kuzey Batı Anadolu'da tesisi gerekmektedir. Transient stabilite ve frekans değişimi yönünde nükleer santral yerinin ve gücünün sistemde test edilmesinde Kuzeybatı Anadolu'da 750 MW (e) kurulu güç ve bu halde SİLİVRİ (İstanbul) mevki daha uygun bulunmuştur.»

Evet, görüldüğü gibi uzmanlar önce Silivriyi seçmişler.

Sonra bundan vazgeçilmiş Santral EŞKEL

(Bursa)- da kurulsun denmiş. Ve buradan da her ne sebeple, vazgeçilerek Akdenize inilmiş...

Ekonomik verimi ve turistik potansiyeli ile Türkiye'nin paha biçilmez değerdeki bir bölgesine, Mersin ile Antalya'nın orta yerindeki Akkuyu'ya

Üstelik bu santral ne amaçla kuruluyor biliyor musunuz? Kuzeybatı Anadolunun elektrik açığını kapamak için.

BİR BAKKAL HESABI

Sillifke'nin 43 kilometre batısında ve Mersin - Antalya karayolunun 5 kilometre güneyindeki, doğal görüntüsü ile insanı büyüleyen bir koyun içine kurdurulmak istenen atom santralının gücü 600 MW olacak ve şimdiki hesaplara göre de bir milyar dolara malolacak. Ve eğer bir aksaklık olmazsa 1985 yılında bitecek.

Şimdi dilerseniz gelin biraz hesap yapalım.

«Uzmanların varsayımları doğru çıkar santral bir milyar dolara mal olur ve de 1985 yılında dıterse...

Bir milyar dolar bugünkü paramızla yaklaşık 26 milyar lira eder.

Yılda ortalama yüzde 30 oranında paramızın değer kaybettiği gerçeği ile hesabımızı sürdürürsek santralin 1985 yılındaki maliyetinin 80 milyar lirayı aşacağını görürüz.»

TEK. Nükleer Enerji Dairesince düzenlenen 1976 tarihli ve 27 sayılı «Nükleer Santral Yer Seçimi Raporu Özeti»nden anladığımıza göre bu yöredeki 170 hektarlık bir alan içinde iki hatta daha fazla santral kurulması düşünülmektedir.

Tümü ile dışa bağımlı Atom Santralleri için birkaç 80 milyar lirayı göze almamız demek ki...

Yıllar önce yapılan incelemelerde doğal kaynaklarımızın, özellikle nehirlerimizden enerji potansiyeli bakımından dünya çapında bir verime sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Devlet Su İşleri Örgütünce 1963 yıllarında düzenlenen «FIRAT HAVZASI VE MUHTEMEL GELİŞME PLANI»nın 6 ve 7. sayfalarında aynen şöyle denilmektedir.

«Fırat enerji bakımından büyük ve ucuz imkânlar bahşeden bir nehirdir. Fırat havzasında gros yıllık enerji üretiminin 85.5 milyar kilovatsaat olabileceği tahmin edilmiştir. Bunun 30 milyar kilovatsaatı ekonomik olarak üretilebilir.

Nehrin enerji potansiyelinin yüzde biri Fırat kolunda, yüzde dokuzu Murat kolunda ve yüzde doksani aşağı Fırat havzasındadır.

Teklif edilen proje sayısı 25 olup bu projelerle 1.300.000 Ha. sulama yapılacak 23 milyar kilovatsaat enerji üretilecektir.

Tesislerin toplam maliyeti 23 milyar TL'dir.

Yatırım masrafları da 30 - 35 milyar TL tahmin olunmuştur.»

30 milyar kilovatsaat ekonomik enerji potansiyeli bulunan tek Fırat nehrimiz varken, kalkmış 10 yıldan beri ne olduğunu kimsenin kesin olarak bilmediği bir «Nükleer enerji»nin

peşine takılmışız. Bu geçen 10 yılımızı ve de harcadığımız bunca dövizli Fırat'a aktarsaydık olmaz mıydı?

Bilindiği gibi Fırat üzerinde Keban yapıldı. Her biri 155 bin kilovat gücünde 8 türbin olarak kurulan Keban bir hayli gecikmiş olmasına karşın da 9 milyar liraya mal oldu.

Akkuyu'da kurulmasına çalışılan ve ihale işlemlerine başlanan Nükleer Enerji Santrali ile :
Keban'daki üretim — 124.000 Kw.

Keban'ın maliyeti — Yaklaşık 9 milyar lira.

Atom santralının üretimi — 600.000 Kw.

Atom santralının maliyeti — 80 milyar lira.

Görüldüğü gibi atom santralının maliyeti (insana, deniz ürünlerine, tarım ürünlerine, turizm kaynaklarına vereceği zararları bir yana bırakırsak) Keban'ın 9 katı.

Yurdumuzda kurulmasına çalışılan Nükleer Enerji Santrali ile ilgili Makine Mühendisleri Odası Adana Temsilcisi Yüksek Elektrik Müh. Yaşar OKSASOĞLU'nu dinleyelim.

«Nükleer teknolojiye geçmek isterken Türkiye'nin karşısında önemli sorunlar olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Nükleer santral yapımının teknolojik ve mali dış bağımlılığı diğer santrallerin tümünden çok büyüktür.

Yabancı teknoloji ile, büyük ölçüde yabancı işçiliğe dayanmaları, yanında olabilecek zamanlama aksaklıkları, maliyeti oldukça yükseltecektir. Kullanılması gereken nükleer yakıt özel bir teknolojik üretimle yapılabildiğinden ülkede nükleer yakıt hammaddesi bulunsa da nükleer teknoloji alt yapısı bulunmadığı sürece işletme süreci içinde büyük ölçekte dış bağımlılık söz konusudur.

Kısacası stratejisi iyi belirlenmemiş bir nükleer teknoloji full ölçek santrallerine benzer bir tuzak oluşturabilir.

Nükleer enerji dönemine gözü kapalı girmek yerine ulusal teknolojinin oluşmasını sağlayıcı uygun bir geçiş dönemine gerek olduğu kesindir. Bugün için TEK'in ihale etmeye çalıştığı 600 Megavatlık ilk nükleer santralin YAKITI 5 YIL İÇİN SARTNAMEYE GÖRE YAPIMCI FİRMA TARAFINDAN KARSILANACAK, YERLİ YAKIT İLK KEZ 1990 YILINDA REAKTÖRE YÜKLENECEKTİR. Yerli nükleer hammadde kaynaklarının yeterli olmaması durumunda ithalin de bir sorun olacağı kuşkusuzdur.

Ülkemizin ekonomik hidroelektrik gizli gücünün 130 milyar kilovatsaat olduğu, linyit santrallerinden üretilebilecek elektriğin 55 milyar kilovatsaatı aşacağı ve bitümlü Şiş santralleri kurulabileceği anımsanırsa 1992'ye dek olan dönem içerisinde ağırlığı taşıyacak su ve kömür santrallerinin dışında başka santrallere gerek olmadığı açıktır. Özellikle dışarıdan ithal edilecek petrol ve nükleer yakıtı dayalı santral-

ler düşünülmemelidir.

Sonuç olarak elektrik santrallerinin kuruluşunda teknolojik ve mali dış bağımlılık'tan kurtulabilmek için enerji makineleri ve elektro-teknik ekipman endüstrisinin devlet eliyle kurulması sağlanmalı ve çabuklaştırılmalıdır.»

ELVEDA AKDENİZ

Bizim işlerimize gerçekten akıl sır ermiyor. Enerji potansiyeli bakımından dünyanın sayılı düzeyde verimli kaynaklarına sahip ol, bir tek Fırat Nehri 30 Milyar kilovatsaat enerjiyi alsın yadellere sürüklesin. Sen tut tümü ile süper güçlere ve çok uluslu tekellere bağımlı bir santral tüm tehlikeleri ile birlikte getir güzelim Akdenizin ortasına bir «dam sehpası» gibi kur.

Dünyada çok az yerde varmış bu santrallerden. Bunu dünyaya öneren ülkelerin başında gelen ABD'de bile ancak 9 nükleer santral bulunuyormuş.

TEK-Nükleer Enerji etüt, proje ve tesis Dairesi Başkanlığınca renkli fotoğraflı bir kapak içinde ama teksirle çoğaltılmış «NÜKLEER ENERJİ VE ÇEVRE Sorular ve Cevaplar» adlı broşürde bu tip santrallerle ilgili ilginç bilgiler veriliyor.

İşte bunlardan bazı bölümler.

ELEKTRİK NASIL

ÜRETİLİR?

Uranyum parçalanması sırasında ortaya çıkan enerjinin yüzde 85'i ısıya dönüşür. Bu ısıdan yararlanarak üretilen buhar tıpkı diğer kömür santrallerinde olduğu gibi türbinlere gönderilmekte ve elektrik üretilmektedir.

KULLANILMAYAN İŞİNİN ATILMASI

Türbinlerden geçen buhar kondansörde yoğunlaşırken verdiği ısıyla soğutma suyu bir miktar ısınır. Soğutma suyu genellikle nehir, göl veya denizlerden alınır. Santralde ısınan su tekrar alındığı kaynağa veya soğutma kulesine gönderilir.

Su sıcaklığının artması çevresindeki biyolojik düzeni etkiler. Örneğin ana balık türleri daha soğuk yerlere göç ederken, daha sıcak suyu seven yeni balık türleri oluşur. Şayet su çok fazla ısınır sa balıklar ölebilir. Bu nedenle gerek uluslararası kuruluşlar, gerekse milli kuruluşlar tarafından suyun en çok kaç derece olabileceğini belirleyen sınırlar konmuştur. Bu sınırların altında olduğu takdirde ısı çevreye bırakılmaktadır.

SOĞUTMA SUYUNDAKİ

ISI ARTIŞI

Soğutma suyunda meydana gelen ısı artışı nehir, göl veya denizin ısısına veya akış hızına bağlıdır. 600 MW gücünde bir nükleer santral için yaklaşık 30 metre küp soğutma suyu gerekir. Soğutucu santralden yaklaşık 10°C ısınmış olarak çıkar.»

Yukarıdaki bilgilerden öğreniyoruz ki santralin çalışabilmesi için denizden emici borularla soğuk su alınacak ve enerji üretiminde

kullanıldıktan sonra ısıtılmış olarak yeniden kaynağına gönderilecek. Aynı raporda 600 bin kilovatsaatlık olarak kurulması öngörülen santralin saniyede 30 metre küp soğuk suya gereksinmesi olduğu belirlenmektedir. Yani dakikada 1800 metre küp. Yani, saatte 108 bin metre küp...

Bilim adamları yeniden denize ya da kaynağına bırakılan ısıtılmış suların büyük zararlar yarattığını saptamışlardır.

Nükleer enerji üreten santrallerin bu gün halk sağlığı bakımından büyük tehlikeler yarattığı hemen her ülkede kabul edilmekte ve yapılmaktadır. Kamu oyunun, bilim adamlarının ve uzmanların baskıları sonucu bir çok ülke, nükleer santral yapımı ile ilgili planlarından ve projelerinden ya vazgeçmişler ya da önemli ölçüde daraltmışlardır. Bugün kullanılan nükleer santrallerin getirdiği tehlikeleri ortadan kaldıracak yeni teknikler ortaya konmadan yeni büyük girişimlere gidilmemektedir. Yalnız, nükleer santraller yapımına büyük sermaye yatırmış olan çok uluslu şirketler ellerinde kalan bu tehlikeli teknikçe dayalı santrallerini bir an önce geri kalmış ülkelere satma cabası içindedirler. İran'a, Brezilya'ya, Güney Afrika'ya, Pakistan'a satışta Almanya'nın ve Fransa'nın büyük bir yarış içinde oldukları gözlenmektedir.

Kendi ülkesinde bu santrallerin kurulmasına parlamento kararı ile izin vermeyen Fransa'nın elindeki santralleri geri kalmış ülkelere satmaya uğraşması ilginç ve ibret vericidir.

Atom santrallerinin ülkemizde, hele Akdeniz yöresinde kurulmasına karşı kampanyayı Büyükeceli köylüleri ile birlikte başlatan İçel Kooperatifler Birliği (İçkobirlik)'in hazırlayıp tüm parlamenterlere ve yetkililere gönderdiği kitapçıkta bu konuda çok ilginç örnekler yer almaktadır.

«Akdenize Nükleer Saldırı» adlı kitapçıktan bazı örnekler alıyoruz:

«Atom santrallerinin hiçbir tehlike getirmedığı propagandasını en geniş şekilde yapan ve bu santralleri bilhassa geri kalmış ülkelere satarak büyük kazanç sağlamayı planlayan Fransa'daki çok uluslu şirketler bu memleketin Akdeniz kıyılarına tek bir Atom Santrali oturtmaya muvaffak olamamışlardır.

FRANSA VE İSPANYA'DA

Bundan dört yıl önce Akdeniz kıyılarında PORT LA NOVUELLE ve MARTIGUES mevkiilerinde üç atom santralının kurulmasını planlayan Fransa Elektrik İdaresi hükümetten gerekli müsaadeyi almak için baş vurduğunda özellikle Akdeniz bölgelerinde ve tüm ülkede büyük tepkiler olmuştur.

Bu tepkiler üzerine 1974 yılında bir parlamento heyeti meseleyi incelemekle görevlendirilmiş, bu heyetin hazırladığı ve milletvekilli M. BECAM tarafından açıklanan raporda şu görüşlere yer verilmiştir:

— Bu atom santrallerinin bu kıyılarda yapılması bölgenin turizmüne darbe teşkil edecektir.

— Bu atom santrallerinin deniz suyunda yaratacağı ısınmanın ne gibi değişiklik yaratabileceği konusunda birşey bilinmemektedir. Bu santrallerin Fransa Güney bölgesindeki özel bitkilere de hava yolu ile tesir edip etmeyeceği bilinmemektedir.

— Fransız parlamento heyetinin raporunda bu meçhuller hakkında elektrik idaresinin nükleer eksperlerine sorulan sorulara kesin, ilmi ve olumlu cevaplar alınmadığı da belirtilmiştir. Bunun üzerine bu atom santrallerinin Akdeniz kıyılarında kurulması projelerinden vazgeçilir.

Heyetin yaptığı incelemeleri içeren raporda İspanya'da Barselona'nın güneyinde kurulmuş olan VENDELLOS Atom santrali ile ilgili şu ilginç bilgiye de yer verilmiştir.

— Vendellos Santrali 500 megavatlıktır ve saniyede 30 metre küp soğuk suyu denizden çekip aynı miktar suyu 30 derece sıcaklıkla tekrar denize atmaktadır. Bunun neticesi olarak santralin sıcak suyunun döküldüğü noktanın 8 kilometre çevresinde canlı hiçbir hayvan ve bitki görülmez olmuştur. Balıkçılar bu bölgede tek bir balık kalmadığını bildirmişlerdir. Ayrıca 8 kilometrelik bu sıcak su çevresinin de genişlemekte olduğu tesbit edilmiştir.

ALMANYA'DA MAHKEME

KARARI

Fransadan başka Batı Almanyada da atom santrallerine karşı büyük tepkiler olmuş ve halen de olmaktadır. Bu ülkedeki halkın tepkileri o kadar büyük olmuştur ki, bazı Belediye Meclisleri mahkemelere de başvurarak atom santrallerini bu yolla durdurmaya uğraşmışlardır. Ve nitekim Federal Almanya'nın üç büyük eyaletinin, RENANYA, BADE WURTEMBERG ve SCHLESVIG eyalet mahkemeleri WHYL ve BROKDORF da kurulması istenen iki santralin yapımını yasaklamışlardır. Federal Alman Hükümeti bu karara saygı duymak ve uymak zorunda kalmıştır. Bir başka eyalet mahkemesi de Aşağı Saksonyada, GORLEBEN'de kurulmakta olan Atom artıklarını arıtma fabrikasının inşaatını durdurmuştur.

Hepsinde de temel gerekçe aynıdır.

«Atom santralleri, insanlara, hayvanlara, çevreye dolayısıyla tüm doğaya zararlıdır.»

MİNİMATA FACİASI

Türkiye'de kurulmasına çalışılan 600 megawattlık nükleer enerji santrali ile aynı güçteki bir benzerinin kurulduğu Japonyadaki MİNİMATA santralinin marifetleri (!) tüyler ürpericidir.

«600 megawattlık bir santral denizden saatte 150 ton soğuk su çekmekte ve suyu ısıtarak denize iade etmektedir. Bunun için çok uzun ve geniş boruların döşenmesi gereklidir. Bu boruların temizlenmesi için de klor kullanılmaktadır.

24 saatte iki ton kadar klor santralden denize giden borulara dökülecek ve böylelikle tıkanan yerlerin temizlenmesi sağlanabilecektir. Denize akıtılan klor ise ayrı bir kimyevi artık olarak yayılacak sağ kalmış balıklar bu kez klorun etkisi altında kalacaklardır. Bu balıkları yiyen insanların bundan etkilenmeyeceklerini ise hiç kimse söyleyemez.

Güçlü bir olasılıkla denize dökülen klor da santralden elektroliz yolu ile elde edilecektir. Bu kez de çok tehlikeli bir civa kirlenmesi söz konusu olacaktır. Japonyada, Minimata'da meydana gelen civa kirlenmesinden etkilenen balıkları yiyen binlerce çocuğun yaşamını yitirdiği, sakat kaldığı anımsanırsa tehlikenin büyüklüğü kendiliğinden anlaşılmış olur.»

Amerika atom santrallerinin denizden tonlarca su çekerken ne gibi zararlara yol açtığını inceleyen CLARK ve BROWNELL adlı iki ilim adamı deniz suyu geniş boru ağızlarına doğru büyük bir şiddetle çekilirken her türü su ürünlerinin bu emiş esnasında boruya sürüklendiğini ve parçalandığını saptamışlardır...

.....
Haritalarımızda yerini saptamak güçtür Akkuyu'nun.

Atom santralinin burada kurulacağını açıklandığından bu yana yabancı kaynaklara geçti Akkuyu'nun adı. Artık kimsenin haritalarda aramasına gerek kalmayacak. Parmağını duvardaki haritada Akdeniz bölgesine uzatan herkes herhangi bir yere değdirerek :

«— İşte Akkuyu...» diyebilecek.

Bugün herkesin Hiroşima'yı bildiği gibi.

Akkuyu'nun 4 - 5 kilometre kuzeydoğusunda -dır Büyükeceli köyü.

Silifke'nin 40 kilometre kadar batısında. Gülnar'a bağlı Büyükeceli köyüleri bugünlerde «Akdenizli Kurtarma» bayrağını dalgalandırıyorlar. Atom'a karşı bir avuç köylünün başlattığı onurlu bir savaşım...

HIYAR VE ATOM

Türkiye Elektrik Kurumu Nükleer Enerji Dairesi'nin önceki yazılarımızda sözünü ettiğimiz (nisan 1976 — NED 27) tarih ve sayılı NÜKLEER SANTRAL YER SEÇİMİ RAPORU ÖZETİ'nin 0-2. sayfasında Akkuyu yöresinin tanımlaması şöyle yapılmaktadır:

«Akkuyu mevki ve civarı Türkiye'de nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yerlerden biri olup, yakın civar turistik, tarımsal ve endüstriyel gelişmelere müsait değildir.»

Şimdi biz, Akdeniz'in turistik değeri bulunup bulunmadığı tartışmasını Turizm Bakanlığının yetkililerine bırakıp Büyükeceli Köyü Kalkınma Kooperatifi Başkanı Mahmut Özcan'dan bu yörede seracılığın köylüler için atomdan çok daha değerli olduğunu öğrenmiş olalım.

«— Yurdumuzun en verimli topraklarının Akdeniz bölgesinde olduğunu sanırım söylemeye

gerek yok. Son yıllarda gelişmiş olan seracılıkla diyebilirim ki, Türkiye'nin sebze tüketiminin çok büyük bir bölümü bu yöreden karşılanır. Yalnız köyümüzde 600 kadar sera var. Bu seralarda her türlü sebzeçilik yapıldığı gibi çoğunlukla salatalık yetiştirilir. Her seranın 75 bin lira dolayında kâr getirdiğini söyleyebilirim. Yöremizdeki 40 kilometrelik alan içinde 6000'den fazla sera vardır. Seraların dışında açık tarlalardan aldığımız ürün seralardakinden iki - üç kat fazladır.

Yöremizde 150 ton kadar yer fıstığı üretilir. Çağla (Badem) dan mevsiminde günde 10 ton ürün alınır.

Uzmanlarımızın raporlarında «verimsiz» dedikleri yöremizde, Büyükeceli'den günde 30 ton, Koçaşlı'dan günde 20 ton, Sipahili'den günde 70 ton, Yanışlı'dan günde 20 ton salatalık, Hacı İshaklı köyünden de günde 200 ton domates alınır ve her gün kamyonlarla yurdun dört bir yanına sevkedilir.

Türkiye'nin narenciye tüketiminin yüzde 60'ının İçel bölgesinden karşılandığını söylemeye ise gerek görmüyorum.»

KÖYLÜNÜN SESİ

Bir süre önce nükleer teknolojiyi iyi bilen bazı profesörlerimiz, bazı uzmanlarımız gelmişler Akkuyu'ya. Haber salınmış köylere «Gelin konferans var. Renkli film gösterilecek» diye.

Büyükeceli'ler gitmişler. Ama renkli ve de İngilizce filmleri seyretmeye değil, atom santralının Akkuyu'da kurulmasını protesto etmek için gitmişler. Üzerlerinde «Atom santralına hayır - Kan kusmak istemiyoruz - Santral felâket getirir» yazılı pankartlarla çevrede bir sessiz yürüyüş yaptıktan sonra konferans binasının önüne siyah bir çelenk bırakıp dağılmışlar.

Köylüler kararlı direnmeye.

«Yabancıların kendi ülkelerinde kurmadıkları bu idam sehpasını biz de istemiyoruz. Gerekirse yollara dökülecek, Başkente gidip büyüklerimizin kapılarında oturacak bu belanın başımızdan kaldırılmasını isteyeceğiz» diyorlar.

Büyükeceli'nin genç aydın imamı Mehmet Doğru, ilerici öğretmenleri Mustafa Bolaç, yaşlısı ile, genci ile tüm köylüler hep omuzdaş bu savaşında...

Büyükeceli'de, İçkibirlik Genel Başkanı Arslan Eyce ile birlikte oturduğumuz ağacın gölgesi gittikçe kalabalıklaşıyordu. Yanımıza oturan köylülerin tümü isyan içindeydi Santrale karşı.

Mustafa Kara — Santralin Akkuyu'da kurulmasını istemiyoruz. Biz kobay değiliz.

Mehmet Ali Büyük — Köyde hayat durdu. Arazilerimiz istismak edilecek diye hiç bir iş, hiç bir yatırım yapamıyoruz.

Ömer Yılmaz — Rahatımız, huzurumuz kalmadı.

Mehmet Uzun — Büyük bir haksızlık bu.

Mehmet Doğru (Köy İmamı) — Sanayie susamış bir milletiz. Başta —size fabrika kuruyoruz— dediler. Çok sevinmiştik. Fabrika yerine atom santrali kurulacağını öğrenince çok üzüldük.

Şimdi hepimiz endişeliyiz. Kimse ne olacağını bilmiyor. Kanımca bu santral yöreye faydadan çok zarar verecek.

Mustafa Çağlayık — Kıyıda otelim ve biraz arazim var. Buradan sağladığımız gelirle 22 nüfus geçinmeye çalışıyoruz. Santral kurulursa bunları elimizden alacaklar. Belki biraz para elimize geçecek. Ama, verecekleri para ile nereye gidip ne yapabilirim. Mecburen elimize geçen parayı yiyeceğiz ve bir süre sonra da bu para bitecek. Sonra ne oluruz bilmiyorum.

Hüseyin Yavuz — Yaşlı bir adamım. Biz yaşlılar canımız sıkıldıkça kıyıya iner bir çam ağacına yaslanır, denizin maviliklerini seyrederek, dalgalarını dinler dinleniriz. Arada bir de canımız çektiğinde bir iki balık avlar günümüzü geçiririz. Şimdi tüm bunlardan mahrum bırakacaklar.

.....»

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

Büyükeceli köylüleri akşamın serinliğinde seralardan salatalık topluyorlar. Yüzlerce serayı kaplayan cam bloklar akşam güneşi altında pırıl pırıl, rengarenk...

Köylülerle omuz omuza bu savaşımı sürdüren İçkibirlik Genel Başkanı Arslan Eyce sözünü alıyor bu kez.

— «Çok uluslu şirketlerin ülkemizdeki temsilcileri ulusumuzu dışa bağımlı bir enerji politikasına zorlamaktadırlar. Su ve linyit yataklarımızın yüzde sekseni enerji üretimine dönüştürülmeden dışa bağımlı bir enerji politikasını düşüncük ve savunmak ülkemiz için büyük bir şanssızlıktır.

Yıllardır dünya kamuoyu bu teknolojiye karşı koyarken ülkemizin atom beyinleri çok uluslu şirketlerin çok üzücüdür ki adeta propagandistliğini yapmaktadırlar.

Ülkemizin turizm yönünden en değerli Akdeniz Koyu'nun kucağına bir nükleer santral sokan uzmanlar geçtiğimiz ayın 26-27'sinde Gülnar'a bağlı Büyükeceli köyüne gelmişler. Köylülerin santrale karşı çıktıklarını gören Atom beyinlerimiz, nükleer santrale karşı olanların bu işte çıkarları var demişler.

Şimdi biz bu atom beyinlere, profesörlere soruyoruz. -Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği ne bağımlı 25-30 milyarlık santralı yoksul Anadolu halkına vermekle bunda sizin çıkarınız nedir?

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Deniz Baykal'ın bu durum karşısında mutlaka harekete geçmesi, en azından elini şakağına dayayıp düşünmesi gerekir.

İçkibirlik olarak dışa bağımlı enerji politikasını isteyenlerle sonuna dek mücadelemizi sürdüreceğiz. İnsanlarımızın, yurttaşlarımızın çok uluslu şirketler tarafından bir kobay gibi kullanılmasına ve göz göre göre ölüme sürüklenmesine izin vermeyeceğiz.

Ulusunu seven tüm demokratik kuruluşları bu haklı savaşımızda bize ortak ve destek olmaya çağırıyorum.»

OMUZ OMUZA

Büyükceci köylülerinin bu savaşımına birkaç gün önce İçel Belediyeler Birliği de omuz verdi. Kısa bir süre önce kurulan Birlik öncelikle bu sorunu görüşmüş ve nükleer santralin Akdeniz'de kurulmasına karşı çıkılması kararlaştırılmıştır.

Birlik Başkanı seçilen Mersin Belediye Başkanı Kaya Mutlu, bu konudaki görüşlerini şöyle açıkladı gazetemize :

«— Biz İçel Belediyeler Birliği olarak sorunu öncelikle çevre sağlığı ve çevre kirliliği açısından ele alıyoruz. Bu santralin da bu bakımdan yöreye gerçekten büyük zararlar vereceğine inanıyoruz. Deniz kirliliğinin akıntılarla Antalya'ya kadar, İskenderun'a kadar yayılabileceğini söyleyebiliriz.

Nükleer Enerji Santralının şimdi belirlenen

yerde kurulması halinde ülkemiz turizmi de büyük ölçüde olumsuz yönde etkilenecektir. Özellikle bizim turizm rakibimiz Yunanistan bu santrali ülkemiz turizmi aleyhinde kolaylıkla ve usulca kullanacaktır. İçel Belediyeler Birliği olarak bu santralin kesinlikle Akdeniz sahillerine kurulmasına karşıyız. Sorunu yakında İtalya'da toplanacak olan, benim de ikinci başkanı olduğum Akdeniz Kentleri Belediyeler Birliği'ne de götüreceğim.»

.....

Ne dersiniz, Büyükceci köylülerinin Toroslarda yankılanan feryadı, buraları ve de başkent gürültüsünü aşip büyük kulaklara ulaşabilecek mi?

Bekliyoruz Göreceğiz...

Mehmet MERCAN

7 - 9 Haziran

Hakkâri'ye ilk kez bir başbakan geldi

Cumhuriyet kurulalıberi Yüksekova ve Şemdinli'ye ilk kez bir Başbakan ayağı değdi. Bu bölgede yaşayan binlerce yurttaşımız Ecevit'i coşkuyla bağırklarına bastılar.

Ecevit dün Köyşleri Bakanlığı'nca uygulanmasına başlanan Köye Ulaşım Projesini başlatmak için köylülerin deyimi ile «Gökten Hakkâriye indi». Bu bölge halkı, ilk kez bir Başbakanı, Bakanı ve parlamenterleri bir arada gördüler. Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu, önceki gün Paris Orli Havaalanında iken dün Yüksekova'nın bir buğday tarlasına helikopterle gelenler arasındaydı. Devlet Bakanları Hâkimet Çetin, Salih Yıldız, Bakanlar, Şerafettin Elçi, Ahmet Karaaslan, İrfan Özyaydın, Yüksel Çakmur Hakkâri ve ilçelerine gelen devlet adamları arasında idi.

Köylüye Ulaşım Projesi bir anlamda

CHP'nin Köy-Kent projesinin bir alıştırması niteliğinde. Ali Topuz Doğu ve Güney doğu Anadolu'daki 15 ilde bu yıl sonuna kadar 5 bin kilometre köy yolu yapılacağını haber veriyor. Yolun, değil kendisini, sözünü bile etme cesaretini yitirmiş olan köylüler Ali Topuz'un söylediklerini çulgınca alkışlayarak karşıladılar. Yüksekova'da Ecevit'e fahri hemşerilik beratı ile bu Başbakan ayağı değmemiş yöremizin altın anahtarı kendisine verildi. Ecevit yerli tütünden yapılan bir sarma sigara içti.

Öte yandan, İçişleri Bakanı Özyaydın da bu ziyaret vesilesi ile Çukurçaya helikopterle giderek Talabani ve Barzani kuvvetlerinin çarpıştığı iddia edilen yerde havadan inceleme yaptı.

19 Haziran

Ahmet TAN

Çeltik,sıtma,sömürü...

«Teneke», Yaşar Kemal'in 1950'lerde yazdığı uzun öyküsü,

Karınları şiş, benizleri uçmuş, kolları dal gibi

binlerce çocuk. Sıtmadan üşüyen, ateşler içinde yanan insanlar. Ovanın üstünde karabulutlar örneği sivrisinekler. Ve bataklık kokan yüzlerce

köy.

Ve okulunu yeni bitirmiş, ilk görev yeri olan kasabaya gelir kaymakam Fikret Irmaklı... Yep-yeni umutları... Halkını seven yüreği...

Sıtmalı insanları görür kaymakam Fikret. Nedeni çeltiktir sıtmanın. O zaman çeltik ağalarını karşısında bulur. Kars'ın Kağızman ilçesine sürdürürler kaymakamı bu ağalar.

Arkasında yüzlerce çocuğun çaldığı yüzlerce teneke, 1920 model bir fordla ve Beethoven'in 9. senfonisini ıslıkla çalarak kasabadan uzaklaşır kaymakam.

Kaymakam yenilmiş, sıtma yenilmemiştir.

İLÂÇLAR VE SİVRİSİNEKLER

Çeltik ağaları mı, yoksa o günkü yönetim mi bu kırılıp giden halka acır, yoksa sosyal bir patlamadan mı korkarlar bilinmez. 1960'larda, tüm Türkiye'ye olduğu gibi, Çukurova'ya da DDT'ler, kininler ve daha başka ilâçlar yağmaya başlar. Bir ara yok denecek kadar azalır sıtma, sivrisinekler kırılıp gider. Sıtmanın kökü kazınmış gibidir. Ama...

Aması çeltik. Bu ürünün ekilmediği yer ve yıl yok gibidir ovada.

Sivrisineği besleyen, barındıran, çoğaltan bataklık ve durgun suların oluşmasında en önemli etken çeltik tarlalarıdır. Ve çeltik tarlalarından batıp baska yerlerden çıkan, çıktığı yerin ürününe büyük zararlar veren, tam bir bataklık oluşturan sular, buralarda üreyen sivrisinekler...

Bu sinekler bir de ilaçlara bağışıklık kazanmışsa, son üç yıl içinde yüzünden çok yurttaşın sıtmalı olmasına yeryüzünde bir çeltik ağaları şaşmaz.

PİRİNCİN ÖYKÜSÜ ACIDIR...

En yoğun çeltik ekimi Kadirli yöresinde yapılır. Yılda ortalama 20 - 25 bin dekar araziye çeltik ekilir burada. Çeltik tarımı büyük kârların kaynağıdır. Büyük anapara ister. Çukurovada çeltik üretimi, adı konulmamış «tekel» eliyle yürütülür. Yerel deyimle «çeltik ağaları»dır bu tekelin adı. Çeltik ağalarının birleşmesinden oluşur bu tekel. Ayrıca çeltik üretimi toprağın doğal yapısını acımasızca yok eder. Hele küçük toprak sahibini alabildiğine sömürür.

Sömürü hiç durmaz. Küçük üreticinin toprağı küçüktür. Ana parası ise hiç yoktur. Çeltik ağası gelir, «dönümüne şu kadar para veriyorum» der. Canı isterse vermesin çiftçi. Toprağının yanında yöresinde tüm topraklara çeltik ekilmiştir. Kendi, ne ekerse eksin, su fışkıracaktır tarlasından. En sonunda boyun bükür küçük çiftçi.

UZMANLAR VE SİYASAL GÜÇ...

Bu sömürü düzenini halka ve başına sık sık duyuran Adana Ziraat Mühendisleri Bölge Şu-

besi konuya şöyle yaklaşıyor:

«Tarım tekniği açısından, ancak geniş ölçekli arazi üzerinde yapılabilen, araç-gereç ve parasal güç isteyen çeltik tarımı salt bu nedenlerden dolayı anaparası olanların insafına kalmıştır. Yani örgütsüz, olanaksız küçük çiftçi bu tarımı yapamamaktadır.»

Bir de işin politik güç gerektiren yanı var...

Ekime başlamadan önce, ekim yapılacak toprağın yapısını, ekim alanının çevre köylere uzaklığını, (sinekler o köylere ulaşamayacak sanki) ekim alanındaki toprağın su geçirgenlik durumunu, (çevredeki ürünlere zarar verip, vermeyeceği) vb. saptayan çeltik komisyonu raporu gerekmektedir.

İşte siyasal güç bu komisyonda başlar.

Bu konuda taze bir örnek var elimizde.

Kadirli ilçesi Çeltik Komisyonu, 3 Şubat 1978 tarihinde yaptığı toplantıda, «1978 yılına Araplı, Resadiye, Küçükçınar ve Kızılömerli köyleri arasında, Kesik Barajı altında kalan yerlerde çeltik ekimine Adana Toprak-Su Başmühendisliğinden, bu alanların çeltik ekimine uygun olup olmadığı ve yerlerin kaç modil su ile sulanacağını bilimsel bir raporla saptanmasına kadar izin verilmesi kararı almıştır» denilmektedir.

Bir yılın yasal olmayan yol bilir, yöntem bilir çeltik ağaları.

Bunlar, politik ve ekonomik güçlerini seferber etmişler şimdiden, ekim hazırlığına başlamışlar bile.

ADAKOBİRLİK BU İŞE GİRERSE?

Çeltik ekimi ile ilgili sıtma var dedik, gene buna bağlı bir avuç kişinin vurduğu milyonlar var dedik ve de küçük çiftçinin acımasızca sömürülmesi var dedik.

Tüm bu olumsuz koşulların yanında çeltik tarımı yapılmasın demiyoruz. Üstelik pirinç, dışarıdan alınan ve milyonlarca dolar ödenerek alınan bir ürün.

Sömürsüz ve sağlıklı bir çeltik tarımı nasıl yapılabilir diye Ziraat Mühendisleri Odası Adana Bölgesi Şube Başkanı ve Adakobirlik'te görevli Yük. Ziraat Müh. Akın Özdemir'e sorduk:

— Çözüm?

«Çukurova'nın en eski bir derdidir, bu sorun. Üç yönlüdür. Birincisi sosyal, sıtma ile ilgili olanı; ikincisi ekonomik, çok kâr getiren bir uğraş olması bakımından; üçüncüsü politik, ekim ruhsatı meselesinden kaynaklanır. Dolayısıyla birçok yönetici ezilmiş, kıyılmış ve sürgün edilmiştir bu yüzden.

Çeltik konusunun tek çözüm yolu vardır. O da (kooperatif üretim) dediğimiz küçük toprak sahiplerinin tüm olanaklarını bir araya getirmesiyle yapılacak bir üretim biçimi ve Adakobirliğin bu alana girmesi. Bu konuda çalışmalarımız var, hayli de ilerlemiş durumda. Küçük toprak sahibi çiftçiye örgütleyeceğiz. Parasal destek sağlayacağız. Yasal ve sağlıklı bir ekimin yapılma-

sı, ancak böyle sağlanabilir. Elde edilecek kârın tümü küçük çiftçinin cebinde kalacaktır. Doğaldır ki, bu girişimimizi çeltik ağaları engellemek isteyecektir. Çünkü her partiden birkaç çeltik ağası vardır. Para sözkonusu olunca bunların tümü bir araya gelir... Ama gelsinler... Trakya'da kooperatif üretiminin ilk örneği verildi. Çok

da başarılı oldu. Bu girişimimizi önümüzdeki yıl Çukurova'da uygulamaya sokmaya çalışacağız.»

Bu çember kırılır mı, kırılmaz mı? Kırılırsa canı yanan birkaç kişi olur, o kadar.

Zeki YÜCEL
23 Mart

İzmir'in göbeğinde bir sefalet beldesi

Tepecik Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nin sırtını dayadığı Kuruçay adı verilen kesimde, yaklaşık 20 bin insan yaşar. Adları çoktan konulmuş: «Esmer vatandaşlar..»

Kuruçay denilen «kolay-kolay girilemez» olarak bilinen yerde, geceler uzun sürse de, sabahlar gün ağarmadan başlar. Omuzlarda boyacı sandıkları, midye dolması tavaları dudaklarda ışıklar. Bu arada «ayı oynatıcıları» ve akla gelebilecek her türlü işleri yapanlar da var. Sağlık kurumlarında çalışanlar, zenginler yanında çamaşırcılık yapanlar, kumarcılar ve fal bakıcılar...

Adı geçen beldenin en belirgin özelliği, genişlikleri 1 metreyi geçmeyen çıkmaz sokaklar. Ölülere elbet çok oluyor, nasıl geçsin buralardan tabutlar? Herşeyler «pratik»leşmiş. Artık onlar da, yaşamlarını yitirmiş insanların yüzlerce metre uzaklıktaki camiye uçlarından 4 kişinin tuttuğu çarşafarla, çuvallarla taşıyorlar...

ÇOĞUNLUĞU

CİĞERLERİNDEN HASTA

Kuruçaylılar, yıllar yılı CHP'li olarak sandıklara oy atıyorlar. Bu siyasal görüşün geçerliliğine inanıyorlar. Bu arada, durmaksızın İzmir Belediyesinin kapılarını aşındırıyorlar. Niye mi? Açıklayalım:

Sağlık kurumu yok. Okul yok. Cami, karakol gibi yerlerin de yerinde yeller eser.

Yörede, bu dönem de yerel seçimlerde muhtar olarak yeniden işbaşına gelen Ali Kantoln, çıkmazlarını şu tümcelerle özetliyor:

«Nereden başlayacağımı bilemiyorum. Hangi derdimize öncelik tanımayı kestiremiyorum. Tam anlamıyla bir «meydan sazi»na benzetilebilir durumumuz: (Bir dokun, bin ah!...) dinle..

İnsanlarımızın içinde barındıkları konutların büyük çoğunluğu tenekedendir. Düşünülemeyecek denli ilkedir. Yağmur, fırtına, rüzgâr hiç etkisiz olmaz. Sürekli olarak içerlerdedir. Bu yüzden de buralarda yaşayanların çoğunluğu ciğer hastalıklarına tutulmuşlardır, «VEREM» dir. Küçük de olsa sağlık ocağından bile yoksunuz. Bu yüzden, beklenmedik anlarda beliren hastalıklar

ölümlere yol açıyor. İşsizlik kol geziyor. Belediye'nin denetimsizliğinden yararlanan fırsatçı satıcılar, piyasada diledikleri gibi at oynatıyor. Acı bir örnektir ama gerçektir. Başkan Alyanak, koltuğa oturmasının üstünden yıllar geçtiği halde, semtimize bir kez olsun uğramamıştır..»

DEMİREL'İN TEMELİNİ

ATTIĞI SOSYAL KONUTLARA

NE OLDU?

Muhtar Kantoln, şunları da ekliyor:

«AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, yıllar önce Başbakanlığı döneminde Kuruçay'a gelmiş. (Burada sosyal konutlar yapılacak) gerekçeyle devlete alt alanda temel atmıştı. Fakat bu olumlu girişimden en küçük bir sonuç alınmadığı gibi durum giderek daha da kötüleşir oldu. 20 bin insanın böylesine yüzüstü bırakılması, akıl alacak bir uygulama değildir. Basımızı hangi taşa vuracağımızı bilemez olduk. Belediyeden, halka dönük çalışmalarla, olanaklarından bizleri de yararlandırmasını umutla bekliyoruz. Bugüne değin yaptığımız başvurular dinlenmemiştir bile..»

KURUÇAY...

Nüfusu, 1 milyona yaklaşan Türkiye'nin 3. büyük kentinin kanayan yaralarının en büyüğü Kuruçay... Hasta, işsiz gücsüz, çaresiz binlerce anne-babanın yanısıra pislikler içinde yüzen eğitimden, beslenmeden yoksun binlerce çocuk... M'krop yuvası alanlarda çöpleri eseleterek koşturup duruyorlar. Kendilerince oyunlar bulup, zaman öldürüyorlar... Bazıları zorunlu olarak suca yönelip, küçük yaşlarda hapishanelere düşüyorlar.

Kısaca, «Türkiye'nin incisi» niteliğini çeşitli nedenlerle çoktan yitiren İzmir'de, kentin göbeğinde 20 bin insan, kısmetsiz, sahipsiz. Görülmedikçe inanması güç bir yaşam kavgası veriyorlar...

Aykut POTURÖÇÜ
6 Mayıs

Tahtasaray lokantası...

Dolmabahçe sırtlarında ve yerin altında kaçak olarak yapılan «Tahtasaray Lokantası» kâğıt üzerinde kapanmış ve «İstanbul Eski Eserleri Yaşatma ve Sevdirme Derneği» olmuştur.

Milyonlarca lira harcanarak ve antika eşyalarla döşenerek toprağın altında yapılan bu «fevkalâde lüks» lokantanın yıkılması için Belediye de gerekli kararlar hazırlanırken, Tahtasaray'ın «müdavimleri» ortaya bir fikir atmışlardır. Lokantanın sahipleri tarafından da olumlu karşılanan ve kısa zamanda gerçekleştirilen bu yeni buluş şöyledir :

«Bir dernek kurulsun. Burası da derneğin lokali olsun. O zaman ne İmar ne de Belediyeler Kanunu buraya karışamaz Dernekler Kanununa bağlı olarak çalışsın. Burayı da yıkamazlar.»

Ve daha önce Belediyeye, işletme ruhsatı almak için başvuran Tahtasaray'cılar 6.3.1978 tarihinde İstanbul Eski Eserleri Yaşatma ve Sevdirme Derneği'ni kurmuşlardır. Derneğin kurulmasından sonra da Belediyeye tekrar başvurarak ruhsat isteklerinden vazgeçtiklerini bildirmişlerdir.

DERNEĞİN KURUCULARI

Resmi kayıtlara göre Asker Ocağı caddesi No: 2, Taksim adresinde bulunan bu derneğin kurucuları şunlardır :

Nilgün Kazankaya (1952 - ticaret), Gülseren Ayyıldız (1950 - ticaret), A. Begün Kazankaya (1957 - ev kızı), Mustafa Sağırmahmutoğlu (1926 - lokantacı), H. Metin Ayyıldız (1929 - serbest), Mehmet Öztemel (1934 - tamirci), İsmail Bahadır (1955 - barmen)

Tahtasaray'ın gerçek sahibi, İstanbul'un ünlü kulüpçüsü Hasan Kazankaya ise derneğin kurucuları arasında yer almamıştır.

RUHSAT İSTEMİYORLAR

Tahtasaray için işletme ruhsatı isteyenler, derneğin kurulması üzerine 14.3.1978 tarihinde Beyoğlu Belediye Şube Müdürlüğüne şu yazıyı yazmışlardır:

«Beyoğlu Taksim Askerocağı caddesi 1/2 kapı sayılı Tahtasaray adıyla anılan içkili lokantamıza ruhsat talebinde bulunmuş idik.

Bu kerre mezkûr yeri İstanbul Eski Eserleri Yaşatma ve Sevdirme Derneği olarak kurduk. Ve faaliyete geçmiş bulunmaktayız.

Ruhsat talebinden vazgeçtiğimizi saygıyla arzederiz.

Sahipleri ve müteşebbis heyet adına.

Nilgün Kazankaya

Mustafa Sağırmahmutoğlu»

Bu dernek lokalinin bir de telefon numarası var: 45 22 12.

Ancak telefondaki ses «Buyrun Tahtasaray» diyor.

TARİFE YOK, VERGİ YOK

1630 Sayılı Dernekler Yasasına göre İstanbul'un eski eserlerini yaşatan ve sevdiren bu kişiler hiçbir şekilde kâr amacı düşünmüyorlar. Ancak orta halli bir vatandaş olarak eşinizle birlikte burada bir akşam yemeği yerseniz bir aylık değil, bir yıllık maaşınızı bırakmak zorunda kalırsınız. Çünkü tarifesiz yok. Çünkü Belediye çalışma izni vermemiş. Çünkü vergi mükellefi olmadıkları için Maliyenin denetimi yok. Ama elektrikleri var, suları var, telefonları var...

Beyoğlu Belediye Şube Müdürlüğü 28.2.1978 tarihinde İETT'ye ve Sular İdaresi'ne yazdığı yazılarla, buranın kaçak bir yer olduğunu, iskan ruhsatının bulunmadığını bildirerek, daha önce nasıl verildiği pek bilinmeyen elektrik ve suyunun kesilmesini istemiş.

KESİLMİŞ GİBİ

Şubat ayında bu yazıların karşılığı nisan ve mayıs aylarında gelmiş. Kâğıt üzerinde 18.4.1978 tarihinde Sular İdaresi suyu, yine aynı şekilde 8.5.1978 tarihinde İETT elektriği kestiklerini bildirmişler. Ne var ki şu anda Tahtasaray'ın hem elektriği hem de suyu var.

BELEDİYE ENCÜMENİ

KARARI

1974 yılında Şekip Erkmen adında bir şahıs, söz konusu yerde ve yer üstünde otopark açmış ve bir yazıhane yapmış. Encümen kararı ile bu yer yıkılmış. Belediye Harita Müdürlüğü'nün 25.10.1976 tarihli revizyonunda «Bahis konusu kaçak yıkıldı, sadece beton hasır kaldı» denilmiş. Ancak aynı yıl bu kez yer altında 2.80 metre yükseklikte 8×18 metre boyutlarında 144 metre karelik bir «kaçak» saptanmış 20.2.1978 tarihli zabıta ise bu alan 8×32 metre ile 256 metre kareye ulaşmış. Yerin altında olduğu için Harita Müdürlüğü kayıtlarında kaçak inşaat olarak görülmeyen bu yer için 20.4.1978 tarihinde söz konusu müdürlük bir tesbit yapmış: 9×35 metre ya da 315 metre kare...

VAKIFLAR ARSASI

Tapu'dan yapılan araştırma sonucu, bu yerin Vakıflar'a ait olduğu meydana çıkmış. Zabıtlar, Vakıflar Başmüdürlüğü'ne iletilmiş. Bu arada da İmar Müdürlüğü'nden 21.3.1978 tarihinde gelen yazıda bu yerin durumu biraz daha açıklığa kavuşmuş:

«Bu saha 1/1000 ölçekli 14.3.1970 tarihinde tasdikli, Dolmabahçe - Elmadağ imar planında

kalmakta olup, adı geçen parselin tamamı yol ve yeşil saha olarak kalmaktadır.»

Tahtasaray'cılar, Belediye'ye işletme ruhsatı için başvururlarken «Arsa ve eski depo» olarak görülen yer kiraladıklarını gösteren ve Beyoğlu 9. Noterliği'nden tastikli bir de Kira Kontratosu vermişler. 23 Ocak 1976 tarihinde 2178 sayı ile Noterliğe tastik ettirilen bu sözleşmede mal sahibi olarak Necmettin Arkan gösterilmiştir. Arkan bu yer aylık 1000 lira karşılığında 3 yıllığına Nilgün Kazankaya ve Mustafa Sağırmahmutoğlu'na kiraya vermiş. Ve Necmettin Arkan mal sahibi olarak hem pulun üstüne hem de açığına «imza» atmış (!)...

Beyoğlu Belediye Şube Müdürlüğü de bu kira sözleşmesinin kendilerine verilmesi üzerine Necmettin Arkan'ı bulmuşlar 27.3.1978 tarihinde 2276/1651 sayılı yazılarına aldıkları yanıtta ortaya bir de sahtekârlık çıkmış.

Mevlâna Elhaç Mehmet Sinan Çelebi Kevakibi Mülhak Vakfı mütevellisi olarak yazdığı yazıda Necmettin Arkan aynen şöyle demiş:

«... Esasen, yukarıda arz ettiğimiz gibi bu parselle el konmuş ve hatta arsamız, ortasından her gün için yüzlerce vasıtanın geçtiği işlek ve önemli bir cadde haline gelmiş ve parke döşenmiş olduğundan, böyle bir kimseye kiraya vermekliğime imkân yoktur. Ve kiraya da vermedim.

Makamımıza müracaatımda, bana gösterdiğiniz kira mukavelesi benim tarafımdan tanzim edilmemiştir. Altındaki imza da bana ait değildir.»

Arsanın durumunu yine Necmettin Arkan'ın yazısından öğrenelim :

«Mütevellisi bulunduğum (Mevlâna Elhaç Mehmet Sinan Çelebi Kevakibi) Vakfının sahip ve mutasarrıfı olduğu, Beyoğlu Gümüşsuyu Askerocağı caddesi 753 ada, 1 parsel sayılı gayrimenkulün, İstanbul Belediyesince istimlâkine karar verilmiş ve el konmuş, ancak tahsisat temin edilemediğinden, bedel bakımından istimlâk kararı tarafımıza tebliğ edilmemiştir.

Belediyenin el koymasından önce, eski mütevellî zamanında bu yere, yani 753 ada, 1 par-

sele İlhan Baki Cebeci ve Şekip Erkmen kiracı olarak girmiş ise de mükavele süresi bittiğinde, aleyhlerine tahliye için takip yapılmış ve tahliye kararı alınmış ve halen bu karar tamamen kesinleşmiş olup her an için kendilerinin tahliyesi gerekmektedir.

Esasen parselin tamamı, Belediye adına Tapuda tescil edilmemiş olmakla beraber, istimlâk muamelesinin tekemmülü itibarıyla, Medeni Kanunun 642. maddesine göre, Belediye doğrudan doğruya tescil muamelesini yaptırabilir.

Şu hale göre, bilcümle tasarruf haklarının idarenizce kullanılması lâzımdır. Artık bizim mutasarrıf sıfatıyla hiçbir harekette, talepte ve muvafakatta bulunmamıza mahal yoktur. Çünkü bu gayrimenkulün sahibi bizim anlayışımızla İstanbul Belediyesidir.

Keyfiyeti bilgilerinize arz ediyorum.

Saygılarımla.

Mütevellî : Necmettin Arkan.»

Tapu'da Vakfın üzerinde görünen, ancak Vakfın Belediyeye bıraktığı bu yerin gerçek sahibinin ortaya çıkması için Belediye Şube Müdürlüğü 16.5.1978 tarih ve 3320 sayılı yazı ile Emlâk İstimlâk Müdürlüğüne başvurmuş, Emlâk İstimlâk Müdürlüğü'nden gelecek yanıtta göre arsanın durumu kesinlik kazanacak. Ancak arsanın sahibi Vakıf da olsa Belediye de olsa İstanbul Eski Eserleri Yasatma ve Sevdirme Derneği olarak görünen Tahtasaray yıkılacak.

Sahte imza ile kira sözleşmesi düzenleyip bunu Belediye'ye vermenin karşılığı ise TCK'nun 345. maddesine göre şöyle değerlendiriliyor:

«Bir kimse tamamen ve kısmen sahte olarak özel evrak ve senedat tanzim eder yahut sayık olarak tanzim olunmuş bir varaka veya senedin yazılarını tağyir eyleirse, bundan umumî veya hususî bir mazarrat tevellüt edebildiği ve böyle sahte veya muharref bir varaka veya senedi fail yahut bilerek başkası kullandığı takdirde, 1 seneden 3 seneye kadar hapis cezasına mahkûm olur.»

25 Mavis
Deniz SOM

Sahipsiz 2 bin hasta...

Tel örgülerle çevrili 24 numaralı servisin demir parmaklıklı bahçe kapısından girerken, kendimi alışılmamış görüntülerle karşılaşmaya hazırladım. İçerde çirkin manzaralarla karşılaşacağımı daha önce duyduklarımdan biliyorum.

Gördüğümüz manzara tüm hazırlıklarımızı boşa çıkarıyor. Servis görevlisi durumu anlamadan olabildiğince kısa sürede fotoğraf çekmesi gereken foto muhabiri arkadaşım uzunca bir süre fotoğraf çekmeyi unutuyor. Aynı süre içinde ben de kalakalıyorum. Sonra ikimiz birden kendimize geliyoruz.

Bu görüntü bilmem anlatılabilir mi? İlk bahışta bana filmlerini gördüğümüz Nazi kamplarını anımsatıyor. Hatta zaman zaman anımsatmaktan öte tümüyle benzer görüntüler bunlar.

MİDE BULANDIRICI

İç bunaltıcı, mide bulandırıcı bir görüntü bu Demir karyolalarla dolu, basık tavanlı, karanlık bir yatakhane. Dört - beş tanesi dışında karyolaların hiç birinin üstünde yatak, yorgan ve benzeri şeyler yok. Tümüyle çıplak ve kirli sarı renkte boyalı karyolalar. Bazılarının bir kaç yayı kalmış. Ortalarında çukurlar.

Bunların üstünde yine tümüyle çıplak insanlar yatıyor. Bazıları giyimli sayılabilir. Fakat sokak dilencileri için, burada gördüklerimizden daha iyi giyimli denebilir. Elleri, kolları, bacakları yara içinde. Bu yaraların üstünü sinek bulutları kaplamış. Bizim içeri girmemizle bir havalanıp, yine eski yerlerine konuyorlar.

Demir şeritleri yerinden sökülmiş, ortası

boş bir karyolanın baş tarafına yaşı belirsiz biri tünemiş. Küçük bir çocuğa benziyor duruşu. Fakat uzamış sakalları çocuk olmadığını kanıtlıyor. Ürkek gözlerle içeri girenleri seyrediyor. Sirtında kirden simsiyah hale gelmiş bir battaniyenin küçücük bir parçası ceket görevi yapıyor. Üşüyor mu, korkuyor mu belli değil. Bir şeyler söylemek ister gibi ağzı açılıp kapanıyor. Fakat ses çıkmıyor ağzından.

Başka bir köşe. Yine kirden kömür rengine dönmüş bir yatağın üstünde iki kişi yatıyor. Kolları, bacakları birbirine dolanmış. Onlar da sinek bulutları altında uyuyorlar. Görevli sarsıp uyandırıyor bunları. Daha sonra bu hareketinin, ölmüş olup olmadıklarını kontrol etmek için olduğunu söylüyor. Kulaklarıma inanamıyorum.

AHIRDAN BETER

İçerde duyduğumuz koku, içinde insan yaşanan bir yerde duyulamayacak türden. Yanımızdaki servis yetkilisi buraları ahıra benzetiyor sık sık. Fakat istediği etkiyi yaratamıyor üzerimizde. Çünkü «Ahır» sözü çok hafif kalıyor bu manzara ve koku karşısında.

Yatakhanein kapısından bahçeye çıkıyoruz. Başka bir yerde rastlanması olanaksız bir bahçe bu. Kişilerin yüzleri görünmese, bir çıplaklar kampına benzetilebilir. Bahçenin düzlenmiş toprak zeminini üzerinde rastgele uzanmış çıplak vücutlar. Deri rengi ile toprak rengi birbirine karışmış. Yine yaralarla kaplı vücutlar üzerinde sinek bulutları kalkıp iniyor biz geçtikçe.

«ABI BİR SİGARA VER»

Yanlarından geçişimiz sırasında vücutlar kımlanıyor. Uyuşmuş gibi bir halleri var. Servis görevlisi bu düşünceyi doğruluyor. «Hap alıyorlar» diyor. Bir kaçı koşuyor yanımıza. Son derece saygılılar. «Abi bir sigara ver» diyor biri. Bir başkası «bir lira» istiyor sigara almak için. «Sigara ve bir lira» sözleri önce tek tek, sonra koro halinde yükseliyor. Ne yapacağımızı bilemez halde bakınırken, görevli «çekilin» diyor kısaca. Yüzlerde bir korku ve saygı ifadesi çekiliveriyorlar.

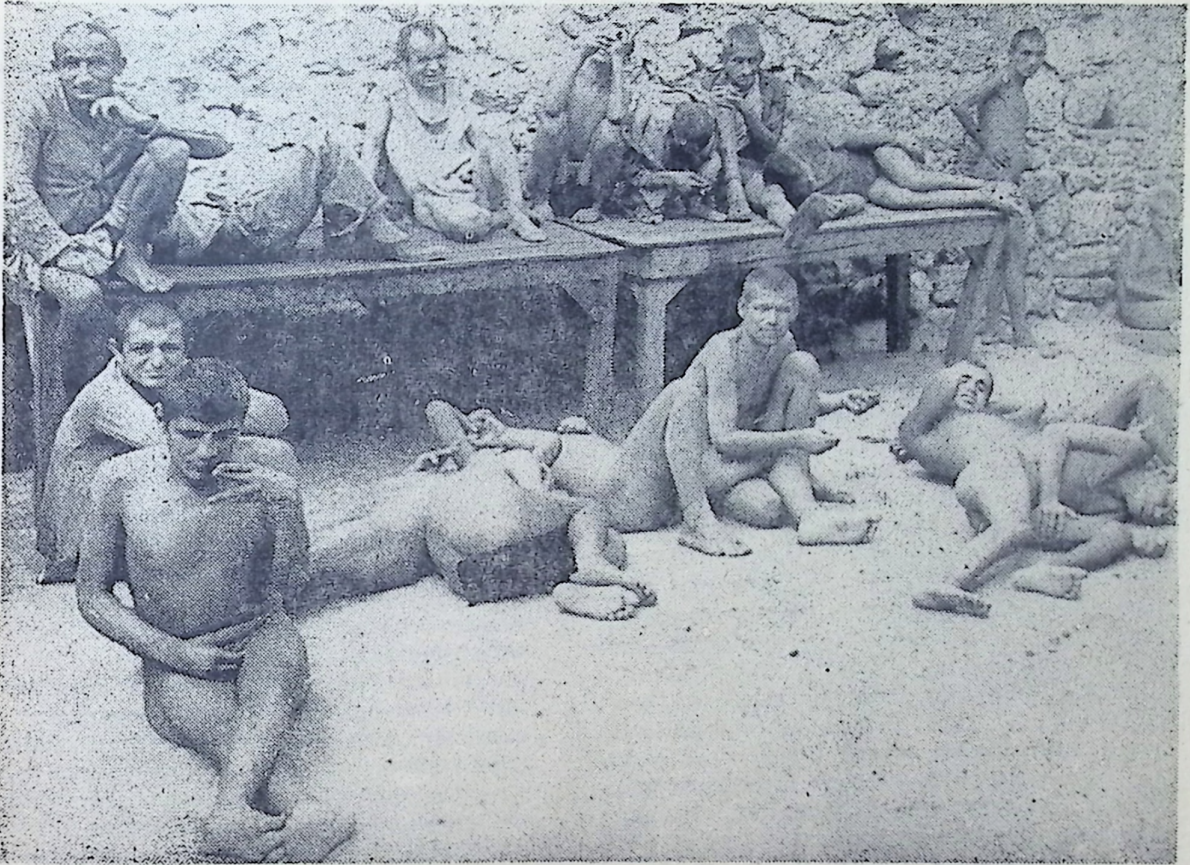
Sonra yine yaklaşıyorlar. Bu kez görevliye sesleniyor çoğu : «Abi ayağım çok fena şişti be», «Doktor bey yere basamıyorum. Her yanım hasta», «Amuca bana ilaç ver. Beni doktora göstert» Görevli hiç yanıt vermiyor bunlara. Bahçe kapısına doğru ilerliyoruz. Önümüze çıkanlar iki

ölür bu» diye yanıtlıyor beni.

Tam kapının yanında yine küçük bir çocuk yüzükoyun uzanmış betona. Başka biri çocuğun çıplak kaçılarına okşuyor bir eliyle. Öteki eli kendi önünde. İkisi de çırılçıplak. Görevli engelleme gereğini duyuyor. Ayırıyor ikisini. «İşte bu çocuklara büyük hastalar iş tutuyorlar» diye yine kısa bir açıklama yapıyor.

Bahçeye çıktıktan sonra yeniden içeri giriyoruz. Bu kez «Kışık teneffüşhane» deyiz. Yerlerde insan pislikleri arasından sıdık dereleri akıyor. Bir köşede demir parmaklıklı bir hücre. İçi boş şimdilik. Aynı ağır koku burada da karışımıza çıkıyor. Sırasıyla banyoyu, yemekhaneyi, tuvaleti dolaşıyoruz. Aynı pislik, aynı koku, çıplak vücutlardan oluşan aynı utanç verici, inanılmaz görüntüler.

Örneğin yemekhanede gördüğümüz manzara

yana ayrılarak yol veriyorlar.

«BUGÜN YARIN ÖLÜR BU»

Yolumuzun üstünde bir deri bir kemik 10 - 12 yaşlarında bir çocuk oturuyor. Açlık konusunda sergilenen poster fotoğraflarından fırlamış gibi. Eksikliği yok, fazlalığı var. Kolları, bacakları apış arası yara içinde. Bir bacağına kafasının hizasına kadar kaldırmış, en ulaşılabilir noktalarını kaşıyor. Yüzümüze bile bakmıyor biz geçerken. «Bu çocuğa ne olmuş böyle» diye soruyorum görevliye. «Bugün yarın

şuydu: Büyük alüminyum kaplar içinde bir bulamaç getiriliyordu. Adına «Yemek» denen bu karışımın içinde pirinç taneleri, patlıcan parçaları, patatesler, domatesler hatta meyva taneleri karma karışık bir şekilde bulunuyordu. Bu bulamaç kepeçlerle teneke kaplara boşaltılıyor. Çatal kaşık gibi şeyler söz konusu değil. Yağlı karışım genellikle hastaların avuçlarında yeniyor. Bazı hastalar yemeği taşların üzerine döktürüp oradan yiyorlardı.

Burası Türkiye'nin en büyük Akıl ve Sinir

Hastalıkları Hastanesi'nin 24 numaralı Psikiyatri Servisi'dir. «Hastane» adı altında oynanan bu oyun içinde «İnsanlık dışı» sözü geçerliliğini yitiriyor.

Akıl Hastanesi'nin uçsuz bucaksız bahçesinde daha derli toplu hastalar geziniyor. Yarı çıplak kadınlar, erkekler bunlar. Ağaç altlarında tahta kanepelerde serilmiş oturuyorlar. Gelip ge-

çenden sigara ve para dileniyorlar. Burasının bir hastane olduğu izlenimini uyandıran tek şey, zaman zaman karşımıza çıkan beyaz gömlekli kişiler. Bunlar da olmasa, gösteri unsurlarını insanların oluşturduğu iğrenç bir hayvanat bahçesi içinde olduğunu sanabilir insan.

Yalçın PEKŞEN
1 Ağustos

Cerrahpaşa ve Çapa...

Bakırköy akıl hastanesindeki koşullar konusunda Cerrahpaşa ve Çapa Tıp Fakültelerinin nöroloji ve psikiyatri servislerindeki yetkililer dün yaptıkları açıklamalarla «dünyanın hiç bir yerinde bu düzeyde bir akıl hastanesi olmadığını» söylemişlerdir.

Sizofrenik hastaların giysilerini yırtmalarının ve yataklarını kirletmelerinin doğal olduğunu belirten yetkililer «ancak sürekli kontrol ile veya ilacın dozu artırılarak bunun önüne geçilebilir. Bütün dünyada hastalar aynı durumdadır ancak bu durumda bir hastane yoktur» demişlerdir.

Bakırköy akıl hastanesinin bazı bölümlerine «kepazeliğin» görülmemesi için doktorların bile sokulmadığını belirten Cerrahpaşa ve Çapa Tıp Fakülteleri uzmanları daha sonra şunları söylemişlerdir «Tıp talebelerine yaptırılan eğitim için sahipsiz akıl hastaları öldüklerinde hastanelerimize gönderilirler. Otopsi olarak gelen hastaların ayırcasız hepsinde tüberküloz hastalığı saptanmıştır. Pislik ve bakımsızlık sonucu oluşan bu hastalıklar genellikle son derece ilerlemiş ve ölüm nedeni haline gelmiş durumdadır. Bazı hasta'ların yemek borusundan anüsüne kadar tüm sindirim sisteminden solucanlar çıkmaktadır. Bunun dışında her tarafları yara-bere içinde ve ileri derecede zayıflamışlardır. Akciğerlerindeki kavernler (yaralar) inanılmaz boyutlara ulaşmıştır.

Uzman'ar küçük çocuk'ar ile büyük hastaların aynı koşullarda barındırılmasının cinsel sapmalara da yol açtığını, akıl hastası olarak giren bazı küçüklerin, hastaneden akıl hastalığı dışında bazı cinsel sapma alışkanlıkları ile taburcu edildiklerini de söylemişlerdir.

Bakırköy Akıl Hastanesinde uzmanlık eğitimi yapan bazı doktorlar özellikle adli servisin çok kötü durumda olduğunu belirtmişler, yüz kızartıcı koşullar içinde viski, uyuşturucu madde, Amerikan sigarası ticaretinin yapıldığını söylemişlerdir.

Sizofreni hastalığında sosyal koşulların çok büyük önem taşıdığını da söyleyen uzmanlar, «Bakırköy Akıl Hastanesinde şizofreni hastalığının tedavisi yerine, bu hastalığın koşulları hazırlanmaktadır. Oysa para ödeyen hastalar arasında bu sefalet yoktur. Bunlar da şizofreniden yattıkları halde, yatakları da vardır, pijamaları da vardır. Bu da gösterir ki, kontrol edildiği takdirde akıl hastalığı ne derece ilerlemiş olursa olsun, hastalar bir yatakta yatırılabilir, pijama giydirilebilir. Akıl hastalığı ne derece ilerlemiş olursa olsun, yataksız, pijamasız hasta o'amaz. Bu ilgisizlik uzun yıllar akıl hastanesinde kalan ilgililerin alışkanlığından doğmaktadır.»

Bakırköy Akıl Hastanesi'nin dış görünüşü gerçek bir akıl hastanesinin dış görünüşüdür. Fıskiyeli ve içinde nilüferler yüzen havuzun arkasında yontucu Rodin'in ünlü «düşünen adam» heykeli akıl hastalıkları ile ilgili anlamlı bir çağrışım yaptırıyor insana. Ancak içeri girdikten sonra bir akıl hastanesinde değil, bir tımarhanede olduğunuzu anlıyorsunuz.

Bu göz boyamacılık yıllardır sürdürülmüştür. Yakın zamanlara kadar hastanenin Başhekimliği görevini sürdüren Faruk Bayülken hastanenin uçsuz bucaksız bahçesinde her yıl gösteriler düzenlerdi. Buradan basına yansıyan görüntüler tümüyle iç açıcı denmese bile, çaresiz sayılan insanların olabildiğince mutlu yaşamalarının görüntüsüdür.

Düzenli sıralar oluşturan akıl hastaları çeşitli beden eğitimi hareketleri yapar, temsiller oynar, şiirler okurlardı. Hatta bazı hastalar çıkar, devletin büyüklerine «saygılarını sunar» konuşmalar yaparlardı. Bu törenlerde Faruk Bayülken de büyük rol oynardı. Zamanın Başbakanlarına, Sağlık Bakanlarına methiyeler düzen, şiirler okuyan, ellerinden öpen ünlü başhekim «meşguliyetle tedavi» adını verdiği kendi buluşu olan tedavi yönteminin erdemlerinden söz açardı.

Büyük beyaz bezlere yazılı sloganlar da Bayülken'in kendi buluşlarıydı. Bu sloganların başında «Akıl hastalarını hor görmeyin. Çünkü onlar cemiyetin kendi eseridir», «Dell değil, Akıl hastası», «Tımarhane değil, Akıl hastanesi», «güzelliğinle değil, aklınla öğren», «Ruh sağlığı sağlıkların başında gelir» gibi sözler gelirdi.

Bu güzel görüntüler ve sözler arkasında oynanan dram ise çok kişi için bir bilinmezdi. Çünkü demir parmaklıklar, tel örgüler ve yüksek duvarların arkasına görevlilerden başka kimsenin girmesine izin verilmezdi. Hastaların ziyaretçileri bile geniş bahçeden öteye gidemiyor, en fazla göstermelik olarak hazırlanmış bazı bölümlere girebiliyorlardı.

Şimdi Bakırköy Akıl Hastanesi'nin başında yeni göreve başlayan Tevfik Özbay bulunuyor. Bugünkü koşullar onun eseri değil. Aksine bu koşulların bir ölçüde kamuoyuna duyurulmasından ve çaresinin bulunmasından yana görülmüyor. Yine de gerçeklerin tümüyle bilinmesinden yana değil. Fotoğraf çekilmesini, hatta servislerin görülmesi yolundaki isteklerimizi kesinlikle reddediyor.

Tevfik Özbay'a göre «Bugünkü anlamda akıl hastalıkları için bir hastanemiz yoktur. Ancak bazı hastaları dış temaslardan koruyacak binalarımız vardır.»

Parasızlıktan, personel noksanlığından, olanaksızlıklardan söz ediyor yatakhanelerin «felaket», yemeklerin «rezalet» olduğunu söylüyor. Ancak yine de gördüğümüz manzaralarla ilişkisi yok anlattıklarının. Bu sözler belki kötü koşulları belirtiyor ama, gördüklerimizin alışılmış kötü koşullarla bir benzerliği yok.

Hastane Başhekimliği «suyumuz noksan» diyordu. İçerde hiç su olmadığını öğreniyorduk. Çevrede duyulan ağır kokunun yıllarca yıkanmamanın getirdiği koku olduğunu söylüyor bir görevli. Oysa hastanenin uzman doktorlarından birinin resmi açıklamasına göre bu koku «şizofrenik hastalara özgü özel bir koku».

Hastanede su yoktu ama, Başhekimliğin kapısındaki kocaman havuz, üzerindeki nilüfer yaprakları ve içindeki kırmızı balıklar ile her an dolu oluyordu.

Tevfik Özbay'ın verdiği bilgilere göre elden

geldiğince tedavi edilen ve «zararsız» duruma gelmekle iyileşmiş sayılan 2000 hasta var Bakırköy'de. Fakat bunların «sahipleri» bulunamadığından evlerine gönderilemiyor. Hastanede alışılmış bir terime göre bu hastalar «depolar» konuyorlar. Çünkü yazımızda sözünü ettiğimiz «insanlık dışı» koşullarda «yiyip, içip yatıyorlar».

Bunların içinde 30 yıldır yatanlar. Getirildiklerinde yanlış adres verildiği için yakınları bulunamıyor. 15 - 20 seneden beri aynı durumda olanlar var. Çoğunluğun 10 yıldan bu yana boşu boşuna hastanede yattığını belirtiyor Başhekim.

Bazı sayılar veriyor Tevfik Özbay: Hastanede yatak sayısı 2000'i bile bulmuyor. Hasta sayısı ise o gün 3470 idi. Bu sayının hiç bir zaman 3000'in altına inmediğini, zaman zaman ise 4000'i bulduğunu açıklıyor. O zaman bir yatakta iki, bazen üç kişinin yatması doğal oluyor.

Yataklarda çarşaf, yorgan gibi şeyler düşürülüyor bile. Yatak noksanlığı ise şöyle açıklanıyor: «Pamuklu yatak veriyoruz. Hasta pamuğunu çıkarıp içine giriyor. Sünger yatak veriyoruz, bunları da yiyorlar.»

Pijama da veriliyormuş. Bunlar yırtılıyor, diken yok, kirleniyor su yok, yıkayan yok. Sonunda bir lastiği kalıyormuş hastaların elinde. Onunla da sapan yapıp oynuyor çoğu.

Yapılacak başka şeyler yoktur ve yapılması da olanaksızdır anlatılanlara göre. Çünkü Bakırköy Akıl Hastanesi'nde 300 hastaya bir uzman doktorlar düşmektedir. Tam teşekküllü bir hastane olan Akıl Hastanesi'nde tüm servislerdeki doktor sayısı 68'dir. Bunların bir kısmı da çeşitli beden hastalıkları ile ilgili uzmanlardır.

Yataktan çıktıktan sonra zamanlarını, kısın teneffüşhanede geçiren hastalar, yazın bahçeye salıveriliyorlar. Bizim gördüklerimizin «yazlık manzara» olduğunu belirtiyordu servis görevlisi. Yazlık görüntüler hastane personeli tarafından genellikle fazla yadırganmıyor. Kışın soğuktan ötürü, görüntünün daha da korkunç olduğu belirtiliyor.

Yalçın PEKŞEN

2 Ağustos

Tam süre çalışma...

Tam süre çalışma yasası, savaş görünümü veren bir uğraş sonunda çıktı. Başlangıçta, yal-

nız sağlık hizmetlerinin bir çalışma yasası görünümündeki tasarı giderek siyasal bir işlev

kazandı. Son yıllarda böylesine tartışılan, toplumu böylesine ilgilendiren bir yasa çıkmadı dense doğrudur. Tartışmaların bittiği de sanılmamalıdır. Çünkü, yasanın özünde de, etkilerinde de yeterince değerlendirilmeyen bazı özellikler bu tartışmaların dinamiğini oluşturmaktadır.

YASA VE HİZMETLER

Yasayı desteklerken önemli hatalar yapılmış, bu yasanın sağlık hizmetlerinin sorunlarını çözeceği sık sık söylenmiştir. Oysa, sağlık hizmetinin çok boyutlu sorunları ancak kendi boyutlarında çözümlenebilir. Tam süre çalışmanın böylesine çok boyutu yoktur.

Ancak, tam süre çalışma ilkesinin çok önemli bir dinamiği vardır: Hekim - hasta ilişkileri. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak, kamu hizmetinde hekimlerin çalışmaları özel çalışmalarıyla birlikte yürütülmüştür. Hekimlere, sağlık elemanlarına özel bir ücreti de içeren personel rejimi yerine, hekimlerin 8 - 14 saatleri arasında kamu hizmetinde çalışmaları, bundan sonra ise muayenehanelerinde çalışmaları bir çalışma biçimi olarak kabul edilmiştir. Bu çalışma biçimi hükümetlerce konmuş ve sürdürülmüştür. Nedeni de çok açıktır: Hekimi yalnız kamu hizmetinde çalıştırmak için, özel bir ücret biçiminin uygulanması gerekir. Bunu hiç bir hükümet göze almamış, hekimin ikili çalışmasını sürdürmek yolunu seçmiştir. Böylece hekimler, kendilerine verilen memur maaşına ses çıkarmamış, hükümetler de hekimlerin asıl ekonomik kaynak olarak muayenehanelerinde çalışmaları üzerinde durmamış, tersine bu yolu kendileri hekime göstermiştir. Çok iyi anımsarım, Sağlık Bakanlığı yetkilileri bir hekim atayacakları zaman, «Biz pek birşey veremeyiz ama, orada muayenehanen çok iyi çalışır» diyerek bu yolu «resmen» göstermişlerdir. Sonra da, haktan şikâyet olunca müfettiş göndererek, seçim zamanlarında hekimleri halka suçlu göstererek kendilerini işin dışında göstermeye caba' amışlardır. Ancak, bu bozuk düzende, hekimler kamuda çalışırken asıl gelirlerini özel çalışmadan sağlamak için halk' an ücret almışlar, hak da karşısında sadece ücret alan hekimini görmüş, böylece hekimin halk bu ilişkide yavaş yavaş aşmıştır.

Bozuk düzenin bu şekilde de devam etmesi, kamu hizmetinde sağlık hizmetine ayrılan bütçe miktarının azalması, hekimlerin kamusal hastanelerde çalışmamasına hastaların ücreti, yani si bozuk düzeni çökürmüştür. Böylece, kamu hastaneleri de ücretli hastaneler biçimine dönüşmüş, hükümetler hastaneleri hastalardan alınan ücretlerle yönetir olmuştur. Hasta, nereye başursa ücretle karşılaşmış, bu sıkıntılı durum da hekim'e hastayı karşı karşıya bırakmıştır.

Kuşkusuz bu durumdan, hastane yöneticileri değil, hükümetler sorumludur. Onarım için

para vermeyen, eksik araç ve gereç için ödenek vermeyen hükümetler, kendi kuruluşlarını halka avuç açarak yönetmeyi başarı saymışlardır.

KAPİTALİZMİN KURNAZLIĞI...

Burada, ülkede yürüyen kapitalist sistemin kurnazlığı yatmaktadır. Genel bütçeyi oluşturan vergiler alınacaktır, genel bütçeden sağlığa % 2 - 3 ayrılacaktır, bununla elbette hizmet yürümeyince kamu hastaneleri halktan ücret alma yoluna sokulacak, hastalar ücretli - ücretsiz diye ayrılacaktır, bunun da adı kamusal sağlık hizmeti olacaktır. Böylesine bir yozlaşmanın temel nedeni, kuşkusuz, ülkenin içindeki sosyo-ekonomik sistemdir.

İnsan sağlığı, ekonomik düzeye göre değişmemesi gereken, doğuştan kazanılmış bir hak'tır. Ama, kapitalist ekonomilerde, bu hiç de böyle değildir. Paran varsa et yersin, paran varsa nemsiz konutta oturursun, paran varsa ilaç alırsın ve paran varsa hekim bulursun, hastane bulursun! Kapitalizmin kuralıdır bu. Yürüyen bu sistemi görmezden gelmek, bozuk düzeni ortaya koymak yerine, bu düzenin içinde yaşayan meslekleri, kişileri suçlamak ya yanlışlık yapmaktır, ya da yalan söylemek.

Onun içindir ki, tam süre çalışma yasasıyla kamu hizmeti hekimlerinin hastalarla ücret ilişkisi kalmayacak, ama halkın sağlık hizmetlerinde parasal güçlükleri değişmeyecektir. Hastanelerde döner sermaye kalmamıştır, halk gene ücret ödeyecek, ilacını parayla alacaktır. Sağlık bütçesi böyle sürdükçe, ilaç sorunu kökten çözümlenmedikçe böyle de olmaya mahkûmdur.

YASA VE HEKİMLER..

Hekimlerin yasa karşısındaki tutumu çok önemlidir. Hiç bir sağlık yasası hekimlerin desteği olmadan yürüyemez. Hekimler arasında yasayı destekleyenler, soğuk karşılayanlar, karşı olanlar vardır. Bu doğaldır. Her hekim, bu ikili sistemde belirli bir yer almıştır. Şimdi, yasa karşısında hekimin tavrını belirlemede bu yerin özel bir önemi olmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, süregelen bozuk düzende hekimlerin ortak yargıları oluşmuştur. Bunların başında devlete güvenlik gelirdir. Hekimler ne devletin vereceği ücrete güvenirler, ne de adaletli bir atama, yer değiştirme, yükselme politikası uygulanacağına. Özel durumları nedeniyle hekimler, aralarındaki dayanışmaya da çok güvenmezler; geleneksel güvenceleri muayenehaneleridir. Bu bireysel güvenceleri, hekimlerin toplumdaki bireyci davranışlarının da temel nedenidir. Muayenehane, hekimin tüm güvencelerini bulduğu bir sığınak olmuştur. Tam süre çalışma yasasına karşı hekimlerin genel soğuk tavrı devlete karşı duyulan bu güvensizlikten gelmektedir.

Ülkedeki kapitalist yapıyla iyice bütünleşen, geliri yüksek dilimlere giren hekimlerin yasaya karşı olmaları doğaldır, bunu yadırgamamalı-

dır. Hiç kimse, durumunu önemli ölçüde değiştiren bir girişimi, gelirini azaltan bir yeni düzeni kolayca kabul edemez.

Yasayı destekleyen hekimler, bugünkü bozuk düzeni reddeden, bu ikili sistemde çalışmak istemeyen, devletten ödün değil hak istemenin doğru olduğuna inanan, asıl güvencenin de bireysel değil toplumsal olduğuna, bunun için de gerek hekimler arasında, gerekse toplumda benzer koşullarda bulunmanın gerekliliğine inanan hekimlerdir. Öbürleriyle aradaki önemli fark, yasaya karşı olanların kişisel güvenceye bağlanmaları yerine, yasadan yana hekimlerin örgütlü, bilinçli, toplumsal savaşımı yeğ tutmalarıdır.

Türk Tabipleri Birliği tam süre çalışma ilkesini 1967 yılında Büyük Kongre kararı olarak kabul etmiştir. Bu görüşünde bugüne kadar Türk Tabipleri Birliği kararlılığını sürdürmüştür. Bu görüşün temel nedeni, Birliğin bireysel uğraşla değil, örgütlü, bilinçli, dayanışmaya dayalı savaşımıyla başarıya ulaşılacağını bilmesidir.

Yasanın özü, hekimlerin konumunu değiştirmektedir. Hekimleri bugüne değin ücret ödeyen kesimlerle bütünleştiren sistem yerine, onları emekçi sınıflarla bütünleşmeye yönelten yasa, kuskusuz, sınıfsal bir öz taşımaktadır. Yasayı desteklemenin de, karşı olmanın da sınıfsal tavrı burada yatmaktadır.

Yüksek gelir diliminde bulunan kamu hekimlerinin yasayı desteklemeleri beklenmemelidir. Ancak, yasayı bugün destekleyen hekimlerin, ya da desteklemek için uygulamayı görmek isteyen hekimlerin yasaya destek olmalarının önemli koşulları vardır. Nedir bunlar?..

Bugün hekimlerin duvduğı tedirginliği devlet ve onun temsilcisi hükümet, hükümetler ya giderecek, ya da arttıracaktır. Bunu belirleyecek üç önemli koşul vardır: Birincisi, tam süre çalışmanın ekonomik desteğinin hekimleri özel çalışmaya itmeyecek oranlarda sağlanmasıdır. Bugün, maaş ve ödeneklerle gelen ekonomik güç sanıldığından daha azdır. Yasa çıkarken ortada gezinen rakamlar olan 40 binlerin 50 binlerin gerçeğe ilgisi yoktur. Tüm ödenekler, yan ödemeler dahil fakülteyi bitirilişine bağlı olarak 9 - 18 bin arası aylık gelir söz konusudur. Yönetmelikle buna eklenecek olan hizmet gereği, mahrumiyet ödenekleri, nöbet ve acil vaka ödemeleri ekonomik gücü belirleyecektir. Bunların

nasıl uygulanacağı büyük önem taşıyacaktır. Tüm ülkedeki hekimler bunu beklemektedir.

ÖBÜR KOŞULLAR

Eğer meslek tazminatları ve öbür ödenekler «hazine yararı» cımlılığıyla uygulanmak istenirse, bilinmelidir ki, bu yasa hekim çekmez Tersine, hekim kamu hizmetinden kaçırır. Birinci koşul, yasanın ekonomik açıdan kullanılışıdır.

İkinci koşul, hekimlerin atama, yer değiştirme, yükselme işlemlerinde siyasal iktidara bağımlılıktan kurtulmalarıdır. Bunun da formülü, bir «Yüksek Hekimler Kurulu» kurulması, bu işlemlerin kurula devredilmesidir. Aksi olur da, «hekimler artık devlete bağlanmıştır. İstedikimiz yere süreriz» düşüncesi devleti yönetenlerce benimsenirse, tüm hekimler hem yasaya hem de kamu hizmetine karşı olurlar. Bunun da, çözümünü hiçbir hükümet bulamaz. Bugün de yarın da.

Bu iki koşulu da içeren önemli üçüncü koşul, her yönetim kademesinde hekimlerin ve öbür sağlık personelinin yönetime katılmasıdır. Yönetim, çalışanla ortak yönetmeyi uygularsa hizmetlerde başarılı olacaktır. Aksi halde, kopukluk giderek artar.

Onun için, bir yasa çıkmış, artık herşey düzelmiştir sanmak en büyük yanılgı olur. Hekimlerin verimli çalışması sanıldığı oranla ücretle ilgili değildir. Bir hekim, bir günde 90 - 100 hasta bakma zorunda kalmaya devam ederse, hizmette değişecek birşey de olmaz. Eğer, tam süre yasası, çalışanla çalışmayı değerlendirmezse, çalışmayı hatta olumsuz etkiler. Onun için de, bu yasayı bir mucize gibi görme iyimserliği bırakılmalı, çok ciddi incelemelerle uygulama yönlendirilmelidir.

Hekimleri de öbür emekçiler gibi kurtaracak olan toplu sözleşmeli, grev haklı sendikalaşmadır. Tam süre çalışma yasası bunun adımı olarak önem taşır.

Yasanın en büyük engeli, toplumdaki az gelişmiş kapitalist yapıdır. Sonucu da, bu yapının önümüzdeki yıllarda göstereceği gelişim belirleyecektir. Bu önemli kazanımı doğru değerlendirmek başta devleti yönetenler olmak üzere herkesin görevidir.

Dr. Erdal ATABEK

3 Ağustos

Sorunlar...

Eğitimde birinci sorun olarak, okulların eğitime açık tutulabilmesi gündeme geldi yine. Ve ne yazık ki de geçen yıllardan daha başarılı bir sonuç alınmadı. Gerçi güne vurulduğunda, başta orta dereceli okullar ve bir kısım yüksek okullarda, sıkı polisiye önlemlerle, geçen yıla oranla daha sürekli bir öğretim yapılabildi. Ancak geçmiş yılların yapılamayan derslerini tamamlama programlarını, bu okulların açık tutulabildiği sürelerde kapatabilmek şöyle dursun, öğrenim açığının daha da büyüdüğü bir sonuca ulaşıldı. Sorun boyutları gelecek yıla daha da büyümüş olarak aktarılmış oldu. Doğal olarak bu eğitim koşullarında eğitimin kalitesinden söz etmek olanaksızdı.

EĞİTİM ENSTİTÜLERİ

Eğitimin en çok aksadığı, olayların en yoğun yaşandığı ve sorunlarının kamuoyunda en fazla tartışıldığı yüksek öğrenim kurumları, yine öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitüleri oldu. Yasa dışı yöntemlerle MC iktidarının sağ eğilimli öğrencileri geçmiş iki yıl içinde topladığı bu okullar, diğer okullar ve sokaktaki anarşi olaylarının da başlıca kaynağı niteliğini sürdürdüler. Milli Eğitim Bakanlığının bu okullara geçmiş yıllarda yasa dışı yöntemlerle kayıt yaptırabilmiş, sağ eğilimli öğrencilerin durumunu müteşep hak tanıyarak, Danıştay kararlarını uygulaması, puanı yeterli öğrencileri de yeni kayıtlarla alması, bu okullardaki okuma isteyen öğrenciler lehine oranların değişmesine yeterli olamadı. Çoğu okulda baskı güçlerini sürdürebilen komandolar, yeni öğretmenlere, yeni gelen öğrencilere karşı bir dizi eyleme girdiler. Sonuçta, bu okullar geçmiş yılların yapılamayan eğitim programlarını tamamlamak şöyle dursun, uzun sürelerle yeniden eğitime kapalı kaldılar. Bazı okullarda daha da ileri gidildi ve sağ eğilimli öğrencilerin istemedikleri, sol eğilimli ol-

duklarını öne sürdükleri yeni atanmış öğretmenler yeniden görevden alındı.

ÜNİVERSİTELER

Üniversiteler ve yüksek okullarda gün karşılaştırılması yapıldığında ilk izlenim bu yıl öğrenimin daha sürekli yapılabildiği. Yine de yüksek öğrenim kurumlarında daha sürekli ve sağlıklı bir öğrenimden söz etmek olası değil. Binalar içindeki grup çatışmaları birkaç katı polisiye önlemlerle azalırken, bomba ve silahlı saldırılar arttığından, özellikle yüksek öğrenim öğrencilerinden yaralanan ve ölenlerin sayısı çok daha kabarık. Bazı yüksek öğrenim kurumlarında ise, örneğin İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde, Trabzon Teknik Üniversitesinde öğrenimin aksaması, olayları daha da yoğun. Erzurum Atatürk Üniversitesi ise, hâlâ sadece dersanelerinde değil, tüm kenti ile, komando, sağ eğilimli olmayan öğrenciler için yasak bölge.

YENİ GİRİŞİMLER

Milli Eğitim Bakanlığının 1978 yılı içindeki en önemli eğitim girişimlerinden biri, Hükümetin geçen ders yılı içinde değişmesi nedeniyle, 1978 - 79 ders yılı için gerçekleştirebildiği ders kitapları ile ilgili uygulaması oldu. MC iktidarının çağdışı düşünce ve dille hazırlanmış ders kitapları uygulamadan kaldırıldı. Ancak çağa uygun yeni kitapların hazırlanması, zaman olarak yetersiz görüldüğünden, kaldırılan kitapların yerine eski kitapların yeniden basılması yöntemine başvuruldu.

Eğitimde ilk tartışması aylardır yapılan, çalışmaları sürdürülen bir diğer girişim, orta dereceli okulların mesleğe yönlendirilmesi. Sadece yüksek öğrenim kapılarındaki birikim için değil, ülke gereksinmesi için de, zorunlu bir gelişim klasik orta dereceli okullardan vazgeçilmesi. Ancak meslek okullarının açılmasının ge-

çok arkadaşları gibi okuldan uzaklaştırılmıştı. O, kişisel gereksinimlerini karşılamak, öğrenim harcamalarını karşılamak için öğrenim yasantısı süresince özel dersanelerde, okul kütüphanelerinde çalışmıştır. Kardeşim okulu bitirdikten sonra da çalışmasını sürdürmüştür. Bu zorluklarla okulunu bitiren kardeşim İstanbul Fatih dersanesinde İngilizce ve matematik öğretmeni olarak çalışıyordu»

21 aralık günü Ankara'da Lale Deresinde boğazı kesilerek öldürülmüş olarak bulunan Salih Karademir'in öğretmen olan ağabeyi Zekeriya Karademir böyle anlatıyor kardeşini Korkut Özal'a yazdığı mektubunda Cinavetle ilgili gelişmeleri ise gene aynı mektubunda ibret verici bir şekilde şöyle diyor:

«Savcılık ve ikinci suhe vekilleri olayı basit bir adliye vakası olarak göstermeğe kalkmışlardır. Otopsi raporu da bu doğrultuda düzenlenmiştir. Oysa sorun bu kadar basit değildir. Kardeşim bir siyasal cinavete kurban gitmiştir. Savcılık ve polis olayın niteliğini saptırmak için ellerinden gelen cabayı göstermişlerdir. Örneğin olayı bir kadın yüzünden islenmiş cinavet olarak göstermek istemişlerdir. ODTÜ Jandarma Komutanlığına da olayda gerekli caba gösterilmemiş. «Salih CHP eğilimliydi» dediğimizde «Yani Leninci - Maoçu gibisinden mi?» şeklinde ters bir yanıt verilmiştir.

Mem'eketi olan K. Maraş'a getirilen kardeşimin cenaze töreni engellenmek istenmiştir. Tabutun ay yıldızlı bayrağa sarılmasına izin verilmemiş, ancak ailesinin ve yakınlarının kararlı tutumuyla, kardeşimin tabutuna, günü gelince gözünü bile kırpmadan kanını ve canını verebileceği ayıldızlı bayrak örtülebilmektedir.»

Evet! Olaylar çarpıtılmak, gizlenmek istenir, en masum istekler eğer ilericiyseniz, solcuysanız, kabul edilmez, engellenmek istenir.. MC dönemlerinin en hafif deyiimiyle karakteristik görüntüleridir bunlar...

Salih Karademir'in 20.12.1977 günü verilen ve Dr. Özer Kendi imzasını taşıyan otopsi raporunda şöyle denilmektedir:

«Salih Karademir'in asfiksi kesici ve delici

alet ile yara'anma sonucu husule gelen kanama sebebi ile öldüğü tespit edilmiştir.»

Olayın gerçek yönünü bilmek olanaksız kuskusuz. Ama Zekeriya Karademir'in şu sözlerine de bir kulak vermekte sanırım yarar var:

«Kardeşimin cesedine 40 saate yakın bir süre geçtikten sonra otopsi yapıldı. Üstelik otopsi raporunda olay çarpıtılmak istenmiştir. Oysa kardeşimin boğazının sol kısmındaki damarlar kesilmiş, asfiksları sıkılarak boğulmuştur. Ayrıca kardeşimin sol göğsü üzerinde bıçak ya da şiş yaraları vardır. Bunlar belirtilmemiştir otopsi raporunda..»

Zekeriya Karademir'e kardeşinin ölüm haberini hiç unutmam biz vermiştik. Salih'in ölü bulunduğ u haberi bize ulaştığı zaman o, bize kardeşinin kaybolduğ u haberini iletmeğ e gelmişti. Adını öğrenince haberi görmesin diye hemen provaları kaldırmıştık ortadan, acı haberi bizden almasın diyerek. Söylemek zorunda kaldığımızda nasıl yıkılmıştı, nasıl çökmüştü Zekeriya Öğretmen!.

Şimdilerde bir aydınlık, bir umut ışığı arıyor Zekeriya Öğretmen, kardeşinin katillerinin ortaya çıkarılabilmesi için. Ve aynen şöyle diyor gene Korkut Özal'a yazdığı mektubunun son kısmında:

«Bu mektubun yazıldığı sırada yüzlerce gencin kanına giren MC hükümetinin baskısı, şiddet ve yoğunluğunu gün geçtikçe artırarak binlerce yurtsever evladımızın üzerinde sürmektedir.

Siz İçişleri Bakanı olarak bunlara seyirci mi kalacaksınız? Katilleri bulunamayan bu cinayetlerin sorumluları kimlerdir? Ne zaman ve nasıl hesap vereceklerdir?..

Şurası iyi bilinmelidir ki, devletten umudumuzu kestiğimiz gün bizzat biz kendimiz bu faşist katillere hakettikleri dersi vereceğiz..»

MC düştü. İkinciyle, birinciyle temelli gitti gidecek.. Ve herşeye karşın bizler umut ediyoruz. Acıların dinmesini, dökülen kanların, dökülenleri boğmasını..

Reha ÖZ
14 Ocak

Ülkücü öğretmen okullarının boş binaları...

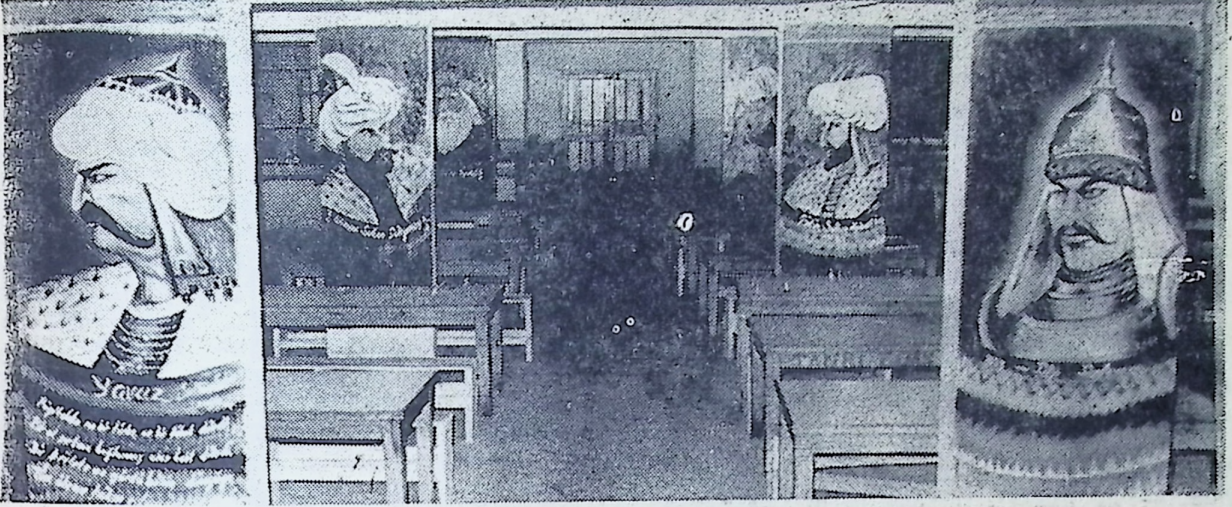
MC'nin özellikle geleceğin öğretmen'lerini faşistleştirmek için gerçekleştirdiği vasa dışı, eğitim dışı çağ dışı girişimlerden bugüne kadar sayısız örnekler verildi. Öğrencinin seçiminden,

öğrenim gördüğü her saat, her dakika karşı karşıya kaldığı sayısız çeşitte baskı, özel eğitim yöntemleri, bir tek hedefe, faşist düşünen kafalar yetiştirmeye yönelmişti.

Faşist öğretmenler yetiştirmek için özel kaleler haline getirilen yüksek öğrenim kurumlarından biri de İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsüydü. MC iktidarı devam ettiği sürece, faşist yandaşı olmayan hiç kimse, ne öğretmen, ne öğrenci ve hatta ne de polisler bu yüksek öğrenim kurumunun içine giremiyordu. Faşist militan olmıyan, ancak okuyabilmek uğruna, ya da öğretmenliğini sürdürebilmek uğruna sesini çıkaramıyan birkaç kişi, içerde yaşanan yasa dışı uygulamalar ve faşist eğitim, faşist bilinç-

usul dışı atamalarla faşist öğretmenlerin doldurulduğu bu okullara, yeni yöneticiler, yeni öğretmenlerin atanmasına başlandı.

Yeni öğretmenler, yeni yöneticiler hâlâ öğrenime açılmadığı için boş olan binaları, dersaneleri, öğrenci kantinlerini, koridorları do-laştıkça, faşist eğitimin eserlerini dehşetle izliyorlardı. İşte daha önce öyküsü anlatılan, ancak hiçbir foto muhabirinin içeri girip de fotoğrafla belgeleme olanağını bulamadığı faşist propagandanın dev panoları.. Milliyetçi, masum

lendirme ile ilgili bizlere ancak öykü izlenimi veren olaylar anlatıyorlardı.

Öğretmen Okullarının faşist işgalden kurtarılabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, hiç değilse Danıştay kararlarının uygulanması, bu okullarda okuma hakkı olan öğrencilere bu haklarının verilmesi ile işe başlarken, sağlıklı uygulama için bu okullarda öğrenime ara vermekten başka çıkar yol bulamadı.

Öğretmen Okulları ancak öğrenime ara verilerek, kan dökülmeden faşist işgalcilerden arındırılabilmişti. Bu arada okullar kapalı, binalar boş dururken, yasa dışı, ya da en azından

öğretmen ve öğrencilere işkence yapıldığından yakınan Sayın MHP ve AP Genel Başkanları bu panolara ne diyecekler? Bir kısmı gerçekten eski Türk büyüklerini temsil eden, ancak bunların kişiliklerini, kin, kan kokan, hastalıklı duyguları işlemek için kullanan bu afişlemelere ne diyecekler? Öldürme, ezme, kin edebiyatı sözcükleri ile süslenen bu panoların bir eğitim kurumunda, öğretmen yetiştiren bir kurumda ne işi var? Sayın parti başkanları bu konuda bir açıklama yapabilirler mi?..

★
29 Mart

Bu ödev kimin ?

40 yıl oluyor dünyaya gözlerini yumduğu, (ama dünya ona gözlerini yumuyor), 50. yıldır «Büyük Söylev»ini verdiği, 57 yılı geçti Türk Devletini, 54 yıldır Cumhuriyet'i kurduğu ve evrensel bir devrimin önderi olduğu Atatürk'ün. Ne var ki, kitapçılarımızda onunla ilgili değer-

li bir kitap arasak önümüze tüm O'na karşı olanlar çıkar.

Ölümünün 25. yıldönümünü — 1963'ü — Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurulu UNESCO Atatürk Yılı olarak kabul etmişti. Bu girişim, insanlığa ya da kendi uluslarına çok

büyük hizmetleri olan kişilerin ancak 100. doğum veya ölüm yıllarında yapıldığı halde, yalnız ve ilk kez O'nun 25. yılı nedeniyle böyle bir karara varılmıştı. O yıl UNESCO Türkiye Milli Komisyonunca — İş Bankası'nın yardımıyla — Fransızca, İngilizce ve Almanca Atatürk'ü anlatan 5 kitap yayımlanmış, yabancı ülkelerde ki komisyonlara gönderilmişti. Yazık ki, Türkçeleri yayımlanmamıştı. (Yine bu 25. yılda Amerika'da, Kongre Kitaplığına sanırım, bir araştırma yapılmış O'nun için yabancı ülkelerde yayımlanmış yapıtlardan saptananlar 1300'ü aşmış, bu sayının 5000'in üstünde olduğu belirtilmiş.)

1 temmuz 1933'te İstanbul Darülfünunu'nun Üniversiteye dönüştürülmesinin açış söylevinde hükümet temsilcisi şöyle demişti:

«Yeni Üniversitenin birinci niteliği ulusallığı ve devrimciliğidir. Türk devriminin, toplum düzenini belirleyen düşünceler dizgesini (ideolojisi'nin) ıslayacaktır. Bu amaçla kurulan (Türk İnkılâp Enstitüsü) Üniversitenin en önemli aygıtı (cihazı)dır. Ve bu aygıt yalnız orada çalışanların değil, öğrencisinden profesörüne dek bütün Üniversitenin, bütün Cumhuriyet aydınlarının, bütün yurdun malıdır, herkes onun öğrencisidir...»

Bu ödevi — Atatürk Devrimi'nin üniversitelerimizle, tüm yüksek öğretimimize verdiği bu ödevi — ilk günden baslayarak basarmak için, onların nasıl bir tutuşla üstlendiklerini, ne gibi girişimlerle ne gibi çabalar göstermiş olduklarını ve ne gibi sonuçlar aldıklarını bilemiyoruz. Çünkü bunu açıklayan bol ölçüde bilgiler ve belgeler pek görülüyor.

1971 subatında yüksek öğretim kurumlarımızdaki Devrim Tarihi öğretim görevlileri Ankara'da, bugün müze olan ilk Büyük Millet Meclisi binasında, o zamanki Milli Eğitim Bakanı Savın Orhan Öğüz'un başkanlığında toplanmışlardı. Derslerinin durumu üzerinde yaptıkları açıklamalarda belirttikleri kanıksamazlıkları (tatminsizlikleri) bu alandaki durumu ortaya koyuyordu. (Görülüyordu ki, bu dersler Üniversitenin), yeni açılan fakültelerin ilk yıllarında yetkili kişilerce yapılan (İnkılâp Kürsüsü Dersleri) niteliğinde olmuyordu.

GİRİŞİMLER

Bu konularda Ankara'daki Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün ve Türk Tarih Kurumu'nun değerli yayınları, Türk Tarih Kurumu'nun 16 yıldır düzenlediği (Atatürk Konferansları Dizisi) ve 5 yılda bir düzenlediği kongreler yayın alanımızda çok sınırlı ve yazık ki, yalnız onlarda kalmaktadır.

Halkevleri Genel Merkezinin ve Atatürk Enstitüsü'nün son yıllarda tüm yokluklar içinde yayımladıkları birkaç kitap da dar bir çevrede kalmış, geniş okuyucu yığınlarına ve kitapçılara yayılamamıştır.

1973 aralık ayında İstanbul Üniversitesi

«Atatürk Devrimlerini Araştırma Enstitüsü»nün düzenlediği «Atatürk Devrimleri Uluslararası Sempozyumu» tam 40,5 yıl önce Üniversitemizden istenen bir ödevi ve belirtilmiş olan amacı geniş ölçüde yerine getirmek çabasında — sanırım ki ç ilk özlü girişim olmuştu. Enstitünün bu değerli sempozyumuna sunulan bildiriler sonradan bir kitap halinde yayımlandı.

«Büyük Söylev»in 50. yılı nedeniyle ekim ayı içinde bu enstitünün Türk Tarih Kurumu ile birlikte Kurum binasında düzenledikleri üç günlük sempozyum çok üstün düzeyde idi. Yazık ki, dinleyici sayısı ona uygun düzeyde değildi. Hele ilk günü bulunan sayın Kültür Bakanından başka, hiç bir politikacı, hiç bir devlet adamı yoktu. (Oysa Atatürk'ün söylevlerini tüm anlamlarıyla içine sindirerek okumamış ve Atatürk'ü kavramamış bir politikacının, bir devlet adamının Türkiye'yi, Cumhuriyeti ve geleceğini, ulusu anlamasına, ona gerçekten hizmet etmesine, ve hatta ona ters düşmemesine olanak yoktur. Geçen yıllar bunu apaçık gösterdi.)

Son yıllarda Halkevlerinin ve kimi derneklerin düzenlemiş oldukları Atatürk'le ilgili konferanslar ve O'nun ölüm yıldönümü günlerinde yapılan konuşmalar pek bol dinleyici yığınları bulamamaktadır. Bu konuda dinleyicisi en çok olan girişimler TRT'ninkilerdir, ve okuyucusu en çok olanlar da Atatürkçü bir iki gazete ve dergisidir.

Acıkça görülüyor ki, Atatürk'ü anlamak ve anlatmak için bu girişimler yetmemiştir, yetmiyordü ve yetmeyecektir.

KİŞİLİĞİNİ AMAÇLARINI KAVRAMAK

Tüm insanlıkta ve tüm zaman boyunda değerli görülen evrensel kişiler — kişiliklerinin büyüklüğü ölçüsünde — yüce dağlara benzerler. Dağların büyüklükleri nasıl onlardan uzaklaşıldıkça daha iyi görülebilirse, evrensel kişiler de zamanca kendilerinden uzaklaşıldıkça daha iyi kavranırlar.

Simdi, bu 40 yıl, 50 yıl sonra daha iyi anlıyoruz ki, Atatürk genişliğine ve derinliğine incelenince, tarihte O'nun evrensel kişiliğinin bir benzerini bulup saptamak çok zordur. O'nun evrensel kişiliğini oluşturan niteliklerinden (büyük strateji kişiliği, devlet kuruculuğu kişiliği, düşünür kişiliği, devrimci kişiliği, eğitimci kişiliğinden) her biri ciltlerle yapıtlara konu olabilecek genişliktedir. Su yarım yüzyıllık zaman içinde üniversitelerimizin, ilgili fakültelerimizin neden bunları bir çok doktora konuları yapmadıkları, bu konularda ve Atatürk'ün ilkeleri, amaçları üzerinde araştırmalar yaptırmadıkları, onları yayımlamadıkları, böylece de O'nu geniş halk yığınlarına ulaştırmadıkları bilinemez.

Bu konuda yetersiz olan girişimlerin sonucu, ortaya Atatürk adının çok geçtiği, ne var ki, içeriksiz ve yapmacık Atatürkçüler çıkmıştır: Söyleysel Atatürkçülük, törensel Atatürkçülük,

siyasal Atatürkçülük, çıkarsal Atatürkçülük, temselsel Atatürkçülük... vb, bunların hiç birinde gerçek Atatürkçülük yoktur. (Meclis'te eleştirileri yanıtlayan Sayın Ecevit bunu ne kadar açık belirtti). Gerçek Atatürkçülük, O'nun düşüncelerini, ülkülerini gerçekleştirmek çabalarıdır. Bu da Türk halkının, insan olma, Türkiye yurttaşı olma, değer, hak ve ödevleri, Atatürk'ün ulusal ve evrensel düşünceleri, amaçları, devrimi üzerinde bilinçlendirilmesi ile ve bu bilinçlendirme de geniş eğitim atılımları ile olur. Bu amaçladır ki, O, 17 yıl boyunca söylevleri, çıkarılması sağladığı yasalar, kurduğu eğitim kurumları, yazı değişimi, başöğretmenliği... vb. çeşitli geliş ve sağlam girişimleri ile eğitim üzerinde durmuştu. Millet mektepleri, halkevleri, öğretmen örgütü, köy enstitüleri de bunu bir an önce sağlamak için kurulmuştu.

Kendisini eğitime böylesine vermesi, onunla Türk halkını bilinçlendirmek kendi kendini yönetme, kendi yönetimi için kendisinin kesin ve açık karar sahibi olması bilincine vardırma,

gerçek demokrasiyi kurmasını sağlamak ve kurduğu demokrasinin yozlaşmasını önlemek gücünde yetiştirmek içindi.

Türk halkının bilinçlenmesini, Atatürk'ü anlamasını, kişiliğini kazanmasını kendi çıkarları için engel görenler halkevlerini kapattılar, Atatürkçü eğitimin kurumlarını, Atatürkçü ulusal eğitimi yozlaştırdılar. Yurdun bugün her yanında sürüp giden görünüm bu yozlaşmanın sonucudur.

Eflâtun diyor ki: «Siyasa halk içindeki çelişmeleri halkın yararına yöneltmek sanattır. Demokrasi bunun en soylu biçimidir. Ama demokrasi halkın eğitimi işidir. Eğitim ise devletin ödevidir. Eğitim yetersiz olursa demokrasi oligarşiye (takimlerine, zenginler egemenliğine) döner. Eğitim daha da yetersiz kalırsa demokrasi demagog (halk avcısı) yetiştirir. Eğitimin sürüp giden yetersizliği ile demagog diktatör olur...»

M. Rauf İNAN
19 Ocak

Bir sınav kâğıdı !

Onüçte bir sınav kâğıdının fotokopisi duruyor. Ankara Atatürk Lisesi'nden geçen yıl mezun olmuş bir delikanlının, kendilerine «komando» ya da «ülküçü» adını veren bir delikanlının, coğrafya sınav kâğıdı... Bugün okulu bitirmiş, yüksek öğrenime başlamış. Sekiz soru var. Ama ancak dördünü yanıtlamış. Sekizde dört geçer notu almaya yeter belki. Kimbilir ne güzel yanıtlamış bu dört soruyu, öğretmeni «beş» not vermiş, diyeceksiniz. Öyleyse bu kâğıttan bir kaç bölümü size olduğu gibi sunayım, görün anlayın. Komando, ülkücü denilen «genç yaşlılarımız» nasıl sınıf geçiyorlar, nasıl bilgili oluyorlar? Bu yanıtlarda adı geçen tüm kişilerden özür dilemek isterim önce, çünkü «hakaret» sınırına gelen sözler var. Benim değil, o «başarılı» öğrencinin sözleri bunlar. Olduğu gibi aktarıyorum, Türkçe ve yazım bozukluklarını da bırakarak.

Soru: Samsun'un ne önemi var? Yanıt: «Samsun, önemli limanlarımızdan biridir. Karadenize, bilhassa Doğu Karadeniz'e giden bütün yollar burdan. Liman olarak tabi limanın yanında yeni liman inşa edilmiştir. Ashında büyük bir hatadır. Ordudan çıkması gerekirdi. Fakat ne yapalım hoş karşılamak gerekir, adamlar da hata yapar.

Soru: Marmara'da hayvancılık... Yanıt:

Marmara bölgesinde her türlü hayvancılık yapılır. Bölgede meralar çok olduğu için bilhassa büyük baş hayvanlar yetistirilir. Bursa'nın Karacabey'de Türkiye'nin en kuvvetli haraları vardır. Bu bölgede kümes hayvanları da yetisir. Bu Türkiye'nin önemli hayvanları burdan çıkar. Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Ferruh Boz beyli, Turhan Feyzloğlu. Bu saydıkları Türkiye'nin besli hayvanlarıdır. Dalokay denilen ineğin özel otu hayvanlara yedirilir. Erbakan denilen büyük baş hayvan bunlara sonradan katılır. Halkımız bunlara çoban bulamamaktadır. Fakat duyduğumuza göre, Türkes iyi çobanlık yapmaktavmış, bunların basına çoban olarak getirilecektir. Türkes bunları iyi otlatır, suya götürüp susuz getirirler.

Soru: Yağış rejimli tarif et Türkiye'deki.

Yanıt: Dünyada üç türlü Rejim vardır. Komünizm, kapitalizm ve 9 Işıklı rejim. Komünizm dişi olarak, kapitalizm ise Zeki Müren gibidir. En iyisi 9 ışıklı düzendir, Milliyetçi Toplumcu düzen.

Sınav kâğıdının en sonunda da büyük harflerle şunu yazmış: Tanrı Türkü korusun ve yüceltsin.

Böyle bir sınav kâğıdını okuyan öğretmen hemen müdüre kosar, nedir bu der, gösterir. Müdür alır ve geçer notu artırır. Bu delikanlı

da coğrafyadan not alarak ilseyi bitirir. Bu yalnız coğrafya sınavının kâğıdı, ya öteki derslerin sınav kâğıtlarına neler yazmıştır, dersiniz.

MC iktidarı günlerinde «komando» ve «ül kücü» müdürlerin, öğretmenlerin egemenliğindeki okullar, enstitüler, yüksek okullar böyle makine gibi işledi. Ama tersine çalışan bir makine... Bilgisizlik, zekâ yoksulluğu, ama bilek gücü, başbuğculuk, «yaşasın MHP» diye bağırarak, sokaklarda tekme tokat sallamak, daha daha beter işlerde araç olarak kullanılmak yeterli sayıldı okul bitirmeye, not almaya, iş bulmaya... AP'li Eğitim Bakanları Bay Erdem, bay Menteşe, o görünürdeki ılımlı, insancıl havalarına rağmen — hem de sürekli bu tür olaylar yazıldığı, söylendiği halde — şiddet eylemcilerine, zorbalara dayanak oldular. Elllerinde değil miydi hiç değilse «dersini bilmeyen sınıf geçirilmesin» demek! Okullara hasta, partizan kimselerin yönetici diye, öğretmen diye atanmalarını önlemek. Şimdi Bay Menteşe'ye, Bay Erdem'e, AP'nin belirli bir insanlık ve kültür düzeyine ulaşmış gibi görünen tüm üyelerine soruyorum. Böyle bir kâğıda geçerli not nasıl verilmiştir? AP'nin iktidarın «baş»ı olduğu bir dönemde bu tür işlemler nasıl yapılmış, nasıl göz yumulmuştur?

Yeni hükümet tarafından Atatürk Lisesine müdür atanan yazar dostum Vecihi Timuroğlu'ya konuşuyorum. Her gün kurşunlar yağıyor tepesinden. Her gün olaylar çıkıyor okulun kapısı önünde... Ama Timuroğlu binlerce kişilik lisede gereken düzeni, huzuru kurmayı başarmış. İki üç aydır eğitim ve öğrenim Cumhuriyet ve Atatürk ilkelerine uygun olarak sürdürülüyor. Tam bu konuları konuşurken sivil polisler geldiler. Bunlar okulu korumakla görevli kişiler. Dış kapıda nöbetçi bir toplum polisi gelmiş «Sizin sonunuz çok karanlık» diye gözdağı vermiş. Zabıt tutuldu, durum gereken yerlere bildirildi. Sonra bir haber: komandolar sokakları tutmuş, öğrencilere saldıracaklar! Yı ne heyecan ve önlemlerin alınması... Timuroğlu canını dişine takmış «işgal altındaki» bir öğrenim yuvasını, hem de Atatürk'ün adını taşıyan bir okulu Anayasa çizgisine sokmaya çalışıyor ve başarıyor.

Peki, ama son iki üç yılda bu okuldan «cehalet diploması» alanlar ne olacak? Ne oldular, neredeler, neler yapıyorlar? «İyi birer çoban» olmak için neler karıştırıyorlar, hangi amaçların, hangi tertiplerin ardındalar?

Oktaç AKRAL
26 Nisan

Yüksek okullarda devletleştirme

Yüksek öğretimde «ne olmaması» gerek?... Bunun savaşımı on yılı aşkın bir geçmişe sahip Türkiye'de. «Ne olması» gerektiğinin savaşımı ise henüz gerçek anlamda ve bir bütün olarak gündeme getirilemedi. Böylelikle, sorunlar çoğu kez yarıyarıya çözülmüş olarak kaldı. 1971 yılın da özel yüksek okullar devletleştirildi. Devletleştirme kuşkusuz önemli bir aşama, önemli bir kazanım. Devletleştirme ile yüksek okulların tüm sorunları çözüldü mü? Hayır... Belki yalnızca önemli bir tanesi. Zaten yüksek okulların bugünkü durumu ve işleyişi devletleştirmenin kendi içinde bir çözüm olmadığını, ancak çözüm için gerekli temeli oluşturduğunu ortaya koyuyor. Ve biraz dikkatli her göz bu temel üzerine o günden bu yana tek bir tuğlanın konmadığını görebilir.

Yüksek öğrenime yönelik artan talep yeni bir yasayı, devletleştirilen yüksek okulların geçici niteliğine son veren ve bu kurumlarda öğrenime süreklilik kazandıran yasayı getirdi. Bu, özel okullardan devralınan sorunların da süreklilik kazanması demekti ay-

nı zamanda. Yıllar içinde sorunlar büyüdü, çeşitlendi. Eğitim düzeninin sorunlarını «milliyetçi ve maneviyatçı» eğitimin gerçekleştirilmesi olarak gören siyasal iktidarlara gerçek sorunlara ilgisiz kalması doğaldı. «Özerklik», «demokratik işleyiş», «bilimsel araştırma olanakları», «öğretim üye yardımcılarının çalışma koşulları», «öğretimin niteliği» gibi sorunların çözülmesi bizzat o siyasal iktidarlara «çözülmesi» demekti er geç. Hele hele okul yönetimlerinin, bu yoldaki girişimleri son derece isteksiz, cılız ve «günah çıkarma» kabiliyetinden olunca siyasal iktidarlara acısından daha fazlasını yapmak işgüzarlık olacaktı.

Bu okullar düzenli ve sağlıklı bir öğretim ortamına kavuşmak, bilgi ileten kuruluşların ötesinde bilim üreten merkezler durumuna gelebilmek için birer önkoşul olan kuruluş yasalarını, kadro yasalarının çıkmasını, lisans-üstü öğretim yapma olanaklarının sağlanmasını, bina sorunlarının köklü bir biçimde çözülmesini bekleye dursunlar yeni bir umut ışığı olan fakülteleşme girişimleri de, bu kez üniversitenin bazı

kesimlerince engellenmeye çalışılıyor. Hukuk, yasa ve yönetmelikler «fakülte kurma tekelı bizdedir» savına gerekçe olarak kullanılmaya çalışılıyor. Yıllardan beri yüksek öğretime ayrılan fonlarda aslan payına sahip üniversiteler, ayrıcalıklarını sürdürürebilmek için eski bir geleneğe, «bızans oyunları»na başvurmakta.

Üniversitenin tepkisinin altında yüksek öğretime ayrılan parasal fonların bölüşümü savaşınının yattığı açık. Yoksa kimsenin Lâtince ad alması bir başkasının sorunu olmazdı. Somut olarak söylemek gerekirse aynı öğrenciye sahip olmakla birlikte fonların yüzde seksenini elde eden üniversitelerin bu ayrıcalıklarını sürdürmesi anlamını taşıyacak. Bunun yükünü ise yüksek okul öğrencilerinin ve son kertede tüm toplumun çektiğini görmemek, anlamamak ola-

naksız. Anlamli tek tavır, fakülteleşme girişimlerinin yüksek okul sorunlarını sağlıklı bir biçimde çözmeye; özerk ve demokratik işleyişi kurmaya yönelik tarzda olması için getirilecek uyarılar olabilir. Bunun dışındaki her türlü engelleme çabası mesleksel ve toplumsal sorumluktan yoksun olmayı simgeleyecektir. Yüksek okulların bağı olduğu kuruluşların yönetimlerinin ise, bugüne dek yasal olanaksızlıklar yüzünden, sorunlar karşısında elleri kolları bağı kaldıklarını kanıtlamaları, ilgisiz ve sorumsuz olmadıklarını göstermeleri için, ellerindeki olanaklardan yüksek okulların da yararlanmasını sağlamaları gerek.

Atilla AKSOY

11 Ocak

« Siz de çocuk oldunuz... »

Kişi başına yaklaşık olarak 3 cm. karelik yeşil saha düşen İstanbul'da, yeterli oyun alan-

miz alanları içinde bu gereksinmelerini karşılayacak olanaklardan yoksunlar. Trafiğin yoğun

larının bulunmaması nedeı ile sağlıksız bir kuşak yetişiyor... En büyük gereksinmelerinin oyun oynamak olduğu, Psikiyatrisler ve Pedagoglar tarafından ifade edilen çocuklar, kenti-

olduğu ana caddelerde, ya da sokak aralarında oyunlarını sürdürmek zorunda kalan çocuklar, alleleri için de bir sorun yaratıyorlar. Birçok aile, haklı nedenleri de olan bir kaygı duyuyor,

çocuklarına karşı yeterli hoşgörüyü gösteremiyorlar. Her gün bir yenisine tanık olduğumuz sosyal patlamalar arasında, kentimizin çocukları da sanki «Üniversiteli ağabeylerine» özenmişler ve mahallelerin sokak duvarlarına, «Siz de çocuk oldunuz... Bizi serbest bırakın... Çocuk hürdür... Oyun hakkımızı, söke söke alırız...» şeklinde sloganlar yazmışlar...

Sloganların altında görülen, «E.B.C.S.Ç.» bir örgütün, ya da bir derneğin kısaltılmış ifadesi değil. Bu harfler, mahalle sakinlerinden öğrendiğimize göre, «Ekmekçi Baş Cami Sokağı Çocukları»nın kısaltılmış kimliği... Arabaların arasında, kendisini beklemekte olan tehlikelerden habersizce oyun oynamakta olan, «E.B.C.S.Ç.»den bir çocuk, şunları söyledi:

«Oyun oynayacak yer bulamıyoruz ağbi... Bir yandan babalarımız kızar, bir yandan gelen geçen karışır... Sanki oynayacak başka yer varmış gibi, buralarda oynamamızı istemiyorlar. Biz de düşündük, taşındık bunları duvarlara yazmaya karar verdik. Belki anlarlar da, bizi rahat bırakırlar diye...»

«Ekmekçi Baş Cami Sokağı»nın çocukları, kendilerini 'anlayacak' büyükleri beklerken biz İstanbul Belediyesi Bahçeler ve Parklar Müdürü Aydın Türer ile konuştuk. Bize şunları söyledi:

«Belediyemize ait çocuk bahçesi sayısı 205' dir. Bunun sadece 6 tanesi sportif amaçlı ol-

maktadır. Bu sezon için, 20 çocuk bahçesi yapımına daha geçilecektir. Müdürlüğümüz ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü arasında, bu konu ile ilgili bir işbirliği gerçekleşirse, sağlayacağımız fonlarla, sportif amaçlı çocuk bahçeleri açmak gündeme gelecektir.»

Ote yandan, duvarlara slogan yazarak tepki gösteren kent çocuklarının bu ruhsal durumlarını da, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Rıdvan Cebiroğlu, değerlendirdi ve durumun ulaştığı tehlikeli boyutları anlamının güç olmadığını ifade etti. Cebiroğlu, gerekli önlemlerin geciktirilmeden alınmasını isteyerek şöyle dedi:

«Çocuğa yeterli oyun alanı sağlayamazsak, o çocukta enerji boşalmasını önlemiş oluruz. Çocuklar, saldırganlık duygularını boşaltamayınca hırçınlaşırlar. Sonunda, ailelerin şikâyetçi oldukları, okullardaki başarısızlık, davranış bozuklukları ortaya çıkar. Çoğu kez de bu çocuklarda ileri yaşlarda sinirsel bunalımlar başgösterir. Yaptığımız araştırmalara göre, sportif oyunlara önem veren kolej ve dengi liselerde, başarı oranı çok daha yüksek olmaktadır. Buna karşın, yeterli sportif oyunlarda bulunmayan okullarda başarı oranı düşmektedir.»

Mahmut SENOL
20 Mart

Gülmeye çocukların gereksinimi var

Geçenlerde kalabalık bir çocuk topluluğuyla birlikte bir televizyon programı izledim. Bir çizgi filimdi. Annesini yitirmiş küçük bir balarısı, kızını yitirmiş yaşlı bir çekirgeyle karşılaşılıyor. Dost oluyorlar. Birlikte güzel şarkı bes-teleyip, çeşitli güçlükleri yendikten sonra şarkıyı kalabalık bir hayvanlar orkestrasına çaldırma-yı başarıyorlar.

Küçük balarısı orkestrayı yönetirken annesini düşlüyor, yaşlı çekirge kemanını ölen kızı için çalıyor.

Çizgiler, müzik, dramatik anlatım öylesine ustalıklıydı ki, bu ustalıklarından ötürü filmin yapımcılarını kutlamamak elde değil. Ve filim amacına öylesine ulaşıyordu ki, birlikte izlediğimiz çocuklar, ben gözyaşları içinde kaldık. Çünkü filmin amacı büyük küçük herkesi duygulandırmak, gözyaşı seline boğmaktı.

Anneler gününde okunan şiirler vardır. Annesi ölen bir çocuğun acılarından, özlemlerinden sözederler. Çocuklar bunları olanca içten-

likleriyle okurlar. Sonra ağlayan ağlayana. Oldum olası bu tür şiirleri sevmem. İsterim ki, okullarda analarla ilgili şiir mi okunacak, o şiirler anaların çocuklarına verdikleri emekten, emeğin geliştirdiği ana - çocuk sevgisinden söz etsin. İsterim ki, sevgilerin en gerçeği ana sevgisinin emeğe dayalı olduğunu daha çok küçükken öğrensinler.

İşte bu dizi filim, o ağlamaklı anneler günü şiirlerinden hiç de farklı değildi. Üstelik yirmi milyon kişinin seyrettiği bir araçtan yayınlandığı, müzik, görüntü gibi araçları kullandığı için çok daha etkiliydi.

Yaptığı neydi? Hiç bir temele dayanmayan yoğun bir duygu sömürsü. İsteddiği kadar ustalıklı yapılsın kimsenin küçük çocukların duygularını böylesine altüst etmeye hakkı olmasa gerek. Elbette çocuklar da ağlayacak yaşamın zor yanlarını görecekler, acı çekecekler ama en azından yaşam için de savaşmayı, zorlukları yenmeyi öğrenmeleri için, onların elimizden

geldiğince sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olmalarını sağlamanız gerek. Ağlamamalı çocuklar, tersine gülmeliler. Gülmek yaşamın özsu-

yudur. Çocukların bu suya herkesten çok gereksinimi vardır. Onlar gülmeliler.

Işıl ÖZGENTÜRK

1 Mart

Beyazıt hürriyet alanını çevreleyen duvarlar dün sabah yine «Ülkü Ocakları»na bağlı militanlar tarafından kirletilmişti. MSP'nin afiş asan gençlerini yerlere yatırarak arayan emniyet görevlileri nedense komandolara karşı aynı etkinliği gösteremiyorlar. Öylesine gösteremiyorlar ki, Ülkücü militanlar, rahat rahat, alandaki tüm duvarları siyah çerçeveye alınmış, kocaman kırmızı harflerle yazılmış maskaraca sloganları ile doldurabilecek zamanı bulabili-

yorlar. Onunla da yetinmeyip bu çirkin gösteriyi, başına diktikleri gözcüleri ile kollamaya bile yeltenebiliyorlar. Cami duvarında «Şeriat» isteyen, bir başka duvarda Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanına sövdüğünü sanan bu açık kışkırtmalara karşı, başta İstanbul Valisi olmak üzere, yetkililer, görev ve sorumluluklarının gereğini acaba ne zaman yerine getirmeye karar verecekler?

23 Mayıs

Layiklik şeriata aykırı mıdır ?

Kim bu dünyada körse âhirette de ködür; belki daha da şaşkın olur.

(İsrâ Sûresi: 72)

Ulu önder Mareşal Gazi M. K. Atatürk'ün, düşmanları yurdumuzdan kovduktan sonra gerçekleştirdiği ve hepsi bir bütün olan devrimlerinin en önemlisi layikliktir, derim.

O, yurt bütünlüğüne, kişi özgürlüğüne, hak ve eşitlik ilkelerine dayanan Cumhuriyet rejiminin sonsuza dek ayakta durabilmesi için bir dizi köklü devrimler yapmıştır. Gazilik ve mareşallik gibi dini ve askeri en yüce iki rütbeyi taşıyan ATATÜRK, askeri dehâsının erişilmezliği yanında asıl bu devrimci yönüyle dünya tarihindeki şanlı yerini almıştır.

Layiklik, Cumhuriyet rejiminin ayrılmaz bir parçasıdır; çünkü Cumhuriyet rejimi toplumun, kendi seçtiği Meclislerce kendi kendini yönetmesidir. Bu yönetim, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrı ellerde olmasıyla gerçekleşir. Yani Cumhuriyet rejiminde toplumla ilgili işler, insan'ların yaptığı vasalalarla yürütülür..

LAYİK DÜZEN NEDİR?

Genel ve klâsikleşmiş tanımlaması ile din ve dünya işlerini birbirinden ayırmak, toplumu din kuralları ile değil, millet meclislerinin düzenlediği yasa'larla yönetmek, inancı ve ibadeti, halkın özgür vicdanına bırakmaktır. Gerçek bu iken kimileri layikliği, işlerine öyle geldiğinden ya da bilmediklerinden, dinsizlik, körü körüne Batılılaşma özentisi gibi göstermek isterler.

Oyleyse Batılılaşma nedir? Batılılaşma, genel anlamda yeni bir dünya görüşünü ve uygarlığı ifade eder. Uygarlık, aslında coğrafi bir bölgenin değil, bütün insanlığın ortak malı olan akılcı, özgürlükçü bir yaşam görüşünü benimsemektir. Bu uygarlık, kaynağını, eski ulusların buluşlarından yararlanan İslâm uygarlığından, Harunerrşid ve oğullarının akılcı çabalarından, özellikle Endülüs Emevilerinin kurduğu, felsefe-

nin ve bütün pozitif bilimlerin okunduğu Üniversitelerden almıştır. Bu sırada, Avrupa bilim yönünden karanlıklar içindeyken Hristiyan papazları bu Müslüman Üniversitelerine öğrenci olarak devam ettiler. Buralardan öğrendiklerini Avrupa'da yer yer açılan bilim kurumlarında yaymaya başladılar. Bu nedenle Avrupa uygarlığında İslâmın da büyük payı vardır. Bu niteliğinden dolayı Batılılaşma, sanıldığı gibi bir yabancılaşıma değil tersine, kendimize geliştirmedir.

Kimi kişiler de Batı uygarlığını Hristiyanlığın yarattığını sanırlar. Böyle olmadığı, Asya Afrika ve Güney Amerika'nın geri kalmış Hristiyan devletlerinden bellidir.

Layik düzende kimse kimsenin inancına karışmaz ve kendi inancını benimsetmeye zorlayamaz. Herhangi bir din için ya da ona karşı propaganda yapamaz. Bütün yurttaşlar, dinsel duygu, inanç ve ibadet yönlerinden eşit hak ve özgürlüğe sahiptirler. Bu gerçekte dine aykırılık ya da dinsizlik değil tersine dine kişilik, din-dar kişinin vicdanına özgürlük vererek onun, ibadetini özgürce yapmasını sağlamaktır.

SERİAT DÜZENİ NEDİR?

Bu düzen, toplumun, Tanrı buyruklarına, yasaklarına göre yönetilmesidir. Kur'an'da, inanç ve ibadete, toplum ilişkilerine ait hükümler, öğüt ve örnek niteliğinde olan, eski peygamberlerin ve ünlü kişilerin yaptıklarını yansıtan öyküler vardır.

Amentü'de formülleşen imanın altı temel ile İslâmın beş şartı dışında Kur'an'da, kişi ilişkileri ve toplum yönetimi ile ilgili yasa niteliğindeki kuralların 200 kadar olduğu söylenirse de doğrudan hüküm koyan âyetler elliye geçmez. Çünkü o zamanın ihtiyaçları sınırlı ve dardı.

Mecellede de «zamanın değişimi ile hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz» biçimindeki ana ilke yer almış böylece, toplumla ilgili ko-

nuların zamanla değişeceği kabul edilmiştir. Ayrıca, İmam-ı Âzam'ın öğrencisi İmam Muhammed'in «geleneğe sabit olan şey, Tanrı buyruğu ile sabit olan gibidir» sözü, meşhur olmuş bir hukuk kuralıdır (1).

Kur'an'daki kişi ve toplum ilişkileriyle ilgilenden, iftiradan, mala, cana el uzatmaktan sakınan bir insan yapmak için gerekli ana ilkeleri bildirir. İbadetin asıl amacı da bu ruh yüceliğini sağlamaktır; şekil değil.

Kur'andaki kişi ve toplum ilişkileriyle ilgili kurallar yetmediğinden, daha doğrusu zamanla yeni durumlar ortaya çıktığından, bunlar için her biri ciltler tutan bir çok fetva kitapları, türlü konular için fıkıh kitapları yazılmıştır. Bunların hepsi ki İslâm hukukunun kaynakları arasında «kıyas-ı fukahâ» yani hukukçuların örnekseme ile verecekleri yargılar ve «İcmâ-ı ümmet» yani halkın bir yeni kural üzerinde birleşmesi gibi şeyler de vardır. Hz. Peygamber arkadaşlarını, yeni olaylar karşısında kendi görüşlerine göre hüküm vermeye teşvik etmiş ve «eğer doğru karar verirsiniz on iyilik, yanlışsanız bir iyilik kazanmış olursunuz» demiştir.

Zamanla, İslâm hukukçularının kendi düşüncelerine göre koydukları kurallar da yetmemiş «Kavanin-i Örfiye» denen ve geleneğe dayanan geniş bir hukuk sistemi geliştirilmiştir. Bunların kimileri İslâm ilkelerine bile aykırıdır. Örneğin, Osmanlı Halife-Sultanları bu tür yasalara dayanarak gayri müslim uyruklarından domuz vergisi ve şarap bac-ı almış, bu gelirleri askerlerine ve öteki devlet gereksinmelerine harcamıştır. Mecellede bu tür uygulamalara cevaz veren «zaruretler memnu olan şeyleri mubah kılar» diye bir madde vardır.

Görülüyor ki o çağlarda şer'i kuralların çok büyük bir bölümü ile örfi yasaların hepsini insanlar düzmüşlerdir. Dahası, fetvalarda aynı konular için birbirine ters düşen hükümler bile vardır.

OLANAKSIZ

Tüm müslümanlara ortak şeriat kuralları uygulanabilir mi? Böyle ortak kurallar toplama ihtiyacı, daha Abbâsîlerin ilk sıralarında duyulmuş. Hatta Mansur, Mâlikî Mezhebinin kurucusu İmam Mâlik b. Enes'e, hukuk kurallarını toplamasını rica etmiş o da kendi görüşünü yani Mâlikî fıkıhını içeren «el-Muvattâ» adlı eserini yazmıştır. Kısa bir süre sonra tahta geçen Harunerreşid, Mâlik b. Enes'e gidip «kitabınızı Kâbe'ye asalım, herkes ona göre hüküm versin, böylece uygulamada birlik sağlansın» deyince Mâlik: «sakın böyle bir şey yapmayın. Çünkü ülkenin türlü yerlerinde hukukçular kendi bulundukları yerin gereklerine ve durumlara göre hüküm vermektedirler. Bu hükümler değişik de olsa doğrudurlar» diyerek hukukun zamana ve yere göre değişiklikler göstermesinin zorunlu olduğunu söylemek istemiştir. Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah da, bütün İslâm

ülkeleri için uygulanabilecek bir yasa hazırlamaya başlamış ancak, gerçekleştirememiştir. Böyle bir şey, uygulamada da imkânsızdır. Bu imkânsızlık, şeriat özcülerinin bilmediği bir nedenden doğar. Şöyle ki:

Bugün pratikte daha çok olmakla birlikte klasik mezhep tarihlerinde 72 İslâm mezhebi vardır. Bunlar, ehl-i sünnet, şia ve havâric olmak üzere üç gruba ayrılır. Bunların ehl-i sünnet dışında sayılanlarından üçünün ayrı fıkıhı yani hukuk sistemi vardır. Bunlar: 1 — Bugün İran'da yaygın olan ve «İmamiye», «İsnâ aşeriye» veya «Câferiye» denen mezhep. 2 — Yine şia kolundan ve Güney Arabistan, Yemen bölgesinde yaygın olan «Zeydiye» mezhebi. 3 — Tanzanya halkı arasında yaygın olan ve bir hârici mezhep sayılan «İbâziye»dirler. Bu üçü dışındaki dört sunni mezhebin (Hanefî, Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî) de ayrı ayrı fıkıhları vardır. Bu yedi hukuk sistemi (fıkıh) kurucusunun her biri, kendininkinin en doğru şeriat kuralları olduğuna, bunlara uyan toplumların da her biri, kendi gittikleri yolun şeriata ve İslâmiyete en uygun olduğuna inanmaktadırlar. Gerçek durum böyleyken bu yedi ayrı fıkıh sisteminden hangisi, doğru şeriat kuralıdır diye aınıp bütün İslâm topluluklarına uygulanacak? Zaten, bugün dünyada türlü konular için uygulanan ve her biri ciltler tutan yüzlerce yasanın ancak çok küçük bir bölümünü kapsayan, bunun da çoğu ayrı kişilerce düzenlenen İslâm hukuku yerine, halkın seçtiği Meclislerce ve yetkili, bilgili kurullarca hazırlanan yasaların uygulanması daha iyi değil mi?

Osmanlı yönetimi de bu çapraşık ve karmaşık duruma bir çare bulmak için çalıştı. Fransız medeni kanununun toplumumuza uygulanması bile düşünüldü. 1868'de Cevdet Paşa başkanlığında bir kurul, eski içtihatları, fetvaları tasnif ederek bir kitap halinde toplamakla görevlendirildi. Bunlar, «Mecellei ahkâmı adîye» adıyla, bir giriş ve onaltı kitap (bölüm) olarak 1851 maddelik bir yasa yaptılar. Bunda amaç, fıkıh biliminin, çağın gereklerine ve ortaya çıkan günlük ihtiyaçlara cevap verebilecek hükümlerin bir araya getirilmesi idi.

Hanefî mezhebi ilkelerine göre düzenlenen bu mecellenin, gerçek anlamı ile bir yasa sayılması mümkün değildir. Ayrıca bu mecellede medeni hukukun önemli konuları olan evlenme, boşanma, nafaka ve nesep gibi aile hukukuna, kişi haklarına, miras, vasiyet ve vakfa dair hükümler yer almamıştır.

Hiç kuşkusuz mecele de büyük bir emek ve çaba ürünü ve yasama hayatımızın önemli bir aşamasıdır ama onu uygulama çağı çoktan geçmiş bulunuyordu. Türlü mezheplerin geliştirdiği birbirinden ayrı hukuk sistemleri, İslâm topluluklarını tek bir şeriat düzeninde birleştirmekten çok, ayrılık nedeni olmuştur. Bugün ise insanlar birçok alanda ortak davranışlara, ortak kuralları benimsemeye yöneliyor. Gümrük

birliği, haberleşme, ulaştırma birliği, ortak pazar, ortak sportif çalışmalar vb. gibi şeyler bunu gösteriyor. Bir çok devletler arasında pasaport vizesi bile kalkmıştır.

Bütün bunlar gösteriyor ki dâhi lider Atatürk, layiklik ilkesini benimseyerek dine en büyük saygıyı sağlamıştır. Kendisi dine karşı değil, din sömürücülerine, tekkelerde çöreklenip halkın sırtından geçinen asalaklara, tarikat şeyhi taslaklarına, türbelere çaput bağlayıp ölümlerden yardım umanlara ve üfürükçülere karşıydı. O, islâmiyette tek tarikatın, Peygamberin çizdiği yol olduğuna, islâmiye'in şekle değil ruha önem verdiğine inanıyordu.

Yukarıda açıkladığımız kök'ü nedenlere ve uraladığımız örneklerle göre bütün islâm toplumlarına uygulanabilecek bir şeriat düzeni oluşturmak mümkün olamamıştır. Bu nedenle yüzyıllar boyunca gelişen ihtiyaçları, toplum ilişkilerini, hak ve görevlerini düzenlemek yönünden yetersiz kalmış olan dünya işlerine alt Kur'an hükümlerinin bu eksikliklerini tamamlamak için, içtihat, kıyas ve örf hukuku gibi insan kafasından çıkma yeni kurallar getirilmiştir. Layik düzende halkın seçtiği Meclislerin yetkili kurullarınca yapılan yasalar hem dine ve hakka, hem de toplum yararlarına uygundur. Bütün bu şeriatçılık ve halifecilik sömürücülük-

leri, islâmiyetin gerçek niteliğinin ve amacının, gerektiği gibi anlatılmamış olmasından, din adına bir sürü hurafelerin öğretilmiş bulunmasından ortaya çıkmıştır.

Islâmiyet bizde gerçek kimliğini cumhuriyet devrinde layikliğin kabulü ile kazanmıştır. Memleketimizde din anlayışındaki çelişkiler bir de din ile dünya işlerinin birbirine karıştırılmasından ileri gelmektedir. Din işleri: İnanç, ibadet, helal ve haramdır. Ötekiler dünya işleridir. Bunlar din konusu değil, kişinin sağlığı ve rahatlığı ile ilgili şeylerdir.

Ha'kımızın, güvenlik, mutluluk içinde kardeşçe yaşaması için bu alanda gerekli şey, yetenekli, bilgili, hoşgörülü ve tarafsız din adamları yetiştirilmesi, onların halka iyi örnek olmalarının sağlanmasıdır.

Avrupa'nın üstünlüğü, birinci derecede bilime önem vermesinde, kilisenin, toplumun dünya işlerine karışmamasında ve din adamlarının bilgili, kültürlü ve hoşgörülü olmasındadır.

- (1) Bak. Mecelle, madde: 39. Ankara 1959 bas-kısı. Ayrıca bak. Pezdevi, Usul al-Pezdevi IV 21, İstanbul; 1308. Devâlibi; al-Medhal ila ilm-i usul al-fık'h; s. 12-13.

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY
1 Mart

Hutbelerde ulusal günler

Elime kapak sayfasının yarısı kopmuş küçük bir kitap geçti; bir hutbe kitabı. Arap harfleriyle basılmış olan bu kitap Fatih ders-i âmlarından İstanbullu Hoca Hayri Efendi tarafından 50 yılı çoktan aşkın bir süre önce yazılmış. Dokuzuncu sayfasında şu ilginç sözler yer alıyor. «Zulmetlerin gitmesi bir kâdir-i mutlakın irade etmesine vabestedir. Sûri ve mânevî zulmetleri, karanlıkları ancak Allahu Taalâ giderir.

Bize büyük nimetlerinden olan Gazi Mustafa Kemal Paşayı ve Gazi İsmet Paşayı ve rüfekay-i muhteremesini ancak Allah yetiştirdi. Onlar ile Türk - Müslim topraklarını aydın ve te'min etti. Onların sinelerinden cehalet zulmetlerini keşfederek harp planlarını onlara, o arslanlara ibsar ettirdi. Binaenaleyh onlara o şecianede teşekkür Allah-u Taalâ hazretlerine teşekkür etmektir. Hayr ile olsun, İslâm Türk Cumhuriyeti dünya durdukça dursun.

Gazilerimiz, bilhassa baş Gazimiz ve milletimiz ekdar-ı (kederler) maneviye ve hissiye-

den daima masun ve mahfuz olsun.»

Bu din bilgini, gerçekleşmesi bir mucize niteliği taşıyan ulusal kurtuluş savaşımızın baş komutanını «Allah'ın büyük nimeti» diye tanımladıktan sonra, ona ve yakın arkadaşlarına teşekkür etmenin Tanrı'ya şükretmek gibi olduğunu cuma namazına gelenlere öğretiyor. Bunu da Peygamberimizin «Her kim halka şükretmezse Hak Taalâ'ya da şükretmez» hadisine dayanarak söylüyor.

NEREDEN NEREYE GELDİK!

Bu hutbeyi okuduktan sonra, aradan geçen yarım yüzyılı düşündüm. Bu yarım yüzyılın, hiç değilse 25 yılında, dinsel bilgilerin yanısıra çağdaş kültür dersleri de okuyarak yetişmiş olan onbinlerce imam ve hatibin bir 30 ağustos cumma günü minberlerde Atatürk gerçeğini yadsımaya nasıl da hız verdiklerini hüznle anımsadım. O gün ve daha sonraki 30 ağustoslarda camilerde yankılanan sesler Hoca Hayri Efendi'nin gerçekçiliğinden ve İslâm'ın emirlerinden ne kadar uzaklaşmışlar, ters yönde ne kadar yol

almışlardı. O gün bir yanda Türk Silâhlı Kuvvetleri Atatürk'e bağlılık ve onun eserini yaşatma andı içerlerken, bir batı kentimizde cami görevlisi, «Ne o komutan, ne bu komutan; İstiklâl Harbini din adamları kazandı» diyordu. Aynı gün başkentte Kocatepe Camiinde iki bakanın ve başka yetkili kişilerin hazır bulundukları cuma namazında genç bir hatip minbere çıkıp, «30 ağustos zaferini Fatih'in torunları olan Mehmetlere, Ahmetlere, Ayşelere, Fatmalara borçluyuz» diyor da, dünyanın en güçlü devletlerinin işgali altında bulunan İstanbul'u ikinci kez fetheden bir büyük komutandan bahsetmeye dili varmıyordu.

Resmî dinî İslâm olan başka ülkelerdeki uygulamaların tersine, layık cumhuriyet Türkiye'sinde devlet bütçesinden maaşlar alan, sosyal güvenceleri sağlanan bu din görevlilerimiz, dinsel bir görev yaparcasına devletimizin kurucusunu halkın bilincinden silmeğe uğraşıyorlardı. Ne yazık ki bugüne değin nadir istisnalar dışında, hâlâ da bu çaba sürdürülüyor.

Türkiye'de bugün ilkokulu bulunmayan köyler var. Okuma - yazma bilmeyen milyonlarca yurttaşımızın bilgi ocağı camiler, bilgi kaynağı da din görevlileridir. Halkı eğiten bu kişiler önce dinî, çağa uygun düşen yönleriyle anlatmalı, öğretmeli ve onu toplumun ve bireyin vicdanında ve kendi sınırları içinde tutmayı bilmeli, ve devlete egemen kılmak yolunda yürümemelidirler.

Burada en büyük görev, bütçesi milyarları aşmış bulunan Diyanet İşleri Başkanlığına düşmektedir. Bugüne değin Başkanlık bu konuda din görevlilerine ışık tutmuş mudur? Yayınlarına bakalım: 1973'te bir hutbe kitabı yayımlamıştır. 269 sayfa tutan bu kitapta ulusal günlerimizden bir kaçına yer verilmiştir: 23 Nisan, 30 Ağustos ve İstanbul'un fethi gibi... Ama din görevlilerine yol göstereceğini diye hazırlanmış olan bu hutbe kitabında Mustafa Kemal Atatürk'ten bir kez olsun bahsedilmemiştir. Atatürk'ün adı bu kitaba girmemiştir. Anadolu'yu tarihinde ilk kez % 99 Müslüman bir ülke durumuna getiren, Fas'tan Endonezya'ya kadar uzanan İslâm devletlerinin yöneticilerinin hayranlık duyduğu Atatürk'ün Türk milletini ve İslâm dinini kurtarmış olduğuna hiç değinilmemiştir.

BÜTÜN ÇABALARA KARŞIN

Oysa 1972 yılı Ağustos ayında Diyanet İşleri Başkanlığı'na atanan şimdiki Devlet Bakanı Sayın Lütfi Doğan, Atatürk Haftası dolayısıyla THA'na verdiği ilk demecinde, biz Atatürkçüler'in yüzünü güldüren şu cümleler yer alıyordu: «Atatürk ve Atatürkçülük bundan böyle, din görevlileri tarafından bütün camilerde devamlı olarak vaaz ve hutbelerde halka anlatılacak (...) Bu alanda din görevlilerimizin vaazı ve hutbeleri ile milletimizi uyaracağız...»

Uzun süre boş yere bekledik. Bölücü, suçla-

yıcı, gerici propagandaların yoğunlaştığı bir sırada konu taraimdan C. Senatosu kursusuna getirildi. Başkanlık yeni bir hutbe kitabıyla (1) dört yerde dört cumecik ile de oısa büyük kurtarıcımızın adına yer verdi.

Boyıce Atatürk'un adı etrafında oluşturulan devrim düşmanlığı ve ulusal kurtuluş tarihini sapırmaya çabaları eğitimsiz yurttaşlar çevresinde bir oçüde onenmiş olacaktı.

Cumhuriyet ilkeilerine bağı yurttaşlardan gelen yakınma mektuplarından öğreniyoruz ki, yeni hutbe kitabında yer alan Atatürk'le ilgili o cumecikler bue okunmuyor.

Hakevieri Atatürk Enstitüsü'nün 18 Mart Çanakkale zaferi ve şehitlerini anma günü dolayısıyla Sayın Devlet Bakanı Lütfi Doğan'a yaptığı başvuru da olumlu bir sonuç vermemiştir.

Huzurlu bir Türkiye yaratılmasında en etkili yol eğitim birliğini sağlamaya ve onun korunmasına titizlikle özen göstermeğe bağlıdır.

Türk toplumunun eğitimsiz bireylerine cami yolundan ulaşan eğitim, bugün yurttaşlar arasında küçümselemeyecek ölçülere varan bölünmelere neden olmuştur. Öğrencilik, gençlik çağlarımızda farkında olmadığımız bir Alevilik, Sünnilik ayrımı kimi iktidarlar döneminde eğitim ve öğretim konusu hâline gelmiş, hatta bunun kışkırtıcılığı yapılmıştır. Cumhuriyet tarihimiz unutturulmak istenmiştir. Eğitim kuruluşlarımız, eğitim birliğinden şaşırtıcı ölçüde ayrılmış, Tanzimat dönemini, yani Türkiye'nin henüz layikleşmediği dönemi hatırlatan, biri Batıya, öteki Doğuya bağı birbirine ters düşen bir eğitim uygulaması benimsenmiştir. Bu uygulama toplumu rahatsız kılar. Bir süre sonra toplumu sürükleyebileceği düşünülen bu hastalığın tedavi yolu da gene eğitimden, yani okuldan ve camiden geçer.

GÜÇ DEĞİLDİR

Eğitimsiz bireyleri uyarmak için azımsanmayacak sayıda, genç ve yaşlı, aydın din bilgisini bulmak güç değildir. Yeter ki, Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri bunu istesin! Bunlardan birini, vaktiyle Nimet Aba Camiinde ve başka camilerde verdiği yapıcı hutbelerle dikkati çeken, «Din, Toplum ve Kemal Atatürk» adlı kitabın yazarı Sayın Ercüment Demirel'i hatırlamak isterim. Onun hem İslâmî hem de yakın tarihimizin değerli kişilerini tanıtan eğitici hutbeler vermeğe seve seve katılacağını, bu alanda gönüllü olarak her çağrıya koşacağını kesin olarak biliyorum. Yeter ki ona ve onun gibi olumlu düşününlere böyle bir görev verilsin; verilsin de toplum gerçeklerin ne denli çarpıtıldığını öğrensın ve kendi değerlerine artık sahip olsun.

(1) 1975 basımı.

Doç. Dr. Bahriye ÜÇÖK
21 Mayıs

Pozitif bilimler

Büyük kurtarıcı Atatürk, pozitif bilimlere ne denli önem verdiğini, çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Nitekim 10. yıl söy'evinde de, bu konuya değinir: «... Çünkü Türk milleti birlik ve beraberlik'e güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde tuttuğu meşale, müspet ilimdir.»

Daha 22 eylül 1924'te, Samsun'daki bir okulda, öğretmenler tarafından verilen bir çay partisindeki konuşmasında da: «Efendiler, dünyada her şey için, medeniyet için muvaffakiyet için en hak'ki mürşit ilimdir, fen'dir. İlim ve fen'in haricinde mürşit aramak, gaflettir, cehalet'tir, dalâlet'tir» demişti.

Çağın koşullarına uymayan eski Darülfünunu kaldırarak, yerine üniversiteyi kuran ve Hitler Almanya'sından çıkartılan 50'den fazla dünyaca tanınmış ünlü bilim adamını, yeni üniversitede görevlendiren Atatürk, bütün söylediklerini en parlak bir biçimde uygulamıştı. Pozitif bilimlerin okutulduğu o zamanki Fen Fakültesinde, çağımızın en büyük matematikçilerinden Richard von Mises (1833 - 1953), ünlü kimyacı Fritz Arndt (1885 - 1969), fizikçi Harry Demmer (1882 - 1948), botanikçi Leo Brauner (1898 - 1975) ve astronom Erwin Freundlich (1885 - 1964) görev almışlardı. Tıp Fakültesinin gelişmesinde de büyük katkıları olan ünlü cerrah Rudolf Nissen (1896- ...), dahiliyecisi Erich Frank (1884 - 1957), jinekolog Wilhelm Liepmann (1878 - 1939), radyolog Friedrich Dessauer (1881 - 1963), gözcü Josef Igersheimer (1879 - 1965) ve fizyolog Hans Winsterstein (1879 - 1963), hep üniversite reformunda Türkiye'ye gelmişlerdi. O yıllarda İstanbul Üniversitesi, dünyanın en önde gelen bilim merkezlerinden biri olmuştur. Ancak bu durum uzun sürmedi, ünlü bilim adamlarının bir bölümü, daha İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, başta Birleşik Amerika

olmak üzere çeşitli ülkelere, büyük bir bölümü de, savaştan sonra kendi ülkelerine döndüler. Atatürk'ün isteğiyle 1928'den başlayarak Batı ülkelerine yüksek öğrenime gönderilen ve döndükten sonra Alman profesörlerin yanında çalışan genç Türk bilim adamları da, o yıllarda üniversitenin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, durum geniş ölçülerde değişti. Vakıta o yıllarda, başta Birleşik Amerika olmak üzere yabancı ülkelere pek çok genç, başlıca pozitif bilim'erde öğrenim yapmak için gönderildilerse de, içlerinden en başarılı olanları, gittikleri ülkelerin üniversitelerinde, görev alarak kaldılar ve bugün pozitif bilimlerde uluslararası ün yapmış olanların büyük çoğunluğu, Birleşik Amerika üniversitelerinde çalışmaktadırlar.

Birleşik Amerika'nın Philadelphia kentinde, 1961'den beri yayınlanan Scientific Citation Index (Bilim Referans Endeksi) adlı bir yapıt, pozitif bilimlerde uluslararası durumumuzu gösterme bakımından ilginç bilgiler verir. Yılda 4-5 ciltlik diziler halinde yayınlanan ve binlerce sayfa tutan bu bilimsel endekste, adına, bütün dünya ülkelerinde yayınlanan tanınmış bilim dergilerinin birinde, birkaçında veya birçoğunda atıf yapılan bir bilim adamının adı, alfabetik sıralamaya göre kolaylıkla bulunur. Öte yandan uygulanan yetkin bir yöntem yardımıyla, söz konusu bilim adamının adının, hangi bilim dergisinin, kaçınıcı cildinin, kaçınıcı sayfasında, söz konusu edildiği de gösterilir. Ankara'da, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kitaplığında ve İstanbul'da da Boğaziçi Üniversitesinde (1975'ten beri) bulunan bu dizinin incelenmesinden, adına en çok rastlanan Türk bilim adamlarının büyük çoğunluğunun, Birleşik Amerika üniversitelerinde görevli oldukları görülür. Nitekim kimya alanında, 1961 - 1977 yılları arasındaki 17 senelik bir sürede,

Birleşik Amerika'nın Yale Üniversitesinin kuramsal kimya profesörü Oktay Sinanoğlu'nun adına, 2132 kez referans verilmiştir. Sinanoğlu'nu 830 referansla E. Türkoğlu (ABD), S. Ergun 628 (ABD), B. Baysal 236 (ODTÜ), T. Erben 169 (İTÜ), N. K. Aras 154 (ODTÜ), B. Berköz 136 (ABD), P. Özand 122 (ABD), M. Seyhan 84 (İÜ) ve S. N. Ege 70 (ABD) izler. Bu konuda, Boğaziçi Üniversitesi profesörlerinden Erdal İnönü'nün yayınladığı bir eserden anlaşıldığına göre fizik dalında 1961 - 1970 yılları arasında Asım Barut 1058 (ABD), F. Gürsey 1057 (ABD), K. Bardakçı 759 (ABD), B. Kurşunoğlu 201 (ABD) ve E. İnönü 140 referans almışlardır. Matematik dalında 1961 - 1971 yılları arasında C. Eringen 620 (ABD) referansla en başta gelir.

Pozitif bilimlerdeki Türk bilim adamlarını, Batı'nın ünlü bilim adamlarıyla kıyaslırsak, elde edilen sonuç, aradaki büyük farkı gösterir. Örneğin Federal Almanya'nın ünlü kimya profesörlerinden R. Huisgen'in adına iki yıl gibi kısa bir sürede (1975-1976), 1655 referans verilmiştir. Aynı sürede R. B. Woodward 1199 (ABD), E. O. Fischer 782 (F. Almanya), C. Schwarzbach 623 (İsviçre) ve C. Dierassi 575 (ABD) referans almışlardır. Bu rakamlardan anlaşıldığı

na göre, pozitif bilimlerde uluslararası düzeydeki bilim adamlarımızın sayısı 6-7'yi geçmez ve bunların hepsi, Birleşik Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde profesördürler.

Ülkemizdeki Ankara'da üç, İstanbul'da üç ve İzmir'de bir üniversitenin dışındakiler, henüz kuruluş halindedirler ve büyük bir öğretim üyesi sıkıntısı ile karşı karşıyadırlar. Bu sıkıntı, özellikle pozitif bilim alanlarında, en belirgin bir aşamadır. Eğer büyük Atatürk'ün gösterdiği yoldan, çeşitli nedenlerle sapılmamış olsaydı, bugün pozitif bilimlerdeki durumumuz, çok daha yüksek düzeylerde olurdu. Batı ülkelerinde uluslararası çaptaki bilim adamlarımızı, bugün Türkiye'ye getirterek, yurtlarında görev almalarını sağlamak, artık belki olanak dışıdır, ama hiç olmazsa, Batı'nın büyük üniversitelerinde, doktoralarını büyük başarı ile bitirdikten sonra yurda dönenleri, şimdiye kadar birçok kez olduğu gibi, dış kırıklığına uğratmamak ve onları yeniden geldikleri ülkelere döndürmemek için, çağdaş bilim anlayışında önlemler alınmanın zamanı herhalde çoktan gelmiştir.

Prof. Dr. Muvaffak SEYHAN

17 Ağustos

Kültür değerlerimizin korunması

Bir dünya haritasına şöyle bir göz atarsanız şu durumla karşılaşsınız: Bütün yarım adalar kuzeyden güneye uzandıkları halde, yalnız Anadolumuz doğu-batı doğrultusunda uzanmıştır. Kamçatka, Kore, Çin Hindî, Malezya, Hindistan, Arabistan yarımadalaları, İberik yarımadası, İskandinav yarımadası, hatta İtalya ve Yunanistan hep kuzeyden güneye uzanmaktadır. Bunlara, Afrika'nın güney ucu ile Güney Amerika'nın en güney ucunu da ekleyebiliriz.

Yani, bütün bu yarımadalar, gelip gelip bir denizde son bulur. Oysa Anadolu yarımadası, en eski uygarlıkların beşiği olan Asya ile Avrupa arasında bir köprü, bir balkon biçiminde yer almıştır.

Bu durum, Anadolumuzu, dünya uygarlık tarihi bakımından, dünyanın en ilginç ülkesi haline getirmiştir. Tarihten önceki dönemleri bırakarak sadece tarihin kaydettiği dönemdeki Anadolu devletlerinin tam bir listesini çıkarmak bile son derece güçtür. Kimilerini, ayak üstü bir anımsayalım: Hititler, Hurri'ler, Achéenler (Akeenler), Frıklar, Urartular, Cimmérienler

Lidyalılar... Tabii bunların her birinin yıkılma- (Simeriyenler), İyoniyalılar, Nolyalılar, Dorlar, sı sonucunda kurulan devletçikler de var.

Bunları Persler, Makedonyalılar (İskender), İskender İmparatorluğunun yıkılmasıyla ortaya çıkan Bitinya, Paflagonya, Pontus, Kapadokya... gibi devletçikler izlemiştir. Bundan sonra Romalıların, Anadolu Selçuklularının, Osmanlılardan önceki Beyliklerin (Karamanoğulları, Danışmendoğulları, Germiyanogulları, Hamidoğulları, Mentese, Saruhan, Eşref, Karası, Aydın, Candar, Ramazan... Oğulları), Osmanlıların ve Atatürk Türkiyesinin uygarlıkları gelmektedir.

Ve nihayet, Tevrat ve İncil'le ilgili olayların çoğu (Nuhun Gemisi, Meryem'in Mezarı, ilk kiliseler), Anibal, Timur... olayları hep Anadolumuzda geçmiştir.

ARKEOLOJİ CENNETİ

Bütün bu saydığımız uygarlıklarla saymadıklarımızdan pek çok eski eser kalmıştır. Bu bakımdan «Anadolu'nun taşı toprağı altın demek» hiç de yanlış olmaz.

Ve dünyanın başka hiç bir ülkesi, bu kadar

zengin bir tarih hazinesine sahip değildir. Bugün Fransa'daki, İngiltere'deki, Almanya'daki, Amerika'daki müzelere giderseniz hemen sadece bu ülkelerin tarihleriyle ilgili yapıtlara rastlarsınız. Üst yanı hep ülkemizden götürülmüş yapıtlardır. Burada ülkemiz derken, tabii, Osmanlı İmparatorluğunun üç kıtaya yayılmış ülkesini amaçlıyorum.

Ama, ben, bizdeki yapıtları alıp ülkelere götürdükleri için Batılı arkeologlara, bilim adamlarına kızmıyorum. Tam tersine, bu iş yaptıkları için kendilerine minnet duyuyor, sonsuz araştırma azımleri, çok kez hayatlarını tehlikeye atarak ve tarifsiz yoksunluklara katlanarak insanlık tarihine ışık tutma çabaları karşısında saygı ile eğiliyorum. Onların bu bilim aşkları olmasaydı, dünya müzelerini süsleyen görkemli yapıtlar çalı kireci yapıp yok edilecek ya da yangınlarda yok olacaktı. Daha bir iki yıl önce, Süleymaniye Camii'nin hemen yanındaki (İslâm - Türk Yapıtları Müzesi'nin nasıl bir anda yok olma tehlikesi atlatığını bir hatırlayalım: Yangından.

DÜNYA ÇAPINDA KAÇAKÇILIK

Ülkemiz eski yapıtlar bakımından bu kadar eşsiz bir zenginliğe sahip olunca en büyük yapıt kaçakçılığının da ülkemizde olmasından daha doğal bir şey düşünülemez. Buradaki «ülkemiz» sözüne, daha dün kadar bizim olan Suriye, Irak, Mısır, Arabistan, Kuzey Afrika, Balkanlar... gibi yerleri de eklememiz gerekir. İşte Anadolu'nun ve bu saydığımız yerlerin arkeolojik yapıtları, bizim boş boş bakan ve belki de sevinçten yaşayan gözlerimizin önünde dünya müzelerinin yolunu tutmuşlardır. Bu yapıtların sahibi ülkeler, bunlar nedeniyle her yıl milyonlarca turistin akımına uğramakta, onların bıraktıkları dövizlerle gül gibi geçinmektedirler.

«Sevinçten yaşayan gözlerimiz»den söz ettim. Evet, resim, heykel dince günah sayılıyordu. «Delî gâvurlar»ın bunları alıp götürmesi bizim için ne nimetti!... Kısaca anımsatalım: «Pargalı, Makbul, Makûl, Frenk Damat» İbrahim Paşa, Mohaç Seferi'nden dönerken Herkül, Diyana ve Apollon'un heykel'lerini de İstanbul'a getirip sarayının karşısındaki meydana diktiymişti. Devrin şairlerinden Fıganî, bu halî şu dizesi ile taşlamıştı: «Dünyaya iki İbrahim geldi, biri (Hazretî İbrahim) putları kırdı, öbürü putları yüceltti.» Şairin taşlaması kuşkusuz o dönemin kafa yapısını da yansıtıyordu.

Fakat o kadar uzağa gitmeye gerek yok: Daha 2 yıl önce bir Turizm ve Tanıtma Bakanı, güneydeki müzelerden birindeki yapıtlar için: «Romaninkileri İtalyaya, Yunaninkileri, Yunanistana gönderin. bize İslâm yapıtları yeter» dememiş mi idi? Sayın Melih Cevdet Anday'ın bu sayfada çıkan bir eleştirisi üzerine de, Bakan, bu sözünü «te'vil» etmemiş mi idi? Kafa yapısı bu olunca, heykellerin bizden gitmesine sevinmek doğal olmaz mı?

Eski yapıt kaçakçıları için, Türkiye, tam bir cennettir. Yapıt kaçıranlar yakalanma olaylarının çokluğu, bu işin önemini belirtmeye yeterlidir. Ya yakalanmayanların götürdükleri? Daha iki yıl önce, Amerikalı bir elçilik görevlisi, ülkesine dönerken, görkemli bir para koleksiyonunu da beraberinde götürmüştü, bunları bir sergide teşhir etmişti (New York'ta). Koleksiyona 500.000 dolar değer biçilmişti. Adamın, bu paraları burada bir çanak plinç fiyatına topladığına kuşumuz olmasın.

TARİHİ DE KARARTIYORLAR

Yapıt kaçakçılığının asıl zararlı yanı, tarihi karartmasıdır: Bir yapıtın kendisi kadar bulunduğu yer ve o yerdeki bulunuş tarzı da önemlidir. Dağ başındaki bir tapınak, orada bir yerleşme merkezi ya da bir yol bulunduğunu gösterebilir. Bir çanağın üçüncü ya da dokuzuncu katmanda çıkması tarih açısından büyük önem taşır. Birisinden satın alınıp cepte kaçırılan bir heykelcik, böylece, tam bir tanık olma değerini yitirmektedir.

Tarihi karartma bakımından, kaçakçılık ne ise yapıt sahteciliği de odur: Sahteciliğin de iki türü vardır: Biri, turistlere satılan yapıt benzerleridir. Bunlar asıl yapıtın ya aynı boyutlarında ya da daha küçük yapılır. Bunlar, hatıra eşyasıdır. Bunların «benzetme» yapıt olduklarını uzman olmayanlar da anlayabilirler. İkinci tür sahtecilik, yapıtı tıpatıp taklit eden sahteciliktir. Sahteler içinde o kadar başarılı olanlar vardır ki, bunları, ince teknik, bilimsel araçlar olmadan, uzmanlar da anıyamaz. İşte asıl bu yapıtlardır ki tarihçileri yanlış yollara götürebilir.

Yapıt sahteciliğinin İtalya'da, Yunanistan'da, ülkemizde, Guatemala'da ve Meksika'da çok ileri bir aşamada olduğunu biliyoruz. Özellikle Meksika'daki sahtecilik inanılmaz boyutlardadır. Bu ülkede sahteciliğin başlangıç nedeni şudur: Ülkeyi ele geçiren ilk Avrupalılar, yerlileri kendi dinlerine çevirmek için onların eski dinlerine ait ilâhların heykellerini istiyor ve parçalıyorlardı. Dinlerine, tanrılarına çok bağlı olan yerliler, bunun üzerine, sahte ilâhlar yapıp vermeye, gerçek olanları saklamaya başladılar. İtalya'da ise tablo sahteciliği en ileri düzeydedir.

NELER YAPABİLİRİZ?

Kaçakçılık sadece polis önlemleriyle değil, aynı zamanda kültür önlemleriyle azaltılabilir. Ama, bunun için, önce, medrese kafasından kurtulmak gerekir. Yapıt korumada şu aşamalardan söz edilebilir:

1) Önce, Anadolumuzun tam bir uygarlık tarihini bilmemiz gerekir: Nerelerde kimler, ne kadar yaşamış, ne yapmışlardır? Bunların dinleri, adetleri... nelerdir? Önce bunların bilinmesi gerekir.

2) Bulunacak yapıtlar, gerçek uzmanların yardımıyla, arkeoloji biliminin kurallarına uygun

olarak çıkarılıp değerlendirilmelidir.

3) Koruma aşaması bundan sonra başlar. Yapıtlar yangına, hırsızlığa, zamanın tahribatına karşı korunmalıdır. Bakımsızlık ve ilgisizlik de başka bir tahrip yoludur.

4) Mevcut yapıtların, tam bir haritası yapıp, yine uzmanların yardımıyla onarılmaları yoluna gidilmelidir: Ankara - Ürgüp yolu üzerinde bir çok kervansaraylar taş, toprak yığını halinde durmaktadır. İznik'te İstanbul kapısı, yarıya kadar toprağa gömülmüş durumdadır. Ve daha niceleri... Demokrat Partinin, Başba-

kanı Menderes'in Bizans yapıtlarını onartması, hayırseverlerin kıskançlığını kamçılama, onları, islâmi yapıtların onarımına itmiştir. Bugün, bu hayırlı yolda epey ilerleme olmuştur.

Kültürel değerlerimizin korunması demek, bu topraklar üzerindeki bütün yapıtların korunması demektir. Arkeologlarımızı çoğaltmak, halkımızı bu alanda bilinçlendirmek zorundayız.

Vehbi BELGİL
7 Şubat

Uygarlık ve zenginlik

Uygarlıkla zenginlik, zenginlikle uygarlık. bütün dünyada, atbaşı beraber mi gider, beraber mi gitmiştir tarih boyunca diye soruyorum kendi kendime nicedir. Bakıyorum, zengin uluslar var, kapı komşumuz. Ama, uygar değiller, bugünkü anlamda: bilim alanında hiçbir atılım yapamamışlar, bilime hiçbir katkıda bulunmamışlar, dahası, bilimsel düşünceye, özgür düşünceye karşı çıkmışlar, çıkıyorlar da. Sekizinci dokuzuncu yüzyılların inanç ortamında donup kalmışlar. Yeraltı kaynaklarının cömertliğinden (o da yabancı eliyle) yararlanıp palazlanan bir avuç şahın şeyhin zorba yönetimi altında bu uluslar, ne yazık ki, kafaca ruhça uygarlıktan uzak yaşamakta, yaşatılmaktadırlar.

Ote yandan, uygar olup da zengin olmayan bir ulus var mı dersiniz bugün? Pek yok. Diyeceksiniz, o sözünü ettiğin ulusların çoğu, sömürgeci uluslardı: yüzyılların birikiminden gelen zenginliklerini sömürge halklarının kanına canına borçludurlar. Orası doğru. Ama, Almanya'ya, sömürsüz sömürgeci Almanya'ya ne buyrulur?

Bizim Osmanlı İmparatorluğunu alalım. Pekli, zengin miydi bu imparatorluk? Değildi, şu anlamda değildi: Gökemli bir yaşam süren Saray ve Saraya bağlı, yurdun dört bucağındaki paşalı maşalı bir azınlık dışında, köylüsü kentlisi ile halk yoksuldu. Ekonomisini, genellikle ganımet temeline dayamış, kasasına dört bir yandan paralar yağın bir ülke iken, neden zengin olamamıştı halkça ulusca? Çünkü, Batı anlamında uygar denmeye hak kazanmamıştı, kazanamamıştı, yani bilime, doğa bilimlerine önem vermemişti: her zaman çağının gerisinde emekleyen yöneticilerin dar kafalılığında donup kalmıştı.

Abdullah Cevdet İctihat dergisindeki bir

yazısında (No. 68. 30 mayıs 1913) şöyle der:

«Zengin olmamak kabahatli her zaman insanın kusuru sonucu değildir. Ama yoksul olmak her zaman insanın kendi kusuru sonucu olan bir kabahattir. Sözün kısası, insan zengin olmasından sorumlu olmasa da, yoksul olmasından her halde sorumludur.»

Abdullah Cevdet'in bu yargısını benimsersek —ki ben benimsiyorum—, diyebiliriz ki, Türkiye bugün «yetmiş sente muhtaç» yoksul bir ülke durumuna düşmüşse, kimdir, kim olabilir bunun sorumlusu Türkiye'nin kendisinden başka? Pekli, kim bu sorumlu Türkiye, isimsiz cisimsiz bir varlık mı, yoksa, onu yöneten, eti kemiği, kalın ensesi, şiş göbeği, ciğeri sakatatı ile onu temsil eden, etmeye çalışan, etmekte direnmiş olan birtakım adamlar, adamcıklar değil mi?

Bunca zengin yeraltı yerüstü kaynakları olan koskoca Türkiye neden yoksul bugün? Neden yabancı sermaye odaklarının önünde, boynunu bükük, yüreği ezik, paraca destek aramak durumuna düşmüş?

Kim sormalı bu soruyu bugün, kime sormalı? Bugünün iktidarı bugünün muhalefetine mi? Yoksa, dünün iktidarı bugünün iktidarına mı? Elbette bugünün iktidarı dünün iktidarına. Ama, öyle mi durum? Tâ Menderes'inden Bayar'ından başlayıp Demirel'ine kadar uzanan bir har vurup harman savurma, bir çar-çur döneminin Türkiye'yi Amerika'nın ekonomik egemenliği altına sokan, hem de hesapsız kitapsız, savrukça, ahmakça, bilinçsizce, kaygısızca sokan politikacıları, kendi günahlarının hesabını, bıraktıkları pislikleri temizlemeye uğraşan bir iktidardan soruyorlar, sorabiliyorlar sıkılmadan. Pes doğrusu.

Abdullah Cevdet, daha 1913'lerde görmüş

Türkiye'yi yıkıma götüren, götürecektir tutumu. «İstihlakı Milli Kadınlar Cemiyeti» adıyla kurulan bir dernek dolayısıyla yazdığı, yukarıda adı geçen yazıda şöyle diyor:

«Yok olmak istemiyorsak, ulusal tüketim davasına önem verelim. Uygar ülkelerde ilçeler bile kendi paralarının çevrelerindeki ilçelere gitmemesine çalışırlar. Biz yabancı malına boykot yapalım demiyoruz. Biz, kendi mallarımıza boykot yapmayalım diyoruz. Kendi ürünlerimizi ve dokumalarımızı yabancı ürünlere ve dokumalara yeğliyerek tüketmemek, kendi ticaretimize ve endüstrimize boykot yapmak demektir.»

EKONOMİK VE PARASAL BAĞIMSIZLIK

Ülke Dergisinin 4. sayısında (Temmuz - ağustos - eylül 1978) Teflik Çavdar, her ne kadar; Türkiye'de Burjuva Demokratik Düzene Yönelik İlk Hareketler adlı yazısında, «Abdullah Cevdet'te ekonomi zayıf, belirsiz diyebileceğimiz bir etkiye sahiptir» diyor da, Türkiye'de ulusal bağımsızlığın ancak ekonomik ve parasal bağımsızlıkla gerçekleşebileceğini söyleyenlerin başında gelmektedir.

Bakın ne diyor A. Cevdet, adı geçen yazısında: «Bugün siyasal bağımsızlığın ekonomik ve parasal bağımsızlıkla ve ancak ekonomik ve parasal bağımsızlıkla olasılık kazanacağı ve ayakta duracağı açıkça anlaşılmıştır.»

Yine İçtihat'ın 313 numaralı sayısında (1 Şubat 1931): «Yeni zamanlarda ulusların yazgısını saptıyan artık tanrıların istenceleri değil, ekonomi yasalarıdır» diyerek, ekonomiye (önceleri tutumluluk gözüyle baktığı, sonradan gerçek içeriğiyle benimsediği ekonomiye) büyük ve başta gelen bir önem vermektedir.

YOKSULLUKLARINDAN SORUMLU

Abdullah Cevdet'e göre bir ulusun zenginliği toprağı ile orantılı değildir. Bu konuda, yüzölçümü bazı illerimizin yüzölçümünü geçmiyen İsviçre'yi örnek alıyor ve diyor ki: «Gerçek zenginlik toprağın genişliğinde değil, aklın zenginliğindedir. Beyin ve kas güçlerini yerinde ve iyi kullanmaktadır.»

Şu bir avuç içi kadar İsviçre neden bunca zengin, bunca bolluk içindedir? Çünkü, diyor A. Cevdet, İsviçre'nin kadınları ve erkekleri, yurdun çıkarı konusunda, kimi zaman politika ahlakını ve insan vicdanını incitecek ölçüde çaba göstermektedirler. Bir örnek veriyor ve şöyle diyor: «İsviçre'de bulunduğum sıralardaydı (1904..), Almanya'da bir dolandırıcı önemli bir para dolandırmış, İsviçre'ye savuşmuştu. Almanya polisi hemen telefonla dolandırıcının şemalini İsviçre zabıtasına anlatmıştı. Herif Cenevre'ye gelmişti. Cenevre zabıtası, elindeki şemal tanıdı, sonradan gelen fotoğrafı yardımıyla dolandırıcıyı keşfetmişti. Ama onu göz hapsine almaktan başka bir şey yapmadı. Dolandırıcı kolayca elde etmiş olduğu paraları kumar salonlarında, eğlence yerlerinde bol bol

harcadı. İsviçre'nin sanat eseri olan saat, mücevher vb. aldı. Herif Almanya'da dolandırdığı birkaç yüzbin markın dörtte üçünü İsviçre mağazalarına ve İsviçrelilerin ceplerine yerleştirdikten sonra ve pek çok sonra dolandırıcıyı, İsviçre'nin zabıtası tutukladı.

Bu duruma İtalya'nın Sina kentinde oturan avukat Bay Donatini tanıklıktır. Bu işi yapan polis görevlisi, Bay Donatini'ye açık açık ve kol-tukları kabara kabara anlatmıştır.

Bundan çıkarmak istediğim sonuç şudur: Herkes memleketinden para çıkarmamak ve memleketine para getirmek için pek de namusluca olmayan yollara bile başvururken bizim gibi parasal ve ulusal durumu çöküntüler içinde bir ulusun kendi endüstrisini korumak için neler yapmak gerekli ve kaçınılmazdır, düşünelim.

YAHYA'NIN SERÜVENİ

Hiç de yerli değil, belki de tam yeridir. günümüzle, günümüzün en nazık, en can alıcı bir sorununu dile getirmek durumundayız: Çok yakın bir geçmişin başbakanının yeğeni, hanı su cunta ile korunan sunta kahramanı Bay Yahya var va. İşte, onun İsviçre'deki serüveni bütün açıklığıyla çıkıyor ortaya. Karanlık yollardan, kaşla göz arasında milyonlar vuran, ama mahkeme önünde kendini savunamayacağını anlayan o zavallı sabıccık neden kaçıp sığındığı İsviçre makamlarında tutuklanıp, yargılanmak üzere kendi yurduna geri gönderilmiyor, gönderilemiyor bunca zamandır?

Tıpkı, Abdullah Cevdet'in sözünü ettiği o Alman dolandırıcısının, İsviçreli bir polis görevlisince korunması gibi bir durum yok mu. milyonlar Yahya Demirel'in Türkiye'ye geri gönderilmemesinde? Yahya Demirel ne zaman gönderilecektir Türkiye'ye? Ortakları Sellaşyan'ın incenin incesi hesapları dolaplarıyla Türk Devletinin, yani Türk halkının alın terine bulanmış paralarını İsviçre kumarhanelerinde, dükkanlarında, mağazalarında harcadıktan sonra. Bunda kuskunuz olmasın.

Şimdi gelelim yine Abdullah Cevdet'in ulusal tüketim'e ilgili görüşlerine. Ne diyordu A. Cevdet: «Eğer yok olmak istemiyorsak, ulusal tüketim davasına önem verelim», yani, İsviçre polisi gibi, namus dışı yollardan da olsa, yurda giren, girecek olan paraları yurda maledelim.

Peki, böylesi bir davranış, uygarlıkla bağdaşır mı? Bağdaşmaz elbette. Ama, uluslararası ilişkiler, her zaman bir çıkar ilişkisi olduğuna göre, yapılacak şey, İsviçre polisinin tutumunu benimsemek mi olmalı? Hayır, yüzbin kez hayır! Uygar bildiğimiz İsviçre'nin, uygar olmayan polisini örnek mi alacağız, ulusal tüketim davamızı korumak için? Hayır, yine ve yine hayır!

Uygarlık, para pul tutkusundan soyutlanmadıkça anlamını bulamaz, bence. Gangsterlerin, hırsızların, dolandırıcıların bankalarına yatırdıkları paraların faizleriyle bolluk içinde

yaşıyan İsviçre, zengin olduğu ölçüde uygar mı? Değil. Bugün, uygarlıkla zenginliği hakça haklıca, yerli yerine oturtmuş hiçbir ülke yok bence yeryüzünde.

Uygarlığı mı, zenginliği mi seçersiniz? Uygarlıktan gelen namusu zenginliği seçerim ben.

Uygar olmadıktan sonra, zengin olmuşsunuz neye yarar. Türkiye, zengin olmadığına göre, uygarlığı seçmeli her şeyden önce. Zenginlik gelirse, ardından gelir.

Vedat GÜNYOL
23 Ağustos

Duyururum

Bir insanın kendisini övmesi ayıptır. Sürekli biçimde kendisini anlatıp şişinen bir kimse mahalle kahvesinde bile gırgıra alınır. Ne var ki, bizim memlekette, hele gazeteci, yazar, sanatçı kesiminde bu sayrılığa yakalanmış olanlar az değildir.

Adama sokakta rastlarsınız, merhaba dedikten sonra hal hatır sormadan kendini övmeye başlar. O denli doludur ki, kendi kendisiyle, gözü başka hiçbir şey görmez. Kimbilir insanın kendi kendisiyle dolu pekmez küpü gibi şişmesi de bir mutluluktur.

Böylesine bir salgın son yıllarda bizim Babıâli'nin yaşlı - başlı, saçlı - sakallı genel yayın müdürleri arasında da iyice yaygınlaştı. Genel Yayın Müdürü alıyor eline teyp makinesini, gazetenin temsilcisini, muhabirini bir yana itip başkente taşıyor. Sonra koyuyor makineyi önüne:

— Son durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Parti lideri, bakan, Başbakan, fırsat bu deyiş bülbul gibi şakıyor kasete... Sonra Genel Yayın Müdürü bu kasetin içindekileri gazete sayfalarına geçiriyor, sütun - sütun yazının başında poz - poz resimle... Gazetenin yönetimi hazretin elinde olduğundan kendi fotoğrafını becerikli elleriyle santimleyle Ajda Pekkan, Zeki Müren, Emel Sayın'dan daha sık yayınlayıp suretini bizlere de seyrettiriyor. Sayın Müdür yandan, önden, sağdan, soldan, vampiri, düz fotoğraflarını gazetesinde seyrettikçe gazeteciliğinin de tadına varıyor. Sonra her haftabaşı eline kalem alıp kendi kendisini övüyor:

- Bu hafta şunu yaptık, bunu yaptık...
- Canım bırak, seni başkaları övsün.
- Olmaaaz...

Peki, bizim Cumhuriyet'i kim övecek? Nadir Nadi yapar mı bu işi? Bizim Başyazarımız kırk yıla yakın Cumhuriyet'in başındadır. Elinizdeki gazeteyi ülkenin en etkili ve ciddi organı niteliğinde sürdüren tek adamdır. Sanırım

böylesine bir maraton ve rekor, ne bizim basın tarihinde var, ne de dünyada... Ama Nadir Nadi'nin ne sesi çıkar bu konuda ne de gazetesinde bir fotoğrafı çıkar. Genel Yayın Müdürümüz Oktay Kurtböke'nin resmi de sanırım bir kez yayınlandı: Cumhuriyet'e saldıran faşistlerle gazetenin avlusunda dövüşürken...

Peki, kim övecek Cumhuriyet'i?

Haydi, ben öveyim.

Cumhuriyet tiraj gazetesi değildir, ama son haftalar içinde tirajı Türkiye'de yirmi bin arttı. Almanya'daki baskı girişimi de parlak bir sonuç verdi. Bugün Cumhuriyet Avrupa'da yayınlanan Türk gazeteleri arasındaki satış bakımından üçüncü sıradadır. Türkiye'de yüz bini rahatça aşan satışıyla Cumhuriyet, çağdaş görüşünü inanılmaz bir güçle sürdürüyor..

Son hafta içinde Cumhuriyet, öteki gazeteleri atlatarak en aşağı sekiz-on haber verdi. Aklımıza gelenleri sayalım: MİT'teki casusluk olayına adı karışan CIA Ajansının yurt dışına kaçması... Sivillerin askerî mahkemede yargılanmaması konusunda Anayasa Mahkemesine verilen rapor... 40 valinin merkeze alınması kararı... Demirel'in MİT konusundaki ilginç tasarısları...

Ekonomik haberleri ise saymaya gerek yok. Cumhuriyet bu konuda hep öndedir.

Son yılların en büyük gazetecilik olaylarını da hep Cumhuriyet yaratmıştır, (üniversite sınavlarında soruların çalınmasıyla sınavların iptali ve hayali mobilya yolsuzluğu) gibi, bunlar da saymakla bitmez.

★
Evet, bir insanın kendini övmesi ayıptır, bir kimsenin kendini tezgâhlaması gülünçtür, ama bir yazarın gazetesi için yazması doğaldır. Hem Cenap Şahabettin ne demiş:

«— Bu memlekette tevazu göstermeyin, sahni zannederler...»

Bizimkilere duyururum.

İlhan SELÇUK
28 Ocak

Yunus Nadi Armağanı

«Cumhuriyet Döneminde Gençlik» konulu bilimsel yapıtlara ayrılan 1977 - 78 geleneksel Yunus Nadi Armağanı Yarışmasını «Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik» adlı yapıtlarıyla Fulya Gürses - Hasan Basri Gürses çifti kazanmıştır.

Ayrıca Prof. Dr. Özcan Köknel «Cumhuriyet'in Genç Kuşağı» adlı yapıtıyla ikinciliği, Musa Arırt ise «Cumhuriyet Döneminde Gençlik» yapıtıyla üçüncülüğü kazanmıştır.

Yunus Nadi Armağanı Büyük Seçici Kurulu üyelerinin daha önceden kapalı zarf ile gazetemize gönderdikleri oylar, Divan Otel'de dün saat 12'de yapılan toplantıda açılarak sonuç belirlenmiştir.

Büyük Seçici Kurul Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Sabri Özbaydar, Doç. Dr. Ya-

kut Irmak Sencer, İlhan Selçuk ve Doğan Hızlan'dan oluşmuştur.

1977-78 Yunus Nadi Armağanı Yarışmasına 42 yapıt katılmıştır. Nadir Nadi, Elif Naci, Orhan Erinc ve Şukran Ketenci'den oluşan Ön Seçici Kurul, yarışmaya gönderilen yapıtların ilk ayrımını yaparak 6'sını Büyük Seçici Kurul'a göndermiştir.

Oyların bulunduğu zarfların açılması sırasında Büyük Seçici Kurul üyesi Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, İstanbul dışında olduğu için hazır bulunamamıştır.

Koşullara göre, yarışmayı kazanan 10 bin TL. ödül verilecektir. İkinciliği alan yapıt sahibi 5 bin, üçüncülüğü alan yapıt sahibi de 3 bin TL. ödül alacaktır.

★
29 Haziran

Son zarf

Postadan çıkan büyükçe zarfı masamın üzerine Hasan Amca pencereden uzatıp bıraktı hafifçe. Sarı renk, kitap göndermeve yarayan o bildiğimiz büyükçe zarflardandı. Üstündeki yazıyı hemen tanıdım. Dondum kaldım. El bile süremedim. Otelerden gelen bir selâmdı sanki. «Dosttan gelen selâmdı..»

Bu O'ndan alınabilecek son mektup. son zarf.. Açamadım. Alt kata indim. Yazı işlerinde dolaştım bir süre. Spor servisinde oturdum. Herbirine söyledim. O'ndan geldi. Masamın üzerinde, gidin bakın, duruyor.

Paris'ten postaladığı üçüncü kitaptı. Son ikisinin elime geçip geçmediğini çok merak ediyordu. Strasbourg'daki kazanın sabahı yaptığımız teleks görüşmesinde alıp almadığımı sormuş, olumsuz yanıtlam üzerine, Paris'e döner dönmez ilgilleneceğini yazmıştı.

Sevgili Kosta'ya üzülmemesini, gönderdiği üç kitabın da elime sapaşağlam geçtiğini artık hiç söyleyemeyeceğim. Çünkü kitap önümdeki

zarfın içinde dururken. Strasbourg'daki Avrupa Konseyi'nin Basın Merkezi'nde düzenlenen törende O'nun dalma oturduğu masaya üzerine «Burada Kosta çalışırdı» cümlesi kazılmış plirinc plaket çakılıyordu...

O'nunla Yunan halkı üzerindeki mengenenin insafsızca sıkıştırıldığı günlerde tanıştım. Cunta, Türkçe haberleşmeyi yasaklamıştı. Geceleri Fransızca geçtiği haberleri alırdım.

Dostluk, kesintisiz sürdü.. Cumhuriyet içinde olduğumuz günlerde de, Cumhuriyet'in dışında kaldığımız günlerde de... Gazetecilik yaşamımızda az rastladığımız zarf, fedakâr ve yürekli bir dosttu. Masamın gözlerindeki mektuplarını bir daha okuyabilecek cesareti bulabileceğimi hiç sanmıyorum..

Kosta, Paris'teki küçük dalresinin yatak odasına teleksimizi yerleştirecek kadar sevdi Cumhuriyet'i. Şimdi düşünüyorum; en güzel günlerini Cumhuriyet okurlarına adadı. Kosta Roma'dayken, biz de Roma'daydık. Kosta Brük-

sel'deyken, biz de Brüksel'deydik. Kosta Washington'dayken, biz de tüm Cumhuriyet okurlarıyla birlikte yanibaşıdaydık örneğin... Ve sevgili eşi Athena, evde yapayalnız İstanbul'dan geçilen notları O'na ulaştırmaya çalışıyordu...

Bizleri bağışlasın..

Şimdi Kosta yok artık. O'nu çok özleyeceğiz.

Arkadaşımız Zeynep Avcı'nın dediği gibi: Nasıl özlenmez Kosta gibi bir insan..

Oktaç KURTBOKE

7 Ekim

Bir gazeteci...

«Herkes ve her gazete şimdiki durumun tehlikesinden bahsediyor. Benim söyleyeceğim şeyi herkesin dinleyeceğinden şüphem yoktur. Şimdiki güçlükler pek büyüktür, ama çaresi pek kolaydır. Yarınki sayımızda, herkesin izniyle bu çareyi açıklayıp yorumlayacağım. Bu mektubumun amacı yarınki yazıya genel dikkati çekmektir.»

19 Mayıs 1878'deki son yazısı bu satırlarla bitiyordu Ali Süavi'nin... Güçlükler büyüktür, ama çaresi pek kolaydır, diyordu! Osmanlı İmparatorluğu 'hasta adam' olmuştu. Abdülhamit yeni başa geçmişti, ama devleti büsbütün kötü durumlara sokacağı anlaşıyordu. Ali Süavi Batı'yı tanımış bir genç yazardı, gazeteciydi. Yurt dışında yıllar geçirmiş, bir takım gerçekleri görmüştü. Kolay dediği çareyi uygulamak için eyleme geçmek gereğini duyuyordu. Yalnız, yazmakla olmuyordu amaca ulaşmak. Belki gerçek basın özgürlüğü olsaydı, kamuoyunu oluşturmak, halkı uyandırmak yolları açık tutulsaydı belirli bir zaman sonra yazıların, sözlerin bir 'eylem' kadar etkin olduğu anlaşılırdı. Ama özgürlük yoktu, basın sansür altındaydı, düşünceye saygı diye bir kavram tanınmıyordu.

'Yarınki yazı' derken bambaşka bir şey anlatıyordu. Ali Süavi... 20 Mayıs günü girişeceği eylem, o eylemin başarıyla sonuçlanmasının ardından gazetesinde yazacağı yazı ve önereceği 'kolay çare'!... Abdülhamit'i tahttan indirip yerine eski padişah Murat'ı çıkartmaktı amacı... Bu, bir çare miydi? Çok kuşku! Ama başkaca yol yoktu düşünen kafaların içinde... Önce Padişahı devirecek, yerine başka bir padişah getirecek, sonra da bu olayı gazetesinde yazacak, yorumlayacaktı. Gazeteci haberlerin ardında koşar, ama o haberleri yaratmaz! Bir yazar, bir gazeteci düşüncesini gerçekleştirmek için silaha sarılırsa, o zaman yazarlığı bir yana atmış, politikacı, hem de eyleme geçmiş bir politikacı olur. Ali Süavi'nin gazeteciliği 19 Mayıs'ta bitti. 20 Mayıs'ta Çırağan sarayını basarak Murat'ı kurtaran, eline bir silah veren, ama tam o sırada Beşiktaş muhafızı Yedisekiz Hasan Paşa'nın ka-

fasına vurduğu sopayla oracıkta can veren Ali Süavi gazeteci değil, eylemci politikacı olarak öldü..

Tam yüz yıl olmuş... 20 Mayıs'taki eylemciliği, bu yolda can verilişi bir yana bırakılırsa, onu Türk basın tarihinde düşünce özgürlüğünün öncülerinden biri sayabiliriz. Otuz yedi yaşında kalemi bırakıp silaha sarılan bir basın eri 'bu toplumda yazarak, çizerek hiç bir şey olmaz' diyenlere örnek olmamalıdır. 'Devrim namlunun ucundadır' diye bana mektup yazan bazı okurlarım 'İşte gerçek yazar, gazeteci böyle olur' diye sevinmesinler. Ali Süavi karmakarışık düşüncelere sahip bir insandı, yani gerçek dengeden yoksun biri... Namık Kemal bir mektubunda şöyle yazar «Süavi'nin delice tutumu, kişisel çıkarlardan başka bir amaç gütmeyeceği hepimizce kesin olarak bilindiği için bir derdimiz de bu herifin hakkımızda kötü yorumlara yol açacak bir eylemde bulunmasını önlemek için onu idareye çalışmaktır.» Demek Ali Süavi gazeteciliği, yazarlığı eylemin bir parçası görüyordu. Bu anlayış, gerçek gazetecilikle çelişir. Basını, amaca varmada bir amaç, hatta bir araç gibi gören kişiler her zaman görülür, ama böylelerinin 'gerçek yazar, gerçek gazeteci' olmadıkları kısa sürede ortaya çıkar.

«Sizin gibi düşünmüyorum, ama düşüncenizi savunmanız için sizin yanınızda savaşım verebilirim» diyen Voltaire'dir basın özgürlüğünün, düşünce özgürlüğünün gerçek öncüsü... Ne yazık ki bizde bu anlayışa varmak kolay olmadı, olmuyor da... Bugün bile 'kendi' düşüncesinden başkasına katlanamayan, hak tanımayan nice 'aydın' kişi var içimizde. Kendisine yasak edilmiş düşünce özgürlüğünü böyleleri, ellerine fırsat geçer geçmez, başkalarına yasaklayacaklardır! Nedeni de kendi düşüncelerinin kesinlikle doğru olduğu, başka düşüncelere yer bulunmadığıdır. Faşist yönetimlerin ya da faşizme hevesli politikacıların 'basın özgürlüğünü' en büyük düşman bilmeleri, basını 'tek sesli' bir saz haline getirmeleri bundandır. Kendi düşüncelerinin gücüne, doğruluğuna inanmadıklarındandır.

Yüz yıl önce kör bilgisiz bir kişinin ağır sopası altında kafası parçalanarak ölen Süavi'yi ilginç bir örnek olarak ele almak gerekir. Üç-beş yüz kişiyle Yıldız ve Çırağan saraylarına baskın yaparak kendi kafasına göre bir devrim yapmaya kalkışan sarıklı devrimciyi, bugün bir basın özgürlüğü öncüsü olarak anmak görevindeyiz. Hiç değilse, 19 Mayıs 1878 akşamına kadar!... Bir gazeteciye olup bitenlerin yansız, gerçekçi

haberlerini vermek, yorumunu doğru biçimde yapmak yetmelidir. Haber yaratmak, eyleme geçerek siyasal düşüncelerini uygulamaya kalkışmak yazarlık, gazetecilik değildir, başka bir iştir. Demek Ali Süavi yalnız gazeteci, yazar değildir, bir eylem adamıydı. Kalemını kendi kafasındaki 'devrim'e adanmış bir garip bir ilginç kişi..

Oktay AKBAL
18 Mayıs

İlerici gazete okuyanlara karşı komando saldırılarının yoğun olduğu bir semtimiz ÜSKÜDAR. Vapurdan Üsküdar alanına inildiğinde yörede komandoların baskı ve terörü hissediliyor. Buna bir neden de araba vapuru iskelesi yakınında bulunan kiraathanenin üstüne asılmış olan ve semtin «Bozkurtların kalesi» olduğu yolundaki bir yazı. Nereden bakılırsa bakıl-

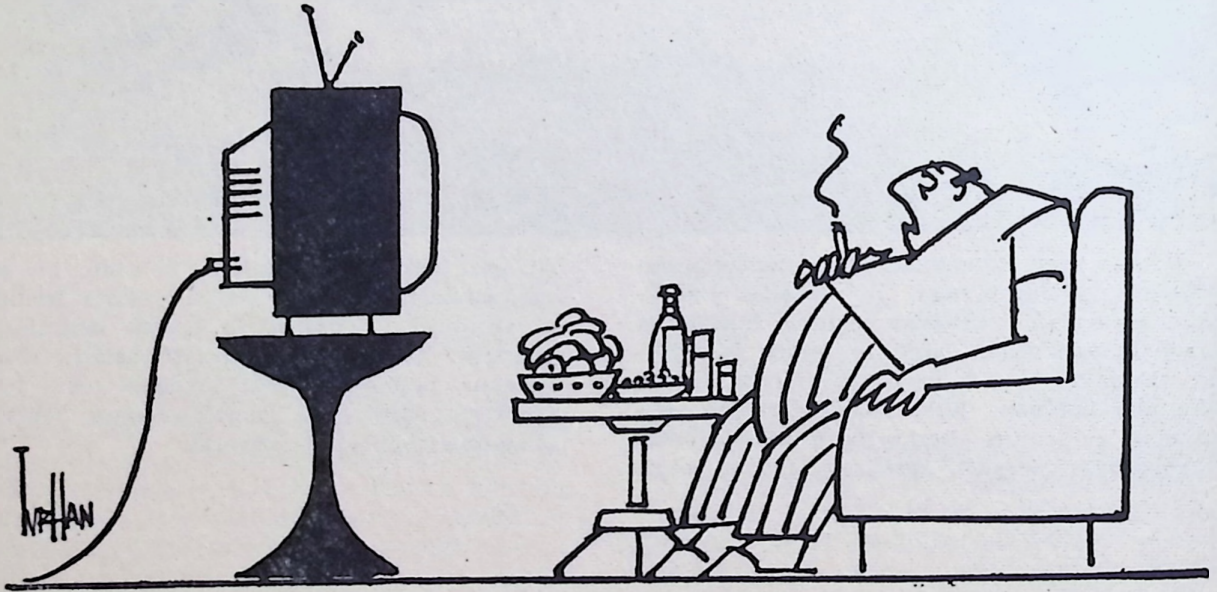
sın göze çarpan bu pankart, bölgenin bir çeşit «Komandoların kalesi» haline geldiği izlenimini yaratırken, beraberinde halkın tepkisini de getiriyor. Yöredeki bazı kiraathanelerin «Faşist yuvalar» haline geldiğini söyleyen çevre halkı, saldırının bunlardan kaynaklandığını belirtiyor ve soruna ivedi çözüm istiyorlar.

Bu TRT tutucu

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu bunalımı, karşılaştığı olayları ve çözümlemeye çalıştığı sorunları gözönünde tutarak TRT'nin uyanmasını elbirliği ile sağlayabiliriz. Hükümet, TRT'den hoşnut değildir. Halk, TRT'den hoşnut değildir. Kitle iletişim araçlarının kullanımı ko-

lçinde de toplumumuza en gerekli hizmetleri götürememektedir.

Tüm zorluklara karşın, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu dar boğazdan geçerek kurtulacağına inanmak ve bu inancı halk kitlelerine de benimsetmek gerekiyor. Bu moral görevini yerli-

rusunda bilimsel çalışma yapan uzmanlar, TRT'den hoşnut değildir.

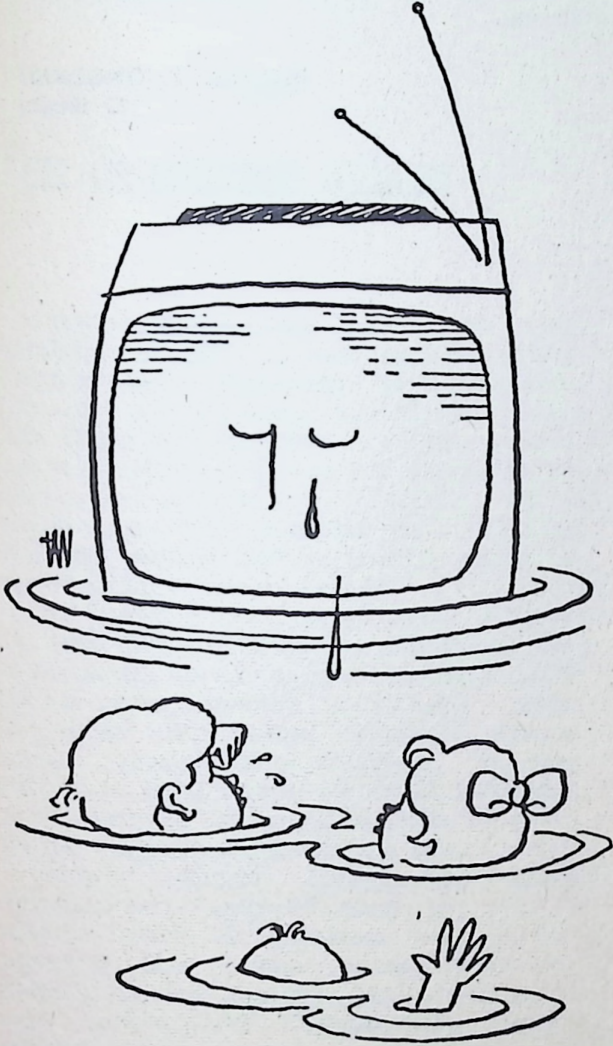
Hükümet, daha önceki dönemlerdeki gibi çeşitli çalkantılara programlarıyla ve işbaşına getirilen yöneticileriyle yol açan bir TRT istememiş ve bu nedenle de hiçbir çevrenin karşı çıkamayacağı atamalarla TRT sorununu çözümlemeyi yeğlemiştir. Fakat şimdi görülmektedir ki, TRT, başını kuma gömerek çevresinde olup bitenlere ve özellikle Türkiye'nin en güncel sorunu olan teröre ilgisiz kalmakta ve bu ortam

ne getirmekle yükümlü kuruluşların başında TRT vardır. Ama TRT böyle bir görevin farkında bile değil.

TRT, radyo ve TV yayımları ile bu konuda neler yapabilir?. Bu sorunun yanıtını somut örneklerle verelim. Bugün Türkiye'nin en önemli sorunu terördür. Terör ile halkın morali bozulmaya çalışılmakta Ecevit Hükümeti ile bu yönetimin süremeyeceği ve devletin böyle bir siyasal iktidarla işleyemeyeceği izlenimi yaratılmaktadır. TRT'nin bu durum karşısında ne Ecevit

Hükümetini koruması, ne de ondan yana çıkması gerekir. Eğer TRT böyle bir tutumla yayımlarını düzenlerse, yansızlığını yitirir. Ama terörle savaşılmaya çalışan ve belki bazı durumlarda yetersiz kalan Ecevit Hükümeti'nin bu çabasına TRT'nin yardımcı olmaya kalkması ile yansızlık yitirilmez. TRT nasıl yardımcı olabilir?

Bir kez, radyoda ve televizyonda demokrasinin gelişimini anlatan, radyo ve TV program dilinin en ilginç yöntemlerini kullanan bir

dizi programa gerekseme vardır. Bu programın konusu son yıllarda Türkiye'de görülen olaylardan kaynaklanmalıdır. Söz konusu diziyi, terörün dünyada bugüne değin yol açtığı yıkımı anlatan bir başka dizi izleyebilir. Böyle bir dizi de Türkiye'deki olaylardan kaynaklanmalıdır, ama çeşitli yabancı televizyonlardan ve film pazarlarından bilerek yapılacak bir araştırma sonucunda seçilen filmlerle terörün dünyadaki durumu da tüm ayrıntıları ile incelenebilir. Bu gibi bir dizinin amacı terörün tarihini anlatmak olamaz. Programda dünyada hiçbir yerde kaba kuvvetle

sorunların çözülmemediği, kaba kuvvete başvuranların gizli ve kişisel amaçları bulunduğu, perde arkasındaki kişilerin halkın bilgisizliğinden ve eğitimsizliğinden yararlanarak bazı gençleri kullandıkları ve sonunda işler çıkmaza varınca onları yalnız bıraktıkları vurgulanmalıdır. Örnekler hep başka ülkelerden verilebilir.

Bu arada, radyoda ve televizyonda yeni programlara ek olarak şimdi yayımlanmakta olan ve seyircinin ilgisini çeken programlardan da arada sırada yararlanılmalıdır. Örneğin TRT Televizyonu'ndaki «5 Dakika» adlı program, sinema yıldızı olabilmek için evinden kaçan genç kızlarımızın sorunlarını beş dakikalık süresini uzatarak işlemeyi önümüzdeki yıllara bırakıp terörü kapsayan daha güncel sorunlar üzerinde seyirciyi aydınlatmalı ve onun moralini yükseltmeye önem vermelidir. Bu alanda çeşitli konular «5 Dakika»da şöyle işlenebilir: Örneğin bir otobüse giren üç genç bir başka genci kaçırmaya yeltenir. Fakat otobüsdeki halk buna izin vermez ve kaçırılmak istenen genci diğerlerinin elinden kurtarır. Hatta bu teroristlerden birini ya da ikisini yakalayıp polise teslim eder. Piyas biçiminde sunulan bu olaydan sonra, altı ya da yedi, ama en çok on dakika süren bir açık oturumda öyküdeki halkın niçin böyle davrandığı ve başka türlü davranmasıyla ne gibi sonuçların ortaya çıkabileceği tartışılır. Her kısa olaydan sonra yapılabilecek böyle kısa ve can sıkımayan tartışmalarla seyirciye terörün ve teroristlerin gerçekte ne denli yetersiz ve güçsüz oldukları anlatılmaya çalışılmalı ve seyirci teröre karşı birlik olmaya yöneltilmelidir.

Bu gibi programların dışında da, TRT'nin radyolarında ve televizyonunda yurt içindeki ve dışındaki kaynaklardan yararlanarak teröre, zorbalığa ve bir düşüncüyü kaba kuvvetle kabul ettirmeye çalışanların sonunda nasıl yok olduklarını anlatan piyesler ve filmler çok sayıda yayımlanmalıdır. Aynı zamanda da insanlar arasındaki dayanışmayı, barışı, aşkı ve sevgiyi ön plana çıkaran diğer piyeslerden ve filmlerden de yararlanılmalı ve vurdu kırıldı ve soygunlu öykülerden kesinlikle günümüzde kaçınılmalıdır. Yabancı film pazarları bu gibi yapıtlarla dolup taşıyor. Ama kasım ayının ikinci yarısında yapılan Leipzig Film Festivali'nde teröre ve zorbalığa karşı hazırlanmış filmlerin bulunabileceğini daha önce bu nedenle belirtmiştim. TRT Televizyonu'nun oraya bir görevlisini göndermesi ve konuyu araştırması gerekirse de bu gibi filmlerden satın alması yerinde olur kanısındayım. Ayrıca tüm mevzuat zorluklarına ve yazarlara az ücret ödenmesine karşın TRT Televizyonu yukarıda kısaca belirtilen nitelikteki konuları kapsayan programları piyesleri ve filmleri kendisi de hazırlayabilir. Kısacası, yerli yapımlarda da Türkiye'nin en güncel sorununa eğilmek mümkündür..

Bir başka önlem de Türkiye Radyoları'nda

ve TRT Televizyonu'ndaki ana haber bültenlerinden sonra, günde salt bir kez, en çok iki dakikankı «yorum»a yer verilmesidir. Yanılmıyorsa, radyoda ve televizyonda «yorum» yapılmaması 1969'da durdurulmuştu. Neden olarak da İngiliz radyo ve TV kuruluşu BBC'nin yayımlarında «yorum» yapmadığı ileriye sürülmüştü. TRT «yorum»u kaldırdı, ama TRT Haber Merkezi içindeki Yorum Müdürlüğü kadrolarını dağıtmadı.. BBC'nin hizmet ettiği toplum radyoda ve televizyonda «yorum»a gerekese duymayabilir. Ama bugün TRT, yayımlayacağı «yorum»larla terörün egemen olmaya çalıştığı toplumumuzda büyük yararlar sağlayacaktır.

İç yayımlarında teröre gözlerini kapaya-

caksın ve en bunalımlı bir dönemde radyo ve TV haberciliğinin ve programcılığının moral ögesini bir kenara atacaksın.. Yurt dışı radyo yayımlarında ise özellikle Batı Avrupa'da çalışan işçilerimizin sorunlarına eğilmeyecek ve onlarla ilgilenmeyeceksin.. İşte böyle bir TRT'ye «tutucu» demekten başka bir çare yok. Bugünkü tüm zor koşullara karşın, Türkiye yaşamakta olduğu bu acılı dönemden kurtulacaktır. Ama ilerde içinde bulunduğumuz günlerin radyo ve TV programlarını inceleyenler, TRT'nin bu kurtuluşa hiç katkıda bulunmadığını yazacaklardır..

Mahmut T. ÖNGÖREN
20 Kasım

Yazı devriminin anlamı

Bundan elli yıl önce benimsenen Lâtin harflerinin okuma - yazmayı çok kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu kolaylığın nereden ileri geldiği, teknik incelikleriyle bundan önce birçok kez anlatılıyordu. Bu elliinci yıldönümünde de, elbette yine üzerinde durulup bu bakımdan yeni açıklamalar yapılacaktır. Biz ise konuyu başka bir bakımdan ele alarak Harf Devrimini tarihsel bağlamı içindeki anlamı yönünden aydınlatmayı deneyeceğiz.

Atatürk'ün önyak olduğu bütün devrimler gibi Harf Devrimi de çağdaş niteliktedir; başka bir deyişle tarihin gidişine uygundur, bu gidişe bir uyma çabasıdır. Çünkü aşağı - yukarı 2500 yıldan beri okuma - yazmanın dünyada gittikçe yaygınlaştığını görüyoruz. Bu süreç başlangıçta yavaş gitmiş, bir aralık duraklamış, son iki yüz yılda ise yakın zamanda bütün insanlara ulaşacak büyük bir hız kazanmıştır.

Sürecin başlangıcı Milâttan Önce beşinci yüzyıldaki eski Yunan dünyasına geri gider. O sıralarda burada bir aydınlanma olayı ile karşılaşırız: İnsan, yolunu yöntemini kendi görüşleriyle, akıldan türetilmiş bilgilerle aydınlatmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı bilgileri ulaştırıran okuma - yazma bir gereksinme, bir değer olmuştur. Bu aydınlanmayı da dine dayanan gelenek - görenek düzeyinin sarsılması başlatmıştır. Yüz yılların tanrısal olduğuna inanılan düzeninin çözülmesi, insanın kendi üzerinde düşünüp kendi gerçeğini bulmasına, bunun doğal sonucu olarak da, tarihte ilk olarak demokrasinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İnsanın özbilincine ulaşmaya başlaması ve demokrasinin gelişmesi de, insanın değeri ve onun kavramını getirmiştir.

Oysa öteki Akdeniz ve gerisi ülkelerinde, Mısır'da ve Mezopotamya'da, okuma - yazma dîn adamlarının tekelinde idi ve hep böyle kal-

mıştır, hiçbir zaman bu dar çemberi kırıp halka ulaşmamıştır. Bu yüzden de bu ülkeler sarsılmak bilmeyen tanrısal bir düzen olarak donup kalmışlar, akli kullanamadıkları için, insanın değer ve özgürlüğü diye bir şeyi bilememişlerdir. Dîn ile devletin kaynaşmış olduğu bu ülkeler tanrı soyundan geldiğine inanılan hükümdar ile çevresinde toplanmış olan rahipler yönetilirlerdi, bilgi birikimini saklayan kitapları yalnız onlar okuyup anarlardı. Buna karşılık ne dîn işlerinde, ne de devlet yönetiminde sözü olmayan, kul - köle olmaktan ileri geçemeyen ve sonuna dek hep böyle kalmış olan halk için okuma - yazma elbette bir gereksinme değildi.

İsa'dan önceki beşinci yüzyılda eski Yunan'da ana çizgileriyle beliren akılcı aydınlanma kültürü antik çağın sonuna kadar sürmüş, bu arada felsefe, bilim ve yazında ortaya koyduğu ürünleriyle Batı uygarlığının başlıca bir kaynağı olmuştur.

Batı Ortaçağında antik çağın bilgi birikimi, eski Mısır ve Mezopotamya'da olduğu gibi yine dar bir çevrenin, rahipler kastının elinde toplanacaktır. Yine dîn, devletin, toplumun temeli olacak, yine dinsel inançlar ağır basarak akli yol gösterici olmaktan çıkaracaktır. Halk yine kendisini ve dünyasını akılcı bilgilerle kavramaktan uzak kalacaktır.

Bin yıl sürecek Ortaçağı kapayan Yeniçağ yine Beşinci Yüzyıl aydınlanmasına dönmekle başlayacaktır. Bundan dolayı başlangıçlarına Renaissance (Yeniden doğuş) denir. Bu dönemde yeniden doğan da, Beşinci Yüzyıl aydınlanmasında temelleri atılan akılcı tutumdur.

Yeniçağ büyük başarılarını bu tutuma borçludur. Nitekim bu tutumla doğaya yönelince, günümüz tekniğinin kuramsal kaynağı olan modern doğa bilimlerine yol açılmıştır. Doğa artık tanrıların, büyüsel güçlerin keyiflerince

kullandıkları, insanı acımasız ezen bir dünya değil, yasaları aklın yönettiği gözlemler ve deneylerle kavranırsa, insanın kendisine egemen olabileceği, taşıdığı olanaklar insanın mutluluğu için değerlendirilebilecek bir varlık alanıdır. Yeniçağın başlarında söylenmiş olan ve bu görüşün özeti sayılabilecek «bilmek, egemen olmaktır» sözü, bundan böyle Batı kültürünün yönelimini belirleyecek, günümüzdeki ileri teknik hep bu anlayıştan hızını alacaktır.

«Bilmek, egemen olmak»tır savı ile yalnız doğaya değil, insanın yaratılarından oluşan kültür dünyasına da yaklaşmıştır. Burada, yüzyılların yığıp yerleştirdiği akıldışı görüşler, davranışlar, aklın eleştirisinden geçirilerek değerlemeleri ve eylemlerinde insanı mutlu kılacak ölçülere varılmaya çalışılmıştır. Bütün bunlar da «bu dünyaya» dönük olarak, bu dünyada

ürünü olan bilgiler taşımaktadır. Hele son yüz elli yıldan beri doğa bilimleri ile beslenen teknikteki başdöndürücü ilerlemeler, insanlığın artık gelişmiş bir teknik olmadan yaşayamaz olması, günümüzde bilgiyi insanın yeryüzündeki varlığını sürdürebilme olanağını kendisinde taşıyan en yüksek değer yapmıştır. Bu «bilimsel çağda» her toplum boyuna artmakta olan bilgi birikimini benimsediği ve onun artmasına katkıda bulunduğu ölçüde varlığını korur ve saygınlığa ulaşır. Bunun için de toplumun bireylerinin hem bilgilerle donatılmaları, hem de bu bilgileri üretecek, çoğaltacak gibi yetiştirilmeleri gerekir.

Toplumun tümüne yönelecek bu yetiştirme de, bizde, Türkçenin seslerini yansıtmada başarısız olduğu yüzyıllar boyunca denenmiş olan Arap harfleri ve halktan kopuk sınırlı bir çev-

insana değerine uygun bir durum sağlamak için yapılmak istenmiştir. Bu tutum ilerledikçe «öbür dünyaya» dönük, insanın başka bir dünyada mutlu olabileceğine inanan görüş de, dinsel bilgileriyle arka plana itilmiştir. Günümüzdeki bilime dayanan döneme böyle ulaşılmıştır. Bugün geçerli olmak isteyen her görüş «bilimsel» nitelikte olduğunu ileri sürmek, bunu kanıtlamak zorundadır. Ortaçağda ise «dinsel» baş değer ölçüsü idi.

Bizde Cumhuriyet Döneminde gerçekleştirilmeye başlanan devrimler, Batının bu anlatılan kültür tutumunu — Tanzimattan bu yana süregelen duraksamaları aşarak — kesinlikle benimsenmek istenen uygarlık yapısını da aklın

renin özel kültür dili olan karma Osmanlıca ile yürütülemezdi. Kolay öğrenilir bir alfabe ile geniş yığınların kolay kavrayacakları bir dil gerekliydi. Bu gereksinme ile alınan Lâtin harfleri Türkçe sesleri başarı ile karşılamış Lâtin harfleri ve halkın kendi özdeğerlerinden türetilip oluşturulan özleşmiş Türkçe ile halk ölçüsünde bir eğitimin «altyapısı» kurulmuştur. Yaşayabilmek için çağdaşlaşma zorunda olan, başka bir deyişle tarihin gidişine uyması gereken Türk toplumu için harf devriminin anlamını çağdaşlaşmayı hızlandıran birtakım oluşumda bulabiliriz.

Prof. Dr. Macit GÖKBERK

Tarihimizin başlangıcı

Oğuz Türkleri ünlü Hammurabi'nin ölümünden sonra Babil'i ele geçirmek için akınlara başlarlar. Yıl, İ.Ö. 1700 sıraları. Hammurabi'nin oğlu, bıraktığı çivi yazılı tablette, babasından kalan tahtını korumak için bir yandan Sami'lerle uğraştığını, bir yandan da Kasit'lerle savaşmak zorunda kaldığını belirtir ve Kasit'leri nasıl püskürttüğünü kıvançla anlatır. Bu çatışmadan sonra Kasit'ler Mezapotamya'nın kuzeyine, Hana kentine dönerler (1). Anadolu'nun güney sınırlarına yakın olan bu kentin Kasit'lerin bir toplantı yeri olduğu anlaşıyor. Bu sıralarda Boğazköy'de başkentleri bulunan Eti'ler de Babil krallarıyla uğraşmaktadır. Babil kraları, ayrıca güneyden gelen kendi soydaşları Sami'lerle de çatışıyorlardı. Bu kadar çatışmanın ortasında kalan Babil devleti sarsıldı. Fırsatlardan yararlanan Kasit'ler de Babil'e egemen oldular ve III. Babil hanedanını kurdular. Babil'de Kasit egemenliği, yaklaşık 560 yıl sürer.

BİR DİLİN ÇÖZÜMÜ

Bütün kaynaklar, Kasit'lerin Asya'dan geldiğini, dillerinin de bitişken olduğunu kanı birliğiyle belirtiyorlar. Batı kaynaklarında genellikle «Kassites» biçimiyle geçen sözcükteki Fransızcadan gelen «-it» eki çıkarılınca, geriye kalan «Kas» kökü, Akkadcada «Kaşu» biçiminde geçer.

Araplar, ataları olan Akkadlar ve Asur'lar dolayısıyla Kas'ları iyi tanıyorlar, daha doğrusu Babil'e beş yüz yıl egemen olmuş yabancı bir ulusun onlarda bıraktığı birikim, sürüp gelen bir gelenek olmuş görünüyor.

Eski çağlardan kalan çivi yazılı pek çok tablet Kas'lardan, krallarından, özellikle at ve arabalarından söz etmektedir. Daha sonraki çağlarda, eski Grek Coğrafyacısı Strabon da

Kas'ları tanımış ve «Kos»lar adıyla aynı ulusu anlatmıştır.

Ayrıca, İ.S. 5 - 9'uncu yüzyıllar arasındaki Çin kaynakları da Kuzey Asya'da yaşayan Türkler arasında Kusu kavmi olduğunu da belirtmektedir (2).

Aslında «Kas» sözcüğü, «Guz»dur. «Guz» sözcüğü Kas metinlerinde de geçer. (bkz. Kemal Balkan, Kassitenstudien, 1. Die Sprache der Kassiten, New Haven 1954) Ancak Kas'ların Türk olduğunu belirtmek, «Kas» sözcüğü ile «Kus, Kos, Oğuz» sözcükleri arasındaki ilgiyi görmek Kaşcanın Türkçe olduğunu saptamak gerekmektedir.

Metinlerden Kas'ların kendilerine «Guz» dedikleri anlaşılmaktadır. Bu «Guz» biçimi, daha sonraki Arap ve Fars kaynaklarında Akkadların kullandığı «Kaşu» biçiminin yerini almış ve düzenli bir tutumla, Araplar, nerede «Oğuz» görmüşlerse, hemen «Guz» sözcüğüyle karşılamışlardır. Arapların bu tutumu yol gösterici olmuş, tarih için, Türkler için önemli sonuçlar sağlamıştır. Kısaca bu tutum, Oğuz'larla Guz'lar arasındaki birliği, ayrıca Guz'larla Kas'lar arasındaki çok önemli bağı, aynı kökeni ortaya çıkarmıştır. Özetle Kas'lar, Guz'lardır, Oğuzlardır, Oğuz Türkleridir demek doğru olur (3).

Bu duruma göre Kas'lardan kalan birkaç sözcüğü de açıklamak gerekmektedir:

1) Hanedan kurmuş olan ünlü Kas krallarından birinin adı «Karahardaş»tır, (Kara+hardaş) olarak okunması gereken bu adın «Hardaş» bölümü kökü ve ekiyle bilinen «kardaş»tır. Kaşcanın devamı sayılabilecek Türkçenin önemli bir lehçesi olan Uygurcada «h-» sesine dönüşmüş «-k»larla kurulmuş yığınlarca sözcük vardır. Uygurcada «Kara huş», «Kara Kuş = Kartal» demektir. Ayrıca Uygurcada «karga»

yerine «harga», «karın» yerine «harın», «kat» yerine «hat», «katı» yerine «hatı» da denir. (Bkz. A. Caferoğlu; Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, İst. 1968). Bu duruma göre Kaşcada «h-» ile başlayan pek çok sözcüğü Türkçe «K-» ile ya da «g-» ile karşılamak gerekmektedir.

2) Yine Kas krallarından birinin adı da «Kara-ındaş»tır. Bu sözcük de «yurd-daş» gibi «Kara+ın-daş» biçiminde açıklanabilir (4).

3) Ünlü Kas krallarından «Kadaşman-Turgu»nun adı ise çok önemlidir. Türk dilinin pek çok özelliğini ve Türklerin geleneğini bu özel ad, anlamlı biçimde saklamaktadır. «Kadaş» Uygurcada «hadaş» biçimiyle de geçmekte ve «akraba, arkadaş» anlamlarını vermektedir, «man» ise eskiden beri Türkçede kullanılır; «ış+man, koca+man» gibi (5).

BUGÜNKÜ TÜRKÇEYLE BAĞLANTI

«Kadaşman-Turgu» kral adının baştaki bölümü «ka-daş+man» biçiminde açıklanmalıdır. «Turgu» sözcüğü de «Kadaşman-Turgu» biçiminde de metinlerde görülmektedir. «tur-mak/dur-mak» eyleminden kurulmuş olan bu sözcük «-gu/-ga/-a» istek kipi (optativus) ekiyle açıklanır, anlamı, «dursun, uzun ömürlü olsun, yaşasın» demektir, bugünkü Türkçe ile «Dura, Döne» gibi. Türkçede bu biçimde eylemlerden kurulmuş yığınlarca özel ad vardır, özellikle aynı kökten gelenler bugün de kullanılmaktadır: «Dursun/Tur-sun» (=yaşasın), Turgut (=durgut, yaşat), Durmuş (=durması sağlanmış) gibi. Kas Kralı Kadaşman-Turgu'nun adı o kadar Türkçedir ki, konuya dikkatle eğilince bugünkü Türkçe ile bağlantı açıkça görülebilir.

4) Kas Kralı «Gandaş»ın adı da bugünkü Türkçe ile «Kandaş»tır (6). «Kandaş», «aralığında kan birliği olan» anlamını vermektedir.

5) Kas kralı, «Agu» sözcüğünü de çok kullanmışlardır. Araştırmacılar I. Agu, II. Agu, III. Agu gibi sıralamalar yapmaktadır. «Agu» sözcüğü, Uygurlarda ve Oğuzlarda kullanılan «Aga» (=ağa) sözcüğüdür. Sözcüğün sonundaki «-u» sesi, «-g-» ünsüzünün etkisiyle «-a» sesine dönüşmüştür «Boguz» bogaz = boğaz, «sogun» sogan = soğan sözcüklerinde olduğu gibi.

Kas'cada «-dı/-di/-du», «-daş/taş» ekin-den başka, «-lı/-li/-lu» eki, daha başka ekler de bulunur (7).

Kas dilinin, Akkadcaya uygulanan çivi yazısıyla yazılmış olması, özellikle o çağlarda yazı dilinin ve yazım biçimlerinin yerleşmemiş bulunması dolayısıyla çözülecek daha pek çok sorunu vardır. Ancak Kas dili kesinlikle Türkçedir. Kas dili üzerinde yapılacak araştırmalar, yayınlar, kitaplar doldurulabilir. Bu yazıda belirtilmek istenen ise, özellikle Türklerin tarihinin çok eskilere, İ.Ö. 1700 yıllarına kadar uzanmış olmasıdır. Oysa, bugün genel olarak Türk tarihini Orhun Yazıtlarıyla, İ.S. sekizinci yüzyılda başlatırlar.

KAZANILAN 500 YIL

Kascanın açıklanmasıyla, Türk tarihi İ.Ö.

1700 yıllarına ulaşınca İsa'dan sekiz yüzyıl sonrakı Orhun - Uygur Türkçesiyle Kas Türkçesi arasındaki iki bin beş yüz yıllık karanlık dönem, birdenbire aydınlanmaktadır. Böylece Babil Türkleri ile Orhun - Uygur Türkleri arasında açılan yeni yol, bizi, Türk tarihinin başlarına, günümüzden üç bin yedi yüzyıl öncesine, eski Oğuz'lara, Guz'lara, Kas'lara götürmekte ve böylece, Eski Türklerin tarihe yön veren beş yüz yıllık başarılı bir dönemi karanlıklardan kurtulup ilk kez gün ışığına çıkmaktadır.

Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU

11 Mart

(1) «Hana» kenti haritalarda «Ana» diye gösterilir, bu iki biçim eski kaynaklarda da vardır: Kaşgarlı Divan'ında, Hana (h-ana), Hata (h-ata) sözcüklerinden söz eder ve bunların, bilinen «ana, ata» olduklarını, Hotan ve Kençek dillerinde böyle konuşulduğunu belirtir. (Bkz. Kaşgarlı Mahmud, Divan-ı Lugat-it Türk Dizin'i, TDK yayını).

(2) Yine aynı Çin kaynaklarının «Kasa» denen bir kavmi de Uygur olarak göstermeleri önemlidir. (Bkz. Prof. Dr. W. Eberhard, Çin'in Kuzey Komşuları, Türkçeye çeviren: Nimet Uluğtuğ, Ankara 1942, TTK yayını, s. 158).

(3) «Oğuz» sözcüğünün «Guz» sözcüğünden geldiği Türk Dili Dergisi'nin 1 Mart 1978 tarihli sayısında açıklanmıştı (bkz. s. 192).

(4) Aynı «Kara» ve «Kas» sözcüklerini Asya'da bugün de varlıklarını sürdüren «Karakas» lehçesinde görüyoruz. Bu lehçe, çok değişik özellikleriyle eski Kas dilinin Asya'da kalan son temsilcisi olarak kabul edilebilir.

(5) Sözcüğün Batı dilleriyle ortak bir kaynaktan alındığı ileri sürülebilir. Kas dilinde «man» sözcüğünden başka «ok» anlamında kullanılan «şir» sözcüğü ve daha başkaları da vardır ki Fars kaynaklı, daha doğrusu Hint - Avrupa kaynaklı sözcüklerdir. Bu duruma göre Kars'lar Mezapotamya'ya gelmeden önce Parslarla ya da başka Hint - Avrupa kavimleriyle ilişki kurmuşlardır.

(6) El-İdrak'te: «Koşdaş = arkadaş», «kocadaş = koca-daş = aynı efendinin, aynı kocanın köleleri» demektir.

(7) «Kuri-Galzu» gibi tamlamalarda görülen «-lı» eki yabancı bir tamlama eki de olabilir. Tamlamanın anlamı «Kas'ların başkanı», hatta «Kas'ların çobanı» diye çevrildiğine göre tamlama, «Guz'ların Kurucusu» gibi bugünkü Türkçeye aktarılabilir ki, bu durumda «Galzu» sözcüğü metatezle açıklanmalıdır ve sözcük aslında «Guz-lu» olabilir diye düşünülmelidir. Yoksa aynı anlamda kullanılan «Galzu» sözcüğü ile «Kas/Kaşu» sözcükleri arasında bağlantı kurulamaz. Ayrıca «-ar» biçiminde bir çoğul eki de olabilir, metinlerde çok sayıda geçen «Guz-ar» sözcüğünde olduğu gibi.

Yıldız mahkemesi

«Adalet mülkün temelidir» özdeyişini herkes bilir. Buradaki «mülk», han, hamam, apartman v.ö. anlamına gelmez. Sayın Prof. Niyazi Berkes'in de bir yazısında belirttiği üzere «Devlet»i belirtir. Bir binanın ayakta durması nasıl temellerinin sağlamlığına bağlıysa devlet için de kuşkusuz öyledir. XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti çürüktü. Çünkü onda pek çok kurum gibi adalet mekanizması da iyi işleliyordu. Bunu kanıtlayan önemli bir olgu «Yıldız Mahkemesi» dir. 29 haziran 1881'de (97 yıl önce bugün) adı geçen «mahkeme» sonuçlanmıştı. Mahkemenin on bir sanığı vardı. Hepsine acılamakla birlikte birinin üzerinde durulmaya değer. Bu ünlü devlet adamı Mithat Paşa'dır. Bu «mahkeme»nin ne yargıçları ne savcısı ne de «cehennem»i diye anılan müstantığı Fındıklı Mehmet Nazmi'den söz etmeye değer. Bunlar Sultan II. Abdülhamid'in buyruğuyla bir araya gelmiş değerli, gününü gün eden kişilerdir. Ama mahkemenin baş düzenleyicisi ünlü tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'ya değinmeden geçemeyeceğim.

İlkin onun yaşam öyküsünü kısaca anlatayım: Bulgaristanın Lofça kasabasında 1822'de doğdu. «Yularkıranogluları»ndandır. Küçük yaşta İstanbul'a geldi. Fatih Çarşamba'sındaki «Papazoglu» medresesinde güçlü bir öğretim gördü. Bilimsel rütbelerin hepsini kısa sürede elde etti. Resmi çeşitli yüksek görevlerde bulundu. Tümünde başarı gösterdi. Bu arada Osmanlı tarihinin elli yıllık (1774 - 1824) kesimini, devlet belgeliğini (arşivini) tarayarak ayrıntılarıyla yazdı. Kitabında olayları açıklama yöntemi önceki Osmanlı tarihçilerine hiç benzemez. Onlar daha çok niteleyici (descriptive) dirler. Oysa paşa usçu (akılcı) bir yolu çoğu kez yeğler.

Ahmet Cevdet Paşa'nın tarihçiliği yanında dilbilginliği, dinsel tüze (hukuk) bilginliği de vardır. «Mecelle» denilince hemen o anımsanır. Giderek (hatta) mantıkçılığı bile yokumsanamaz. Yayınlarının sayısı otuz büyük cildi asar. Kişi olarak da iyiliksever bir insandır. Bu konuda bir olayı anlatmadan geçemeyeyim:

O bir gün resmi bir görevle imparatorluğunun bir parçası olan Rumeli'ye gönderildi. Gezisi sırasında evleri ahşap bir köyün yakınından geçerken korkunç bir yangının orayı baykuş yuvasına çevirmiş olduğunu şaşırarak, üzülerek gördü. Hemen paytonunu durdurup indii. Köye yürüyerek girdi. Karşısına çıkan muhtar: «— Bu ne mene haldir ey ağa?» diye sordu. Dokunsan ağlayacak muhtar: «A be paşa- efendicâzım hiç sormayasın! Köyümüz mahv ü

perişan oldu. Ne ev ne bark, ne mahsul ne hayvan kaldı. Üstelik çok insancâzımız da yanarak öldü!» karşılığını verdi. Görüntü gerçekten acıktı. Birkaç damla göz yaşı paşanın süt beyaz sakalından süzülde. Sonra kendisini toparlayıp: «Allah gafurrahımdır. Ye'se (tasa) düşmeyiniz. Şimdi vilâyet makamına gideceğim.»

Vâli Paşa Hazretlerine kariyeniz (köyünüz) namına on kese Altın-ı Osmanlı tediye edeceğim. Onunla temasa geçip bu nakdi (parayı) köylüye beher aileye nisbetle (orantılı) mütesaviyen (eşitçe) tevzi eylersiniz (dağıtırsınız). Ayrıca senden bir ricam olacak. Harik (yangın) esnasında ebeveyni (anası babası) akrabaları (yakınları) telef olarak (ölerek) hiç kimsesi kalmamış bir sab'i (çocuk) bana evlâlık olarak vereceksin» dedi. Bu istek üzerine muhtar biraz sonra çuval parçalarına sarılmış sekiz-dokuz yaşlarındaki bir çocuğu elinden tutarak getirip: «— Te buncağızın hiç kimseceği kalmamıştır ba!» diyerek paşaya teslim etti. Bilgin bu çocuğu kucağına alarak öptü. Paytonuna yerleştirdi. Resmi gezisinin bitiminde İstanbul'a getirdi. Adı «Emine Zehra» olan bu yavrucağı kendi kızlarından ayırt etmezcesine büyüttü. Kız on dokuz yaşına gelince konağının nakkaşı olan bir gençle evlendirdi. İstanbul'un Boğazlı köylerinden İstinye'de bir ev satın alarak dayayıp döşetti. Onlara düğün armağanı olarak verdi. İşte bu kız benim büyükkannemdir. Her bilimsever gibi Paşanın bilim adamlığına hayranımdır. Anlattığım bu davranışından ötürü de üstelik kendisini «manevi dedem» sayarım. Ama 1895'te ölen Paşanın Yıldız Mahkemesinde görev alışı affedilirdir bir hata değildir. O yetişkinlikteki bir bilgine yakışmaz.

Son yüz elli yıllık Osmanlı tarihinde olsun, T.C. tarihinde olsun bir anayasa sorunu hep ön düzlemde ele alınmıştır. İleri düşünceli aydınlar her dönemde böyle bir yasanın bulunmasını, böyle bir yasaya bileyce, toplumca bağlanmanın salt gerekliliğini sürekli savunmuşlardır. Gericiler, çıkarıcılar, toplumu bir sürü sananlar da buna karşı çıkmışlardır. Yakın tarihimizde birincilerin temsilcisi Mithat Paşa'dır. İkincilerin temsilcisiyse Sultan II. Abdülhamit'tir. Zaman akışı içerisinde temsilciler değişmiştir ama savaşım hiç bitmemiştir. Örneğin Türk Kurtuluş Savaşı'nın en karanlık günlerinde TBMM açılır açılmaz eşsiz Mustafa Kemal Paşa'nın ilk işi bir anayasa yaptırmak olmuştur. 27 Mayıs 1960 askersel darbesi kısa bir süre sonra pırl pırl bir anayasayla Türk toplumunun karşısına çıktığı için «devrim» niteliğini kazanmıştır.

Dikkat edilirse yüce Atatürk'ün içteki düşmanları, 27 Mayıs 1960 «devrim»ine karşıt olanlar Sultan II. Abdülhamid'i sürgit överler. Ona «Ulu Hakan» demeyi dillerinden düşürmezler. Oysa bu kan dökücü, gerici padişahın bütün baskıcılığını, rüşvetçiliğini özlerler. Övücülerin bir perişanlığın sergilendiği bilinçlerinin altında bu tutkuların korkunç cehenneminin sönmez alevleri vardır.

Sultan II. Abdülhamit Mithat Paşa'ya karşı bitmez tükenmez bir kinle doluydu. Onu kesinlikle yok etmek kararındaydı. Bunun nedeni «1293 Kanun-ı Esasi'si» denilen anayasayı, buna dayanan I. Meşrutiyet'i ülkeye getirmekte paşanın öncü olmasıydı. Hükümdar düşündü taşındı bu iş için gerekli düzenlemeyi bulmakta gecikmedi. Kendisinden iki önceki padişah Abdülaziz ruhsal bakımdan sayrıklıydı. Büyüklük taslayıcıydı, hezeyanlar içersindeydi. Üstelik devlet hazinesini har vurup harman savurmuş. Bu böyle gıdemeyeceğinden, Mithat Paşa'yla dört arkadaşı birlik olup Azîz'i tahtından indirmişlerdi. Adam da bunu gururuna yediremediğinden iki kolunun büküm yerlerindeki damarlarını bir makasla keserek kendisini öldürmüştü. Sultan II. Abdülhamit geçmişteki bu olaydan yararlanmayı bildi. İleri sürdüğü sav: «Bir insan iki kolunun damarlarını kendi kendine ardarda kesemez. Bundan dolayı Sultan Azîz kendisini öldürmüş olamaz. Mithat Paşa'yla arkadaşları onu parayla tuttukları adamlarına öldürtmüşlerdir» biçimindeydi. Sonuçta adına «Yıldız Mahkemesi» denilen düzmece bir kurul oluşturdu. Yazık ki işte bu kurulun bir üyesi de Ahmet Cevdet Paşa'dır. Mithat Paşa'yla birlik-

te on kişiyi tutuklattırıp bu mahkemenin önüne çıkarttırdı. Bunlardan dokuzu ölüm, ikisi on yıl kürek cezasına çarptırıldı. Ne var ki padişah dış baskının etkisiyle ölüm cezalarının yerine getirilmesinden korktu. Sözde büyüklük göstermiş olmak için hepsini sürgüne çevirdi. Mithat Paşa «Taif»e sürüldü. Daha sonra orada padişahın kiralık katillerinin acımasız elleriyle boğduruldu (7 Mayıs 1884).

Böyle bir mahkeme, böyle bir yargı böyle bir sonuç ancak Sultan II. Abdülhamit'ten beklenirdi. Ama yüce bilgin, en büyük Osmanlı tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa'nın bu mahkemenin baş düzenleyicisi olması gerçekten çok acıydı. Sultan onun bu satılmışlığına karşılık kendisine dört bin Osmanlı altını değerinde olan Bebek'teki ünlü yalısı bağışlamıştır.

Şehit Mithat Paşa'yı sevenler, anayasasever özgürlükçü aydınlar her yıl «Hürriyet-i Ebediye» tepesindeki onun gömütü çevresinde toplanırlar. Bunlara ben de candan katılıyorum. Ama yılda bir kez Fatih caminin «hazire»sine gitmeyi de bir borç saymak gerekir. Çünkü Ahmet Cevdet Paşa'nın gömütü buradadır. Gömüt taşında «Tarihini yazan kalem kırılsın / Ahmet Cevdet Paşa vefât eyledi» satırları okunur. Saygı duruşunu yaptıktan sonra «Paşa dede! Paşa dede! tarihini yazan kalem kırılmasın. O müzeliktir. Çünkü bilim için çok yararlı olmuştur. Asıl kırılması gereken «Yıldız Mahkemesi» soruşturma tutanaklarına imzanı attığın kalemdir» demekten kendimi alamam.

Doç. Dr. Sırrı AKINCI
29 Haziran

Anlamanın anlamı

Dostum Cevdet Kudret yazdıklarını hep merak ettiğim yazarlarımızdan biridir, bir kitabı çıktı da aldım mı, günlerce başucumdan ayırmam. İşte onun son kitabı «Bir Bakıma» da öyle, aylardır elimden düşmüyor. Cevdet Kudret, şiir, roman, oyun, daha başka sorunlar, konular üzerine yazdığı yazıları toplamış bu yapıtında. Yazın sevenlere öğütlerim. Yazın'ın çeşitli konuları üzerindeki sorunlarını aydınlığa çıkarmak için yararlanabilecekleri bir kitap bu. Sözgelisi, «açık şiir - kapalı şiir» konusunu alalım; gerçekten de bugün yalnız bizim toplumumuzu değil, başka ülkeler okur yazarlarını da ilgilendiren bir tartışma konusudur açık şiir - kapalı şiir konusu. Cevdet Kudret kendine özgü titizliği ile konuyu okur için aydınlık duruma getiriyor, daha doğrusu öğretmiyor da, araştırmaya alıştırıyor, yöneltiyor onu. Anlamalı - anlamsız, güdümlü - güdümsüz konusu, şiir ile müzik ilişkisi, ölçek... gibi konular için de benzeri sözleri söyleyebiliriz. Cevdet Kudret, bugüne değin yayımladığı kitaplarla küçük bir kitaplık oluşturmuş bir ozan düşünürümüzdür. Ona yeni çalışmalarında başarılar diliyorum.

Bugün burada «Bir Bakıma»nın ele aldığı konulardan «açık şiir - kapalı şiir», «anlamalı şiir - anlamsız şiir» konusuna değinmek istiyorum. Cevdet Kudret, konuya açıklık getiren kimi alıntılar da yapmış yazısında, sonra onların uyandırdığı anlayış havası içinde, kendi diyeteklerini öylesine olağan bir biçimde söyleyiveriyor ki, şiirin en önemli sorunlarından biri, okur gözünde anlaşılır duruma geliyor. Ahmet Haşım'ın, «Bir şiirin anlamı başka bir anlam olmağa elverişli oldukça her okuyan ona kendi hayatının da anlamını verir ve böylelikle şiir herkesin istediği yolda anlayacağı ve bundan ötürü de sonsuz duyarlıkları içine alabilecek bir genişliği olandır.» sözlerinin arkasından Va-

léry'nin şu sözlerini getiriyor:

«Şiirlerime ne anlam verilirse anlamları odur. Benim onlardan çıkardığım anlam bana göredir, kimsenin onlara başka anlamlar vermesine engel olmaz. Her şiirin, şairin belirli bir düşüncesine uygun, yahut bu düşüncenin tıpkısı, asıl, tek bir anlamı olduğunu söylemek, şiirin yapısına aykırı, hiç bir zaman belirli bir şey anlatmak değildir... Şiirin anlamı, şairin içinden geçen anlaşılabilir, olabilir olayları okura aktarmak değildir. İstenilen, okurda bir ruh hali yaratmaktır.»

Bakin, Yahya Kemal de bu sözlerin bir benzerini dile getirmektedir, şöyle diyor: «Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak, onu çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki, mısra güya hissin ta kendisi imiş gibi okura samimi bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum.»

Oktay Rifat'ın bu konuda yazdığını da görelim: «Bir sözün gözümüzün önüne gelen görüntüsü, olabilecek bir şeye o söze anlamalı, olmayacak bir şeyse anlamsız deriz. «Ahmet düştü» sözünün bir anlamı vardır, çünkü Ahmet düşebilir. «Lâmbanın saçları ıslak» sözünün bir anlamı yoktur, çünkü lâmbanın saçı olmaz. Bir kelime sanatı, bu yüzden görüntü sanatı olan şiirin sadece olabilecek görüntülere bağlanması istenemeyeceğinden, anlamla da bağlı kalması istenemez.»

Tümü de doğru, güzel, yerinde sözler. Ancak bunlar bir şiirseverli gene de doyurmayabilir. Çünkü şiirsever, bir okurdur, okumak ise «sözcük» denilen göstergelerle düşünmek demektir. Bir sözcüğün nasıl olup da bir nesne durumuna geçeceği kolayca anlaşılamaz. Ayrıca şiir sanatı, oldum bittim, burada açıklaması yapılan şiir olmamıştır; o bir zaman masal anlatmış, öykü de anlatmıştır, öyle yaptığı zaman-

lar, şifirlerin imgeleri, görüntüleri, düzyazıdaki imgeler, görüntüler gibiydi. Burada sözcüklerin niteliğini araştırırken, unutmamak gerekir ki, şiir sanatı sembolizmden sonra büyük bir değişikliğe uğramıştır. Şimdi gene sözcüklere, bilimsel adı ile «gösterge»lere dönelim. «Gösterge» yeni anlam bilimin temel terminlerinden biridir. Onun genel olarak ne olduğunu Pierre Guiraud'nun çevirisi Berke Vardar'ca yapılan «Anlam Bilim» adlı kitabındaki tanımlardan almakta konumuz açısından yarar bulunduğunu sanıyorum.

«Anlama, bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, bunları anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeye bağlayan oluşturmaktır: Bir bulut, yağmur göstergesidir, yukarı doğru akan kışlar şaşkınlığın, bir köpeğin havlaması kızgınlığın, at sözcüğü bir hayvanın göstergesidir.»

Şurası çok önemli ki, anlamın ortaya çıkması için bir değil, iki gösterge gerekli. Sürdürürelim okumayı: «Demek ki, gösterge uyarıcı bir şey. Ruhbilimciler uyarıcı diyor buna. Uyarının organizma üzerindeki etkisi bir başka uyarının bellekselel imgesini anlıkta canlandırır; bulut yağmurun, sözcük ise nesne ya da varlığın imgesini uyandırır.»

Durum aşağıda biraz değişecek. Biz şimdi sözcüğün bir gösterge olduğuna gelmiş olduk. Onun bildirim aracı olma niteliği de buradan doğuyor. Ancak «gösterge, anlıksal imgesini uyandırdığı bir başka uyarana bağlı bir uyarandır.» Demek ki, anlığımızda birbirini çağıran nesneler değildir, nesnelerin anlıksal imgeleri ile bunlara ilişkin olarak bizde uyanan kavramlardır. Saussure'ün şu sözü üzerinde önemle duralım: «Dil göstergesi, bir nesne ile bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitme imgesini birleştirir.»

Saussure'ün sözündeki yenilik şuradadır: Sözel «ağaç» sözcüğünün kulağımda uyanan işitme imgesi, anlığımda ağaç kavramını uyandırır, ağacı değil. Nesne aradan çekildi gitti. Her şey iki imge arasında olup bitiyor. Böylece «anladım» dediğim zaman, gösterge ile anlığımdaki kavramın birliğini söylemiş oluyorum. Fakat, «saf, arı diye nitelendirilen sanatlar» diyor Pierre Guiraud, «bir başka uyarana bağlı olmayan uyarılardır. Gerçeği göstermezler, kendileri bir gerçek oluşturlar. Gösterge değildir, nesnedirler.»

Böylece tek göstergeli anlam diye bir anlama gelmiş olduk. Burada gösterge artık bir nesnedir. İşte Valéry'nin, Ahmet Hasım'ın, Yahya Kemal'in, Oktay Rifat'ın söyledikleri, söylemek istedikleri de bu değil miydi?

Bir tür dil göstergesinin araç değil nesne, kendi başına varlık olduğu bilgisi buradan doğuyor. Hangi tür imgelerdir bunlar? Müzik gibi arı sanatların imgeleri. Şiirin müziğe benzetilmesi de bundandır. Sembolizm denilen şiir akımından sonra ortaya çıkan, çağdaş şiiri bütünü ile etkisi altına alan «saf şiir» anlayışı nesne - göstergelerin ardına düşmüştür, anlamın değil. Şiirde anlam konusunu tartışırken, bütün şiir tarihini eş örneklerle dolu sayamayız. Şiir sanatı büyük bir değişime uğramıştır. Nitekim resim sanatı da İzlenimci akımdan sonra nitelik değiştirmiştir: Çizgiyi atmış, doğayı yalnızca renk olarak görmüş, konturu kaldırmış, maddeyi eritmiş, renk karşıtlıkları kuramından büyük ölçüde yararlanmış, böylece akılla bilineni değil, gözle görüleni tuvale geçirmiştir. Yeni resmi anlamamız için, ona bakışımızı yeniden ayarlamak gerekir. Bu zahmete değer.

Şiir, resim, yonut, müzik... Nicin böylesi büyük değişikliklere uğradılar? Eskiden halk ile sanatçı arasında bir birlik vardı, şimdi ortadan kalktı mı o birlik? Kalktı ise doğru mudur bu?

Bu sorunlar yerindedir, sorulmalı ve yanıtları araştırılmalıdır demek istiyorum. Ama şunu da unutmamalıyım: Çağımızda değişen yalnızca sanatlar değildir, çağımızda bilimlerin de basdöndürücü değişimlere, gelişmelere uğradıklarını hesaba katalım. Bugün fiziğin bulduğu yeni gerçekler, bildiğimiz dille anlatılabılır gerçekler değildir, onları ancak yeni matematik anlamlandırabilir. Bunun gibi çağımızın felsefeleri de... Nereye gelmek istiyorum? İnsan aklının vetersizliğine mi? Hayır, bilimleri öğrenmek bizden nasıl yeni bir caba istiyorsa, sanatlar da bakışımızı, görüşümüzü, anlayışımızı değiştirme yolunda bir caba bekliyor bizden. Şiirde anlamdan, anlamsızlığa geçmek değildir olup biten, eski anlamlardan yeni anlamlara, daha zengin anlamlara geçmektir.

Biliyorum, bilimleri anlamak için gerekli olan cabaya benzer bir caba. Güzel Sanatlar için de gerekli oldu mu, kişinin sıkı sıyrılır onlardan. Şiir olsun, resim, yonut olsun, tadını doğrudan doğruya duymalıdır bize, araya bilgileri sokmadan. Ben de buna inandığım için, yeni sanatların bilgisel bir cabayı gerektirdiğini değil de, sadece anlayışımızı, bakışımızı değiştirmemiz gerektiğini söyledim. Bu tür değişiklikler tarihin dönemlerinde hep gerekli olmuştur, ilk çağdan orta çağa, orta çağdan, yeni çağlara geçerken sözcüksel.

Melih Cevdet ANDAY
17 Şubat

Sevgi ustası bir şairi yitirdik

Ceyhun Atuf Kansu'nun şiiri üzerine yazılacak bir yazının ilk özelliği alçakgönüllü olmasıdır. Kişiliğine, şiirinin özüne uygun bir kavramdır alçakgönüllülük. Halkını, halkının dilıyla anlatmış, yalın bir şiir görüşünü her zaman savunmuş, savundugunu da yapıtında uygulamıştır. Gerçekte Kansu'nun şiir özü, şaire her zaman sloganlaşma olanağı veren bir özüdür. Kansu, bu kolaylıktan sakınmasını bilinçle sağlayan ustalardandır.

Kansu'nun ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar işlediği öz değişmemiştir. Açıkçası sanatının başında, şairliğinin ilk mısrasında halkının dertlerini, acılarını, mutsuzluklarını anlatmıştır. Şiirinde yarına bağlanan umutlar, karanlığı izleyecek aydınlıklar hemen farkedilir.

«Halk dedim sözümün iptidasında.»

Neyi anlatacağının vurgulandığı bir mısra. Halkı anlatırken, soyut, yukardan bir halk sevgisinin yalnızca bir şiir malzemesi olarak kullanıldığı ürünler değil bunlar. Yalnızca bir şiir motifi, bir halı motifi gibi halk değil. Anadolu'yu tanıyan; hasta bebelerinden bozkırın kahırını çeken insanlara kadar tanıyan bir sanatçının ürünü.

Halkını eylem içinde anlatan ender kişilerden biriydi Kansu. Kurtuluş Savaşı hareketi içinde halkı, o eylemi başarmış Anadolu'yu dile getirdi.

Böylesine bir savaşın üstesinden gelen halka güzel günleri muştulamayı da sanatçının işlevi bellemişti:

«Ben iyi günlerin hamurunu yoğuran emekçi.»

Gerçekten ilk ürünlerinde halk şiir geleneğini ortak özellikleriyle kullanan Kansu, 1945 hatta 1950'den sonra özünü, daha gelişmiş, ustalasmış biçimler içinde sunmuştur. Nasıl toplumunun gelişmesine, paralel bir içerik getirmişse, şiirin biçimsel gelişmesine paralel de bir biçim kaygısının gerekliliğine inanmış, onun da üstesinden gelmiştir.

Bütünselliğe yönelen şiir anlayışı onun belleklerde tek tek kalan mısralar yazmasını önlemiştir. Bütünü, tek etkileyici mısraya feda etmez hiç bir zaman.

Şiirin işlevini belirten kimi dizelerini anarsak Kansu'nun politikasını belirleyebiliriz:

«Hayatımın tâ içinden: Şiirin aklın hakkın savaşları.»

«Masmavi etmeye halkın aldatılmış denizini.»

Bir toplumu ardından sürükleyen sorunların hepsi de onun şiirinde yerini almıştır. Ya-

zarın düzyazıyla vermek gereğini duyduğu düşünceyi, yükümlü bir şair kimliğiyle yüklenir. Olen çocukların ardından ağıt yakar, bir siyasal savaşın kahramanlarını anıtlştırır, bir devrimi, 1960'ı şöyle anlatır:

«Kan çiçekleriyle açmış bu Anayasa varken.»

«Bağımsızlık Gülü» yalnız halkının değil başka ülkelerin halkının bağımsızlık savaşını mısraa getirir. Franko'nun faşizmi, Lumumba'nın öldürülmesi olaylarını işler. Böyle bir evrensellüğün çok daha usta katındaki ürünlerini «Buğday Kadın Gül ve Gökyüzü»nde vermiştir.

Doğa şiirlerinin en güzelini, güzün, yazın, kışın en şiircesini Kansu yazmıştır. Bırakın kitaplarından seçeceğimiz tek tek örnekleri tek başına bir kitabını anmak yeter. «Yurdumdan» bu doğa tanıtılamalarının başarılı örnekleriyle doludur. İnsan ve doğa nefis bir Anadolu killimi gibi dokunur. Denizler, ırmaklar, dağlar, bozkırlar, köyler, istasyonlar, şehirler, insanlar, kahramanlar, tanrılar...

Her şiir kitabının bir kendine özgülüğü, bir konu ayrıntısına yaslanması vardır Kansu'da. «Haziran Defteri»nde şair Kansu doktor Kansu'dan edindiği yürek izlenimlerini yansıtır.

Kansu'nun ilk ürünlerinin eksikliği, şiirin aradığı yoğunlaştırmadan yoksun olmasıydı. Gene bu eksiklik de halk şiirine yaslanmasının doğal bir sonucuydu.

Yüksek sesle gerçekleri söylemek Kansu türü şiiri için iştten bile değildir. Her an ya halk şiirinin kimi yavan örnekleri düzeyine iniverir ya da halk şiir ve yalınlığını yedeğine alarak bir başka şiir kurgusuna yönelir. İkisini de yapmadı Kansu.

Sömürülmüşlüğüne, eksikliğine, yoksulluğuna karşın onda vatan kavramı sevgisiyle sözedilen bir kavramdı. Vatan denilen kavramı her öğeyle bütünleştiriyordu. «Yanık Hava» kitabının ilk şiiri olan «Şimali Şarkıye Doğru»dan birkaç mısraı örnek alırsak dediklerimizi kanıtlayız:

.....

Sonra gökyüzü altında

münzevi vatanım,

Vatandaşsız kalmış vatanımı

seviyorum.»

Kimi ustaları överken denizin şiirini yazdı deriz, deniz insanlarını roman ve hikâyelerinde işledi deriz. Neden şairler için böyle bir benzetmeyi kısıkanırız. Kansu için bozkır insanını yazdı, diyebiliriz. Orta Anadolu'nun insanı-

ni, böylesine ustaca az kişi dile getirdi.

Şairin güldestelere geçmiş şiirlerini bir tanıtma yazısında anmak gerekiyor. «Kızamuk Ağıdı» bunlardan biridir. Yoksulluktan ölen çocuklar için yazılmış şiir katındaki en yüce örneklerden biridir.

Şairlerin bir nesneye bakışları dünya görüşleriyle belirlendiği oranda toplumsal bakış açısının yön değiştirmesiyle de açıklanabilir.

İç güzelliğine kavuşan sanatçı, dışa yansıyan bakışıyla, dış güzellikleri de bize iletir. Kansu'nun «Bağbozumu Sofrası» kitabının başına aldığı şu alıntı yapacağımız açıklamalardan daha öz değil midir: «Ey sevgili Pan! Bana iç güzelliği ver!...»

Kansu, hep neyi, neyi söyledi diye bir sorunun yanıtı şudur. O sevgiye çağırmıştır herkesi. Çocuklardan başlayan büyüklere varan ulusunun sınırlarını aşip bütün yeryüzüne yayılan.

«Ne olur, her gün bir çocuk daha gülsün.»

«Buğday Kadın Gül ve Gökyüzü»nde bütün bağımsızlık savaşı verenlerin şiirini yazar.

İspanya'dan, Afrika'ya uzanan bir haritada sevginin çizgisini çeker.

Doğayı bu kadar güzel şiirleştiren Kansu'da, sık sık rastladığımız bir simge vardır: Gül. Katran rengine bulanmak istenen bir yeryüzüne, görüntüsüyle, biçimiyle ve içeriğiyle, özgürlüğü, eşitliği getirmek isteyen bir düşüncüyü simgeler gül.

Bütün insanların kardeşliği, sevgiyle gerçekleşir. Soyut bir sevgiyle mi? Hayır. Bir hakça düzende yaşamının, insanın insanı sevmesinin getirdiği bir düzende gerçekleşecek sevgiyi. Yeter ki umudun gülü solmasın. Orta Anadolu şiirini nasıl noktalamış Kansu. Okuyalım da bir sevgi ustasının dilediğini gerçekleştirmek için sevgi çabamızı ona katalım:

«Ben gidiyorum, seher yıldızı

Ne güzel sabahlar gelecek gördüm

Öt Yusufçuk! Söyle ozan!

gelir, halkın seher yıldızı!»

Doğan HIZLAN
25 Mart

Bir defter kapanırken

İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nu 1936'da tanıdım. Yaşının en olgun ve en verimli çağında idi. Bir rüzgâr esmiş, onu fakültedeki kürsüsünden koparıp Babilî kaldırımlarına savurmuştu İsviçreli uzman Albert Mailche, 1932'lerde «Darülfünun»u «Üniversite» yapınca, bu ünlü pedagog, bu ünlü profesör, bu ünlü rektör «kadro dışı» bırakılmıştı. Kendisini tanıdığım zaman, tahtını yitirmiş ve sürgünde yaşayan bir krala benziyordu. Ardında parlak bir «akademik kariyer», bir üniversite kürsüsü, hepsi de toplum içinde ve en yüksek basamaklarda görev almış bir öğrenci ordusu bırakmıştı. Ama, dünyaya hiç küskün görünmüyordu. Tam tersine, çevresine ışık tutmaya kararlı bir delikanlı gibi yaşama, sil baştan, yeniden başlamıştı. Altunizade'deki köşkün geniş bahçelerinde ağaç fidanı, çiçek fidesi yetiştirip satıyor, bununla kendine bir yan gelir sağlıyordu. Onun rektörlüğünden önce, Beyazıt'taki Üniversite merkez binasının çevresi, çocukların top oynadığı tozlu bir arsa idi. Burayı bugünkü çam ormanı haline getiren odur. Çamlıca sırtlarındaki bahçevanlığın önemi ve boyutu bununla anlatılabilir.

«Yeni Adam» dergisi çıkar çıkmaz, Türk düşün yaşamında etkin bir yer alıverdi. Çünkü

Baltacıoğlu, açık görüşlü, zamanına göre ileri düşünceli bir aydın örneği idi. Gerçek bir demokratı. Buna, bir hümanistti de diyebiliriz. «Yeni Adam»a «yeni sanat!» diyor, başka bir şey demiyordu. Darülfünun' emini (rektörü) iken bir gün fesindeki püskülü, «Bu da ne oluyor?» diyerek koparıp atmış ve makamına artık püskülsüz bir fesle gidip gelmeye başlamıştı. Günün koşulları içinde bu basit davranışın bile ne büyük bir başkaldırma olduğu anlaşılabilir. Baltacıoğlu, çağını yitirmiş, yaşamını tamamlamış her şeye karşıydı. Fanatizme, ama her tür lüsüne düşmüştü. «Püskülsüz İsmayil Hakkı» o günlerin bir simgesi olarak anılacaktır.

O sıralarda Hüseyin Cahit, tek başına çıkardığı «Fikir Hareketleri»nde liberal plândaki kendi kişisel görüşlerini yansıtırken Baltacıoğlu, dar bir çerçevede içinde hapsolmayı hiç düşünmemiş, özgür düşünceye, özellikle sol'a karşı kapılarını ardına kadar açmıştı. «Yeni Adam»a kimler yazmıyordu ki. Kerim Sadi, Suphi Nuri İleri, Hasan Ali Ediz, Hüseyin Avni Şanda... Aynı perspektif içinde Sabahattin Aliler, Suat Dervişler, Sabiha Zekeriyalar, Sadri Ertemler...

Baltacıoğlu ne marksistti, ne de sosyalist. Ömrü boyunca Durkheim sosyolojisine inanmış bir bilim adamıydı. Bunun sonucu olarak da,

bireyci değil, toplumcu idi. Dergisi de bu açık görüşün aynası oldu. Birkaç kez kapatıldı, açıldı. O devirde, bir derginin her hafta okurlarına ek olarak forma forma, Carlo Cafiero'nun «Kapital» özetini vermesinin ne demek olduğunu düşünmek gerek.

Baltacıoğlu, bilim adamlığının yanında, düşün ve sanat alanlarının komple bir atletiydi. Hattattı, ressamdı, tiyatro yazarıydı, tiyatro oyuncusuydu, romancıydı.. Hepsinden gayri de, çok güzel konuşan bir hatipti. Türk okuru, fütürizmden gerçek - ülkücülüğe kadar çağdaş sanat akımlarını ondan öğrendi. «Demokrasi ve Sanat» adlı kitabı bunun güzel bir kanıtıdır. «Yeni Adam»a ilk kapılandığım zaman, yazı yazmaya hevesli genç bir üniversite öğrencisiydim. Uzun süre onunla birlikte çalıştım.

Zaman, Türkiye için de, dünya için de ilginç olaylarla dolu geçiyordu. Mussolini faşizmi Habeşistan'a saldırıyor, ana kucağındaki kara derili bebeleri dumdum kurşunlarıyla öldürüyordu.. İspanya İç Savaşı başladı. Franco'nun kanlı cinayetlerini birlikte izledik. Sonra İkinci Dünya Savaşı, İstanbul'un karartmalı geceleri... Hitler'in cinayet taburları Danzig'e yürümüş, insanlık tarihinin en vahşi yaprağını yazmaya başlıyordu.. Aradan kırk yıla yakın bir zaman geçti. Bunlar artık acı ya da buruk lezzetli birer anı...

Baltacıoğlu ile son otuz yıl içinde bir daha

hiç karşılaşmadık. Yüz yüze hiç gelmedik. Bizler mi değişmiştik? Yoksa o mu? Biz, olduğumuz yerde duruyorduk. Ayaklarımızı bastığımız zemin aynı sağlam topraktı. Baltacıoğlu, Darülfünun'dan çıkarıldığı zaman ödün kabul etmez bir bilim adamıydı. Yoksa zamanla yumuşadı mı? Bize mi öyle geliyordu yoksa? Onun spirittüalist, anti-materyalist görüşlerinin ağır bastığı bir döneme gelmiştik. Bunu ilerde, onun yaşamı ve yapıtları üzerinde derin araştırmalar yapacak olanlar, kendi açılarından, doğru ya da yanlış diye, her halde saptarlar. Ama bilinen gerçek şu: «Yeni Adam» çevresindeki hava yavaş yavaş yok oldu. Yıllarca onunla birlikte savunduğumuz «Halka Doğru» sloganı «Türke Doğru» oluvermişti. Kendisi şehir değiştirdi, Ankara'ya giderek Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine yeniden profesör oldu, kürsüsüne kavuştu. Milletvekili olup parlamentoya girdi. «Yeni Adam»ı çıkarmayı da, son günlerine kadar sürdürdü. Ama 1934'lerin, 1936'ların, 1939'ların «Yeni Adam»ı değildi artık.

Sanırım İlhami Bekir'in bir şiirindeki bir parça konuya uygun düşer: «Saflar ayrılalı / Dostluklar kara çalı / Bir kurşun atımında kaldı / Beraber düşündüklerimiz». Evet, öyle oldu.

Hüsamettin BOZOK
9 Nisan

«7 Meşale» ye 50 yıl uzaktan

Gençlik ne güzel şeydir. İnsan kendini bütün alışkanlıkların dışında görmek ister. Toplum hayatında olduğu gibi, sanat hayatında da kuşaklar arasındaki çatışmalar oradan doğar. Gelenekmiş, görenekmış, kuralmış; hepsini atmak ister genç adam. Kendi kuralını kendi koymak ister. Ama kolay mı onca engeli aşmak?... Günün birinde her şey tavsar, bir zamanlar yıkmayı tasarladığının savunucusu olur. İşte o zaman, enerji kitleyi başlamsın; —eğer aşırı savunuculuk ediyorsa— enerjili bunalımı baş göstermiş demektir. Zaten, yeni sanat akımlarının öyle sık sık ortaya çıkmayı; çıkanlardan da çoğunun birkaç yıl sonra unutulup gidişi; o akımları ileriye süren «hızlı» sanatçıların da zamanla suyu çekilmiş değirmene dönüşü bunu kanıtlar..

1928 nisanında Yedi Meşale adlı kitapla ortaya çıkan genç kuşak da, kendilerinden önceki kuşakların «hep vefasız sevgiliden başka söy-

leyecek bir şey bulamadıklarını, okuyucuların aynı his ve düşüncelerin değiştirile değiştirile kendilerine sunulmasından bıkip usandıklarını» söylüyor; kendilerininse, «konularını elden geldiğince genişletmeye çalıştıklarını, dünyanın mızımız ve soluk hislerini terennüm etmeyeceklerini» bildiriyorlardı. Bundan başka, düşünce ve duyguları «buluş» adını verdikleri birtakım yeni mecazlar, yeni söyleyiş biçimleriyle vermeye çalışmakta idiler. Sözelimi, «Güneş battı» demiyor da, «Sulara atılarak güneş intihar etti» diyor; Bağdat Caddesi'ndeki sıcak bir yaz öğlesini «Yaz, beygirin boynunda sallar çingırağını; / Öğle, bir talikanın döner tekerleğinde» diye yazıyorlardı.

«Mızımız ve soluk hislerin» kararttığı edebiyat dünyasını aydınlatmak için, kendilerine Yedi Meşale adını vermişlerdi. Topluluğu tutanlar dahi, bu adı çok «iddialı», «mübalâğalı», «gururlu» bulmuşlardı. Bunlardan yalnız bir tanesi,

«Bu elektrik nurları asrında meşale sönmüş bir kıvılcım sayılabilir; o bakımdan, kendilerini meşaleye benzeten gençler çok mütevazı davranmışlar» diyerek bizi savunmuştu. Asıl buna kızmıştık. Demek ki, kendimizi yeterince yüksek görememiştik.

Ama ne olursa olsun, — ister kızsınlar, ister kızmasınlar — ok yaydan çıkmış, hedefini bulmuştu. Bir anda ünlü kişiler oluştuk. Nitekim, Ahmet Haşım, bir yazısında: «Tanılmıyorken bir gün içinde tanılmak; edebi âlemin her yeni varlığa omuz silken aldırılmazlığını iyiliksever bir dikkate çevirmek; (...) bu genç alayın en tembellimize bile verdiği şu garip merakın sebebi ne olsa gerek?...» diye yazmıştı.

Kendinden önceki kuşakları hırpalayarak ortaya çıkan Yedi Meşale'nin atılımı hoşgörüyü ve çok geniş bir ilgiyle karşılanmıştı. Diyebilirim ki, hiçbir şiir kitabı için o kadar çok yazı yazılmamıştır.

Altı tanesi şiir, bir tanesi nesirle edebiyat alanına giren bu gençlerden yalnız Ziya Osman, şiiri sonuna kadar sürdürdü. Ötekiler zamanla, inceleme, bilim, çeviri, yayıncılık alanlarına yö-

neldi. İyi mi ettiler bilmem. Ben kendi hesabıma, «Keşki şiirden başka hiçbir şeyle uğraşmasaydım» derim. İyi ya da kötü, şöyle ya da böyle, ama yalnız şiir... İnsanın heyecanını sürekli olarak ayakta tutan, tetikte bulunduran şeydir şiir.. Oysa bugün... Cahit Sıtkı'nın dediği gibi, «Nerde o günler, o şevk, o heyecan?»

Yedi kişinin beşi öldü. Geriye iki kişi kaldı: Yaşar Nabi, Cevdet Kudret... Yaşlı, yorgun, bezgin iki adam... Acaba sanat ve kültürümüz için yararlı bir şeyler yapabildiler mi?... Yaşar hesabına «evet» diyebilirim. Ama ben... Sormağa korkuyorum...

Gene de oturduk, bizim için mutlu bir tarih olan nisan ayı için, Varlık dergisinde bir Yedi Meşale Özel Sayısı hazırladık. Birtakım incelemeleri, anıları, her birimizin eski ve yeni yazılarından derlenmiş parçaları bir araya getirdik. Belki de ilginç bir sayı oldu...

Elli yıl, insanın hayatında bir kez gelir. Onu da anmayacak değildik ya!...

Cevdet KUDRET
25 Mart

Orhan Kemal'in emeği

1978 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü «Karaahmet Destanı» romanıyla Fakir Baykurt kazandı. Baykurt, bugün İstanbul Sinema TV Enstitüsü'nde yapılacak Orhan Kemal'i anma gününde ödülünü alıyor. Baykurt, ödülünü aldığı Orhan Kemal'in edebiyatçı niteliğini aşağıdaki yazıda irdeliyor:

«Orhan Kemal'in yazarlığı, edebiyatımızda büyük bir adımdır. Yaşadığı sürece onun derecesinde geçim derdi çeken yazarımız yok gibi. Ellibeşbuçuk yıllık yaşamında 26 roman, 11 öykü, iki oyun, bir anı, bir röportaj, bir inceleme, toplam 42 kitap verdi gene de... Ölümünden sonra basılanlarla bu sayı 50'yi buldu. Bir de-ğil, birçok kez basıldı, okundu.

Onun gibi bir yazarı kitap sayısı ile ölçmek olmaz. Yazdıklarının niteliği; yapıtlarına yansıttığı emek, o güzel sanat bezenekleri de üstün. Eleştirmenlerden, okurlardan, en sıradan okurlardan yüksek notlar almış. 2 Haziran 1970'te Sofya'da konukluğu sırasında geçirdiği bir beyin kanamasından öldü. Asıl hastalığı kalpti. Demek ki yazacağımı, yaratacağımı diye çok yorulmuştu sol göğsünün altındaki cevahiri! Ölüsü yurda gelirken araba Babaeski asfaltını döndü. Elinde çiçeklerle bir işçi çıktı önüne. Bir

kâğıda şöyle yazmıştı: «Biz işçiler hatıran önünde saygıyla eğiliriz.» Çiçekleri uzattı. İki kez Sait Faik Ödülü, bir kez Türk Dil Kurumu Ödülü, bir kez de Ankara Sanat Sevenler Derneği «En iyi oyun yazarı ödülü» aldı. Sanırım onun en mutlu olacağı ödül, bu güzel yürekli işçinin uzattığı çiçeklerdi.

«İşçi sınıfı, köylü benim kaynağım. dayanağım olmuştur. Burjuvalaşmış teknik karşısında ezilen, yok olan insanlar benim insanlarım olmuştur. Onların acıları, onların ekmekleri. benim ekmeğim. benim acım olmuştur. Köyün, köylünün sosyal, ekonomik ve tarihsel çelişkileri, köy işçilerinin, ırgatlarının direnisleri, çalışma ve yaşama koşulları, benim yaşama ve çalışma koşullarım olmuştur. Köylümün, işçimin, bütün fakir fukaranın amansızca sömürülmesi, soyulması, ezilmesi; insan kişiliğini öldüren, yok eden, insan onurunu ayaklar altına alan, insanın kendini, bedenini ortadan kaldıran çalışma, yaşama koşulları benim kendi dramım olmuştur...»

«İkbal Kahvesi»nde Nurer Uğurlu'ya söyledikleri bunlar. Fikret Otyam'a yazdığı mektuplarda, yaşamlarını dile getirdiği insanları, kendi öz çocukları gibi sevdiğini söyler. Denilebilir

ki yazdığı insanlarla özdeş olabilmış bir yazardır Orhan Kemal. Üstün bir sevgidir bu ilişkinin eksenini. Duygusalıktan, sulu gözlü romantizmden öte bir sevgi.

«İnsan, sevdiklerinin refahını ister. İstemekle de kalmaz, bu refah ve mutluluğun gereklerini arar, bulur, açıklar. Yurdumun ve yurdumun insanların mutluluğu benim ve çocuklarımın da mutluluğu demektir. Yani, milletim gelişirse, ben de, bana bağlı olanlar da gelişir, iyi günlere ereriz. Ben kalemimi, aslında öteki milletlerden hiçbir bakımdan geri olmayan milletimin gelişmesini engelleyen koşullara karşı koymuş bir yazarım. Tuttuğum yolda gücümce yürüyorum, yürüyeceğim. Yazmamak, kendimi ödevlendirdiğim kutsal ödevimden kaytarmak olmaz mı?»

Bütün iyi yazarlar gibi Orhan Kemal de sevgi ile yazdı insanlarını. Öyle yazarlar vardır, anlattıkları insanlardan iğrenirler. Okuyanların da iğrenmesini isterler. Suçu insanın işlediğini, suçtan, kötü davranışlardan kişilerin kendilerinin sorumlu olduğunu savunurlar. O yazarlara göre toplum düzeni başlıca etken sayılmaz. Sefillik insanların tembelliğinden ileri gelir. İnsanlar çalışkan, dürüst ve acımalı olsa yaşamda sorun kalmaz. Ama yanlıştır bu. Gerçek böyle değildir.

«Bize ne lazım? Aydınlık. İleri: kötülüklerle, delliliklerle, alçaklıklarla, bayağılıklarla mücadele edecek aydın tipler lazım. Sefaletin sebebini bilen adam lazım..»

Yazar, sefilliğin nedenlerini kendisi bilmezse, bilen insanları nasıl yaratır? Üstün yanı burasıdır Orhan Kemal'in. Çok çeşitli, geniş bir «insan dermesi» içerir onun yapıtları. Bu insanların çoğunluğu «daha iyi bir yaşam için» sefere çıkarlar. Kimi yaralanır, sakatlanır, kimi ölür, yiter. Diri kalanlar, dönüp ceptikleri zorluklara gülümseyebilirler. Kazandıklarını «kardeş payı» bölüşmeye hazır; dayanışmanın değerini, gereğini kavramış, pişmişlerdir. «Veririz sırt sırta, olur glideriz!» diyebilirler. Murtaza gibi «vazife bir uğruna» öz kızının ölümüne yol açan, patron malı beklemeye adanık gece bekçileri bile, onun olağanüstü romancılık sanatının sezdirdikleriyle, insanı kendi öz değerlerine yabancılaştıran bozuk toplum düzeninin çarpıtığı, gerçekte suçlu değil, ama kötü koşullandırılmış birer yurttaş, birer baba olduklarını kanıtlayıp aklanırlar gönüllerimizde. Sonuçta Orhan Ke-

mal'in insanları okuyana umut ve iyimserlik verirler. Kendi gibi «güzel» insanlardır anlattıkları.

Bunun için Orhan Kemal'in yazarlığının edebiyatımızda büyük bir adım olduğunu söylüyorum. Kendinden öncekilerden Nâzım Hikmet'in, Sabahattin Ali'nin, Tolstoy'un, Gorki'nin, İstrati'nin yazarlık yardımlarıyla atılmış bu büyük adımla Orhan Kemal pek çok yeni yazarı etkilemiş, onları toplumcu gerçekliğinin ışıklı yoluna çekmiştir.

Kendisi de, günlük davranışlarında küçük büyük ilişkilerinde örnek bir insandı. Büyük sayılan pek çok insan, özellikle ünlüler, yakınlarına varılınca cüceleşirler. Onlardan biriyle bir yerde beş on gün birlikte kalın, bir cezaevinde beş altı ay birlikte yatın, anlarsınız ciğeri kaç paralık olduklarını. Kızınca atar tutardı biraz, ama üç dakika sonra sevgiden içi kabarır, öğmeye başlardı yerdiklerini, Orhan Kemal'den yakından az insana rasladım. Cezaevi arkadaşları, baba gibi, kardeş gibi severlerdi onu. Kömür parası için, ilaç parası için koşturduğu günlerde bile arkadaşlarına, hemşerilerine ilgili, saygılı, sevgili olmuştur. Kimseden birşey beklemeyecek derecede onurlu, başı dik, gönlü yüksek kalmıştır. Topluma bunca değer katan bu ağır işçinin emekliliği, toplumsal güvenliği yoktu.

«Kalemimi satmadım!...»

Satmak değil, çaktırmadan, ufacık, küçücük bir ödün verse neler kazanmazdı.

Sadece Murtaza ile, o güzel Murtaza ile değil, yazdıklarının çoğuyla ölümsüzleşmiş bir yazarımız Orhan Kemal. Bir değil, bin kez okunacak, yakınına vardıkça büyüyecektir.

Ölümünden sekiz yıl sonra Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazandı. Sağlığında Yunus Nadi Roman Ödülü'nün Seçici Kurulu'nda bulunmuş, «Yılanların Öcü»ne oy vererek ödüllendirilmemi sağlayanlardan biri olmuştur. Allesi'nin kendi adına ve anısına koyduğu ödülü, «Yılanların Öcü»nün süreği «İrazca Üçlemesi»nin son cildi olan «Kara Ahmet Destanı» ile alıyorum. Ona bakarak, ondan örnek alarak, onun ışıklandığı yolda kazanılmış bir ödül oluyor bu. Sevincim anlatılacak gibi değil. Öpüp başıma koyuyorum.»

Fakir BAYKURT
3 Haziran

Denemeye ilişkin bir deneme

Deneme, konusunu derinliğine kavramak ya da tüketmek savında bulunmayan, ama ona dizgesiz biçimde, çoğu kez söylediklerini (yazdıklarını) önemseymiş gibi davranarak, yeni katkıda bulunan bir yazın türüdür denebilir. Tam anlamıyla bilimsel olmayan, ama gene de —modalaşmış terimiyle— oldukça iyi bir yaklaşım meydana getiren bu tanımda geçen kavramlara çok kısa olarak bakalım:

DOKUNUP GEÇME...

Deneme «konusunu derinliğine kavramak savında değildir»: gerçekten bu tür, bilim tekniğinin kurallarına uymaz. Onda ne doğa bilimlerinin, ne insan bilimlerinin bilimsel olmak için zorunlu gördükleri yöntemsel uğraşlara tanıklık etmeyiz. O, ele aldığı konuya şöyle bir dokunup geçmek izlenimini bırakır, hatta böyle bir izlenim bırakmaya önem veriyor görünür. «Önemseymiş görünür» sözünü, son tümcemize bağlayabiliriz. Çünkü deneme, bilgi ya da görüş bakımından araçsız ya da araçlı olarak olumlu bir sonuca varabiliyorsa —konusuna katkıda bulunabiliyorsa— bunu dizgesel olmayışına borçlu olduğunu anlatmak ister. Nelen? Bu sorunun yanıtında, denemenin gerçek yapısının ne olduğu olgusu yatmaktadır. Bilim —bir üst-dil olarak felsefe de— yöntemsel nedenlerden ötürü konusunu sıkıca sınırlar, o sınırın dışına çıkarak «metafizik yapıyorsun» ya da «yersiz varsayımlar öne sürüyorsun» diyerek kınar. Oysa deneme, böyle bir sınırı tanımamak, kendini «fantezi»sine kapıp koyvermiş görünmek istemektedir. Çünkü o, şunları bilir, bilme-se de sezer:

1 — Her dizgeli bilgi, düşünsel bir bütündür. Ama bilginin dizgesel olarak meydana gelmesinden, hatta bu yolda atılan ilk bilinçli adımdan önce, bir uyanma, yoklama, sınama, yarı karanlıkta arama alanı vardır ki, burada insan yetileri dizgesiz —bir ölçüde bilinçsiz— çalışır. Bu alanda beklenmedik yaklaşımlar, umulmadık benzetmeler, kopmalar vb. söz konusudur. Arama, bulma, «keşfetme» edimleri diye toplayıp özetleyebileceğimiz bu alanda, mantıksal çözümleme ya da inceleme etkisizdir. Bu «cybernetique» çağında, bir «keşif» makinesine temel olacak ve örneğin «dâhinin» yaratma görevini üzerine alacak mantık kuralları yoktur; ama insanın yaratıcı gücü, dizgenin gerisindeki alanda, kimi zaman çok değerli buluşlara varmıştır. İşte deneme, bir bakıma, bu etkinlikten «pay alır» (ya da boş kasnak gibi işlemiştir) diyeceğim; bilime, dizgeselliğinin yasakladığı bir özgürlükle, beklenmedik bağıntı-

lar kurarak ya da bozarak, söz konusu bilim - öncesi psikolojik alana benzer biçimde bilgi verir, düşündürür, merak uyandırır.

2 — Denemenin özgürlüğü, onu çok kez dizgeli bilginin aşmak istemediği, ya da aşamadığı sınırların ötesine geçmeye götürür. O zaman denemenin; (boş laflarda kalmazsa), belirli bir dizgenin alanı dışında kalan birçok öğelerin, aslında o alandan olduğunu gösterdiğini, kimi durumlarda da o alanı zenginleştirdiğini görürüz. Böylece örneğin «felsefe»nin semantik kavramı denemecilerin çabalarıyla genişlemiş; bir zamana kadar «yazın'dır», «bilimdir» diye felsefe dışında tutulmuş olan nice düşünceler, geniş anlamda felsefenin içinde yer almıştır.

3 — Denemenin belirlemeye uğraştığımız düşünsel yapımı, onun dile önem vermesini gerektiriyor. Bundan şu sonuçlar çıkmaktadır: Bir yandan dar kafalı bilimciler ya da felsefeciler ona, «bilim değil, edebiyat!» diyerek yüksekte bakarken, öte yandan bu dil kaygısı onun, dilin gelişmesinde, artmasında verimli katkılarda bulunmasına yol açmaktadır.

BİR ÖRNEK

Fusun Altıok, son yıllarda türlü dergi ve gazetelerde çıkmış olan yazılarından kırk üçünü, ikinci yazısının adı olan Niçin Diyalektik (1) başlığı altında kitap olarak yayımladı. Hepsini deneme niteliğinde olan bu yazıların hemen yarısı dar anlamda felsefe alanına girmektedir. Gerisi ise, sanat, yazın gibi konular üzerinedir. Bunlar arasında kendisine yapılan eleştiriyi (daha doğrusu saldırıyı) yanıtlayan, belirli yapıtları eleştirenler var. Ben bu denemeleri teker teker ele almaktan çok, yapının ben de bıraktığı izlenimi, yukarıda öne sürdüğüm düşüncelere de dayanarak, saptamak istiyorum.

Fusun Altıok felsefecidir, hem de sözcüğün yoğun anlamında felsefecidir. Ve kitap, geniş anlamda bir felsefe yapıtıdır. Bundan, «her şeyi felsefeye çekiyor» anlamını çıkarmamak gerek. İnsan, felsefeci olunca, her şeyi, her olayı, her olguyu, her varlığı derinliğine ve başkalarının göremeyebileceği boyutlar içinde ele alır. İşte Fusun, felsefeci olarak bunu yapıyor. Ama bu özelliğine ek olarak, çocuk denebilecek yaştan bu yana dil üstüne çabaları, onu gerçek bir yazar kılmıştır. Bu «çifte tabiatı» yapının her yerinde kendini belli etmekte. Denebilir ki, Fusun Altıok yazılarıyla, kendine özgü, her an kendini belli eden bir biçime (üslûba) sahip olduğunu bir kez daha belgelemektedir. Biçiminin algılanabilen başlıca nitelikleri; açıklık, yalnılık, gereksiz uzun laflardan kaçınmadır. Ayrıca gü-

ler yüzöl, hafif bir alaycılık kitaba özlü bir «atmosfer» vermektedir.

Dar anlamda felsefeyi ele alan ilk yazılar, örneğin: «Dünya Görüşleri Neler Getiriyor», «Niçin Diyalektik», «Diyalektik Açısından Mutluluk» «Felsefede Akılcılık ve Deneycilik» vb. gibi denemeler, belirli bir felsefe görüşünü ortaya koymaları bir yana, denemenin en yüksek aşaması olarak gördüğümüz yaratıcılığa erişmemekle birlikte (bunun örneğini yurdumuzda görmedim, yurt dışında saptayabildiklerimi saymak içinse bir elin parmakları yeter de artar) konuyu sunmadaki özgünlük (orijinallik) ten ötürü, bir türlü yaratıcılığa yaklaşmaktadır.

BİLİNÇLENDİRİCİ BİR YAPIT

«Dilin Dili Olsa...», «Dilin Kemiği Olsa...» gibi yazılar, tutarlılıktaki sağlamlık, deyişteki çarpıcılık bakımlarından felsefe metni eleştirisinin çok güzel örnekleridir. «Öz-Biçim Tartışması», «Evrensel Sanat - Ulusal Sanat» başlıklı yazılarda ve sanat alanına giren bütün dene-

melerde öne sürülen düşüncelerin hepsine koşulsuz olarak katıldığımı söyleyemem. Ama hepsinde savunulan savların ciddiliği, tutarlılığı ve yapının tümüne egemen olan deyiş yetkinliği ufak bir kuşkuya bile yer vermeyecek niteliktedir. «İsmarlama Felsefe Kitabı», pek sert, ama çok yerinde, çok haklı eleştiriye güzel bir örnek olarak gösterilebilir.

Genel olarak denemeler, ele alınan konular ve konuları işleyişte saptadığımız yetkinlikle, felsefe, estetik, sanat ve yazınla gerçekten ilgili geniş okuyucu kitlelerinin yararlarına sunulmuş olan ve ekin (kültür) değerlerini bilinçlendiren bir yapıttır. Ayrıca da, yurdumuzun yazın acununda fakir kalmış deneme hazinemizi zenginleştiren değerli ve başarılı bir katkıdır.

Nusret HIZIR

16 Şubat

(1) Niçin Diyalektik, Füsün Altıok, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1977, 272 s. 25 lira.

İkinci kurban

Geçenlerde yolum İzmir'e düştü. Görmeye-
li çok değişmiş. İki uca doğru uzamış, içler-
doğru yayılmış. Sandım ki İstanbul'u çirkinleş-
tirenler elele verip İzmir'e göç etmişler. Alabil-
diğine büyük yapılar yükselmiş, içlerinde usta
elinden çıkanlar, hemen kapkaççılarınkinden
ayrılıyor. En korkuncu, bu güzelim kentin tam
göbeğinde bir cüzamlı iskeletini andıran, beton
topuk kemiği çamura saplı, yosunlaşmış dişlek
direkleri sırtan, rüzgârın her esintisinde yaz-
gısına ağıt yakan, yirmi bir yıl açık bırakılmış
salgın mezarı soğukluğunda bir yapıt taslağı-
la karşılaşıyorsunuz. Burası 1957'de rahmetli
Adnan Menderes'in temelini attığı Tiyatro Sa-
rayıdır! O günden bu yana, duvar dibine bira-
kılan bir piç gibi, viyaklaması çoktan sağır yıl-
ların umursamazlığında tükenmiş, her gün her
saat ölümlerden akan insan selinden, sanki sahip
çıkacak bir baba beklemektedir.

Ertesi sabah, bu üzücü görünümün ezikli-
ğinden daha kurtulmadan, garip bir rastlantı-
yla gözünüz gazetede ve bu iskeletin fotoğrafı
altında şu haberi okuyor: Yirmi bir yıllık ti-
yatro sarayı inşaatı Kültür Bakanlığına devre-
diliyor, diye. İşte o an sanki dişlerinizin dibin-
den keskin bir ustura çekilmiş gibi içiniz sızla-
yarak bağıriyorsunuz: Sakın ha! Çünkü bu ha-
ber size eskiden yaşanmış acı bir deneyi anım-
sattır.

İstanbul'un da en güzel yerinde, Taksim
meydanında Şehir Tiyatrosu için, böyle bir ya-
pıtın temeli rahmetli Dr. Lütfi Kırdar eliyle
atılmış, kendisinden sonra yıllar yılı yarım ka-
lan yapı; Belediye tarafından «Eti senin kemi-
ği benim» dercesine Ankara'ya bırakılmış, uzun
yıllar sonra, daha bitirilmeden, zamanın başba-
kanı emriyle, iş ilişkileri kurma hayaliyle «Ulus-
lararası İşadamları Kongresinde açılmış, çok

geçmeden de sorumsuz ellerde yakılmış, sonra
yine yıllar boyu milyonlar harcanarak onarıl-
mış, ama bugün hâlâ bir türlü açılmamıştır.
Bu yapıta ben ilk günden beri «Birinci Kurban»
gözle bakıyordum.

Şimdi daha ilkinin yazgısı saptanmadan,
İzmir ikinci kurbanın defterini dürüp yarın ki-
min oturacağı kestirilemeyen, Bakanlık koltu-
ğuna peşkeş çekerse buna bile bile aldanmak
denir.

Taksim'deki ilk kurbanı verilen «Kültür
Sarayı» adına karşı çıkmıştım. Çünkü «Kültür»
yabancı kökenli, kavram sınırı belirlenmemiş
bir sözcüktü. Bütün dünyada saraylar halk ya-
rarına kapanırken bizim saray diye böbürlen-
memizi yersiz bulmuştum. Neyse ki Atatürk im-
dada yetiştirdi ama kültür sözcüğünden kurtula-
madık. Üstüne üstlük şimdi bir de bu ad altın-
da Bakanlık kurduk. Oysaki kapsamı kesinlikle
saptanamayan bu kültür anlamı ve kavramı
tartışması sürüp gitmekte. Nitekim UNESCO'nun
14. genel konferansına katılan ünlü ro-
mancı Pierre Moinot 17 kasım 1966'da şöyle ko-
nuşmuştu:

«Haberleşme tekniğinin akıl almaz geliş-
mesi önünde, yaşam düzeninin tam değişmesi
karşısında, zaman mekân akımıyla sürüklenip
gelen yeni bir anlayış çağında, yüzmilyonlarca
insan; bu makineleşmiş uygarlıktan kendile-
rinde duydukları esrarlı açlığın ve bu yoksul-
luğun yatıştırılması için «Uygarlık» sözcüğünün
kesinlikle kapsayamadığı bir eksiklik tümünü
tamamlayacak başka bir şey istiyorlar, ki biz
buna ayrı bir sözcük bulamadığımız için (Kül-
tür) demek zorunda kalıyoruz.»

Kültür sözcüğünün kesin saptanması 1972
konferansında da yapılamadı. O yıl Helsinki'de

29 ülkeden 24 bakan, 30 elçi, üç yüz kadar delegeyle haziran sonuna kadar süren bu toplantıda yine Pierre Moinot kültür gelişmesini söylece özetlemişti:

«Kişilere, gelecekte yaşayacakları toplum düzenini kendileri hazırlamaları, kendileri kurmaları için özgürlük verilmedikçe kültürde kalkınma olmaz. Herkes düşüncesini özgürlükle söyleyebilmeli, çevresine anlatabilmeli, böyle bir ortam yaratılmalıdır.»

Bu konferansa katılan Fransız Akademisinden ünlü yazar Eugène Ionesco toplantıya değinerek 12 temmuz 1972 tarihli Le Monde'da yazdığı «Kültür Kültüre Karşı» başlıklı yazısında şöyle diyor:

«Kültür nedir? Hiç kimse bunun gerçek anlamını ve kavramını bulup sınırlayamadığı için konuşmalar birbirinin tersi, ateşli ve karmakarışık tartışmalarla geçti. Yalnız bir şey anlaşıldı ki «kültür» kullanılması güç, sert, tehlikeli ve kuşkucu, iki yanı, üç yanı değil, dört yanı keskin ve bilim adamlarıyla sanatçılar ve her ikisinin arasındaki sinsi kişiler tarafından yaratılmış bir nesnedir.»

Simone Weil diyor ki: «Kültür; profesörler tarafından, profesörler üretecek profesörler yetiştirmekte kullanılan bir aygıttır. Günümüzde kültüre; memurların, memur üretecek memurlar yetiştirmek için kullandıkları bir aygıt havası verilmektedir. Gerçekte bu tutum kültürün tam tersidir.»

Ionesco, hükümetlerin kültür işlerine karışmalarını tehlikeli buluyor ve «Buna insanın insanı sömürmesi, memurun sanatçıyı sömürmesi, daha açıkçası hükümetlerin yaratıcı sanatçılar üzerinde işverenlik kurması, sanatçıyı hükümetin politik eğilimi doğrultusunda çalıştırması, hükümetin benimsediği ideolojiyi yürütme işinde araç olarak kullanması demektir.

Yaratıcı sanatçı memurun emrinde çalışacak demek, doğurgan sanatçının yerine kısır memur düşüncecek demektir, ki bunun kadar doğaya ve gerçeğe aykırı bir şey olamaz. Oysa sanatçı, yazılarıyla, yapıtlarıyla, içinde yaşadığı toplumun her zaman eleştiricisi, aydınlatıcısı olmuştur. Kültürü hükümet eliyle yürütmek yaşama ters düşen bir düşüncedir. Sonunda şu anlaşıldı ki politikacılar ve idareciler bu kültür işini, gerektiğinde sarılacakları bir silâh olarak ellerinde tutmak istiyorlar. Onun için biz, bütün hükümetlerin kültür politikasını reddediyoruz» diye bitiriyor yazısını.

Kültür tartışmasının Millet Meclisine kadar ulaştığı bugünlerde konunun açıklığa ka-

vuşturulmasında yarar var. Her ulusun kendi geleneklerini ileriye, geleceğe yönelik geliştirme amacını güden doğal bir eğilimi vardır. Saz aşıklarından büyük ezgilerine, yazarlarından şairlerine, meddahından sahne sanatçısına, hattatından büyük ressamına, taşçısından, lüleci-sinden yontucusuna kadar tüm sanat dallarını, en ilkelinden en olgununa kadar, ulusun yaratıcı bireyleri yürütür bu temelli atılımlarını. Bu oldum olası böyledir. Yoksa cebinde terden koşmuş parti cüzdanı taşıya taşıya, seçim ödeneği vere vere, sürüngenler gibi bakanlık koltuğuna ulaşan kişilerin, diplomaları ne boyda olursa olsun, yaratıcı sanatçılar üzerinde söz sahibi olmaları çok sakıncalıdır. Atatürk'ün ölümünden bu yana kimler tarafından yönetildiğimiz gözden geçirilirse üzüler bu gerçeğe varılır. Yazık ki bu da, çoğulcu demokrasimizin kelle sayısına dayanan acı yazgısıdır.

Denilecek ki hükümet düzenleyemeyeceği, denetleyemeyeceği sanat kurumlarına niçin ödenek vererek yardım etsin? Bu soruya verilecek susturucu yanıt şudur: Kütleli eğitmek için okullar üniversiteler, hastaları iyileştirmek için hastaneler, toplumu uyandırmak için tiyatrolar açmak, bunlara yardım etmek hükümetlerin lütfu değil, başlıca görevidir, oluş, kuruluş nedenidir.

İzmir, güzel olduğu kadar zengin bir kenttir. İzmirli uygardır. Her dalda büyükler yetiştirmiştir. Kendi tiyatrosunu kendisi yapacak kadar onurludur. Yalnız benim tanıdığım aydın İzmirlilerin herbiri tek başına bir tiyatro yaptıracak kadar varlıklı ve cömerttir. Kentin unutulmaz yapıcı ustası Dr. Behçet Uz bunda da önderlik ederse bu yüz ağartıcı yatırıma katılmayacak İzmirli düşünülemez. Eğer bu girişimden sonuç alınmazsa, toprak değeri 300 milyon lira olan yere, en acımasız müteahhit bile, yapacağı binanın yarısını verir. Yoksa Ankara'nın İzmir'de yapacağı tiyatroya İzmirli masum yavrular bile giremez. Çünkü Ankara'nın el attığı Taksim'deki kültür merkezine bugüne kadar İstanbul çocukları giremedi. Bizim içinde yaşadığımız düzen işte böylesine garip yönetilmektedir.

İzmir Belediyesi, toprağını Ankara'ya kaptırsa yarın yapılacak tiyatroya ancak itfaiye-siyle girebilecektir. Çünkü İstanbul'da öyle oldu.

Muhsin ERTUĞRUL
8 Mart

Kent Oyuncuları'nda...

Türkiye birbirini anlamayan insanlarla dolu bugün. Ne zamandan beri de sürüyor bu karmaşa. Ölenler, öldürenler, tutuklananlar, suçlayanlar. 12 Mart öncesi, 12 Mart ve bugünlere geldik. Bir kavgadır gidiyor. Peki neden? Bu sorunun karşılığı tek ve çok açık aslında; ancak herkesin bilgi ve bilinç düzeyi farklı olduğu için, koşullanma sonucu klişe yargılarla olaya yaklaşanlarımız ne yazık ki, çoğunlukta. Necati Cumalı böylesine güncel ve o oranda da önemli bir konuya girişmiş. 12 Mart olaylarının hemen ardından 1974 yılında yazıp bitirmiş, oyununu.

Somut koşullar içinde, savaşımını yazarlığında direnerek sürdüren bir aydınla, silâha sarılmış bir gencin tartışmasına tanık oluruz oyun boyunca. Bu konunun işlenmesi gerçekten çok önemli ve yurdumuzun şu sürecinde sanatçıya düşen görevlerden biridir. Genelde yanyana olması gereken bu iki kesim neden birbirine ters bile düşmektedir zaman zaman? Anti-faşist cephenin bu iki vazgeçilmez kesimi, aydın ile gençlik, aynı doğrulardan yola çıkıp sonra neden ayrı doğrultulara yönelir? Bu ayrılmanın, kopmanın nedenleri de çok ve karışık elbette. İşte onun için sanatçılarımızın konuya eğilmeleri, olaya değişik açılardan bakıp araştırma yapmaları çözüm için küçük de olsa bir katkıdır.

Ne var ki, ekonomik ve toplumsal nedenlerin içinde yaşadığımız süreç için zorunlu olduğu bu uyumsuzluğu irdelerken, araştırırken olabildiğince nesnel bir değerlendirme gerekir. Bu savaşım içinde yer alan güçlerin konumunu somut verileriyle birlikte gerçekçi açıdan kavramak gerekir.

Bir yazarın, ne denli nesnel olmaya çabalarsa çabalasın, bir olguya kendi bakış açısı

içinde, kendi doğrularıyla yaklaşması, doğal bir sonuçtur. Oyunda tanımlanan aydın, genel çizgileriyle yurdumuzun devrimci yazarlarının büyük bir bölümünü simgeleyecek niteliktedir.

12 Mart öncesinden günümüze, gittikçe büyüyen boyutlarla genelleyen bu genç tipinin seçtiği eylem biçimi, sadece sevgisizlik, mutsuzluk, ilgi bulamama vb. gibi psikolojik nedenlere dayalı bir hastalık değildir. Olayı çok daha değişik planda irdelemek gerekir. Devrimci aydınla devrimci yazarın bütünüyle aynı düşünceleri, olaylara aynı gözle bakmaları beklenebilir. Önemli olan iki gücün birbirini tamamlarak bir denge oluşturmalarıdır.

Yazar, burjuva aydını olarak devrimci bir görev üstlenmiştir ve bunu da yığıtçe sürdürmektedir. Dolayısıyla gencin tartışılacak yargısı, onun burjuva aydını olup olmadığı değil de «yılğın» olup olmadığıdır.

Kent Oyuncularının seyircisi şimdiye değin bu tiyatrodaki alışmadıkları, buna karşılık her gün öfkelenerek yaşadıkları bir gerçeği işleyen bir oyun'a karşılaşıyorlar.

Oyun, Müşfik Kenter'in rejisiyle Kent Oyuncuları'na yarasır bir ustalıkla oynanıyor. Az kişili ve genellikle konuşmaya dayalı oyun, bu yüzden hiç sıkıcı olmuyor. Şükran Güngör ile Kadriye Demirel ölçülü ve inandırıcı oyunları ile üstlendikleri tipleri gerçekten başarılı canlandırıyor. Yıldız Kenter sevimli bir ana rolü ile oyuna renk katıyor. Suat Özturk Delikanlı'nın öfkesiyle dramını doğal bir oyunla sergiliyor. Böylece yurdumuzun önemli bir sorununu işleyen oyunu yalın bir sahneleme düzeni içinde izlemiş oluyoruz.

S. Günay AKARŞU

4 Nisan

Güldürü içinde düşündürülen gerçekçilik

Büyük komedyen Gazanfer Özcan'ı ve onun temel desteği usta aktris Gönül Ülkü'yü ve bugüne kadar bu tiyatroya katılarak gelmiş geçmiş oyunlarıyla başarıda katkıları bulunan tüm

sanatçıları, seyirciyi gülmekten kırıp geçirdikleri ve vaktin nasıl geçtiğini unutturdıkları için coşkunca alkışlamıştık. Sadece bol esprili, hareketli, neşeli nitelikte, ama genellikle güldürü-

den öteye geçmeyen repertuar içinde, birkaç düşündürücü oyun da yok değildi. Ne var ki, seyirci oyundan ziyade oyuncular alkışlıyor, başta Gazanfer Özcan'ın kendine özgü mîmkîleriyle birlikte ustalık dolu hareketli oyunu karşısında kendinden seçiyor ve her zaman etkileyici Gönül Ülkü'nün yanısıra, diğer tanınan ve sevilen sanatçıları ilgiyle izliyordu...

Şimdi ise, Orhan Erçin'in yazdığı ve sahneye koyduğu «İsmail Anan Seni Çağırıyor» adı altında oynanan üç perdelik komedi karşısında, gene tüm sanatçıları içtenlikle alkışlamanın üstünde, değişik bir yoruma ve yargıya da varabiliyoruz. Şöyle ki, Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu'nun repertuarındaki bu yeni oyunu, seyirciyi sadece neşelendirmek ve güldürmekle kalmıyor, ülkemizin başlıca «ekonomik sorunu» üzerinde de acı acı, kara kara da düşündürüyor. Daha önemlisi, gerçekçi ve somut bir hava içinde, esprî dolu ince işlemeleler, zaman zaman yaraya tam parmak basan yermeler içinde sonunda umudu kaybettirmeyen, sömürü düzeninden özgürlüğe, karanlıktan aydınlığa yönelik bir çözüm de getiriyor üstelik. Çözümü de, öyle açıkça, abartılarak ve safça değil, esprîli bir tül içinde, incelikle «İşte ötesini artık siz anlayın!» dercesine getiriyor...

Oyun, içeriği ve biçimi açısından da : Gerçek durumları, çelişkileri, kişilerin karakter ve tutumlarını, güncel ekonomik ve sosyolojik durumu, kapkaççı - çıkarıcı - avantajcı ortamını, öyle şimdiye kadar izlediğimiz «düşündürücü, uyarıcı ve bir deyimle eylemci» diye nitelendirilen bir çok oyunlar gibi «slogan»lar kullanarak, demeçler (mesaj) vererek dile getirmiyor... Aksine: Ufak ve basit görünen, ama aslında boyutlu ve kapsamlı bir noktadan hareket ederek, sanki «hiçbir şey yokmuş, birşeyler oluyor ama, bundan ne çıkar, sanki birşey değişir mi?» gibi bir tutum içinde, ana - tema'yı sonunda (finalde) çarpıcı ve etkileyici biçimde sezinletiyor. Bunu yaparken de tüm oyun boyunca (tablolar, sah-

neler, bölümler) tam gerçekçi ve somut olaylar ve durumlarla güçleniyor söylenmek istenen şey...

Konu olarak: Ülkemizin güncel durumunda, kente kapıcılık yapan biri, karısı ve oğlu etrafında öyle şeyler dönüyor ki, burada lâfla değil, ancak seyredilerek doyumuna varılabilecek bu dolaplar(!) içinde «ekonomik düzen»in güldürü yoluyla eleştirisine varılıyor. Oyunun sözcüklerinden birkaçını aktaralım: «Senin istediğin çarşı simidi, bizimkisi kandil simidi!», «Biz yediğimiz haltı da, çıkaracağımız şartı da biliriz.» «... Kasap çırağı günde iki paket filtreli sigara içiyor, hem de bizden karaborsadan alarak... (Kapıcının oğlu İsmail söyler)», «...Çamaşır makineleri, Anadolu'da yayık ayranı yapılmasına kullanılır!» ...Oyunun sonlarına doğru genç kuşaktan dürüst kişi şöyle der: «Namussuzluğumdan değil, bu bir parti heyecanıydı. Karşı partilerden olanları düşman bellemiştim. Yanılmışım. Kim derse ki doğru bu. Nah derim buna. Çünkü benim bir vicdanım var. Bundan sonra yalnız kendime inanacağım, o kadar...» Bu söz, aşağı yukarı oyunun temel düşüncesini topluyor bir bakıma.

Bir noktayı anımsamadan geçmeyeyim; Önceki yazımda Nisa Serezli - Tolga Aşkın Tiyatrosu'ndaki oyunu yorumlarken «Tiyatro Sanatı aslında tüm düşünceler, duygular, uyarılar, eleştiriler, taşlamalar ve eylemler ile eş değerde ve yandaş olan bir yaratmadır» demiştim. İşte Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu'nun bugünkü oyunu tümüyle bunu getiriyor seyirciye. Sanatçılarının ustalığıyla, esprisiyle, neşesiyle, coşkusuyla... «İsmail» rolünde Gazanfer Özcan, «Safınaz»da Gönül Ülkü, «Sadık» da Orhan Erçin unutulmaz tipler yaratıyorlar. Selim Naşit, Zafer Önen kişilikleriyle topluluğa güç katıyorlar. Levent Dönmez, Selma Sonat ve diğer sanatçılar başarı gösteriyorlar.

Selmi ANDAK
25 Nisan

«Gerçek tiyatrolar Anadolu'da turneye çıkamaz oldular»

«Çıktık Açık Alınla», Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nun, kuruluşundan bugüne dek geçen on yıllık süredeki oyunlarından bölümleri kapsıyor. Tiyatronun yönetici kadrosunu oluşturan sanatçılarla bu olguyu irdeledik.

— Ülkemizde kabare oyununun geçmişi ve bugünü üzerine düşündükleriniz?

HALDUN TANER — Ülkemizin kabare geç-

mişi pek eskiye uzanmaz. İlk kez 1962 yılında Gen-Ar Tiyatrosu'nda Suna Pekuysal, Nüvit Özdoğan, Erol Günaydın, Mehmet Ulusoy gibi sanatçılarla «Bu Şehr-i İstanbul'u kabare türünde denemiştik. Alınan olumlu eleştiriler üzerine bu işin tutacağını anladım ve uzun bir süre çalışıp gerekli hazırlıkları yaparak, 1968 yılında şimdiki arkadaşlarla «Vatan Kurtaran Şaban»ı

sergiledik. Büyük sükse yaptı, çok sevildi. Zamanla taklitleri türediyse de fazla yaşamadılar. Bugün normal tiyatro oynayan yerler bile kent oyununa yakın gelen kabareleşmiş oyunlara dönüş içindedir.

— Kabare yapmaktan amacınız nedir?

— Kabarenin aktüele değinmesi, günlük sorunlara sıkıntılara değinirken politik taşlama yapması insanların her zaman geçerli olan sorunlarına kadın erkek ilişkilerine, toplumsal çelişkilere yaklaşan tiyatrodan ayrı bir özellik taşır. İğneleyici, güldürücü, uyarıcı ve eğitici yönleriyle olaylara daha yumuşak bakış getiren kabare, çaresini bulamadığı konuları alaya almakta, politikacıları eleştirmekten hoşlanan insanın, kalabalıkta da gülebileceği bir yer oldu. Biz de gerilim içinde bulunan insanlara öğretici bir şeyler verirken, güldürerek boşalmalarını amaçlıyoruz.

«Oyunların oluşumunda nasıl bir yol izleniyor?» biçimindeki sorumuzu da Ahmet Gülhan yanıtladı :

— Oyunlarımızın çoğunluğu çok yazarlı oyunlar. Önce oyunun tema'sını, aynı zamanda tiyatronun yöneticileri olan Haldun Taner, Zeki Alasya, Metin Akpınar ile seçiyor, hangi yazarlarla çalışacağımızı karara bağlayıp konuları dağıtıyoruz. Gelen konular tasnif edilir, sıraya konur, içinden seçtiklerimiz düzenlenerek bağlantıları yapıldıktan sonra bu ortak çalışmada yer alan oyunun yönetmenine iletilir.

ORTA OYUNU, MEDDAH VE TULUATTAN YARARLANILIYOR

— Geleneksel seyirlik oyunlarımızdan, — orta oyunu, tuluat, meddah gibi — nasıl yararlanıyorsunuz?

— Oyunlarımızın hayali skeçlerden oluşması nedeniyle bir anlatım, bir narrasyon gerekiyor ve meddah hem bağlantıyı kurmak, hem de genel tema'nın çizgisinde ara konuşmaları yapmak bakımından çokça yararlandığımız bir öge oluyor. Kabare tiyatroları çoğunlukta küçük-tür ve sahne olanakları fazla değildir. Bu nedenle orta oyunu da vazgeçemediğimiz bir mizansen niteliğini kazanıyor. Belli bir metin, belli bir şema oynanırken güncel esprilerin oyuna katılışı da tuluat tarzında gerçekleşmektedir. An-

cak burada dikkat ettiğimiz nokta, o sıralar öne çıkan olayın, basın tarafından üç-dört gün provokasyonunun yapılmasını ve kamuoyuna tanıtılmasını, iyice yerleşmesini beklemek oluyor.

— «Çıktık Açık Alınla» oyunlarınızdan seçmeler bir anlamda da onuncu yıl antolojisi. Bu antoloji hazırlanırken güdülen amaç neydi?

ZEKİ ALASYA — Her şeyden önce seyirciye, itiraf etmek gerekir ki biraz da kendimizi, geçmişini hatırlatmak istedik. Nerelerden geçtik, geçerken içinde bulunduğumuz gerçekler neydi, bugün bir farkı var mı, yok mu? soruları açıklığa kavuşturulmak istendi. Sonra neleri hangi hata payları ile yaptık, hatalarımızı azalttık mı çoğalttık mı, bunların ayırımına varmak mümkün oldu. Hatalarımızı görerek oyunu kusursuzlaştırma çalışmalarımız yanında, tüm çabalarımıza rağmen çok hızlı devinen toplum olaylarını yeterince izleyemediğimizi gözlemlemek de edindiğimiz öteki izlenim oldu.

«DEVLET TİYATRO SORUNUNA EL ATMALI»

— Oyunlarınıza büyük kentlerin dışındaki seyircinin ilgi ve tepkisi ne oluyor?

METİN AKPINAR — İlk kuruluş yıllarımızda spor kulüplerinin, yardım derneklerinin düzenlediği turnelerde büyük kentlerin dışındaki seyirciye de seslenebiliyor, başarılı da oluyorduk. Sonraları onlar bu işe zaman ayıramadılar. Ve bir-iki kötü tiyatrocunun yanı sıra iki dansöz, bir solist ve orkestra ile gerçekleştirilen konser adlı garip olayın Anadolu'yu sömürmesi sonucu turne yapılamaz oldu. Ancak büyük kentlerde oynayabiliyoruz bugün. Şunu da söylemekte yarar var: Anadolu'da oynasak bile tiyatro parasını ödeyebilecek olan yüksek memurdur, eşraftır. ağadır, zengin çocuğudur, yani oyunlarımızı asıl izlemesi gereken kesim değildir.

Devlet tarafından desteklenip düzenlenmedikçe tiyatroculuk böyle bir başıbozukluk içinde kalmaya mahkumdur bence.

Devekuşu Kabare Tiyatrosu sanatçıları yeni bir oyundan daha açık alınla çıkmanın son hazırlıklarını yaparken kuliste görüşlerini böyle belirttiler.

Salim ALPARSLAN

28 Mart

Mehmet Ulusoy'a çağrı

Diyor ki, Peter Brook, Mehmet Ulusoy'un «Gelecekte Destanlar»ını gördükten sonra, «Bu oyun bir çözümleme (tahlil) değil, sevginin anla-

tımıdır...»

Avangart denemeci, politik tiyatro temsilcisi, Türk tiyatrosu'nun yönetmen-oyuncu ve

Türk tiyatrosunun Fransa'daki elçisi Mehmet Ulusoy, Özgürlük Tiyatrosu'nun başında «Gelecektekten Destanları»ı dört yıl sonra bir kez daha rampa ışıklarına çıkarttı, anlaşılan..

Ulusoy, 1974'te yönettiği bu oyun yanısıra, önceleyn Brecht'in «Kafkas Tebeşir Dairesi»ni oriyente yönelik sahneleme anlayışı ve yorumu ile sergileyerek ilgi derlemişti. «Macbeth», «Bencil Hesapların Bulanık Sularında» gibi çalışmalarını da dikkat çeken uyarlamalardı.

Nazım Hikmet, Yannis Ritsos, Pablo Neruda ve Aziz Nesin'den esin kaynaklı metni ile «Gelecektekten Destanları» bir kez daha ısıtıp tiyatro evrenine süren, sunun Ulusoy'un, Fransız basınında olumlu eleştiriler aldığını görüyoruz yeniden...

Ulusoy, Nazım Hikmet'in «Sevdalı Bulut»unu doğaçtan politik tiyatro özellikleri ile sahneye aktardı ve açık-seçik biçimi, uyarlaması sonucu saygınlık kazandı Fransa'da.. Yönettiği topluluk Özgürlük Tiyatrosu, çalışmaları Fransa dışına, Federal Almanya'ya, İtalya'ya, Antil Adaları'na, Cezayir'e, evrenin dört bucağına taşıdı ve ilgi derledi. «Gelecektekten Destanlar» bu kez de Fransa dışında, İsviçre'de Chaux de Fonds Festivali'nde sergilenmiş, daha sonra Antil Adaları'nda sunulmuş, İtalya turnesi ise Aldo Moro'nun kısıtlısı nedeni ile sergilenememişti. «Gelecektekten Destanlar» şimdi Avignon Festivali'nde sunuluyor ve bunu Cezayir turnesi izleyecek...

Fransız oyun yazarı, yönetmen, oyuncu ve öncü tiyatro'nun temsilcisi Roger Planchon'un ve İtalya'da çağdaş maddeci tiyatronun, maddeci tiyatro estetiğinin temsilcisi Giorgio Strehler'in öğrencisi olarak yetişen Ulusoy'un yönettiği «Gelecektekten Destanlar» için Peter Brook'un söyledikleri önem taşıyor...

İngiliz yönetmen Peter Brook, idealist ve özellikle eklektik tiyatro anlayışının tiyatro evreninde önde gelen temsilcisi. Shakespeare yorumları ile kolları sıvayan, varoluş tiyatrosu'nun etkisinde Sarter'ı - hele - İngiltere'de bağınaz tiyatro izleyicisine sunan Brook, Özgürlük Tiyatrosu'nun bugünlerde içinde bulunduğu ekonomik bunalımdan kurtulması amacı ile kurulan yardım komitesinde de başı çekiyor..

Ulusoy'un Özgürlük Tiyatrosu çalışanları ile 1975 yılında Gerard Philippe Tiyatrosu'nda Brecht'in «Kafkas Tebeşir Dairesi»nin sunuluşunda da kayıtsız kalmamıştır Peter Brook! Özgürlük Tiyatrosu'nun Venedik Festivali'ndeki becerisine de alkış tuttu İngiliz yönetmen ve sahne adamı.

Şimdi bakıyoruz, «Gelecektekten Destanlar»ın ardından, Fransız basınında çıkan yazılara ve perhiziniz sürüyor, «L'Express»in eleştirmeni Caroline Alexander oyun için, «Halk öykülerinin özlemi ile devrime çağırıyor arada bir sevimli, arada bir üzücü yönleri ile anlatıyor (...) Şiir ve po-

litikanın buluşması yalın bir anlatımla gerçekleşiyor» diyor.

«L'Humanité Dimanche»da Jean-Paul Liege, «Yüzyıllardır süregelen bir savaşımı simgeleyen bu oyunu (...) Mehmet ve arkadaşları özgürlüğe insan rengi katmayı iyi bilerek sunuyorlar» diye yazıyor.

«L'Humanité»de Roger Marla, oyunu «Gençliğin gücü ve insanlarla kaynaşabilme.. Gelecektekten Destanlar, büyük değer taşıyan bir deneyim» diye niteliyor.

«Vie Ouvriere» de satırların altında, «Ulusoy ve arkadaşlarının oyunu, geleneklere bağlı köylü kültürü ile endüstriyel gelişimin karşılaştırılması.. Aradaki uçurumu ortaya çıkarıyor, ortaçağ tutkuları ve Eisenstein filmlerinin temalarının tiyatro biçimindeki görünümü» denli tümceler yer alıyor. «Le Quotidien de Paris»de Ulusoy ve Özgürlük çalışanları için, «Doğulu öykücülerin geleneklerine bağlı kalan Mehmet (...) diktaktik formüller çerçevesinde, daha geniş kitlelere ulaşabilen bir tiyatro anlayışını eyleme geçiriyor. Şiirsel ve politik yapısıyla Fransızların az tanıdığı bir tiyatro türü bu» deniyor!

«Le Monde»da Coletta Godard, «Savaşımci, ama herşeyden önce şiirsel bir oyun, tiyatro açısından önemli bir olay» diye yazıyor... Ve «Le Nouvel Observateur»da Guy Dumor şöyle diyor «Gelecektekten Destanlar» için :

«(...) Batıyı iyi tanıyan, ondan yararlanmasını bilen, ancak kendi ülkesinin sevincini ve acılarını da unutmayan bir (...) sanatçıyı gördüğümüzü anladık. Mutlaka görülmeli...»

Mehmet Ulusoy, Türkiye'de «Devrim İçin Hareket Tiyatrosu»nu ilk kez uyguladığında, yaptıklarına sataşanlar oldu. «İnkılâp İçin Müteharrik Temaşa» diye takılanlar da vardı. TÖS Tiyatrosu'nda da görev almıştı. Ulvi Uraz Hoca'nın topluluğunda oyuncu olarak sahne yaşamı başladığında Ulusoy... HO'dan (Halk Oyuncuları) ayrılış nedenlerini bilmeyenlerden değilliz! Acımasız, sudan eleştiriler sonucu Fransa'ya gitti Mehmet Ulusoy. Ve şimdi geldiği nokta, ulaştığı uğrak?

Diyor ki Guy Dumor, «Kendi ülkesinin sevincini ve acılarını unutmayan bir büyük sanatçıyı gördüğümüzü anladık. Gelecektekten Destanlar mutlaka görülmeli...»

Ve diyoruz ki, çağımızda Mehmet Ulusoy'a, «Batıyı iyi tanıdın, ondan yararlanmasını bildin... Ancak kendi ülkenin sevincini, acılarını gerçekten unutmadınsa Türk tiyatro seyircisine, izleyene de becerilerini sun...»

Mehmet Ulusoy ve Özgürlük Tiyatrosu çalışanlarını kıvançla esenleriz!..

Engin KARADENİZ

7 Ağustos

Komedyenin ölümü

Bütün sanatçıların en bahtsız, komedyenlerdir. Sahne sanatçısının mutluluğu, kişiliği, ömrü rolleri ve alkışların coşkusuyla sınırlıdır. Sahneye çıkmadıkları, çıkamadıkları gün herşey sona ermiştir. Geride bıraktıkları alkışlar uzaklaşır. Tiyatro sanatçısının en güçlüsü de bu alinyazısına boyun eğer. Ölüm, tiyatro sanatçısının bedenini alıp götürmekle kalmaz, kişiliğini ve yücelliğini de siliverir. Soluk fotoğraflardan ve kimi gazete yazılarından başka birşey kalmaz. Fakat bundan daha acı durumlar da vardır. Sağlık, ya da başka nedenler dolayısıyla sahneden uzaklaşmak. Böylesi ölümden de beterdır.

Muammer Karaca, böylesine acı bir sonu yıllarca yaşadıkdan sonra, ölümlü dünyadan göçtü. Bütün oyunlara kişiliğini katan, sahneye seyirci arasında vazgeçilmez bağlantıyı bir anda sağlayıveren sevimli Muammer Karaca, büyük komedyendi. Onu içtenlikli bir sevgiyle izlerken, Naşit Özcan'ı ve De Sicca'yı düşünürdüm:

«De Sicca'nın üslubu, kaş kaldırıp şöyle bir bakıvermekle pek çok şeyi tek söz kullanmadan anlatıverme ustalığı, Türk halk komedyenlerinin en büyüğü Naşit Özcan'ı hatırlattı. O'nu hatırlayınca da Muammer Karaca gözümde canlandı. Üçünün ortak yanı, Commedia dell'Arte'ye dayanıyordu. Naşit, döneminin konservatuarı sayılan «Muzika-yı Hümayun»da İtalyan öğretmenler elinde yetişmişti. Osmanlı 'Tuluat'ının İbişi'ni çok yönlü bir halk komedyeni yapabilmesi, bundandı. Muammer, Naşit beyin atmosferinin ağırlaştığı Şehzadebaşı tiyatrolarında sahneye çıkmıştı. Dârülbedayı ve Şehir Tiyatrosu yıllarında hep ikinci, üçüncü planda rollerde kalmış ve ancak kendi topluluğunu kurunca büyük halk komedyeni Muammer Karaca olabilmişti.»

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tiyatro sanatçısı olabilmek ateşle İstanbul Opereti'nde parasız oynayan ve kuru sahne tahtasında geceleyen Muammer (Rüşen), daha sonra Ferah Tiyatro-da Dârülbedayı sanatkarları topluluğuna: «Tiyatroya intisap etmek istiyorum. İyi laz taklidi yaparım.» diye çekinerek başvurmuştu. Yıllarca herşeye katlanmış, çay simitle yetinmiş, dekor taşımış, incecik bir pardesüyle kış geçirmişti. Yıllar sonra, Tepebaşı bahçesinde Alabanda revüsüne bir lira aylıkla geçişini «O günlerde bir liraya tabiiyet değiştirilirdi.» diye şakayla anlatırdı. Zira Şehir Tiyatrosu'ndan yüz lira aylık alıyordu.

Muammer Karaca'nın tiyatroculuğu yarım yüzyıldan çok sürdü. Fakat onun Türk komedyeni olarak güçlü yeri, güldürülere politik yergiyi ustalıkla getirebildiği yıllardan başlar. Yüzlerce kez oynanmış adapte Fransız vodvillerini «Muammerleştirme» üslubuyle ele alırken, o günlerin en yaygın toplum yergilerini de konuşmalara serpiştiriveriyordu. Daha önceden düşünülmüş yazılmış bir metni oynuyor gibi değil, hemen o anda dilinin ucuna gelivermiş gibi. Sonraları bu yolda politik yergiler yapan, bunu hâlâ sürdüren kimi topluluklarda böylesine yalın ve inandırıcı yergi tadını bulmak biraz güç.

Muammer Karaca'nın bu yolda ilk büyük başarısı Cibali Karakolu'dur. Binlerce kez oynandı. Bu türde bir başka başarısı da Senatör'dür. Karaca'nın adını günlük politikaya karışmış sananlar, sahne sanatçısı moralini bilmiyen kalıp düşünceli kişilerdir. Muammer Karaca için, bütün öteki sahne sanatçıları gibi, tek amaç vardı. Sahnede başarıya ulaşmak. Ne var ki, Muammer Karaca bunu yaptığı yıllarda, Demokrat Parti ileri gelenlerinin, sonra da Adalet Partililerinin en ön sırada oturduğu günlerde, toplumun güncel olaylarını kıyasıya alaya alabilmiş büyük bir komedyendi. Senatör'ün giriş sahnesi, bunu belgeler. Adam, Dolmabahçe'de motordan inince gazeteciler çevresini sarar ve nerden geldiğini sorarlar. Adadan geldiğini söyler ve ertesi günü gazetelerde adı ve fotoğrafı basılır: Falanca, dün Yassıada'dan geldi. Adam salt bu gülünç yanlış dolayısıyla partinin senatör (senatür)ü olur. Böylesine hınzırca alayı her gece başarıyla yineleyebilen bir sanatçı, büyük komedyendir.

Muammer Karaca, eski İstanbul'un efendi külhanbeyi şakacılığının usta bir örneğiydi. Her yanıyla. Ses tonu, bakışı, davranışları, çapkınlık durumları, gerektiğinde saygın olabilmesiyle. Karaca Tiyatro'nun perdesi yirmi yıl hep alkışlarla kapandı. Fakat günün birinde önce seyirci eridi. Zira, Beyoğlu tükenmiş, Galata yan sokakları bütün camuru ve pisliğiyle Beyoğlu'nu sarmıştı. Sonra tiyatro salonu elden çıktı. Sonra topluluk dağıldı. O pek sevdiği ve övündüğü villa da vergicilerin eline düştü.

İstanbul'un yetistirdiği büyük komedyen Muammer Rüşen Karaca, öldü. Nisan sonlarının güneşli bir gününde.

Burhan ARPAD
9 Mayıs

Anılar, acılar

Siz hiç, geceyarısından sonra kapkaranlık bir tiyatronun içine boş bir sahneden baktınız mı? Orası bana, o arka arkaya dizilmiş koltuklarla, sıra sıra loş ve boş localarla tıpkı dişlek bir devin sırtmış ağır avlusu gibi görünür. Oynanan oyun bitmiş, perde kapanmış, son seyirciyle son görevli çıkmış, ışıklar sönmüş, kapılar kilitlenmiştir. Kimsecikler kalmayan bu karanlıkta artık in cin locadan locaya top, köşeden bucağa saklanbaç oynayabilirler.

Siz hiç, gece yarısından sonra perdesiz, tavandan sarkan kör bir vardiya lambasıyla, derindeki kefen badanalı arka duvarıyla bomboş, çıplak bir tiyatro sahnesi gördünüz mü? Orası bana, duvarlarına çepeçevre tenesirler dayanmış, ölüm kokan ıslak bir tabutluk gibi görünür. Son perde kapanmış, dekorlar sökül-müş, kenarlara sıralanmış, oyuncular gitmiş, perde karanlığa açılmış, sona kalan görevli vardiyaı yakıp toz olmuştur.

Bir saat önce başka bir evreni canlandıran sahne şimdi kişilerle, ışıklarıyla yokolmuş, insan sıcağı soğumuş, bu suskun sahneye bir mezar sessizliği dolmuştur. İşte durumunu anlattığım böyle bir sahnenin tam ortasında, ayakları rendesiz çıplak tahtadan bir masanın başında, tavandan sarkan kırk mumluk vardiya ışığında onsekiz yaşında dal gibi bir genç, pal-tosunun yakasını kaldırmış, yazı yazmaktadır. Önündeki sayfa sayfa kurşun kalemle yazılmış satırları, kalınca bir kara kaplı deftere çift renk aktarmaktadır. İlerlemiş kış gecesinin kör loş-luğunda yeni doğacak bir günün şafağa yakın saatinde bu genç, soğukla, günün yorgunluğuyla, kapanan gözlerinin çekitaşı ağırlığıyla sava-sarak ne hazırlıyor? Kimdir bu genç? Böylesine dayanılmaz bir uğraşığı sürdürmek için kendisi-ne, yaşlılarının mışıl mışıl uykuya gömüldükle-ri bu saatte, rahatını pahalı satacak kadar çok mu para ödeniyor? Her yaratığın, insan veya hayvan, kutsal uyku hakkını dakikası kaçtan satıyor? Hangi zalim anamalcı, bu filiz genci şu çıplak masaya perçinleyip sabahlara kadar ça-lıştırıyor?

Bu soruların yanıtını ben size vereyim: O çünkü bu genç, şimdi arkasında elli dört sanat yılını bırakarak aramızdan ayrılan büyük sanatçı Muammer Rüsen KARACA'dır. 1924 yılındayız ve burası Şehzadebaşı'ndaki FERAH Tiyatrosu'nun sahnesidir. Bu gece Henrik İBSEN'in «Bir Halk Düşmanı» oynanmıştır. Muammer, içinde duyduğu sanat ateşiyle tiyatroya atılmış, kendi-si gibi yanan tiyatro tutkunu gençlerin aralarına katılmış, bu toplulukta ilk adımını işte böyle

ağır bir yükün altında atmıştır. Muammer bu bir buzulu andıran sahnede, tek başına değildir. Biraz ötede, sahnenin sağ yanındaki alt odada, yirmi beş mumluk bir ışıktaki Lev Tolstoy'un «So-nate à Kreutzer» piyesini Türkçeye çeviren baş-ka bir arkadaşı, tek tek yaprakları Muammer'e hazırlamaktadır. Bu perde yarın sabaha kadar temize çekilecektir, çünkü yarın saat onda öteki arkadaşlar provaya geldiklerinde piyes okuna-caktır. Muammer öyle bir sanat yaşamının içi-ne dalmıştır ki, bu toplulukta ne gece, ne gün-düz, ne rahat, ne istirahat, ne eğlence, ne din-lenme, asıl önemlisi ne de para vardır. Muam-mer kuma vurmuş balık gibidir. Burada yalnız tiyatro uğruna yarı tok yarı aç çalışan kendisi gibi adak kurbanlar vardır. Bu topluluğun adı «Ertuğrul Muhsin ve Arkadaşları»dır. Az önce sözü geçen, kireç çukuru kadar odada piyes çe-viren de bu satırların yazarıdır.

Sabah saat dörde doğru sahnenin sol tara-fındaki üçüncü katta bir odadan aşağıya bir kadın seslenir :

— Çocuklar, dondunuz, bir sıcak çay için!

Bu, topluluğun baş kadın sanatçısı ünlü KINAR Hanım'dır. Evi Kadıköyünde olduğu içi tiyatro mevsimi boyunca bu daracık odada otur-mayı yeğlemiştir. BEATRİS adını taktığı küçük bir ispirto kaminatosunda çay yaparak aşağıda gerçekten de elleri soğuktan işlemeyen arkadaş-larını düşünmüştür.

Muammer, işte güç koşullar altında ve böy-le yoksul bir ortamda tiyatro çalışmalarına baş-ladı. Sahneye ilk adımında özverili, çalışma zev-kini, sahne disiplini, tiyatro sevgisini tanıdı, ömrü boyunca da bu ilkelere bağlı kaldı.

1925'te ben çıraklık yıllarımı sürdürmek için Sovyet Rusya'ya gittim. 1932'de Muammer'le Te-pebaşı Tiyatrosu'nda yine beraber çalışmaya baş-ladık, bu süre içinde sahne yetenekleri gelişmiş, kendisini yetiştirmiş, sanat çevrelerine kabul ettirmişti. On yıl süren bu ikinci çalışma dö-ne-minde Muammer hemen her piyesteki rollerini başarıyla oynuyor., topluluk içinde kendi kişili-ğini değeriyle saptıyordu. Ama yine de kafese konmuş tutsak bir kuş gibi özgürlüğe özlem çe-kiyordu. Nitekim günün birinde uçtu gitti.

Bu son on yıllık beraberliğimizde Muammer beni incitecek en küçük bir davranışta bulun-

madı. Ona karşı yüksünme denen burukluğu bir an bile duymadım. Yalnız 10 temmuz 1941'de Samsun'dan gönderdiği bir mektupta beni adam akıllı haşlıyor, kayınpederi rahmetli Kâzım Paşa'nın ölümünde, eşine gerekli ilgiyi göstermediğim için beni düpedüz azarlıyordu. Oysa ben bu ölümü gerçekten duymamıştım. Muammer, kapıldığı derin üzüntüyle bana şöyle döşeniyordu:

«Yalnız size şurasını arzedeğim ki; bir gün, lâzım olduğu zaman size koşacak, dâhi kırması gençleriniz ve o pişkin, bin türlü dalavereyle kasherlenmiş emekli aktörler değil, benim gibi samimi, açık kalpli adamlardır.»

Aradan yıllar geçti. Beni ikinci kez Devlet Tiyatrosu'nun başına geçirdiler. Vaktiyle Devlet'in yapay sanat ebeliğinden canım yandığı için uzun süre orada kalamıyacağımı gösteriyordum. Elimi çabuk tutup üç yıl içinde İzmir, Adana, Konya, Bursa tiyatrolarını açtım. Mersin'e el attığım 19 - 20 temmuz sabahı Ankara'ya döndüğüm gün emekliye sevk edildiğim bildirildi. İşte aynı gün Muammer'den (Tiyatrom emrinizdedir.) diye bir telgraf aldım. Tam o aralık Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılan Yıldız - Müşfik Kenter kardeşlerle Muammer'in tiyatrosuna sığındık ve (Salıncakta İki Kişi) piyesini sahneledik. Bu iki büyük sanatçı kardeşin İstanbul'da tanınmasında Muammer tiyatrosunun köklü payı vardır. Böylelikle Muammer onyediyıl önce mektubunda belirttiği efe sözünü yerine getirmiş oldu.

Muammer; yaşam boyu kendi leşlerini sır-

tında sürükleyen ölü ruhlu küçük adamlardan değildi, tam tersine EFENDİ tutumuyla, sıradan adam sayılmaktan ileri atılırdı. Bıyık burmanın bile bir kahramanlık sanıldığı böyle bir ortamda yaşadığını sezmışti. Esen rüzgârın gölgesinde çalışmanın yararlarıyla ona karşı göğüsgerip direnmenin zararlarını tiyatro açısından tartabiliyordu.

Elinde olmadan kimi arkadaşlarına karşı hırçınlık ettiği zaman, bunun pişmanlığını ta içinde duyar, kendi kendini suçlardı. Böyle olaylarda ben hiç bir zaman Muammer'e kızmadım. Biliyordum ki bizi biz yapan yalnız kendi tutumumuz değil, istenç (irade) dışında ana babalarımızın, nine ve dedelerimizin kendilerine özgü huylarını da içimizde taşıyoruz. Yazgılarımızı biz yalnız kendi ellerimizle örmüyoruz ki. Geçmişteki soy bağlarımız, çoğu kez, bize zoraki yazgılar yazdırıyor. Ben kişisel olarak onu arasıra dürtten dışa dönük patlamalarını hep soy akımıymış gibi hoşgörülle karşıladım. Böylelikle elli dört yıllık tanışıklığımızda en ufak bir sürtüşme olmadı. Muammer için söylenecek üstünkörü sözleri bir yana itersek hepimiz şöyle bir sonuçta birleşiriz: Büyük bir sanatçıyı yitirdik. O sevdiği bir işte başa geçti, başarı kazandı, mutlu yaşadı, arkasında derin boşluk bırakarak mutlu öldü. Tabutunun kollarını sevenler taşıdı, son durağına sevgilileri arasında vardı. Yerli cennet olsun.

Muhsin ERTUĞRUL
10 Mayıs

Aziz Basmacı da...

Sosyal güvence ve dayanışmadan yoksun Türk sahne ve perde sanatçılarının çoğu kez, «acılı» biten yaşamlarının son örneği, Aziz Basmacı'nın kişiliğinde, sanatçının ölümüyle bir kez daha sergilenmiş oldu. «Tuluât» sahnesinin son temsilcilerinden, yeri kolay doldurulamayacak olan Aziz Basmacı'yı da, birçok benzeri gibi, maddi sorunlarını çözmemiş olmanın sıkıntısı ve bunalımı içinde, acımasız bir kalp yetmezliği, aramızdan alıp götürdü. Yıllar boyu, sanatçı kişiliği, üstün yetenekleri, eşsiz espri ve güldürü dünyası içinde Türk sahnesini dolduran, kendi adına kurduğu topluluklarla İstanbul dışına da taşıp. Anadolu'nun en uzak köşelerine dek tiyatroyu taşıyan Aziz Basmacı, geçirdiği bir beyin rahatsızlığı nedeniyle on yıla yakın bir süredir çalışmıyordu. Yıllar önce adını taşıyan

tiyatrosunun üstlendiği vergi borcu yüzünden son günlerde iyice çaresiz kalan Aziz Basmacı, «derdine bir çare bulmak umduyla» gittiği Ankara'da, üzüntü, umutsuzluk içinde, üstelik bu çareyi de bulamadan yasama gözlerini kapayıverdi. Aziz Basmacı'nın ölümüyle, kırk yılını verdiği Türk Tiyatrosu ve Sineması da unutulamayacak kişilerinden birini daha yitirmiş oldu.

Türk güldürü sanatının yaşayan birkaç ünlü adından biri olan Aziz Basmacı, 1912 yılında Selânik'te doğdu. Şişli Terakki Lisesi'ni bitiren sanatçı, amatör olarak 1928 yılında «Para Delisi» güldürüsüyle sahneye çıktı. Uzun yıllar tiyatro ve sinemayı birlikte yürüttü. 1919'da sürmenaj geçirdi ve tiyatroyu bırakmak zorunda kaldı.

Özgür DİCLELİ
19 Mart

«Lâdik 76»

Türkiye'de sinema denen çok boyutlu, etkili, kapsamlı, çağın en güçlü sanatına yaklaşımın ne denli yetersiz ve güdük olduğunu her vesileyle göstermeye çalışıyoruz. Bu yaklaşımın yanlışlığı sergilenmedikçe sinemamızın sorunlarına doğru tanımlar (teşhisler) konabileceğine ve doğru çözümler getirilebileceğine inanmıyoruz. «Lâdik 76» filminin başına gelenler, bu konuda bize iyi bir örnekleme yapmak fırsatını getiriyor.

BİLİMSEL VE ÖZERK ÖĞRENİM

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulunca ortak bir çaba sonucu ortaya çıkarılmış olan «Lâdik 76» filminin tanıtma broşüründe şöyle diyor:

«Günümüzde Türk sinemasının içinde bulunduğu karmaşadan kurtulmasında bu endüstrinin geliştirilmesi kadar, bilimsel ve eleştirel bir yöntemle yetiştirilmiş çalışmacılara büyük gereksinim vardır. Kuşkusuz, gerçek sinema, öteki kültür ve sanat dalları gibi ancak özgür bir ortamda varolur ve gelişir. Sinemanın gelişimi, bilim ve teknolojiadaki aşamaların yaratıcı ve yetişkin insan emeği ile tümleşmesi ve ancak toplumsal yarara yönelik ürünlerin amaçlanmasıyla gerçekleşir. Demokratik ve özgür ortam, bunun ön koşuludur. Bu nedenle sinema, sanat yönü ne denli ağır basarsa bassın, hem ülke düzeyinde özgürce sürdürülmesi zorunlu bir çalışma alanıdır, hem de bilimsel ve özerk bir öğrenim konusunu durumuna girmiştir.»

S.B.F. Yüksek Okulu, sinema sanatına elbette kasasını doldurmak isteyen yapımcı kafasıyla yaklaşacak, eğlence, gösteri veya seks filmi yapacak değil. Belge - film dalında çabalar göstererek sinemaya «bilimsel ve özerk bir öğrenim konusu» olarak yaklaşmak istiyor: «toplumsal yarara yönelik» ürünler vermek istediği için de bazı kurumlar gibi tarihsel, arkeolojik zengin-

liklerimize, doğasal güzelliklerimize ilişkin filmler yerine güncel ve ivedi sorunlarımıza, insanlarımızı kahreden yaşamsal sorunlarımıza dönük filmler yapma yolunu seçiyor. İlk yaklaşım olarak da Samsun il merkezinden 80 km. uzaklıktaki Lâdik ilçesinin bugünkü durumu ve sorunlarını ele alan 20-25 dakikalık bir film hazırlıyor.

ZENGİNLİKTEN YOKSULLUĞA

Nedir Lâdik ilçesinin sorunları? 17. yüzyıldan Evliya Çelebi'yi bile şaşırtan bir zenginliğe sahip olan, tarihi M.Ö. 10. yüzyıla dek inen Lâdik bugün şaşırtıcı ve koyu bir sefilliğin ve yoksulluğun pençesine düşmüş. Bunun nedeni de Lâdik gölünün «hayvan yutan, ürün çürüten, ömür tüketen» yapay şişmesi.. Yayılıyor göl gitgide çevredeki verimli tarlaları, otlakları yutuyor, bataklık haline koyuyor. Niye yayılıyor göl? Çünkü 1950'lerde çevredeki güçlü toprak sahipleri, geniş topraklarının sıcak yaz aylarında da sulanabilmesi için gölün şişirilmesini istemişler, bu amaçla da bentler yaptırmışlar DSİ'ye... Sular yükselmiş, topraklar batmış, nem artmış, nemle birlikte çeşitli hastalıklar türemiş. «yelin, sızının çeşidi çoğalmış»... Doğanın her şeyi verdiği yörede, köylüler tarımı da hayvancılığı da bir kenara koymuşlar, her yer kaplayan sazlarla geçimlerini sağlamaya başlamışlar. Ördükleri hasırlar yok pahasına kapatılıyor Lâdiklilerin, geçinmeleri, yaşamaları günden güne zorlaşıyor.. Makina girmiş tarıma, okul, yol, elektrik girmiş... Ama 25 bin dönümlük bir koca bataklık haline getirilen göl nedeniyle doğayla ilişkiler öylesine sağlıklı ki... «Halkın yaşamında iki el var sanki: biri çeker değiştirmek için, öbürü tutar öyle kalsın diye»... Lâdikli onca çabasının karşılığında bir lokma bir hırkaya bakar olmuş, «çalış çalış onma, ye ye doyma» sözü yaygın söz olmuş.

İşte bunları anlatıyor «Lâdik 76». Fakir Baykurt'un metnini Güner Sarioğlu görüntülemiş ve yönetmiş, Cüneyt Türel anlatmış, Çetin Işıközlü müziklemiş... Ama sansür sevmemiş bu filmi, «Niye «Civciv çıkacak kuş çıkacak», «Ah ne âdem dilli badem», «Bu baba başka baba» gibi filmler yapmak varken kalkıp da ülkenin gerçek sorunlarını perdeye getiriyorsunuz?» demiş. İsimlerini saydığım ve piyasada serbestçe oynayan filmlerden yüzleri kızarmayanların, bu filmi yasaklar-ken de yüzleri kızarmamış... Bunun üzerine filmi yapanlar son ümit diye Danıştay'a başvurmuşlar. Film, Danıştay'dan çıkmış gerçi, ama koşulu olarak çıkmış. Bazı sözler sakıncalı bulunarak yasaklanmış. Oysa filmin tüm mesajı, tüm eleştirisi bu sözlerde.. Onun için filmi hazırlayanlar şöyle diyorlar gösteriyi haberleyen çağrıda: «Danıştayın filmin metninden bazı tümcelerin çıkarılması koşuluna karşı durma hakkımızı saklı tutarak, 1976 Temmuz ayında çekimini tamamladığımız «Lâdik 76» yı yaklaşık 11 aylık gecikmeyle kamuoyuna sunuyoruz.»

ENGELLENEN GÖSTERİ

Yukardaki sözler, filmin 27 Nisanda İstanbul'daki İtalyan Kültür Merkezinde yapılacak olan gösterisiyle ilgili çağrının kapağında yer alıyor. Ne var ki bu gösteri yapılamadı, çünkü merkez yöneticileri, «Ankaradan aldıkları bir telefon nedeniyle gösteriyi iptal ettiklerini» bildirdiler. Kimden gelmişti bu telefon?

«Lâdik 76» kuşkusuz Türk kamuoyundan sürgit saklanamayacak. Nitekim, film bugünlerde Sinema ve TV Enstitüsünde gösterilmiş olacak. Ancak sorun bu değil. Sorun, tüm bu olaylar, yasaklamalar, engellemeler zincirinin Türkiye'deki çağdaş, sorumlu ve onurlu bir sinema yaratma çabasının karşısına nasıl çıkıldığını simgelemesidir. Bu konuda, ne yazık ki, son yıllardaki kararlarıyla Türkiye'de demokrasinin türlü zorluklara karşın yaşatılmasında baş yeri tutmuş, Anayasaya ve özgürlükçü demokrasiye karşı girişimleri çoğulcu demokrasinin ve 1961 Anayasasının kendisine verdiği olanaklar sınırı için-

de engellemiş Danıştay kurumunun davranışı da özlediğimiz davranış olmamıştır. Danıştay raporörlerinden biri şöyle demiştir raporunda: «Gölün hayvan yutan, ürün çürüten, ömür tüketen şişik göl olduğu, karabasan olduğu, DSİ Genel Müdürlüğünün baraj ve bendi büyük toprak sahiplerinin isteği ile inşa ettiği ve yine büyük toprak sahiplerinin isteği ile bent kapaklarını açıp kapattığı, çevre halkının hastalıklı olduğu, ömürlerinin çok kısaldığı ve sakalı ağarmadan öldükleri, çevrede hastaliksız buğday yetiştirmez olduğu ibareleri çıkarıldıktan sonra yürütmenin durdurulması talebinin kabulü gerekeceği düşünülmüştür.» Diğer raporör de, benzer biçimde «Bir kamu kuruluşu olan DSİ'nin salt güçlü toprak sahiplerinin yararına bent yapacağı ve onların isteği ile bent kapaklarını açıp kapatacağı düşünülemediğinden senaryoda yer alan ve Devletimizi ve hükümetimizi küçük düşürücü» bu yoldaki cümlelerin çıkarılmasını istemiştir. Danıştay da bu isteklere uymuş ve söz konusu cümleleri filmin metninden çıkarmıştır. Böylece film, Lâdik'teki olaya salt bir doğa olayı çerçevesinde yaklaşan, olguların kökenine inemiyen, nedenlerini ortaya koyamayan bir turistik film niteliğine indirgenmiştir.

Devlet Türkiye'de hep halkın yararına olanı yapagelseydi, hükümetlerin her yaptığı eleştiriden irak olsaydı, politika yapmaya ve çoksesli demokrasiye ne gerek kalırdı? Filmden çıkarılması istenen «Hiç bir hükümet ters düşmek istemiyor Amasya ve Suluova'nın güçlü toprak sahiplerine. Böylece onların isteğiyle açılıp kapanıyor bendin kapağı» sözlerinde gerçeğin payı bulunmasaydı, Türkiye'de tarım ve toprak reformu çoktan yapılmış olmaz mıydı, tarım ve sulama politikamızda görülegelen yanlış uygulamalar önlenmiş olmaz mıydı?

«Lâdik 76» olayının gerçekleri göstermesi, aşılması gerekli mesafelerin büyüklüğünü ortaya koyması, sabırları bilemesi gerekiyor.

Atilla DORSAY
5 Mayıs

Savaş ve birey...

Türkiye İkinci Dünya Savaşı denen insanlık tarihinin en büyük faciasını yakından yaşamadı. Faşizmin bu en büyük azgınlık dönemine ancak uzaktan tanıklık etti. Bu nedenle, bu olayın Avrupa ortak toplu-bilincinde hâlâ süren yankıları Türk halkı için yaygın biçimde geçerli değil. Bu yüzden bu savaşı ele alan film-

lere gösteri sinemasının herhangi bir türü diye yanaşma eğilimi var. Yine bu yüzden, savaşı işleyen onca değerli belgesel TV'mizde gösterildiğinde, halk kesimlerinde en bayağı bir Amerikan polisiye dizi-filmi denli rağbet ve ilgi bulmuyor. Bu haftalarda gösterilen 2 film, bu açıdan, yüzümüze birer tokat gibi çarpacak

güçlü taşıyorlar...

BİR SİMENON UYARLAMASI

«Lekeli Güneş»te Fransız yönetmeni Pierre Granier-Deferre, yıllar önce çevirdiği (bizde gösterilmeyen) «Kedi - Le Chat» isimli filminden sonra yeniden bir Georges Simenon uyarlamasına girişmiş. Granier-Deferre'in, bizde gösterilen «Aile Şerefi - La Horse», «Kasabanın Sırrı - La Veuve Couderc» gibi filmlerden animsanacağı üzere çok sade, yalın, ruhbilimsel ayrıntılara meraklı, ama içine dönük, kapalı, fısıllı fısıllı bir üslubu vardır. Bunlar, kuşkusuz bir ölçüde çağımız polisiye romanına önemli ruhbilimsel ve toplumsal boyutlar getirmiş olan (ve nedendir bilmem, bize çok az çevrilen) verimli yazar Simenon'un da özellikleridir. Bu nedenle, savaşın başlarında Alman işgalinden kaçmak için bir trene binen kişilerin arasında buluşan iki insanın yazgısı, kendi halinde, aile babası bir elektrikçiyle Nazilerden kaçan Alman Yahudisi bir kadının karşılaşmaları ve ilişkileri, fonda süren savaşın acımasızlığı önündeki bu kısa serüven, iki sanatçının ortak üslub özelliklerine uygun biçimde sürüyor ve sonuçlanıyor. Granier-Deferre, aşırı dramatisasyona, melodram öğelerini belirlemeye yönelmiyor. Araya yerleştirdiği belgesel bölümlerle savaşın korkunçluğunu anımsatıyor arada sırada.. Bu bölümler olmasa sanki alışılmış, bilinen, gündelik bir aşk öyküsü seyrediyor gibi olacağız.

AYNI SORUNSALIN PARÇALARI

Evet, ama bu bölümler var, bize öykünün yaşandığı koşulları sürekli anımsatan... Zaten öykü, tümüyle fondaki bu olaydan, savaştan biçimlenmiyor mu? Erkeğin kadını bir koruma içgüdüyle sevmesi, sonunda Anna'yı, kendi durumunu tehlikeye düşürmek pahasına da olsa tanımazlıktan gelememesi, hep savaşın getirdiği sorunsalın parçaları değil mi? Bu nedenle «Lekeli Güneş», toplum/birey diyalektiğini belli ölçüde bir başarıyla kavrayan, bireysel ilişkilerin, serüvenlerin, toplumsal serüvenden soyutlanamayacağı gerçeğini duyuran bir film... Doğrudan doğruya savaş üstüne bir film olarak gözükmemesine karşın, savaş üstüne bir film bu... İnsan haysiyetini de, hayatını da hiçe sayan, insanın tüm öz değerlerini çiğneyip geçen savaş... Ve filmde, Anna'nın, yani Romy Schneider'in gerilimli, trajik yüzüyle birlikte tüm bir savaş olgusunun isyan ettirici düşüncesi olduğu halde çıkıyorsunuz sinemadan... Bu da az şey değil.

«ÖZEL BİR GÜN»

Ettore Scola'nın, İtalyan sinemasının 70'lerden sonraki en önemli isimlerinden sayılan, bizde ise şimdiye dek hiç bir filmi gösterilmemiş olan bu sinemacının geçtiğimiz aylarda tüm dünyada büyük yankılar uyandırmış olan son filmi «Özel Bir Gün», değişik durumlarda farklı bir sorunsal işler gibi görünüyor. Ama aslında aynı biçimde bireyin/toplum diyalekti-

ği söz konusu, burada da... «Özel Bir Gün», hem toplumsal/tarihsel açıdan özel bir gün, hem de filmin 2 kahramanı için... 8 Mayıs 1938 günü bu, Hitler'in tüm genelmayıyla birlikte Roma'yı ziyaret ettiği, Mussolini'yle buluştuğu, İtalyan faşizminin askeri gücünü ve 'Duce' çevresinde yoğunlaşan inancını Alman diktatörüne göstermek üzere görkemli bir tören düzenlendiği gün... Avrupa'yı kasıp kavuracak uğursuz işbirliğinin oluşmasındaki en önemli aşamalardan biri... Tüm Roma, erkeği, kadını, çocuğu ve çocuğuyla törene katılmak üzere koşuyorlar. Scola, yavaş yavaş boşalan bir koca apartmanı gösteriyor, bu apartman Roma'nın, giderek kandırılmış tüm bir ulusun simgesidir. Herkes neşeli, coşkulu, heyecanlıdır, tarihsel bir gün yaşanacağını bilincindedir. Bir kapıcı kadın, bir de Gabriele ile Antonietta kalmıştır koca binada...

BİR KADIN, BİR ERKEK,

BİR TÖREN...

Antonietta, 6 çocuk anası bir kadındır, tam bir İtalyan anasıdır, çalışkan, özverili, kişiliğinin son kırıntılarına da, partide etkin bir görevi olan kocasının etkisiyle tutulduğu Mussolini hayranlığını belirten tablolar ve albümler düzenlemeye ve kusursuz bir eş ve ana olmaya harcayan... Gabriele ise bir eşcinseldir, belli belirsiz anti-faşisttir gerçi, ama bir eylem adamı değildir. Tam tersine, eşcinselliğinden gelen kompleksini örtmek için partiye bile girmiş, bir genç kızla ilişki kurmuştur. Ama partidekiler yutmamışlardır bunu, zaafını keşfetmişler, onu partiden de, radyoda spikerlik olan işinden de attırmışlardır. Gabriele, Antonietta'dan çok daha bilinçlidir, okumuştur.. Hayata kalender, olgun, feylosofça bir bakış açısıyla, toplum-dışı sayılan, ezilen bir azınlık mensubu oluşunun getirdiği korkunun çelişkisiyle dopdoludur... Bu iki insan, yalnız, mutsuz, ezik bu 2 insan, bu «özel gün»de tanışır, konuşur, giderek sevişirler.. Önemli olan sevmek falan değildir, yalnızlığın ve korkunun korkunç çemberini kırmak, herhangi bir insancıl ilişkiyi yaşamaktır.. Dışarda süren bitmez-tükenmez törenin gü-rültüsü, nutukları, marşları, bu 2 insanın birlikteliğine neredeyse üçüncü bir varlık olarak eşlik eder, giderek katılır.

KİŞİLİĞİ EZİLEN KADIN

Ettore Scola, işte bu çarpıcı öyküyü anlatıyor bize... Scola'nın kişileri, görüldüğü gibi, taşıdıkları tüm özel nitelikler içinde ve bu özel nitelikler aracılığıyla çok daha geniş ve boyutlu bir temsil gücüne, bir simgesel zenginliğe ulaşıyorlar. Çünkü ikisi de faşizmin veya herhangi bir otoriter rejimin bireyi en uç noktalar dek, en ayrıntılara inerek, en acımasız biçimde nasıl ezeceğini, sömüreceğini gösteriyorlar. Antonietta, bu sömürüye kocası, giderek tüm ailesi aracılığıyla uğruyor. Kocası, ona yalnızca bir mal, bir çocuk yapma makinesi, evl çekip-çevirme aracı diye bakıyor. Dışarda ise

diğer kadınlarla ilişki kurmaktan çekinmiyor. Karısına karşı anlayışlı, insanca tek bir davranışı yok. Tersine, dağınıklığı, pasaklılığı, tembelliği için sık sık azarlıyor onu. Faşizm 'erkekçe' bir rejimdir çünkü, buyurganlığa, güce dayanır, kadın ise güçsüzdür, görevi erkeğe hizmet etmek, çocuk doğurmaktır. Tüm İtalyan kadınları, o zamanlar İtalya'da yaygın inanışa göre «erkeklerin erkeği» olan Mussolini'ye de hayranlık duymakla yükümlüdürler. (Antonietta da bu görevi yerine getirir). Bunun dışında hiç bir rol düşmez kadına, kişiliğini ortaya koyması, geliştirmesi söz konusu değildir. Antonietta, bu açıdan faşizmin etkilerine alabildiğine açık, onun biçimlendirdiği bir insandır. Gabriele ise haydi haydi öyledir: faşizmde cinsel sapıkların bozgunculuğunun yeri yoktur. Ancak Antonietta, tüm şartlanmışlığı içinde Gabriele'nin ilk kez kendisine insan gibi davranan kişi olduğunu sezer, anlar. Onu baştan çıkarması, ona kendini vermesi, kocasına ve partiye karşı bilinçaltı bir intikam alma duygusu değildir yalnızca, kişiliğini buluşunun da ilk belirtisidir.

FAŞİZMİN GÖLGESİ ALTINDA

Scola, öyküsünü anlatırken, hiç bir abartmaya, ucuzluğa, kolaylığa sarmıyor, vermek istediği insan gerçeğinden hiç bir ödün vermiyor. Antonietta'nın uçakları görmeye pencereye koştuğu sahnede, uçakları değil, binaya yansıyan gölgelerini vermeyi yeğlemesi gibi, film boyunca faşizm olgusunu simgeleyen töreni göstermeyi değil, fondaki ses bandıyla yansımalarını vermeyi, varlığını duyurmayı yeğliyor. Anlat-

mak istediği, faşizmin birey üstündeki etkisidir, eziciliğidir, ana damarın kılcal damarlar halinde gündelik yaşamın en uç noktalarına dek nasıl nüfuz edebileceğidir. Dışardaki tören tarihin belli bir döneminin ürünüdür, belki de yinelenmeyecektir. Hitler veya Mussolini faşizmi, geri dönmeyecek biçimde tarihin karanlığına gömülmüştür. Ama, kural-dışı kişilerin aşağılanması, azınlık düşmanlığı, kapıcı kadının davranışlarında somutlaşan, yasalara, kurallara, Devlet çarkından gelen baskılara ters düşen kişilerin gözetlenmesi, ihbar edilmesi gibi davranışlar, temelde faşist olan bu tür davranışlar, insanlıktan ne yazık ki kolay kolay silinmeyecektir. Scola'nın ele aldığı özel durumları genele dönüştürerek ulaştığı önemli mesajlardan biri de budur.

«Özel Bir Gün», Scola'nın bir ustalık filmi; oyunuyla ve Pasquale de Santis'in inanılmaz derecede soluk ve kederli bir dünya yaratan pastel tonunda kamera çalışmasıyla da dikkati çeken bir film.. Devrimci sinema tartışmalarından vakit bulup da sinemanın ne olduğunu tartışamayanlara, Amerikan dizi-filmlerini sinema sananlara, sinemanın insan gerçeğine eğilmek olan temel işlevini unutanlara bu filmi öğütlerim.. Hele hele, filmin «eşcinsellik savunusu» olduğu fetvasını verenlere hiç aldırmayın.. Bu filmdeki insan gerçeğini kavramaktan böylesine uzak kalmaları, onların bunca yıldır hiç bir gerçek insanı ve insan gerçeğini yaratamamış olmalarını da açıklayıyor.

Atilla DORSAY
10 Mart

Orhan Peker...

«Ülkemizde ortalama yaşam süresi zaten kısa. Bu yüzden bizlerin kaybedecek zamanımız pek yok. Uykuyu kısa tutmakta yarar var. Aslında hep uyanık, hep ayık olabilsek ne iyi

O da O'nu
yapıyor.

26. XI. 75 *[Signature]*

Kimi dağın,
denize serdalanırken,
kimi İNSAN'ıne,
HAYVANI'ne, çiçeğini
inceliyor. Türkiye'nin
resimsel görüntüsü
böylece bütünleş-
mektedir. *[Signature]*

olurdu. Eskiden, bir zamanlar öğle ajansı okunurken yataktan kalkardım. Şimdilerde erken-
ciyim. Bu kuşkusuz daha umutlu olmak demek-
tir. Kişinin umudunu tazelemesi ne güzel

şey.», diye yazmıştın bana. Birlikte olan günle-
rin tazelenmesi sayılabilir bunlar, belki de
bazı hazırlıkların notlanması...

Yaşam süresi kısadır, kısadır ya. Seninki-
sine kısa, diyebilmek de pek güç. Kardeşim Or-
han Peker, bu yüzden Sen zaman yitirmedin
hiç, bunlara tanık isteyenler olacak mı, bil-
mem ki? Hiç sanmam ama, resimlerin, canım
resimlerin, yazı ve mektupların yetmez mi? Ya
anılar?

Üstüne üstlük Sen hep uyanık, hep ayık-
tın. Mektubunu sürdürülm bız gene: «İşin doğ-
rusu, ben her gün resim yaparım, resim yaşa-
rım. Ressamın paleti kurumamalı derim. Öy-
le bayramdan bayrama resim yapıp ortalarda
ressam diye gezinenlere hiç inanmadım. Otur-
up, sipariş bekliyen dahilerden de tiksinişim-
dir. Resim yapmak bir aşk işidir. Kırk yıldır
bu sevgiliyle sarmaş dolaş yaşadık. Daha nice
yıllara diyorum...»

Orhan Peker, Kardeşim birlikte yürüdük.
Nedense gökyüzüne bakmazdık. Ya da bakardık
da, birbirimize göstermeden, buna özen göste-
rerek, gücümüzü yalnızlıktaki kalabalığımızı sı-
nardık. Elle tutulandan yana oymak ne güzel-
di, güçlenirdik. Düşlerimizin, Senin resimlerin
buralardan başlardı. Yukarıdan aşağı bakmak
değildi bu. Aşağıdan yukarıya bakmak asıldı.
Bir şey, nesne, bir insan, bir kulübe, at, kedi,
sakı, ütü, ağaç, horoz, balık... ne bileyim ben,
bunlardan yukarıya çıkılacaktı. Çok çok
uzaklardaydık bazılarında, içlerinde. Sen öz'ü
bulmuştun, durmamacasına bal yapıyordun. Al-
çakgönüllü Orhan Peker Kardeşim, bazı bazı
hırçınlıkların da eksik bal yapmandan doğardı.
Bunu ciğerine doldurduğun sigara dumanından,
yudumladığın içkiden sormak mümkündü. Ölüm

haberini, kabul edemedim.

«Konu diye bir şey yoktur, aslında. Sizi resim yapmaya coşturan nedenler vardır. Bir renk, bir çizgi, bir çarpıcı görüntüyle yola gidersiniz. O resim iyi bir resim ise, içeriğini birlikte getirir. Kuramsal, angaje sanat ölü doğmuş bir çocuk, bir kadavradır. İçtenlikle yapılan resimlerin sözle, sözcüklerle savunulmaya ihtiyacı yoktur. Yazarlıkla ressamlığı birbirlerine karıştırmamalı. Kaldı ki iyi ressam mesajını bir çiçek, bir deniz görüntüsünde de anlata-

bilir. İnsan tasvirlerine dayanıp insancıl olmaya kalkışmak her zaman çıkar yol değil. Bu tür nice resimde gerçek insanı bulamazsınız da, diyelim Morandi'nin şişe resimlerinde, Mondrian'da bu duyguyu sezersiniz. Resim sanatının dilini okuyamayanlar için bu sözkonusu değil elbette. Onlar iyi bir resimde o resmi yapan sanatçının portresini göremezler. Ben başlangıçtan bugüne dek hep somut resim yaptım. Yaşamadan, duymadan tek çizgi çizdiğimi, renk sürdüğümü söyleyemezler. İnsanı, hayvanı, ağacı, denizi, kedi, kuşu, dağı ile tüm doğayı sev-

giyle incelemeyi sürdürüyorum. Bunu yaparken, yaşarken bağnazlıktan, kuramsallıktan uzak durmaya özellikle dikkat etmekteyim. Bulduğu bir iki şeyle yetinip kendini tekrar edip duran patentçi resamlara da hep şaşırmışım. Bu tutumları ile bir sevdalıdan çok bak-kala benzerler. Sattıkları mal ise, sanat eseri değil, eklemeye gerek yok ya, içi kof kabaktır.»

Bu mektubun burada bitmişti. Başka yazıların da vardır, çevrende... Orhan Peker Kardeşim, yaşadın gerçekten ressamca. Duydun gerçekten insanca, onurlu, ödün vermeden. Doğa'nın içinden ikinci bir doğayı kurabildin kısacık ömründe. Balıkçıyla balıkçı, meyhaneciyle meyhaneci, ressamla ressam onurunda görüldün. Çizgini kırmadın, bükmedin. Çok yalındın, açık sözlü olmayı, bunun yanı sıra umuttan giz'ler, giz'lerden umut toplanması için çevrende birleşmeleri, kendini öne atarak oluştururdun.

Bir gece yarısı, nasıl ölüm haberini bana bir ressam duyurmuşsa, geçmiş yakındaki bir gecede de «Ayvalık'da atelye kurdum, çalışıyorum. Atla gel resimleri, yenilerimi gör, birlikte oluruz, güneşler doğar...» diye telefon etmiştin. Şaşıyorum.

Gerçekten inanmak öylesine güç ki. Orhan Peker Kardeşim. «Ölüm gerçekten, acı, çok acı» diyor Ruhi Su. Bir kenardan kuşlar uçuyorlar, çelenklere konmadılar ama? «Çok erken, sıra bizde olsaydı? Bende idi...», diyor beyaz sakalı olan ressam bir Ağabey. Yaşar Kemal'in sağ gözünden yanağına elle tutulan öylesine bir yaş akıyor ki, çenesinde ucunu yakalıyor ancak. Fikret Otyam, «Orhan Peker'in Resim Sergisi Üzerine» (Yeditepe, 1 Kasım 1954, sayı: 72) yazdığı yazısını mı anımsıyor acaba? Turan Erol ve Sen, Fikret Otyam bir saçayağı idiniz Akademi sıralarında...

Bir resim daha yapamıyacaksınız Orhan Peker Kardeşim. Buna üzüldüğüm kadar, Seni yalnız anılarda yoklamak, böylesine bir kalıba sokulduğunu düşünmek beni kızdırıyor. Nereye başvuracağımı da bilmiyorum ya Kardeşim Orhan Peker. Bir Mağara olmuşum gibi. Bir resim sevmez gibiyim... Henüz sıcak ortalık, soğuduğunda gör ve seyreyle ne kadar yalnız kaldığımızı Kardeşim. Can Kardeşim Orhan Peker...

Gültekin ELİBAL
3 Haziran

Bir resim yorumunda Orhan Peker

Bir kez «Sanat Yorumu» dersinde, bir yorumlama sırasında resim sanatında pitoreskden söz etmiştim.. Resimsel resim.. Resimde şiirsellik, resimde müzik, ya da şiirde, müzikde pitoresk.. Tamam.. Ama anadili resim olan sanatta resimsellik nasıl olur?... Öğrencilerim çok ilgilendiler.. Batıdan bazı örnekler vermeğe çalıştım.. Tatlı, verimli bir tartışma ile geçmişti o dersim..

Şimdi, pitoresk resim, resimsel / resim örneklerinin üst düzeyde bir coşku ile vurgulandığı bir sergi var, tünelde Bedri Rahmi Sanat Galerisinde 30 nisan dek sürecek.. Orhan Peker'in kırkiki boya ve Ozan Metin Eloğlu'nun şiir kitabına eşlik eden onaltı siyah - beyaz güvercinleri ile.. Bu sergisinde Peker'in genel teması da güvercinler.. Tüm gerçek resim severlere olduğu gibi resimsel / resimde kuşukları olanlara, o öğrencilerime üstüne basa basa salk veririm bu sergiyi görmelerini...

Bir de bu noktada bir gözlemime değinmek istiyorum. Geçenlerde Akademide bir öğrenci resim sergisini izledim.. Yanında son yıllar Akademi çıkışlı genç kuşak sanatçılarının sergilerinde de izliyorum. Nerede ise tümüne yakını, bir yeni figürçülük, yeni gerçekçilik peşinde, özleminde.. Nedir, büyük bir çoğunluğu güçsüz bir öykünme değerinde ürünler.. Kanımca, Akademi Öğretiminin bir yerde çağdaşlaşma tasası içinde sıkışmışlığının sonucu gibi geliyor bu işler bana.. Çünkü figürde kişiliği olan,

soylu olan, yapay olmayan, aldatıcı oyunlara sapmadan iletimini veren plastikler oluşturmak sanıldığı kadar kolay değildir.. Bu tasada da Orhan Peker yapıtları apaydınlık, öğretici ustalıkta ve biçimde güçlü ürünler birikimi.

Gerek renkte güvercinler, gerek desende, siyah - beyazda güvercinler renk olmuşlar, kitle olmuşlar, ışık olmuşlar.. Sevecenlik, barış, iyilikler soluyan diri duyurular olmuşlar.. Tek başlarına da, şiirsel dizeler halinde de senfonik resimdir bu yapıtlar ayrıca.. Tek bir güvercin yumağında, lekesiz bin insan yüreği ve tasası, o canım doğa tutkusu nasıl bütünleşiyor, coşuyor ve yüceliyor.

Peker'in bu son yapıtlarında bir işi özellikle ilgimi çekti.. Bu kez küçük tuval boyutlarına ağırlık vererek de anıtsallık dilinde gücünü gösteriyor usta Peker.. Yapıtlar arasında büyük boyutlu bir tuval var.. Tuvali en büyük bir parça / alanla kaplayan mor - eflatun vibrasyonlu bir duvar.. Duvarın sol üst köşesinde bir siyah kedi.. Sağda boşluğa coşkuluca çizilen bir mor ağaç ve de yeşil halkalı güneş.. Dışa vurumculukla fantazinin eşleştiği işte şarkı dolu taptaze bir yapıt..

1978 sergileme yılının dökümünde kuşkusuz başta gelecek doyumlular bir sergi bu... Evet resim yapıyor Orhan Peker...

O. Zeki ÇAKALOZ
19 Nisan

Balaban...

Tablolarını resmin ateş ocağında sabır ve incelikle döverek oluşturan inatçı bir sanatçı olması bakımından ateş Tanrısı demirci Hephaistos'u anımsatır bana Balaban. Bilirsiniz, Troya savaşı sırasında Akhilleus ile Agamemnon arasına bir kadın yüzünden küskünlük girmiştir. Akhilleus'un silâhlarını verdiği çok sevdiği dostu Patroklos ise Troyalı Hektor tarafından öldürülmüştür. Hektor, Patroklos'u öldürmekten başka, zafer simgesi olarak, Akhilleus'un silâhlarını da kuşanmıştır. Dost açısına dayanamayan Ak-

hilleus, savaşa katılmak ister, ama silâhı yoktur. Bunun üzerine Hephaistos'un büyütülmesinde emeği geçen Tanrıça Thetis, oğlu Akhilleus için ateş Tanrısına gider ve şöyle yalvarır: «İşte dizlerine sarılıyorum, yalvarıyorum şimdi sana/ kısa ömürlü oğluma bir kalkan, bir tolga ver/ bir zırh yap ona, iyi uyan topukluklar, güzel dizlikler/Troyalılar elinde can veren dostu hepsinden etti onu/oğlum da şimdi yere serilmiş kıvrıyor yas içinde.» Hephaistos, kendini kurtarıp büyüten gümüş ayaklı Tanrıça Thetis için

elinden geleni esirgemez. Dört yanı işli büyük bir kalkan, ateşin ısıltısından daha parlak bir zırh, sağlam bir tolga, altından bir sorguç, esnek kalyan dızlıklar yapar Akhilleus için.

Onemli bir Tanrıdır Hephaistos. Yaptığını iyi ve güzel yapan usanmaz bir emekçidir. Zeus'la Hera'nın yatak odasını, Zeus'un asasını, Poseidon'un üç çatalı zıpkını, Apollon'la Artemis'in tatlı ölüm veren oklarını o yapmıştır.

İşte Balaban da, Hephaistos'a yaraşır bir istenç ve inatla, güzeli daha güzel ve daha sağlam yapma tutkusuyla ateş ocağında bir demirci gibi çalışırcasına resimsel eylemini sürdüren kendine özgü bir sanatçı.

Balaban'ın her sergisinde, yeni her yapıt karşısında duyulan doğal şaşkınlığın ötesinde, ayrı bir ruh durumu karşılar seyirciyi. Onun yaptıklarını tanıdık, Batı kaynaklı resim ürünlerine benzetemezsiniz. Çağdaş dünyaya ve tarihe duyargaları açık olmasına karşın, kendi, «yerli» içini kıskançça koruyarak, benzersiz şeyler yapmanın peşindedir sanki o. Balaban'ın yaratmak istediği benzersizliklerin ve özgünlüğün, garipliklerle bir ilgisi yoktur. Onun yapmak istediği şey, tarihsel ve duyarlıksal benliğiyle kurduğu o «özgül» dünyasını, halkın masal-ezginaş kaynaklarına daldırarak, yozlaştırmadan resimsel düzleme aktarmaktır.

Balaban'ın bu sergisinde ilk bakışta dikkati çeken önemli öğe, resimsel mekânın yeni bir anlayışla düzenlenmiş olmasıdır. Bilindiği gibi, resim sanatında gerçekçi ve bilimsel bir mekânın oluşturulmasına, Glotto gibi bazı ustaların öncülüğünde, ancak 15. yüzyılın başlarında, Brunelleschi'nin bulduğu geometrik perspektif yasalarının gerçekliğine uygulanmasıyla tanık oluyoruz.

Perspektifli imgeleştirmenin amacı, cisimlerin uzaydaki değişik duruşları, aralarındaki uzaklık ve boyutları hakkında yapay ama güvenilirli bir izlenim vermektir. Dolayısıyla perspektif, gerçekliğin betimlemelerini birleştirici bilimsel bir ölçüt oluyor.

Balaban'ın sekizinci dönem resimlerinde de daha çok optik yasaların uygulanıp, tablodaki tek tek cismin üç boyutlu verildiğini, ama bu cisimlerin genel bir mekân örgütlemesinde yer almadığını, cisimlerin ve figürlerin somut bir uzaya basıp üç boyutlu, gerçekçi, ölçülü yerlerini kaplamadıklarını görüyoruz. Onun bu yolla yapmak istediği şey, kanımca, dünyayı bir düş perdesinde seyredebilmek, dünyanın imgelemimizdeki görüntüsünü kendi düşgücünün gereksinimlerine göre değiştirebilmektir. Bunun ilk sonucu da, mekân örgütlenmesini geometrik ölçünün gerisine götürmek, böylece tablolarda uzaysızlık izlenimi yaratmak ve masalsı bir gerçekdışılık kurmak oluyor.

Bulutlar gibi havada yüzen dağlar görüyorsunuz. Bu dağlar arasında bir düş dünyasındaymiş gibi yükselen ekin demetinden sur duvarları

görüyorsunuz. Dağların üstünde hem sabanı ve arabayı, hem de birbirlerini çekerek bügelek tutan öküzler var. Bir köylünün bir ayağı bir demet kulesinde, öteki ayağı, uzayı aşarak, öteki demet kulesine uzanmış. Ekin taşıyan bir başka köylü, bir dalga tufanı içinde, düşsel mekânda sürüklediği uzun ve ağır bir ekin demetini, sürüklemeye çalışıyor. «Beşli Göç»te, birçok merkezden gizlice fışkıran mavi ve mor ışığın dairesel oluşumlarla, yeryüzünde biraz olsun yakınlattığı düşsel dağlar üstünde, ülküsellleştirilmiş şalvar-biçim giysilerle beş insan duruyor. Orda öylece kalıvermiş izlenimini veren bu insanların içinde, biraz dikkatle bakıldığında, sönmesi olanaksız bir yaşam kıvıltısı var. Biri yorgun, biri bitkin, biri habersiz, biri meraklı, biri şaşkın beş kişileştirim, düşsel mekâna insan gerçeğinin somutluğunu aktarıyor.

Mekân olgusuna koşut olarak yaygın ve sevinçli bir ışık olgusu egemen bu kez Balaban'a. Bu olguda da düşselliği destekleyici bir özellik seziliyor. Tablonun içinde yer alan cisim ve figürlerin her biri, plastik varlığına, keskin ışık-gölge karşıtlığıyla kavuşurken, tablonun tümüne baskın çıkan yaygın ama her nesnenin dokusuna işleyen ışık; tek tek ögedeki açık-koyu karşıtlığını çevreden ev üstten kavrayıp sarıyor. Böylece ışık olgusu da, genelde, mekânın yok edilmesinde kullanılmış oluyor.

Balaban biçimleri bozma işlemini de bu amaçla kullanıyor. Örneğin öküz adını verdiği-miz canlının her bir organı gerçekçi bir keskinlikle işlendiği halde, bu organlar doğal bir öküz bileşkesi yerine, çarpıtılmış yapılar oluşturuyor.

Balaban yalnız biçimleri değil, bu biçimlerin üzerine ince bir sağlamlıkla oturan renk yüzeylerini de, bir demirci örneği aktarıyor düşgücünden tabloya. Onun biçimleri ve renk yüzeyleri, yerden zorla kaldırılan koca bir taşın, özenle ve sevgiyle başak bir yere bırakılması işlemini andırıyor.

Şunu soruyorum yalnız kendime: Acaba, kimi tablolarda, renk yüzeylerine sağlam boşluklar hazırlayan çizimsel çalışmayla renkler arasında bilinçle yaratılan kenar çizgileri biraz daha eritilse ve alt çalışma yöntemi seyirciden gizlenmeye çalışılsa, başka bir deyişle çizimi çizgi olarak değil de, bir başka renk yüzeyini yalnızca sezdiren bir sınır belirtisi olarak görsek masalsılık daha tatlı bir inandırıcılık kazanmaz mı?

Ayrıca, simgenin bu denli eritilip imgeleştirildiği bir sergide, ellerinde çapalarla törenselsel bir duadaymış gibi çalışan insanların, resimsel inandırıcılıktan uzak bir halkçılığı anıttığını belirtmek gerekir. Oysa Balaban'ın düşgücü ve usu, demir döver, aşk yapar gibi çalışan bu sanatçının özgün yeteneği, kimi yapay simgeciliklere yüzvermeye hiç de gereksinme duymamalı.

Bedrettin CÖMERT

17 Mayıs

Ruhi Su ile yad illerde...

Aşağıdaki söyleşi bir bellek tutanağıdır. Yani o sırada not alınmaksızın, günlerce sonra akılda kaldığı gibi kâğıda dökülmüş bir diyalog:

Ruhi Su (apansız) — Sazın olanaklarını, sınırlarını bilmek gerek. Bu olanaklar yüzlerce yıl boyunca zaten büyük ustalar tarafından sonuna değin kullanılmış ortaya konmuştur. Ama saza sözgelimi piyanonun yahut gitarın işlevini yüklemek istersek olmaz. O iş için zaten piyanoya gitarın kendi var. Birçok genç bu ve benzeri âletleri kullanıyorlar da. Kısacası saz tek sesli müzik için yapılmış bir müzik âletidir.

● Gençlerin yaptıkları yararlı oluyor mu? Yani bazıları bir yozlaştırmadan sözediyorlar da..

Elbette oluyor. Her yaptıkları hiç şüphesiz bir yapıt değil. Ama halk müziğini herkes kendi açısından kullanır. Örneğin bir işportacı malını satmak için bir tanınmış halk ezgisinden kendine bir mânî uydurur. Bir senfonik besteci halk motiflerini büyük Batı orkestrasına uygular. Bu gençler de yaptıkları pop müziği için halk havalarını alırlar. Hiçbir şey bakımından olmasa, Batı sazlarının halk tarafından benimsenmesi açısından yararlı. Zaten halk aslında hiç bağnaz değil. Örneğin ben bir halk türküsünü kendi biçimimde söyleyince hemen anlayışla dinliyor ve «Haa, diyor, demek bu aşık da bu türküyü böyle söylüyormuş». Sonra bir başkası başka türlü söyleyince ona da aynı anlayışı gösterip sadece güzel olmuş mu olmamış mı ona bakıyor.

Asıl bağnazlık edenler daha çok okur - yazar takımı arasından çıkıyor. Halkı yanlış yollara saptıranlar da onlar. O dolmuş türküler filan da Türkiye'nin genel kargaşası içinde değerlendirilmek gerekir. Yeni bir toplumsal dü-

zene geçiş dönemi içindeyiz. Ortalıkta bir kargaşalık egemen. Yeni toplum düzeni kendi normlarını, kurallarını, beğenilerini ve estetiğini de getirecektir. Bu yeni toplumun bestecileri de olacak. Ben ve benim gibiler, eldeki malzemeyi yeni bir yorumla sunma çabası içindeyiz. Ben ömrüm boyunca bunu yapmaya uğraştım.

Bakın bir ulusun on türlü müziği olmaz, bir türlü müziği olur. Örneğin Osmanlı döneminde tek türlü müziğimiz vardı. Yani Türk illerinde çalınıp söylenen müzik gerçi teknik öğeler yönünden Arap, Acem ve Bizans müzikleriyle karakter birliği gösteriyordu ama biçim yönünden Arap veya Acem müziğini Türk müziğinden ayırmak hemen mümkündü. Tıpkı bir Batı müziği olduğu gibi ve bunun içinde Alman müziğiyle diyelim İtalyan müziğinin hemen ayırdedilebildiği gibi. Oysa bugün geniş anlamıyla alaturka ve alafranga aynı toplumda çeşitli görünümlere bürünerek varlıklarını sürdürmeye uğraşıyorlar. Azeriler bu konuda sorun daha iyi çözümlemişler gibi...

● Bir de bazı dogmatik disiplin eğilimli çevreler müziğin siyasal niteliği sorununu ortaya atıyorlar. Yani ilerici ve gerici müzik diye özetleyebileceğimiz ögeyi...

Bu bağnazlıktan başka bir şey değildir. Müzik kendi başına «masum»dur.

Bir süre önce yine böyle düşünen bir genç besteciye yanıt olarak, bir kâğıt üzerine gizlice bir şey karaladım ve ona uzatarak, orada bulunan başka hiç kimseye göstermeksizin o yazdığımı müzikle ifade etmesini istedim. Doğallıkla beceremedi. Ben kâğıda «Kahrolsun faşizm» yazmıştım.

Nitekim bugün büyük sosyalist besteciler

olarak tanıdığımız pek çok sanatçının ilerici mi yoksa gerici mi olduğu, ek bilgiler olmaksızın sırf notaları birbiri ardına dizmelerine bakılarak kestirilemez. «Do» notası, sosyalist sanatçı için de, faşist için de «do»dur.

Zaten gerçek anlamıyla «sosyalist» bir sanatın oluşup oluşamayacağı ve oluşursa hangi nitelikleri göstereceği de en azından 21. yüzyıl-

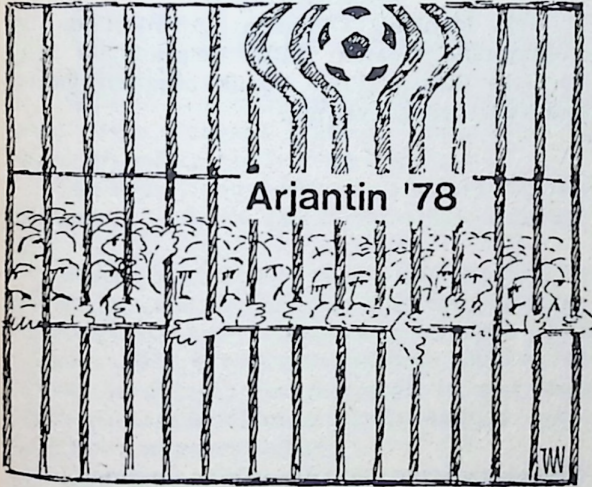
da belli olabilir. Daha sosyalist devlet ve toplum düzenlerinin geçmişi kaç yıl ki... Ondan önce ve buna koşut olarak yüzlerce yıldır sanatın her türünü yaratan ve belirleyen burjuvalar olmadılar mı?

Yağmur ATSIZ
25 Şubat

1978'in 10 olayı

DÜNYA KUPASI

Haziran ayında Arjantin'de düzenlenen ve ev sahibi takımın zaferiyle sona eren Dünya Kupası yılın en önemli olayıydı kuşkusuz. 1,5 milyar insanın TV'den izlediği Dünya Kupası nedeniyle çeşitli ülkelerin parlamentoları toplantı saatlerini bile değiştirdiler. 25 haziranda

Buenos Aires'in River Plate Stadındaki Uzatmalı finalde Hollanda'yı 3—1 yenen Arjantin şampiyon olunca, tüm ülke bu zaferi günlerce büyük bir coşkuyla kutladı.

DOĞU ALMANYA'NIN PİSİNLERDEN SİLİNMESİ

Bayanlar yüzmede yıllardan beri dünyanın bir numaralı ülkesi olarak tanınan D. Almanya, Batı Berlin'de düzenlenen Dünya Yüzme Şampiyonasında ağır bir yenilgiye uğrayarak, tek altınla yetinmek zorunda kaldı. D. Alman kulaçlar hem şampiyonluk ünvanları, hem de

dünya rekorlarını ABD'li rakiplerine kaptırdılar..

İTALYA'NIN VOLEYBOLDE DÜNYA 2.'Sİ OLMASI

İtalya'da düzenlenen Dünya Voleybol Şampiyonasında İtalya, Olimpiyat Şampiyonu Polonya ve Japonya dahil bir çok ünlü ülkeleri geride bırakarak ikinciliği elde etti. Bu büyük bir olaydı. Batı Avrupa Kupasında 4'üncülüğten yukarı çıkamayan ve Türk takımına set veren, bundan önceki Dünya Şampiyonasında ancak 19'unculuğu alan İtalyanın başarısı, spor dünyasında büyük yankılar yarattı.

FEDERAL ALMANYA'NIN ARJANTİN'DEKİ BAŞARISIZLIĞI

1972 Avrupa ve 1974 Dünya Şampiyonu Federal Almanya, Arjantin'de ünvanını korumak bir yana, ilk dörde bile giremeyerek derin bir düş kırıklığı yarattı.

Schön, bir önceki kupada doruğa çıkardığı ekibine çalıştırıcılığının son yılında aynı başarıyı kazandıramadı.

ABD'NİN CİMNASTİKTE ELDE ETTİĞİ BAŞARI

Strasburg'daki Dünya Cımnastik Şampiyonasında büyük varlık gösteren ABD baylarda 22 yaşındaki Kurt Thomas ve bayanlarda 15 yaşındaki Marcia Frederick'i onur kürsüsünün en yüksek basamağına çıkarmakla büyük takdirdir topladı. Bunlar, 1904'den beri ABD'nin cımnastik dalında çıkardığı ilk Dünya şampiyonlarıydı.

CRUYFF'UN FUTBOLU BIRAKMASI

Son futbol döneminin süper yıldızı Hollandalı Johann Cruyff, Amsterdam'daki Bayern Münich-Ajax (8-1) maçıyla, görkemli futbol yarışmasını noktaladı. Böylece, dünya futbolundan bir süper yıldız daha kaymış oldu.

Cruyff kimi otoritelerce komple futbolu ile zamanının iki büyük yıldızı Franz Beckenbauer ve Pele'den bile üstün kabul edilmiş. «Onların biri savunma öteki ise hücum futbolunun usta-

larıdır. Ama Cruyff her iki özelliği de bünyesinde toplamış bir devdir» denilmiştir.

D. ALMANYA VE ROMANYA'NIN BAŞARILARI

Romanya Oslo'da yapılan Avrupa Greko-Romen Birinciliği'nde SSCB'yi tahtından indirdikten sonra Meksika'da da Dünya ikincili-

ğini kazandı. D. Alman Cumhuriyeti büyük aşama yaparak Avrupa Şampiyonu Bulgaristan'ı geride bıraktı ve Sovyetlerden sonra dünyanın en iyisi oldu. Pisinlerden silinen Demokratik Alman Cumhuriyeti iki Dünya Şampiyonu çıkardı.

BORG'UN WIMBLEDON'DAKİ ZAFERİ

İsveçli Altın Raket Bjorn Borg, dünyanın en büyük, tenis turnuvası olan Wimbledon'un finalinde Amerikalı Jimmy Connors'u rahatlıkla yenerek, üst üste üçüncü kez şampiyonluğu kazanmakla spor tarihine geçti.

Borg son finalde Connors'a tek set bile vermezken bu spor dalının en büyük ustalarından biri olduğunu kanıtlamış oldu. Bu dev raket 1977'de de Connors ile final oynamış, bu denli kolay olmasa da rakibini yenmesini bilmişti. Amerikalı tenisçi önceki yıl Borg'dan iki set almıştı. İsveçli yıldız 1978 yılında Wimbledon dışında da bir çok turnuvayı kazandı. Teniste «en büyük» olduğunu herkese kanıtladı.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN YÜZMEDEKİ AŞAMASI

Kuzey komşumuz 1978'de pisinlerde büyük bir varlık göstererek, dünyanın 2 numaralı ülkesi haline geldi. D. Almanya'yı ulusal karşılaşmada yenen Sovyetler, Dünya Yüzme Şampiyonasında 6 altın madalya kazandılar ve hemen her branşta finalist çıkardılar.

ABD'NİN BOKSTAKİ BAŞARISIZLIĞI

1976 Montreal Olimpiyat Oyunları'nda beş şampiyonluk kazanan ABD, Belgrad'daki Dünya Boks Birinciliği'nde büyük başarısızlığa uğradı ve iki bronzla yetindi.

Ve Türk sporunu etkileyenler

1 — SAHALARDAKİ ANARŞİ — Sahalarda spor dışı olaylar bu yıl da artarak sürdü. Seyirci taşkınlıklarının yanı sıra, sporcuların, sporculuk anlayışından uzaklaşmaları, hakemlere karşı yapılan saldırılar yeni boyutlar kazandı.

2 — ATLETLERİN BAŞARILARI — Atletlerimiz başarılı bir yıl geçirdiler. Yüksek atlayıcıımız Ekrem Ozdamar Selanik'teki Baikan Birinciliği'nde 2.20'yi aşarak, Türkiye koşullarının çok üstünde bir derece yaparken, Sermet Timurlenk, aynı birincilikte 1500 m. yarışını ikinci olarak bitirdi. Bu iki atletimizin yanı sıra

Mithat Laloğlu, orta dereceli okullar kros yarışmasında Dünya Birincisi oldu. Mehmet Yurdadön Sarajevo Yol Koşusunu, Veli Ballı da Westland Maratonunu birincilikle bitirdiler.

3 — ENÜNLÜ DÜNYA ŞAMPİYONU OLDU — Türk vücutçusu Ahmet Enünlü, İspanya'da WABBA'nın düzenlediği Birincilikte orta boyda Dünya Şampiyonu oldu. Enünlü, öteki boy şampiyonları arasında da birinciliği kazandı.

4 — İLK KEZ SIFIR PUAN — Greko Romen Güreş Millî Takımımız, Meksika'da yapılan Dünya Birinciliği'nde ilk kez sıfır puan aldı. Serbestçiler de 80 Kilo'da İsmail Temiz'in üçüncülüğüyle yetindiler.

5 — EKİN'İN DÜNYA REKORU — Balık-adam Namık Ekin Kilyos'tan Sarayburnu'na su-
altında 11 saat 21 dakikada yüzerek Dünya Re-
koru kırdı. Namık Ekin'in 11 saat 21 dakikalık
rekoru Uluslararası Federasyonca da onaylandı.

6 — ÖZÜN'ÜN BALKAN REKORU — İz-
mirli yüzücülerimizden Sabri Özün, Romanya'-
da yapılan Gençler Balkan Birinciliği'nde 100
m. kelebek yarışını 1,01,14'le bitirerek, Balkan
Rekoru kıran ilk yüzücümüz oldu.

7 — İLK TURDA ELENDİK — Avrupa Fut-
bol Kupalarında varlık gösteremedik. Şampiyon
Kulüplerde Fenerbahçe, Eindhoven'e UEFA Ku-
pası'nda Galatasaray W. B. Albion'a, Adanaspor
da Honved'e ilk turda elendiler.

8 — CİMNASYAD'DA ÜÇ ALTIN ALDIK —
İzmir'de yapılan Dünya Okullar Spor Oyunla-
rı'nda üç altın madalya aldık. Zafer Atamer 100
m. kelebekte, Seda Müstecaplıoğlu masa teni-
sinde, Hanefi Atmaca 3000 m. koşuda birinci

oldular. Masa Tenisi (B) Takımımız da Çin'in
ardından dünya ikinciliğini kazandı.

9 — ŞAMPİYOLAR 3. OLDU — 1977 Av-
rupa Gençler (!) Şampiyonu, Genç Milli Bas-
ketbol Takımımız, Ankara'da yapılan Balkan
Birinciliği'nde üçüncülüğü zor kazanırken, Av-
rupa'da da ancak sekizinci olabildi.

10 — ŞİKE NEDENİYLE KÜME DÜŞTÜ-
LER — İkinci Lig'de İzmir'de oynanan Altınor-
du - İskenderunspor karşılaşmasında (8—1) ta-
rafların «şike» yaptığını saptayan Futbol Fede-
rasyonu iki takımı küme düşürdü. Futbol Fede-
rasyonunun şike konusunda aldığı bu yürekli
karar, spor çevrelerinde övgü ile karşılandı.

VE ÖTEKİLER...

İlk halk koşusunun yapılması, itlicî güç yö-
netmeliğinin çıkması reklamların yasaklanması,
sporcu affının çıkarılması ve Spor Kurultayı-
nın ertelenmesi yılın öteki önemli olaylarıydı.

Tamam mı, devam mı?

«Kardesim ne yapacağımızı biz de bilemiyo-
ruz. Atacaklarsa atsınlar, satacaklarsa satsınlar,
biz de bilelim.»

«Vallahi beni şuradan bir adım kımıldatacak
adam daha dünyaya gelmedi. Varsa böyle bir
babayiğit çıksın bir hele de görelim.»

İşte böyle konuşuyorlar bazı Federasyon Baş-
kanları ve de böyle federasyonlardaki bazı üye-
ler.

Ecevit Hükümeti iş başına geldikten bu ya-
na iki ay geçti, üçüncü aya gidiyoruz. Cağımız-
da dünya aya giderken biz daha bir elden bir ele
atamayı dahi gerçekleştiremiyoruz. İşte bu tu-
tukluk da doğrusu federasyon'arı ve spor örgü-
tünde çalışanları olumsuz yönde etkiliyor. Aslın-
da etkilemesi gayet olağan.

Adamlar haklı, her an görevlerine son veri-
lip kendisine bugün dek gösterdiği mesaiye te-
şekkür edilebilir.

Adamlar haklı, bir iş yapmaya ka'ksalar
belki üst kademelerden ters bir karar ya da ya-
nıt gelebilir.

Peki ama üst kademede ilk günlerin heveca-
nı neden birden tükeniverdi? Neden tutukluk
başladı? Ya da tutukluk kimlerde oldu? Nicin
atamalar birden kesildi? Eğer atamalar bittiyse
bunun açıklanması, eğer bitmediyse bunların bir
an önce yapılması gerekmez mi?

Daha önce de yazmıştık, birkaç köşe adam-
ları değiştikten sonra daha dikkatli atamalar

yapılabilir ve bu arada hata yapma olasılığı da
azalmış olurdu. Şimdi bu atamaların birden ke-
silmesi ve yetkililerin hiç bir acıklama yapma-
ması sporumuzdaki her kesimi kuskulandırıyor.

Bu arada bazı federasyonlar da başkan bek-
liyor. Başkanı ya istifa etmiş ya da ettirilmiş
federasyonlara başkan aranadursun, sporcuların
ne günahı var? Federasyonlar üzerine yapılan
çekismen'in zararını neden sporcular çeksın?

Sporcu yalnız sporu düşünür, spor yapmayı
düşünür, çünkü sporun ve sporcunun politikası
yoktur, olamaz da.. Son yıllarda politika ile iyice
içli dışlı olan sporumuza bir an önce yön vermek
isteniliyorsa politik tepişmelere son vermeli, ya-
pılacak atamaları bir an önce yapmalı, yapılmı-
yacaksa bunu bir an önce açıklamalı ve politik
nedenle dalgalanma haline gelen ortamın du-
rulmasına çalışılmalıdır.

Ne demişler, «Yatanın yürüyene borcu var-
dır». Kulağının üstüne yatanları bir an önce
borçtan kurtarmak için yapılacakları bir an önce
yapmak gerek.

Eğer hata yapılmak istenmiyorsa bugüne
dek yapılanların bir eksik, bir fazla olması neyl
değiştirir ki...

Bekle ve gör dediler. Bekledik ama henüz bir
şey görmedik.

Abdülkadir YÜCELMAN
12 Mart

Ayna...

Adam ilk kez kente inmiş, ilk kez insan arasına karışmış, ilk kez insanoğlunu yakından tanımış... Bakmış, bakmış çevresine insanlığından utanmış, ayna vermişler eline, saç sakalına karışmış görüntüsünü görünce kendisini de beğenmemiş...

...Ve yeniden dönmüş geldiği yere..

1978'de de ilk kez sporumuzun içine karışmış, onun içyüzünü yakından görmüş, büyük büyük-

lerin küçük küçük kişiler olduğunu anlamış, öğrenmiş, öğrenmiş...

...Ama eline henüz ayna vermişler. Aynaya bir baksa kendinden de öğrenecek çünkü.. İşte 1979'da aynaya bakanlar bir epey olacak... Ve dönecekler geldikleri yere...

Abdülkadir YÜCELMAN
31 Aralık

Solakoğlu

15 gün yurttan ayrı kaldık. Dönüşte nerdeyse teşkilâtı tanımayacaktık. Asıl görevden alınması gereken kişi hâlâ yerinde durmakla beraber, yığınla adam değiştirilmiş. Kimisi yerli, kimisi yersiz.. Yerli olanın da çoğu, adabına, usulüne uygun değil.. Sanki tüm yetki ellerinde değilmiş gibi, bir baskın sistemi uygulamışlar. Voleybol Federasyonu Başkanı Naci Bayamlı örneğin.. Hatalı, sevaplı, ayrı hikaye.. Ama adam yurt dışında ülkesini temsil ederken, görevden alınmaz. Üç gün beklenir. Yurda döner.. Uygun dille kendisine «Birlikte çalışmak istemiyoruz» denir. İstifa etmesine fırsat tanınır. Etmezse, o zaman gereği yapılır. Hayır.. Demirel'in İsmet Paşa'yı Amerika gezisinde iktidardan düşürmesi örneği Roma'da Uluslararası Voleybol Federasyonu toplantısı devam ederken, Bayamlı'nın görevinden azledildiği basına açıklanmış.

Yurt dışına giderken. Yüksek Çakmur'u eleştiren tek spor sayfası bizdik. İlk sayfalarıyla hızlı muhalif gazeteler bile servisin ağır toplarını baskente yolluyor. Çakmur ile sayfa sayfa resimler çektiliyor ve «Ankara'dan umutlu haberler» diye manşetler atıyordu.

Döndük geldik ki Çakmur'u savunma görevi bizimkilerle düştü. İtalya macı olayının içyüzünü açıklayıp, Bakanın yanında yer alıyorlar. Buna karşılık, Çakmur'un kendisi tüm Bab-ı Ali'nin diline düştü. Fırt, Gır-Gır gibi dergilere karikatür konusu olmuş.

İşe başladığında «CHP'nin en başarılı bakanı» denen kişinin, kısa zamanda bu hale gelmesi çok acı.. Ama bu sayfada en az on kez «Kıla-

vuz» üstüne yazılar yazdığımızı anımsıyoruz. Bu sonuç bizim için sürpriz değil. Sanırız Çakmur için de değildir.

Yazımızın başlığı Osman Solakoğlu.. Ama sözü ancak şimdi ona getirebildik. 15 gündür yurt dışında olan bir yazarın böyle uzun bir girişini, okuyucular sanırız bağışlarlar.

Osman Solakoğlu nihayet görevden alınmış. Geçen yıldan, Avrupa Yıldızlar Şampiyonası Skandalından bu yana yapılması gerekirdi bu işlemin. Aylar yıllar, sırtını sıvazladılar Solakoğlu'nun.. Sonra bir gecede aliverdiler görevden.. Bir bildikleri olmalı..

Osman Solakoğlu'na en ağır eleştirileri bu sütunlarda biz yönelttik. Dünyayı ve ulusumuzu aldatmağa yönelik genç takım politikası yüzünden onu yerden yere vurduk.

Mülkiye, Kolej, İTÜ, Darüşşafaka gibi oyuncu üreten klüplerin çökmesine seyirci kaldığı, hazırda konma meraklısı bol paralı profesyonel klüplere destek olduğu için hakkında yazmadık şey bırakmadık.

Bugün Solakoğlu'nu, çok yerinde çok haklı, ama çok gecikmiş bir kararla görevden aldılar.

...Ve bugün biz «Osman Solakoğlu'nu Basketbol Federasyonu Başkanlığından aldınız, ama basketboldan çekip almayın» demeyi, bir şeref borcu sayıyoruz.

Osman Solakoğlu, tüm hataları ile birlikte, hayatının her saniyesini basketbola adanmış bir kişidir. Böylesine ağır bir yükü yıllardır tek başına omuzlayan bir basketbol neferine, bir daha rastlama olasılığımız çok azdır. Basketbol, ha-

yatıdır onun.. Birgün (Allah çok ama çok gecinden versin) bir gün bir basketbol sahasında kalıverdiğini duyarsak şaşmayız.. Ama Solakoğlu'nu basketbolden ayırırsanız, gene ölür.

Onunla, Faik Gökay Federasyonunda birlikte üye iken tanışmıştık. Genç Milli Takım davasını o zamanlar birlikte yüklenmiştik. Bu davada benim bir tek oyum, ama Solakoğlu'nun günün 24 saatini kapsayan emeği vardı. Bugün ülkemizde minikler, yıldızlar, gençler, umutlar diye bir şeyler varsa, her santiminde Solakoğlu'nun emeği vardır. İnsanın kendi attığı bu sağlam temeller üzerine, kâğıttan gösteriş gökdenlenleri kurma çabasına girecek kadar sapması ne kadar acı...

Yurt dışına, görevli, görevsiz gidenler bilirler. Türkiye'nin en büyük sıkıntısı dışarda, uluslararası kuruluşlardaki yalnızlığıdır. Solakoğlu, bu yalnızlığı, kendi alanında tek başına yenmiş ender kişilerden biridir. Onun sayesinde Türkiye FİBA'da, çok saygın ve etkin bir yere sahiptir. Bugün Solakoğlu, uluslararası turnuva kurallarında Türkiye'yi istediği gruba düşürecek, Türkiye'nin maçına istediği hakemi verebilecek kadar etkindir. Türk takımının yaşlı olduğuna dair yapılan İspanya, İtalya ve Fransa itirazları, Solakoğlu'nun bir işareti ile geri alınabilmektedir. Avrupa'nın acımasız telif hakları anlaşmaları

yüzünden, fotoğrafçıların bile giremediği turnuva salonlarına, TRT'nin kameramanlarla doluşması için, Solakoğlu'nun bir telefonu yetmektedir. Türkiye'nin, FİBA'da bu kadar güçlü bir adamı harcayacak lüksü bugün yoktur.

Bu yüzden yeni ve genç Federasyon Başkanı Uğur Erel'e ilk dileğimiz ve tavsiyemizi Solakoğlu konusunda yapmak istiyoruz.

«— Türk basketbolünün bugünkü durumunun en büyük sorumlusu Osman Solakoğlu'dur. Ama bugünkü durumundan kurtulması için, Solakoğlu'nun, kendi yanlışlarını da değerlendirerek ortaya koyacağı tecrübesine, onun basketbol için hayatı pahasına ortaya koyduğu gitmez tükenmez enerji ve çalışmasına ve nihayet FİBA'daki ve Balkanlardaki tartışılmaz etkinlik ve saygınlığına çok ihtiyaç duyacaksınız, Sayın Uğur. Biz eleştirdik, görevimizi yaptık. Bakan görevden aldı. O da görevini yaptı. Ama Sayın Uğur'un görevi, onu hatalarından arındırıp yeniden Türk basketbolüne kazandırmaktır. Danışman mı alınır, Dış İlişkiler Genel Sekreterliğini kabule razı mı edilir bilemeyiz. Ama onunla diyalog kurmalı ve kazanılmalı.. Yeni başkanın başı derde düştüğü zaman etrafında basketbole Solakoğlu kadar sadık bir başka adam zor bulabilir.

Hüncal ULUÇ

7 Ekim

Hakemlerin acı yazgıları

Hakemler spor karşılaşmalarının normal süreleri içinde kesin yönetmenleridir. Belediye zabıtasından tutun, banka müdürü, mimar, aşçı, şoför, doktor, tüccar, kabızıl gibi mesleklerin bireylerine dek yansıyan bu tutku çoğunlukla salt hobi olarak yapılır.

Bu öylesine bir tutkudur ve yönetmenlik de öylesine güçtür ki, senaryoyu süre içindeki olaylar, yanlışlar ve tutumlar belirler. Bilinmez başlangıçta ne olacağı, her şey iyi başlar ama etkenlerin olayı çirkinleştirip kötü bir son hazırlaması da olasıdır. Aynı anda insan olumlu ve olumsuz olarak nitelendirilebilir. Sınırlar yıpratılır. Bunun getirdiği psikolojik koşullanmalar hakemin yargı duygusunu yitirmesine ve alan içinde gülünç duruma düşmesine bile neden olur.

Evet ülkemizde bulunan hakemlerin çoğu zaman yaşadıkları bu öğeler bazen, tehdit mektuplarına, elle girişilen eylemlere, para tekliflerine ve meydan dayaklarına bile dönüşebilir. Ama yasalar şartlamıştır hakemlerimizi; demec veremedikleri gibi kendilerine yönelen ucuz tek-

lifleri ve eylemleri açıklayamazlar. Açıklasalar bile sansür olayın kamuoyuna yansımaları en geller.

Güç koşulları altında uğraşlarını sürdüren hakemlerimizin de görev yaparken yaşadığı ilginç olayları dilerseniz bize yansıdığı kadarı ile ve onları bazı kurumlar karşısında sorumluluğu olduğunun bilincinde olarak dile getirelim:

Örnek : 1 — «Deplasmana giden bir hakem havalanına indiği andan başlayarak büyük bir cosku ile karşılanıyor. Kentin en lüks otelinde ağırlandırken kendisine oynanacak karşılaşmanın ne denli önemli olduğu ve kesin yengi almak zorunda oldukları anlatılmaya çalışılıyor. Bu arada ters bir sonuç karşısında taraftarların göstereceği tepki espi çerçevesinde belirtiliyor. Maç günü her şey güzel başlıyor. Hakemin anlayışlı olacağı inancında olanlar rahat. Ancak konuk takım sergilediği futbolu tek golle süsleyip iki puan aldıktan sonra çingar kopuyor. Emniyet görevlilerinin biraz da ihmali yüzünden önlemedikleri olaylar hakemin dayak yemesi ile

noktalanıyor. Hakemin ilk tedavisi yapılırken söylediği sözcükler ise «Beni homoseksüellikle suçluyorlar. Bazen insanın homoseksüellikle suçlanması satılmışlıkla suçlanmasından iyidir..» biçiminde oluyor.

Ornek 2 — Önderliğe oynayan takımlarımızdan biri zorlu bir deplasman mücadelesine çıkacak. Amaç en azından bir puan. Maç günü hakemlerin kimler olduğu belirleniyor. Kulüp yetkililerinin ayak işlerine bakan birisi orta hakemin çok iyi dostu olduğunu belirli bir para karşılığı bu işi ayarlayacağını söylüyor.. Para kulüp yöneticileri tarafından ayakçıya ödeniyor. Ayakçının koşulu ise «Her şey çok sessiz bir çerçevede olacak ve olaydan kimsenin haberi olmayacak» şeklinde. Pıslığın farkında olmayan hakem maça çıkıyor. Tansiyon çok yüksek aynı zamanda sınırlar doruk noktasında. Garip bir raslantı olarak 2. yarının hemen başında tartışmalı bir pozisyonda penaltı kararı veriyor. Sonuçta, konuk takım tek puan amaçladığı karşılaşmada iki puanı alıp götürüyor. Kulüp yöneticileri sevinçli, futbolcular memnun. Bütün bunların yanında aracı, aldığı parayı hakeme vermediğini bilenler olmadığından herkesten fazla sevilen kişi.

Olayın kahramanlarının durumunu incelersek:

Hakem: Hiç bir şeyin farkında olmadan çı-

karcılara alet edilmiş durumda, Yöneticiler: Hem iki puanın sevincinde hem de, bu nedenle kazanılan hakemden istenildiği süre yararlanılabileceği inancında..

Aracı: Suya sabuna dokunmadan aldığı büyük paranın getirdiği rahatlıkta..

Kendisine ya bu iş gerçekleşmeseydi ve takım puan alamayıydı? Şeklinde sorulduğunda ise alınan yanıt gerçekten çok ilginç:

«Şayet hakem penaltıyı vermeseydi ve biz puan alamayıydık yine zorlanmayacaktım. Çünkü hakem arkadaşımı ayarlayamadım diye parayı geri verecektim. Ama şimdi bunların hiçbirine gerek kalmadı...»

...Ve hakem bu olaydan haberi olduktan sonra şaşırıyor. «Şayet bilseydim bütün her şeyi göze alıp normal gol atsalar bile vermezdim. Sonunda ölüm olsa bile» dedi; ardından da istifasını verdi.

Evet işte her fırsatta suçladığımız hakemlerimizin dramı, onlar ne bionik insan, ne uzay adamı, ne aracı, ne satıcı... Yalnızca tüm olanaksızlıklara karşın özveri ile mücadelelerini sürdüren insanlar...

Onlar alanın diktatörü görünümünde olmalarına karşın çıkarıcı çevrelerle, görünmez güçlerle savaşıyor, yalnız insanlar...

Bülent BİLGİÇ
24 Aralık

... Ve bizim güreşimiz

Sovyetler Birliği'nin güreşteki üstün başarısının nedenleri, az da olsa aydınlanmıştır sanırız. Serbest stilde son onbir yılın dünya şampiyonluğunu kimseye kaptırmayan Sovyetlerin, böylesine bir başarıya nasıl bir çalışmayla ulaştığını Sultin özetle de o'sa dile getirdi: Salt bu iş için kurulmuş bir enstitü tarafından hazırlanan çalışma programları, bunların kulüplerde harfi harfine uygulanışı ve sonunda son derece disiplinli, onbinleri bulan güreşçiler,

Usumuza hemen Türkiye geliyor. Ülkemizde nasıl oluyor bu iş. Kendilerinden dünya minderlerinde madalya beklediğimiz güreşçilerimiz nasıl çalışıyor?

Şimdi kısaca yurdumuzdaki uygulamalardan söz edeceğiz.

Herşeyden önce bugüne değin görev başına gelmiş Federasyonlar, tüm ülke kulüplerinde uygulanacak bir çalışma programı geliştirmeyi düşünmemişlerdir. Ya da gerçekleştirmemişlerdir. Program denince, uslarına, bir yıl içinde

yapılacak turnuvaları kapsayan liste gelmektedir. Kaldı ki, turnuvaların programlanması bile her yıl kulüplerin eleştirilerine uğramaktadır.

«DALIVER YAVRUM DALIVER»

Kulüplerdeki çalışmalar, çoğunluğu herhangi bir seminer ya da kurs bitirmemiş antrenörlerin eline bırakılmıştır. Hiçbir biçimde denetlenmeyen bu antrenörler, güreşçilik zamanlarında gördükleri antrenman biçimlerini, öğrencilerine uygulamaktadırlar.

İçlerinden biri, «Güreşçinin idman aldığı, yorulmasından anlıyoruz» derken, bir öteki, mindere çıktığında, elinde düdüğü, «daliver yavrum daliver» diyerek kendilerinden madalya beklediğimiz güreşçileri birinciliklere hazırlamaktadır.

İyi niyetleri ile çalıştıklarından kuşku duyulmayan bu kişilerin, Federasyonca hazırlanan bir programı ne derece uygulayabilecekleri ise belli değildir...

MİLLİ TAKIMLARIN SEÇİMİ

Anımsanacağı gibi Sovyetler Birliği'nde Millî Takımlar, güreşçilerin büyük turnuvalarda aldığı sonuçlara bakılarak, Teknik Kurul tarafından saptanmaktadır. Oysa, tüm Doğu Bloku ülkelerinde yapılmakta olan bu uygulama bizde gerçekleşmemektedir. Sakıncalı olduğunu tüm antrenörlerimiz kabul etmesine karşın Dünya ve Avrupa birincilikleri öncesinde seçme yapılmakta. Bu seçimleri kazanan Millî Takıma girmektedir.

FORMA GİRMEMEYE GELİYORLAR

Güreşçiler, kampa, forma girmeye gelmektedirler. Oysa öteki ülkelerdeki Millî Takım kamplarının amacı, güreşçileri psikolojik olarak birinciliğe hazırlama, rakipleri arşiv filmleri ile tanıma ve karşı oyunların geliştirilmesi olmaktadır. Başka bir deyişle teknik - taktik çalışmaları yapılmaktadır. Üzücüdür ki bizde, rakiplerin oyunlarını filme alma gibi son derece önemli bir işlev kabul edilmemiştir. Federasyonun, dış rakiplerin durumunu içeren bir arşivi de yoktur.

Gerek gençlik, gerekse kurum kulüplerinin hiçbirinde bir spor hekimi bulunmamaktadır. Hattâ Millî Takım kamplarında bile doktor görevlendirmek, parasal olanaksızlık nedeniyle güç olmaktadır. Sporcuların büyük bir bölümü, yılda bir kez olsun sağlıklı bir kontrolden geçirilmemektedir.

KONDİSYONER SORUNU

Antrenörlerimizin eğitim yetersizliği, ortaya bir kondisyoner sorunu çıkarmıştır. Dış ülkelerde raslanmayan bu durum Türkiye'ye özgü bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Güreşçilerin beslenme ve fiziki güç geliştirme programları, deyim yerindeyse «rasgele» olmaktadır.

YOKLUKLAR

Dernekler Yasası'nın 50. maddesine bağlı olan Spor Kulüplerimiz, Devletten gerekli yardımı alamamaktadırlar. Çevredeki bir kaç zengin'in yardımlarıyla çalışmalarını sürdürmektedirler.

Birinci Avrakoğlu Federasyonu tarafından

yapılan istatistikte, durumumuzun ne de iç açıcı olmadığını rahatlıkla görebiliriz...

(12 x 12) standart güreş minderleri sayısı: 18 (kullanış biçimi belli değil), (10 x 10) standart güreş minderleri sayısı 15, (8 x 8) standart olmayan minder sayısı: 10 (6 x 6) standart olmayan minder sayısı: 22, manken sayısı: 2 (bir kulüp için en az 10 adet gerekli), Gigant (Üniversal kondisyon aygıtı): 2, yalnız güreşe ayrılmış güreş kampı sayısı: yok, yalnız güreşe ayrılmış kullanılabilir salon sayısı (11), kadrolu Federasyon, Genel Müdürlük, Bölge kulüp, antrenör sayısı: 98, uluslararası nitelikte çalışan antrenör sayısı: 1.

Faaliyet bölgesi sayısı: 7, güreşe ayrılmış spor hekimi sayısı: yok.

KISA ÖMÜRLÜ FEDERASYONLAR

Tüm bu olanaksızlıkların yanı sıra, spora giren politika sonucu, göreve gelen Federasyonların yaşamları uzun olmamaktadır. 1920 yılında kurulan Güreş Federasyonunda, bugüne değin 25 kurul yer almıştır. Son iki yılda ise 6 kez kurul değişikliği olmuştur. Bu değişiklikler, uzun vadeli çalışma programlarının yapılmasını engellemekte, Federasyon Başkanlarını, «Tahakkuk memuru» görünümüne sokmaktadır.

KURUMLARIN ROLÜ

Asıl güreşçiyi yetiştirecek yerler olarak karşımıza çıkan gençlik ya da ihtisas kulüplerinin çalıştırıcıları, yaşam koşulları gereğince, başka bir işte çalışmak zorundadırlar. Güreşe ancak çalışma saatleri sonrası zaman ayırmaktadırlar. Aynı durum güreşçiler için de geçerli olmaktadır. Son yıllarda güreşe de el atan kurum kulüpleri, hiç olmazsa belirli sayıdaki antrenör ve güreşçinin ellerinden tutmuşlardır. Ancak yeterli koşullarda çalışan bu kişilerin sayıları «devede kulak» türündendir.

SONUÇ

Sonuç olarak ülkemizdeki uygulama, örneğin Sovyet sistemi ile karşılaştırıldığında, dünya minderlerinde başarı beklemek «tatlı bir düşünce» olmaktadır. Dahası da bilime aykırıdır.

Altuğ İSTANBULLUOĞLU

23 Aralık

CUMHURİYET'TEN HABER BAŞLIKLARIYLA 1978'İN OLAYLARI

OCAK

- 1 — İkinci MC düştü. / Demirel gensoru ile düşen ilk Başbakan oldu.
- 2 — Bağımsızlar hükümete katılmayı kabul etti. / Yurt dışında çalışan Türklerin sayısı 832 bin olarak saptandı.
- 3 — Son beş yılda iş kazaları nedeniyle 4731 işçi hayatını kaybetti.
- 5 — Cephe hükümetinin son günlerinde Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının boş kadroları hızla dolduruldu.
- 6 — Kabine açıklandı.
- 8 — Süleyman Genç'in evine el bombası atıldı.
- 13 — Afşin Belediye Başkanvekilinin evine bomba atan Türkeş'in koruma polisi tutuklandı.
- 17 — İtalya'da Başbakan Andreotti beklenen istifasını verdi.
- 18 — Hükümet Güvenoyu aldı: 229. / Urho Kekkonen yeniden Finlandiya Devlet Başkanlığına seçildi.
- 22 — Demirel, hükümeti Kontr-gerilla ve tahrikçi ajanları ortaya çıkarmaya davet etti.
- 24 — Çin, Vietnam-Kamboçya savaşında ilk kez Vietnam'ı suçladı.
- 27 — Feyyaz Berker ve Rahmi Koç 141, 142 ve 163. maddelerin kaldırılmasını istedi.
- 28 — Ecevit: «Kontr-gerilla üzerine gecikmeden eğileceğiz.»
- 31 — CHP Senatörü Ünsal: «Gençleri vuruşturan STK adlı bir yeraltı örgütüdür.»

ŞUBAT

- 2 — Öğrenci affı yasası yürürlüğe girdi. / Bağ-Kur konut kredisi 150 bin, İşyeri kredisi 175 bin liraya yükseltildi.
- 4 — MESS-Maden-İş anlaşması imzalandı.
- 5 — Gelir vergisinin % 70'i emekçilerden alınıyor.
- 6 — Demir ve çimento devlet eliyle ithal edilip dağıtılacak.
- 9 — Atatürk portresi dışında tüm resimler sınıflardan indirildi.
- 11 — Eski KKK Ersun'un görevden alınma ve emeklilik işlemlerini Askeri Mahkeme iptal etti. / Hafız Esat yeniden Suriye Devlet Başkanlığına seçildi.
- 14 — DİSK'in 11. kuruluş yıldönümü törenlerle kutlandı.
- 15 — Ekonomik önlem paketi belli oldu. / Murtat Bayrak'ın Sancak Tül fabrikasında ilk kez greve gidildi.
- 16 — Turistik geziler iki yılda bire indirildi.
- 18 — Ankara'da sağcı bir gizli örgüt ortaya çıkarıldı.

- 20 — Mısırlı komandolar Rum ordusuyla çatıştı, 10 ölü var. / İran'da hükümet aleyhine büyük bir gösteri yapıldığı bildiriliyor.
- 21 — Erbakan bugün yargılanacak.
- 28 — Dört ülkücü makinalı tüfeklerle ele geçirildi.

MART

- 1 — Bütçe 229 oyla kabul edildi. / Genelkurmay Başkanlığına Kenan Evren atandı.
- 2 — Devalüasyon : Liranın değeri ortalama yüzde 32.5 düşürüldü.
- 5 — Para Fonu ile görüşme yarın başlıyor. / Altın ve döviz fiyatları yükseldi, kur farkı istenmesine karşı çıkıldı. / Hua Kuo Feng Çin başbakanlığına getirildi.
- 8 — MHP'li iki milletvekili lise öğrencileri arasındaki olayda polise tabanca çekti.
- 9 — Sanayi kesiminin 11-13 milyar kur farkı ödeyeceği bildirildi. / Korutürk İsmail Cem'in TRT'nin başına getirilmesini sakıncalı bulduğunu Başbakanlığa bildirdi. / Ersin Kara Kuvvetleri, Üruğ da 1. Ordu Komutanlığına atandı. / Belgrad Konferansında anlaşma oldu, nihai belge onaylandı.
- 11 — Ecevit - Karamanlis buluştu. / IMF ile anlaşmaya varıldı.
- 13 — Ecevit, «ABD gölge etmesin başka ihsan istemem» dedi.
- 14 — İnfaz yasası ve genel af için cezaevlerinde direniş yayılıyor.
- 15 — İsrail Lübnan'a saldırdı.
- 17 — Öğrenci gurubuna bomba atıldı: 6 ölü var.
- 19 — İstanbul'da beş işçinin cesedi bulundu. / Pakistan'ın eski Başbakanı Zülfikar Ali Butto idama mahkûm edildi.
- 20 — DİSK'in protesto eylemi bugün yapılıyor.
- 21 — Ecevit «DİSK'in direnişi yasa dışıdır». / «Niyet Mektubu»nda IMF'nin Türkiye ekonomisini denetlemesi öngörülüyor.
- 22 — DİSK'in direnişiyle ilgili 104 kişi tutuklandı. / Yasa yürürlüğe girdi ve Erbakan davası düştü.
- 24 — Maliye Bakanı IMF ile anlaşmayı imzaladı.
- 25 — Komando yurtlarını aratan Savcı Ankara'da öldürüldü.
- 27 — Savcı ÖZ'ün cenaze töreninde faşizm kınandı. / Kahramanmaraş'ta bir kahveyi bombalarken yakalanan Ülkücü «konusur-sam beni öldürürler» dedi. / İşverenlere göre DİSK'in eylemlerine karşı hükümetin tutumu «umut verici».
- 28 — Semih Sancar Akbank yönetim kurulu üyeliğine seçildi.

- 29 — Kur farklarını ödeme süresi 10 aya çıkarıldı.
- 31 — Taksim ve Beyazıt meydanları toplantılara kapatıldı.

NİSAN

- 1 — Sanayiciye kendi ihtiyacı için demir ithal hakkı tanındı. / A.A.'nın olaylı genel kurulunda yeni yönetim kurulu belirlendi. / DİSK 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanacağını açıkladı.
- 2 — Ülkücü kuruluşların Kırıkkale'deki sembolik «Büyük Yürüyüşü» 2 kilometre sürdü.
- 3 — Çin - AET ticaret anlaşması bugün imzalanıyor.
- 4 — Motorlu taşıtlarla dayanıklı tüketim mallarına zam yapıldı.
- 8 — Silahlı saldırıya uğrayan Doçent Tanilli ağır yaralandı.
- 11 — Pekin: «Nötron bombasının yapımının durdurulması büyük hatadır»
- 15 — Ambargo görüsmeleri ertelendi, Ecevit Amerika'yı eleştirdi.
- 16 — Bir ay önce kaçırılan Aldo Moro ölümüne mahkûm edildi.
- 17 — Eğitim Enstitülerinin 42'si bugün açılıyor. / Köy Enstitülerinin kuruluşunun 38. yıldönümü kutlanıyor.
- 18 — Postayla gelen bombayı açan «Hamido» öldü.
- 19 — Malatya saldırgan gruplar tarafından sava alanına çevrildi.
- 20 — Malatya olayları silahlı çatışmalara dönüştü. 3 lisenin töreninde olaylar çıktı.
- 21 — İsmail Cem TRT Genel Müdürlüğü görevinden istifa etti. / Vietnam ve Çin birlikleri sınır boyunca çarpışıyor.
- 22 — Ecevit: «Türkes vicdan muhasebesi yapmalı». / MHP'li Özbaş yargıcı tartakladı, Türkes «Yeni olaylar çıkabilir» dedi. / Yahya Demirel'in 1 yıl 5 aylık hapis kararını Yargıtay onayladı. / 13 Eğitim Enstitüsünün öğretime açılışı 3 mayıs'tan sonraya ertelendi.
- 23 — 1 yıl 5 aylık cezası onanan Yahya Demirel yurt dışına kactı. / Gölleri kiralama yetkisi Köy İşleri Bakanlığına veriliyor.
- 25 — Grişu patlaması: 17 işçi öldü. / Süleyman Demirel'in hevkeili dikiliyor.
- 26 — Sovyetler Birliği Genel Kurmay Başkanı 7 kişilik bir askerî heyetle Ankara'ya geldi. / Pekin: «Nötron bombası Batının savunması için gereklidir»
- 28 — İhtisas Mahkemeleri kurulması yönünde çalışmalar yoğunluk kazandı. / Afganistan Devlet Başkanı Davut Han kanlı bir darbeyle devrildi.

MAYIS

- 1 — 1 Mayıs işçi bayramı bugün kutlanıyor. / Türkes Münih'te CSU lideri Strauss ile

görüştü.

- 2 — 1 Mayıs coşkuyla kutlandı.
- 3 — Taşer, TRT Genel Müdürlüğü görevine başladı.
- 4 — Temsilciler Komitesi ambargoyu kaldırdı. / Başbakanlığa bağlı Atom Enerjisi Merkezinde «Türkçülük Bayramı» kutlandı.
- 6 — Birçok mala % 50-100 zam geliyor.
- 7 — Cumhuriyet bugün 55'inci görev yılına giriyor.
- 9 — Polis derneklerini kapatma girişimlerine POL-DER sert tepki gösterdi.
- 10 — Aldo Moro öldürüldü. / İstanbul Barosu İhtisas Mahkemeleri kurulması girişimine karşı çıktı.
- 11 — Türkiye'nin 2.5 milyar dolarlık borcu ertelendi, 500 milyon dolar kredi veriliyor. / Çiçek Pasajı gece çöktü: 5 kişi öldü.
- 12 — Akü, yemeklik yağ, buzdolabı, çamaşır makinası ve elektrik süpürgesine zam kararı alındı.
- 13 — Ankara YİBA çarşısı yandı, çok sayıda ölü var.
- 14 — İran'da komünistlerin 26 yıldır ilk kez açıkça yaptığı gösterilerden sonra 9 komünist lider tutuklandı.
- 16 — Meclis İnfaz Yasası tasarısını kabul etti.
- 17 — Dokuma, margarin, TV alıcısı, boru ve süt ürünlerine % 10-20 zam geldi.
- 18 — Beş bin TPAO işçisi greve başladı. / Uluslararası Af Örgütü'nün Ankara'da şube açmasına izin verildi.
- 20 — Aralarında Yunanistan'ın da olduğu 8 ülke Zaire'ye yardım gönderdi.
- 21 — Türkiye'nin 1.4 milyar dolarlık dış borcunu erteleyen anlaşma imzalandı.
- 23 — Kolwez'de Fransız kuvvetlerle asi birlikler, karşılıklı katliam yapıyorlar.
- 24 — Mobil ve BP Ataş'a devletçe el konmasına 5 gün kala ham petrol ithaline başladılar. / CIA eski başkanı Nixon'un emriyle Allen-de'yi devirmek için askerî darbe planı yapıldığını açıkladı.
- 25 — Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı. Erbakan hakkında kapanan kovuşturmayı etkilemeyecek.
- 27 — «Bayrağa saygı» mitingli olaylı geçti.
- 28 — 27 Mayıs törenlerine Demirel, Erbakan ve Türkes katılmadı.
- 29 — Hacı Ali Demirel «Hemorolt» gerekçesiyle vergi borcunun ertelenmesini istedi.
- 30 — Ecevit'in «Amerika Maratonu» başladı. / Çerkezköy gümrüğünü basan Sükan, Traktör ithali ile ilgili yolsuzluğa el koydu.
- 31 — DİSK, İGD ile ilişkilerini askıya aldı.

HAZİRAN

- 2 — İnfaz Yasası Senato'da kabul edildi.
- 3 — Madrid elçimizin eşi ve bir yakını suikaste öldürüldü.
- 4 — İlkokul, Ortaokul ve Lise kitaplarının bir

- kısmı değiştirilecek. / Cumhuriyet tarihinde ilk kez Tunceli'de fabrika kuruluyor.
- 5 — Vergi yasasının çıkması güçleşti. / ATAS'ı üretime geçiren yabancı şirketler şimdi de piyasaya kısıtlı mal veriyor.
- 7 — 5 Batılı ülke Mobutu'yu korumak için Zaire'ye ekonomik ve askeri «müdahale»yi kararlaştırdı.
- 11 — Üretimi duran ATAS'ın işletme belgesinin iptaline çalışılıyor.
- 12 — Yeni İnfaz yasası uyarınca tahliyeler başladı.
- 14 — Türk-Çin görüşmeleri sona erdi, ilişkilerin geliştirilmesi benimsendi.
- 16 — Bir otobüs boğaza uçtu, en az 25 kişi boğuldu. / Vergi kaçakçılığı ile suçlanan İtalyan Cumhurbaşkanı istifa etti.
- 17 — Bafa gölü kamulaştırıldı. / Üniversiteler arası seçme sınavı olaysız geçti. / Petrol-İş grevinde anlaşma sağlandı / 15-16 Haziran olaylarının yıldönümü DİSK'in düzenlediği törenle kutlandı.
- 18 — Kömür fiyatına yüzde 250 zam yapıldı. / İran'da genel greve gidildi.
- 21 — Ecevit'in Sovyetler gezisi bugün başlıyor.
- 22 — Petrol-İş bu kez de ATAS'ta grev kararı aldı.
- 23 — Film, tiyatro ve ses sanatçıları sigorta kapsamına alındı.
- 25 — Kuzey Yemen devlet başkanı yarbay El-Gasmi bir suikast sonucu öldürüldü.
- 26 — POL-DER Genel Merkezi ikinci kez yakıldı. / Çin Mobutu'ya yeni silahlar veriyor.
- 27 — Günev Yemen Devlet Başkanı Salem Robaya Ali devrildi.
- 28 — Yunus Nadi'yi anıyoruz, geleneksel yarışmanın sonucu bugün belli oluyor. / Anayasa Mahkemesine bomba atıldı. / Muayenehanesi olan ve Tam Güne karşı çıkan Tıp fakültesi öğretim üyelerinin daha az vergi ödediği belirlendi.
- 29 — MHP Gültepe lokalinde yakalanan komandolar ele gecen tabancaların «iş olanların» kullandığı parti demirbaşı olduğunu söyledi.

TEMMUZ

- 2 — Kontenjan senatörlüğü için Korutürk'e 580 başvuru yapıldı.
- 4 — POL-DER afişlerini asan 28 polis gözaltına alındı.
- 5 — Yabancı petrol şirketleri ATAS'ı satmak için ağır koşullar öne sürdü.
- 6 — Atatürk Eğitim Enstitüsü müdür yardımcısı öldürüldü.
- 9 — Korutürk Tam Gün çalışma ile ilgili yasaı imzaladı.
- 12 — Doçent Cömert öldürüldü, eşi yaralandı
- 15 — İstanbul Üniversitesi Senatosu Tam Gün yasasının iptali için Anayasa Mahkemesine başvuruyor.

- 17 — POL-DER ve POL-BİR'in kapatılma kararını Danıştay durdurdu. / Sanayileşmiş 7 ülkenin Ekonomik Zirve'si dün Bonn'da başladı.
- 21 — Türk-İş Hükümet anlaşması imzalandı.
- 22 — Toplumsal Anlaşmanın ilk uygulaması THY'de gerçekleşti ve grev kararı kaldırıldı. / Kentlerde asayiş sağlamaya üzere 20 bin jandarmadan yararlanılacak.
- 23 — Bolivya'da istifa eden Başkan Banzer'in yerine general Juan Perada getirildi.
- 24 — Enerji Bakanlığı, yetkisine dayanarak bazı krom ve linyit işletmelerini kamulaştırdı.
- 25 — Basın ve İşçi bayramı kutlandı, Ecevit: «Bütünlüğü sarsmaya çalışanlar yenilgiye uğrayacaklardır» dedi.
- 26 — Senato ambargoyu 42'ye karşı 57 oyla şartlı kaldırdı. / Fırat, Çoker, Abadan, Tunç ve Kafaoglu kontenjan senatörlüğüne getirildi.
- 27 — «Toplumsal Kalkınmada Gençlik Projesi» 539 kişinin katılımıyla başladı.
- 28 — CHP'nin bütün ihracatından komisyon aldığı yolundaki iddiaların asılsızlığı kanıtlandı.
- 29 — YPK, traktör ithal ve dağıtımının devlet eliyle yapılmasına karar verdi. / Bengaldeş, Fas ve Tunus Türkiye'den borcunun ödenmesini istedi.

AĞUSTOS

- 2 — Temsilciler Meclisi de ambargoyu şartlı kaldırdı.
- 4 — Kıyılardaki ruhsatsız tüm yapılar yıkılacak.
- 5 — ATAS'ta üretim yeniden durduruldu.
- 6 — DİSK'in Ören toplantısı sona erdi. Yürütme Kurulu'nun «Toplumsal Anlaşma»ya karşı tutumu onaylandı.
- 8 — Tam Gün çalışma yasasının iptali için Ankara Üniversitesi de Anayasa Mahkemesi'ne başvuruyor.
- 11 — Amerika üslerin «geçici bir statü» ile hemen açılmasında diyetiyor.
- 12 — Müezzinoğlu: «Başkan Sadıklar Merkez Bankası bilançosunu tahrif etti»
- 14 — Beyrut'ta kanlı sabotaj: 160 ölü var.
- 15 — Komisyon ambargoyu ağır şartlarla kaldırdı.
- 16 — Mamak ve Balgat katliamı sanıklarının «Türkistan İntikam Tugayı» adlı gizli örgüt üyesi oldukları belirlendi.
- 17 — Türk lirasının değeri dalgalanmaya bırakılıyor. / Martin Luther King'i FBI'nın öldürttüğü açıklandı.
- 19 — TÖB-DER'in pazartesi toplanacak olan genel kurulunda 14 ayrı grup çekişecek.
- 20 — 12 Mart döneminde adı işkence olaylarına karışan avukat İstanbul Barosundan çıkarıldı.
- 21 — Abadan'da bir sinema yakıldı, 377 kişi öldü.

- 22 — AET, Türk tekstil ürünlerine yeniden ambargo koydu. / Dünya Bankası 'sürekli devalüasyon' öneriyor. / Hava Kuvvetleri Komutanlığına Tahsin Şahinkaya atandı.
- 25 — Muhalefet İran'da ilk kez açık basın toplantısı yaptı. / Atatürk yurdu müdürü Beyazıt Meydanında yayılım ateşiyle öldürüldü.
- 27 — TOB-DER başkanlığına Gazioğlu getirilirken karşı grup kongre için çağrı yaptı. / İran Hükümeti istifa etti, Abadan'da büyük gösteriler yapıldı. / Venedik Patriği yeni papa seçildi.
- 29 — Tam Süre çalışma yasaının uygulama yönetmeliği Resmi Gazete'de yayınlandı.
- 31 — İran'da gerginlik sürerken, Şah'la Hua Feng arasındaki görüşmeler başladı.

EYLÜL

- 1 — Çin'le İran arasında kültür anlaşması imzalandı.
- 3 — İran'daki olaylarda dün de 11 kişi öldü, Şii lideri hükümetle görüşme önerisini reddetti.
- 5 — Sivas'ta çıkan olaylarda 5 kişi öldürüldü. Laleli'de bıçaklanan AÖS müdür yardımcısı ağır yaralandı.
- 7 — Sivas'ta 9 kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylarla ilgili 12 kişi tutuklandı.
- 8 — Camp David'de üç lider kapalı kapılar ardında çalışmalarını sürdürecektir.
- 10 — İngiltere'ye, Türkiye'den aldığı pamuk ipliğine getirmek istediği kısıntısının AET ilkelerine aykırı olduğu bildirildi.
- 12 — Normal benzin 9, süper 11, şeker ise 10.30 TL oldu. / Carter Şah'ı desteklediğini bildirdi.
- 14 — Kamran İnan AP genel başkanlığına aday olduğunu açıkladı. / AET tekstildeki ambargoyu resmileştirdi. / ABD Temsilciler Meclisi de ambargoyu kaldıran kararı onayladı.
- 15 — Elâzığ'da esnaf ve tüccarın tümü MHP'nin baskısı ile direnişe geçirildi.
- 17 — Sertel TYS Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarıldı, sendika başkanı Aziz Nesin istifa etti.
- 19 — Feyzioğlu istifa etti. / Camp David zirvesi beklenenin aksine anlaşmayla sonuçlandı. / İran'daki depremde ölü sayısı 15 bine ulaştı.
- 20 — Merkez Bankası Başkanı görevden alındı.
- 21 — Yetki Tasarısı Millet Meclisinde kabul edildi. / Türk lirasının değeri, Alman markına göre 14, İsviçre frangına göre 75 kuruş düşürüldü. / Yabancı sermaye Türk lirasındaki düşüşlerden yararlanacak.
- 22 — Çin, Camp David anlaşmasını onaylıyor.
- 23 — Millet Meclisi Maden Tasarısını kabul etti.
- 27 — Gazetemize karşı girişilen kaba kuvvete dayalı okutmama kampanyası bazı illerde

dün de sürdürüldü.

- 29 — Sosyalist Enternasyonal CHP'nin üyelik başvurusunu kabul etti.
- 30 — Bir ay önce seçilen Papa 1. Jean Paul öldü. / Türk parasının değeri Mark'a göre % 2.4, Frank'a göre % 3 düşürüldü.

EKİM

- 1 — Türkiye'de 1.5 milyarlık ABD yatırımı var.
- 2 — Ayasofya ve Sırkeci'deki patlamalarda 3'ü ağır 13 kişi yaralandı. Gar'a konan saatli bomba imha edildi.
- 3 — 4 ana Amerikan üssü açılacak. / MHP «sıkıyönetim ilan edilmelidir». / Çin Komünist Partisinin organı Halkın Günü: «Mao sağ olsaydı görüşlerini değiştirirdi»
- 4 — İsviçre, CHP'nin ve bazı Tekel yetkililerinin rüşvet aldıkları ile ilgili belgenin sahte olduğunu resmen açıkladı.
- 5 — Paris muhabirimiz Kosta Daponte'yi talih-siz bir trafik kazasında yitirdik.
- 6 — İçişleri raporunda ülkücü dernekler suçlanıyor.
- 8 — Türk lirası yabancı dört paraya göre ortalama yüzde 1.25 oranında düşürüldü.
- 9 — Sinop, Pirinçlik, Kargaburun ve Belbaşı Amerikan üsleri bugün yeniden faaliyete geçiyor.
- 10 — 6 TİP'li hunharca öldürüldü.
- 11 — Savcılık MHP bildirisini inceliyor.
- 13 — Merkez Bankası, borçların miktarını alacaklı yabancı bankalardan soruyor. / Nobel Tıp ödülünü İsveç'li Prof. Verner Arber kazandı.
- 14 — DİSK ve Türk-İş teröre karşı anlaştı.
- 15 — İlaç fiyatına yüzde 20-25 zam yapıldı, ekonomik ambalajlı ilaç yüzde 40 oranında ucuzlatıldı. / Maden Yasası yürürlüğe girdi.
- 16 — Nüfusun onda birini oluşturan serbest meslek ve sermaye sahipleri, gelirin yüzde 35'ini alıyor.
- 17 — 450 yıldan beri ilk kez İtalyan olmayan bir din adamı «Papa» seçildi. / Korkut Özal ve iki arkadaşı MSP genel yönetim kuruluna girdi, Erbakan 1003 oyla yeniden genel başkan oldu.
- 18 — Alman Mark'ı 13 lira 25 kuruşa yükseldi.
- 19 — Demir ve çelik ürünleri ithali serbest bırakılıyor.
- 21 — İTÜ Elektrik Fakültesi Dekanı Prof. Karafaklıoğlu öldürüldü. / İstanbul'daki büyük sabotaj olaylarının sanığı olarak ÜGD eski 2. başkanı Yalçiner aranıyor. / AP kongresi bugün açılıyor.
- 24 — Demirel yeniden AP Genel Başkanı oldu.
- 25 — Anayasa Mahkemesi Başkanlığına Şevket Müftügil seçildi. / MHP otosuyla soygundan sanık 5 ülkücü 1.2 milyonluk altınla yakalanarak tutuklandı. / Liranın değeri yeniden düşürüldü.

- 27 — Çok sayıda eylemci ülkücünün Almanya'dan sığınma hakkı istediği bildiriliyor. / Ecevit - Demirel buluşmasında somut sonuç yok.
- 29 — İkinci Köy-Kent uygulaması Van'ın Özalp ilçesinde başladı. / Cezayir Devlet Başkanı Bumedjen'in akciğer kanseri olduğu bildiriliyor.
- 30 — Cumhuriyetimizin 55. yılını kutladık. / MSP genel başkan yardımcısı: «Sağ örgütler arkasındaki yasadışı kuruluşları CIA destekliyor.»

KASIM

- 1 — Demir, linyit ve bor devletçe işletilecek. / Parlamento bugün açılıyor, Meclis gündeminde gensorular var. / Ziraat Bankası genel müdürü Köprülüler ile anlaşamadığını bildirerek istifa etti.
- 2 — Alman TV'si Türkeş'in toplantısını eleştirdi.
- 3 — 13 ülkücü Bayrampaşa Cezaevi'nden ziyaretçilerin arasına karışıp kaçtı.
- 4 — ATAS'ta üretim yine durdu.
- 5 — Sovyet - Vietnam dostluk ve işbirliği anlaşması imzalandı.
- 7 — MTTB Başkanı «Anarşiye sol görünüm altında katılmamız için para teklif ettiler, reddettik». / İran'da bir general Başbakan oldu.
- 10 — Koç, bir Anadolu otomobili fazla fiatla sattığı gerekçesi ile 2.342 lira tazminata mahkûm oldu.
- 15 — Durum saptaması konusunda Yargıtay hukukçuların işçi aleyhine yorumladığı yeni bir karar verdi. / Sovyet savaş gemileri 1938'den bu yana ilk kez Türkiye'yi ziyaret ediyor. / Başkan Carter Şah'a karşı direnenleri «alçak» diye niteledi.
- 16 — Alkollü içkilere yüzde 45 oranında zam yapıldı. / Kipriyanu'nun iki gerillanın hayatını bağışlaması Mısır'da sert tepki yarattı.
- 17 — Ozaydınlı MHP'lilere «Mamak ve Balgat'ta olduğu gibi yüz karalarınız ortaya serilecektir» dedi. / NATO boru hattının bir bölümü bugün sivil amaçla kullanılmaya başlanacak. / Çin'de Kültür Devrimi'ni başlatan radikallerden 5'i tutuklandı.
- 18 — Tüm özel Bor, demir ve kömür ocakları ruhsatları iptal edildi.
- 19 — Mersin'de kurulacak ilk atom santrali ihaleye çıkarıldı. / Grönland 250 yıl sonra bağımsız oluyor.
- 21 — Kaçırılan yolcu vapuru 2.5 saat dolaştırıldı. / Guyana'da ABD'li Kongre üyesini öldüren tarikatın 400 kişinin cesetleri bulundu.
- 22 — Süt, yağ ve deterjan ile taşıtlara zam geldi. / Mahkemenin kararı: «Çiğli olayı Ece-

vit'e suikast girişimidir».

- 23 — Mahkeme Ükü Ocaklarını kapattı.
- 24 — İlaç fiyatlarına yüzde 15-64 oranında zam yapıldı.
- 25 — Mahkeme TÖB-DER'de Gültekin Gazioğlu yönetiminin yasal olduğuna karar verdi. / Bolivya'da 5 ayda ikinci kez askeri darbe oldu.
- 27 — MC'nin son döneminde Demirel'e sunulan gizli raporda komandoların hızlı tırmanma ve örgütlenme içinde olduğu bildirildi.
- 28 — KTÜ öğretim üyesi Bulut'un otosu tarandı; Bulut ağır, eşi ve oğlu hafif yaralandı.
- 29 — Motor sanayii Hükûmete sorun yarattı.
- 30 — 4. Beş Yıllık Plan Millet Meclisi'nde kabul edildi. / Ecevit: «Devlet, motor sanayiinde etkin olacak». / Romanya'nın davranışının Varşova Pak'tında ciddi bir bunalıma yol açtığı belirtiliyor.

ARALIK

- 2 — KTFD Başbakanı Örek Kıbrıs'a dönen Denktaş'a istifasını verdi. / Sanayi Bakanını Orhan Alp: «Motor sanayiini devlet eliyle kurmanın güçlükleri var»
- 3 — TGS Genel Başkanlığına Oktay Kurtböke seçildi.
- 5 — Kamboçya'lılar Vietnam karşısında ağır bir yenilgiye uğradılar.
- 7 — Türkiye AWACS projesine katıldı.
- 8 — SBF'ye izinsiz giren polis öğretim üyelerine saldırdı. / İspanyol halkı yeni anayasa kabul etti.
- 9 — Halit Narin: «Dernek ve meslek örgütleri siyasi faaliyetten men edilmeli» / Pierre Cardin Pekin'de.
- 10 — İran'dan İstanbul'a Amerikalı göçü sürüyor. Tahran'da bugün yapılacak gösteriye 1 milyon İranlının katılması bekleniyor.
- 13 — Özel sektöre motor sanayii için yeni izin verilmeyecek. / Evren: «Tam Gün Yasası'nın orduda yol açtığı ayrıcalık giderilmeli».
- 14 — Türk Eczacılar Birliği, bazı çokuluslu şirket ilaçlarına boykot kararı aldı. / Çin Kanada'dan 2.3 milyar dolarlık alkollü içki alıyor.
- 15 — Arnavutluk, Çin'in emperyalist ülkelerle işbirliğini arttırdığını ileri sürdü.
- 18 — OPEC petrole yüzde 14.5 oranında zam kararı aldı.
- 19 — Bozbeyli DP başkanlığından istifa etti.
- 20 — Hindistan parlamentosu eski başbakan Gandhi'nin hapsedilmesine karar verdi.
- 21 — Coca Cola Çin'e ABD elçisinden önce giriyor.
- 23 — Kahramanmaraş'ta 2 öğretmenin cenazesini kaldırtmayan sağ grupların gösterilerinde iki kişi öldürüldü.
- 24 — 31 kişi öldü 150 yaralının 65'i ağır./Ecevit: «Uluslararası alanda olumlu gelişmeler

- olunca, Türkiye'de kışkırtmalar artıyor». / General Giap, Vietnam halkını Çin'e karşı uzun bir savaşa hazırlıklı olmaya çağırdı.
- 25 — Maraş'ta ölü sayısı artıyor. / Katliam tüm yurtta nefretle karşılandı.
- 26 — Maraş'ta kıyım durduruldu. / Türkes: «Bir çok yerde olaylar çıkacak».
- 27 — Sıkıyönetim 13 ilde uygulamaya sokuldu, Komutanlar belli oldu. / Çin ilk kez Vietnam'ı «ceza vermekle» tehdit etti. / Hindistan eski başbakanı İndra Gandhi serbest bırakıldı.

- 28 — Altı ilde sıkıyönetim mahkemeleri kuruldu. / Cezayir Devlet Başkanı Bumedyen öldü.
- 29 — Sıkıyönetim Eşgüdüm Başkanlığı kuruldu.
- 30 — Telefon, telgraf, kart ve koli ücretleri artırıldı.
- 31 — Alpaslan Türkes, «Sıkıyönetim Mahkemelerine bazı maksatlı kişilerin atandığını» iddia etti. / Erzurum'la Kars arasındaki gerginliği gidermek için iki ilin heyetleri bulundu. / Turistik amaçla yurt dışına çıkışlar üç yılda bir yapılacaktır.

1978'İN ÖLÜMLERİ

OCAK

- 1 — Şeyh Sabah Es SALEM ES (Kuveyt Emiri)
- 15 — Hubert HUMPREY (ABD)
- 19 — Prof. Dr. Osman TURAN (İstanbul)
- 20 — Feridun ÇÖLGEÇEN (Aktör-Sinema)
- 31 — Mindru KATZ (Piyaniist/İstanbul)

ŞUBAT

- 10 — Herber KAPLER (F. Almanya)
- 26 — Cahit ÖZTELLİ (Yazar)

MART

- 2 — Mutlu MENDERES (AP Aydın Milletvekili)
- 11 — Faik Muzaffer AMAÇ (Avukat/İstanbul)
- 12 — Claude FRANÇOİS (Fransız şarkıcı)
- 15 — Aziz BASMACI (Aktör-Tiyatro)
- 18 — Ceyhun Atuf KANSU (Şair-Yazar/Ankara)
- 31 — Memduh TAĞMAÇ (Eski Genelkurmay Başkanı)

NİSAN

- 2 — Ali Cengiz ÇELENK (Aktör-Tiyatro/Ankara)
- 5 — İlhami ERTEM (AP Edirne Milletvekili)
- 15 — Ord. Prof. Nihat SAYAR (İstanbul)
- 18 — Hamit FENDOĞLU (Belediye Başkanı/Malatya)
- 29 — Muammer KARACA (Aktör-Tiyatro/İstanbul)

MAYIS

- 1 — Aram HAÇATURYAN (Sovyet Besteci/Moskova)
- 10 — Aldo MORO (Politikacı/İtalya)
- 28 — Muammer TEOMAN (Gazeteci/İstanbul)
- 29 — Orhan PEKER (Ressam/İstanbul)
- 30 — Sadun ALTUNA (Basın Yayın İl Temsilcisi/İstanbul). Şahap AKALIN (Devlet Tiyat-

rosu Sanatçısı)

HAZİRAN

- 5 — Hasan Fehmi İLTER (CHP Muğla Milletvekili)
- 6 — Adnan TAHİR (Yazar/Erdek)
- 16 — Ali YASİN (FKÖ Temsilcisi/Kuveyt)
- 25 — Ahmet Hüseyin El GAŞİMİ (Kuzey Yemen Devlet Başkanı)
- 28 — Selim ROBAYA ALİ (Güney Yemen Devlet Başkanı)

TEMMUZ

- 4 — Uluğ ÇERÇEL (Amman Büyükelçiliği Müsteşarı)
- 5 — Ahmet GEYDAROV (Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti İçişleri Bakanı)
- 9 — Erdoğan SEVGİN (Gazeteci/İstanbul)
- 15 — Hasan GÜRSEL (Anayasa Mahkemesi Üyesi/İstanbul)
- 20 — Selçuk KASKAN (Yazar/İstanbul)
- 21 — Kaya SAÇLIOĞLU (İstanbul Radyosu spiker ve programcısı)
- 28 — Ferit ALNAR (Besteci ve Orkestra Şefi / Ankara)

AĞUSTOS

- 4 — İzzettin KALAK (FKÖ Paris temsilcisi)
- 7 — Papa 6. PAUL (Vatikan)
- 10 — Tunca AKSOY (Gazeteci/İstanbul)
- 17 — Remzi BENGİ (Remzi Kitabevi sahibi/İstanbul)
- 23 — Jomo KENYATTA (Kenya Devlet Başkanı)
- 24 — İgnazio SİLONE (Romancı/İtalya). Prof. M. Nusret SUMAN (Heykeltıraş/İstanbul)

EYLÜL

- 8 — Alaettin ERGİN (Gazeteci/İstanbul)
- 11 — Ord. Prof. Dr. Naci BENGİSU (İstanbul)

- 17 — Willy MASSERSCHMITT (Uçak yapımcısı/
F. Almanya)
30 — Papa 1. Jean PAUL (Vatikan)

EKİM

- 2 — Ord. Prof. Ali Nihad TARLAN (İstanbul)
5 — Kosta DAPONTE (Gazeteci/Paris). Sezgin
BURAK (Karikatürist/İstanbul)
10 — Jacques BREL (Şarkıcı/Paris)
20 — Cenap ÇETİNEL (Gazeteci/Ankara)
23 — Anastas Nikola MIKOYAN (SSCB Eski
Devlet Başkanı/Moskova)

YURTTA SİYASAL OLAYLARDA ÖLENLER

OCAK

- 1 — Şeref ŞAHİN (Ö./Ank.). Kemalettin ER-
DOĞAN (?/Ank.). Haydar KARABABA
(Öğt./İst.).
2 — Adil KEÇEDERELİ (B./İst.). Ömer SEMİZ
(İ./Sınop). Abdullah GÜLBAHAR (M./
Ank.)
3 — Rafet TEMİZKÖK (Sm./Ank.)
4 — Haydar KÖK (Ö./Ank.)
5 — Zafer ÜSTÜNÖZ (Ö./Ank.) Selahattin
DOĞU (Ö./Erzurum). Nejat GÖKPINAR
(Ö./Manisa). İbrahim ÇİÇEK (Ö./Gazi-
antep). Eyüp GÖKÇEN (?/Adana).
6 — Şadi YILMAZ (Ö./Elazığ). İhsan VURAL-
OĞLU (İ./Gaziantep).
10 — Selahattin ÖNDEK (?/Elazığ). Sadık ÖN-
AL (B./Diyarbakır).
11 — Bilgin GİRGİN (Öğt./Rize).
12 — Orhan BİLİCİ (Ö./Bursa). Vakkas NER-
GİS (Sm./K. Maraş). Sadettin MANGA
(?/Edirne).
13 — Teslim TEMEL (M./Elazığ). Gökhan
YÜKSEL (Ö./İst.). Kudret UYBAŞ (Ö./
İst.). Adnan SEVİK (İ./İst.). Mücahid
GÜLEÇ (Ö./İst.).
14 — Barış YILDIRIM (Ö./İst.). Savaş ERYE-
TİŞ (Ö./Artvin). Yunus BEDEL (Öğt./
Konya).
15 — Emir ÇINAROĞLU (Ö./Bursa). Adem DA-
NIŞ (?/Amasya). Firdevs DANIŞ (?/
Amasya). Ünal KABAKÇI (?/Amasya).
Abdullah CELEP (?/Amasya). Halit NAM-
LI (?/Amasya). Nevzat GÖKÇEN (Ö./De-
nizli).
16 — Nihat KAYMAKEL (Ö./Gaziantep). Ne-
cip BULUT (?/İst.).
17 — İsmail GÜZEL (Ö./İst.). İdris EKİNCİ (İ./
Bingöl).
18 — İsmet ERDEM (Ö./Niğde). Şevki DEMİR
(Ö./Niğde). Levent ÖZYÜRÜK (Ö./Ank.)
19 — Metin YILMAZ (İ./İst.). Şahin BUYRUK-

- 30 — Agah Sırrı LEVEND (Yazar/Ankara)

KASIM

- 22 — Orhan URAL (Karikatürist/İstanbul)

ARALIK

- 9 — Golda MEİR (Politikacı/İsrail)
11 — Hüsnü AKYOL (CHP eski milletvekili/An-
kara)
13 — Enver KÖK (Politikacı/Ankara)
17 — Orhan SUDA (Gazeteci/İstanbul)
28 — Huari BUMEDYEN (Cezayir Devlet Ba-
şkanı)

- BİLEN (Ö./Konya). Uğur SELVİ (Ö./Kon-
ya). Mustafa KAHRAMAN (Ö./K. Maraş)
21 — Adnan ONK (?/Aydın).
22 — Mustafa BAL (?/Malatya). Haydar CE-
RİTLİ (?/Malatya)
23 — Adem HEPGÜLER (Ö./Eskişehir)
24 — Talat TEMEL (Öğt./Kars). Mehmet AL-
KUT (?/Gaziantep)
26 — Hayati DAĞASLAN (Ö./İst.). Erhan BİT-
LİSLİ (M./Malatya). Mustafa SARI (Ö./
İzmir).
27 — Osman DOĞAN (P./Diyarbakır). Hüseyin
ERGİN (P./Diyarbakır)
28 — Salt ULUSOY (Ö./İst.).
30 — Nevruz KOÇ (?/Kars)

ŞUBAT

- 2 — Hayrettin AKPINAR (Ö./Ank.). Hasan
ÇAYLI (?/Ank.)
4 — İbrahim BOZKURT (?/Ank.)
6 — İbrahim TINAZ (P./İst.). Ali ŞAHİN (İ./
Ank.). Rahmi ŞAHİN (Ö./Elazığ)
9 — Abdülaziz AKBAY (İ./İzmir). Emir AK-
MANER (Sm./Kayseri)
10 — Ali ÇAKIR (?/İst.). Atilla ACARTÜRK (Ö./
Ank.)
11 — Adem GÜLER (İ./İst.).
12 — Enver DAĞCI (İ./Gaziantep).
14 — Metin KOCA (Sm./Ank.)
18 — KTE (İst.)
19 — Selahattin DOĞAN (?/İst.). Mehmet BAL
(OM./İst.)
20 — Ozcan DEMİRTAŞ (Ö./Ank.). Ali BALTE-
KİN (Öğt./Elazığ)
21 — Ramazan DOĞAN (Ö./Denizli). Güzelağa
BİÇİCİ (İ./Elazığ). Ali Rıza KOŞAR (?/
Elazığ).
22 — Çetin BAY (Ö./Kars). Abdullah AKGÜL
(?/Diyarbakır).
23 — Mehmet ÇAKAN (İ./Ank.). Ömer AY-
DOĞDU (İ./Eskişehir).
25 — Şeref ÖZÇUBUKÇU (Ö./Gaziantep). Mus-
tafa DENİZ (Ö./Ank.). Mustafa ÇELEBİ

(B./İst.).

- 26 — Ali KARAKAYA (Ö./Gaziantep). Adil DEMİRÖZ (Ö./Gaziantep). Nazım KURU (?/Adana)

MART :

- 3 — Süleyman ERİM (Ö./Antalya). Ali Yahya ÖZKUYUCU (M./Antalya). Mehmet KARADAN (İ./Gaziantep). Davut YAĞMUR (?/Kars)
4 — Mahmut YILDIRIM (Ö./Erzurum)
5 — Yusuf PAKIR (M./İst.)
6 — Emine KÜÇÜKKILIÇ (Ç./Ank.). Mehmet Ali KOCATEPE (Sm./Gaziantep)
8 — Mehmet DOĞRUYOL (Ö./İst.). Hacıbey ERCAN (Ö./Ank.). Muharrem ÇÖLLÜ (?/K. Maraş)
9 — Abdullah TURGUT (Ö./Ank.). Mustafa GÖNÜL (Ö./İzmir).
10 — Halil ÜLKER (M./Ank.). Coşkun KESKİN (Ö./Ank.). Nuri ÖZ (Ö./Ank.). Mehmet KORKMAZ (Ö./Malatya). Hasan YASIN (Ö./Malatya)
11 — Hüsnü KAYIHAN (?/İzmir)
13 — Osman SAĞLAK (?/Elazığ).
16 — Abdullah ŞİMŞEK (Ö./İst.). Baki EKİZ (Ö./İst.). Hikmet AKIN (Ö./İst.). Ahmet Turan ÖREN (Ö./İst.). Hatice ÖZEN (Ö./İst.). Murat KURT (Ö./İst.). Cemil SÖNMEZ (Ö./İst.)
17 — Osman DEMİR (Sm./Adana)
18 — Bahri BİLGE (İ./İst.). Cevat KOCA (İ./İst.). Sinan KOCA (İ./İst.). Ömer BAYRAKTAR (İ./İst.). Salih ULUG (İ./İst.). Mehmet Nuri AYYILDIZ (Ö./İst.).
19 — Ahmet Sakir GÜLGÜNER (P./İst.)
20 — Erhan GENİŞHAN (?/Konya)
21 — Adnan YÜZGÜN (Ö./Muş)
22 — Mehmet İhsan SAVAŞ (Öğt./Gaziantep)
23 — Hasan Yasar AVŞAR (Ö./Niğde). Ali Osman BEYDİLLİ (Ö./Adana). Güven BİLGİLİ (Ö./Adana). Hamit ŞAHİN (?/Trabzon). Naci HAS (Ö./Kayseri)
24 — Doğan ÖZ (Savcı/Ank.)
27 — Ahmet GÜZEL (Ö./Antalya)
28 — Selahattin AKKAYA (Sm./Gaziantep)
29 — İbrahim HÜRBAŞ (Sm./Manisa). Ali Sevinç ŞEKER (?/Konya)
30 — Celal ÖZKAN (Sm./Gaziantep)

NİSAN:

- 1 — Osman ATAÇ (?/İst.)
2 — Hatip BOZKURT (?/Mardin)
4 — Ahmet Şerif SATILMIŞ (Ö./Malatya). Sabri ÖZKAN (?/K. Maraş)
5 — Zafer BOZ (Ö./Ank.)
9 — Sabri TAŞDEMİR (?/Ank.)
14 — İsmail KESKİN (İ./Ank.). Bekir ERDOĞAN (M./K. Maraş). Zeynel ADIGÜZEL (Ö./Malatya). Vedat GÖKDEMİR (Ö./Malatya). Ömer TOY (Ö./Malatya)
16 — Gürsel KAHRAMAN (Ö./Ank.)
17 — Hamit FENDOĞLU (Belediye Başk./Malatya). Hanife FENDOĞLU (EK:/Malat-

ya). Bozkurt FENDOĞLU (Ç./Malatya). Mehmet FENDOĞLU (Ç./Malatya). Kenan YÜZGÜL (Ö./Muş). Yılmaz DEREBAŞI (Ö./İst.)

- 18 — Naci ERGUVANLI (Ö./Malatya). Salt HAZAR (Ö./Malatya). Özcan YURTSEVER (Ö./Malatya). Orhan KÜÇÜKKAYA (Ö./Elazığ). Erhan TEKEL (İ./İst.). Tahir KÖKÇÜ (Ö./Malatya). Doğan GÜL (?/Malatya)
20 — Kemal EREN (Sm./Gaziantep). Ali ÇİFTÇİ (?/Kayseri). Şerif NEYDİM (?/İst.). KTE (İst.)
21 — Aydın EFETÜRK (Ö./Ank.)
23 — Şaban DEMİRAL (İ./Balıkesir). Kâzım TURHAN (Ö./Balıkesir)
24 — Cavit GÜDÜCÜ (?/Manisa)
26 — Galip SEVİNÇ (Sm./Adana). Fethi APAYDIN (M./Adana)
27 — Haneft BENDER (Ö./Ank.). Abbas LÜLE (İ./İskenderun). Bayram AKÇAY (Sm./İst.). Baki BOSTAN (Sm./İst.)
28 — Celal DURU (Ö./İst.). Emin KUTAN (İ./İst.)

MAYIS :

- 1 — Veli SAKA (?/Ank.). KTE (İst.)
2 — Ahmet YETİŞ (P./İst.)
4 — Tekin ERSÖZ (Ö./Adana). Mehmet TAŞDEMİR (Ö./Konya)
6 — Selçuk SARIDOĞAN (Ö./Adana)
7 — Osman TOPAK (Ç./Ank.)
8 — Abdurrahman ALAGÖZ (İ./Gaziantep). Seyfettin ERKİLİÇ (Ö./Elazığ)
9 — Hasan OKUT (Ö./İst.)
10 — Abdülğani BOZARSLAN (Sm./İst.). Müjdat ÇELİKİYAY (Ö./İst.)
11 — Orhan ÖZTORUN (?/Adana)
12 — Hayri KÜRÜŞ (?/Antalya). Kısmet DOĞAN (Muhtar/Ank.)
13 — Alaattin AKAY (Sm./Elazığ). Hüseyin CANKATAR (?/İst.)
14 — Coşkun ERDAĞ (Sm./Kars)
15 — Semih ERKE (M./İzmir). Sedat YALNIZCAN (Ö./Ank.)
16 — Renan ERİŞ (Ö./İst.)
17 — Erdal NUHOĞLU (Ö./İst.). Naver ENGİN (Ö./Balıkesir)
18 — Bekir KAYISI (B./İst.)
20 — Mahmut KOCAOĞLU (Sm./Ank.). Ahmet YÜCELKAYA (Sm./İst.)
21 — Halil ÇAVGÜR (?/Urfa)
24 — Çetin ERGÜL (Ö./Bingöl)
25 — Ahmet AVLAMAZ (Ö./İst.). Yavuz KAHRAMAN (Ö./Ank.)
26 — Cevat BALCI (Ö./İst.). Halil ÖZDEMİR (?/Afyon). Mehmet ÇETİN (?/Pazarcık)
27 — Yıldırım COŞAR (Ö./Manisa). Mehmet ÇELİK (Ö./Ank.). Sefer AKTAŞ (İ./Manisa)
28 — Ramazan DEMİRÖZ (?/Manisa)
29 — Selahattin ASLAN (Ö./Gaziantep). Selma KEÇELİ (M./Gaziantep). Zeynep GÖĞÜŞ

(E.K./Gaziantep). Ali KOCA (Sm./Gaziantep). Nurettin İL (Ö./İst.). Hülya TEKİN (Ç./İst.). Yaşar TEMİZ (P./İst.). Rifat GENÇ (Öğt./Artvin). Bayram TURAN (Ö./Giresun). Hasan SÜREL (?/Konya).

HAZİRAN :

- 1 — Bilal ÖZTOPRAK (?/Ank.). Hüdaverdi POLAT (Ç./Ank.)
- 2 — Turgay YETKİN (Ö./Urfa). Mehmet GÜRKAN (Ö./Urfa). İsmail CAYMAZ (Öğt./Urfa).
- 3 — Kemal DURMAZPINAR (Ö./Erzurum). Sabri AYKURT (Ö./Kars).
- 4 — Yaşar BAHCİLİ (Sm./İst.)
- 5 — Nazan ÇALIŞKAN (Sm./İst.)
- 7 — Fikret ÇAĞAN (Sm./Sivas)
- 8 — İbrahim GÜNGÖR (Ö./İst.)
- 9 — Birol YÜCELOĞLU (Ö./İst.). Zakir ALKAN (Ö./İst.). Süleyman ASLAN (Ö./İst.). Şakir KARATAŞ (?/Ank.). Ziya DURU (Ö./Konya)
- 10 — Ali Kemal TURGUTOĞLU (Ö./İst.). Tefik FARİSLİ (Ö./İst.). Yusuf KESKİN (Sm./İst.). Yavuz PİLOT (Ö./Elazığ)
- 13 — Ziya SORAK (Ö./İst.)
- 14 — Nuri KARAMÜRSEL (Sm./İst.)
- 15 — Mahmut ÖZMEN (P./İst.). Yaşar ŞENTÜRK (Ç./İst.). Hatice SEFER (Ö./Trabzon).
- 16 — Celil YILDIRIM (Ö./Ank.). Feyzullah EKŞİOĞLU (Sm./İst.). Hakan ÖZENÇ (Ö./İst.).
- 17 — Mustafa BAYKAL (M./Ank.). Akif BEKİROĞLU (Öğt./İzmit).
- 20 — Mehmet PALAS (Ö./Adana)
- 21 — Murtaza İÇEN (Öğt./Malatya). Muzaffer MUTLU (Sm./İst.)
- 22 — Mustafa KUŞÇU (?/Denizli). Abdullah AKÇAY (?/Konya)
- 23 — Cihangir ERDENİZ (Sm./İst.). Mustafa ERDEM (İ./İst.). Ahmet TÜRKGENÇ (Ö./İst.). Murat TUNCAY (Ö./İst.)
- 24 — Fikret DERİM (Ö./İst.)
- 27 — Cezmi YÜREKLİ (Ö./İst.). Mehmet KARABULUT (Sm./Ank.)
- 28 — Özer ÜSTÜNTAŞ (Ö./Manisa). İclal AKIN (Öğt./Manisa). Davut TURAN (Ö./Samsun)
- 29 — Ersoy YILDIZ (Ö./Adana). Mehmet EREN (Ö./Konya)
- 30 — Mehmet AYIK (Ö./Mersin). Hürcan GÜRSOYTRAK (Ö./Ank.). Şakir SAKA (?/Erzurum).

TEMMUZ :

- 1 — Orhan Ahmet ÜÇGÜN (Ö./Ank.). Hüseyin ŞİMSEK (İ./Gaziantep)
- 3 — Ali GÜVERCİN (Ö./Adana). Nazmi GÜMÜŞ (?/Ank.)
- 4 — Mustafa ÖZTÜRK (Ö./Ank.). Mehmet ÇELİK (İ./Antakya). Tuncay YAŞAYACAK (Ö./İst.)
- 5 — Aydın SÖNMEZ (M./İst.). Harun EROL

(Sm./İst.). Servet SÖNMEZ (İ./İst.). Hayati GOKGÖZ (Sm./Ank.). Fahrettin YILMAZ (Öğt./İst.).

- 6 — Salih ÇAKIR (İ./İst.). Satılmış COŞKUN (İ./Ank.). İsmet YILMAZ (Sm./İst.).
- 7 — İsmet ÜNALAN (İ./Ank.)
- 8 — Erdoğan AKSU (Ö./Samsun)
- 10 — Kemal TABAK (İ./Ank.)
- 11 — İsmail KENDİRCİ (?/Ank.). Fuat ŞAHİN (Ö./Ank.). Bedrettin CÖMERT (Doç./Ank.). Selahattin BAYLAZ (Ç./Bitlis).
- 13 — Mehmet Ali KURTOĞLU (Ö./Ank.). Ömer Nail YUSUFOĞLU (Ö./İst.)
- 14 — Nedim AKBAŞ (?/K. Maraş). Yüksel YAŞAR (İ./Elazığ)
- 15 — Bedri AKBAŞ (?/K. Maraş). Battal KILIÇARSLAN (?/Ank.). Osman Özcan EREZ (Em./Ank.)
- 16 — Mehmet GÜMÜŞBAŞ (Ö./Manisa)
- 17 — Yaşar BAYRAK (?/Ank.). Ali ATA (Ö./Adana)
- 18 — Hüseyin ŞAHİN (Ö./Elazığ). Hanefi ÇELİKER (Sm./Elazığ). Özcan AYTEKİN (Ö./İst.)
- 21 — Ali ARICI (Öğt./İsparta). Kemal PEHLİVAN (Öğt./Eskişehir)
- 22 — Osman KAPTAN (Ö./İst.)
- 24 — Mahmut BAYSAL (Ö./Urfa). Halil DİNÇ (İ./Elazığ). Ali GÜL (Ö./Antakya). Subay ÇİFTÇİ (Ö./Antakya).
- 27 — İsmail TOMBUL (?/Urfa).
- 28 — Kaya MURADIM (?/Rize). Gıyasettin Ferhat KURT (Ö./İst.)
- 29 — Baki YEŞİLOĞLU (S./Balıkesir)
- 30 — İbrahim ASLAN (Ö./Balıkesir). Hasan TURAN (?/Balıkesir). Dursun DUMAN (Ö./Balıkesir). Faysal KELLEÇİ (?/Adana). Mehmet GÜNEŞ (Ö./Ank.).
- 31 — Hasan KAYNAK (Ö./Balıkesir). Haceri AKGÖZ (Ö./Urfa). Oktay ÇİĞDEMAL (?/Adana). Nihat ÇILGIN (Ö./Gaziantep) KTE (İst.).

AĞUSTOS :

- 2 — İsmail YETİK (Ö./Niğde). Harun BARAN (Ö./Diyarbakır).
- 3 — Mehmet ÇİÇEK (Ö./Gaziantep). Turgay GÜRPINAR (Ö./Malatya). Galip ÜSTÜN (Ö./İst.). Hüseyin AKIŞLI (Ö./Antalya)
- 4 — Alaattin YAKUT (Ö./Malatya). İsa ABACI (Ö./Urfa).
- 6 — Ahmet Ertuğrul ÇERİ (M./İst.).
- 7 — Abdülmevlüt AKSU (İ./Antalya). Rahmi AKBULUT (Ö./Kars). Keser KÖROĞLU (Ö./Kars).
- 8 — Kemal BİNİCİ (?/Ank.). Hasan HARPUTLU (?/Ank.). Fatma TUNCER (?/Kars). Ahmet ARSLAN (Ö./Urfa). Gani ÇELİK (İ./Kayseri). Nurullah GERAL (Ö./K. Maraş).
- 9 — Mehmet KILIÇ (Sm./Ank.). Remzi GÜNEŞ (Sm./İst.).
- 10 — Necati ÇENGEL (Ö./Ank.). Hayrettin DE-

- VEÇİOĞLU (Ö./Ank.). Necati YILMAZ (Ö./Ank.). Mehmet BAĞBAŞI (Ö./Ank.). Hüseyin CEYLAN (İ./İst.). Ahmet ATA (Ö./Gaziantep), Şahin AKAR (Ö./Kars).
- 11 — Faruk ÇINAR (?/Gaziantep). Bedir ERDEM (Sm./Adıyaman).
- 12 — Ekrem ÇÖLGEN (P./Urfa). Fahrettin YÜKSEL (?/İst.)
- 13 — Ahmet YILMAZ (Ö./Samsun). Ercan COŞKUNTUNA (?/İst.)
- 14 — M. Ali GEZER (Sm./Ank.). Kemal KARASAC (?/İst.). Ahmet YILDIZ (Ö./Gaziantep). Mehmet YILMAZ (Sm./Kırşehir).
- 15 — İbrahim AKTAŞ (?/Ank.). Arif YILMAZ (Ö./Ank.). Mehmet AKYÜZ (Sm./Urfa). Yusuf METİN (Ö./İzmir). Veysel YILMAZ (B./Samsun).
- 17 — Mustafa AKIN (?/Nazilli). Cengiz Bişer İRFAN (M./Ank.)
- 18 — Salih KARA (?/İst.)
- 19 — Fethi DEMİR (Ö./Konya). Mehmet GENÇER (?/Antalya). Mehmet KIZILIRMAK (Sm./Uşak). Sevkett YILMAZ (?/İzmir). Muzaffer SENTÜRK (?/İzmir). Osman ERYÜKSEL (İ./Antalya).
- 23 — Murat MENTES (Sm./Malatya). Cemal ORHUN (İ./Adana). Cihan KURT (?/İskenderun)
- 24 — Devrim CELENK (Av./İst.). Ali TOPAL (Öğt./Giresun)
- 25 — Veli KARLI (Ö./Ank.)
- 26 — Ali Hüseyin AYDOK (Sm./Sirt). Arif TATAR (İ./Sirt)
- 27 — Hacı DOĞAN (?/Kırşehir)
- 28 — Kemal BAYIK (Sm./Urfa). Kemal COBANYILDIZ (Ö./Urfa). Ahmet KASAPOĞLU (İ./Mardin)
- 29 — Mehmet KÖR (İ./Gaziantep). Halim ÖZCAN (Sm./Nevşehir)
- 30 — Yüksel MAZMANOĞLU (?/Malatya)
- 31 — Ahmet BOZ (Av./Mersin). İsmail KARA (Ö./Kayseri).

EYLÜL :

- 1 — İbrahim UZUN (Ö./Ank.). Sadi OKÇUOĞLU (?/Ank.). Mahmut ÇAL (İ./Ank.). Metin BALAZ (İ./İskenderun). Remzi TAT (İ./İskenderun). Haydar ELMA (P./İskenderun).
- 2 — Sevkett ÖZNAKİŞ (Ö./Urfa). Kemal KARABULUT (?/Ank.)
- 3 — Gülsüm KEKLİK (?/Sivas). Vedat KANAK (?/Sivas). Müslime GÜLMEZ (?/Sivas). Bünyamin YILMAZ (?/Sivas). Ömer AKSAK (?/Sivas). Musa KALE (?/Sivas). Bektaş GÖKDEMİR (?/Sivas). Musa OĞUZ (?/Sivas). Muhittin AKBAY (?/Sivas). Ahmet GÖNENCİ (Ö./Gaziantep). Yusuf Lütfü TAMER (M./Ank.).
- 5 — Muhammed BAŞ (?/İst.)
- 6 — Zeki PARLAK (Ö./Gaziantep). Ahmet KAPARICKI (?/Gaziantep). Talat DİŞ (S./Elazığ). Ahmet AYDIN (Sm./Elazığ).

M. Akif ÇAVDAR (Öğt./Ank.). Hasan ŞENBAYRAK (Sm./Adana). Cuma ORUÇ (Ö./İst.).

- 7 — Haşım SOLMAZ (Sm./Elazığ). Süleyman YALÇIN (Sm./Elazığ). KTE (Adana).
- 8 — Gülizar BORA (?/Sivas). Sırma BEYOĞLU (?/İst.)
- 9 — Hasan KILIÇ (Sm./Gaziantep).
- 10 — Enver POLAT (Öm./Gaziantep). Mehmet DOĞRUEK (M./Gaziantep). Nuri ÇETİN (M./Gaziantep). İsmail ÖLGEÇ (Ö./Elazığ). Nizamettin ORHANGAZİ (Ö./İst.). Ömer ALKAN (Ö./Bolu).
- 12 — Yasin UÇAR (Sm./Elazığ). Yusuf KILIÇ (Sm./Elazığ). Hasan YARDIMCI (Sm./Elazığ). Necati ÖZDEMİR (Öğt./Adana). Aydın TEMİZKAN (İ./Hatay).
- 13 — Ziya AĞIRBAŞ (?/İst.). Bayram ERGÜL (M./Elazığ).
- 15 — Ali HAZAR (B./Elazığ). Nevzat ERKILIÇ (?/Elazığ). Mehmet ÖZKAN (Ö./Adana). Mustafa KORKMAZ (Sm./Elazığ). Münir ARIK (M./Bingöl).
- 16 — Raci ULUTAŞ (Öğt./Gaziantep).
- 17 — Bahtiyar ORAL (EK./Ank.).
- 18 — Necati ÇAKICI (?/İst.). Lütfü ADIYAMAN (Ö./Ank.).
- 19 — Mustafa YAŞAR (Öğt./İst.). Lütfü CANSU (?/Ank.). Hüseyin BULUT (Öğt./Elazığ).
- 20 — Namık Kemal APAK (Ö./İst.). Kazım YILDIRIM (Ö./Ank.). Himmeth ALBAY (?/Ank.).
- 21 — Sadettin YILDIK (Ö./İst.). Ümit TOKAÇ (İ./İst.). Mehmet TAYLAN (Ö./Edirne). Hakan ÖZKAN (Ö./İzmir). Ahmet BARIŞ (M./Elazığ).
- 22 — Hasan RASYURT (M./Malatya).
- 23 — Hacı YİĞİT (İ./Malatya).
- 24 — Ali BİLİNMEZ (?/Malatya). Musa KAYA (İ./Elazığ). Mehmet ERDEM (M./Bingöl). Mustafa ERTAN (Ö./Adana).
- 25 — Mustafa KURT (Öğt./İst.). Ramazan GÜZEL (Ö./İst.). Mahmut MAZLUM (Ö./Adana). Mustafa ALAŞIRT (İ./Adana). Fehmi KASANOĞLU (Öğt./Urfa). Hasan TÜRK (Ö./Diyarbakır).
- 26 — Hasan ÇINAR (Öğt./Malatya). Şinasi SERDAROĞLU (Ö./Malatya). Orhan KARACA (Ö./İst.). Sevil GÜLER (?/İst.).
- 27 — Recep EROĞLU (?/Malatya). Hilmi SAKARYA (Öğt./İst.).
- 28 — Kemal POSAHAN (Ö./Malatya). Vahap EREN (İ./Malatya). Yüksel KAŞIKÇI (Ö./İst.).
- 29 — Vedat YILMAZ (Ö./Kars). Mustafa BACAK (Ö./Adana). Aytekin TAŞ (?/İst.).
- 30 — İsa DİZTOPAL (İ./Uşak). Orhan ÇAKIR (Ö./Ank.). Osman DEMİRKOPARAN (?/Ank.). Hüseyin GÜZEL (Ö./Adana).

EKİM :

- 1 — Mevlüt ÇELİK (İ./İst.).

- 2 — Gürbüz YAVUZ (Ö./İst.). Alaettin GÜNDÜZ (İ./Uşak). Haydar ŞAHİN (?/Niğde). Tamer GÜRSEL (İ./İst.).
 - 3 — Hüsnü TEPE (M./İst.). Recep HAŞATLI (Sm./İst.). Mustafa HAŞATLI (Ö./İst.). Muammer KARAN (İ./İst.). Ahmet SULUBULUT (Ö./Denizli). Mustafa ÖZKAN (Ö./Bursa). İzzet ÇÖREKÇİ (Ö./İst.).
 - 4 — Suat KOÇER (Ö./İst.). Haluk TANDOGAN (Ö./İst.). Adnan ÇETİN (Ö./Ank.).
 - 6 — Halil BAYBARS (?/İst.). Orhan TUNCELİ (?/İst.). Battal BEZİRGAN (Sm./Adana).
 - 7 — Kemal GÜCLÜ (?/İst.). İhan AKYILDIZ (?/İst.). Zekeriya KARTAL (Ö./Adana). Akın ATALAR (M./Diyarbakır).
 - 8 — Yusuf TEKELER (Ö./Ank.).
 - 9 — Efraim EZGİN (Ö./Ank.). Latif CAN (Ö./Ank.). Hürkan GÜRSER (Ö./Ank.). Osman Nuri UZUNLAR (Ö./Ank.). Faruk ERSAN (Ö./Ank.). Salih GEVENCİ (Ö./Ank.). Mete ÖZDER (?/İst.). İhsan ENGÜR (Ö./Malatya). Ahmet ÖZTÜRK (Ö./Afyon). Orhan ÇAYLAK (?/Kayseri).
 - 10 — Süleyman TUMAY (?/Ank.). Tahir YAZGAN (Ö./Malatya). Hüsamettin YEŞİL (?/Elazığ).
 - 12 — Adnan Arslan YEŞİLYURT (Ö./Amasya). Turan GÜNGÖR (?/İst.).
 - 14 — Ali ERKİLİÇ (Ö./İst.).
 - 15 — KTE (Ank.). Ömer DİREK (Sm./İst.). Mehmet ACAR (Sm./Ank.).
 - 16 — Oktay KÖSE (Ö./Malatya). Mehmet YARNARDÖNER (İ./Malatya). Can TEKELİ (Ö./Adana).
 - 17 — Serdar ALTEN (Ö./Ank.). Ferruh ATAOL (?/İst.).
 - 19 — KTE (Ank.). Erda VAHAPOĞLU (Öğt./Adana).
 - 20 — Bedri KARAFAKİOĞLU (Prof./İst.). Recep SELÇUK (İ./Tekirdağ).
 - 21 — Mehmet GİRMİK (Ö./Hatay).
 - 23 — Ahmet Tefik PAMPAL (Öğt./Adana). Nihat YILDIRIM (Ö./Artvin).
 - 24 — Şennur ÖZEN (Ç./İst.). Fikret KARA (İ./İst.). Murtaza KARA (Öğt./Malatya).
 - 25 — Ali TÜRK (Ö./Kastamonu).
 - 26 — Ahmet DURAN (M./Bingöl). Hacı Aptullah KÖSE (Öğt./Malatya).
 - 27 — Yaşar BAYRAM (?/Ank.). İrfan GÜVERCİN (Ö./İst.).
 - 28 — Mehmet YİĞİT (?/Adana). Hüsnüye KURTAR (?/Denizli). İrfan ALKAN (?/İst.).
 - 29 — Mehmet KURNAZ (P./Zonguldak). Hasan YAZGAN (P./Zonguldak). Hikmet AKYOL (İ./Bursa). Ruhi ÖZVEREN (Ö./Sivas). Vahap ŞAHİN (M./Malatya). KTE (İst.). Veli İNCE (Sm./Adana). Sabri TOKMUŞ (Sm./Tokat). Selahattin ABACI (İ./Tokat). Mürsel AKTAŞ (İ./Tokat).
 - 30 — Mehmet Salih GÜCLÜ (Ö./Trabzon).
 - 31 — Halil TURGUT (Ö./İst.). Turan ALTIOK (İ./Kayseri). Muammer GÜRSAKARYA (?/İst.). İbrahim GÜNEREKİZ (Ö./Trabzon).
- KASIM :**
- 1 — Hamit CELAYİR (?/İst.). Güler ÖZDUMAN (?/İzmir).
 - 2 — Hasan ÖZGÜR (Sm./Malatya).
 - 3 — Gülal BAL (Ö./Ank.). Mehmet KURU (Ç./Adana). KTE (İst.). KTE (İst.). Turhan AYDEMİR (Ö./Kars). Abdullah KÜÇÜK (Ö./Elazığ).
 - 4 — Aziz KOYUNSEVER (?/İst.). Numan KAYGISIZ (Ö./İst.). Fatma GÖZÜSULU (Ö./Adana). Bedri ŞENOĞLU (?/Ank.). Zülfü POLATKAYA (Ö./Elazığ).
 - 5 — Ahmet BAYLAR (?/Bingöl). Mustafa EMEKSİZ (Ö./Adana). Ali AKÇAM (İ./Adana).
 - 6 — Cuma HALPUTOĞLU (Ö./Trabzon). Celal GÜMÜŞ (?/Ank.). Nadir DÜNDAR (Ö./Kars). Aydın BASBOZKURT (Ö./Kars).
 - 7 — Mehmet KALKAN (?/Ank.).
 - 8 — Mehmet KOYUNCU (?/Adiyaman). Şadi DALKILIÇ (Ö./İst.). Hüseyin ATALAY (Ö./Kayseri). Celal ÖNER (Öğt./Adana).
 - 10 — Atilla KURTULUS (?/İst.). Turgut İPLİKÇİOĞLU (Ö./İst.). KTE (Ank.). Halis KAHYA (?/Ank.). İbrahim OKAN (Ö./Gaziantep).
 - 13 — Metin Nadir SERİN (?/İst.).
 - 14 — Sadettin KAZAN (Ö./İst.).
 - 15 — Deniz ÇETİN (Ö./Adana).
 - 16 — Adnan TASDELEN (?/İst.). Mehmet ALASTA (?/Diyarbakır). Hüseyin ŞARBALKANLI (Ö./Bursa).
 - 17 — Halil SUCU (Sm./İst.). Muhsin ALKAN (Ö./İst.). Aziz COLAK (Ö./İst.). Ali KARAKIZ (Ö./Adana).
 - 18 — Metin YILDIRIMTÜRK (?/İst.). Yaşar CANIKLIÇİL (?/İst.).
 - 19 — Pamir BAYRAM (Ö./Ank.). Yüksel BAKIR (Sm./İst.).
 - 20 — Ramazan ÜSTÜN (Sm./İst.). Yedigöller (soyadı tespit edilemedi.) (Sm./İst.). Ramazan CEYHAN (Ö./Urfa).
 - 21 — Necip ALTIOK (M./Ank.). Musa AKIN (Öğt./Diyarbakır). Hüseyin BİLİR (?/Adana).
 - 22 — Nurettin KARAHAN (?/Tekirdağ). Kenan ÖZTÜRK (M./İst.). Ali İhsan ÖZGÜR (G./İst.).
 - 23 — Ferit UZUN (M./Urfa). Ercan TURGUT (Ö./Ank.).
 - 24 — Gürsel TASYÜREK (İ./Adana). Metin YEŞİLİRMAK (Ö./Samsun).
 - 25 — Hasan SELİM (?/Bingöl). Necati ÖKÇE (Ö./Gaziantep).
 - 26 — Ali Rıza BAYDIL (P./İst.). Mustafa KOCAİBRAHİMOĞLU (İ./İst.). Mithat KANDEMİR (Ö./İst.).
 - 27 — Güzel DOĞAN (Sm./K. Maraş). İbrahim

ÖZSOY (M./Adana). Fadime YILMAZ (EK./Erzincan).

- 29 — Yaşar MAGAT (?/Urfa). Mustafa MAGAT (?/Urfa). Serdar ERCAN (Ö./Urfa). Ömer BİLİCİ (Ö./Urfa). Nedim AKGÜN (Ö./Eskişehir). Alaattin GÜVENLİER (Ö./Gaziantep). Mehmet YILDIZ (İ./Sam-sun).

ARALIK :

- 1 — Kâzım YILDIZ (İ./Elazığ). Emin ŞENGÜL (Ö./Adana). Kemal POLATKAN (Ö./Adana).
- 2 — Zeki YILMAZ (?/E'azığ). Sadettin ERKAN (P./Bingöl). Dinçer SAÇLI (Öğt./Gaziantep). Mustafa Hakkı BAYIK (?/Urfa). Nihat BAYAR (?/Urfa).
- 3 — Hüseyin KARAYILAN (?/E'azığ). Mehmet NİGDELİOĞLU (İ./Kayseri). KTE (İst.).
- 4 — Ramazan AKIN (Ö./İzmir). Murat BULDAŞ (Ö./Elazığ). Tevfik ÖZDEMİR (?/Elazığ). Zeynep SENGÜL (?/Elazığ). Baki ANGIN (G./Elazığ). Mehmet Ali GÖKALP (?/Elazığ). Ramazan ORAN (Öğt./Malatya). Abdurrahman GÜNES (?/İst.).
- 5 — Memduh KILIÇ (P./İzmir). Hüseyin KARAKAS (P./İzmir). İdris CELİK (Sm./Adana). KTE (İst.). Ali BİLİR (Sm./Elazığ).
- 7 — Nadir UĞUREL (Ö./Adana). Mustafa KARACAN (?/Adana). Ata PEHLİVANLIOĞLU (Em./Mardin).
- 8 — Necdet BULUT (Dr./Trabzon). Mahmut BEYAZIT (?/Adana). Selim SALTIKAPI (Sm./İst.).
- 9 — Hüseyin ÖZNUR (Ö./İst.). Atilla KAYTANCI (Ö./Kayseri).
- 10 — Kemal DEMİR (?/Ank.). Hüseyin GÖNÜL (?/Ank.). Hüseyin POLAT (?/Ank.).
- 11 — İsrail ARIKAN (?/Adana). Halil ERDOĞAN (?/Adana). Yusuf ALADI (Sm./Adana). Muammer OĞUZ (?/Gaziantep). KTE (Kars). Mehmet ÇELİK (?/Antalya). Niyazi EKİNCİ (?/İst.).
- 12 — Nurettin BİLİR (Ö./Elazığ). Şadiye KOÇ (EK./Elazığ). Erol CENGİZ (M./Diyarbakır). Günay AKDAĞ (?/İst.). Ali YILMAZ (İ./İst.).
- 14 — Murat KILIÇ (?/İst.). Mehmet TEPE (Ö./İst.). Necdet TUNA (?/İst.). Ramazan KAYA (?/Adana). Ekrem AKBABA (?/Kars).
- 15 — Arif ÇELİK (Sm./Adana). Murat OĞUZ (?/Ank.). Mustafa ŞİŞMAN (?/İst.). Kadır TOP (İ./İst.). KTE (İst.).
- 16 — Ali BAYDAR (Ö./Kars). Selim DEDE (Sm./Artvin).
- 17 — Kemalettin ER (Ö./İst.). KTE (İst.). Kâzım ARTUKASLAN (?/Bingöl). Hasan IŞIK (İ./Adana). Halit KÖKLÜ (?/Zonguldak).
- 18 — Akın ÖZDEMİR (M./Adana). Ali ALGÜN (Öğt./Muş). Fuat TURGUT (Sm./Muş).
- 19 — Mustafa EKİNCİ (Ö./Ank.). Asaf TUNÇ

(Ö./İst.). KTE (İst.). Mehmet ÇAKMAK (Öğt./Diyarbakır). Celal KILIÇ (M./Urfa). Mehmet Ali ALAYBEYOĞLU (Ö./Adana). Alişan DURAN (?/Malatya). Kemal ER-CAN (Sm./Adana). Turgay SUBAŞI (Ö./Adana). Mehmet AYBEK (Ö./Gaziantep). Yaşar NASUHBEYOĞLU (?/Gümüşhane).

- 20 — Şahverdi ALTIPARMAK (Sm./Malatya). Gazi YILMAZ (B./Aydın). Ömer BAKIR-DÖĞEN (Sm./İst.).
- 21 — Abbas CAN (Sm./İst.). Aziz TRAK (?/İst.). Mehmet KAPLAN (?/Ank.). Hacı ÇOLAK (Öğt./K. Maraş). Mustafa YÜZ-BAŞIOĞLU (Öğt./K. Maraş).
- 22 — KAHRAMANMARAŞ KATLİAMINDA ÖL-DÜRÜLENLER: (Resmi açıklamalara göre ölü sayısı 105, adları tespit edilebilen; 82 kişi.) / «Cemil KARADUTLU Memill BAKICI. Hamza YILDIZ. Malik ÜNVER. Mehmet ÜNVER. Döndü ÜNVER. Süleyman METİN. Güneş METİN. Ali SUNA. Aliye SUNA. Fazilet SUNA. Esmâ SUNA. Ökkeş İNCE. Fatma BOZ. Mehdi KÖKLÜ. Veli İSBİLİR. Ali Rıza İSBİLİR. Sabahat İŞ-BİLİR. Mehmet İSBİLİR. Yusuf LEVEN-DİS. Ali AKINCI. İsmail NERGİZ. Zeynep NERGİZ. Hasan AKIRMAK. Gülsüm AKIRMAK. Ali YILMAZ. Hatice YILMAZ. Hüseyin YILMAZ. Nuri POYRAZ. Alaad-din CİĞER. Nuri ASLAN. Selami ASLAN. Ali ASLAN. Ali KARAKAŞ. Mehmet ÖZ-KALELİ. İbiş AKÇADAĞ. Mehmet ÇUL-HA. Yusuf LAKAP. Hasan YÜZÜAK. Ka-lender TOPLU. Hüseyin TOPLU. Çimen (soyadı belirsiz). Bayram BİL. Hüseyin ve eşi Fatma (soyadları belirsiz). Hasan ve eşi Türkan (soyadları belirsiz). Vahap YILDIRIM. Hatice YILDIRIM. Kamil ÜN. Zekeriya ÜN. Ali ŞAHİN. Mehmet TUĞ-RUL. Şeref KUTSAL. Musa ALTUN. Şiho BEHEM. Süleyman AYDOĞAN. M. Ali BALTA. Mehmet SAĞLAM. Ali SAĞLAM. Süleyman YILDIZ. Mehmet YILDIZ Naci BIYIKLI. Mehmet MENGÜCEK. Mer-yem GÖRÜR. Abdullah KANDEMİR. İt rahim USTA. Şahismail KALAYCI. Musa FUNDA. Abbas KARAKIZ. Ökkeş DALKI-RAN. Kemal ÖZDEMİR. Fatma LACİN. Hayrullah SEVGÜL. Bünyamin VAROL. Hasan ÖZTAŞ. Mehmet KAHVECİ. Ali BİLMEZ. Hacı Bektaş BOZKURT. Mehmet TORUNOĞLU. Derviş SİLKİFLİ. / Hilmi SOYDAN (Av./K. Maraş). Osman ARICA (Ö./Adana). Cavit AYDIN (İ./Ank.).
- 23 — Vedat ARIKAN (?/Kırıkkale). Vedat FE-TULLAHOĞLU (?/Adana). Nevin TIRYA-Kİ (Sm./İst.).
- 24 — Cengizhan GÜLAĞAOĞLU (Ö./Ank.).
- 25 — Hasan KOÇ (Sm./Adana). Şenol CİRİT (?/Adana). Ahmet TANRITANIR (?/Ada-na). Recep GÜVEL (Dr./Adana). Mehmet

FETULLAHOĞLU (Sm./Adana). İsmail KARA (İ./Gaziantep). Nuri BOZKURT (O./Gaziantep). Ali DÜZENLİ (Sm./Tarsus). Mehmet MARAŞLI (İ./Kayseri). Emine GÜVENÇ (EK./Urfa). Adil (soyadı belirsiz) (İ./İst.). Mehmet Sedat KURBAN (?/İst.).

- 26 — Numan İNCE (İ./İst.). Mehmet (Soyadı belirsiz) (?/İst.). Mehmet SÜMBÜL (Sm./Diyarbakır).
- 27 — Kemal KÜP (Ö./Trabzon). Süha ÖZVEREN (Ö./Antakya). Tahsin KARPUSOĞLU (Sm./Tarsus).
- 28 — Süreyya ALTINEMİNSOY (Savcı/Tarsus). Mete VURAL (Ö./Trabzon). Adem TOGAY (İ./İst.).
- 29 — Hulusi BALKIŞ (Sm./İst.). İsmail Hakkı MİSOĞLU (Sm./İst.).

30 — Veysel KELEŞ (Öğt./Tunceli). Ahmet KUZU (Sm./Tunceli). İlyas EMİROĞLU (Sm./İst.).

31 — Halim KAPLAN (M./Ank.).

Düzenleyen
Edip SAKARYA

AÇIKLAMA :

(KTE) — Kimliği Tespit Edilemeyen. / (?) — Mesleği Bilinmiyor. / (İst.) — İstanbul. / (Ank.) — Ankara. / (Ö.) — Öğrenci. / (İ.) — İşçi. / (Öğt.) — Öğretmen. / (M.) — Memur. / (S.) — Sendikacı. / (P.) — Polis. / (H.) — Hakim. / (Ç.) — Çocuk. / (B.) — Bekçi. / (Sm.) — Serbest Meslek. / (Om.) — Ordu Mensubu. / (EK) — Ev Kadını. / (Em.) — Emekli. / (Av.) — Avukat. / (G.) — Gazeteci. /

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, Oktay Kurtböke (5).

İÇ OLAYLAR

Bir yıl, İlhan Selçuk (7) — CHP iktidarının sorumluluğu, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (8) — CHP'de, Uğur Mumcu (9) — AP'de, Mustafa Ekmekçi (10) — MHP'de, Yılmaz Gümüşbaş (11) — Muhalefet olmak, Nadir Nadi (12) — Sağcı muhalefet, İlhan Selçuk (13) — Ben, ben, ben demokrasisi, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (14) — Neden bu feryat, bu telâş, Muammer Aksoy (15) — Toplumsal değişim gereği, Prof. Bahri Savcı (17) — Devleti korumak, Muhittin Taylan (19) — Bunalım, Uğur Mumcu (21) — Gensoruyla düşen ilk başbakan, Orhan Erinc (21) — Dar boğaz, Nadir Nadi (23) — Ohhhhh..., Mustafa Ekmekçi (23) — Enkaz, İlhan Selçuk (25) — Türkofobi, Nadir Nadi (26) — Ambargo, İlhan Selçuk (27) — Batı'nın kuşkusu, İlhan Selçuk (28) — Biz milyonlarız, Oktay Akbal (29) — Pa-dışahım çok yaşa'dan Sosyalizm çok yaşa'ya, Mehmed Kemal (30) — Post..., Mustafa Ekmekçi (32) — Yabancı ideoloji, Mehmed Kemal (34) — Adını siz koyunuz, Fikret Otyam (35) — Kü-mesteki papağan, Mustafa Ekmekçi (36) — «Merhaba yiğitlerim...», Fikret Otyam (37) — Ölümünden ve işkenceden yılmayanlar, Mehmed Kemal (39) — Çankaya'da politikacılar..., Müşerref Hekimoğlu (40) — Meclis'te potpuri..., Engin Karadeniz (41) — Şiddet, anarşi, Muhittin Taylan (42) — Devlet terörü, Orhan Apaydın (44) — İzmir'deki banka soygunu sanıkları..., Hikmet Çetinkaya (45) — 19 nisan 1978, Yılmaz Gümüşbaş (48) — Malatya olayları, Ahmet Tan/Raşit Kısacık (50) — Kahramanmaraş'ta sağ terör sürdü, Selim Yalçın/Alı Nun (51) — Katliam, Uğur Mumcu (55) — Çağdaşlıktan ne anlıyoruz?, Doç. Dr. Server Tanıllı (55) — Uygarlık tarihi, ★★ (58) — Yata-

lak..., İlhan Selçuk (59) — Tanıllı'nın suçu, M. Emin Değer (61) — Yiğit bir savcı, Mustafa Ekmekçi (63) — Bedrettin'ler..., Mustafa Ekmekçi (64) — Morgun masaları üstünde, Selâhattin Güler (65) — Terör ve devlet..., Uğur Mumcu (66) — Tüysüz..., Uğur Mumcu (67).

DIŞ OLAYLAR

İlginç döneme rastladı, Nadir Nadi (68) — Siyasal belgede Ecevit'in dediği oldu, Hasan Cemal (69) — KTFD'de bunalımlı bir yıl, İzzet Rıza Yalın (70) — MC'nin dış politikası, Ali Sirmen (70) — Bir yıldönümü, Ali Sirmen (71) — Enternasyonal milliyetçilik, Ali Sirmen (75) — ABD'nin dış politikasında dönüm noktası, Meral Tamer (75) — Halkın tapınağı, Ali Sirmen (77) — Almanya'daki çeşitli sol akımlar, Yağmur Atsız (79) — Romanya, Varşova Paketi ve Sovyetler, Ergun Balcı (81) — Çin, Batı ve Sovyetler, Ergun Balcı (83) — Mitterrand Cumhuriyet'in sorularını yanıtladı, Kosta Daponte (84) — Yeni İtalyan Hükümeti, Şüle Aker (85) — İsveç sosyalizmi, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya (86) — Libya'daki Konferansın ardından, Melih Tümer (87) — Kaynayan kazan: İran, Çetin Özbayrak (89) — İran örneği, Ergun Balcı (93) — Şah rejimi en bunalımlı dönemini yaşıyor, Mehmet Emin Bozarslan (94) — Az gelişmişlik, İlhan Selçuk (95) — Lübnan'da neler oluyor?, Ali Sirmen (96) — Uzakdoğu'da yeni dengeler..., Atilla Koryürek (96).

EKONOMİ

Ekonomik enkaz kaldırılmalı!, Füsun Özbilgen (98) — IMF, Uluç Gürkan (99) — TL'nin başına neler geldi?, Kenan Mortan (100) — Kural dışı yok artık..., Yalçın Doğan (101) — Kredili ithalat ve dış borçlar, Füsun Özbilgen (102) — Yeni bütçe yürürlüğe girerken, Nadir Nadi (103) — Dramatik doğum, Yalçın Doğan (104)

— Faşizm ve ekonomi, Yalçın Doğan (106) — Devallüasyon, İlhan Selçuk (108) — Zor günler, İlhan Selçuk (109) — Herkes «makul», Yalçın Doğan (110) — Türkiye'nin imzaladığı ekonomik işbirliği anlaşmaları, Kenan Mortan (112) — Tütün oyunu, İlhan Selçuk (112) — Dünya ekonomisinde «yeni düzen», Uluç Gürkan (113).

ÇALIŞMA

İşçiler için güç bir yıl, ★ (115) — Uluslararası Çalışma Örgütü, Prof. Dr. Cahit Talas (118) — İşçi - işveren - hükümet üçlüsü..., Barış Kudar (119) — MESS grevi, Şükran Ketenci (120) — Durum saptaması, Şükran Ketenci (122) — 12. kattan düşen tahta..., Sema Yüksel (122) — Berger: Göçmen işçilerin sorunlarını yansıtmaya çalıştım, Ümit Alemdaroğlu (124).

HUKUK

Siyaset mahkemeleri, Orhan Apaydın (126) — Özgürlük düzeni, Merih Sezen (127) — Hukuksal metinler..., Selim Yalçın (129).

KOOPERATİFÇİLİK

Kooperatifçilik politikası, Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayim (131) — Köy - Koop. geliyor, İlhan Selçuk (132)

KÖY VE KENT

Elveda Akdeniz, Mehmet Mercan (134) — Hakkâri'ye ilk kez bir başbakan geldi, Ahmet Tan (139) — Çeltik, sıtma, sömürü..., Zeki Yücel (139) — İzmir'ın göbeğinde bir sefalet beldesi, Aykut Poturoğlu (141) — Tahtasaray lokantası..., Deniz Som (142).

SAĞLIK

Sahipsiz 2 bin hasta..., Yalçın Pekşen (144) — Cerrahpaşa ve Çapa..., Yalçın Pekşen (146) — Tam süre çalışma..., Dr. Erdal Atabek.

EĞİTİM

Sorunlar..., Şükran Ketenci (150) — Kanlı bir yıl..., Reha Öz (151) — Ülkücü öğretmen okullarının boş binaları..., ★ (152) — Bu ödev kimin?, M. Rauf İnan (153) — Bir sınav kâğıdı, Oktay Akbal (155) — Yüksek okullarda devletleştirme, Atilla Aksoy (156) — «Siz de çocuk oldunuz...», Mahmut Şenol (157) — Gülmeye çocukların gereksinimi var, Işıl Özgentürk (158).

DİN VE LAYİKLİK

Layiklik şeriata aykırı mıdır?, Prof. Dr. Neşet Çağatay (160) — Hutbelerde ulusal günler, Doç. Dr. Bahriye Üçok (162).

BİLİM VE KÜLTÜR

Pozitif bilimler, Prof. Dr. Muvaffak Seyhan (164) — Kültür değerlerimizin korunması, Vehbi Belgil (165) — Uygarlık ve zenginlik, Vedat Günyol (167).

BASIN

Duyururum, İlhan Selçuk (170) — Yunus Nadi Armağanı, ★ (171) — Son zarf, Oktay Kurtböke (171) — Bir gazeteci, Oktay Akbal (172).

TV - RADYO

Bu TRT tutucu, Mahmut T. Öngören (176).

DİL

Yazı devriminin anlamı, Prof. Dr. Macit Gökberk (177).

TARİH

Tarihimizin başlangıcı, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu (179) — Yıldız mahkemesi, Doç. Dr. Sırrı Akıncı.

EDEBİYAT

Anlamın anlamı, Melih Cevdet Anday (183) — Sevgi ustası bir şairi yitirdik, Doğan Hızlan (185) — «7 Meşale»ye 50 yıl uzaktan, Cevdet Kudret (187) — Orhan Kemal'in emeği, Fakir Baykurt (188) — Denemeye ilişkin bir deneme, Nusret Hızır (190).

TIYATRO

İkinci kurban, Muhsin Ertuğrul (192) — Kent Oyuncuları'nda..., S. Günay Akarsu (194) — Güldürü içinde düşündürülen gerçekçilik, Selmi Andak (194) — «Gerçek tiyatrolar Anadolu'da turneye çıkamaz oldular», Salim Alparslan (195) — Mehmet Ulusoy'a çağrı, Engin Karadeniz (196) — Komedyenin ölümü, Burhan Arpad (198) — Anılar, acılar, Muhsin Ertuğrul (199) — Aziz Basmacı da, Özgür Dicleli (200).

SİNEMA

«Lâdik 76», Atilla Dorsay (201) — Savaş ve birey, Atilla Dorsay (202).

RESİM

Orhan Peker..., Gültekin Elibal (205) — Bir resim yorumunda, Orhan Peker, O. Zeki Çakaloğlu (207) — Balaban..., Bedrettin Cömert (208).

MÜZİK

Ruhi Su ile yad illerde..., Yağmur Atsız (209).

SPOR

1978'in 10 olayı (211) — Ve Türk sporunu etkileyenler (212) — Tamam mı, devam mı?, Abdülkadir Yücelman (213) — Ayna..., Abdülkadir Yücelman (214) — Solakoğlu, Hıncal Uluç (214) — Hakemlerin acı yazgıları, Bülent Bilgiç (215) — ... Ve bizim güreşimiz, Altuğ İstanbulluoğlu (216).

CUMHURİYETTEN HABER BAŞLIKLARIYLA 1978'İN OLAYLARI (218).

1978'İN ÖLÜMLERİ (223).

YURTTA SİYASAL OLAYLARDA ÖLENLER (224). Düzenleyen: Edip Sakarya.

KARİKATÜRLER: Ali Ulvi, Turhan Selçuk, Tan Oral.

